

BeDuhn J.D. - The Manichaeon Body. In Discipline and Ritual

TAM METİN EKSİKSİZ TÜRKÇE TERCÜME (385 Sayfa)
Gnostik Araştırma Kütüphanesi Arşivi

--- SAYFA 1 [Görsel / Boş] ---

--- SAYFA 2 ---

111555 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 3 [Görsel / Boş] ---

--- SAYFA 4 ---

111555 Disiplin ve Ritüelde Maniheizt Beden JASON DAVID BEDUHN THE JOHNS HOPKINS UNIVERSITY
BASIN Baltimore & London

--- SAYFA 5 ---

©2000 The Johns Hopkins University Press Tüm hakları saklıdır. Yayınlanma tarihi 2000 Amerika Birleşik Devletleri'nde asitsiz kağıt üzerine basılmıştır 2 4 6 8 9 7 5 3 1 The Johns Hopkins University Press 2715 North Charles Street Baltimore, Maryland 21218-4363 www.press.jhu.edu Kongre Kütüphanesi Yayında Kataloqlama Verileri bu kitabın sonunda bulunacaktır. Bu kitabın katalog kaydı Britanya Kütüphanesi'nde mevcuttur. ISBN 0-8018-6270-1

--- SAYFA 6 ---

Kapıyı açtıkları için Richard Frye ve Kurt Rudolph'a

--- SAYFA 7 [Görsel / Boş] ---

--- SAYFA 8 ---

111555 İçindekiler Önsöz ix Teşekkür xv Metinler ve Harf Çevirileri Üzerine Not xvii 1. Geçmişten 1 2. Disiplin Rejimleri 25 3. Disiplin Gerekçeleri 69 4. Beslenme Ayinleri 126 5. Beslenme Gerekçeleri 163 6. Bedenlenmiş Benliğin Kurtuluşu 209 7. "Ein Etwas am Leibe" 234 Metin Referansları Tablosu 273 Notlar 277 Kaynakça 337 Dizin 349 Plakalar takip eden sayfa 162

--- SAYFA 9 [Görsel / Boş] ---**--- SAYFA 10 ---**

111555 ÖNSÖZ Dinler tarihinin ağırlıklı olarak “ideoloji”ye yönelimi. . . kültün pratik alanına daha fazla vurgu yapılması yönünde geri adım atılmalıdır. . . . Dini topluluklar çoğunlukla kült topluluklardır. . . . Mitoloji dini önemini pratikten alır; aksi takdirde yalnızca edebiyat olur. —Kurt Rudolph Manicileri kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyayız. Nesli tükenen bu dünya dininin mensupları, ancak bu yüzyılda, yırtık pırtık kitaplarının özlü sözleriyle ve bir zamanlar başarılı olmuş bir sanatın kırıntıları üzerindeki yüzlerinin solmuş resimleriyle yeniden gözlerimizin önüne getirildi. Din tarihindeki en büyük güçlerden birinden, elit kategorinin daha tanınmış üyeleriyle (Budizm, Hristiyanlık ve İslam) rekabet edebilecek ölçekte bir dünya dininden geriye kalan tek şey budur. MS üçüncü yüzyılda Mezopotamya'da Mani ya da Manihayya'nın (Latince Manichaeus olarak çevrilmiş, dinin modern ismini de buradan alıyoruz) ilan edilmesiyle başlayarak, hızla Roma ve Pers imparatorluklarına yayıldı ve dört yüzyıl içinde İspanya'dan Çin'e kadar topluluklar kurdu. Her bölgede dini rakipleriyle rekabet edip onları etkileyerek dünyanın dini mirasında kalıcı bir iz bıraktı. Ancak önemli ve sürekli bir siyasi destek elde edilememesi, amansız zulüm ve hâlâ tam olarak anlaşılamayan diğer faktörler, Maniheizm dünyanın çökmesine neden oldu. Maniheizm toplulukları birer birer yok oldular ve Orta Çağ'ın başlarında Avrupa'dan silindiler.

--- SAYFA 11 ---

Onuncu ve onbirinci yüzyıllarda Yakın Doğu ve Orta Asya'da ortaya çıktı ve on dördüncü yüzyıldan sonra Güneydoğu Çin'de nihayet yok olmaya başladı. Liderleri katledildi, kitapları yakıldı, tapınaklarına el konuldu; sanki tarih Maniheizmli unuttukları gibi görünüyordu. Ancak modern tarih tutkusu, Maniheizm hikayeyi yeniden canlandırma yönünde uzun adımlar attı ve dinlerin tarihi araştırmasındaki en iyi beyinlerden bazıları, geçen yüzyılda enerjilerini Maniheizmli dinini yeniden inşa etmeye ve anlamaya adanmışlardı. Bununla birlikte, bu kayıp dünyayı geri kazanmaya, onun günümüze hitap etmesini sağlamaya çalışırken, Maniheizmli çok daha hızlı bir şekilde daha kalıcı bir unutulmaya bırakma tehlikesiyle karşı karşıyayız. Yabancı bir geleneği anlamlandırmaya yönelik iyi niyetli girişimimiz, onu yorumlayıcı felsefelerimizin ve bu felsefelerin şekillendiricileri olarak kafirleri gömmenin başka bir yolunu bulmuş yaşayan dinlerin daimi hizmetçisi rolüne büründürme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Maniheizmli geleneğini, Maniheizm'i diğer, daha iyi bilinen düalizmler, çilecilikler, gnostisizmler, mistisizmler ve senkretizmlerle ilişkisi içinde konumlandıran bir yorum ağı içine rahatlıkla yuvalanmış bir -izm olarak yüceltmekte çok hızlı davrandık. Bu şekilde parçalara ayrılan ve dağıtılan Maniheizm, ilginç bir doktrinsel önemsiz şeyler topluluğu halinde buharlaşır. Geçmişte Maniheizmli araştırmalarına hakim olan yaklaşımın sonucu, Maniheizmli mitolojinin ayrıntılarına ve dinin düalist aksiyomlarının imalarının hayal edilmesine yoğun ilgi gösterildikten sonra, uygulamanın genellikle kısa bir süre sonra düşünüldüğü, konuyla ilgili en erişilebilir modern bilimde görülebilir. Maniheizmli ideoloji büyüleyicidir ve Maniheizm'e yönelik bu modern yaklaşımların, bir Maniheizmli'nin gerçekte kurtuluşa nasıl ulaştığına dair hiçbir açıklama sağlamadığı anlaşılan kadar ritüelin ihmal edildiğini fark etmeyebilirsiniz. Bunun yerine, kurtuluş, yalnızca bir Maniheizmli olmasından dolayı verili gibi görünüyor.¹ Dinin yeniden inşasındaki bu büyük boşluk, zaman zaman dinin "gnostik yorumu" dediğim şeye dönüştürülür: Mani'nin dininin, yalnızca bilinerek kurtuluşu sağlayan bir bilgi bütünü olduğu iddiası.² Bu Maniheizmli anlayışı hatalıdır ve tarihteki Maniheizmli açıklamakta başarısız olur. Benim iddialı hedefim, Maniheizmli kendilerini nasıl kurtarmayı önerdiklerini ortaya çıkararak tarih için “kurtarmak”. Bu tür bir yaşam tarzına büyük ölçüde karşı çıkan antik ve orta çağ toplumlarında bireylerin ve toplulukların Maniheizmli olmayı üstlendiği programa odaklanmayı planlıyorum. Başka bir deyişle, I x ÖNSÖZ

--- SAYFA 12 ---

Bir Maniheist olmanın ne olduğundan, bir Maniheisti kendi toplumundaki herhangi bir kişiden ayıran tanımlayıcı özelliklerin neler olduğundan bahsediyorum. Maniheist geleneğin kurumları, geleneğin kurtuluşsal yeteneğin işaretleri olarak sınıflandırdığı belirli üyelik endekslerini destekledi. Topluma bağlı olarak bu göstergelerin bazıları Manicileri genel nüfustan ayıracaktır; diğerleri bunu yapmazdı. Maniheist gelenek bu tür davranışların topyekûn bir paketini ortaya koydu, bunu yaptırımlarla güçlendirdi ve gerekçelerle destekledi. Buradaki çalışma, Maniheist kurtuluş projesine bağlılığın her gün onaylanmasını gerektiren disiplin ve ritüel kompleksini yeniden yapılandırıyor ve analiz ediyor. İlerleyen sayfalarda Maniheist disiplin ve ritüel kompleksini bir sistem olarak yeniden inşa ediyorum ve bunu elimden geldiğince modern okuyucuya sunuyorum. Benim girişimim iki temel görevi içeriyor: (1) Maniheist uygulama sistemlerinin kendi kendine yorumlanmasıyla birlikte bir çevirisini veya yeniden tanımını, yani kendi kültürlerine ve tarihsel anlarına özgü uygulamalarla ilgili soruları sunmak; (2) bu pratiklerin ve gerekçelerin, kendi kültürümüze ve tarihsel anımıza özgü olan soruları yanıtlayarak, tarihsel kavrayış alanımıza yeniden yerleştirilmesini ilerletmek. Bu iki adım, birebir ve paraphrastic çeviriye benzer olarak nitelendirilebilir. Bu girişimi her iki yönüyle de tarihselci bir proje olarak görüyorum. Maniheist uygulamaları ve bu uygulamaları destekleyen söylemleri tartışma sürecinde, (geleneksel olarak beşeri bilimler ve sosyal bilimler arasında bölünmüş olan) insan bilimlerini oluşturan alanlardaki bazı iyi bilinen konumlara mutlaka değineceğim. Her ne kadar bu kitabın daha teorik tartışmaları benim sınırlı tarihsel projemin hizmetinde olsa da, şüphesiz insan toplumu ve kültürünün tarihsel incelenmesindeki daha geniş konuları etkilemektedir. Tekerleği yeniden icat etme gibi yaygın bir tuzaktan kaçınmaya çalıştım ve burada kullanılan yöntemlerin yeni olmadığını iddia ediyorum. Ben pratikte bir eklektikçiyim ve yararlı bulduğum pek çok yöntemi büyük bir birleşik teoriye dönüştürmeye pek ilgi duymuyorum. Ancak tarihin ve yorumun bugüne kadar yeterince dikkate alınmamış bazı sınırlamalarına dikkat çekmenin gerekli olduğunu düşünüyorum. Bu amaçla zaman zaman George Herbert Mead'ın çalışmalarında örneklandığı gibi pragmatist geleneğe dayanan bazı temel öncüllere başvuruyorum; buna onun benlik, iletişim ve insanın geçmiş ve şimdiki gerçeklik algısı hakkındaki açıklamaları da dahildir. Mead'ın pragmatizminin alt-ÖNİŞ xi üzerinde belirleyici, çoğu zaman adı geçmeyen bir etkisi oldu.

--- SAYFA 13 ---

dil teorisi, bilgi sosyolojisi ve kendi kendini oluşturan söylem ve uygulamaların analizi dahil olmak üzere insan bilimlerindeki ardışık teori. Ben de Mead'in bu gelişmelerinden yararlandım. Benliğin sosyal karakterine ve benliğin insan bireyde şekillenme sürecine ilişkin pragmatist anlayış (Mead'in *Mind, Self, and Society* [1934] adlı eserinde ortaya konmuştur), Maniheist söylem ve uygulamanın kendi kendini oluşturan hedeflerini tercüme etmeye çalışmak için en iyi çerçeveyi sunar. Michel Foucault'nun bu geleneği sıklıkla etkili bir şekilde yeniden düzenlemesi, bu kitabın potansiyel okuyucularının çoğuna aşinadır ve bu nedenle, bedeni eğitme, benliği şekillendirme ve dinin kurumsal olarak onaylanmış çalışmalarını yürütme yönündeki Maniheist projeyi aktarmak için uygun bir dil ve modeller sağlar. Foucault, çalışmalarının içindeki bir dizi zayıflık ve çelişki nedeniyle eleştirildi ve eleştirilebilir; en önemlisi, kendi sorularının ve analiz tarzlarının pragmatist kökenlerini ihmal etmesi. Bununla birlikte, onun bazı yapılarının mevcut girişim için buluşsal açıdan yararlı olduğunu üç nedenden dolayı buluyorum. Birincisi, bu çalışma, Foucault'nun çalışmalarının çoğu gibi, "hem alternatif olasılıkları ortaya çıkarmak hem de kimliğimizin olumsuzluğunu bize göstermek için" geçmişte bastırılmış insani bedenlenme seçeneklerinden yararlanmaya yönelik bir "karşı-hafıza" projesidir. İkincisi, bu çalışma, Foucault'nun çalışması gibi, normatif sistemlerin, amaçlanan ve teşvik edilen geçmiş dünyaların analizine odaklanır ve bunların bireysel anlarda veya bireysel yaşamlarda ne kadar başarılı bir şekilde uygulandığına dair bir değerlendirmeyi bir kenara bırakır. Üçüncüsü, bu çalışma, Maniheist söylemin modern akademik kategorilere tercümesini gerçekleştirmeye çalışmaktadır ve bu nedenle, kendi konuşma tarzlarına minimum düzeyde şiddet uygulayarak bağlanabileceği zorlayıcı bir modern söyleme ihtiyaç duymaktadır. Foucault hakkında başka ne söylenirse söylensin, o, insanın vücut bulması konularını tartışmak için ilgi çekici bir dil üretmiştir. Bu projeyi mevcut kaynaklardan çıkarma çabam aynı zamanda Maniheist metinlerin dili nasıl kullandığını anlamamıza izin veren uygulanabilir bir dil teorisini de gerektiriyor. Bu durumda, iletişimin pragmatist açıklaması Mead'in yayınlarına dağılmış durumdadır, ancak J. L. Austin ve Quentin Skinner'ın çalışmaları tarafından başarılı bir şekilde ele alınmış ve önemli ölçüde ilerletilmiştir. Bir kez daha, son iki yazarın aşinalığı, çalışmamda onların dilinin ve modellerinin kullanımına katma değer sağlıyor. Bununla birlikte, Skinner'ın Austin'in söz edimi teorisini tarihselci uygulaması, onu saf bir öznelcilikten korumak için açıklığa kavuşturulmalıdır; bu görevi başka bir yerde üstlendim.^{3 xii} ÖNSÖZ

--- SAYFA 14 ---

Son olarak, pragmatist fenomenoloji (Mead tarafından The Philosophy of the Present'ta [1932] ve The Philosophy of the Act'in [1938] II, III, IV ve XXX.F denemeleri olarak yayınlanan tamamlanmamış bir elyazmasında geliştirilmiştir), Kenneth Pike'in emik ve etik olarak adlandırdığı şeyler arasındaki boşluğu - anlama veya açıklamanın en temel sorununu oluşturan bir boşluk - köprü kurmamıza olmasa bile daraltmamıza izin verir. bir din, bir kültür, bir toplum veya bizzat tarihin akışı. Mead'in bu üçüncü katkısı, sosyal antropolojinin "entelektüalist" geleneği olarak adlandırılan gelenek ve Peter Berger'in bilgi sosyolojisi ile Foucault'nun "iktidar bilgisi"ne olan ilgisi tarafından değişen derecelerde ele alınmıştır. Benim görüşüme göre bu çalışma bütünü, baskın Weberci ve Durkheimci yorumlama paradigmaları arasında bir tertium parayı temsil etmektedir. Ancak bu kitapla ilgili acil kaygım, yalnızca bu yaklaşımların başarısız olduğu yerde başarılı olmasıdır: Maniheist bedene disiplin ve ritüel açısından erişim sağlamak. 1. Bölümde, kitabın geri kalanında benimsenen yaklaşımın temelini atarak, Maniheist pratiğin normatif sisteminin yeniden inşasının, konu üzerine araştırmanın bu aşamasında yapılması gereken doğru şey olduğunu açıklayarak ve bu normatif sisteme bu kadar büyük bir tarihsel ve kültürel mesafeden nasıl erişmeyi planladığımı gerekçelendirerek açıkladım. Sonraki bölümlerde bu temel çalışma Maniheist disiplin ve ritüel hakkında şu anda bilinen tüm kaynaklara uygulanacaktır. Kaynakların mümkün olduğunca kendi adlarına konuşmasına izin vermemin editoryal bir eksiklikten ziyade bir erdem olarak görülmesini umuyorum. Bu malzemenin çoğunu özetleyebilir ve okuyucuyu az sayıda araştırma kütüphanesinde bulunan, çoğunlukla İngilizce dışındaki dillere çevrilmiş metinlerin bulunabileceği nadir kitaplara ve özel dergilere yönlendirebilirdim. Bunun yerine, analizimi üzerine inşa ettiğim tüm materyali okuyucuya sunmayı seçtim. Bölgesel farklılıkları hesaba katmak istediğim için bu kaynaklar dilsel ve coğrafi olarak üç gruba ayrılmıştır: Orta (Süryanice ve Arapça), Batı (Kıpti, Yunanca ve Latince) ve Doğu (Orta Farsça, Partça, Soğdca, Türkçe ve Çince). Merkezi set yalnızca polemik kaynakları içeriyor, ancak bunlar Maniheist metinlerden kapsamlı bir şekilde alıntı yapıyor; Batı ve Doğu setleri değişen miktarlarda hem içeriden hem dışarıdan malzeme içerir. Bu materyale şu soruları getiriyorum: Günlük ritüel yemeğe kimler katıldı ve kişi katılmaya nasıl hazırlandı? Bu hazırlıkların gerekçeleri nelerdi? Ritüele katılım neyi gerektiriyordu? Katılımın ve ritüelin kendisinin gerekçeleri nelerdi? ÖNSÖZ xiii

--- SAYFA 15 ---

Çalışmamı, hem Maniheizmi anlamamız hem de genel olarak dini olguları yorumlamamız açısından bu verilerin önemini yansıtan iki bölümle sonlandırıyorum. 6. Bölüm'de, Maniheist doktrinler ve uygulamalarla ilgili çözülmemiş sorulara ve kültürel ve tarihsel sınırları aşan kalıcı anlama sorunlarına ilişkin araştırmamın bazı önemli sonuçlarını vurgulayacağım. Son olarak, 7. Bölümde, bazı analitik yapıların Maniheist uygulamaları nasıl açıkladığını, diğerlerinin ise Maniheist kanıtların ışığında savunulamaz görüldüğünü göstermek için modern dinsel cisimleşme ve söylem teorilerini inceliyorum. Geçen yüzyıl boyunca Batı bilimde ortaya konduğu biçimiyle Maniheizm'e biraz aşına olanlar, bu kitabın başlığında "Maniheist" ve "beden" kelimelerinin yan yana gelişini gördüklerinde şaşırabilirler. Manicilerin bedenlerle ne ilgisi var? Elbette Maniheist olmak beden olmanın antitezidir. Bir Maniheist olarak kişi bedenden özgürleşmeye çabalamaz mı? Maniheizm, ruhu maddeye, özgürleşmeyi bedene karşı koyan gnostik geleneğin özü değil mi? Bu klasik bir "Verneinung des Willens zum Leben" örneği değil mi? Bu kitabın temel amacı, bu popüler Maniheizm anlayışının ne ölçüde yanlış olduğunu göstermektir. Maniheizm'in şimdiye kadar kabul edilen yorumu, iyice yerleşmiş sayısız ayrıntısı açısından değil, bu ayrıntılardan çıkardığı genel sonuçlar açısından yanlıştır. Maniheizm üzerine modern bilim, yanlış sonuçlara varmayı başardı çünkü Maniheist tanıklığı seçici bir şekilde ele almakta ve onu, Maniheist tanıklığı tarihsel Maniheistlere konuşan bir sistem olarak orijinal düzeninde bırakmak zorunda hissetmek yerine, öncelikle biz modernlere hitap eden bir sistem halinde bir araya getirmekte özgürdü. Ben ikinci yolu takip etmek için elimden gelenin en iyisini yaptım, ancak modern bir insan olarak kesinlikle bir veya iki kez yoldan çıkmışımdır. Belirli ayrıntılara ilişkin analizimdeki veya Maniheist gerçekliği modern dünyaya aktarmak için kullandığım dil seçimimdeki herhangi bir kusurun, genel tezimi azaltmayacağını umuyorum: Maniheist olmak, Maniheistlerden bekleneni yapmak ve Mani tarafından öne sürülen kurtuluş hedeflerini gerçekleştirmek için kişinin her şeyden önce Maniheist bir beden olması gerekir. xiv ÖNSÖZ

--- SAYFA 16 ---

111555 TEŞEKKÜR Her şeyden önce, bu kitabın ithaf edildiği iki bilim adamına, Richard N. Frye ve Kurt Rudolph'a, Manicilere giden yolda beni ilk kez yönlendirenlere teşekkür etmek isterim. Bu yolda ilerlerken, Avrupa'daki meslektaşlarımla ve dostlarımla akıl hocalığı ve arkadaşlığından çok büyük faydalar gördüm; ve cesaretlendirdikleri için Peter Bryder, Christiane Reck, Werner Sundermann, Alois van Tongerlo ve Peter Zieme'ye teşekkür etmek isterim. Araştırmamın beni getirdiği sonuçların başlangıç aşaması ve yavaş yavaş olgunlaşması, her ikisi de İncil Edebiyatları Derneği'ne bağlı olan Maniheizt Araştırmalar Danışma Kurulu ve onun halefi olan Maniheizt Araştırmalar Grubu'nun eşliğinde gerçekleşti; ve bu çabaya katılan herkese, özellikle de Mani-mania'daki işbirlikçim Paul Mirecki'ye bu forumu başlattığı ve beni de ortak olarak kabul ettiği için teşekkür etmek isterim. Bu kitap, doktora tezimin yeniden düzenlenmiş halidir ve bu önceki süreçte bana yardımcı olan bilim adamlarından oluşan topluluğa çok şey borçluyum: Robert F. Campany, Larry Clark, Nancy Demand, Luke T. Johnson, Jan Nattier ve J. Samuel Preus. Uzmanlığım dışındaki dillerle ilgili önemli yardımları için Larry Clark (Türk) ve Robert Campany'ye (Çince) bir teşekkür daha eklemek isterim. Ayrıca tezimi mümkün kılan mali destek için National Endowment for the Humanities'e ve Indiana Üniversitesi'ndeki Stewart ve Dagmar Riley Bursuna da teşekkür etmek isterim. Son olarak Zsuzsanna Gulácsy'ye hem Maniheizt sanatın yorumlanmasındaki yardımlarından hem de bu kitabın nihai şeklini aldığı dört yıl boyunca sürekli entelektüel ve kişisel arkadaşlığından dolayı özel bir teşekkür etmek istiyorum.

--- SAYFA 17 [Görsel / Boş] ---**--- SAYFA 18 ---**

METİNLER VE ÇEVİRİSİ HAKKINDA NOT Referansların çok hantallaşmasını önlemek için, eski metinlerden en kısa, en evrensel adlarıyla alıntı yapıyorum. Kitabın sonundaki metinler tablosu, söz konusu metnin editörünü ve/veya çevirmenini tanımlayan kaynakça için gerekli anahtar sağlar. Birden fazla kez düzenlenmiş veya çevrilmiş metinler için en iyi bilinen veya erişilebilir versiyona sınırlı referansım var. Her zaman mevcut çevirileri takip etmiyorum ama zaman zaman orijinaline göre değişiklikler yapıyorum. Bu metinlerde temsil edilen dillerin her birinin, orijinal bir terim verirken benim de bağlı kaldığım, kendi yerleşik harf çevirisi sistemi vardır. Sistemlerin bu karışımı tuhaf görünebilir, ancak kitabın okur kitlesinin filolojiye yatkın kesimi için esastır.

--- SAYFA 19 [Görsel / Boş] ---**--- SAYFA 20 ---**

111555 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 21 [Görsel / Boş] ---**--- SAYFA 22 ---**

one 111555 GEÇMİŞTEN Birbirini takip eden geçmişler hiçbir zaman birbirlerinden kehanet edilemez. Hiçbir şey kaybolmaz ama gelen yeni şey, sürekli olarak yeni bir geçmiş verir. -G. H. Mead Ölü bir dinin tarihsel araştırmasını nasıl üstleniriz? Şimdiki zaman ve onun gerektirdiği her şey ile geçmiş arasındaki uçurumu nasıl kapatabiliriz? Neler delil olarak sayılır? Bir anlayış ya da açıklama nelerden oluşur? Yorumun geçerliliğini nasıl değerlendireceğiz? Hangi analitik hedefleri amaçlıyoruz ve bu hedeflerin hangilerine gerçekten ulaşılabilir? Eğer Maniheizt geleneği tarihsel varlığının geçmişinden çıkarıp tarihsel bilgimizin bugününe getireceksek, ele alınması gereken metodolojik sorular bunlardır. Maniheizm ile ilgili mevcut kaynakları araştırarak araştırmacının önünde beş zorluk var. Birincisi, hayatta kalan materyalin hem kapsamı yetersiz, hem de parçalı durumda olması, temel bilgilerde birçok boşluk bırakmasına neden oluyor. İkincisi, kaynaklar çok çeşitli tarihsel ve kültürel bağlamlardan geliyor ve bu da eş zamanlı bir sentezi sorunlu hale getiriyor. Üçüncüsü, Manicilerin kendileri söylemlerini kökten çeşitlendiren bir doktrinsel çeviri biçimi uyguladılar; bunun sonucunda örneğin Çin kaynakları, hepsi yerel kültürel normlara eşit derecede uygun olan Latince, Yunanca, Kipti, Orta İran veya Türki materyallerde bulduğumuz çeşitlerden çok farklı bir Çinleştirilmiş Maniheizm sunuyor. Dördüncüsü, kaynakların tümü propagandanın ürünleridir.

--- SAYFA 23 ---

ganda, ya özür dileyen ya da polemiksel bir önyargıyla. Beşincisi, Maniheizt dinin nesli tükenmiştir, dolayısıyla dinin edebi (ve resimli) sunumunu desteklemek veya eleştirmek için etnografik gözlem yapmak imkansızdır. KAYNAKLAR Maniheizm'in yeniden keşfinin öyküsü birçok kez anlatıldı;1 ama belki de sırf okuyucuyu takip edecek çalışmaya hazırlık konusunda konumlandırmak için kısaltılmış bir yeniden anlatım beni affedecektir. Yirminci yüzyıldan önce Maniheizmin tarihsel bilgisi tamamen düşmanlarının polemik anlatılarına bağlıydı. Protestan Reformu ve Aydınlanma'nın zorunlu kıldığı tüm Hristiyanlık tarihinin yeniden değerlendirilmesi, bu kaynaklardan en erişilebilir olanının, yani MS dördüncü ila onuncu yüzyılların Hristiyan kilise liderlerinin mezhepler tarihiyle ilgili yazılarının ilk eleştirel incelemelerine yol açtı.2 On dokuzuncu yüzyıl, kaynaklara erişim konusunda önemli kazanımlar sağladı; Yunanistan ve Orta Doğu'daki Ortodoks kurumlarının arşivlerinden pek çok yeni Patristik metin (Yunanca ve Süryanice) gün ışığına çıktı3 ve şimdiye kadar Avrupa akademisi tarafından bilinmeyen Arapça kaynaklar, ölü dinin daha da ayrıntılı açıklamalarını ortaya çıkardı.4 Tüm bu kaynakların karşılaştırılması, tamamen dini rakipleri Hristiyan ve Müslümanların gözünden görülen, tarihi bir merak olarak Maniheiztlerin oldukça kabataslak genel bir resmini ortaya çıkardı. Bu durum F.W.K.'nin 1904 tarihli duyurusuyla dramatik bir şekilde değişti. Müller, bir Alman keşif gezisinin Doğu Türkistan'dan getirdiği metinleri deşifre etmeyi başardığını ve bunların Maniheizt içerikli olduğunu bulduğunu söyledi. Son derece parçalı Maniheizt edebiyat ve sanat yığını, sonunda Turfan bölgesinden çeşitli keşif gezileriyle elde edilmiş olup, din hakkında bilinen en büyük ve en önemli bilgi kaynağı olmaya devam etmektedir. Üç farklı yazıyla (Manihe, Soğdca ve Runik) ve yedi dilde (Partça, Orta Farsça, Yeni Farsça, Soğdca, Toharca, Baktriyaca ve Türkçe) yazılan Turfan Maniheizt metinleri arasında ilahiler, dualar, şiirler, incelemeler, vaazlar, benzetmeler, ayinle ilgili yazılar, takvimler, belgeler, mektuplar, sözlükler ve boyalı minyatürler yer alır. Bu materyallerin basımı ve tercümesi, Müller, F. C. Andreas, W. B. Henning, Albert von Le Coq, E. Waldschmidt, W. Lentz, W. Bang, A. von Gabain ve 2 MANICHAEAN BODY'nin olağanüstü çabaları sayesinde, yazıldıkları büyük ölçüde bilinmeyen dillerin yeniden yapılandırılmasıyla el ele hızla ilerledi.

--- SAYFA 24 ---

diğerleri. Bu çalışma, II. Dünya Savaşı nedeniyle aniden durduruldu, 1950'lerde ve 1960'ların başlarında (öncelikle Mary Boyce ve Jes Asmussen tarafından) ara sıra üstlenildi, ancak 1960'ların sonlarından günümüze kadar Werner Sundermann (İranlı) ve Peter Zieme'nin (Türk) yetenekli liderliği altında son derece verimli bir aşamaya geri döndü. Turfan bölgesinde bugüne kadar yeni Maniheist metin keşifleri yapılmaya devam ediyor. İlk Turfan keşiflerinden kısa bir süre sonra, İngiliz ve Fransız keşif gezileri daha doğudaki Tun-huang'da Çince ve Türkçe Maniheist metinler buldu. Tun-huang Türkçesi buluntuları, olağanüstü derecede önemli ve zengin bilgi kaynakları olduğu kanıtlanmış dört Çin rulosuyla karşılaştırıldığında oldukça yetersizdir: İlahi Parşömen, Özet, İnceleme (Ts'an Ching) ve Barbarların Dönüşümü (Hua Hu Ching). Çin Maniheist metinlerinin varlığından teşvik edilen Fransız bilginler Édouard Chavannes ve Paul Pelliot, dine yapılan atıflar için Çin tarihi belgelerini eleterek, böylece Batı'da halihazırda bilinenler gibi dışarıdan gelen açıklamalara yeni bir malzeme bütünü eklediler.⁵ Turfan ve Tun-huang keşiflerinin birleşimi, Maniheizmin birincil kaynaklara dayalı ilk sentetik çalışmalarına izin verdi ve modern Maniheizmi doğurdu. Maniheist araştırmalar. Yeni oluşan alanın başka bir büyük kaynağın faydalanıcısı haline gelmesi çok uzun sürmedi: 1929'da Mısır'da küçük bir Maniheist kitap koleksiyonu gün ışığına çıktı. Sonunda Fayum bölgesindeki eski bir köye kadar uzanan Medinet Madi kütüphanesi, Kıpti dilinde yazılmış yedi cilt içeriyordu: Mezmurlar Kitabı, Vaazlar, iki ciltlik Bölümler (Kephalaia I ve Kephalaia II), Okumalar (Synaxeis), Mektuplar ve Tarih. H. Ibscher, C. Schmidt, H.-J.'nin yetenekli ellerinde. Polotsky, C.R.C. Allberry ve A. Böhlig'in yazdığı kırılğan kitaplar, sırlarını açığa çıkarmaya ve Maniheizm hakkındaki bilgimizi bu kez dikkate değer genişliğinin batı bölgesinden büyük ölçüde artırmaya başladı.⁶ Trajik bir şekilde, İkinci Dünya Savaşı da bu kez yıkıcı sonuçlarla bu çalışmaya müdahale etti. Mektuplar ve Tarih ciltleri savaştan sonra ortadan kayboldu. A. Böhlig'in çabaları dışında, koleksiyonun günümüze ulaşan parçaları üzerindeki çalışmalar tamamen durma noktasına geldi. Zahmetli yeniden inşa etme, düzenleme ve çeviri süreci ancak 1980'lerde yeniden başladı. Aradan geçen dönemde materyalin halihazırda yayınlanmış kısımları bile neredeyse hiç ilgi görmedi. Yalnızca Fransız bilim adamı H.-C. Puech, Belçikalı J. Ries ve Alman A. Böhlig, o dönemde alanı ilerletmek için bu zengin kaynaklardan önemli ölçüde yararlandı. geçmişteki 3'ten

--- SAYFA 25 ---

İki Mısır keşfi daha, birincil Maniheist belgelerin kurtarılmasının tarihini tamamlıyor. 1960'larda Köln Üniversitesi tarafından satın alınan küçük bir kitap, A. Henrichs, L. Koenen ve C. Römer'in bilgili ve sabırlı çalışmalarıyla (bazılarının daha küçük katkılarıyla) modern dünyaya tanıtılan Köln Mani Kodeksi olarak ün kazandı. Kaynağı belli olmayan bu Yunanca kitap, Mani'nin yaşamını ve dini faaliyetinin ilk yıllarını anlatıyor. Bize Maniheizm'in en eski biçimini açan eşsiz bir belge olarak büyük ilgi gördü. Daha sonra, yalnızca birkaç yıl önce, Mısır'ın Dakhleh Vahası'nda çalışan Avustralya-Kanada ortak arkeolojik keşif gezisi, Maniheist belgelerden oluşan yeni bir önbellegi ortaya çıkardı. Antik Kellis'ten gelen bu oldukça heterojen malzeme çeşitliliği hâlâ değerlendirmenin en erken aşamasındadır ve bu çalışmanın hazırlanması sırasında elimde değildi. Bu kaynaklar Maniheist araştırmaların materyalini oluşturur ve Maniheist disiplin ve ritüel uygulamalara ilişkin yeniden yapılandırma ve analizlerimin temelini oluşturur. Eldeki kaynaklar tam anlamıyla eşzamanlı bir karşılaştırmaya izin vermiyor. Bunlar sadece bölgesel adaptasyona değil, aynı zamanda zaman içindeki gelişmeye de tanıklık ediyor. Maniheist geleneğin bazı zamansal dönüşümleri, reformlar ve üzerinde düşünülmüş kararlar şeklinde merkezden kaynaklanmıştır. Ancak değişikliklerin çoğunluğu, yerel Maniheist toplulukların hayatta kalma mücadelesi vermesi ve içinde var oldukları daha büyük kültürlerle uzlaşmaları nedeniyle çevrede meydana geldi. Hem birincil hem de polemik niteliğindeki her bölgesel metin koleksiyonu, bize dünya dininin yerel, ayrı bir çeşitliliği hakkında bilgi verir. Her biri belirli bir kültürel ortamın ve edebi geleneğin ürünüdür. Yaklaşım Bu nedenle tarihinin ilk görevi normatif sistemin yeniden inşası, yani Maniheizm'in uygulamalarının açıkça belirtilen işlevleri açısından tanımlanmasıdır. Melford Spiro, Burma Budizmine ilişkin kendi çalışmasıyla bağlantılı olarak bu yaklaşımı iyi bir şekilde ifade etmiştir. Normatif sistemi başlangıç noktası olarak alırken, "toplumsal veya psikolojik sonuçlarıyla değil, amacıyla ilgilendiğini ve 'amaç'la kastedilen, manastıra üye olmaya yol açan kişisel güdüler değil, manastırcılığın kültürel olarak emredilmiş araç olduğu, kültürel olarak öngörülen amaç veya amaçlardır."⁷ Üniter bir fenomen olarak "Maniheizm"den bahsederken görevim, bunu anlamaktır.

--- SAYFA 26 ---

Bu çeşitli bölgeler arasında kullanılan ayırt edici referanslar dizisinin nasıl birleşik bir Maniheizt uygulama geleneğini yansıttığını göstermek için, tarihsel Maniheizm'in çeşitli maddi çıktılarının yerel koşullarda müzakere edilmeden kaldığını ortaya koymak. Her bir kaynak kümesinin önceden var olan kültüre ve her bölgesel nüfusun süregelen etkilerine nasıl uyum sağladığının değerlendirilmesi, daha karşılaştırmalı bir gündeme sahip bir dizi ayrı çalışmaya bırakılması en iyi görevdir ve yalnızca yerleşik bir normlar kümesinin ışığında somut sonuçlar verebilir. Maniheizt çalışmalara biraz aşına olan okuyucular, normatif sistemin sunumunun uzun süredir bu alanın işi olduğu izlenimine kapılmış olabilirler. Çalışmaların büyük bir kısmı esasen filolojik nitelikte olduğu ve dolayısıyla Maniheizt tanıklığının anlaşılır bir literatür bütününe çevrilmesiyle ilgilendiği ve aynı zamanda Maniheizt söylemin uyumlu bir sunumunun Maniheizm hakkındaki çoğu tartışmanın öne çıkan bir özelliği olduğu anlamında bunlar doğrudur. Maniheiztlerin kayıp dünyasını öğrenebileceğimiz kaynaklar çoğunlukla metinsel olduğundan, Maniheizm çalışmaları bugüne kadar entelektüel tarih veya fikir tarihi tarzında yürütülmüştür. Maniheizt söylemi diğer geleneklerin yanına koymak ve bağlantıların, karşıtlıkların ve yeniliklerin izini sürmek, kısacası Maniheizt konuşmayı insanlığın genel dini ifadesinin bir parçası ve onunla ilişkili olarak görmek en az sorunlu görünüyordu. Bu şekilde bazı doğru ve değerli sonuçlara varılabileceğine ve ulaşıldığına inanıyorum. Ancak benim yaklaşımım farklı ve bu yüzden bu farkı açıkça ortaya koymam ve bunun neden Maniheizt geleneğin daha iyi bir tarihsel anlayışını sunduğunu düşündüğümü açıklamam gerekiyor. Maniheizt söylemin bazı özellikleri, bugüne kadar hakim olan yaklaşımın, Maniheizm'i dini bir sistem olarak anlamlandıran sonuçlar vermesini zorlaştırmaktadır. Maniheizt ses, kendi dünyasının dışından gelen temaların hizmetine sunuluyor ve onun önemsiz kalıntıları, modern araştırmacıların ilgi ve kaygılarını daha doğrudan şekillendiren geleneklerin hacimli kaynakları tarafından boğuluyor. Başka bir deyişle, Maniheizt materyal, Maniheiztlerin kendilerinin sormadığı soruları yanıtlamak için hazırlanmıştır ve bizim sahip olmaya şartlanmadığımız endişelere değindiğinde göz ardı edilir veya yanlış anlaşılır. En iyi ihtimalle, dinler tarihindeki daha geniş kategori ve yörünge şemalarına uyan geleneğin "makul" yeniden inşaları sunulmaktadır. Maniheizm bir -izm, belki de bir dünya görüşü olarak varlığını sürdürüyor, ancak aslında kendine özgü bir yaşam tarzını uygulamaya koyan insanlardan oluşan bir topluluk olarak anlayışımızda şekillenmeyi başaramıyor. son 5'ten

--- SAYFA 27 ---

Mani'nin şöyle dediği bildirildi: Daha önceki kiliselerin yazıları, bilgelikleri, kıyametleri, benzetmeleri ve mezmurları, benim kilisemde size açıkladığım bilgiğe kadar yeniden bir araya gelen tüm parçalardandır. Bir nehrin başka bir nehirle birleşip güçlü bir akıntı oluşturması gibi, eski kitaplar da yazılarıma katılıyor; ve önceki nesillerde var olmayan büyük bir bilgelik oluştururlar.⁸ Soğd dilinde saklanan bir Maniheizt benzetme, diğer dinleri küçük su birikintilerine ve Maniheizt inancını da tüm diğer suları alıp kendi özel tadında özümseyen uçsuz bucaksız bir okyanusa benzeterek bu düşüncüyü doğrular. Bu tür sözleri okuyan din tarihçilerinin titremesi gerekir, çünkü bu pasajların yansıttığı türden bir tutum, herhangi bir fikir tarihini aşırı derecede sorunlu hale getirir. Senkretizm terimi, Maniheiztlerin olduğunu bildiğimiz gibi, bu kadar öz-bilinçli bir şekilde özümseyen, bu kadar açıkça uyarlanabilir bir hareketin hakkını pek vermez. Bu rakip dinlerin ilgili alanlarında Hristiyan, Zerdüşt ve Budist ifade tarzlarını benimsemeleri, basit kılık değiştirme veya retorik stratejinin çok ötesine geçmişti. Maniheizt misyonu kendisini aktif olarak yeni kültürel alanlarla bütünleştirdi ve zaten önceki bir inancın diline alışmış olan sakinleri dönüştürerek, bu tür bir dilin, Maniheizt dogmanın basit bir maskeleyişinin çok ötesinde çağrışımlar taşımasını kaçınılmaz hale getirdi. Kaynaklardaki bu kadar çarpıcı değişkenlik karşısında birleşik bir Maniheizt geleneği bir arada tutmaya çalışmak zor bir iştir. Maniheizt doktrininin sentetik versiyonlarının modern bilim tarafından oluşturulduğu kaynakları yakından incelediğimizde, uyumlaştırmının Maniheizm'in tarihsel ve kültürel dönüşümlerini kısmen sildiği ve doktrinsel modellerimizin açıklığının aşırı sayıda açıklamalara dayandığı açıkça ortaya çıkıyor. Bu sadece dilsel olarak farklı bir terminoloji ve farklı kültürel nüanslar meselesi değildir; Kaynaklar ayrıca Maniheizt panteonda ve en temel doktrinsel açıklamaların bazılarında önemli farklılıklar olduğunu ortaya koyuyor. Kendimiz için çizdiğimiz düzenli hiyerarşiler metinden metne geçerli değildir; ve Maniheizt Listenwissenschaft'in mantığı, düzen ve tutarlılık beklentilerimize meydan okuyor. Maniheizt söylemin tarihsel ve kültürel dönüşümündeki akışkanlığı, tarihçiyi tanımlanabilir ve farklı bir söylemden mahrum bırakma tehlikesi taşıyor.

--- SAYFA 28 ---

Maniheizm. Çoğu durumda modern araştırmacılar, Maniheist terimini gevşek bir şekilde tanımlanmış fikir veya tutum kümeleri için kullanıyor ve her türden dini hareket ve grupla bağlantılar üzerine spekülasyon yapıyor. Bu şekilde, az bilinen herhangi bir sapkın gruba bu adla hitap etme geleneğini sürdürüyorlar; bu, yalnızca Hristiyan Batı'da değil, aynı zamanda Müslüman Orta Doğu'da ve Çin'de de yaygın olan bir uygulamadır. Bu tehdide yanıt verebilmek için, eğer varsa, Maniheist kimliğin tavizsiz özünü tanımlamamız ve Maniheizmi başıboş bir fikir bütünü olarak değil, gerçek bir tarihsel topluluk olarak görmeye çalışmamız gerekiyor. Dini bir topluluğu aramak için en iyi yer, onun kolektif eyleme giriştiği yerdir. Sonuçta, Maniheist topluluğu tanımlayan, onu rakip dini geleneklerden ayıran ve Maniheistlerin kamusal karakterini ve kendini sunuşunu şekillendiren şey, herhangi bir ortak ideolojiden çok daha fazlası olan bu uygulamalardır. Doktrinsel dillerini belirli bölgelerin dini mirasına bu kadar kolay adapte ettikleri için, bunların aktarımında daha istikrarlı olmasını ve Maniheistleri daha tutarlı bir şekilde farklı bir kimlikle işaretlemesini umarak uygulamalara yöneliyoruz. Bu çalışma, Maniheist davranış kodlarının ve ritüel uygulamaların genel olarak Maniheist söylemden daha muhafazakar bir şekilde korunduğunu ve buna ek olarak bu söylemin bir özünün de benzer şekilde uygulamayla yakın ilişkisi nedeniyle tutarlılığı korunduğunu doğrulamaktadır. Çağdaş dinlerin incelenmesinde, dini uygulamalara ilişkin bir araştırma, üzerinde çalışılacak çok sayıda kaynağa sahiptir ve doğrudan gözlem yoluyla her zaman yeni materyal üretebilir. Maniheist topluluk bu şekilde gözlemlenemeyeceğinden, bu kitabın sunduğu yeniden yapılandırma türünün geçerliliği hakkında sorular sormak meşrudur. Geçmişteki bir dini cemaati “gözlemlemek” mümkün mü? Metinden pratik nasıl kurtarılabilir? Geçmişteki uygulamaları görebildiğimizi iddia ettiğimiz şey tam olarak nedir? Bu sorulara vereceğim yanıtlar zorunlu olarak din araştırmalarında (ve dolayısıyla antropoloji, sosyoloji, tarih ve edebiyat çalışmaları alanlarında) yöntem ve teori üzerine tartışmaları içerecek ve burada benimsenen yaklaşımı beşeri bilimler ve sosyal bilimlerdeki başlıca düşünce okullarına göre konumlandıracaktır. Maniheistler tarafından oluşturulan ve kullanılan ve bu çalışmada kendilerine yer bulabilmek için hayatta kalan tüm edebi kaynaklar, Maniheist gerçeklik deneyimine dair içeriden, onaylayıcı bir perspektifi ilettikleri için bir dereceye kadar özür dilerler. Projem bu gerçekliğin normatif Maniheist yapısını yeniden inşa etmek ve analiz etmek olduğundan, geçmişin özür dileyen doğası 7

--- SAYFA 29 ---

Kaynakların bulunması önemli bir sorun teşkil etmemektedir. Maniheist geleneğin kurumları, kendi normlarına uygun bir gerçeklik deneyimi aşılama için çalıştı ve Maniheist otorite projesinde en azından bir nebze olsun başarı elde edileceğini varsayarak, bu yapıları ciddiye almamız gerekiyor. Bir geleneğin normatif yapılanmasını incelemenin meşruluğu, normların otoritesinin araştırmacı açısından değil, geleneğin taraftarları açısından tanınmasından kaynaklanır. Güçlü dış baskılara rağmen Maniheizm gibi bir dine bağlılığın devam etmesi, normların birey içinde başarılı bir şekilde aşılandığını ve dolayısıyla bu normlar üzerinde tarihsel bir etkinin olduğunu gösterir.¹⁰ Geçmişteki bireysel yıkıcı veya normatif olmayan dini ifadelerden kurtulma girişimi, benim projemin basitçe kaçındığı bir dizi zorlukla karşılaşacaktır.¹¹ Normatif metinler, gerçekte ne olduğu hakkında değil, dini otoritelerin neyi onayladığı hakkında bizi bilgilendirir. Bununla birlikte, bu tür normların devam eden varlığı ve uygulanması büyük ölçüde Maniheizmin tarihsel olarak ne olduğunu tanımladı. Özellikle Maniheizm gibi "kayıp" bir gelenek söz konusu olduğunda polemik anlatılar da değerli bir bilgi kaynağı olabilir. Bu tür kaynakların güvenilir olabilmesi için hem normatif ifadelerle hem de bölgeye ve zamana özgü polemik suçlama gelenekleriyle karşılaştırılarak dikkatle değerlendirilmesi gerekir. Bu tür kaynakların kullanımındaki "turnusol testi", iki görüşün perspektifleri ne kadar farklı olursa olsun, polemik anlatı ile Manicilerin kendi tanıklığı arasında bazı doğrulayıcı korelasyonlar bulma yeteneği olmalıdır. Maniheist çalışmalar söz konusu olduğunda, polemiksel tanıklık, modern Batılı bilim adamını geç antik çağın Hristiyan Maniheist karşıtı polemikçilerinin doğrudan mirasçısı ve dolayısıyla ailenin bir üyesi haline getiren farklı koşullar dizisi nedeniyle aslında nispeten tercih edilen bir statüye sahiptir. Augustine of Hippo ve Ephrem Syrus gibi yazarlara ilişkin kalıtsal, genel olarak olumlu değerlendirmelerimiz, bazılarının, daha düşük rakamlara uygulanan aynı derecede eleştirel şüphecilikle onlara yaklaşımdan nefret etmesine neden oluyor. Maniheizmin polemikçi nitelendirmeleri uzun bir gölge düşürüyor ve modern araştırmacıları kilise liderlerinin görüşleriyle uyumlu yorumlara yatkın hale getirmeye devam ediyor. Bu antik Maniheist karşıtı anlatıların sağladığı veriler oldukça güvenilir olduğu kanıtlanırken, bu anlatıların bunlara getirdiği yorumların saptırılması, modern Maniheizm anlayışları üzerinde zararlı bir etki yarattı. Tarihsel kaynakların kendileri seçim ve tasarımın ürünleri olmasına ve kendi kültür ve zamanlarının güç ilişkilerine katılmalarına rağmen, tarihçi malzeme üzerinde yeni bir dizi zorlayıcı güç üretir ve bu kaynakları tarihsel kaynaklara dönüştürür.

--- SAYFA 30 ---

Materyallerin yeni iktidar kurumlarıyla ilişkisi. Böylece kaynaklardaki materyalin polemikçi veya özür dileyen bir yaklaşımla ele alınması tarihçinin çalışmalarında da tekrarlanır. Tarihçiler belirli bir kaynağın yönelimini benimsemeyi ve dolayısıyla onun polemik veya özür dileme anlamını sürdürmeyi seçebilirler. Tersine, tarihçiler kaynağın eğilimini reddedebilir ve ona karşı polemik yaparak malzemenin güç ilişkilerini yeniden müzakere edebilirler. Ancak tarihçilerin, doğrudan geçmiş olaylara erişmek için kaynaklarının perspektiflerini aşabileceklerini veya kaynakların sağladığı sunum matrisinden zamansız nesnel gerçekleri açığa çıkarabileceklerini iddia etmek saflık olur. Tarihin sınırları Bu kitap tarihselci bir yaklaşıma sahiptir ve Maniheist geçmişini yeniden inşa ederken pragmatist bir tarih yazımını kullanır. Kısaca, tarihselci bir yaklaşım, insan eylemini ve söylemini, onları kendi konumumuzdan ithal edilen akıl standartlarına göre değerlendirmek veya onlardan kendi durumumuzda verimli bir şekilde kullanılabilecek unsurları çıkarmak yerine, meydana geldikleri zaman ve mekan bağlamında olaylar olarak anlamaya çalışır. Pragmatist bir tarih yazımı, insanların hayatlarındaki mevcut olayların deneyimi ile geçmiş olayların mevcut kaynaklara dayanarak yeniden inşası ve yeniden tanımlanması arasındaki farkları vurgulayan bir tarih yazımıdır.¹² Geçmişini asla yaşanmış olduğu gibi yeniden yaşayamayız; bunun yerine, şu anda baskın olan gerçeklik kategorilerinin sınırlamaları dahilinde, tamamlanmamış kanıtlara dayanarak geçmişin modellerini inşa ediyoruz. Ancak bu, bazılarının varsaydığı gibi, pragmatizmin geçmişin kendi çıkarlarımıza tabi kılınmasını savunduğu ve dolayısıyla geçmişin bir tür rasyonalist temellük edilmesiyle meşgul olduğu anlamına gelmez. Tarihle ilgili olduğu sürece pragmatizm, herhangi bir yeniden yapılanmanın kısmi ve zayıf olduğunu kabul ederken, insan davranışının şu anda karşımızda bulduğumuz dünyayı nasıl oluşturduğunu açıklamaya çalışır. Pragmatist bir tarih yazımının dinler araştırmaları üzerindeki en büyük etkisi, dini deneyimin belirli yönlerinin, geçmişini yeniden inşa ederken kurtarılamayacağını kabul edilmesi ve ısrar edilmesinde yatmaktadır. Bu nedenle, mevcut dinlerle ilgili olarak arzu edilebilecek bazı araştırma türleri, geçmiş dinlerle ilgili olarak uygulanamaz. Aynı nedenden ötürü, belirli yorumlayıcı yaklaşımlar geçmişten elde edilebilecek kanıt türlerinde hiçbir gerekçe bulamayacak ve bu nedenle yalnızca spekülasyon olarak kalmaya zorlanacaktır. geçmiş 9'dan

--- SAYFA 31 ---

Tarih ancak şu anda kendi deneyimlerimizin dışında meydana gelen olayların kalıntıları veya izleriyle karşılaştığımız için var olur.¹³ Bu izler günümüzde mevcuttur ve bunları, şu anda karşılaştığımız herhangi bir sorunlu şeyle aynı şekilde analiz edip yorumluyoruz. Geçmişin yalnızca şimdide kalıntılar olarak var olduğunu anladığımızda, zamanda hayatta kalanları hayatta kalmayanlardan, iz bırakanı iz bırakmayanlardan ayırmaya başlayabiliriz. Geçmişteki olaylar, çağdaş insanların yaşadığı şekliyle artık yok olmuş ve onlarla birlikte bu olayların iz bırakmayan her unsuru da yok olmaya yüz tutmuştur. Tarihsel olayları, şu anda yaşadıkları kişilerin deneyimlediği şekilde yeniden canlandırmıyoruz; şimdiki zamanımızın bir parçası olarak var olan ve şimdi geçmiş dediğimiz önceki şimdilerde olmayan başka bir şeyi, yeni bir şeyi doğururuz. Ölü bir gelenek olarak Maniheizm, doğrudan gözlemlenip analiz edilebilecek hiçbir canlı kurum, hiçbir sözlü kültür, hiçbir kalıcı toplumsal düzenleme sağlamaz. Maniheist toplulukların sanatsal ve mimari mirası yetersizdir. Bunun yerine tarihçi çoğunlukla Maniheist geçmişin edebi kanıtlarına güvenmelidir. Bu tür tarihsel izlerle karşı karşıya kaldığımızda, tarihsel olarak onlardan neyin kurtarılıp kurtarılamayacağını anlamak derin bir felsefe gerektirmez. İnsan bilimleriyle ilgilenen pek çok kişinin işe yarayan varsayımından kurtuldum: Eğitilmiş bir gözlemci, bir toplumun üyelerinin, içinde oldukları için tam olarak göremedikleri şeyleri dışarıdan görebilir. Tarih beni özellikle kaynakların kanıtlamadığı herhangi bir şeyi gözlemlemekten alıkoymuyor; bu kaynaklar, araştırmamın nesnesini oluşturan tarihi ve kültürel bağlamın katılımcıları olan içeriden kişilerin ürünleridir. Yalnızca onların anlatmayı seçtiklerini “görebiliyorum”; Onlara hiçbir şekilde bana başka şeyler söylemeleri talimatını veremem ve tabii ki bu materyallerin üreticilerinin bana bir şey anlatacakları hakkında hiçbir fikirleri yoktu.¹⁴ Doğrudan gözlem engellendiğinden, Maniheistlerin kendi anlam ve hakikat kategorileri aracılığıyla iletilenler (toplum dışından eşzamanlı gözlemlerle yalnızca biraz hafifletilmiş olan) dışında hiçbir veri tabanım yok. Kendi anlam ve hakikat kategorileri dahilinde çalışan tarihçiler, eğer edebi kalıntıda somutlaşan iletişimin günümüzde anlamsızlıktan başka bir şey olmamasını istiyorsa, bir çeviri üzerinde çalışmalıdırlar. Çeviri her zaman sözlüklerin manipülasyonundan çok daha fazlasıdır; bir edebi külliyat içindeki referans sistemlerini planlamayı ve onun kompozisyon kodlarını çözmeyi içerir. Mani- 10

MANİKE VÜCUDU

--- SAYFA 32 ---

Kain kaynakları çoğunlukla Maniheist olmayan edebiyatın da mevcut olduğu dilleri kullanır.¹⁵ Dini söylem seküler dilin yalnızca küçük bir bölümünü sorunsallaştırır, dolayısıyla kişi Maniheist literatüre ilk etapta geleneğin dışında da tanınan nesneler (örneğin masalar, ekmek ve elbiseler) ve eylemler (oturma, oruç tutma ve konuşma gibi) için sorunsallaştırılmamış terimlerin sözlüğüyle erişebilir. Bu köprübaşının kurulmasıyla çevirmen, bilinen sorunsallaştırılmamış terimler ile bilinmeyen sorunsallaştırılmış terimler arasında var olan ilişkiler sistemi aracılığıyla sözlüğü genişletebilir. Davranışların terimlerle korelasyonu bu yayılma sürecini destekler ve anlamın nihai hakemi olmalıdır. Söylem evrenimizde mevcut olmayan nesneleri tanımlayan terimler (örneğin, belirli tanrılar, ritüeller ve dini konumlar), aynı zamanda ilgili davranışlara referansla da tanımlanabilir, çünkü onların önemi tepkiden kaynaklanır ve benzer tepkiler söylem evrenimizde mevcuttur. Araştırmamızla ilgili olduğunu belirlediğimiz kanıtları analiz ederek, yorumlayarak ve bir araya getirerek, bu kanıta göre geçmiş olarak duran önceki şimdiki zamanın şimdiki zamanda yeniden tanımlanması olarak tarihsel bir açıklama inşa ederiz. Bunu kısmen yapabiliyoruz çünkü Quentin Skinner'ın öne sürdüğü gibi, "en azından belirli toplumsal eylem sınıfları için, failin amaçladığı edimsöz edimini geri kazanmak yoluyla, failin davranışının en azından belirli özelliklerini açıklayabilen benzersiz bir yeniden tanımlama biçimi olabilir."¹⁶ Skinner'ın burada kastettiği, J. L. İlk olarak Austin önerdi. İnsanların dahil olduğu kolektif projelere göndermeler sağlayan bu gelenekler kataloglanabilir, anlamları belirlenebilir ve bu şekilde söz konusu ifadeler ve eylemler için "açıklamalar" yapılabilir, yani daha geniş söylemsel ve pragmatik sistemlere yerleştirilebilir.¹⁷ Elde edilen "sözde anlatım kataloğu" ifade ve/veya eylemde başvuru mantığı sağlar. Bu edimsellikler, metinlerin oluşturulmasında kullanılan bir sözlüğün parçası olduklarından ve bu metinlerde kısmen kurtarılabildiğinden kurtarılabılır. Bu tür "anlam" unsurları tarihi kaynaklara, özellikle de edebi kaynaklara girebilir; oysa motivasyonlar, nedenler ve "gerçekte ne olduğunun" diğer kısımları tamamen kurtarılamaz, ölü bir geçmişle sınırlıdır. Edimsöz gücünü tanımlarken, psikolojik alandan ziyade dilsel alanla çalışıyoruz ve kişisel anlamdan ziyade iletilen anlamın kalıntılarına ele alıyoruz.¹⁸ Maniheist söyleme maruz kalmalarında, geçmişten günümüze modern olduklarını belirtmek gerekir.¹¹

--- SAYFA 33 ---

araştırmacılar geçmişte Maniheist din propagandasının hedef kitesinden niteliksel olarak farklı bir konumda değiller. İkincisi de aktarılan tek anlamı görünürdeki dilsel anlamı olan bir metin aldı; onların anlamı içselleştirmeleri bizimkiyle aynı yüzeysel başlangıç noktalarından işe yaradı. Metinle temasları da sıklıkla kültürlerarası, çevirisel iletişim yoluyla gerçekleşti. Böyle bir çeviriden sorumlu olan Manici otoriteler, iyi bir tarihçinin izin verebileceğinden çok daha radikal anlamsal yeniden bağlamlaştırmaya bile giriştiler. Bu, maruz kaldığımız bazı unsurların eksik olmadığı anlamına gelmiyor. Öncelikle, uygulamalara ilişkin tartışma bizim için canlandırma yoluyla örneklendirilmiyor, böylece geçmişin yerleşik ortamındaki uygulamaların ve söylemlerin toplam gestalt'ı kayboluyor. Bizim durumumuz ile geçmişteki Denetçilerin durumu arasındaki ve ayrıca geçmişin geniş bir alana dağılmış Maniheist toplulukları arasındaki spesifik farklılıkları göz önüne aldığımızda, Maniheistlerin inançları hakkında kendi başına sonuçlar çıkaramayız. Ancak Maniheist söz edimlerinin yüzeylerini hem geçmişte hem de günümüzde bizim için ortak "anlam" temeli olarak tanımlayabilir ve analiz edebiliriz. Başka bir deyişle, Maniheist söylem ve pratiğin sunulan normatif sistemini inceleyebiliriz. Yine de Maniheist uygulamaların bir el kitabını yazmıyorum. Robert Campany, dini ayinler üzerine bir el kitabı yerine bir inceleme yazma girişiminin, "ritlerin özellikle sorunlu ve anlaşılmaz hale gelmiş, yorum veya açıklama çabası gerektiren bir faaliyet alanı olduğunu öne sürdüğünü" ifade etmiştir.¹⁹ Maniheist ayinlerin şeffaf olmaması, uygulayıcılarının yok olmasından ve bunların uygulama sistemlerini doğrudan araştırmanın yararı olmaksızın yeniden inşa etme gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Bu durumda çeviri, Campany'nin iddia ettiği gibi, söylemin kontrol merkezinde bir değişikliği gerektirir: "diğer faaliyet alanlarının açıklığa kavuşturulacağı temel olmak yerine" bizzat ritüellerin açıklığa kavuşturulması gerekir (202). Campany'e göre ritüel uygulamalarla ilgili teorik düşünce. . . Ritüelin, ritüel dünyasından türetilmemiş bir dil ve anlayış çerçevesi kullanılarak, ritüelin dışındaki bir bakış açısıyla anlatılmasını gerektirir. . . . Kuramcı için ritüel artık başlangıç noktası olamaz çünkü sorun haline gelmiştir; daha güvenli bir temele başvurmak gerekir. (214) Bu nedenle, çok sınırlı buluşsal kapasiteyle, geçici de olsa çeviri görevinin tamamlanmasına yardımcı olan etik analiz modellerini kullanıyorum. 12 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 34 ---

Öte yandan, bu çalışmada yaptıklarımın çoğu, Campany'nin teorik olmayan olarak tanımladığı, "ritüelin alanı içinden yapılan, hareket noktası olarak ritüeli alan" ve "hayatın diğer alanlarını açıklamak veya tanımlamak için ritüelin kendisini referans noktası olarak kullanan" ifadeler olarak nitelendirilmektedir (214). Bunu yapıyorum çünkü Maniheist yaşam tarzı ritüelleştirilmiş, ritüel ilişkilere gömülü ve ritüel amaçlara göre işleyen bir yaşam tarzıydı. Ritüeli dini kimliği oluşturan çoğu şeyin açıklaması olarak görmekten ziyade, açıklanması gereken bir şey olarak ele alan yorumlar tarafından kaybedilen şey tam da Maniheist kimlikteki ritüelin kontrol edici gücüdür. Çoğu yorumlayıcı teorisin tarihsel materyallere uygulanabilirliği yoktur; tarihinin repertuarında yer almayan gözlem ve araştırma yöntemlerine dayanırlar. Tarihsel kaynakların niteliği, mevcut bilgi türüne ve dolayısıyla mümkün olan analiz türlerine sınırlamalar getirir. Tarihsel kaynakların, keşfedilmeye çalışılan bir gerçeği yanlış temsil ettiği varsayımına dayanan herhangi bir yorum, bu sözde gerçekliğe tanıklık eden diğer kaynakları da öne çıkarmalıdır. Eğer böyle bir kaynak yoksa, var olan kaynakların gerçekliği tek tarihsel gerçekliktir. Geçmişte durumun ne olduğunu düşündüğümüz hakkında her zaman spekülasyon yapabiliriz, ancak bu teorileri kanıtlama veya çürütme araçları olmadan bu tür spekülasyonlar boş konuşma anlamına gelir. Tefsir insan bilimlerinin teorisi ve metodu boyunca bir fay hattı uzanır. Akademik "din çalışmaları" alanı veya karşılaştırmalı din çalışmaları, antropoloji, sosyoloji, tarih ve karşılaştırmalı edebiyat gibi diğer alanlarda geliştirilen teorilere bağlı olarak bu şekilde bölünmüştür. İnsan bilimlerinin işinin, onları motive eden ve onlara anlam veren şeyin bir açıklamasını elde ederek insan popülasyonlarını, yapılarını ve eylemlerini "anlamak" olduğunu iddia edenler var. Bu konum, beşeri bilimlerde hayırseverliğin yorumbilgisi olarak bilinir ve sosyal bilimlerde Max Weber'in geleneğiyle tanımlanır. Görevin daha ziyade "açıklamak" olduğunu ve bilim insanı olarak öznel olanı paranteze almamız ve yalnızca dışsal düzenlemelere ve etkileşimlere bakmamız gerektiğinde ısrar edenler var. Bu konum beşeri bilimlerde şüphe yorumbilimi olarak bilinir ve geçmişten bu yana

--- SAYFA 35 ---

sosyal bilimlerde Émile Durkheim geleneğiyle özdeşleştirilir. Bu iki konum, modern akademik din araştırmalarında baskın duruşları oluşturur. Başka bir fay hattı bu yaklaşımların arasından geçmez, aksine her iki yaklaşımı da farklı bir eksen boyunca ikiye ayırır. Çünkü bu yaklaşımların her ikisinde de, incelenen popülasyonun kendi tanımını dinlemek ya da akademik teori tarafından sağlanan yeni modeller lehine onu görmezden gelmek arasında bir seçim yapılmalıdır. Hayırseverlik yorumbiliminin doğası gereği emik söylemle bağlantılı olduğu, sıklıkla varsayıldığı gibi doğru değildir. Şüphe yorumbiliminin gerektirdiği öznelliğin paranteze alınmasının zorunlu olarak emik kategorileri yıkması gerektiği de doğru değildir. Bu diğer fay hattı, tarihsel kaynakların sınırlamaları nedeniyle, tarihinin geçmişin ilgili tarafları tarafından sunulanların ötesindeki bilgilere erişimini kısıtlayan sınırlamalar nedeniyle tarihsel çalışmalarda daha önemlidir. Tam anlamıyla "hermeneutik" olarak adlandırılan şeyin, yorumlayıcı veya Verstehen yaklaşımının özelliği olan hayırseverlik yorumbilgisi, sıklıkla varsayıldığı gibi, incelenen toplulukların kategorilerinin doğal müttefiki değildir; birçok durumda, diğerini modern Batılı akademik insan doğası teorileri için yem olarak benimseyen bir "iyileştirme yorumbilgisi"nin kapısını açar. Başkalarının gözlemlenen davranışları için öznel motivasyonun "makul" bir açıklamasını arayarak, çok kolay bir şekilde anlama çabası sömürgeci bir eisegesis ile sonuçlanır. Çeşitli yapısalci, işlevselci ve materyalist analiz yöntemlerini kapsayan ve aynı zamanda "pozitivist" veya "doğalcı" yaklaşım olarak da adlandırılan şüphe yorumbiliminin, modern Batılı akademik kategoriler lehine toplumların kendi açıklamalarını rutin olarak göz ardı etmesi elbette çok tanındıktır. Bununla birlikte, sözde natüralist araştırmaların çoğu, türev sistemleri için bazı yapı taşlarını sağlamak amacıyla yerel kategorilere güvenerek "hile" yapıyor. Bu şekilde, yerlilerin öz-tanımları insan toplumu ve kültürüne ilişkin sistematik açıklamalara sızar, ancak bunları nadiren kontrol eder. Bu nedenle bahsettiğim fay hattı, Kenneth Pike'in emik ile etik arasındaki fark olarak tanımladığı şeydir. Ayrım sadece nihai hesabı kimin kontrol ettiğiyle ilgili değil, aynı zamanda dahil edilecek veri türleri, bu verileri elde etme yöntemleri, kategorilerin türetileceği kaynaklar ve en önemlisi "anlama" veya "açıklama"nın ne olduğu hakkındaki kararları da içeriyor. Pike, sosyokültürel sistemleri analiz etmenin iki modunu ayırt etmek için ilk olarak emik ve etik terimlerini tanıttı.²⁰ Emik analizler incelenen toplumun kategorileri ve kurallarıyla çalışırken, etik analizler kategorik olarak çalışır.

--- SAYFA 36 ---

dışarıdan gözlemcinin toplumunun kanları ve kuralları. Marvin Harris, emik ve etik açıklamaların sosyal gerçeklere eşit derecede dayandığını ve aralarındaki farkın yalnızca veri tabanının nasıl seçilip organize edildiğiyle ilgili olduğunu ileri sürmüştür.²¹ Tarihsel kaynaklar yalnızca emik olarak seçilmiş verileri sağlar. Tarihçiler ikinci bir seçim yapabilirler ama ancak kaynakların sağladığı parametreler dahilinde. Tarihsel kaynaklar da verilerini deneysel olarak organize edilmiş bir şekilde sunarlar. Tarihçiler bu verileri kendi kültürlerinin kategorilerine ve kurallarına göre yeniden düzenleyebilirler, ancak bunu yalnızca başlangıçta farklı bir organizasyona uygun olan verileri zorlayarak yapabilirler. Birden fazla kaynakla çalışan tarihçiler, bu kaynakların farklı bakış açılarının, anlatılarının birbirlerinin ışığında sentetik olarak yeniden düzenlenmesini haklı çıkardığını iddia edebilirler; ancak kaynaklar aynı ortamdan veya yakından ilişkili ortamlardan kaynaklandığı sürece emik kurallar yorumsal mutluluğa sınırlar koymaya devam eder. Dolayısıyla bu koşullar altında etik yorumun kendisi bir sorun haline gelir. Akademik (etik) yorumlar kendilerini dini (emik) yorumlardan, dini (emik) olanların bazı aşkın veya dünyevi öncüllerini reddederek doğru bir şekilde ayırır;²² insan araştırmasının epistemolojik kapsamı dışında kalan bu tür öncüller, test edilebilir hipotezlere entegre edilemez.²³ Nihai hakikatle ilgili konuları paranteze almak, araştırmacıların dini geleneklerin birçok yönünü bağımsız insan sistemleri olarak keşfetmelerine olanak tanır. Bu çok önemli bir çalışma. Ne yazık ki pek çok akademik yorum, üstü kapalı ya da açık bir şekilde, verili dini gelenekte (ya da daha geniş anlamda tüm dinlerde) mevcut olan tek gerçekliği temsil ettiğini iddia ediyor; yani kendilerini geleneğin taraftarlarının savunduğu şeyin yerine, gelenekle ilgili "nihai gerçek" olarak konumlandırırlar. Benim en çok ilgilendiğim bu tür yorumların sonucu, bu teorilerin ortaya koymayı iddia ettiği çeşitli psikolojik, ekonomik, politik, sosyal, ideolojik ve kültürel güçlerin yanı sıra dini topluluk içinde işleyen önemli ilişkileri de gözden kaçırmalarıdır. Geleneğin değerlerinin onaylanmış bir düzenlemesini yapılandıran, bu değerleri meşrulaştıran ve anlamını yorumlayan bir dizi mantıkla koordine edilen bir dizi pratik ilişkiler, herhangi bir dini geleneğin temel bir bileşenini oluşturur ve ona bağlılığın günlük motivasyonunun ve güçlendirilmesinin çoğunu sağlar. Bu ilişkileri hesaba katmadan hiçbir yorumun bir dini "anlamlandırdığı" ya da onun bütün "gerçekliğini" ortaya çıkardığı söylenemez.²⁴ Kısıtlayıcı tarihi kaynaklarla uğraşmanın zorluğuna rağmen, "geçmişten 15"

--- SAYFA 37 ---

Dine yönelik "planlayıcı" veya sosyal bilimsel yaklaşımlar, eğer ikincisi sosyal bilimcinin odaklandığı sistemlerin yanında işleyen sistemler olarak kabul edilirse, zorunlu olarak emik modellerin reddini gerektirmez. Ne yazık ki, hayatta kalan kaynaklar Maniheizm topluluğun gerçek anlamda sosyal bilimsel yeniden inşasını formüle etmek için gerekli veri türünü sağlamamaktadır. Bu tür bir yaklaşımı tercih eden araştırmacılar, emik verileri ithal etik modellere göre yeniden yapılandırmakla sınırlıdır; Genellikle çağdaş, doğrudan gözlemlenebilir toplumlardan gelen analogiler temelinde savunulan eylem. Tüm insan davranışları için bazı ortak biyolojik veya sosyal temelleri kabul etmemiz koşuluyla, aşırı dikkatle de olsa, bu tür yöntemlerin kullanımını savunabiliriz. Öte yandan, dinlerin söylem temelli veya hermeneutik yorumları zorunlu olarak yerlilerin kendi yorumlarına uyması olarak görüldüğünde uygulamalar için de geçerlidir. Her iki durumda da, yorum bilgisi, modern okuyucuya çekici gelen anlam yapıları veya özleri için tarihsel kaynakları araştırır. Bu yöntem, dini söylemi, oluşumu ve kullanımı bağlamından ayırma ve pratiği bir tür jestsel metafor olarak ele alma eğilimindedir. Hermenötik gelenek, ihtiyatlı açıklayıcı yaklaşımların yaptığı gibi, geleneksel epistemleri parantez içine almaz, ancak içeriklerinin bir kısmını şu anda baskın olan Jonathan Z. Smith'e aktarmak için parçalarına ayırır. din öğrencilerine, bir kültürün yorum haklarını benimsemekten o kültürün kendi yorum sistemlerine yönelik bir çalışmaya geçmeleri yönünde çağrıda bulunmuştur.²⁵ Onların söylemlerine ilişkin okumalarımıza yerel olmayan "anlamlar"ın aktarılmasından kaçınırsak bile, yine de söylemsel sistemi ahlaki önem standartlarına göre yeniden yapılandırma, bir geleneğin tanınmayan bazı unsurlarını onun "özü" veya "özü" olarak yorumlama riskiyle karşı karşıyayız. Sözde hayırseverlik yorumbiliminin amacı, tarihsel bireylerin öznel durumlarının "makul" bir açıklamasına ulaşmaktır, öyle ki onların sözleri ve eylemleri, bizim kültürel olarak tanımlanmış gerçeklik kategorilerimiz içinde yer alabilir. Bu yaklaşımın meşruluğu, tamamen "makul" ile neyin kastedildiğine ve kabul etmek gerekir ki, böyle bir yaklaşımın, neyin geçerli insan aklı veya duygusu olarak kabul edildiğine ilişkin kriterlerimize ne kadar uyduğuna bağlıdır. Açıklama yalnızca dış işaretlere dayandırılabilir, dolayısıyla yorumun, işaretlerin yorumlanacağı bir sistem edinmesi gerekir. Size Mani'nin ne düşündüğünü söyleyemem ama söylediği ve yaptığı şeylerin bir kısmını anlatabilirim ve bu da size yardımcı olacaktır.

--- SAYFA 38 ---

Tarihsel açıklamalar için yeterli olmalı. Bireyin bilinçli niyeti kavranıncaya kadar anlaşılmaması konusundaki ısrar, her türlü tarihsel anlayışa ve aynı zamanda çağdaş anlayışa da kapıyı kapatmaktadır. Bu tür naif öznelciliğe, hepimizin günlük sosyal etkileşimlerimizde birbirimizi nasıl "anladığımıza" dair daha kesin bir açıklamayla karşılık verilmelidir.²⁶ Açıkçası, dil engellerini aşmak mümkündür. İnsanlar diller arasında başarılı bir şekilde iletişim kurabilir ve hatta bir başkasının diliyle belirli bir kolaylığı öğrenebilirler. Bu nasıl başarılır? Kelimeler tek başına anlamsızlıktan başka bir şey değildir. Başka bir dilin anlamını (yani belirli terimlerin işlevini) anlamaya başlamak için referans noktalarına ihtiyacımız var. Başka biriyle kendi dilimizde konuşurken bile, kendine özgü sözcük dağarcıkları ve kullanımlar ile referans noktaları arasında köprü kurmalıyız. Dolayısıyla dış nesneler ve gözlemlenebilir jestler, yabancı veya kendine özgü bir kelime ile kendi kelime dağarcığımızdaki bir kelime arasında benzerlikler kurmamıza olanak tanır. İnsan eylemlerinin, jestlerinin ve çevrenin ortak noktaları, çeviri olan kaba benzetmelerin temelini oluşturur. Dolayısıyla söylemi anladığımız bir şeye çevirmek veya bir başkasının eylemlerini tanıdığımız niyet ve durumların göstergesi olarak yorumlamak analojiyi, tiplendirmeyi ve sınıflandırmayı içerir. Yeni olguları elimizden geldiğince daha önce yaşanmış bir olayla eşleştiriyor ve bu şekilde onu normalleştiriyoruz. Buradaki tek gerçek mesele, zorlu bir maçın ne kadar tatmin edici olacağıdır; ve bu sorunun cevabı, sözde "anlayışımızı" hangi amaca koymak istediğimize bağlı olacaktır. Sıradan günlük yaşamdan daha katı standartlar talep eden şey tam da insan bilimlerinin sistematik ve profesyonel karakteridir, çünkü bir anlamda daha yakından bakmak için duruyoruz. Yapılan benzetmenin çok çabuk, çok üstünkörü, çok hoşgörülü olması ve bunun sonucunda da yanlış anlaşılmış olmamız riski her zaman vardır. Yanlış anlaşılma bir süre gizli kalabilir, ancak sonunda bir çıkmazla, çatışmayla ya da imkansız bir sonuçla karşılaştığımızda ortaya çıkar. Başka bir deyişle risk, benzetmenin olguyu bastırması ve içeriği anlamanın çok gerisinde kalmamızdır. Bunu Maniheizm'deki tarihsel araştırmalara geri getirmek için, kendi evrenimizde çok rahat dinlenmemiz, yeni fenomenleri tanıdık kategorilere ayırmak için çok kolay bir şekilde güreşmemiz ve kategorilerimizin veya kendimizin çok fazla gerilmesine izin vermeme riski vardır. Bu sorun bugün akademisyenler arasında geniş çapta kabul görmektedir ve sözde postkolonyalizm ve postmodernizmin bir parçası da, kozmosumuzdan daha büyük bir kesiti başkalarına vermek, kendi geçmişlerinin dışına çıkan diğerleriyle gerçekten daha fazla yüzleşmek için kendi yerleşik kategorilerimizi merkezden uzaklaştırma çabasıdır.

--- SAYFA 39 ---

ayakta durun ve onlara düzen sistemimizde itaatkar bir yer vermekte acele etmeyin. Ernest Nagel'in sözleriyle: Eğer antropolojik araştırmaların tarihi bir şeyi kanıtlarsa, bu, öğrencilerin yabancı kültürlerdeki insanların eylemlerini, onların sınırlı kişisel yaşamlarından eleştirmeden çıkarılmış kategoriler açısından yorumlarken yaptıkları hatalara kesinlikle tanıklık eder. . . . Okuma yazma bilmeyen ve yoksul bir halk efendilerine karşı isyan ederse, bunun bazı siyasi doktrinlere bağlılık nedeniyle değil, ekonomik hastalıklar nedeniyle olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Ancak bu güvence yalnızca aşinalığın ve sınırlı bir hayal gücünün ürünü olabilir; ve iddianın evrensel doğruluğunu garanti etmek yerine bu iddiayla ilişkilendirebileceğimiz derinlemesine kavrama duygusu, yalnızca taşralılığımızın bir işareti olabilir.²⁷ Bu nedenle, genel olarak uygulandığı şekliyle yorumun yerine tefsiri koymayı savunuyorum. Tefsir, dil ve göndergeler arasındaki ilişkileri keşfetmenin bir yöntemidir ve çevirinin önemli bir parçasıdır. Dan Sperber, "Tefsir... sembolün yorumunu değil, onun uzantılarından birini oluşturur" ve dolayısıyla gerçeği, anlamın nihai belirleyicisi olmaktan ziyade bir ilişkiler dizisi olarak tanımlar.²⁸ Bir "anlam", yorumlanan sembolün geldiği sistemdeki yalnızca başka bir işarettir. Anlamı sistemin diğer kısımlarında bulduğumuz sürece, sistemi kullananların yaptığına benzer şekilde işaretleri döndürüyoruz sadece. Deneyimin bir unsurunun ya da yönünün bir başkasının anlamı olduğunu söylemek, basitçe simgesel sistem içindeki bir ilişkiye işaret eder. Ancak hem sosyal bilimsel hem de yorumbilimsel yaklaşımlar, yerel sistemlerin nihai anlamı olarak belirli referansları ayırmaya çalışır. Ancak ortak bir örnek vermek gerekirse, sosyal yapı, onunla ilişkili söylemsel sistemlerin "dışsal" bir yorumu olarak tanımlanamaz çünkü her ikisi de, öğelerin karşılıklı olarak birbirini tanımladığı, yapılandırdığı ve yorumladığı bir ilişkiler dizisinin parçasıdır. Sadece dünya hakkındaki kendi inançlarımızı desteklemek için diğer kültürlerden gelen verileri kullanmak yerine, kendimizden başka birinin değer verdiği şeylerin etkili bir şekilde tercüme edilmesinin bir işlevi olarak bu tür verilerin sezgisel olarak düzenlenmesini görevimiz olarak almalıyız. Bunu yapmak için, söylemi ve pratiği, işlev gösterdikleri, anlam taşıdıkları ve tarih üzerinde etkide bulundukları ilişki içinde bir arada tutmalıyız.²⁹ Tarihsel tanıklığın büyük emetik ayırım arasında köprü oluşturduğu belirli bir bilinebilir eylem ve tepkiler kümesini sınırlamak pragmatist bir fenomenolojinin yöntemidir; bu kümenin her ikisi de devlet tarafından kabul edilmektedir.

--- SAYFA 40 ---

katılımcıların gözlemleri ve ampirik doğrulama parametreleri kapsamına girmektedir (yani, potansiyel olarak dışarıdakilerin gözlemleriyle doğrulanabilmektedir). Maniheizm vakada, aslında dışarıdan gelenlerin ifadelerine sahibiz ve bu ifadeler, içeridekilerin ifadeleriyle uyum içinde olması bakımından, tarihçinin daha kapsamlı çabası için bir başlangıç noktası sağlıyor.30 Verilerin özü, ayinlerin en temel usule ilişkin tanımını içeriyor. Çeşitli aktörler ve eylemler arasındaki ilişkileri, prosedür kurallarına benzer bir şey, ritüel haklar ve sorumluluklar hiyerarşileri, ritüel topluluğunun yapısal destekleri ve dalları, ifade ağları ve bunların anlatılma koşulları vb. dahil olmak üzere, düzenlenmiş sistemler halinde çözdüğümüzde set genişler. Bütün bunların kaynaklarda “var” olduğu, dolayısıyla tarihi gerçekler olduğu söylenebilir. Hiçbirinin doğrulanması veya kabul edilmesi için yalnızca içeriden veya dışarıdan birinin bakış açısına gerek yoktur. Gerekli olan şey, bilimsel olarak tanımlanmış gerçekliklerin etik açıdan kabul edilebilir dilinde konuşmamıza izin verecek çeviri kurallarıdır. Dolayısıyla bu çalışma, insanların doğru olarak kabul ettiklerinin ve değer verdikleri amaçların, davranışları üzerinde bir miktar etkiye sahip olduğu fikrinden hareket etmektedir. Bu önermenin o kadar açık ve apaçık olduğunu düşünüyorum ki, uzun süreli bir savunmaya gerek yok. Hepimiz kendi günlük etkileşimlerimizde bu varsayımı varsayıyoruz ve bildiğimiz kadarıyla diğer tüm insan toplumları da aynısını yapmıştır. Bir otomobil kazasının somut örneğini ele alalım. Müfettişler tüm siteyi dolaşabilir, arabanın her santimini inceleyebilir, hatta sürücünün fiziksel muayenesini bile yapabilir ve nedenine dair hiçbir ipucu bulamayabilirler ve bu ancak sürücünün öznel deneyimi duyulduğunda ortaya çıkar. Yolda bir şey gördüğünü sandı, ıskalamak için direksiyonu çevirdi ve bir ağaca çarptı. Aslında yolda hiçbir şeyin olmadığı gösterilebilir, ancak bir gölge orada bir şeyin yanılsamasını yaratır. Kazaya gölge değil, sürücünün gölgenin katı bir cisim olduğuna inanması ve o katı cismin varlığına verdiği tepki kazaya sebep oldu. İnanç bazen büyük bir güçle davranışı etkiler. Bu etkinin kapsamı, inanç ve değerlerin kaynakları ve kamusal kodlar ile özel kimlikler arasındaki arayüz sistemi hakkında daha karmaşık vakalarda meşru tartışma için bolca alan vardır. Pragmatist bir fenomenoloji, herhangi bir şekilde bir başkasının beyninde tutulan düşünceleri bildiğini veya kurtardığını iddia etmeden, dini, kültürel veya sosyal bağlılığın insan olaylarının gidişatı üzerindeki etkisini nasıl aydınlatabileceklerini bulmak için kamuya açık olarak fark edilebilir eylemlere, ilişkilere ve konuşma edimlerine bakar. Bu şekilde pragmatist bir fenomenoloji, dini bir topluluğu, kültürü veya toplumu, taraftarlarının eylemlerinin anlaşılabilmesi veya açıklanabilmesi için yeniden tanımlamanın bir yoludur. geçmiş 19'dan

--- SAYFA 41 ---

Bu duruş, kendilerini bir dini toplulukta gerçekten olup bitenlerin, üyelerin doğru olduğuna inandıkları şeyler nedeniyle değil de buna rağmen gerçekleştiğini ileri sürerken bulan Durkheim geleneğinin bazı destekçileri arasında tartışmalı olacaktır.³¹ Bununla birlikte, Davidianlar'ın Waco, Teksas'ta yakılması gibi bir olayın, o topluluğun üyelerinin kendileri ve inançları hakkında belirli bir dizi inanca bağlılığı belirtmek için söyledikleri ve yaptıkları dikkate alınmadan tarihsel olarak anlamlandırılmayacağı görüşünü savunmaya hazırım. Saldırganlar, bir bütün olarak dünya ve onların tanımladığı şekliyle kurtuluş için gerekli olan eylem veya davranış türü. Benzer şekilde, sayısız Maniheist bin yıldan fazla bir süre boyunca davranışı tamamen toplumsal ilişkilerin yerel mekaniğine indirgenemez. Bir grup olarak tarihsel olarak onlar için doğru olan şeyin, Maniheist topluluğun liderleri ve kurumları tarafından desteklenen ortak normlar ve mantıklarda açıklamasını bulma olasılığı yüksektir.³² Öte yandan, toplumsal koşulların, en azından belirli bir dereceye kadar, bilinci nasıl belirlediğini araştırmak için Durkheim'cı ve Marksist yorum geleneklerine büyük borçluyuz. Bu nokta bu çalışmada özellikle önemlidir çünkü kişisel gerçekliğin toplumsal olarak belirlenmesi tam olarak Maniheist bedenlenme programının gerektirdiği şeydir. Benim "pragmatist fenomenoloji" ifadesini kullanışım, Fenomenoloji olarak bilinen Husserlci felsefi ekolden ve G. H. Mead'den etkilenmesine rağmen büyük ölçüde Weberci geleneğe bağlı olan sosyal bilimlerin bireyci fenomenolojisinden (örneğin Alfred Schutz ve Maurice Natanson'un) farklı olmalıdır. Bu ikinci fenomenologlar bir yöntem önerme iddiasında değiller, bunun yerine özellikle öznelarası karşılaşmanın mikro düzeyinde "toplumsal gerçekliğin anlaşılabilirliği kavramsal bir çerçeve"³³ öneriyorlar. Temel soru, başkalarının eylemlerinin öznel anlamını kavramak için veri açısından neye baktığımızdır. Tarihsel bir araştırmada öznel anlama en yakın olan şey, bir aktörün beyanları ve eylemleridir. Bu açıklamalar ve eylemler elbette kamuya açık iletişim ve eylem sistemlerini kullanıyor. Bu nedenle, bir dereceye kadar bireyin içsel durumları, iletilmesi gereken kültürel semboller tarafından perdelenir ve filtrelenir. Ancak aynı zamanda bu içsel durumlar aynı kültürel sembollerden oluşur ve sürekli olarak onlar tarafından şekillendirilir.³⁴ Başka bir deyişle, öznel bireyin kurucu parçaları, kültürel "anımlar" hakkındaki mevcut verilerden büyük ölçüde bilinebilir. Bu anlamların bireysel vakalarda nasıl bir araya getirildiği değişiklik gösterecektir ve

--- SAYFA 42 ---

hem biyolojik temellerden hem de kişisel biyografiden güçlü bir şekilde etkilenecektir. Ancak geçmiş toplumların en temel ve erişilebilir açıklaması, herhangi bir biyografik çalışmanın geçmişin farklı bireylerini karakterize eden temel özellikleri ve yenilikleri ortaya koyacağı, kamuya açık gelenekler olacaktır. Pragmatist fenomenoloji, G. H. Mead'in çalışmasına sadık kalarak, bireyseli olmaktan ziyade kolektivist bir fenomenolojidir; paylaşılan toplumsal dünyanın belirli bireyler tarafından öznel olarak sahiplenilmesinden ziyade "nesnel" gerçekliğini arar. Rejimler, ayınlar ve gerekçeler Maniheizm'i diğer tüm dinlerin fikirlerini emen bir okyanusa benzeten, bu bölümde daha önce alıntılıdığım aynı Soğdu benzetme metni, "dinin günlük çalışması"ndan söz etmeye devam ediyor.³⁵ Bu "çalışma", Maniheist topluluğunun somut günlük ritüelleri aracılığıyla ışığın süregelen özgürleştirilmesidir. Sogdiana'dan binlerce kilometre uzakta Kuzey Afrika kaynakları da aynı eylem odaklı tutumu sergiliyor. Hippo'lu Fortunatus, Maniheistlerin felsefelerine göre değil, yalnızca davranışlarına göre değerlendirilebileceği konusunda ısrar etti; Milevis'li Faustus, gerçek müjdenin, İsa'nın takipçilerine açıkça emrettiği modus vivendi olduğunu savundu.³⁶ Cezayir'den Çin'e, üçüncü yüzyıldan on dördüncü yüzyıla kadar, Manici öğütler sürekli olarak hem rahipleri hem de sıradan insanları bu en kutsal amaç için çalışmaya teşvik etti. Maniheist olmanın amacı buydu. Tüm Maniheistlerin, özellikle de Seçilmişlerin yaşamını şekillendiren çileci disiplin, topluluğun ritüel prosedürleriyle doğrudan ilişkilidir. Ritüellere katılım, kişiyi "dinin günlük işleri" için uygun bir araç haline getiren bir yaşam tarzına kanıtlanmış ve gözle görülür bir bağlılığa bağlıydı. Kurallara uymamanın hem bu hayatta hem de gelecek hayatta sonuçları vardı. Neyse ki gevşek olanlar için, düzenli günah çıkarma ve günah çıkarma inançta kurumsallaşmıştı. Ancak bunu vicdanın gönüllü olarak engellenmesi olarak düşünmek yanılgıya düşeriz. En azından Seçilmişler sürekli olarak, kendi kurtuluşları destekledikleri Seçilmişlerin saflığına bağlı olan Denetçilerin denetimi altında yaşıyordu. Büyük bir kısmı korunmuş olan yasa, kahramanlıktan başka bir şey talep etmiyordu ve birçok Maniheist yazar, buna uygun yaşamının zorluğuna tanıklık etti.³⁷ Ritüel eylemler ve çileci disiplinler birbirini varsayar. Geçmiş 21'den

--- SAYFA 43 ---

Maniheist ritüel süreçlerinde sanatçılar sürekli olarak kutsallıklarını, kozmik bir dramada anahtar rolü oynama haklarını -disiplinle kazanılmış olduklarını- yinelediler. Ritüelin işe yaraması gereken koşulları matematiksel bir kanıt gibi yüksek sesle tekrarladılar; boş bir gösteri değil, gerçekten iş yaptıkları fikri için gerekli olan bir takım teknik gerçekleri yeniden ifade ettiler. Ve "din işinin" koşulunu ve teknik kriterlerini oluşturan aynı disiplin tamamen ayınların tek telos'una göre örgütlenmişti. Aslında disiplin, bir dizi hazırlık töreninden başka bir şey olarak düşünülmemelidir. O halde Maniheist çilecilik, bedene veya dünyaya karşı duygusal veya felsefi bir nefretin ifadesi değildi. Daha ziyade beden ve dünya hakkında bir şeyler yapmaya yönelik çok somut bir girişimin parçasıydı. Maniheizm'de ne ritüellerin ne de disiplinlerin diğeri olmadan bir anlamı yoktur. Ancak bir arada olmaları tek başına ayakta durmaya yetmedi. Mani ve haleflerinin iddia ettiği gibi, disiplin artı ritüelin kurtuluşa eşit olduğu daha geniş bir bağlamsallaştırma ağına ihtiyaçları vardı. Maniheist yaşamın katılımcıları, insan bedenini kurtuluş mücadelesinin merkezi arenası haline getirecek bir antropolojiye ihtiyaç duyuyordu. Seçilmişlerin bedenlerine giren gıda ile ondan çıkan dualar ve ilahiler arasında metabolik bir ilişkiye ihtiyaçları vardı. İnsan düzeyinde harcanan muazzam çabadan faydalanmak için birbirine bağlı bir evrene ihtiyaçları vardı.³⁸ Araştırmamda ben de aynı temel mantığı izledim. Geniş bir alana yayılmış Maniheist topluluklar arasındaki uygulamaların çekirdeğini belirleyerek, bu temelden yola çıkarak Maniheist olmanın ne olduğuna dair daha eksiksiz bir resim oluşturmaya başladım. Günlük ritüel yemek gibi inancın temel bir pratiği için, onun icrasına içkin olan bir dizi sembol veya ifadeyi tespit edebiliriz; bunlardan uygulamanın doğrudan atıfta bulunduğu bir dizi üstü kapalı kavramı ortaya çıkarabiliriz; Son olarak, eylemlerin, ifadelerin ve kavramların toplam uygulamada bir arada tutulması için gerekli olan Manici söylemin unsurlarını ekleyebiliriz. Bu şekilde, Maniheist kaynakların incelenmesi, birkaç karakteristik davranıştan, Maniheist dini kimliğini oluşturan bir dizi birbirine bağlı eylem ve düşünceye doğru inşa edilir. Belirli bir kozmosta Maniheist olmanın temel eylemlerini bağlamsallaştıran, eylemler ve o kozmosun işlemleri arasındaki ilişkileri tanımlayan ve eylemlerin yol açtığı amaçları açıklayan ifadeler, Maniheizm'in disipline edici ve besleyici gerekçelerini, belirgin Maniheist uygulamalarla ilişkili olarak işleyen söylemleri oluşturur. Sözlü davranış 22 MANİKE BEDENİ

--- SAYFA 44 ---

uygulama bağlamında performansa yönelik senaryolar bu gerekçelerin temelini oluşturdu; dolayısıyla, kullandığım kategoriler bir dereceye kadar antik Yunan'daki dromena ve legomena kategorilerine, yani ritüelleştirilmiş bir bağlamda "yapılan şeyler" ve "söylenen şeyler"e karşılık geliyor. Maniheistlerin her ayini, ya ritüel sırasında ya da ritüel üzerine yapılan bir yorum olarak yapılan açıklamalar bağlamında gerçekleştirildi. Çoğu durumda bu ifadeler, başlı başına ritüel eylemler, diğer ritüel işlemlerle doğrudan ilgili olan belirli bir işleve sahip araçlar olarak düşünülebilir. Okuyucunun göreceği gibi, Maniheist kaynaklar, modern araştırmacının etik olarak tamamen söylemsel, "zihinsel" veya yorumlayıcı olarak sınıflandıracağı "gerçekte ne olduğu" hakkında ifadeler içerir. Bu nedenle, Maniheist malzemenin bu ilk çevirisi tamamen başarılı değildir, ancak gelecekteki çevirilerin üzerine inşa edilebileceği ilk teması sağlar. Maniheist gelenekte disipliner-ritüel özünden çok daha fazlası vardır. Uygulamalara ilişkin yorumlar ve öğütler, tüm uygulama komplekslerini bir araya getiren stratejileri organize etme, aidiyet ve ortak girişim ahlakını genelleştiren benzetmeler ve vaazlar, kült sınırlarını güçlendirmeye yönelik polemik ve özür dileyen girişimler, hatta ritüel eylemler arasında sıradan parçalar olarak söylenen ilahiler - tüm bunlar resmin tamamen farklı bir düzeyini işgal ediyor. Bu tür ek söylem, ayrı uygulama birimlerinden ve bunların açıkça ima edilen ön varsayımlarından çok daha fazla bölgeden bölgeye farklılık gösterir. Başka bir deyişle, temel uygulamalardan belli bir şematik mesafe aldığımızda, hem kültürel hem de tarihsel güçlerin ve Maniheist liderliğin kasıtlı misyoner stratejilerinin ürettiği geniş çeşitlilikleri görmeye başlarız. Elbette bu tür materyallerin de incelenmesi gerekir. Bize Maniheizm'in geliştiği ve uyarlandığı dini, sosyal ve kültürel ortam hakkında bilgi verir. Bu aynı zamanda bize belirli liderlerin ve yazarların kendi zamanlarının felsefi, politik ve sosyal sorunlarıyla ilgilenmek için dünyaya Maniheist tepkileri nasıl getirdiklerini de gösteriyor. Maniheizm'in hem kozmik hem de prokozmetik tutumları benimseyebileceğini ve hem bedenlerinden kaçmak isteyenler hem de onları koruma ve muhafaza etmek isteyenler için bir yuva olabileceğini bize gösteriyor. Bu tür söylemler Maniheist ritüel ve rejime yansıyor ancak bu uygulamalar olmadan söylem buharlaşıp duman oluyor. Maniheizm kadar bağdaştırıcı ve uyarlanabilir bir inanç için doktrinsel tanımlar ve sınırlar kesinlikle yeterli değildir. Maniheist kimliğinin pratik boyutlarına dair sağlam bir temele sahip olmadan, Maniheistleri çevrelerindeki dünyadan ayıran kamusal özellikler ve performanslara dair bir farkındalık olmadan, geçmiş riski atarız.

--- SAYFA 45 ---

Maniheizm'in tarihsel bir olgu olarak izini kaybetmek, tıpkı Maniheistlerin yeryüzünden silinmesi gibi. Pragmatist bir fenomenolojinin yaklaşımı, daha yerleşik yorum geleneklerinin yalnızca parçaları kapsayacağı bütüncül bir sistemi analiz etmeme izin veriyor. Weberci bir yaklaşım en çok Maniheist gerekçelerle ilgilenecek ve Maniheist uygulamaların "anlamını", yani Maniheist topluluğa üyeliği motive eden olası nedenleri belirlemek için onlara yönelecektir. Durkheim'cı bir yaklaşım, toplumun gizli elinin Maniheist gelenekleri en doğrudan şekillendirdiği Maniheist kimliğinin merkezi olarak Maniheist disiplin rejimlerine odaklanacaktır. Bu yaklaşımların hiçbirinin Maniheist ayinler açısından pek bir faydası olmayacaktır ve dinler araştırmasında daha geniş sorularda Maniheizm'in ayrıntılarını ele alırken benim amacım da budur. Weberci bir okuma, Maniheist ayinlerin, gerekçelerde en açık şekilde ifade edilen gerçeklerin ifadesi olduğunu anlayacaktır. Durkheimcı bir okuma, Maniheist ayinlerin, rejimlerde en açık biçimde görülen toplumsal kodların gizemli biçimde rasyonelleştirilmesinin bir parçası olduğunu açıklayabilir. Bu okumaların her ikisinin de Maniheist çalışmalarda seçkin bir takipçi kitlesi vardır. Her ikisinin de yetersiz olduğunu düşünüyorum çünkü onları kullanan Maniheizm çalışmaları, Maniheist geleneğin, Maniheist doktrin ve uygulamanın diğer unsurlarını açıklamak, haklı çıkarmak ve uygulamak için referans noktası olarak ritüele ne ölçüde dayandığını fark etmekte başarısız oluyor. O halde bu çalışma, Maniheist geleneğin en belirgin ve temel uygulamalarını araştırıyor: Seçilmiş Maniheistlerin günlük kült yemeği ve bunun gerektirdiği disiplin rejimi. Beden, elbette herhangi bir ritüel dizisiyle ilişkili olarak incelenebilir, çünkü beden, onun aracı olarak herhangi bir ritüel performansın esasıdır. Maniheist yemeğini farklı kılan şey, bunun sadece beden tarafından değil, beden içinde de gerçekleştirilen bir ritüel olmasıdır. Ritüelin yorumlanmasında incelenen tüm tema ve konuların bu bağlamda sadece ritüel faili olarak değil, aynı zamanda ritüel mekanı, ritüel aracı ve ritüel sunum olarak insan bedenine de uygulanması gerekmektedir. Takip eden bölümlerde, yemek ritüelinin Maniheist topluluk örgütlenmesinin odak noktası, Maniheist disiplinin varoluş nedeni ve normatif Maniheizm'in, içinde hapsedildikleri bedenin eylemleri yoluyla olumsuzluk bağlarından özgürleşmiş "ruhlar" üretmeyi nasıl önerdiğini anlamının anahtarı olduğunu göstereceğim. 24 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 46 ---

İki 111555 Disiplin Rejimleri Arzu tufandır. . . emir sandıktır. —Kipti Mezmur Kitabı Maniheist topluluk Maniheist topluluğa kimler aitti? Başka bir deyişle, Maniheist gelenek kült sınırlarını nasıl tanımladı ve ritüel rolleri, hakları ve sorumlulukları nasıl belirledi? Maniheist topluluğun etkileşimli uygulamalarını yeniden inşa etmek için onun örgütlenme yapısını kavramamız gerekir. Bu kadar köklü bir geçmiş ve geniş bir coğrafi dağılıma sahip olan bu toplumun geniş çapta birliğinin varsayılması değil, kurulması gerekmektedir. Elbette, düşmanları tarafından "Maniheist" olarak adlandırılan, kendilerini bu şekilde tanımlamayan ve çoğu durumda Mani ve onun öğretileri hakkında en ufak bir bilgiye sahip olmayan düzinelerce dini grup olmuştur. Öte yandan birçok Maniheist grup, kimliklerini kendilerine zulmedenlerden gizlemeyi uygun buldu ve Hristiyan, Budist ve Taocular görünümünü benimsedi. Maniheist otoriteler dinin dağıldığı birçok kültüre uyum sağlamayı benimsemiş ve hırslarıyla tüm dünyaya ulaşmaya çalışmışlardır. Bu nedenle, bu çeşitli ve hızla değişen olgunun ne dereceye kadar birleşik bir varlık olarak incelenebileceğini sorgulamamız gerekiyor. Maniheizm için böyle bir birliğin kurulabileceği temellerin araştırılması, Maniheist yaşam tarzının yönlendirilebileceği bağlamı oluşturan kurumlarla başlar. Her ne kadar göstereceğim gibi,

--- SAYFA 47 ---

belirli uygulamalar bireysel Maniheistleri üretti; bu bireyler önceden var olan bir ilişkiler dizisinin parçası olarak ortaya çıktılar ve kendilerinden önce başkalarının üstlendiği rollerle kendilerinden bahsetmeyi öğrendiler. Yeni bir Manicinin üstlendiği rol, o role tanımlanmış haklar ve sorumluluklar veren bir ilişkiler ağına uyuyordu. Taraftarların kolektif yapısı, bu hakları ve sorumlulukları, çoğunlukla normatif geleneğin onaylanmış uygulamaları ve söylemleri yoluyla yürütülen karşılıklı inceleme ve eğitim yoluyla uyguladı. Maniheizmin en temel yapısal özelliği iki alt topluluğa veya taraftar sınıfına bölünmesidir. Her bölgeden hem normatif hem de polemiksel kaynaklar, Maniheist misyondaki bu işbölümünü doğrulamaktadır. Rahip ve laik sınıflar arasındaki ilişkiler, dinin tüm uygulamalarının temelini oluşturdu. Bu iki sınıf için onaylanan terminoloji bölgeden bölgeye biraz farklılık gösterir. Modern bilim adamları geleneksel olarak iki tarikatın üyeleri için Latince electus / electa ("seçilmiş, seçilmiş"; çoğul electi / electae) ve denetçi ("dinleyen"; çoğul. denetçiler) terimlerini kullanmışlardır ve ben de burada bu geleneği takip ediyorum. Cinsiyet tarafsızlığını korumak için kasıtlı olarak sonları kırpılmış İngilizce formları (hem tekil hem de çoğul için "Seçilmiş", "Denetçi" ve "Denetçiler") kullanıyorum, çünkü hem erkekler hem de kadınlar bu kademelerden herhangi birinde üyeliğe sahipti. Yunan Köln Mani Kodeksi, Mani'nin İncil'inden alıntı yapar; burada Mani şunu beyan eder: "Seçilmişleri seçtim ve bu gerçeğe göre yükselenlere zirveye giden bir yol gösterdim."1 Daha yüksek düzeyde disiplinli ve ritüel açıdan ayrıcalıklı olan bu seçkinlerin üyelerine aynı zamanda "erdemli kişiler" de deniyordu. Ephrem Syrus, "dürüst olan (zaddiq0) olarak adlandırılan bir Maniheistin" ritüel yemekteki ışığı arıttığını belirtirken Mani'nin orijinal terminolojisini sağlıyor.2 Aynı zamanda, "parlak olanlar, ışığın oğulları adına oturan, zaddiq0th0" adını verdikleri "Mani partisinin aylak kadınları"na atıfta bulunarak başlığın farklı bir kadınsı biçimine de işaret ediyor. 'karanlığın ortaya çıktığı ve yuttuğu.'"3 Arap yazar en-Nedim, Fihrist'inde benzer şekilde orijinal Süryanice zaddiq0,4 ismini verir ve onu doğru bir şekilde "doğru olana" (saddiqına) atıfta bulunacak şekilde yorumlar; sıradan kişilerin "dinleyiciler" (sama'ina) olarak bilindiğini doğrular.5 Köln Mani Kodeksinde Mani, kurması kaderinde olan kilisenin "öğretmenleri ve piskoposları, Seçilmişler (eklektoi) ve Katekumenler (katechoumenoi) ile hazırlanmış ve mükemmelleştirilmiş" bir kilise vizyonunu deneyimliyor.6 Hristiyan geleneğinden alınan ikinci terim, Batılı Maniheistler tarafından kullanılmıştır. MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 48 ---

Daha genel bir terim olan “Denetçi” veya “dinleyici” ile birlikte. Kipti Mezmurlar Kitabında, Seçilmişlerden mükemmel (netj2k abal),7 kutsal (m.petouabe)8 ve ayrıca Seçilmişlerden (n.eklektos, n.s5tp)9 söz edilir; Denetçiler ise inananlar,10 sadık11 ve İlmihaller12 olarak adlandırılır. Mevcut İran literatürü, topluluğu Seçilmişlerin iki “uzvuna” (wcydg'n) bölünmüş olarak tanımlar - ayrıca “Adil Olanlar” (Orta Farsça ve Part dilinde 'rd'w'n) ve “din taşıyıcıları” (Part dilinde dynd'r'n, Soğd dilinde dynd'rt) ve Denetçiler (Orta Farsça nyw8'g'n, Part dilinde ngw8'g'n, Soğd dilinde ngw8'kt) olarak anılırlardı. İran kaynaklarında olduğu gibi Türk metinlerinde de Seçilmişlerin kendileri erkek ve kadın olmak üzere iki “topluluğa” (eki anûman)13 bölünmüştür. Benzer şekilde, Denetçiler, Soğd terminolojisi (nigo8ak / nigo8akan7) kullanılarak Türk metinlerinde cinsiyete göre ayırt edilebilir.14 Çin Manichaica'sı, dinin ilgili Seçilmiş ve Denetçi bölümlerine atıfta bulunmak için ara sıra İranca dynd'r / dyn'w'r (tien-na-wu) ve nyw8'g'n (nu-sha-yen) terimlerini kullanır. topluluk.15 Ancak vakaların çoğunda Çince eşdeğerleri görülüyor. İlahi tomarının bir kıtası “biz saf dinin erkekleri, sadık genç kadınların topluluğu ve tüm Denetçiler”den söz eder;16 diğer kıtalar erkek seçilmişleri (shih-seng fu) kadın seçilmişlerden (shih-seng mu) ayırır.17 Çince'de Budist Sanskritçe ifade olan 8ravaka'yı çevirmek için kullanılan t'ing-che18 terimi Denetçiye uygulanır.19 Kullanılan terminoloji Maniheizm topluluğun iki sınıfı için Tablo 2.1'de özetlenmiştir. Augustinus, eski dindaşlarına karşı yazdığı polemik yazılarında, dinin, bir yerde “iki mesleğe (duabus meslekibus)” dediği şeye bölünmesinden defalarca söz eder.20 Aşağı yukarı çağdaş olan Latin Tebessa Kodeksi, Maniheizm topluluğun iki düsturunun bir açıklamasını ve savunmasını üstlenir.21 “Bu iki derece (duabus gradibus), tek bir inanç üzerine kurulmuştur. aynı kilisede, birbirlerini desteklerler ve her kim bir şeye sahipse onu diğeriyle paylaşır: Seçilmişler, kendi göksel depolarından Denetçiler ile ve Denetçiler, Seçilmişler ile (dünyasal zenginliklerinden).”22 Yazar, müjdede Marta ve Meryem figürlerini (Luka 10:38-42) hizmet edenlerin ve “daha iyi kısmı” seçenlerin modelleri olarak sunar;23 “birçoğu çağrıldı, ancak çok azı seçildi.”24 Mani, Elchasaite'lerle yaptığı tartışmada, Köln Mani Kodeksi'nde bildirilen aynı örneği aktarır.25 Tebessa Kodeksi parçalarının büyük bir kısmı, Seçilmişlerin faaliyetlerinin, sıradan desteğe layık bir “iş” olarak gerekçelendirilmesine odaklanır. Maniheizm topluluk içindeki her derecenin (bathmos), Mani tarafından kendisine atanan “İsa'nın boyunduruğunda” bir görevi vardır.26 DİSİPLİN REJİMLERİNİN her birine ait özel görevler 27

--- SAYFA 49 ---

iki taraftar sınıfı vardır ve her biri bu görevleri hırsıyla yerine getirirken tasvir edilmiştir, “Seçilmişler emirlerini, Vaftizciler kendi [sadakalarını], kutsal yazılara ve vahiylerle, mezmurlara ve dua saatlerine heveslidirler.”27 Buna göre, her sınıf son kararda uygun bir ödül alacaktır: Seçilmişler “meleklerle” dönüştürülür,28 Katekümenler ışık krallığının vatandaşları olarak karşılanırlar.29 Arap bibliyografyası an-Nadim de raporunda her tarikatın farklı rejimlere tabi olduğunu30 ve ölümden sonra farklı ödüller bekleyebileceğini vurguluyor.31 Bu ayrımlara rağmen, iki sınıf bir topluluk oluşturur ve sıklıkla bir birlik olarak anılır: “Bu günde festival düzenleyen, oruç tutan (r-n2steue), dua eden (shl2l) ve sadaka veren Seçilmişlere ve Vaftizcilere ne mutlu. (ti-mnt-nae), ki yeni çağda hüküm sürsünler.”32 Batılı kaynaklar aslında bir Maniheizm “kilise”den (ekkl2sia) bahsederken, Doğu kaynakları Maniheizm topluluğunun “sürü”, “aile” veya “topluluğu”na göndermelerle doludur.33 Werner Sundermann'ın editörlüğünü yaptığı bir Soğd benzetme kitabı şöyle diyor: 28 MANICHAEAN BODY TABLO 2.1. İKİ MANİHA SINIFINI AYIRT ETMEK İÇİN KULLANILAN TERMINOLOJİ

--- SAYFA 50 ---

"Ve havarilerin kilisesine kim gelirse... hiç kimse reddedilmez; ancak kanunları ve emirleri uyarınca onları kendi yerlerine yerleştirir ve oraya giren olabildiğince çok kişi, ya Denetçilikte (ng'w8'kyh) (ya da Doğrulukta ('rt'wyh) yerlerini alırlar ve hepsi işlerini kendi sıralarına, gayretlerine ve güçlerine göre tamamlarlar."34 Karakteristik eylemler Seçmenler ve Denetçilerin sözleri, bir Türk metninde Mani'nin çağrısına tamamlayıcı yanıtlar olarak tanımlanmaktadır. Onlara hamd ve ilahiler söylemelerini, kötülüklerden tövbe etmelerini, toplanıp "tahsil" ('mw'rdy8n) yapmalarını emretmeye tenezzül ettin.35 Zihinleri karışık olan ölümlüler, senin bu emrini duyunca, erdem denizleri ve nehirleri akıttılar ve Budaların (burxanlar) diyarında yeniden doğdular. Başka basit beyinler temiz yollarda yürüyüp "toplama"yı meydana getirdiler. Ölümsüzlük sarayında yeniden doğdular.36 Pasaj, her iki sınıfa da övgüler ve ilahiler söylemenin, kötü davranışlardan tövbe etmenin ve "toplanma" için bir araya gelmenin emredildiğini belirtiyor. Ancak bu birleşmeden iki tür Maniheist ortaya çıkar. Düşüncelerinde tam bir netliğe ulaşmamış olanlar (Mani'nin Denetçi statüsüne yapılan bir ima olan emrini duyarak) iyi eylemlere yönelmeyi başarırlar, "erdem denizlerinin ve nehirlerinin akmasına neden olurlar" ve bu metnin daha verimli bir varoluşun "Saf Ülkesi" olarak nitelendirdiği yerde bir ödül olarak yeniden doğarlar. Açık bir kararlılık edinmiş olanlar, saf bir yaşama adım atarlar ve fiilen "toplama" eylemini gerçekleştirirler; "ölümsüzlük sarayına" ulaşırlar. Dualite, Maniheist metafiziğin olduğu kadar Maniheist topluluğun da doğasında vardı. Sıkı bir şekilde denetlenen, "seçilmiş" veya "dürüst" bir sınıfa ve daha az sınırlı bir destek sınıfına bölünme, Maniheist dini yaşamın temelini ve ön koşulunu oluşturuyordu. Toplumun hiçbir kutbu diğerinin yardımı olmadan kurtuluşa ulaşamazdı. Bu noktaya Denetçiler ile ilgili olarak değinilmesine pek gerek yoktur; Maniheist literatür onlara, Seçilmişlerin yardımseverliğine mutlak bağımlılıklarını defalarca hatırlattı. Öte yandan, bazı modern bilim adamları, yalnızca Seçilmişlerin Maniheist topluluğa tam olarak ait olduğu ve Denetçilerin, tek tedbirin Seçilmişleri desteklemek olan bir müşteri kitlesi oluşturduğu fikrini ortaya atmaya cesaret ettiler. Böyle bir pozisyon, gösterileceği gibi, Denetçiler için açıkça bir rejim belirleyen kaynaklar tarafından desteklenmemektedir. "Kilise" tanımı Maniheizme meşru olarak uygulanabilir. DİSİPLİN REJİMLERİ 29

--- SAYFA 51 ---

Örgütlü, merkezi olarak yönetilen bir kuruma gönderme yaptığı ölçüde -çünkü Maniheizm, tarihinin en azından bir bölümünde böyleydi. Görünen o ki Mani, kışkırttığı geniş çaplı misyonerlik faaliyetini yönetebileceği bir hiyerarşi kurmuştu. Bu yönetim sisteminin kökeni ve gelişimi hakkında hiçbir şey bilmiyoruz, ancak Mani'nin ölümü sırasında veya çok kısa bir süre sonra bu yönetim on iki "öğretmen" ve yetmiş iki bölge müdürü ile oldukça sayıda alt düzey görevliden oluşuyordu. Mani'nin ölümü üzerine yerine bir halef geçti ve bu Maniheist "papalık" en azından MS dokuzuncu yüzyıla kadar varlığını sürdürdü. Demek ki Maniheist topluluğu belirli bir yapıya sahipti ve bir otorite hiyerarşisi tarafından yönetiliyordu. İkincisi bölgesel ve tarihsel değişimlere tabidir ve daha dikkatli bir çalışmayı hak etmektedir. Bizim amaçlarımız açısından Maniheizm'in, amaçlarını iletme ve kurallarını uygulama kapasitesine sahip bir kurum olarak var olduğunu kabul etmek yeterlidir. Maniheizm'in normatif otoriteleri, din çalışmalarının tamamlayıcı rollerini dikkatle ayırdı ve vaazlar, ilahiler ve öğretici risalelerden oluşan verimli bir söylem aracılığıyla bunlara bağlılığı teşvik etti. Maniheist topluluğa üye olmak, bu normlara bir dereceye kadar uymak ve Maniheist bedeni tanımlayan bir disipline itaat etmek anlamına geliyordu. Maniheist topluluğun ikili disiplin yapısı Maniheist topluluğa üyeliği nasıl sürdürülür ve onun ritüel faaliyetlerine katılmaya nasıl hazırlanır? Cevap kişinin toplumdaki yerine bağlıydı. Seçmenler ve Denetçiler şeklindeki temel yapısal bölünme, her biri taraftarlarını topluluğun kolektif amacındaki uygun rollerine hazırlayan iki farklı disiplin rejiminde yansdı. Hem Seçilmişlerin hem de Denetçilerin davranışları, Maniheist kurtuluş operasyonlarındaki araçlar olarak görevlerine uygun olmalıdır; bedenleri geleneğin onaylanmış dini uygulama modellerine itaatkar olmalıdır. Ancak Seçilmişlerin, bedenlerinin yalnızca kurtuluş ritüellerinin araçları değil, aynı zamanda bu tür ritüellerin araçları ve arenaları olabilmesi için daha katı kriterleri karşılaması gerekiyordu. Modern Batı söyleminin bazen askeri eğitimin ideal ürünlerini "savaş makineleri" olarak adlandırması gibi, Maniheist disiplin uygulamaları da "ritüel makineler" inşa etmek için tasarlandı. 30 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 52 ---

Maniheist otorite tarafından onaylanan rejimin normatif açıklamaları, din eğitimi talimatları, günah çıkarma metinleri, ilahiler ve açıklayıcı benzetmeler biçimini alır. Normatif modellere göre kontrol edilebilecek polemik tanıklıklar bilgimize özellikle değerli bir katkı sağlar çünkü okuyucularının konu hakkında önceden bilgi sahibi olmadıklarını varsayarlar. Ancak polemikçiler, Maniheist disiplinin kendi disiplinleriyle önemli ölçüde çelişmeyen yönlerini göz ardı ederek kör noktalar gösteriyorlar.³⁷ Çoğu Maniheist kaynak, kendi disiplin rejimlerine yönelik yaptırımları Mani'nin kişisel otoritesine yerleştiriyor.³⁸ Çileci kodlar, yazıları³⁹ ve dersleriyle aktardığı vahiylerinin içeriğinin bir kısmını oluşturuyor.⁴⁰ Elect'in kapsamlı incelemesi Bema el kitabı M 801'in Soğdça bölümündeki kurallar, belirli emirlere yaptırım olarak Mani'nin (Orta Farsça) sözlerinden defalarca alıntı yapar. Türki kaynaklar aynı şekilde disiplin kurallarının (ve dolayısıyla tanımı gereği seçimin) kökenlerini bizzat Mani'ye atfederler.⁴¹ Çin Özeti'nde Mani şunları beyan eder: Büyük yasanın çarkını çevireceğim ve kutsal yazıları (ching), disiplin kurallarını (chieh-lü), meditasyon ve bilgelik (ting-hui) yöntemlerini (fa) ve benzerlerini⁴² ve ayrıca üç çağın öğretilerini ve iki prensibi açıklayacağım. Işık aleminden karanlık yollara kadar tüm varlıklar bu sayede kurtulacaktır.⁴³ Her ne kadar Augustinus, Mani'nin Kuzey Afrika'daki Maniheistler için benzer bir merkezi öneme sahip olduğunu bildirirse de, Maniheistlerin sözcüleri, özür dileyen söylemlerinde, Maniheist yaşam tarzının onaylayıcı otoritesi olarak İsa'ya odaklanmayı seçtiler. Milevis'li Maniheist piskopos Faustus, yalnızca Maniheistlerin kurtarıcının açık emirlerine uyduklarını ve bu nedenle yalnızca "Hristiyan" adını hak ettiklerini savundu.⁴⁴ Mani'nin kendisi de Köln Mani Kodeksinde "kurtarıcının emirleri"nden söz eder.⁴⁵ Kipti Kephalaion 1'de Mani, Paraklit'in kendisine "Tanrı'nın gizemini" açıkladığını söyler. Seçilmişler, emirleriyle, ilmiyelerin gizemini, onların yardımcılarını, emirleriyle, günahkarların yaptıklarıyla gizemini ve onlar için saklı olan cezayı.⁴⁶ Kephalaion 80, hem burada "doğruluk" (dikaiosynē) olarak adlandırılan Seçilmiş yaşam tarzının hem de Denetçilerinkinin disiplinlerini gözden geçirir. İki disiplin paralel yapılara sahiptir ancak içerik bakımından farklılık gösterir. Denetçiler oruç tutar, dua eder ve sadaka verirken Seçilmişler "üç mührü" bağlı kalır; Seçilmişler kendi düşüncelerini paylaşıyor DİSİPLİN REJİMLERİ 31

--- SAYFA 53 ---

Denetçiler aile üyelerine güven ve inanç verirken, denetçiler aile üyelerinin Seçilmişler tarikatına girmelerine sponsor olur ve sadaka hizmeti için yerler inşa ederler. Milevis'li Faustus, Maniheist disiplini, onun daha fazla veya daha az yetenek veya bağlılık derecelerine uygun farklı yoğunluklara bölünmesine işaret ederek savunur.⁴⁷ En-Nedim'e göre Mani şöyle demiştir: Dine (ed-din) giren kişi, ruhunu incelemelidir. Eğer şehveti ve tamahı yenebileceğini, et yemekten, şarap içmekten ve evlenmekten⁴⁸ kaçınabileceğini ve aynı zamanda suya, ateşe, ağaca ve canlılara zarar vermekten de kaçınabildiğini görürse, o zaman dine girsin. Fakat bunların hepsini yapamıyorsa dine girmez. Eğer dini seviyor fakat şehveti ve arzuları bastıramıyorsa, dini ve sıddıkûn'u korumaya çalışsın ki, bu onun değersiz davranışlarının, kendini çalışmaya, salihliğe, gece namazına, şefaate ve tevazuya adanmış vakitlerin telafisi olsun. Bu, onu geçici hayatı boyunca ve belirlenen zamanda koruyacak ve böylece onun statüsü, gelecek hayatta ikinci statü olacaktır.⁴⁹ Burada Denetçiler, gerçek anlamda bir "din"e ait bile görünmüyorlar, aksine dindar sınıfın müşterisi konumunu işgal ediyorlar. Ancak bu ilk izlenim, Denetçilerin yaşamlarını düzenleyen açık ve katı düzenlemeleri gösteren An-Nedim'in açıklamasının daha fazla ayrıntısıyla çelişmektedir.⁵⁰ Al-Biruni ayrıca, kökenlerini doğrudan Mani'ye atfederek, Maniheist toplumun iki disiplin seçeneğine aşina olduğunu göstermektedir. Sadece sıddıkunlara, yani Maniheistlerin azizlerine ve münzevilerine farz olan kanunlar koydu: Fakirliği zenginliğe tercih etmek, açgözlülük ve şehveti bastırmak, dünyayı terk etmek, dünyadan uzak durmak, sürekli oruç tutmak ve mümkün olduğu kadar çok sadaka vermek. Bir gün yiyecek ve bir yıl elbise dışında herhangi bir mal edinmelerini yasakladı; ayrıca cinsel ilişkiyi yasakladı ve onlara, öğretilerini vaaz ederek ve insanları doğru yola ileterek sürekli olarak dünyada dolaşmalarını emretti. Denetçilere (samma'un), yani onların dünyevi işlerle ilgili takipçilerine ve yandaşlarına, yani mallarının onda birini sadaka olarak vermeleri ve yedinci ay boyunca oruç tutmaları yönünde dayattığı diğer yasalar.

--- SAYFA 54 ---

tek eşlilik içinde yaşamak, Dürüstlerle dost olmak ve onları rahatsız eden ya da acı veren her şeyi ortadan kaldırmak.⁵¹ Maniheist dünya görüşünde, yalnızca Mani'nin uygulamaya koyduğu rejimler kaostan düzeni kurtarır. Bir Kıpti mezmur yazarı, "Arzu tufandır" diye yazar, "emir gemidir."⁵² Benzer şekilde, bir Türk metni, yüzeyi önce bir yöne, sonra başka yöne doğru esen rüzgarlarla çalkalanan bir okyanus gibi, ıslah edilmemiş kişinin içinde (sürekli) köpüren ve kıpırdayan güçlerden, duygulardan, fikirlerden, düşüncelerden söz eder.⁵³ Çin Özeti şunu iddia eder: "(Eğer) davranış yöntemi doğruysa, meyve üç sarayda doğrulanacak:⁵⁴ doğa (hsing) parlak olmayandan ayrılacak, adı 'tek biçim' (i-hsiang) olacak. Bu dinde buna kurtuluş (chieh-t'uo) denir." Maniheistler ayrıntılı düzenleyici kodlarını "Üç Mühür", "Beş Emir" ve "On Emir" gibi çeşitli formüllere indirgediler.⁵⁵ Bazı indirgeyici formüller Maniheistleri dini rakiplerinden ayırmada başarısız oluyor. "İyi düşünceler, güzel sözler, iyi işler" formülü Zerdüştler, Budistler ve diğer birçok gelenek tarafından paylaşılıyordu. Öğretmen Ammo, hagiografik bir anlatımda Maniheist disiplini bir sınır koruyucu ruhuna şu şekilde açıkladığında: "Et veya şarap tüketmiyoruz (ve) kadınlardan uzak duruyoruz"⁵⁶ ruh şöyle yanıt verir: "Benim yönettiğim yerde (zaten) senin gibiler var."⁵⁷ Tarihçi çoğu zaman Maniheist disiplin rejimlerinin kurucu kısımlarıyla önceki ve çağdaş paralellikleri tespit edebilir ve Maniheist söylem kolaylıkla kabul edilir. bu benzerlikleri sınırılıyor. Maniheistler için, Maniheistleri diğerlerinden ayıran ve onun ilahi onayını ortaya koyan şey, hem yapısı hem de ifade edilen amaçları açısından toplam sistemlerinin farklılığıydı. üç mühür Üç Mühür, onları sırasıyla ağız, elin ve göğsün mührü olarak sayan Hippo'lu Augustine'in ifadesiyle modern araştırmacılar tarafından iyi bilinmektedir. Bu disipliner yapı Maniheist dünyanın her yerinde kanıtlanmıştır. DİSİPLİN REJİMLERİ 33

--- SAYFA 55 ---

Merkezi Maniheist Gelenek An-Nadim, Fihrist'inde bize şu bilgiyi verir: "Mani, Denetçiler için on emir verdi ve bunları üç mühürle (thalath hawatim) ve her ay mutlaka yedi günlük bir oruçla takip etti."⁵⁸ Onun ifadesi, mühürleri Denetçilere uyguluyor gibi görünüyor. Ancak Nedim'de mühürlerin sayımı olarak yorumlanabilecek tek pasaj sadece Seçilmiş'e işaret etmektedir: "Eğer şehveti ve açgözlülüğü yenebileceğini, et yemekten, şarap içmekten ve evlenmekten kaçınabileceğini görürse ve eğer suya, ateşe, ağaçlara ve canlılara zarar vermekten (neden olmaktan) da sakınabilirse, o zaman onu dine girsin." Bu pasajın aşağıda açıklayacağı gibi, Seçilmişlerin üyesi. "Şehveti ve açgözlülüğü bastırmak" ve "evlenmekten sakınmak" emrini "göğsün mührü" olarak, "et yemekten ve şarap içmekten sakınmak" emrini "ağız mührü" olarak ve "suya, ateşe, ağaçlara ve canlılara zarar vermemek" emrini "ellerin mührü" olarak tespit etmek mümkündür. Ancak An-Nadim bu emirleri açıkça üç mühürle tanımlamaz ve Nicholas Sims-Williams bunların yerine Seçilmişlerin Beş Emri'nden dördüyle özdeşleştirilmesi gerektiğini savunur.⁶⁰ Batı Maniheist Geleneği Hippo'lu Augustine, ilk büyük eserinde Maniheist dini disiplinin Üç Mühür (triasignacula) açısından kapsamlı bir eleştirisine girer. Maniheizm karşıtı sistem, De moribus manichaeorum (MS 390). Maniheist topluluk içindeki kendi eğitimi ve deneyimine dayanan açıklaması, bu konuyla ilgili günümüze ulaşan en ayrıntılı tartışmayı oluşturmaktadır. Onun versiyonu, mühürlerin içeriğini, diğer kaynaklarda Beş Emir'in oynadığı bir rol olan Seçilmiş rejimin toplamı için başlıklar haline getirerek önemli ölçüde genişletiyor. Ancak Augustine'in anlayışına göre Üç Mühür geniş bir şekilde tanımlanmalıydı: Bu mühürler (signacula) nedir? Ağız (os), el (manus) ve göğüs (sinus). Peki bunlar ne anlama geliyor? Bize bu adamın ağızının, ellerinin ve göğsünün saf ve masum olması gerektiği söylendi. . . Ağız, kafada yer alan tüm duyulara atıfta bulunurken, el her eylemi, meme ise her doğurgan şehveti ifade ediyor olarak anlaşılmalıdır.⁶¹ 34 MANİKE BEDENİ

--- SAYFA 56 ---

Augustinus bu üçü arasında açık ara en çok dikkati ilkin, yani "ağız mührüne" ayırır. Augustine şunu belirtiyor: "Ne et yiyorsun, ne de şarap içiyorsun."62 "Bazı yiyeceklerin kirli olduğunu söylüyorsun" diye ekliyor Augustine ve "etin pislikten başka hiçbir şeyden oluşmadığını"63 ve bu tutumun altında yatan ideolojiyi inceliyor. Onların gerekçeleriyle alay ederken Augustine bize Kuzey Afrika Maniheistleri arasında onaylanan ve onaylanmayan yiyeceklere dair bazı ipuçları veriyor. Tahıllarda, fasulyelerde, otlarda, çiçeklerde ve meyvelerde Tanrı'nın bir kısmının bulunduğunu öğretiyorsunuz. Bunun, renklerinin parlaklığından, kokularının hoşluğundan, tatlarının tatlılığından anlaşıldığı, çürümüş maddelerde bu niteliklerin bulunmadığı, iyiliğin onları terk ettiğine delalet eder denilir. . . . Siz, yağın parlaklığını ve ışıltısını, bereketli bir hayır karışımına işaret ettiğini iddia ediyor, onu boğazınıza ve midenize çekerek arındırmaya çalışıyorsunuz. . . . Altın kavuna neden Tanrı'nın hazinelerinden biri gözüyle bakıyorsunuz da? . . . yumurtanın sarısı mı? Neden marulun beyazlığı size Tanrı'yı anlatırken sütün beyazlığı anlatmıyor?64 Buradaki mantık şudur: Tanrıyla dolu ve iyiliklerle dolu olanın yemesi güzeldir, ancak Tanrı'nın özelliklerini taşımayan şeylerden kaçınılmalıdır. Augustinus'un iddiasının ima ettiği anlamlara göre, Kuzey Afrikalı Maniciler Tanrı dolu tahıl, fasulye, otlar, çiçekler, meyveler, kavun ve marulun tüketimini onayladılar, ancak yumurta ve süt yemeyi yasakladılar.65 Benzer şekilde onların şarabı reddettiklerini, ancak sirke ve karoenum tüketimini reddettiklerini bildiriyor, ancak ikincisinin sadece "pişmiş şarap" olduğunu iddia ediyor.66 Augustine'in tartışması aynı zamanda bir kayırmacılığa da işaret ediyor. Augustine, Maniheist disiplini katı ve mantıksız olarak tanımlar ve şöyle der: "Belki açgözlülüğün değil de sağlığından dolayı biraz et yiyen bir adamı Seçilmişlerin arasından çıkarırsınız; oysa biberli yermantarını obur gibi tüketirse, belki onu aşırılığından dolayı azarlayabilirsiniz ama mührü ihlal ettiği için onu kınayamazsınız."68 Öte yandan, "siz Sizin sözde arınmanız için masaya getirilen yemeği Seçilmiş dışında herhangi birinin tüketmesini günah olarak görün", ritüel yemeğe atıfta bulunur.69 "Ağız mührü" yiyeceğin yenmesi ile ilgiliyken, "ellerin mührü" onun satın alınmasını içeriyordu. Augustine hayretle bize şunu bildirir: "Eğer biri biraz yaprak ya da meyve koparacak olsaydı... eğer bunu yaparsa... mührü bozan biri olarak şüphesiz kınanırdı.

--- SAYFA 57 ---

kasıtlı olarak ve tesadüfen değil."70 Üstelik, "kendiniz meyveleri koparmaz veya sebzeleri sökmezsiniz, ancak Denetçilerinize onları toplayıp size getirmelerini emredersiniz ve bunu, getirene bir fayda sağlamaktan çok, getirilen şeylerin kendilerine fayda sağlamak için yaparsınız."71 Denetçilerin yiyecek toplamada üstlendiği günah, ritüel yemek için yaptıkları sunularla kefaretiler edilir.72 Seçilmişler yemek yemezler. ancak et için bu besin grubunun kefareti mümkün değildir.73 Augustinus üçüncü mührü, "göğüs mührü"nü analiz etmek için yalnızca üstünkörü bir çaba gösterir. Geriye senin çok şüpheli iffetinin ait olduğu göğsün mührü kalıyor. Çünkü sen cinsel ilişkiyi yasaklamıyorsun, ama . . . Evliliği gerçek anlamda yasaklıyorsunuz ki bu da evliliğin tek değerli gerekçesidir. Şüphesiz, siz bunu yüksek sesle protesto edecek ve bana sitemlerde bulunacak, tam bir iffeti övdüğünüzü ve övdüğünüzü, ancak aranızda ikinci sırada yer alan (secundus gradus) Denetçilerinizin eş sahibi olması yasak olmadığı için evliliği yasaklamadığınızı söyleyeceksiniz.74 Augustine, Kuzey Afrika Maniheistlerinin aslında Denetçiler arasında evliliği yasaklamadığını kabul ediyor; ancak onun Katolik bakış açısına göre, Maniheistlerin doğum kontrolünü teşvik etmesi gerçek anlamda evlilikle bağdaşmaz. Ruhları ete bağlayan çocuk doğurmayı cinsel ilişkiden daha ciddi bir günah olarak gören siz değil misiniz? Bir kadının regl döneminden sonra hamile kalabileceği zamanı mümkün olduğu ölçüde gözlemlememizi ve ruhun ete dolaşmaması için bu dönemde cinsel ilişkiden kaçınmamızı teşvik eden siz değil misiniz?75 Augustine açıklaması boyunca mühürleri üstü kapalı olarak yalnızca Seçilmiş sınıfla ilişkilendirir. Denetçiler için açıkça farklı bir değerler dizisi tasavvur ediyor ve bunların Üç Mühür şemasına göre organize edildiğini belirtmiyor. Ayrıca Kıpti Mezmur Kitabında Üç Mühür'e (shamte n.sphragis) açık referanslar bulunabilir: "Ağız mührü Baba'nın işaretidir, ellerin geri kalanı Oğul'un işaretidir, bekaret saflığı Kutsal Ruh'un işaretidir";76 "Ağzımızı mühürleyelim ki, Kutsal Ruh'un işareti olsun."

--- SAYFA 58 ---

Baba ve Oğul'u bulabilmemiz için ellerimizi mühürleyin ve Kutsal Ruh'u bulabilmemiz için saflığımızı koruyun."77 İkinci durumda, mühürlerin yanı sıra başka bir dizi uygulama da emredilir: "Öyleyse kardeşlerim, Baba'yı bulabilmek için dua edelim ve Oğul'u bulabilmek için her gün oruç tutalım ve Kutsal Ruh'u bulabilmek için yaşamımızı disipline edelim."78 Ancak bu referansların hiçbirisi düzenlemeler hakkında spesifik bilgi sağlamaz. sloganlarla özetlenmiştir.79 Kıpti Kephalaion 80'de, "Aydınlatıcı" Mani, öğrencilerine Üç Mühür'de talimat verir: Bir kişinin gerçekten erdemli olmak için yapacağı ilk doğruluğu bilin (ve anlayın), yani onun iffeti (enkratea) ve saflığı kucaklaması ve (bu) ellerin geri kalanını da kendisi için elde etmesidir; ellerini Işık Haç'ından uzak tutacaktır; (ve) ağzının saflığıdır, böylece ağzını her türlü etten ve kandan arındırır ve hiçbir şekilde şarap ya da içki tatmaz. Bu, bir kişinin vücudunda yapacağı ve insanlar arasında erdemli olarak adlandırılacağı ilk doğruluktur.80 Burada enkratea ve saflık, "göğsün mührünü" oluşturur. onların "Işık Haç"ından kısıtlanması "ellerin mühürlenmesine" tekabül eder ve et ve şaraptan uzak durulması "ağzın mühürlenmesine" eşittir. Bu üç kural açıkça "mühürler" olarak adlandırılmasa da içerikleri ve yapıları Augustinus'un açıklamasına açıkça karşılık gelir. Yunan Köln Mani Kodeksi'nde, Kıpti kaynaklarında ellerin mühürlenmesi için kullanıldığını gördüğümüz "ellerin geri kalanına" (anapausis t5n cheir5n)81 ya da kısaca "geriye kalan kısmına" göndermeler bulunmaktadır. Mani, "bilgelik ve beceriyle onların arasında dolaşıyordum, geri kalanını koruyordum, ne yanlış yapıyordum, ne de acı veriyordum"82 ve "geri kalanıyla ilgili olarak, kanunlarının liderlerinden biri bahçeden sebze almadığımı, bunun yerine onlardan dindar bir bağış olarak istediğimi gözlemledikten sonra benimle konuştu."83 Diğer iki mühürden kodeksin hayatta kalan kısımlarında bahsedilmiyor. Doğru Maniheizt Geleneği İran kaynakları da Üç Mühür'den (sn'n mwhr'n, 'dry t'py) söz ediyor, ancak bu hiçbir zaman Augustinus'un sağladığı türden ayrıntılarla olmuyor. Bema el kitabı M 801'de korunan "Havarilere Övgü İlahisi" "tüm DİSİPLİN DÜZENLERİ 37"den bahseder.

--- SAYFA 59 ---

beş kural ve üç mühürde mükemmel olan saf ve kutsal Seçilmişler." Maniheizt bir tanrıya yazılan bir Part ilahisi olan M 32'de okuyoruz: "Ey elimi, ağzımı ve düşüncemi (mühürleyen) mükemmel mühür (mwhr!)" Benzer şekilde, M 174'te Seçilmişler ideal olarak "doğruluğun tüm bilgeliği ve davranışlarıyla, erdemin beş iyi ilkesiyle ('ndrz'n) ve üç mükemmel mühürde (mwhr'n), beş büyük giysiyle, uyanıklık ve gayretle yaşarlar."84 Denetçiler için itiraf metni olan Soğd Xu0stu0n3ft'ün parçalarından biri "on emir"e gönderme yapar. ('ds' cg[8'pt]), yedi hediye (ptmydy db'r) ve üç mühür ('dry t'py).85 Bir Türk kaynağı, kimliği belirsiz bir peygamber (İsa veya Mani) hakkında şöyle diyor: "O, emirleri (7x8apt) ve mühürleri (tamga) müritlerine emanet etti."86 Türk Maniheizt Pothi-Kitabı'ndaki "Büyük Mani İlahisi", Seçilmişler, "Geçici dinleri tanıdılar ve üç kötü yoldan korkarak, en yüksek yerde yeniden doğmak için Üç Mührü (ü7 tamga) gerçekleştirdiler."87 Xu0stu0n3ft'ün dokuzuncu bölümünde, Denetçilerin "on emri" teorik olarak üçü ağza, üçü kalbe, üçü ele ve bir tanesi de tüm benliğe atanmıştır. Bu bölümün nasıl çalışması gerektiği açıklığa kavuşturulmamıştır ancak en azından retorik olarak böyle bir bölümlenme, Üç Mührü Denetçinin yaşam tarzına uygular.88 Çin İlahileri Parşömeni, Üç Mühür'ün Arapça ve Türkçe materyallerde tasdik edilen on Denetçi emriyle olan ilişkisini doğrulamaktadır. İki itiraf formülü - "Denetçiler için Tövbe ve İtiraf Duası Metni"89 ve "ni-yu-sha'nın Tövbe Duası" (= Orta Farsça nyw8'g, "Denetçi")90 - On Emir ve Üç Mührü "dinin kapıları" olarak adlandırır. Özet Julien Ries, 1977 tarihli "Commandments de la Justice" adlı makalesinde Üç Mühür ile ilgili öncü bir karşılaştırma ve kaynak sentezi yapmış ve Batılı tanıklıklara odaklanarak analizini sonraki birkaç yayında detaylandırmıştır.91 Ries, Augustine'in "bu üç mührün Maniheizt ahlakın temellerini oluşturduğu izlenimini verdiğini" belirtmektedir.92 Bunlar, Kıpti'nin büyük bir bloğunun temel kaygısını oluşturur. Ries'in "gnostik ahlakın bir özeti"93 ve "gnostik etiğin gerçek bir özeti"94 olarak tanımladığı Kephalaia (79, 80, 81, 84, 85, 87 ve 93). Ries, "Ellerin mührü"nü Maniheizt öğretinin en büyük meşguliyetlerinden biri olduğunu iddia eder.

--- SAYFA 60 ---

sis";95 ve Köln Mani Kodeksi anlatıları üzerine yaptığı çalışmada bu noktayı ikna edici bir şekilde ortaya koymaktadır.96 Ries'e göre ağız mührü, yani oruç,97 "beslenmeyi katı bir zorunluluğa indirgemekte ve onu kozmik kurtuluşa yönlendirmektedir."98 H.-C. Puech de aynı şekilde bu kuralın özünün "Mükemmel'in varlığını mutlak ve kalıcı bir varlığa indirgemek" olduğunu hayal etmektedir. fast."99 But the Manichaeen sources says little about limiting the quantity of food as the hallmark of the "seal of the mouth"; and Augustine levels the charge of gluttony against the Elect. The purity of food and the timing of its ingestion seem to draw more attention in the Manichaeen disciplines. The Elect abstained from meat and wine, and ate only once per day in the evening. Whether this entailed a sharp reduction of food intake remains an open question. A Üç Mühürün Maniheizt kilisenin iki tarikatına uygulanmasında belirsizlik derecesi vardır. Puech, Üç Mühürün prensipte hem Seçilmişler hem de Denetçi için geçerli olduğunu düşünür. "Tek fark, ilkin katı bir şekilde dayatılan şeyin, tüm katılığıyla uyulması zorunlu kılınan şeyin, ikincisine yalnızca daha gevşek bir şekilde uygulanmasıdır; onların durumunda bazı tavizler sayesinde yumuşatılmış ve gevşetilmiştir."100 to Augustine, however, the Three Seals do not apply to Auditors, who may perform the very un-sealed acts of marrying, acquiring food, and eating meat.101 But Ries uses Coptic sources to supplement Augustine. Through fasting, prayer and alms, Ries insists, the Auditors participate in the three seals: fasting overpowers the body's archons, hence a seal of the breast; prayer to the luminaries relates to the seal of the sadaka başışı, Denetçilerin faaliyetlerini haklı çıkarır ve onlara bir tür mühür hakkı verir.102 Ries'in genel görüşü kesinlikle doğrudur: Denetçiler, bu faaliyetler temelinde Seçilmişlerle bir koin5nia'ya sahiptirler ve Üç Mühür yapısı, belirli Denetçi eylemlerinin Üç Mühür ile tam bir uyumunu gerektiren onlara retorik olarak uygulanabilir. ancak, Maniheizt kaynaklarda Üç Mühürün Denetçilere uygulanması her zaman genel terimlerle ifade edilmiş gibi görünmektedir (sıraları kaynaktan kaynağa değişir) açıkça Maniheizt uygulamanın tam özüne aittir; onların tasdiki sadece geniş bir coğrafi alanda değil, aynı zamanda her bölgede tekrar tekrar ortaya çıkar ve özellikle Denetçiler için geçerli olan bir Maniheizt disiplini sunar. not as well attested, and may DISCIPLINARY REGIMENS 39

--- SAYFA 61 ---

bölgeden bölgeye ve yüzyıldan yüzyıla farklılık göstermiştir. Ancak hem Seçilmişler hem de Denetçiler için Maniheizt literatür alternatif disiplin yapıları sağlar: sırasıyla beş ve on emir. Üç Mühür'e yapılan Doğu Maniheizt referanslarının göreceli kısalığı, kaynakların parçalı durumundan daha fazlasını yansıtır olabilir. Üç Mühür sistemi, Zerdüşt ve Budistlerin beden, konuşma ve zihin şeklindeki ortak davranış ayırımına çok benzemektedir ve bu şekilde özümsemiş olabilir. İki düzenleme sistemi tam olarak örtüşmemektedir ancak o kadar benzerdir ki, Üç Mühür doğu bölgelerinde belirgin bir Maniheizt yaşam tarzını aktarmada başarısız olmuş olabilir.103 Bu bölgelerde Beş Emir, Seçilmişlerin rejimi için geçerli paradigma haline geldi. Seçilmiş Nicholas Sims-Williams, Maniheiztlerin üzerine düşen Beş Emir'e atıf yapan kaynakları dikkatli bir şekilde analiz etmiştir.104 Kıpti,105 Orta Farsça,106 Soğd,107 ve Türkçe dillerinde bulunan paralel listelerden alıntı yapar.108 Sims-Williams ayrıca an-Nadim'in Fihrist'inde109 ve Çince'de Beş Emir'e yapılan atıfları tespit eder. Hymnscroll.110 Bu emirleri "çoğunlukla olumlu terimlerle ifade edilmiş ve günlük yaşamın her yönünü düzenleyecek kadar kapsamlı" olarak nitelendiriyor.111 "Olumlu terimlerle", Beş Emir'in, on Denetçi emrinde olduğu gibi özel yasaklar olarak değil, geniş ideallere yönelik emirler olarak ifade edildiğini kastediyor (bkz. Tablo 2.2).112 Fihrist'te Merkezi Maniheizt Gelenek Önceki bölümde alıntılanan pasajda en-Nedim, Seçilmişlerden "şehvet ve açgözlülüğü dizginlemeleri, et yemekten, şarap içmekten ve ayrıca evlilikten kaçınmaları ve... ayrıca suya, ateşe, ağaçlara ve canlılara zarar vermekten (neden olmaktan) kaçınmaları" beklendiğini söylüyor.113 Bu özet kodda Üç Mührü veya Beş Emir'i görmek mümkündür. Sims-Williams, pasajın iffet, yoksulluk, ağızın saflığı ve yaralanmama anlamına geldiğini ileri sürerek ikinci görüşe katılıyor. Geriye kalan, doğruyu söyleyen emrin eksik olduğunu, çünkü bu emrin Mısır'a özgü olmadığını öne sürüyor.

--- SAYFA 62 ---

Seçilmiş olmaları onları Denetçilerden ayırmaz. Kendisi haklı olarak bu pasajın öneminin iki dini sınıf arasındaki ayrım olduğunu belirtmektedir. Batı Maniheist Geleneği Kıpti Mezmur Kitabı Bema-mezmur 235'te "yalan söylemememiz emrinin şerefinden, öldürmememiz emrinin şerefinden, et yemememiz emrinin şerefinden, kendimizi saf kılmamız emrinin şerefinden, kutsanmış yoksulluğun emrinin şerefinden, alçakgönüllülük ve nezaketin şerefinden" söz eder.¹¹⁴ Bu açık çağrı, Beş Emir'in metni, Batı Maniheist geleneğinin hayatta kalan literatüründe benzersiz görünmektedir. Doğu Maniheist Geleneği Türki metin TM 169 şunu belirtir: "Saf, ilahi Mani Buda'nın gelişyle Seçilmiş varlık ortaya çıktı. Ve saf yasayı (nom) (onlara) teslim etti. Onlara zarardan sakınmaları için bir emir (ve) beş emir (7x8apt) teslim etti."¹¹⁵ Ne yazık ki, biraz önce alıntılanan metin, ön yargının ne olduğunu ortaya koymaya devam ederken hem parçalı hem de belirsiz hale geliyor. gerekli olan kurallar. Öğretmen Mo-yeh tarafından yapılan bir ilahinin Çince tercümesinde, Mani'nin "iyi yasanın mükemmelliğini (shan-fa) ve saflığın beş kuralını (ching-chieh)" açıkladığı söylenir.¹¹⁶ İlahi tomarındaki ilkelere yapılan diğer atıflar genel imalardır: "saflığın ilkelerini kabul edin", "orucu ve kuralları sıkı bir şekilde yerine getirin", "talimatlara uyun."¹¹⁷ Larry Clark'ın editörlüğünü yaptığı benzersiz Maniheist Pothi Kitabı'ndaki Türkçe "Mani'ye Büyük İlahi" DİSİPLİN REJİMLERİNİ sağlar 41 TABLO 2.2. SEÇMİŞLERİN BEŞ EMİRİ

--- SAYFA 63 ---

Beş Emir'in tam seti. İlahi, Mani'nin öğrencileri hakkında şunları söylüyor:¹¹⁸ Onlar, senin verdiğin emirleri ihmalen arınmış bir zihinle korudular. . . . Şefkatli akılları çoğaldı ve (1) günahsızlık (yazın7sizin etmek 7x8apt) emrini korudu. Sürekli alevler içinde olan cehennemden kaçtılar. Onların sadık zihinleri [. . .] ve kendilerini gerçek kanunlar için çabaladılar ve (2) kirli kötülükler işlememeye yönelik gerçek emri korudular (kirlig ayig kil[in7ig kılmamak] kir-tü 7x8apt). Bedenin geçiciliğini düşünüp evden, yuvadan ayrıldılar. Kendilerini iyi öğretilerle hazırladılar ve (3) bedenlen saf olma emrini (et'öz arığın erm[e]k 7k8apt) yerine getirdiler. Tehlikeli yerlerden kaçmayı sağlayan saf öğretilere kendilerini kaptırdılar ve ölümsüzlük sarayında yeniden doğmak için ağızda saf olma emrini korudular (4) (ağız arığın etmek 7x8a[p]t). Hepsi ilahi bereket istedi. Kutsanmış yolda yürümek için [. . .] yolunda, korkunç samsaradan (sansar) kaçarak, kutsanmış fakir olma (kutlug cıgayin e[rme]k 7x8apt) emrini yerine getirdiler (5).¹¹⁹ Geçici öğretileri tanıdılar ve üç kötü yoldan korkarak, en yüksek yerde yeniden doğmak için üç mührü yerine getirdiler.¹²⁰ Soğdca metin M 14 de aynı şekilde Beş Emir (pnc cx8'pd), burada "bilinçli ruhun on iki organı" (myn'ndyy rw'n dw'ts 'ndmyyt) olarak adlandırılan şeyin bir alt kümesi olarak: doğruluk (r8ty'k), yaralanmama (pw'zrmy'), dini davranış (dyncyhryft), ağızın saflığı (qwcyzprty') ve kutsanmış yoksulluk (frnxwndc) d8t'wc). Bu basit başlıklar, M 801'de saklanan, Soğd dilinde Seçilmişler için bir günah çıkarma metninde daha ayrıntılı olarak tanımlanmaktadır. Metin, Beş Emir tarafından sağlanan yapı üzerine inşa edilmiş olup, her bir emri iki parçaya böler ve her birine uygulanabilir kapsamlı düzenlemeleri kaydeder.¹²¹ Onların disiplin kurallarının Maniheist Seçilmişler tarafından itiraf formatında gözden geçirilmesi, M 801'de de uygun görülen yıllık Bema töreninin bir parçasını oluşturmuş gibi görünmektedir. ilahiler. Seçilmişler, olası kural ihlallerini sistematik olarak inceleyerek ve bu tür ihlaller için af dileyerek, kuralların tamamını yeniden ifade eder ve ona bağlılıklarını kamuoyu önünde yeniden teyit ederler. Performans boyunca, itirafta, sözleri yerel Soğd dilinde değil, Orta Farsçanın prestijli "kilise dili"nde kutsal metinlerden alıntılanan Mani otoritesindeki kuralların yaptırımını hatırlatılıyor.

42 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 64 ---

Yaralanmama kuralı iki bölümde tartışılmaktadır. Birincisi, canlılara, hatta toprağa ve suya zarar verecek şekilde dünyayla etkileşimli davranışları yasaklıyor. Yaralanmama Kuralı (pw'zrmy'h cx8'pd): Kutsal yazılarda öğrettiği gibi: "Barış dünyasına gelmeye çabalayan kişi, cennet tanrılarının yaptığı gibi buradan kendi benliğini (xwys gryw... 'mwrdyd) toplamalıdır." Ama ben her zaman beş elemente (mrd'sp[nd]t), kuru ve ıslak topraktaki zincire vurulmuş ışığa eziyet ediyor ve onları yaralıyorum. Giyindiğim ezici bedenim, işkenceci bedenim -yaya olarak veya at üstünde, ileri veya geri hareket ederek, hızlı veya yavaş hareket ederek- vurmasına veya kesmesine (izin verdim); (eğer izin verseydim) çorak toprakta -yaralı ve parçalanmış, baskı altında ve çiğnenmiş- kazmak ya da doldurmak, inşa etmek ya da dikmek; (eğer izin verseydim) suya, çamura, kara, yağmur suyuna veya çiy içine girip yolunu bulmaya; (izin verirsem) beş botanik türünü veya beş hayvan türünü, ister ıslak ister kuru olsun, bölmek veya parçalamak, yaralamak veya parçalamak; eğer bunu ben yapmışsam ya da başkasından bu amaçla istemişsem; benim adıma insanlar dövülse, zincire vurulsa ya da tacize ve hakarete katlanmak zorunda kalsa; (eğer) binerek veya inerek, döverek veya mahmuzlayarak dört ayaklılara şiddet uyguladıysam; av hayvanlarına, kuşlara, deniz canlılarına veya yeryüzünde sürünen sürüngenlere karşı kötülük planlayarak onların canına zarar verdim; eğer daha fazla banyo yaparsam; [Eğer] yeni bir parçadan veya eski bir parçadan bir çare veya ağızdan ilaç hazırladıysam. . . ; orduların çarpışması, günahkarların ölümü ya da yok edilmesi, başka birinin yaralanması karşısında kibrimden kendim sevinmişsem; karalama sanatına karşı çıktıysam, ondan nefret ettiysen ya da onu küçümsemişsem, fırçayı, arduvazı (?), ipeği ya da kağıdı tutmuşsam (ve) çok fazla zarar vermiş ve yaralamışsam; eğer bir sürahide bir damla döküp kaybolmuşsam: bütün bunlar için bağışlayın!122 Yeryüzünde her türlü hareketi, bitki ve hayvanlarla teması yasaklayan bu emirler, esasen Ephrem ve Augustine gibi Hristiyan polemikçilerinin suçladığı "aylaklığı" gerektirir. Yine de Seçilmişler yemek yemiştir ve yaralanmama kuralının ikinci kısmı, Seçilmişlerin yemek yoluyla kendi içlerinde topladıkları ışığın depoları olma rolüyle ilgilidir.123 Seçilmişler, kendi içlerindeki düşmanca dürtülerin üstesinden gelerek kendilerini ilahi güçler için misafirperver meskenler haline getirme sorumluluğunu üstlenirler. Bu bölümde ele alınan disiplinler, böyle bir rolü mümkün kılan bedenim önkoşul düzenlemesini ve uygun bağlılığı ya da yokluğu ortaya koyan dışsal davranışları oluşturur. DİSİPLİN REJİMLERİ 43

--- SAYFA 65 ---

İkinci Bölüm, yaşayan insanların (jw'ndyy mrtxmyy) "din ihtişamı" (dynyy frn) ve kendilerini Adil Olanlar arasında kabul ettirmiş olan yaşayan zihniyetler (whmn'n zyndg'n) ile ilgilidir. Eğer onu tutkunun zevkiyle yaralamışsam; eğer bana göreyse [. . .] güçlendirilmemiştir; benimle birlikte yaşayan bir kardeşim benim düşüncesizliğim yüzünden şüpheye düşerse; Kardeşler topluluğunda kavga ve yoldaşlarımı tartışmaya kışkırtan sözler ortaya koyarsam (böylece) birçok insan ruh yozlaşmasına veya manevi düşüşe maruz kalır - onun öğrettiği gibi: "Kendisini yalnızca dışsal olarak gören, içini görmeyen kişi, gerçekten aşağılıktır ve başkalarını da aşağı yapar." Bu noktada affedilmeye ihtiyacım var!124 O halde Seçilmiş'in, zarar vermeme emrine uymak için hem dış eylemler hem de iç tutumlar üzerinde disiplini sürdürmeye kararlı olduğu görülebilir. Bu metinde oldukça belirsiz bir şekilde "dini davranış"125 olarak adlandırılan bir sonraki emir, saflık kuralları ve Seçilmiş bedenim kutsal durumunun bütünlüğünü korumakla ilgilidir. İtiraf, insan varlığının karmaşık durumu nedeniyle bu kurallar dizisini benzersiz bir şekilde sorunlu olarak tasvir ediyor. Ancak bu parçalı metinden geriye kalan tek şey, tarımla uğraşmayı yasaklayan düzenlemelerdir. Dini Davranışlara (dyncyhryft) karşı özellikle hatalı ve günahkârim. Oraya buraya dönen, sürekli beni takip eden, kendisi de bu bedene manevi ve maddi uzuvlarıyla karışmış ve bunlarla giyinmiş olan bu kötü şeytan yak8a, sanatını tüm botanik yaratımlara gizlemiş ve şehvetlerinin ve tutkularının kışkırtabileceği şeyleri bedensel bedenimde tarıyor. Eğer ben büyük bir fuhuşla toprağa, bir bahçeye veya bir tarlaya meyve veren bitkiler ekmiş veya ekmişsem; (eğer ben) suyun (verilmesinin) gerekli olduğu zaman ekim zamanına itiraz etmişsem; (Eğer) bahar sabahları ağaçların öz suyuna, sürgünlerine, (veya) tomurcuklarına biraz dokunmuş olsaydım [. . .] veya tohum tanesi; eğer kara, yağmura veya çiçe dokunduysam; eğer bir şeyin yetiştiği veya filizlendiği yerin rahmine basmışsam, orada benim aracılığım ile bir karışım meydana gelmişse; ve ayrıca eğer saf değilsen, pis [tavr. . . .]126 Takip eden birkaç sayfa çok parçalıdır ve çok az sürekli anlam ifade etmektedir. Okuyucu sadece beslenme kurallarına dair imalarda bulunabiliyor ve bu da "ağzın temizliği" kuralının tartışıldığını akla getiriyor.127 44 MANİKEVİ BEDENİ

--- SAYFA 66 ---

Bu nedenle, M 801'in Beş Emir'e ilişkin yaklaşımının ana hatları şöyle görünmektedir: (1) [Hakikat], (2) Yaralanmama, (3) "İffet" (burada önemli ölçüde genişletilmiştir), (4) Ağızın Saflığı, (5) [Yoksulluk].¹²⁸ Tıpkı Augustine'in Üç Mühür ile ilgili açıklamasının Seçilmişlerin disiplinini tüm ayrıntılarıyla şu üç başlıkta belirtmesi gibi: bu sistem, dolayısıyla M 801 ansiklopedik kodunu Beş Emir'in bölümlerine göre dağıtır.¹²⁹ Özet Seçilmişlerin Beş Emri, Üç Mühür gibi, Maniheist disiplin rejiminin ayrıntılı emirlerini düzenlemek için başlıklar sağlar. Julien Ries, iki disiplinsel yapı arasındaki önemli miktardaki örtüşmeye dikkat çekerek, bunların, Üç Mühürün Beş Emir'in bir alt kümesi olduğu tek bir sistemde sentezlenmesini önerdi.¹³⁰ Ancak bu tamamen mantıklı hareket, Maniheistlerin bu yapılara ilişkin kendi sunumunun ötesine geçiyor gibi görünüyor. İki örgütlenme stratejisi bağımsız modeller gibi görünüyor ve her biri Seçilmiş rejimin tamamını kavrama kapasitesine sahip. Bu tür modeller katı ve yekpare sistemlere dönüştürülmemeli, ancak Elect ahlakını tanımlayan spesifik düzenlemelerin etkili bir şekilde iletilmesi için araçlar olarak görülmelidir. Birlikte, ayrıntılı açıklamaları gereksizdir, ancak disiplini bir bütün olarak çağrıştıran sloganlar olarak, disiplinli Maniheist bedenini işaretlerini kodlarlar. Seçilmiş disiplini genel olarak Maniheist söylem, Seçilmişleri "tüm dünyadan tamamen farklı davranan... (kim) yükü ve ağır emeği, dinin acısını ve hukukun ağır yükünü taşıyan, (kim) tüm dünyada hiç kimsenin taşımadığı veya kavrayamadığı şeyi sürekli olarak kendi içinde kavrayan" biri olarak nitelendirir.¹³¹ Çeşitli kaynaklar, Üç'e açıkça başvurmadan Maniheist Seçilmişleri yöneten kurallar hakkında ayrıntılı bilgi sağlar. Mühürler veya Beş Emir. Bu tanıklıklardaki düzenlemelerin çoğu, iki düzenleme planı kapsamında ele alınanlarla ilişkilidir veya bunları tamamlar ve Seçilmiş yaşam tarzına ilişkin anlayışımızı destekler. DİSİPLİN REJİMLERİ 45

--- SAYFA 67 ---

Merkezi Maniheist Geleneği El-Biruni, Mani hakkında şöyle der: O, takipçilerine hayvanları kesmeyi, onlara zarar vermeyi, ateşe, suya ve bitkilere zarar vermeyi kesinlikle yasakladı. Sadece Salihlere, yani Maniheistler arasındaki azizlere ve zahidlere farz olan kanunlar koydu: Fakirliği zenginliğe tercih etmek, açgözlülüğü ve şehveti bastırmak, dünyayı terk etmek, dünyadan uzak durmak, devamlı oruç tutmak ve mümkün olduğu kadar çok sadaka vermek. Bir gün yiyecek ve bir yıl elbise dışında herhangi bir mal edinmelerini yasakladı; ayrıca cinsel ilişkiyi yasakladı ve onların öğretilerini vaaz ederek ve insanları doğru yola yönlendirerek sürekli olarak dünyada dolaşmalarını emretti.¹³² Seçilmişler tipik olarak Denetçi sadakalarının alıcıları olarak nitelendirildiğinden, sadaka verme emri bu anlatımda anormaldir. Abdülcebbar, el-Mugnî fi ebvab el-tevhid ve'l-adl'deki anlatımında Seçmen ve Denetçi düzenlemelerini benzer şekilde birleştirir. Mütefekkir ve mezhebin ileri gelenleri bir seneden fazla elbise edinmemek, günden güne yiyecek temin etmek ve ibadet, zekat, Allah'a hitaben yapılan vaazlar gibi salih işler saydıkları şeyleri yapmak, öldürmemek, yalan söylememek, açgözlü olmamak, zina yapmamak, hırsızlık yapmamak, kendine yapılmasını istemediğini bir canlıya yapmamak gibi yükümlülükler koymuşlardır.¹³³ Aynı yazar, Tathbit Dala'il Nubuwwat Sayyidina Muhammad adlı başka bir eserinde Mani hakkında şunları söylüyor: "Kadınların, kurbanların (dhabh) ve et yemenin (İsa) tarafından herkese yasaklandığından söz ediyor... ve (İsa) İbrahim, Harun, Yeşu, Davut ve hayvanların kurban edilmesini, onlara acı çektilmesini, et yemeyi ve diğer şeyleri onaylayan herkesle hiçbir ortak yanının olmadığını ilan etti." Aynı şekilde Ephrem Syrus, Maniheist Seçilmişlerin "'içine karışan ışığa zarar vermemeleri' korkusuyla ekmeği bölmeye isteksiz olduklarını" söylüyor.¹³⁵

--- SAYFA 68 ---

Batı Maniheist Geleneği Milevis'li Faustus'un ünlü bir bildirisi, Maniheist Seçilmişlerin gerçek Hristiyanların statüsünü iddia eder ve onların yaşam tarzları ile İsa'nın ilan ettiği mutluluklar arasında doğrudan ilişkiler kurar: Müjdeye inanıyor muyum? Bana buna inanıp inanmadığımı soruyorsunuz, oysa onun emirlerine itaat etmem inandığımı gösteriyor. . . . Babamı, annemi, karımı, çocuklarımı ve sevindirici haberin gerektirdiği diğer her şeyi bıraktım; ve müjdeye inanıp inanmadığımı mı soruyorsunuz? Belki müjdenin ne olduğunu bilmiyorsunuz. Müjde, Mesih'in vaazından ve buyruğundan başka bir şey değildir. Tüm altını ve gümüşü bıraktım, cüzdanımda para taşımayı bıraktım; Günlük yiyeceklerle yetiniyorum, yarın kaygısı taşımıyorum, nasıl besleneceğim, ne giyeceğim kaygısı taşımıyorum. Peki müjdeye inanıp inanmadığımı mı soruyorsunuz? Bende müjdenin bereketlerini görüyorsunuz; ve müjdeye inanıp inanmadığımı mı soruyorsunuz? Beni fakir, uysal, barışçıl, temiz kalpli, yaşlı, aç, susuz, doğruluk uğruna eziyetlere ve düşmanlığa katlanan biri olarak görüyorsunuz. Ve müjdeye olan inancımın şüphe mi duyuyorsunuz?136 Bu son derece çileci varoluşu Yahudi uygulamalarıyla karşılaştırıyor: "Sünneti iğrenç bularak reddediyorum... Şabat günlerine uymayı gereksiz (süper vakum) olarak reddediyorum... Kurban etmeyi putperestlik olarak reddediyorum... Domuz eti, kaçındığım tek et değil... Augustine, Faustus'un yukarıda alıntılanan, Maniheistlerin "bir tür kısmi dinlenme gözlemledikleri" gerçeğiyle bağlantılı olarak Şabat'ın Maniheistler için "gereksiz" olduğu yönündeki yorumunu anlıyor ve Augustine'in görüşüne göre Yahudilerin Şabat'ta hasat ve yiyecek hazırlama yasağını her gün taklit ediyor.138 Augustine şunu bildiriyor: "Aralarında Denetçi olarak adlandırılanlar var. toprağı işleyerek et yerler ve isterlerse eşleri olur ama Seçilmişler bunların hiçbirini yapmazlar."139 "Ve Seçilmişlerin kendileri tarlada hiçbir iş yapmazlar, hiçbir meyve toplamazlar, bir yaprak bile toplamazlar ama tüm bunların Denetçileri tarafından kullanımları için getirilmesini beklerler."140 Seçilmişler balık yemezler.141 Üstelik, ilahi özün onlardan kaçtığı gerekçesiyle et de yemezler. ölü ya da katledilmiş bedenler ve geriye kalan çok az şey o kadar nitelik ve niceliktir ki, seçilmişlerin midelerinde arınmayı hak etmez. Yumurta bile yemiyorlar, kırıldıklarında kendilerinin de öldüğünü iddia ediyorlar, DİSİPLİN DÜZENLERİ 47

--- SAYFA 69 ---

ve herhangi bir cesetle beslenmek uygun değildir. . . . Üstelik sütü bir hayvanın canlı vücudundan elde edilmesine veya sağılmasına rağmen yiyecek olarak kullanmazlar. . . . [T]hey, üzüm yemelerine rağmen acının karanlığın prenslerine ait olduğunu iddia ederek şarap da içmiyorlar. En taze sıkılmış olanı bile olsa, mustum bile içmezler.142 Dünyada hareket ederken aynı tür titiz dikkatlilik, Kıpti Kephalaion 85'te de yansıtılır, burada bir mürit Mani'ye şöyle der: "Ustam, kilise cemaatinde bir kişinin Işık Haçı'nı ayağıyla çiğnememesi ve bitki örtüsüne zarar vermemesi için yolda yürürken adımlarına dikkat etmesi gerektiğini söylediğinizi duydum. Ayrıca bu sayılır. Sürünen bir yaratık için ilk önce, onu çiğneyip ayağıyla öldürmesin."143 İlgili öğrenci, bir Seçilmişin bir göreve çıkması emredildiği ve yolculuğu sırasında Mani'nin yaralanmama ilkesini ihlal edebileceği bir durumu anlatmaya devam eder. Mani, manevi çalışma yapan bir Seçilmiş'in seyahat ederek vereceği kaçınılmaz zararın affedileceğini, ancak şehvet veya kişisel amaçlarla atılan adımların aynılarının büyük günahlara yol açacağını garanti eder.144 Kephalaion 38, Seçilmiş'in onaylanmamış davranışlarına yanıt olarak alınması gereken önlemleri anlatır. Bu kötü davranışlar, Seçilmişlerin bünyesinde karakteristik kusurlarla kendini gösteren fizyolojik savaşın (polemos, ag5n) sonucu olarak tanımlanır. Kilise hiyerarşisi ve meslekten olmayan "yardımcılar" (n.bo2thos) bu tür sorunlu bireyleri kınayıp cesaretlendiriyor ve onları "sağlığa" kavuşturmaya çalışıyor.145 Yunan Köln Mani Kodeksi, Mani'nin "ellerin geri kalanını" elinde tuttuğunu tasvir ediyor. Elchasaite akranları onun işten kaçınmasından şikayetçidir: "Ne bahçeden [sebze] alıyorsun, ne de odun taşıyorsun."146 Mani, görünüşe göre yıkanma niyetiyle suya yaklaştığında, "sudan bana bir adamın yüzü göründü ve geri kalanını eliyle gösterdi, böylece günah işlemeyeyim ve ona sorun çıkarmayayım";147'i reddediyor. Elchasaite uygulamalarında, Elchasa'i'nin kendisiyle ilgili iki benzer olayı aktarır.148 Archelaus'un Elçileri, yıkanma konusunda da aynı kısıtlamayı ima eder.149 Polemikçi Lycopolisli Alexander, Maniheist yaşam tarzının gidişatı olarak algıladığı şeyi şu şekilde aktarmaya çalışır: Maddenin yok olması Tanrı'nın emri olduğundan, kişi herhangi bir hayvan yemekten kaçınmalı,150 bunun yerine sebze ve diğer eksik olan şeyleri yemelidir. duygu. Irkın sürekliliği nedeniyle evlilikten, sevişmekten ve çocuk sahibi olmaktan kaçınılmalıdır.

--- SAYFA 70 ---

gücün maddede daha uzun süre kalması gerekir. İntihar ederek, madde karışımının iktidara getirdiği lekelerden yapay bir arınma yapılmamalıdır. Başlıca ilkeleri bunlardır.¹⁵¹ Her ne kadar İskender bu kuralların kime uygulanacağını belirtmese de, bunlar açıkça Seçilmişlere uygun disiplinlerin bir incelemesini temsil etmektedir. Yunanların bir feragat formülü, aynı türden disiplinleri hedef alan bir lanet içerir: Kendi idrarlarıyla kendilerini kirlütenleri ve dediklerine göre, su kirlenir diye pisliklerinin suda temizlenmesine katlanmayanları lanetliyorum. lanetliyorum. . . (bunlar) evliliği reddedenler ve kadınlarla meşru ilişkiden kendilerini alıkoyanlar, çocuk yapmamaları ve ruhları insan bedeninin çamuruna sürüklememeleri için söylüyorlar.¹⁵² Doğu Maniheizt Geleneği Bema el kitabı M 801'in Soğd bölümünde, Beş Emir'in günah çıkarmayla ilgili açıklamasını bir dizi başka disiplin kaygısı takip ediyor: günah çıkarma pratiğinin kendisi, beş emir. "armağanlar" ve beş "kapının" "kapanması".¹⁵³ Beş "armağan", Seçilmişlerin kutsal bir emanet olarak aldıkları ve zihinsel yeteneklerine enjekte edilen beş olumlu eğilimdir. Beş İlahi Armağan: Aynı zamanda, dinin ana gövdesine bağlı olan beş hediye (ptywdn), yani şeref (frn), düşünce (sy'), duyu (m'n), düşünce (sm'r') ve akıl (ptbydyh) içinde kabul etmemişsem, günah işlemiş olurum. Her şeyden önce tüm iyiliklerin besleyicisi olan sevgi, öğrettiği gibi, "Sevginin az olduğu yerde, tüm eylemler kusurludur." Sevgim olmasaydı, yerini nefret kaplasaydı; imanın yerine sadakatsizlik varsa; (eğer varsa) mükemmellik için çabalamak, kusurlu olmak; (eğer onun yerine) sabır, şiddet; (eğer, bilgeliğin yerindeyse) çılgınlık adımları; ve eğer benliğimden beş kat cehennemi tutkuyu (gryw) reddetmemişsem, bu da pek çok açıdan bana zarar verir; eğer kutsal ruh benim aracılığımla rahatsız edilmiş olsaydı: işte ben ölümü hak eden bir günahkarım!¹⁵⁴ Dolayısıyla Seçilmişler Meclisi'nin düzenlenmesi, yalnızca dış eylemlerin denetlenmesini değil, aynı zamanda bireye hediye olarak kabul edilen eğilimlerin ve tutumların geliştirilmesini de içerir. DİSİPLİN REJİMLERİ 49

--- SAYFA 71 ---

Bir diğer beşli düzenleme ise zararlı uyarıların giriş kapısı olan duyuların kontrolüyle ilgilidir. Beş Kapının Kapanışı ('nwyj'mndy): Ayrıca beş kapının kapanmasında da mükemmel değildim. Kutsal kitaplarda öğretildiği gibi, "'Uzuvlarımda kudret sahibiyim' diyen Salih'in gözleri, kulakları ve diğer uzuvları helak olduğunda ne faydası olur?" İşte ben, görmeye gözümü, sese kulağımı, kokuya burnumu, kötü yemeğe ve çirkin söze ağızımı, uygunsuz temas ve dokunmaya ellerimi (açık bırakmışsam) eğer; ve bu bedeni inşa eden ve kendisini onun içine hapseden şeytani A9, gerçekten de bu beş kapı aracılığıyla sürekli bir çekişme üretiyor; içteki iblisleri dıştaki iblislerle bir araya getirir ve bunların bir kısmı her gün yok edilir; eğer kapıları bu şekilde açık tutsaydım ve A9 arzudan etkilenen tüm manevi şeytanları kışkırtsaydı, böylece ruh hazinesi (rw'nyh gr'myy), yaşayan benlik (gryw jywndg) benden uzaklaşırdı: tüm bunlar için bağışlama! İtiraf, duyu kapılarının kapanmasını iç ve dış güçlerin ayrılması olarak tanımlamaktadır. Bu, dış provokasyonun yokluğunda iç "şeytanların" bastırılabilceğini ima etmektedir. Onların uyarılması, Seçilmişlerin kutsal emaneti olan ilahi "ruh hazinesinin" yok olmasına yol açar. Bu alıştırmanın tam olarak nasıl bir biçim aldığını burada anlamak mümkün değil. Beş duyu, bireye erişim sağlayan ahlaksızlığın "kapıları" olarak tanımlanır. Taraftardan duyu organlarını dış dünyanın zararlı etkisine karşı koruması, hatta "kapatması" istenir.¹⁵⁵ Çin Özeti tapınak (m0n3st0n) içindeki Maniheizt disiplinin genel bir tanımını sağlar: (m0n3st0n'in) beş salonunda dini topluluk iyi işleri (shan-yeh) şevkle uygulamak için bir arada yaşar. (Onlar) ayrı ayrı özel mesken, mutfak veya depo inşa edemezler. Her gün oruç tutarlar (mei-rih chai-shih). Mükemmel bir vakarla sadaka beklerler (şih); Eğer kimse onlara sadaka hazırlamazsa, (ihtiyaçlarını) karşılamak için (onlardan) isteyebilirler. Yalnızca Denetçiler çalıştırır ve erkek ya da kadın köleleri, altı türden evcil hayvanları ya da dine aykırı diğer nesneleri tutmazlar.¹⁵⁶ Özet, Seçilmiş yaşam tarzının kurtuluş düşüncesi ve uygulamasına tam bir odaklanmayı etkilediğini açıklar. 50 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 72 ---

“Büyük felaket” (ta-huan)¹⁵⁷ nedeniyle bedenden ayrılma isteği uyandıran tiksinti duyarlar; “Yanan evde”¹⁵⁸ dua ederek kaçmayı umuyorlar. Onlar, (nûrlu) tabiat uğruna bedeni yıpratırlar. (Böylece) kutsal öğreti sağlam bir şekilde yerleşmiştir. Eğer onlar yanlış olanı doğru kabul ediyorlarsa, kimse onların talimatlarına uymaya cesaret etmesin. Kişi kurtuluşun nedenlerini iyi anlamalı ve aramalıdır.¹⁵⁹ Yazar, disiplin kurallarının Maniheizt toplum içindeki toplam ilişkiler kümesindeki merkezi önemini tartışmasız bir şekilde ileri sürmektedir: Eğer bu beş sınıf¹⁶⁰ birbirlerine güveniyorsa, tüm talimatlara (chiao) ve emirlere (ming) uyuyorsa ve yasaklara (chin) ve emirlere (chieh) sıkı sıkıya bağlı kalıyorsa, (buna) kurtuluş yolu denir. (chieh-t'uo lu). Eğer bir Öğretmen kuralları ihlal ediyorsa, hiç kimse onun talimatlarını ve emirlerini kabul etmeyecektir. Her ne kadar yedi kutsal metin konusunda bilgili ve tartışmada son derece yetenekli olsa da, eğer hataları (ch'ien) ve kusurları (wei) varsa, beş derecenin ona faydası olmayacaktır. Bu, kökleriyle büyüyen bir ağaca benzer; kökler tükenirse ağaç kurur. Eğer Salih bir kimse emirleri ihlal ederse, onu ölü sayın, (onu) kamuoyunun bilgisine verin ve (onu) dinden (fa) çıkarın. Çünkü deniz çok geniş olmasına rağmen cesetlere uzun süre tahammül etmez. (Kim onu korur ve perdelerse) aynı kuralları ihlal etmiş olur.¹⁶¹ Otorite yalnızca davranışa dayanır ve büyük öğrenme davranış hatalarını telafi edemez. En azından bu resmi açıklamada durum böyle. Anlatımına göre, disiplini sürdürmeyenlerin en büyük cezası, kaçınmadır. Çin İlahisi Parşömeni'nin "Beş Işığa Övgü"sünde şarkıcı(lar) şunu emrediyor: Oruca (chai) ve kurallara (chieh) sıkı sıkıya uyun, onları daima dikkatle koruyun; ve düşüncelerinizi kontrol edin, onları sürekli düzenleyin. Gece gündüz yalnızca hak dini (fa) düşünür; beş harika bedenin (wu miao-shen) tartılmasına (ch'üan) ve açıklığa kavuşturulmasına (ch'eng) katılın.¹⁶² Böyle bir ifadenin gerektirdiği emirler, benliğin dış ve iç boyutlarını kapsayan bir disiplin olan hem dış hem de iç düzenlemeyi içerir. İkinci kanto yoğun disiplin temasını detaylandırıyor: DİSİPLİN REJİMLERİ 51

--- SAYFA 73 ---

Kurallara göre hareket edin (chieh-hsing), protokollere saygı gösterin (wei-i), oruç tutun (chai), ayinler yapın (li), saygı gösterin (pai) ve ilahi söyleyin (tsan-sung). Bedenin, ağzın ve zihnin amellerinde daima temiz ve pak ol; Yasanın sözlerini ara vermeden veya durmadan söyleyin ve söyleyin. Ve merhametli amelleri de ciddiyetle uygulayın; nazik ve dostane olun, aşağılanmalara katlanın ve tüm kökleri arındırın (ching chu-ken). Bunlar, acıyı, korkuyu, pek çok zorluk ve ıstırapı esirgeyen ışık bedenleri için çarelerdir.¹⁶³ Maniheizt olmayan Çin entelijansiyası, Maniheizt yaşamı yöneten kurallara doğal bir ilgi gösterir, çünkü hükümeti ve diğer toplumsal otoriteleri ilgilendiren şey onların düşünceleri değil, davranışlarıydı. Hsin T'ang-shu şunu bildirir: "Bunların (Maniheiztlerin) kanunları, onların yalnızca akşamları yemek yemelerini, su içmelerini, güçlü sebzeler yemelerini ve süt ve tereyağından (tung-lo) uzak durmalarını emreder."¹⁶⁴ Hung Mai, I-chien chih'inde şöyle der: "Onların münzevi kurallarına uyanlar, yalnızca gün ortasında aldıkları tek öğün yerler."¹⁶⁵ Shihmen'de Tsung-chien. cheng-t'ung, (1) Seçilmiş erkek ve kadın arasındaki temasın, (2) ilaç kullanımının ve (3) et ve şarap tüketiminin yasaklarını ayrıntılarıyla anlatıyor.¹⁶⁶ Çin entelijansiyasının bir başka üyesi olan Chang Hsi-sheng, Maniheizm'in oldukça Çinlileştirilmiş bir biçimine dönüştü ve bunu herhangi bir dindaştan tamamen yalıtılmış olarak uyguladığı görülüyor. Eski okul arkadaşı Huang Chen'e yazdığı bir mektupta (yaklaşık MS 1264), Seçilmişlerin disiplin rejiminin bireye yüklediği yüksek talebi özetliyor. Öğretmenimiz Lao-tzu Batı bölgesine gittiğinde Mani Buddha oldu. Öz disiplin kuralları özellikle katıdır. Bunu yapanların günde bir öğün yemek yemelerine izin veriliyor ve oruç günlerinde içeride kalmaları gerekiyor. . . . Mani'nin çilecilikle ilgili kuralları katıdır ve artık uygulanmasa da hala mevcuttur ve kendime ve gelecek nesillere bir uyarı olarak ara sıra bunların kayıtlarını tuttum.¹⁶⁷ Özet Beş Emir'in retoriği ne kadar "olumlu" olursa olsun, bu nedenle elimizdeki diğer birçok kaynaktan derlenen bilgiler, Maniheizt Seçilmişlerin üzerine düşen çok ayrıntılı ve kısıtlayıcı davranış kurallarına işaret ediyor. Mümkün olan her eylem ve tutum, yoğun bir incelemeye ve dikkatli kısıtlamalara tabi tutuldu.

--- SAYFA 74 ---

tion. Hans Schaeder, böyle bir ahlak anlayışına verilen modern tepkiyi çok yerinde bir şekilde özetliyor: "Bu çileci talep, tam bir ciddiyetle yerine getirilirse, hayattan tamamen feragat etmek anlamına gelir. Bu nedenle Mani, kendi sisteminin düşüncesiyle tutarlı olan bir çıkış yolu bulur ve yine de onun ahlakında onarılamaz bir kırılmaya neden olur. Yalnızca sınırlı sayıda 'Kusursuz', münzevi talebi tüm ciddiyeti ile üstlenir."168 Seçilmiş Maniheist, kendini tanıma yoluyla kurtuluşa ilişkin "gnostik" kavramlara pek benzemez; kısıtlamalardan özgürleşme yoluyla kendini gösteren içkin bir doğa biçimini de almaz. Ancak Seçilmişlerin bile disiplinleri, taraftarlarını gönüllü intihara sürüklemiyor. Maniheist disiplin kısıtlamalar getirir, davranışları dizginler ve bedeni, onu ilk kez gerçekten işlevsel kılacak dayatılmış bir modele göre şekillendirir. Sürekli olarak düzenlenen bu yaşam, "özgürlüğe" giden Maniheist yoldur, ancak modern okuyucu böyle bir yaşamda herhangi bir tür özgürlüğü görmeyi sapkın bulabilir. Ancak Seçilmiş Maniheistlerin disiplini başlı başına bir amaç olarak tasarlanmamıştır; daha ziyade henüz ulaşılmamış bir özgürleşmenin önkoşuludur. denetçilerin on emri Maniheist Denetçilerin yaygın bir karikatürü, onların yaşamlarının her açıdan Seçilmişlerinkine zıt olduğunu öne sürer; yalnızca seçilmişlere yaptıkları iyiliklerle onaylanan tam bir hoşgörü varoluşu. Bu izlenim, Batılı polemik anlatılardan, özellikle de Hippo'lu Augustine'in Maniheist bir Denetçi olarak kendi hayatı üzerine, Seçilmiş-Denetçi disiplin ayrımının en kötü yüzünü gösteren, kendini suçlayan düşüncelerinden kaynaklanmaktadır. Ancak delillerin yakından incelenmesi, dinin kendi normlarından bahsederken bu imajın savunulamaz olduğunu ortaya koyuyor. Nicholas Sims-Williams, Denetçilerin "tamamen yasaklar şeklinde ifade edilen, Seçilmişlere emredilenlerden daha spesifik ve dolayısıyla daha az kısıtlayıcı olan on emre uymaları gerektiğini" belirtir.169 Bu On Emir'e Part dilinde,170 Soğd dilinde,171 Türkçe,172 ve Çince173 referanslar toplar; ancak bu metinlerden hiçbirinin tam bir açıklama sağlamadığını ileri sürer. liste. Fihrist'inde sadece en-Nedim böyle tam bir liste sunmaktadır.174 M 5794.II ve M 6062'den yeniden oluşturulan Orta Farsça metin, ayrıntılı bir paralellik gibi görünmektedir, ancak üç emirden sonra kopmaktadır. Xu0stu0n3ft 9A, On Emir'i en azından teoride Üç Mühür ile aynı hizaya getirir, ancak hiçbir ayrıntı vermez.175 DİSİPLİN REJİMLERİ 53

--- SAYFA 75 ---

Sims-Williams, mühürler arasındaki emirlerin aynı dağılımıyla ilgili bir Soğd dilbilgisi çalışmasını tanımlar.176 Batı Maniheist geleneğinden hiçbir kaynağın On Emir'den bahsetmemesi dikkat çekicidir. Merkezi Maniheist Gelenek An-Nadim şunu belirtir: Mani, denetçiler için on emir verdi ve bunları her ay boyunca üç mühürle ve hatasız yedi günlük oruçla takip etti.177 . . . On hüküm (şunlardır): Putlara tapmaktan vazgeçmek; yalan söylemekten vazgeçmek;178 açgözlülüğten vazgeçmek; öldürmekten vazgeçmek;179 zinadan vazgeçmek; çalmaktan vazgeçmek, kusurları öğretmek (ta'lim al-'ilal), büyü yapmak, inançla ilgili iki görüşe sahip olmak, ihmal ve eylemde gevşeklik.180 Sims-Williams bunu On Emir'in tek tam listesi olarak görüyor. Dolayısıyla konuyla ilgili bir soru şu olabilir: Maniheist dünyanın her yerinde aynı emirler mi uygulanıyordu? Doğu Maniheist Geleneği Türk Xu0stu0n3ft, Denetçi emirlerinin tam listesi gibi görünen bir liste sunmaktadır. Denetçiler için hazırlanan bu itiraf metninin altıncı bölümü, Denetçilerin davranış kuralları olarak hizmet eden temel "On Emir"in "on çeşit günahı" ihlallerini inceliyor. Eğer bir şekilde yalan söylemişsek, bir şekilde yalan yere yemin etmişsek, bir şekilde sahte bir şahsa şahitlik etmişsek, bir şekilde masum bir insanı yalan yere itham etmişsek ve bir şekilde insanların sözlerini ileri geri taşıyarak aralarını düşmanlığa sevk etmişsek, eğer onların akıllarını ve anlayışlarını bozmuşsak, bir şekilde büyücülük yapmışsak ve bir şekilde sayısız yaratık ve varlığı öldürmüşsek, bir şekilde kandırıp kandırmışsak, bir şekilde tüketmişsek, Bir ev sahibinin bize emanet ettiği mallar, eğer bir şekilde Güneş ve Ay tanrıalarının hoşuna gitmeyen şeyler yaptıysak ve eğer bir şekilde günah işlediysek ve önceki varoluşumuzda ya da bu varoluşumuzda, ister kadın olarak, ister kadın olarak varoluştaki hata yaptık.

--- SAYFA 76 ---

Çocuklar, eğer bir şekilde bu kadar çok yaratığa öfke veya nefret aşıladıysak, (o zaman) Majesteleri, şimdi bu on çeşit günahı kurtulmak için yalvarıyoruz. Günahlarımızı bağışla!181 Bu Türk kataloğu Nedim'in kataloğuyla uyumlu hale getirilemez ve on emir verecek kadar numaralandırılmaz; Pasajın bu kafa karıştırıcı özellikleri, Sims-Williams'ın Xu0stu0n3ft'te On Emir'i listelemeye yönelik gerçek bir girişim görmekte tereddüt etmesine neden oluyor. Ama belki de On Emir, Maniheistler için farklı bölgelerde farklı içeriklere sahip olduğundan daha soyut bir kavramdı.182 Orta Farsça bir parça, Denetçi'nin üç emrinin bazı kısımlarını koruyor: Onlar [hayvanları] öldürmezler; onlara [zarar verenler?] bile, merhamet edeceklerdir ki, onları kötülerin öldürdüğü gibi öldürmesinler. Ama nerede bulurlarsa bulsunlar, ister (doğal olarak) ölü ister kesilmiş olsun, herhangi bir hayvanın ölü etini yiyebilirler; Ticaret yoluyla, geçim kaynağı olarak ya da hediye olarak onu bulduklarında yiyebilirler. Ve bu onlar için yeterli. Bu, Denetçiler için ilk prensiptir ('ndrz). Ve ikinci emir, onların yalan söylememesi ve birbirlerine karşı haksızlık etmemeleridir. . .] ve onlar hakikatte (?) yürüyecekler. Ve Denetçi, Denetçiyi kişinin kendi kardeşini ve akrabalarını sevdiği gibi sevecektir, çünkü onlar Yaşayan Ailenin (n'p zyndg) ve ışık dünyasının çocuklarıdır. Üçüncüsü ise hiç kimseye iftira atmamaları, görmedikleri bir şey hakkında kimseye karşı yalancı şahitlik etmemeleri, yalan ve yalan üzerine yemin etmemeleridir. . . .183 Bu sıralamanın yeterli kısmı, içeriğin diğer anlatımlarla önemli benzerliğini göstermeye yetecek kadar günümüze ulaşmıştır, ancak emirlerin sıralamasında bir tutarlılık yoktur. Bu gerçek, On Emir'in ayrıntılarının yerel değişikliklere tabi olduğu izlenimini güçlendiriyor. Denetçilerin On Emri'ne ilişkin Çin kanıtları yalnızca imalardan ibarettir.184 Bu nedenle, Denetçi davranışının temel bir yapısı olarak On Emir'in yerini teyit ederken, Çin materyalleri Arapça, İran ve Türk listeleriyle karşılaştırılabilecek hiçbir ayrıntı sunmamaktadır. DİSİPLİN REJİMLERİ 55

--- SAYFA 77 ---

Özet O halde, On Emir yapısının fikir olarak, kesin kurallar listesinden daha geniş bir kapsama sahip olduğunu görüyoruz. Roma bölgesinde hiç onaylanmayan emirlerin daha doğudaki Maniheistler arasında kesin bir şekli yoktur. Denetçiler bir müşteri kitlesinden daha fazlasıdır; Maniheist topluluğun ayrı bir bölümünü kendilerine ait bir disiplinle işgal ediyorlar. Ancak bu disiplinin ayrıntıları, belki de erdemli davranışın ayırt edici özellikleri olarak kabul edilen şeyler konusunda bir kültürden diğerine yapılan vurgunun değişmesiyle birlikte, bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. Genel olarak denetçi disiplini On Emir yapısının zayıflığına rağmen, Denetçi uygulamasının genel gidişatı hakkında, onların Maniheist topluluğa özel katkılarını belirlemek için yeterli bilgiye sahibiz. Mani'nin /Obuhragûn'una erişimi olan Merkezi Maniheist Geleneği El-Biruni, "(Mani) takipçilerine hayvanları kesmeyi ve onlara zarar vermeyi, ateşe, suya ve bitkilere zarar vermeyi kesinlikle yasakladı" diye bildirir. Böyle genel bir açıklamanın ardından, Mani'nin "semma'un'a, yani onların dünyevi işlerle meşgul olan takipçilerine ve yandaşlarına, "mallarının onda birini sadaka olarak verme, ömürlerinin yedinci bölümünde oruç tutma, tek eşlilik içinde yaşama, sıddıkları destekleme ve onları rahatsız eden veya üzen her şeyi ortadan kaldırma" yükümlülüğünü yüklediğini ekler.185 Abd el-Jabbar, el-Mugni fi ebwab el-tevhid ve'l-'adl'deki anlatımında Seçilmiş ve Denetçi düzenlemelerini birleştirir ve en azından aşağıdakilerden bazılarının ikincisinin yükümlülüğü olarak kabul edilmesi gerekir: "Namaz, zekat, Allah'a hitaben yapılan konuşma, öldürmemek, yalan söylememek, cimrilik yapmamak, zina etmemek, hırsızlık yapmamak, birinin yaptığını bir canlıya yapmamak." kendine yapılmasını istemem."186 Batı Maniheist Geleneği Kıpti Kephalaia, Maniheizm'deki dinleyicilik (ya da din eğitimi) ideolojisine ilişkin hayatta kalan en önemli tartışmayı içerir. Kephalaion 91 56 MANİKEVİ BEDENİ

--- SAYFA 78 ---

mükemmel bir Denetçi modeli ortaya koyar ve benzersiz bir ödül vaadiyle bu modele bağlı kalınması için çağrıda bulunur, çünkü bu "tek bir bedende kurtarılan Katekümendir"¹⁸⁷ ve acı verici bir göçe tabi değildir. Anlatımda, bir Seçilmiş, bu modeli Katekümenlere örnek almaları için vaaz etme niyetini açıkça beyan eder.¹⁸⁸ Mani modeli şu sözlerle sunar: Mükemmel bir Katekümen'in işareti şudur: Karısını evde, onun tarafından bir yabancı gibi ele alınırken bulursunuz. Üstelik evi de onun gözünde bir han gibi görülüyor; "Kiralık bir evde birkaç gün, aylarca oturuyorum" diyor. Ailesi ve yakınları, yabancı olan erkeklerin ona bağlı kalması, yolda onunla birlikte yürümesi gerektiği gibi sayılır. . .] ondan ayrılacaklar ve evdeki her [sahip olunan] altın, gümüş ve [değerli] kaplar, ona ödünç verilmiş eşya gibi olacaklar; (o) onları kabul eder, (ve) onlar aracılığıyla kendisine ikram edilir, (ve) sonra (onları) sahiplerine verir. Ne onlara güvenir ne de hazinesini. Düşüncesini dünyadan çekip almıştır; o [kalbini] kutsal kiliseye yerleştirdi. Düşüncesi her zaman Tanrı'ya yöneliktir. Ancak tüm bunları aşan şey, onda var olan kutsalların koruyuculuğu (mntbairaus) ve bakımı (leh) ve sevgisidir (agap2). O, kiliseyi evinden çok evi gibi korur. Tüm hazinesini Electi ve Electae'ye yerleştirir. Çünkü kurtarıcı, elçisinin ağzından şunu bildirmiştir: "Bugünden itibaren karısı olanlar, olmayanlar gibi olsunlar; satın alanlar, satın almıyorlarmış gibi; sevinenler, sevinmiyorlarmış gibi; ağlayanlar, ağlamıyorlarmış gibi; bu dünyada kazanç elde edenler, sanki faydalanmıyorlarmış gibi olsunlar." Bunlar [. . .] gelin, olanlar [. . .] gönderildi; ve onlar, bu tek bedenden salıverilen bu mükemmel İlmihal Üyeleri nedeniyle gönderildiler ve vatandaşlık bakımından Seçilmişlere benzeyecek şekilde onlara, yüksellere gidiyorlar. Bu, (tekrar) bir bedene gelmeyen din adamlarının işaretidir.¹⁸⁹ Aşırı bir ideali dile getiren Mani, ikinci sınıf bir Denetçi tanımlayarak devam eder. İffeti benimseyen (enkrateia), her hayvanı ağzından [tutan], oruca (n2stia) ve günlük duaya can atan başkaları da vardır. DİSİPLİN REJİMLERİ 57

--- SAYFA 79 ---

(shl2l), ellerine ulaşana göre sadaka (mntnae) aracılığıyla kiliseye yardım etmek. Onlarda kötülük yapma potansiyeli (mntbanieire)¹⁹⁰ ölmüştür. Ayaklarının evlerinden çok kiliseye doğru hareket etmesine neden oluyorlar; kalpleri her zaman onun üzerindedir. Oturmaları ve kalkmaları Seçilmişlerin yolundadır. Dünyaya ait her şeyi kalplerinden söküp atarlar. [Ama] o adam, kutsal kiliseye yerleştirilmiş zihin [. . .] her saat (?) ve hediyeleri [. . .], şerefini ve hayatına kazanç sağlayan hediyeleri kutsal kiliseye [getirir?] - üstelik kiliseye gelenler,¹⁹¹ ister çocukları, ister karısı, ister onun akrabası olsunlar. Daha çok olanlara sevinir ve onları sever, bütün hazinesini onlara verir. Bakın, dolayısıyla bu, (tekrar) bir bedene dönüşmeyen bu İlmihallerin işareti (meine) ve tipidir (yazım hataları).¹⁹² Bu ikinci portre, Maniheist gelenekteki vaazlarda, ilmihal öğretilerinde, mezmurlarda ve diğer söylem biçimlerinde desteklenen gerçek normlara tekabül ediyor gibi görünüyor. Yine de Mani, birçok kişinin bu standartlara ulaşamayacağını farkındadır ve Mani'nin önerdiği doğrultuda, hayatını yeniden düzenlemek için harcanan çaba miktarına uygun olarak, kişinin gelecekteki zorluklarının bir miktar hafifletileceği sözünü tutar. Ancak geri kalan tüm İlmihal Üyeleri ile ilgili olarak, her birinin yaptıklarına ve kiliseye yaklaşımına göre serbest bırakılma ve arınma şeklini Hayat Hazinesi'ne yazdım. Yükselişi bu şekilde iyileşmesinin ve arınmasının kendisine yaklaşmasına neden olur. Bu nedenle gerçekten de Katekümen'e, günahlarının ilk ve sonuncusu olmak üzere Tanrı'dan ve kutsal kiliseden tövbe etmesi ve bağışlanması için dua etmesi uygundur, böylece ilk ve sonuncusu olmak üzere yaptıkları toplanacak ve kendi payına sayılacaktır.¹⁹³ Kıpti kaynakları, Denetçi'nin kiliseye kabul edilmesi üzerine günahların tamamen bağışlandığını ve kilise içinde Denetçinin başına gelen her türlü yeni günah, "oruca (n2stia) ve [duası (shl2l) ve onun] zekatı ([mn]tinae) nedeniyle [ona] birçok kez bağışlanacaktır."¹⁹⁵ Mani, Denetçiler için standart disiplini, haftalık oruç ve günlük dualar da dahil olmak üzere "sadık Vaftizcilerin amelleri"ni belirlemeye devam eder ve sadaka.¹⁹⁶ 58 MANİKE BEDENİ

--- SAYFA 80 ---

Kephalaion 80 Denetçilerin disiplinini daha kısa ve öz bir şekilde gözden geçirir.¹⁹⁷ İki yönlü bir disiplini takip ederler ve iki "özellik"te (smat) mükemmelleşirler.¹⁹⁸ Katekümenatın yaptığı ilk görev oruç tutmak (n2stia), dua etmek (shl2l) ve sadaka sunmaktır (mntnae). Onun tuttuğu oruç şudur: Dünya şeylerinin [Rabbin (kyriake)] gününde oruç tutmasıdır. Dua (şudur ki): Büyük [aydınlatıcılar] olan güneşe ve aya dua eder. Üstelik sadaka teklifi şudur: onu yerleştirmesi [. . .] kutsal olandadır ve onu onlara doğrulukla verir. Katekümenatın [yaptığı] ikinci görevi şudur: Kişi kilisenin bir çocuğunu Doğruluğa (yani Seçilmiş sınıfa) - ya da akrabasına, [ya da evinin bir üyesine] verecektir ya da onu ızdırap içinde bulduğunda ya da bir köle satın aldığı anda kurtaracaktır - ve onu Doğruluğa verecektir, böylece her şeyi iyilik yapmış olur, bu kişiye hediye veren kişi. Doğruluk. [Bunu yapan] Vaftiz mensubu onlarla ortaklık (koin5n2) olacaktır.¹⁹⁹ Metin, katekümen erdemi için "üçüncü bir olayı" sıralayarak devam ediyor (burada redaksyonel bir dikişten şüphelenebilir miyiz?): "Kişi bir mesken inşa edecek (man.shope) veya bir yer (topos) kuracak ve böylece kendisine kutsal kilisede sadaka payı verilecek."²⁰⁰ Bu pasaj bu düzenlemeleri şu şekilde özetlemektedir: "bu üç büyük şey, bu üç büyük sadaka [kutsal] kiliseye hediye (d5ron) olarak verilir."²⁰¹ Bu hizmetleri yerine getiren Denetçi için, "kutsal kilisede büyük bir sevgi ve tüm hediyelerin (hmat) ve malların (agathon) bir kısmı (taie) vardır."²⁰² Ancak Augustine'in gözünde, Maniheist Denetçiler çoğunlukla sıradan hayatlar sürerler. Maniheistler arasında Seçilmiş ve Denetçi arasındaki ayrıma ilişkin en kısa ve öz tanımlaması şöyledir: "Aralarında Denetçi olarak adlandırılanlar, toprağı işleyerek et yerler ve isterlerse eşleri vardır, ancak Seçilmiş olarak adlandırılanlar bunların hiçbirini yapmaz."²⁰³ Denetçilere izin verilen şeyleri vurgulayarak, bize Denetçilerin herhangi bir özel özelliğinden ziyade Seçilmiş hakkında üstü kapalı olarak daha fazla bilgi verir. Dolayısıyla Denetçilerin çeşme suyu içmeleri, yün ve keten giymeleri²⁰⁴ onları Maniheist olmayan emsallerinden pek ayırmaz. Et yeme, Augustine'de en sık Denetçi ile Seçilmiş arasındaki ayrım çizgisi olarak karşımıza çıkar. DİSİPLİN REJİMLERİ 59

--- SAYFA 81 ---

Siz, bir imtiyaz olarak, rahiplerden farklı olarak, Denetçilerinizin, Havari'nin izin verdiği şekilde hayvan yemi yemelerine ve bazı durumlarda, yalnızca üreme amacıyla yapılan genel anlamda evliliği değil, evlilikte tutkunun hoşgörüsüne izin veriyorsunuz. . . . Denetçilerinize izin veriyorsunuz çünkü . . . ihtiyaçlarınızı karşılıyorlar; ama günah olmadığını söylemeden onlara taviz veriyorsunuz. Kendiniz için, bu kötülük ve kirlilikle kirlenmekten kaçınıyorsunuz.²⁰⁵ Augustinus bu pasajda Maniheistlerin kendi konumları için İncil'deki otoritelerden alıntı yapabileceklerini ima ediyor. Bu yetki şu şekilde açıklanmaktadır: "Mesih'in, öğrencilerinin hayvansal gıda kullanımını tamamen yasaklaması dışında, yiyecek konusunda hiçbir ayırım yapmadığını, sıradan halkın yenilebilir her şeyi yemesine izin verdiğini ve onların ağza giren şeylerle kirlenmediğini, ancak ağızdan çıkan yakışıksız şeylerin insanı kirleten şeyler olduğunu ilan ettiğini söylerken Adimantus'u takip ediyorsunuz."²⁰⁶ Görünüşe göre etin verilmesi, yemek yeme iznini gerektirmiyordu. Augustine, Maniheistlerin "Denetçilerinizin et yemesine izin verirken hayvanları öldürmelerini yasaklamalarını" çelişkili bulsa da.²⁰⁷ Öldürme yasağı en küçük canlıları bile kapsamıyordu, çünkü "hayvanları öldürmekten kaçınanlar bitleri, pireleri ve böcekleri istisna sayıyorsunuz."²⁰⁸ Bununla birlikte, arıları öldürmek bir suçtur.²⁰⁹ Augustine şunu sorar: "Neden bunu daha büyük bir suç olarak görüyorsunuz?" Bitkilerin hayvanlardan daha saf ruhlara sahip olduğuna inandığınızda, bitkilerden çok hayvanları öldürmek günah mı oluyor? Retorik sorusunu konuya ilişkin Maniheist öğretiyi yanıtlıyor. "Tarlalardan alınanların bir kısmı arınmak üzere Seçilmişlere ve kutsal kişilere getirildiğinde belirli bir telafi (compensatio) gerçekleşir" diyorsunuz;²¹⁰ "Denetçilerinizin bitkilere verdikleri zararlar, kilisenize getirdikleri meyveler aracılığıyla kefaretiliyor."²¹¹ Düzenlemenin mantığı son bir açıklamada tamamen ortaya çıkıyor: "Ama siz şunu söylüyorsunuz: hayvanlar), meyve ve sebzelerde olduğu gibi etin yiyecek olarak sağlanması gerekir, ancak Seçilmişler et yemediği için bu imkansızdır ve bu nedenle Denetçilerinizin hayvanları öldürmekten kaçınması gerekir. Seçilmişler ve Denetçiler için uygun olan gıda düzenlemelerindeki farklılıklara rağmen, Denetçilerin Seçilmişlerin alışlagelmiş oruçlarını kısmen taklit etmesi bekleniyordu. Augustine, Denetçilerin Pazar günleri oruç tuttıklarını belirtiyor.²¹³

--- SAYFA 82 ---

"iğrenç" Maniheistlerin "Denetçilerinin oruç tutması için o günü seçmeleri" şeklindeki açık nedenden dolayı Katolikler arasında Pazar günü oruç tutulur.²¹⁴ Yiyeceğin yanı sıra, seks de Denetçileri Seçilmişlerden ayırıyordu. Denetçiler, Augustine'in Maniheist iken yaptığı gibi evlenebilir ve başka türlü cinsel ilişkilerde bulunabilirdi. Ancak bu ödenek, cinsel izin izni anlamına gelmiyordu; Maniheist yetkililer cinsel perhiz yapmayı ya da en azından doğum kontrolünü teşvik ediyordu. Augustine'e göre Maniheistlerin seks öğretisi dünyayı alt üst etmişti. "Yasanın belirttiği gibi, çocuk sahibi olmak için eşler alırlar; ancak tanrının özünü kirletme konusundaki bu hatalı korku nedeniyle, eşleriyle ilişkileri yasal nitelikte değildir; ve evliliğin uygun amacı olan çocuk üretiminden kaçınmaya çalışırlar."²¹⁵ Başka bir deyişle, "cinsel ilişkiyi yasaklamasanız da, evliliği yasaklamış olursunuz; çünkü evliliğin özelliği, bunun yalnızca tutkunun tatmini, ancak sözleşmede yazıldığı gibi çocukların üremesi için."²¹⁶ Augustine, Denetçi-Seçilmiş ayrımının ideolojik temelleri konusunda derin bir şüphecilik sergiliyor. Seçilmişlerin, yalnızca onların desteğini kazanmak için Denetçilerin kötülüklerine boyun eğmelerini ve sonunda Denetçilerin, bu ödülleri ne kadar saçma olursa olsun, kendilerine vaat edilen ödülleri konusunda aldatılacaklarını öne sürüyor. Eğer bir erkeğin her şeyden vazgeçmeden müjdeyi alamayacağı doğruysa, neden Denetçilerinizi karılarını, çocuklarını, evlerini, evlerini ve tarlalarını hizmetinizde tutmalarına izin vererek kandırıyorsunuz? . . . Onlara vaat ettiğiniz tek şey bir diriliş değil, sizin Seçilmişinizin hayatını, sizin yaşadığınız ve çok övüldüğünüz hayatı yaşayacakları başka bir ölümlü varoluşa geçiştir (revolutionem); ya da eğer daha iyisine layıkarsa, kavunlara, salatalıklara ya da çiğnenecek bazı yiyeceklere girecekler, böylece geçirmeleriniz tarafından hızla arıtılacaklar.²¹⁷ Öte yandan, Augustinus zaman zaman en azından Maniheist uygulamanın retoriğinin erdemli karakterini kabul edebilir: Ben bu dünyanın yaşamına karışmışım, güzel bir eşe, zenginliğin görkemine, boş onurlara ve diğerlerine dair gölgeli umutlar besliyordum. zararlı ve ölümcül zevkler. Bildiğiniz gibi, onların gayretli Denetçisi olduğum dönemde tüm bunları arzulamaktan ve umut etmekten vazgeçmedim. Bunu onların öğretilerine bağlamıyorum, çünkü bu şeylerden sakınmam konusunda beni dikkatle uyardıklarını itiraf ediyorum.²¹⁸

DİSİPLİN REJİMLERİ 61

--- SAYFA 83 ---

Gerçekliğin kelimelerle eşleşmediğini göstermek amacıyla onu De moribus manichaeorum'u yazmaya iten şey kesinlikle Maniheist ahlaki söylemin güzel sesiydi. Doğu Maniheist Geleneği Türk Xu0stu0n3ft, Denetçilerin düzenli olarak okuyup onaylamaları gereken, Denetçilere uygun disiplinin ayrıntılı bir incelemesini yazar. Şiddetsizlik teması metne hakimdir. Üçüncü bölümde, itirafta bulunan konuşmacılar şöyle derler: Majesteleri, eğer herhangi bir zamanda, farkında olmadan (veya) kötü niyetle Beş Tanrı'yı yaraladıysak veya incittiysek veya (onlara) on dört çeşit yara açtıysak veya on yılan başlı parmakla (ve) otuz iki dişle, yiyecek ve içecek tanrısı Canlı Benliğe bir şekilde acı çektiysek ve kederlendiysek veya bir şekilde kuru ve nemli olana karşı günah işlediysek. Yeryüzüne, beş çeşit yaratığa veya beş çeşit ot ve ağaca karşı, (o zaman) şimdi Majesteleri, günahtan kurtulmak için yalvarıyoruz. Günahlarımızı bağışla!²¹⁹ Maniheist pratiğin temel mantığı olan Yaşayan Benlik, burada Beş Tanrı'nın kolektif formunda ortaya çıkar ve yiyecek ve içecekteki ilahi unsura bağlılığıyla tanımlanır. Bu nedenle yemek yemenin kendisi, kavramanın (on "yılan başlı" parmakla) ve çiğnemenin (otuz iki dişle) neden olduğu acı nedeniyle günahkar bir faaliyet haline gelir. Bu pasaj, insan varoluşunun potansiyel kurbanları kümesini, uygun bir şekilde beş katlı tipolojiler halinde sınıflandırılan hayvan ve bitki yaşamının bütünlüğüyle tamamlıyor. Xu0stu0n3ft'ün beşinci bölümü, önce "beş tür yaratığı"²²⁰ tanımlayarak ve ardından onlara zarar vermeme yeminini yineleyerek konuyu detaylandırıyor. Majesteleri, eğer herhangi bir zamanda bu beş çeşit yaratığı ve varlığı, büyük ya da küçük, korkuttuysak, eğer onları bir şekilde korkutmuşsak, eğer onları bir şekilde vurmuşsak, eğer bir şekilde onları kesmişsek, eğer bir şekilde onlara acı çektirmişsek, eğer bir şekilde onlara acı çektirmişsek, eğer onları bir şekilde öldürmüşsek, (o zaman) bu tür yaratıklara ve varlıklara bir benlik borçluyuz. Majesteleri, şimdi günahtan kurtulmak için yalvarıyoruz. Günahlarımızı bağışla!²²¹ 62 MANİKE BEDENİ

--- SAYFA 84 ---

Bu şiddetsizlik teması Xu0stu0n3ft'e yayılmıştır ve gerçekten de bu metinde günahkarlık pratikte zararlar eşdeğer tutulmaktadır. Xu0stu0n3ft'ün dördüncü bölümünde, "değerli olan ve kefareti getiren" Seçilmişlere karşı saygısızlık konusunda nispeten kısaltılmış bir tartışma buluyoruz. Özellikle ayrıntılı ya da bilgilendirici değildir ancak iki sınıf taraftarı arasındaki ilişkilerle ilgili Maniheizt ilgiye değinmektedir. Yedinci bölüm ise tam tersi sorunu, yani sahte dini otoritelere güvenmeyi ele alıyor ve bunun sonucunda "kişinin hatalı bir şekilde oruç tutması (ba7ag) ... hatalı bir şekilde ibadet etmesi (yüküntümüz) ... hatalı bir şekilde sadaka vermesi (pu8ii)" ortaya çıkıyor. Metin, iyi niyetle bile olsa, bu tür davranışların günah olduğunu ve bağışlanmayı gerektirdiğini açıkça ortaya koyuyor. Xu0stu0n3ft, Augustine'in Denetçiler arasında haftalık oruç tutulmasına ilişkin referanslarını doğruluyor. Okuyan şunu doğruluyor: "Kişinin yılda elli gün saf Seçilmişler gibi wusanti222 gözlemlemesi gerektiğine, kişinin saf oruç tutarak Tanrı'ya ibadet etmesine dair bir kural vardır."223 Bu ibadet, Albert von Le Coq tarafından birkaç parçadan yeniden oluşturulan bir kitap yaprağında tartışılan konu gibi görünüyor: (Seçilmişler için yiyecek ve içeceklerin) bozulmasına, dökülmesine veya karıştırılmasına izin vermeyecekler. Ve oruç nasıl temiz bir şekilde [tutuluyor(?)sa, onlar da kendilerini tutsunlar ve orucunu [temiz(?)] gıda ve temiz su ile uygun şekilde tutsunlar. . . . Ve onlar, (Müfettişler) kadınlardan ve kadınlar (Denetçiler) erkeklerden (Denetçiler) kendilerini hayasız ilimden koruyacaklar, arındıracaklar ve sakındıracaklar. Ve bir [. . .] bir kişiye vurmayacaktır [. . .] yaralamayacak ve öldürmeyecektir.224 İranlı ve Türk dindaşları gibi Çinli Maniheizt Denetçiler de suçlu olabilecekleri olası ihlalleri sıraladıkları halka açık "itiraf" resitalleri uyguladılar. İlahi Parşömeni'nde yer alan iki örnek, bağışlanma dileyen kısa dualar şeklini alıyor. "Denetçiler için Tövbe ve İtiraf Duası Metni"nde, "eğer dinin kapıları olan yedi kat sadakayı, On Emir'i ve Üç Mührü ihmal ettiysek; ve beş kat 'din-bedeni'ni sürekli israf ederek zarar verdiysek; veya beş çeşit ot ve ağacı kesip doğradıysak; veya emek harcattıysak" diyorlar. ya da beş hayvan türünü köleleştirdi."225 "Denetçinin Tövbe Duası"nda konuşmacı şunu beyan ediyor: DİSİPLİN REJİMLERİ 63

--- SAYFA 85 ---

Artık bedenimin, ağzımın ve zihnimin yaptıklarından, açgözlü, öfkeli ve aptalca davranışlarımdan dolayı tövbe ediyorum; ve eğer soyguncuları kalbimi zehirlemeye teşvik etmişsem ya da köklerimi dizginlemediğimsem. . . ya da Beş Işık'ın yanı sıra Lushena'nın226 bedenini de yaralamışsam;227 Seçilmişlere karşı bir küçümseme ve ihmal duygusu doğurmuşsam. . . ya da eğer yedi sadaka sunusunu, On Emir'i ve Üç Mührü -dinin kapıları (fa)- kusurlu bir şekilde yerine getirdiysem, günahlarımın yok olmasını dilerim!228 Orta Farsça metin M 49'daki bir benzetmenin dersi, Maniheizt Denetçinin yolunu, "kendini nefrete teslim eden ve krallığı koruyan, tarım yapan ve ödeme(ler) yapan ve yemek yiyen" sıradan, biçimlenmemiş kişiyle keskin bir tezat olarak sunar. et yer, şarap içer, bir karısı ve çocuğu olur, ev ve mülk edinir, beden için birikim yapar, krallıkta vergi öder, hırsızlık yapar, zarar verir ve baskı ve acımasızlıkla geçinir." Potansiyel Maniheizt Denetçiye "tanrıların bilgeliğini ve bilgisini istemesi" ve "ruhu düşünmesi (rw'n)" tavsiye edilir. Eğer bunu yaparsa, "ahlaksızlıktan, fuhuştan, kötü düşünceden, kötü konuşmaktan ve kötü davranışta bulunmaktan uzak duracaktır; ve aynı zamanda elini soygundan, hasardan, şiddetten ve acımasızlıktan da uzak tutacaktır ve her zaman topraktan, sudan, ateşten, ağaçlardan, bitkilerden, vahşi ve evcil hayvanlardan uzak duracak ve onlara (mümkün olduğunca) az zarar verecektir."229 Soğd metninde M 135 Mani'nin kendisi şöyle konuşur: Ve şimdi size emrediyorum, Denetçiler, orada olduğunuz sürece bedenlerinizde kuvvet varsa, ruhlarınızın kurtuluşu için çabalamalısınız. Emirlerimi ve sözlerimi, sana gösterdiğim o doğru yolu (wyzryy r'dd) ve gerçek kalıbı (r8tyy q'rp'd), yani kutsal dini aklında tut. Sonsuz yaşamda bana katılabilmeniz için bu kalıbın içinden geçmeye çalışın.230 Denetçilerin yalnızca Seçilmişlere sponsor olmakla kalmayıp aynı zamanda kendi kurtuluşları için çabalayacaklarına dair bu beklenti, hayatta kalan Maniheizt literatürdeki sıradan odaklı materyalin büyük bir yüzdesini oluşturur. Summation Maniheizt Denetçiler tarih kitaplarında kötü bir üne sahiptir. Augustinus'un Maniheizt kilise otoritelerinin güdülerine ilişkin şüpheciliği

--- SAYFA 86 ---

burs üzerinde kalıcı bir etki bıraktı. Popüler imaj, Seçilmişlere iyi destek sağlamaları koşuluyla, Denetçilerin kötü alışkanlıkları konusunda maksimum hoşgörüyü sahip oldukları yönündeydi. Geçen yüzyılın daha dikkatli akademisyenleri bu izlenimi yumuşattı ama ondan kopmadı. Hatta H.-C. "Üç Mühür"ün en azından prensipte hem Seçilmişler hem de Denetçiler için geçerli olduğunu savunan Puech, herhangi bir kuralın Denetçiler için yalnızca "daha gevşek bir şekilde, yumuşatılmış ve gevşetilmiş, bazı tavizlerin uygun yolu ile kabul edilmiş olarak" uygulandığını düşünmektedir.²³¹ Geniş anlamda ele alındığında, bu ifade, Manicilerin kendileri tarafından bile kabul edilen disiplin farklılığını aktarmaktadır. Ancak sistemin vurgusu ve kavramsallaştırılması, normatif Maniheizm'in öz tanımlamalarından çok, Augustine gibi Maniheizm karşıtı polemiçileri yansıtıyor. İkincisi, her biri toplumdaki özel işlevine uygun bir beden oluşturan farklı rejimleri birbirinden ayırır. Maniheist topluluk, Denetçiden oldukça genel bir ahlak anlayışı ve Seçilmişlerin daha sabit rejimini taklit eden özel dini uygulamalar talep etmenin yanı sıra, Denetçilerin daha yüksek normlardan sapmalarını gözden geçirmeye ve bu sapkınlık nedeniyle kamuoyunda pişmanlık göstermeye zorlandığı koşulları yarattı. Maniheist itiraf metinlerinde açık bir şekilde ve ilahilerde biraz daha az vurgulu bir şekilde, Denetçiler kendi kimlikleri hakkında, günlük eylemleri ile kurtarılmış bir ruhun uygun şekilde bedenlenmesi arasındaki geniş uçurumu vurgulayan anlatıları öğrenmiş ve uygulamışlardır. Ancak böyle bir durumda bile, kurtulmuşlarla nihai kurtuluşlarını vaat eden bir ilişkiye sahiptiler. Her ne kadar Denetçilerin Maniheizmin ikinci sınıf taraftarı olduklarına şüphe olmasa da, onların ılımlı (ancak hiçbir şekilde gevşek olmayan) rejimleri ve Seçilmişlere bağlılıkları onlara ikinci sınıfla koin5nia sağlıyor. Denetçiler olmadan Seçilmişlerin ne lojistik olarak (günlük hayatta kalma açısından) ne de tarihsel olarak (Maniheizm'in hayatta kalması açısından) var olamayacağını anlamak büyük bir deha gerektirmez. Bir Kipti metni, Denetçilerden Kilise'nin sığınağı, gerçekten "dindar" olanların düşmanca bir dünyada sığınak ve destek bulabileceği tek topluluk olarak söz eder. Metin aynı zamanda Seçilmişlerin, Denetleyicilerin sığınağı olduğunu ve onların Tanrı ile etkili bir şekilde bağlantı kurabilecekleri tek kanal olduğunu da ekliyor. İki taraftar sınıfının ilgili disiplinleri onları Manici olarak işaretler,²³² onları hem yabancılardan hem de birbirlerinden ayırır ve Tanrı'nın Mani aracılığıyla vahyettiği kurtuluş ayinlerine katılmalarını mümkün kılar. DİSİPLİN REJİMLERİ 65

--- SAYFA 87 ---

Sonuçlar Normatif Maniheist metinler, dinin yetkili kurumları tarafından ilan edilen onaylanmış bir ahlak sistemini tanımlar; polemiç ifadeleri bile belirli sayıda bireyin bu normlara uymaya çalıştığını doğruluyor. O halde Maniheist yaşam, bir disiplin sistemi yoluyla bir Maniheistin ne olduğunu sınırlayan ve tanımlayan, onaylanmış modellere uygun davranışları gerektirir. Michel Foucault'ya göre disiplin, bir tür iktidardır, onun uygulanması için bir yöntem olup, bir dizi araç, teknik, prosedür, uygulama düzeyi ve hedeften oluşur; bu, gücün bir "fiziği" ya da "anatomisidir", bir teknolojidir. Ve "uzmanlaşmış" kurumlar tarafından da devralınabilir. . . veya onu belirli bir amaç için temel bir araç olarak kullanan kurumlar tarafından. . . veya kendi iç iktidar mekanizmalarını güçlendirmenin veya yeniden düzenlemenin bir yolunu bulan önceden var olan otoriteler tarafından.²³³ Maniheistlerin disiplin rejimlerine ilişkin kendi gerekçelerini incelemeyen ve disiplinli bedenin Maniheizm'in daha büyük projesine nasıl uyduğunu keşfetmeden önce, şunu sormak için durmalıyız: Bu uygulamalar kendi başlarına ne işe yarar? Görünüme göre üç şey yapıyorlar: tanımlamak, nitelendirmek ve kontrol etmek. Maniheistleri bir Maniheist bedeni işaretleyerek, bir Maniheist ahlak anlayışına rehberlik ederek ve bir Maniheist topluluğunu çevreleyerek tanımlarlar. Maniheist disiplin kurallarının gerektirdiği davranışlar belirgin bir şekilde Maniheist olduğu sürece, bunlara bağlılık bireyleri ve grupları diğerlerinden ayırır. Aynı şekilde bu kuralların onaylamadığı davranışlar da Maniheist kimliğe gözden çıkarılabilir, ona engel, onun yozlaşması olarak tanımlanır. Maniheist disiplinler aynı zamanda taraftarlarını topluluk içinde belirli haklara ve belirli rollere göre nitelendirir. Bireyler için statü oluştururlar ve topluluğun, disiplinlerin hazırladığı daha büyük görevlerle meşgul olmasını sağlarlar. Son olarak disiplinler, topluluğun faaliyetlerine katılımı kabul eden veya engelleyen, karşılıklı olarak uygulanan standartları belirleyerek kontrol eder. Topluluk içindeki statü ve rolleri, geleneğin belirlediği kriterleri karşılayanlarla sınırlandırır. Bireylerin bu tür kriterlerin ışığında değerlendirilmesine olanak tanır ve Maniheist bedeni sergilemeyenlerin düzeltilmesi veya sınır dışı edilmesi için gerekçe sağlar. 66 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 88 ---

Ancak bu uyum ne zorlayıcı bir merkez tarafından empoze edildi ne de diğer etnik sosyalleşme sistemleriyle bütünleştirildi. Bireyler Maniheist kimliğini gönüllü olarak benimsediler; çoğunlukla toplumun değerleriyle çatışıyordu ve şiddetli zulüm tehdidi altındaydı. O halde dağınık üyeler arasında uyum ortaya çıktı. Bağlılık, Maniheistlerin benimsediği toplam düzenleme sisteminin açık etkisiydi ve Seçilmişlerin Denetçilere, Denetçilerin Seçilmişlere, her sınıfın üyelerinin birbirlerine ve bireylerin kendilerine yönelik baskılarının bir "mikrofiziği"ni içeriyordu.²³⁴ Maniheistler, önerilen paradigmaların sürekli tekrarlanmasıyla güçlendirilen karşılıklı incelemeye dayalı ilişkiler kurdular.²³⁵ Onayların ve onayların tam kodu ve Onaylanmamalar, topluluk içindeki bireysel ve uyumlu bedenlerde tezahür eden Maniheist "karakterin" bir modelini oluşturur. Disiplin bireyleri "yapar"; bireyleri hem nesneler hem de kendi uygulamasının araçları olarak gören bir iktidarın özel tekniğidir. Aşırılığı nedeniyle her şeye kadirliğiyle övünen muzaffer bir güç değildir; hesaplı ama kalıcı bir ekonomi olarak işlev gören mütevazı, şüpheli bir güçtür.²³⁶ Foucault'nun dilini Maniheist duruma özellikle uygun kılan, belki de modernitede benliğin toplum çapındaki endüstriyel ve hukuki yeniden yapılanmalarından daha fazla, Maniheist saflardakilerin gönüllü konumudur. Maniheist disiplin rejimleri, Foucault'nun incelediği planlar ve kurumlar gibi, normatif bir sistem oluşturur. Foucault'nun bu tür sistemleri tanımlama şekli, onların başarılı uygulamalarına itibar etme eğilimindedir. Bir disiplinin kamuya açıklanmış niyetlerini nitelendirmeye dikkat edersek, o zaman ideal olarak şunu söyleyebiliriz: "Bir görünürlük alanına tabi olan ve bunu bilen kişi, iktidarın kısıtlamalarının sorumluluğunu üstlenir... Kendi tabiiyetinin ilkesi haline gelir."²³⁷ Benliğin disiplin modelleri içinde tam olarak gerçekleştirilmesinin, "boşlukların" bile, disiplinin rastgele ve yapılandırılmamış özel durumlarının olduğu durumlarda ortaya çıkması daha olasıdır. bireysel olarak sisteme gönüllü olarak sunulan; diğer bir deyişle birey, bedeni aracılığıyla ifade edilen iktidara uymayan her türlü kişisel tezahüre boyun eğdirilmek, hatta yabancılaştırılmak ister. Kaynaklarımızın niteliği göz önüne alındığında, DİSİPLİN REJİMLERİ hakkında konuşacak durumda değiliz.

--- SAYFA 89 ---

insanları Maniheist olmaya ve Maniheist disiplini benimsemeye iten motivasyonlar; ancak geleneğin kendisinin, belirgin bir şekilde Maniheist yaşam tarzını haklı çıkarmak ve açıklamak için ürettiği gerekçeleri keşfedebiliriz. Maniheist kiliseye katılanların bu gerekçeleri ilgi çekici bulduğunu söylemek anlamsız bir döngüsellik olur ve disiplinleri seçen ve onları bir elbise gibi giyen, tamamen bireyselleşmiş bir benlik imajı oluşturur. Daha ziyade, bir Maniheist olmak, Maniheist söylemin sağladığı doğrultuda konuşmayı (ve dolayısıyla düşünmeyi) öğrenmek ve bir Maniheist olarak bedenlenmek anlamına geliyordu. Birey, bir tür temel çekirdek, ilkel bir atom, iktidarın üzerine bağlandığı ya da saldırdığı ve böylece bireyleri bastırdığı ya da ezdiği çoklu ve atıl bir malzeme olarak düşünülmemelidir. Aslında belirli bedenlerin, belirli jestlerin, belirli söylemlerin, belirli arzuların bireyler olarak tanımlanması ve oluşturulması zaten iktidarın başlıca etkilerinden biridir. Yani birey, iktidarın karşısında değildir; bence bu, onun başlıca etkilerinden biridir.²³⁸ Maniheist topluluğa ilgi duyan, sürüklenen veya bu topluluğa dahil olmaya zorlanan bireylerin motivasyonları ne olursa olsun - ve hiç şüphesiz bölgeden bölgeye, bir dönemden diğerine ve ayrıca kişiden kişiye değişiyordu - Maniheist olarak yeni kimlikleri, kutsallığı oluşturan fiziksel ve sesli davranış kodunu başarıyla uyguladıklarının arkadaşları tarafından tanınmasıyla ortaya çıktı. Maniheist ahlak anlayışı. Maniheist olarak görüldüklerinden onlar da Maniheist olarak görüldüler ve Maniheist bedeni yerleştiren ve haklı çıkaran gerekçeleri dile getirdiler. 68 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 90 ---

ÜÇ 111555 Disiplin Gerekçeleri Dine girmek isteyenler, aydınlık ve karanlık gibi iki prensibin tamamen farklı mahiyette olduğunu bilmelidirler. Bunu fark edemeyen kişi dini nasıl hayata geçirebilir? - The Chinese Compendium Maniheizm yaşamın yürütülmesine ve ritüel katılımın niteliğine ilişkin kurallar neden gerekli ve etkili görüldü? Başka bir deyişle, Maniheizm disiplin rejimlerinin gerekçeleri nelerdi? Neden vücudun doğal, verili yatkınlıklarını değiştirelim ki? Neden daha geniş toplumunkinden farklı bir ahlak anlayışını benimseyesiniz ki? En önemlisi, Seçmen ve Denetçi davranış kuralları arasında neden ayırım yapmalısınız? Maniciler kendi davranışlarına açıklama olarak ne önerdiler? Gerekçeler, belirli insan eylemleriyle ilişkili olarak ifade edilen kavramlar ve inançlardır. Bireyin edimsel repertuarının bir parçasını oluştururlar. İstenmeyen bağlamlarda, resmileştirilmiş davranışın tamamlayıcı ifadeleri olarak ortaya çıkarlar; ama aynı zamanda bireyin zihninde, içeride sürdürülen örtülü söylemdeki gizli varlıklarını açığa çıkaran doğrudan sorgulama yoluyla da talep edilebilirler. Maniheizm gibi etolojik sistemler, onaylanmış davranışların teşvik edilmesiyle birlikte taraftarlarına mantıkları aşılar. Hiçbir birey bu sistemleri normatif geleneklerin önerdiği modellere tam bir uyum içinde içselleştirmez; her insanın kendine özgü bir özelliği vardır

--- SAYFA 91 ---

bir takım gerekçeler. Ancak bu çalışmada biz tam olarak normatif modellerle ilgileniyoruz, onların bireysel yaşam geçmişlerinde gerçekleştirilmesiyle değil. Gerekçeler, yalnızca onlara bağlı olanların nedensel güçler olarak tanımladığı ve belirli bir eylemin neden yapıldığına ilişkin sorulara yanıt olarak sunulabilen motivasyon temsillerini içermez, aynı zamanda eylemin gerçekleştiği evrenin yanı sıra eyleme dahil olan nesnelerin şematizasyonlarını da içerir. İkinci yapılar, bir eylemin kendisi için iddia edilen şeyi nasıl yaptığına ilişkin soruları yanıtlamaya hizmet eder ve taraftarlara davranışlarının makul yöntemler olarak görüldüğü daha geniş bir bağlam sağlar. Yöntem kelimesini bilinçli olarak kullanıyorum çünkü incelediğimiz eylem türleri, uygulayıcıları tarafından belirli hedeflerle ilişkilendirilmektedir. Geleneğin belirttiği iddialara göre Maniheizm ritüeller işe yarar ve sonuç verir. Maniheizm disiplin, bireyin bedeninin ritüel olarak hazırlanmasının yanı sıra, bu ritüelin işlediği belirli evrene bir tepki olarak da hizmet eder. Maniheizm edebiyat metafor, benzetme ve abartı da dahil olmak üzere çok çeşitli kompozisyon biçimlerini kullanır. Bu edebi araçlar, kendisi bir metafor ya da şiirsel temsil olmayan bir evrenin karakterizasyonuna katkıda bulunur. Günümüzün perspektifinden bakıldığında, Maniheizm münzevi söylem ayırt edici bir "ruh halini" yansıtıyorsa veya özel bir "tavır" ifade ediyorsa, bu tür nitelendirmeler yalnızca birincil kaynakların, metnin konuşan sesi ile onun dahil olduğu kozmik düzenlemeler arasındaki ilişkiler kümesi olarak ilettiklerinin estetik tercümeleridir. Tanımlanan bu evreni, metafor ya da kibir olarak ele alan bir yorumbilimle, psikolojik durumları ifade eden ya da zorlayıcı imgeler aktaran bir "ya şöyle olursa" kozmosu ile yorumlamak mümkündür. Ancak Maniheizm evrenin önemi -ilk etapta neden orada olduğu veya onu tanımlayanlar için işlevinin ne olduğu anlamında- onu varsayan uygulamalarla olan ilişkisinde yatmaktadır. Herhangi bir ritüelin etkili olabilmesi için evrenin özel bir yapılanmasını gerektirir. Aynı şekilde ritüel icraya hazırlığa yön veren kodlar da görevlerini yerine getirebilmek için doğadaki belirli bir yapıya dayanır. Böyle bir evrenin gerçekten var olması gerekir; Kelimenin tam anlamıyla orada olmalı. Maniheizm disiplinin veya ritüelin etkililiği için bağlı olduğu evrenin özellikleri yalnızca şiirsel araçlar veya özellikleri disiplin veya ritüel davranışla ilişkilendirilenlerden farklı olan başka bir gerçek evrenin metaforik ifadeleriye, Maniheizm uygulamalar gerçek bir eylem değil, yalnızca performans, bir tür hayali oyun olacaktır. 70 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 92 ---

Augustine, anti-Manichaica'sının üç önemli pasajında Maniheist söylemin gerçek karakterini vurguluyor; bu pasajlar, modern tarihçilere Maniheist gerekçeleri metaforik olarak yorumlamak için çok az yer bırakıyor. Augustine, Contra Faustum'unda rakibine şöyle der: "Manichaeus'u, size figürlerin kisvesi olmadan (remotis figurarum integumentis) basit çıplak gerçeği (veritatem nudam et propriam) söylediği için övmeyi seviyorsunuz."1 Aynı eserinde daha sonra bu noktayı detaylandırır: Manichaeus'u rakamlar kullanmak için değil, açıklamak için sonuncu olmakla övünüyorsunuz. onlar. Onun açıklamaları eski figürlere ışık tutuyor ve hiçbir sorunu çözülmemiş bırakmıyor. Bu fikir antik figürlerin olduğu iddiasıyla desteklenmektedir. . . hepsinin açıklanacağı Maniheus'un gelişini düşünüyordu; kimsenin onu takip etmeyeceğini bilerek, tüm muğlak alegorik ifadelerden arınmış bir üslup kullanır.2 Mani'nin kendisi önceki dinlerin söylemlerinin yorumlayıcı anahtarını sağlar; yorumu yorumlamaya gerek yok. Bu hiperliteralist norm, Maniheist din propagandasını yöneten eşit derecede normatif kültürel uyum ilkesi tarafından pratikte hafifletilmiş olabilir. Bununla birlikte, Maniheist uygulamalara gerekçe olarak hizmet eden altta yatan anlatılar ve açıklamalar bu süreçte tartışılmazdı. Maniciler kendi hayal dünyalarını terk ettiklerinde Manici olmaktan çıkarlar. Çünkü Maniheus'a övgülerindeki en önemli ve özel nokta, antik çağlardan kalma kitaplarda mecazi olarak öğretilen ilahi gizemlerin, çözüp kanıtlayacak son kişi olan Maniheus için saklanmasıydı; ve dolayısıyla ondan sonra Tanrı'dan başka bir öğretmen gelmeyecek, çünkü o alegoriler veya figürlerle hiçbir şey söylemedi, ancak bu tür eski sözleri açıkladı ve kendisi sade, basit terimlerle öğretti. Dolayısıyla kurucularının bu sözlerini duyduklarında başvurabilecekleri hiçbir yorum yoktur.3 Maniheist söylemin bu tür nitelendirmelerini gördüğü gibi kabul etmek, Maniheist dinini yeniden inşa etmeye ve anlamaya çalışan modern tarihçi açısından bazı ayarlamalar yapılmasını gerektirir. Buradan çıkan sonuca göre, bu materyali incelerken, Maniheist uygulamaların yalnızca doktrinlerin veya DİSİPLİNSEL GEREKÇELER 71'deki imgelerin göstergeleri olduğu varsayılan gizli anlamlarını aramamıza gerek yok.

--- SAYFA 93 ---

Maniheist söylem, tanımlamayı iddia ettikleri kozmostan başka bir yerde bulunabilecek daha gerçekçi bir gerçeğin ifadeleri olarak. Bunun yerine Maniheist kozmolojik ve antropolojik söylem, belirli eylemlerin gerçekleştirilmesi için gerekli olan doğa yasalarını, ilgili verileri ve teknik talimatları açıkça sağlar. dışsal gerekçeler Maniheist açıklamalar, disiplin rejimlerini kısmen kozmogoni ve kozmolojiye, yani Maniheistlerin içinde yaşadığı ve hareket ettiği evren hakkındaki temel gerçeklere atıfta bulunarak açıklar ve haklı çıkarır. Maniheist disiplinin gerekçeleri, en yaygın olarak Yaşayan Benlik veya Yaşayan Ruh (Orta Farsça gryw zyndg; Kipti t.psych2 etanh) olarak adlandırılan, ancak aynı zamanda çeşitli kisveler altında da bilinen (örneğin, Işığın Haçı, Beş Element, Ruh, Gençlik, Savunmasız İsa) tüm potansiyel temas nesneleri tarafından paylaşılan bir özelliğe dayanır. Jes Asmussen'in yerinde bir şekilde "Maniheizm'in en temel kavramı" olarak adlandırdığı bu varlığın varlığı, Maniheistlerin dikkatli ve itidalli olmalarını gerektirir. Mani dinleyicilerine, insanların hayat bulabileceği "üç büyük kudretli şey" olduğunu söylüyor: Maniheist topluluğa katılın, inisiyasyonu sağlayan sağ eli alın ve "bütünlükte acı çeken, görünen ve görünmeyen şeyde mevcut olan Işık Haçı'na itidal ve şefkatle hareket edin."5 Yaşayan Benliğin dünya çapındaki varlığı, onun zıt bir maddeyle ilksel karışımından kaynaklanır. Maniheist doktrinine ilişkin modern çalışmalar genellikle bu karışımın kökenine ilişkin çeşitli anlatıların ayrıntıları üzerinde uzun uzadıya durur. Ancak bu anlatılar ancak bireysel bütünlüklerine zarar vererek tek bir anlatımda uyumlaştırılabilir. Zaman içinde ve bir bölgeden diğerine olan farklılıklar, Maniheist söylemin farklı kültürler ve yerli dini geleneklere uyarlanmasını yansıtır. Görünen o ki Maniheist otoritenin merkezleri, kozmogonik mitin permütasyonları üzerinde ya yetersizlik ya da ilgisizlik nedeniyle çok az kontrole sahipti. Evrensel olarak tutarlı bir anlatımın, uzak mesafeler arasındaki iletişimin düzensiz olduğu ve belki de kendi bölgelerinin kültürüne daha iyi uyum sağlayan yerel versiyonlara göre bazı dezavantajlara sahip olduğu bir dönemde özel bir avantajı olmayacaktı. Kısacası, Maniheist kozmogoninin ayrıntıları, Maniheist tebliğ sürecinde müzakereye açıktı.

--- SAYFA 94 ---

ama kozmolojik sonuçları ve pratik sonuçları öyle değildi. Maniheist gelenek, kutsal yazılarında, vaazlarında, ilahilerinde ve diğer söylem araçlarında, iyiyle kötü arasındaki ilksel mücadele mitini gündeme getirir ve topluluk üyelerini bunu "hatırlamaya" çağırır. Bu hatırlamanın sonucu, Yaşayan Benliğin hem bireyin içinde hem de maddi dünyanın her yerindeki varlığının tanınmasıdır. Efsanenin özel versiyonunun ayrıntıları ne olursa olsun, anlattığı olaylar, diğer versiyonlar tarafından paylaşılan mevcut evrenin durumunun bir karakterizasyonunu, yani, Canlı Benlik formundaki ışığın karanlıkla karışımının bir durumunu üretir. Maniheist kozmogoni, ilksel savaşın, bunun talihsiz sonuçlarının ve hem iyi hem de kötü güçlerin duruma hakim olmak ve evrenin kaderini kontrol etmek için yaptığı sonraki girişimlerin bir açıklamasını içerir. Evren, hem ışık ve karanlık dünyaları arasında, hem de önceki ve son çağlar arasında, iki dünyanın kesin bir şekilde ayrılmasının sağlandığı bir ara durumda mevcuttur. Bireysel Maniciler bu güçlerle gerçek ilişkilerini, devam eden çatışmadaki rollerini ve evrenin yapılarıyla etkileşim açısından bu rolün neyi gerektirdiğini öğrenirler. Merkezi Maniheist Gelenek An-Nadim'in bize söylediğine göre Seçilmişlerin ayırt edici özelliği, "et yemekten, şarap içmekten ve ayrıca evlenmekten kaçınması" ve aynı zamanda "suya, ateşe, ağaçlara ve canlılara zarar vermekten kaçınmasıdır."6 İnsanlar etraflarındaki her şeye zarar vermekle neden bu kadar ilgilensin ki? Ephrem Syrus'a göre, "Mani partisinin o aylak kadınları", Seçilmiş dişi, "karanlığın ortaya çıkıp yuttuğu ışığın oğulları, parlak olanlar (ziwane) yüzünden oturuyorlar."7 İlahi ışığın bu kıvılcımlarının varlığı, dünyadaki sıradan davranışları günah haline getirir, kelimenin tam anlamıyla Tanrı'ya karşı ve paradoksal olarak kendine karşı yapılan eylemleri günah haline getirir. Theodore bar Konai'nin Maniheist literatürden alıntılarında, İsa'nın Adem'e görüldüğü ve "ona yükseklerdeki babaları ve herkese açık olan kendi benliğini, panterlerin dişlerine, fillerin dişlerine, yutanlar tarafından yutulan, tüketiciler tarafından tüketilen, köpekler tarafından yenen, var olan her şeye karışıp hapsedilen, karanlığın pis kokusuna zincirlenmiş kendi benliğini gösterdiği" okunur.8 Bu vahiy Adem'i ve Tüm Maniheistler Adem'in kişiliğinden, insan bedenlerinin yanı sıra tüm doğanın doğasında bulunan ilahi öz olan Yaşayan Benlik kavramına kadar. Maniheizmin diğer bölgesel çeşitlerinde olduğu gibi Süryanice ve Arapça kaynaklarda da bu DİSİPLİNSEL GEREKÇELERE atıfta bulunmaktadır.

--- SAYFA 95 ---

ilahi cevher bazen tek bir varlık olarak, bazen de beş unsurun toplamı olarak ortaya çıkar. Şeytan'ın önderlik ettiği karanlık dünyası, ışık dünyasına bir saldırı başlattığında, ışık ve karanlığın karşıt evrenleri temasa geçti ve çatıştı. Büyüklerin Babası, düşmanı geri püskürtmek ve etkisiz hale getirmek için tasarlanmış meşru müdafaa eylemlerini harekete geçirdi. "Büyüklük Babası, Hayat Ana'yı çağırdı; Hayat Ana, İlkel İnsan'ı çağırdı; ve İlkel İnsan, savaşa hazırlanan bir adam gibi beş oğlunu çağırdı."9 Bunun üzerine İlkel Şeytan (İblis el-Kadim), duman (samm), alev (harik), karanlık (duhan), zararlı rüzgar (samum) ve bulutlar olan beş ilkesini onardı. (dabab), onlarla silahlaniyor ve onları kendisine bir koruma kılıyor. İlkel İnsan ile temasa geçmesi üzerine uzun süre savaşa katıldılar. İlkel Şeytan, İlkel İnsan'a hakim oldu ve onun ilkeleri ve bileşenleriyle çevrelediği ışığından bir yudum aldı.10 Ephrem, Maniheist kozmogoni ile ilgili ilkelerin materyalist karakterine özellikle dikkat çekiyor. Böylece, karanlık, ışık unsurlarıyla temasa geçtiğinde, "ilkel karanlık, yalnızca o ilk ışığı 'yakalamakla' kalmadı, aynı zamanda onu 'hissetti, dokundu, yedi, emdi, tattı ve yuttu.'"11 Benzer şekilde, "ilk karanlık... (açgözlü) açlığı nedeniyle, 'tutkuyla arzuladığı ve yediği, emdiği, yuttuğu ve ortasına hapsettiği ışığa zarar verdi,' ve uzuvları birbirine karışmıştır."12 Bu ilksel temasın sonucu, var olan her şeyin türediği iki zıt maddenin karışımıdır. "Ziwane" adını verdikleri beş parlak varlık, bazen hyl2 olarak adlandırılan şeytani maddeye dolanır.14 Her "sürünen şeyde bile... her şeye dağılmış olan iyi doğadan (kyana) bir parça vardır."15 Sonuç olarak, Maniheist Seçilmişler "'içine karışan ışığa zarar vermemeleri' korkusuyla ekmeği bölmeye isteksizdirler."16 El-Biruni, Mani'nin, iki tabiat arasındaki ilişkiyi canlı ve cansız arasındaki ilişki olarak karakterize eden bir ifadesini aktarır.17 Benzer şekilde, Nedim, Mani'nin şöyle dediğini aktarır: "Zefir dünyanın hayatıdır."18 Ephrem'in kaynakları, bu ikisini ahlaki terimlerle ele almaya eşit derecede hazır olduklarını gösterir; öyle ki, "zarar veren her şey, maneviyattandır."

--- SAYFA 96 ---

yardım eden her şey iyiden olduğu gibi, kötüdür”19 ya da güzellik ve çirkinlik açısından.20 Her ne kadar bu karışım iynin zaferine yönelik bir strateji olarak tasvir edilse de, mutlaka olumsuz sonuçlar doğurur. “Beş ışık tanrısı onları tüketince akıllarını yitirdiler. Karanlığın oğullarının zehiri sayesinde, kuduz bir köpek ya da yılan tarafından ısırılan bir adama benziyorlardı. Nefs ve hayvanların canı zefirdendi, halbuki onda felaket ve hastalık ne varsa dumandandı, onlarda yanma, helak ve fesat ne varsa alevlendi, nur ve nur ise ateşlendi ve içlerinde altın, gümüş ve benzeri gibi yoğun cisimlerden bulunanlar ve ayrıca içlerinde bulunanlar da saflıktı. Güzellik, temizlik ve faydalılık nurdandı, pislik, pislik, kabalık ve sertlik karanlıktandı, faydalılık ve zevk rüzgârdandı, keder, körlük ve zarar ise bu sudan olan vebalı rüzgârdandı. ruh için incelik ve incelik sudan geliyordu, oysa içindeki boğucu, boğucu, mahvolmuş ve yozlaşmış şey bulutlardandı.22 İyi ve kötü mücadeleye devam ettikçe, kozmosun tüm tarihi bu ilkel karışımın ortaya çıkar - iynin kötüyle karışmış kısmını özgürleştirmek ve kötünün onun kontrolünü elinde tutmak için An-Nedim'in kaynakları, bu mücadelenin erken tarihi ve dahil olan ilahi oyuncularla ilgili bir dizi ayrıntıda çatışır; Alıntı yaptığı ifadelerin bir kısmı Theodore bar Konai'deki uzun anlatıma uymaktadır, diğer bölümler ise birbirinden farklıdır. Maniheizm üzerine yirminci yüzyıl biliminin çoğunda düzenli, sentetik kozmogonik bir anlatı olarak sunulan şey, çeşitli kaynaklarda, dikkat edilmesi gereken, birbiriyle çelişen açıklamaların karmaşık bir derlemesi olarak durmaktadır.

--- SAYFA 97 ---

tam bir edebi-tarihsel analiz. Farklı versiyonlara göre çeşitli tanrılar yaratıcı rolünü oynasa da, tüm kaynaklar dünyanın ışık güçleri tarafından yaratıldığı konusunda hemfikirdir.23 Yaratıcı ve ajanları dünyayı devasa bir makine olarak inşa eder ve onun kötülükle talihsiz karışımından ışık damıtır; Güneş ve ayın dönmesinden ağaçların ve bitkilerin nefes vermesine kadar her parça bu özgürleştirici amaca yönelik işlev görür.24 En-Nedim bu konu hakkında doğrudan Mani'den alıntı yapar: Mani şöyle demiştir: “Sonra dünyadaki ışık ne varsa ayıklamak için güneşi ve ayı yarattı. Güneş, ısı şeytanlarıyla karışan ışığı elerken, ay da soğuk şeytanlarla karışan ışığı elekten geçirdi. Bu, bir yerde yükselir. övgüler, kutsallaştırmalar, güzel sözler ve salih amellerle birlikte övgü sütunu. Şöyle dedi: “Bu, Güneş'e doğru itilir, sonra Güneş onu üstündeki ışığa doğru iter, hamd dünyasında, bu dünyada en yüksek, lekesiz ışığa doğru ilerler. Bu hareket, bağlı olan ışıktan geriye yalnızca Güneş ve Ay'ın çıkaramadığı şey kalana kadar devam eder. Bu noktada, dünyayı taşıyan melek yükselir, diğer melek ise göklerdeki tutuşunu gevşetir, böylece en yüksek, en alçak ve en alçak olanla karışır. ateş parlıyor, bu şeyler arasında parlıyor, aralarında kalan ışık serbest kalana kadar yanmaya devam ediyor.”25 Tüm evren bir özgürleşme makinesi olarak tasarlanmıştır ve Maniheist, sistemden geçen ürüne zarar vermeyecek şekilde kendisini bu makinedeki etkili bir dişli rolüne uydurmak zorundadır. Batı Maniheist Geleneği Süryanice ve Arap kaynaklarında olduğu gibi, Batı Maniheist geleneğinden gelen açıklamalar da Yaşayan Benliği veya Beş Elementi, İlkel İnsanın karanlığın güçleriyle olan savaşındaki silahları veya zırhı olarak tanımlar.26 Augustine, kötülüğün güçleri ışık diyarına saldırmaya çalıştığına, Augustinus'un "ışık ırkından karanlık ırkla savaşa gelen, sularıyla silahlanmış, karanlığın sularına karşı savaşan harika bir İlk İnsan" gönderdiğini bildirir. düşmana karşı ateşiyle ve rüzgarlarına karşı rüzgarlarıyla, dumana karşı havayla ve karanlığa karşı ışıkla silahlanmış.

--- SAYFA 98 ---

Dahası, Deuterius'a yazdığı mektubunda Augustine şöyle açıklıyor: "İyi ve gerçek Tanrı'nın karanlığın kabilesiyle savaştığını ve kendisinden bir parçayı karanlığın prensiyle karışmış halde bıraktığını söylüyorlar ve dünyaya yayılmış, kirlenmiş ve bağlanmış bu parçanın Seçilmişlerin gıdası ve güneş ve ay tarafından artırıldığını iddia ediyorlar."28 Maniciler "hayvanların olduğu gibi insanların ruhlarının da Tanrı'nın özünden olduğunu ve aslında, Tanrı'nın parçaları."29 Onlar "toprağın, ahşabın ve taşların anlamlı olduğunu söylerler";30 böyle bir bilinç, tıpkı parlaklığın yaptığı gibi, içlerindeki ilahi mevcudiyeti ortaya koyar.31 Maniheist edebiyat, Yaşayan Benlik hakkında iki temel gerçeği aktarır: onun her yerde mevcut olması ve acı çekmesi. Augustinus bu iki noktayı açıkça ortaya koyuyor: İlahi doğanın bu kısmının gökte, yerde ve yerin altındaki her şeye nüfuz ettiğini söylüyorlar; kuru ve nemli tüm bedenlerde, her tür ette, her türlü ağaç, ot, insan ve hayvan tohumlarında bulunduğunu. Ama bizim Tanrı için söylediğimiz gibi, onun engellenmemiş, kirlenmemiş, ihlal edilmez, bozulmaz, her şeyi idare eden ve idare eden mevcut olduğunu söylemiyorlar. Tam tersine, onun bağlandığını, baskı altına alındığını, kirlendiğini ama yalnızca güneşin ve ayın hareketleri ve ışığın güçleri tarafından değil, aynı zamanda Seçilmişleri tarafından da serbest bırakılabileceğini, serbest bırakılabileceğini ve temizlenebileceğini söylüyorlar.32 Kıpti Kephalaia'da güneşin ve ayın Yaşayan Benliğe yukarıdan baktığı ve onun "yukarıda ve aşağıda, ağaçta ve ette büyük bir [prangaya] tutulduğunu ve tuzağa düşürüldüğünü" gördüğü söylenir. Yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya doğru bastırılıyor, yakınlaştırılıyor ve yeniyor, yağmalanıyor ve vücuttan vücuda taşınıyor."33 Dünyanın kötü muamelesini "görünür bir sessizlik" içinde taşıyor, "onu yok eden ve ona çarpan bu beş etten darbeler alıyor."34 din ortaya çıkar.35 Yaşayan Benlik yalnızca görünüşte dilsizdir; Mani'nin onun çılgınlıklarını duyacak kulakları vardı. Yunan Köln Mani Kodeksi, Yaşayan Benliği, Mani'nin çocukluğunda bile doğrudan deneyiminin bir parçası olarak tasvir eder. Hasat edilen bir ağaç Mani'ye şöyle der: "Eğer [acıyı] bizden uzak tutarsan, katille birlikte [yok olmazsın]."36 Başka bir olayda Mani, bitkilerin insani acılarını görür ve duyar: "Heyhat! Ah! Elinde tuttuğu budama kancasının kestiği yerden kan akıyordu. Ve onlar insan sesiyle bağıyorlardı.

--- SAYFA 99 ---

darbelerinden dolayı."37 Mani, bitkilerin ve suyun "geri kalanını" (anapausis) uygulamak için uyarılarına kulak verir,38 bunun sonucunda "ne yanlış yaparak ne de acı çektiler" yaşar.39 Mani, inancın kurucusu olarak, hayatında doğru davranışı örneklenirerek ve manevi deneyimleriyle bu davranışın mantığını açıklayan mükemmel bir Maniheist prototipi sağlar. Elchasaites'te Mani aynı zamanda Elchasai'nin paradigmatik figürüne de başvurur.40 Elchasai toprağın ses itirazı nedeniyle tarlayı sürmekten tövbe ettiğinde, bir kucak dolusu toprak aldı, "ağladı, (onu) öptü ve (onu) göğsüne koydu ve şunu söylemeye başladı: 'Bu Rabbimin eti ve kanıdır.'"41 Hapsedilmiş haliyle, bu ilahi mevcudiyet Işık Haçı42, hatta "savunmasız İsa" (Jesus patibilis) olarak anılır.43 Bir pasaj, Maniheist bir tanrı hakkında şöyle der: "O, evrende çarmıha gerilen oğlu yüzünden geldi, onu salıversin, azat etsin ve acıdan kurtarsın."44 İlkel İnsanın çocuğu olarak, müjde kayıtlarında "İnsanın Oğlu"dur.45 Ancak Maniciler, İncil'deki imgeler bir tür paradoksal panteizme dönüşüyor: Değişmeyen ve değişmez temel taşı, sarsılmaz temel, ağaca bağlı koyun, tarlada saklı hazine, ağaca asılı İsa, gençlik, çiy oğlu, tüm ağaçların sütü, meyvelerin tatlılığı, göklerin gözü, tüm hazinelerin koruyucusu, evreni taşıyan, tüm yaratılmış şeylerin neşesi, dünyanın geri kalanı: Tanrım, sen bir harikasin içeresin, dışarıdasın; yukarıdasın, aşağıdasın, gizlisin ve açığa çıktın: tüm ihtişam senindir!46 Kephalaion 72, Maniheist literatürde Yaşayan Benliğin birçok kılığı için kullanılan terminolojinin bazen kafa karıştırıcı çeşitliliğini açıklığa kavuşturur: "Paçavra" adı verilenler - "paçavralar" hafifleten, yutulan güçtür. Yukarıda bahsettiğimiz büyük "koparma" ve "yirtma" eylemleri, bedenin beş dünyasında dolanan, yutulan ve dizginlenen, bu isimle anılan "elementler"dir. Tüm dünyaların rahimlerinde toplanmış ve her şeyin üzerine dökülmüştür. "[Işığın] haçı", ışığın gücüdür;

--- SAYFA 100 ---

toprak, kuru ve nemli. . . "Katledilen, öldürülen, zulme uğrayan ve ölen ruh" adı verilen şey, harmanlanan, toplanan, kesilen ve et dünyalarını besleyen meyvelerin, sebzelerin ve tahılların gücüdür. . . Bütün bu isimler için [olanlara bakın] aslen tek bir şeydir. . . ama ilk savaşta bütün bu parçalara ayrılmışlardı; tüm bu değişen formlar ve bu birçok isimle kendilerini kabul ettirdiler. Ama bütün bunlardan kurtulduklarında [. . .] ve tüm bu görünüşlerden sıyrılırlar, tüm bu isimlerden ayrılırlar, bir araya gelecekler, tek bir biçim, tek bir isim olacaklar, değişmeyen, düşmana karşı gönderildikleri orijinal doğaları topraklarında sonsuza kadar hareketsiz kalacaklar.⁴⁷ Elementlerin onların sıkıntılarına ve sıkıntılarına ağladıkları,⁴⁸ ve tahılları canlandırıp güzelleştirdikleri söylenir;⁴⁹ Seçilmişlere, gezgin yaşamlarında kaçınmaları emredilir. Bu elementlerin bitki yaşamındaki tezahürleri üzerinde çalışmak. "Bir insan yerde yürürse toprağı yaralar; elini hareket ettirirse havaya zarar verir; çünkü hava, insanların ve canlıların, kuşların, balıkların ve sürüngenlerin ruhudur."⁵⁰ İlk çatışmadan sonra, iyilik güçleri evreni öyle bir düzenler ki, ilahi töz kötülükle olan karışımından doğal olarak süzölmeye başlar. Kötülük, esirini elinde tutmaya çalışarak müdahale eder. "Siz, söylediğiniz gibi, Kutsal Ruh'un gücüyle gebe kalan topraktan doğmuş olan savunmasız İsa ile ilgili olarak, onun her ağaca meyve ve sebze şeklinde asıldığını iddia ediyorsunuz; öyle ki, bu kirliliğin yanı sıra, meyveyi yiyen sayısız hayvanın etinden de ek bir kirlenmeye maruz kalıyor; aslında onu yiyerek arıtılacak küçük miktar hariç."⁵¹ Söylenildiğine göre, Tanrı'nın bir uzvu, Tanrı'nın özüyle karıştırılmıştır. kötülüğü dizginlemek ve öfkeli patlamaları bastırmak için -bunlar sizin kendi sözlerinizdir- dünya her iki doğanın, yani iyi ve kötünün bir karışımından yapılmıştır. Ancak ilahi kısım her geçen gün dünyanın her yerinden temizleniyor ve kendi alanına geri dönüyor. Fakat topraktan dışarı atılıp göğe doğru yükselirken, kökleri toprağa sabitlenmiş olarak bitkilere girer ve bütün otlara ve diğer bitkilere doğurganlık ve hayat verir. Hayvanlar bitkileri yerler ve çiftleşirlerse ilahi organı kendi etlerine hapsederler, böylece onu hak ettiği yoldan saptırır, zorluk ve hata tuzağına düşmesine neden olurlar. . . . Bu yüzden kimseye ekmek, sebze ve hatta su vermeyi yasaklıyorsunuz. . . DİSİPLİNSEL GEREKÇELERE 79

--- SAYFA 101 ---

Maniheizt değilse dilenci, çünkü Tanrı'nın bu şeylerle karışan kısmının günahları tarafından kirleneceğinden ve dolayısıyla geri dönmesinin engelleneceğinden korkar.⁵² Maniheizt düşünce tarzlarına göre Augustinus alay eder: "Seçilmişler, cinayetten suçlu olmasınlar diye yiyeceklerini başkalarına getirirler."⁵³ Bu önlemle bile, "mezhebenden bazıları", önlemek için her türden çiğ sebze yemeye özen gösteriyor. bunları hazırlamanın veya pişirmenin zararı.⁵⁴ Batılı Maniheizt kaynaklar, dünyadaki Yaşayan Benliği, insanın bireysel ruhuyla özdeşleştirir. Köln Mani Kodeksi'ne göre, Mani'nin kişisel vahiyleri, "tüm dünyaların ruhu olarak var olan ruhumla, hem kendisi hem de nasıl olduğuyla ilgili" bu gerçeğin tam olarak anlaşılmasını içeriyordu.⁵⁵ Bir Kipti ilahi yazarı, "Evrene hayat veren Işık Haçı'nı tanıdım ve ona inandım; çünkü o, herkesi besleyen sevgili ruhumdur," diyerek bu anlayışı yansıtır. Körler buna güceniyor çünkü bilmiyorlar."⁵⁶ Konuşmacının bilgisi ve inancı, sonraki ayette belirtildiği gibi doğrudan davranışa tercüme edilir: "Ben bedenim ilişkisine karışmadım, çünkü bu yok olan bir şeydir; senin iyi mücadelede kendimi adadım."⁵⁷ Kipti Mezmur Kitabı'nın Mezmur 246'sı Yaşayan Benliğin sesiyle konuşur: "Karanlığa doğru ilerlediğimden beri. . . Bana ait olmayan bir yükün altında duruyorum. Düşmanlarımdan, beni çevreleyen canavarların ortasındayım; Taşıdığım yük güçlerin ve prensliklerin yüküdür. Öfkelerinden yandılar, bana karşı ayaklandılar, çobanı olmayan koyunlar gibi bana koştular. Madde (hyl2) ve oğulları beni aralarında paylaştırdılar, beni ateşlerinde yaktilar, acı bir benzetme yaptılar. Karıştığım yabancılar beni tanımıyorlar; tatlılığımlı tattılar, beni yanlarında tutmak istediler. Ben onlar için hayattım ama onlar benim için ölümdü; Ben onların altına dayandım, onlar beni üzerlerine elbise gibi giydiler. Her şeyde ben varım, gökleri ben taşıyorum, temel benim, yeryüzünü ben destekliyorum, parlayan, ruhlara neşe veren ışık benim. Ben dünyanın hayatıyım; Ben bütün ağaçlardaki sütüm; Ben Maddenin oğullarının altındaki tatlı suyum. . . küre hızla dönerken, hayatın incelikli kısmını [güneş alırken].⁵⁸ Dünyaya gömülü ilahi cevher, göç ve doğanın hareketleri vasıtasıyla onun içinde dolaşır. İnsanların bu karşılıklı bağlantılar sisteminde hem fiziksel hem de ahlaki açıdan ayrılmaz bir yeri vardır. 80 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 102 ---

Başka ruhların sığırlara ve yeryüzünde kökleri olan ve desteklenen her şeye geçtiğine inanırlar. Çünkü bitki ve ağaçların duyarlı bir yaşama sahip olduklarına ve yaralandıklarında acı hissedebileceklerine, dolayısıyla kimsenin onlara işkence etmeden onları çekemeyeceğine veya koparamayacağına inanıyorlar. Bu nedenle bir tarlanın dikenden temizlenmesini bile yanlış sayarlar. Böylece, çılgınlıklarıyla, mesleklerin en masumu olan tarımı, birden fazla cinayetin suçlusu haline getiriyorlar. Öte yandan, dinleyenlerin bu suçların affedildiğine inanırlar; çünkü dinleyenler, midelerinde temizlenen ilahi cevherin, adak yoluyla arınması sağlananlar için bağışlanma sağlaması amacıyla seçilmişlerine bu türden yiyecekler sunarlar. Ve böylece Seçilmişlerin kendileri tarlada hiçbir iş yapmazlar, hiçbir meyve toplamazlar, bir yaprak bile toplamazlar; ancak tüm bunların Denetçileri tarafından kullanılmak üzere getirilmesini beklerler. . . . Üstelik aynı Denetçilerini et yediklerinde hayvanları öldürmemeleri konusunda uyarıyorlar.⁵⁹ Günahkarlar hayata uyguladıkları şiddetin doğrudan sonuçlarını göç süreci aracılığıyla yaşıyorlar. Yunan Maniheist karşıtı feragat formülleri, bu inançtan Maniheist disiplinleri motive eden bir mantık olarak bahseder. Ve "transfüzyon" (metaggismos) adını verdikleri ruh değişimini başlatanları, otların, bitkilerin, suyun ve ruhsuz diğer şeylerin aslında hepsinde bulunduğunu ileri sürenleri, buğdayı, arpayı, ot veya sebzeyi toplayanların aynı acıyı çeksinler diye onlara dönüştüğünü, biçerdöverlerin ve ekmek yapımcılarının lanetlendiğini düşünenleri (kötüleştirim).⁶⁰ Archelaus'un İşleri, bu cezalandırma ideolojisini detaylandırıyor. Maniheist uygulamalar. Eğer ruh cinayetten suçluysa, cüzmalarının bedenlerine aktarılır (metapheretai); ve eğer hasat yaptığı tespit edilirse dilsizliğe geçmesi sağlanır. . . . Üstelik orakçılar. . . samana, fasulyeye, arpaya, buğdaya veya sebzelere çevrilir, böylece bu şekillerde de aynı şekilde biçilip kesilebilir. Ve yine, eğer bir kimse ekmek yerse, o da ekmek olmalı ve yenmelidir. . . . Üstelik bu beden arkonlara ve maddeye (hyl2) ait olduğundan, persea eken kişinin, o persea secdeye varıncaya kadar birçok bedenden geçmesi gerekir. Ve eğer kişi kendine bir ev yaparsa, bütün DİSİPLİNSEL GEREKÇELER arasında bölünecek ve dağılacaktır.

--- SAYFA 103 ---

bedenler. Eğer kişi suda yıkanırsa ruhunu dondurur (pessei); ve eğer kişi Seçtiğine dindar bağışlar (eusebeiai) vermezse, cehennemde cezalandırılacak ve birçok dindar bağışta bulununcaya kadar Katekümenlerin bedenlerinde reenkarne olacak (metensomatoutai); ve bu nedenle Seçilmişlere yiyeceklerinde en iyi olanı sunarlar. Ve onlar (Seçilmişler) ekmek yemek üzereyken önce ekmeğe şöyle dua ederek dua ederler: "Ben seni ne biçtim, ne toprakladım, ne ezdim, ne de fırına attım; ama bunları başkası yaptı ve bana getirdi; ben hatasız yiyorum." . . . Çünkü, size biraz önce de söylediğim gibi, eğer bir kimse biçerse, biçilmiş olacaktır; ve aynı şekilde, eğer biri değirmene tahıl atarsa, o da aynı şekilde kendi içine atılacak veya yoğurursa yoğrulacak veya pişirirse pişirilecektir; ve bu nedenle böyle bir iş yapmaları yasaktır.⁶¹ İnsan eylemi, doğal süreçlerin ayrılmaz bir parçasıdır ve aynı kinetik enerjileri içerir. Dolayısıyla Manicilerin şiddet içermeyen ve üremeden kaçınılması yönündeki emri, diğer varlıklara zarar vermekten ahlaki olarak kaçınmaktan çok, neden-sonuç ilişkisinin fiziksel yasalarına ve biyolojik süreçleri yöneten güçlere dayanmaktadır.⁶² İnsan bedeninin kendisi de bu kozmik güçlerin dayanak noktasıdır ve onun oluşumu ve yeniden üretimi aynı çatışmaları tekrar tekrar ortaya çıkarır. Doğu Maniheist Geleneği Doğu Maniheist ilahileri, düşünmeye çağırıyor ve karma dünyayı yaratan ilkel çatışmayı "hatırlama" emrini ifade eder. Örneğin M 33'te icracı şarkı söylüyor: Seninle konuşacağım, tutsak benliğim (gryw). (Evinizi) hatırlayın. . . . (Seni) hapseden, aklıktan yiyip bitirenleri hatırla. . . . Derinlerde harekete geçirdiğiniz ve harekete geçirdiğiniz birçok karanlık kubbeyi hatırlayın. Şiddetli ilkel savaşı ve karanlıkla yaptığınız pek çok kavgayı hatırlayın. . . . Babanın yükselere çıktığı sırada yaşanan titremeyi, ağlamayı ve ayrılığı hatırlayın.⁶³ Bu ilahide şarkıcı, kişisel tutsak benliğine hitap ederken, aynı zamanda da taraftarlarından oluşan bir dinleyici kitlesine açıkça hitap etmektedir. Her ikisinin de (çıkarm yoluyla) aynı şekilde çağrıldığı hatıra, Dünya'yı kuran kozmogonik olaydır.

--- SAYFA 104 ---

Evrenin şu andaki durumu ve bu, tüm Maniheist kurtuluş girişiminin ön varsayımıdır. Maniheistler, bu tür sözlü araçlar aracılığıyla, inananların, en temel benlikleriyle, uzun bir kurtuluş mücadelesi tarihiyle ve nihayetinde zamansal düzleme inişi, inananların kendi yaşamlarında yansıdığını görecekları dramayı başlatan ilahi bir atayla özdeşleşmelerini oluşturdular ve yinelediler. İlahi, uzaktaki tanrıların ya da kahramanların yaptıklarından değil, anlamlı bir şekilde "sizin" -genel olarak benliğin- yaptıklarından söz eder. Seyirci, dünyevi trajedinin ortasında bile kahramanlaştırılıyor.⁶⁴ Bu kozmogoninin yıkıcı doğasına rağmen, bazı yönleri uygulama için paradigmlar sağlıyor. Böylece, İlkel İnsan düşmüş bilinçsizliğinden çağrıldığında, ona "Uzuvlarınızı toplayın! ('mwrđ' wxybyy [h]nd'm)"⁶⁵ denir, tıpkı sıradan Maniheistlerin kendi "ruh çalışmaları" için uzuv toplama işlemini gerçekleştirmeye çağırılması gibi. Sevgi dolu ayrıntılarla anlatılan İlkel İnsan'ın kurtarılması, yükselişi ve eve dönüşü, taraftarlar için de benzer bir umudu ima ediyor. İkincisine sağlanan avantaj, tek başına çalışmaya ihtiyaç duymamalarıdır. Uzuv toplama işini üstlenirken, kendileri de kişileşmiş olan daha büyük Maniheist topluluğun "uzuvları"dır. M 33 şöyle devam ediyor: "Sır öğretilir..., Adil Olanlar ve Denetçiler, ışığın uzuvları mutlu olur."⁶⁶ Bağlı-tanrı özdeşleşmesi, kozmogoninin, içerdiği trajediye yönelik doğru ve yanlış tutumlara ve tepkilere odaklanan açıklamalarında pratik bir dönüş alır. Tüm Aeonların Dua ve Yakarışlarının Part Sergisi, "homomorfik" (h'mcyhrg) ve "homomorfik" olmayan ışık arasındaki farkları, önceden belirlenmiş doğalar açısından değil, doğru tutum açısından tartışır. Bir miktar ışığın karanlıkla kalıcı olarak karışmaya mahkûm olduğu yönündeki doktrinsel noktayı yorumlayan yazar, böyle bir kaderin "Ben, ne mutluyusam oyum"⁶⁷ düşünen ve nihai kurtuluşlarını gerçekleştirme hırsına sahip olmayanların başına geldiğini açıklıyor. Yazarımız, İlkel İnsan'ın "beş ışık"tan vazgeçmeme vaadinin, "Benim durumumda, karanlıkla orijinal karışım o kadar ağır bir tahribat ve zulme ulaşır ki, bir türlü ortadan kaldırılamıyor, karanlıktan ayrılamıyorum" diye düşünenlere yönelik olmadığını belirtiyor. Daha ziyade bu söz, doğru düşünenler için geçerlidir: "Benim karışımım öyle bir tür ki, tanrı Ohrmizd (İlkel İnsan) ve kardeşlerin yardımıyla arınıp kurtulabiliyorum."⁶⁸ Maniheistlere, dünyadaki Yaşayan Benlik ile kendi ruhları arasında sembolik veya ahlaki bir özdeşlik değil, temel bir özdeşliği tanımları talimatı veriliyor.

--- SAYFA 105 ---

bir kurgu ama önemli, bilimsel bir bağlantı. İnsan bedenleri ve ruhları, ebeveynlerinin tükettiği bitkilerdeki karışık maddeden üreme yoluyla oluşur.⁶⁹ Eğer bir kişi kendisini ıslah etmeyi başaramazsa, döngü devam eder ve Yaşayan Benlik, hem zararlı eylemde hem de üremede yeniden dağılır.⁷⁰ Yaşayan Benlik hakkındaki Maniheist öğretilerin, "gerçeklik ve hakikatin sözleri"nin farkındalığı, bireyi "görece gözleri olan biri... bilge ve nazik bir insan" haline getirir. Bilge ve nazik, kutsanmış ve erdemli bir insan var mı, neden bu büyük gücü düşünmesin ki?"⁷² Aslında, "geçmişteki tüm Budalar ve Arhantlar, beş ışık için harika öğretilerini oluşturmuşlardır."⁷³ Ch/U 6814, "beş tür ağaç ve bitkide yaşadıklarını" fakat "beş tür sözde 'canlı' yaratığın bedenlerinde akılsız, ölü (şeyler) haline geldiklerini" bildirir.⁷⁴ Bu mevcudiyet, doğrudan Denetçiler tarafından resmi itiraflarında belirtildiği üzere disiplin kurallarının uygulanması. Herhangi bir zamanda, farkında olmadan Beş Tanrı'yı (veya) kötü niyetle yaralamışsak veya incittiysek veya (onlara) on dört tür yara açtıysak veya bir şekilde yiyecek ve içecek tanrısı Canlı Benliği, on yılan başlı parmakla veya otuz iki dişle acı çektiysek veya kederlendiysek veya bir şekilde kuru ve nemli toprağa, beş tür yaratığa veya beş tür yaratığa karşı günah işlediysek. otlar ve ağaçların önünde, Majesteleri, şimdi günahtan kurtulmak için yalvarıyoruz. Günahımı bağışla!⁷⁵ Dünyadaki ilahi unsurların çektiği acılar, faillerine sonsuz suçluluk getiren trajik boyutlarda bir destandır. Bu gerçekliğin farkındalığı, eylemlerin kısıtlanmasını ve suçluluk duygusundan kaçınmayı mümkün kılar. Turfan'ın buluntuları arasında, Yaşayan Benliğin Orta Farsça Okunması (Gwy8n 'y Gryw Zyndg) ve Ruh Üzerine Part Vaazı (Gy'n Wyfr's) dahil olmak üzere, Yaşayan Benlik konusuna ayrılmış pek çok inceleme parçası yer alıyor; bunların her ikisi de Werner Sundermann'ın son araştırmalarına konu oluyor. Yaşayan Benliğin Okunması, bizzat ilahi maddenin kendisi tarafından yapılan bir dizi otobiyografik ifade biçimini alır. Bir pasajda şöyle yazıyor: "Ben Yaşayan Ruhum ve saygı duyulan krallıkların asil oğluyum, yaşadığım yerdeki akrabalar ve senin ruhun ve hayatın."

--- SAYFA 106 ---

Beş Elementin özelliklerini ana hatlarıyla belirtir ve onlarla doğru etkileşimin önemini tartışır. İnceleme, "ruhun isimleri"nin aktardığı bilgi olmadan kişinin şu sorulara cevap veremeyeceğini açıklıyor: "Nereden geldin, nereye gidiyorsun, ne istiyorsun, neden geldin, nereye gönderildin ve adın ne?"⁷⁷ Ruh Üzerine Vaaz'ın özü, Beş Elementin her birinin beş doğal süreçteki tezahürünü anlatır (y8nwhr, "lütuf" olarak adlandırılır). Böylece burada 'rd'w fr'w'rdyn olarak adlandırılan ilk element, suyun balıkları desteklemesi gibi canlıları da kapsar. "Yaratıklar 'rd'w fr'w'rdyn aracılığıyla burunlarıyla hayatı (jywhr) solurlar." Rüzgar elemanı suyu buharlaşma yoluyla dolaştırır, bitkileri canlandırır ve sıcaklığı dengeler. Işık unsuru "canlıdır ve hayat verir", üreme sürecini teşvik eder, güzelliği, görmeyi, duymayı, konuşmayı ve hareketi dağıtır. Elementler, çıkarıldığında kendi üzerine çökecek olan tüm evrenin yaşamıdır. Metinde anlatılmaya devam edildiği üzere, bu unsurların dünyada varlığının farkında olmak, Maniheizm için özel yükümlülükler gerektirir. Bu yükümlülüklerin temel temeli, bu doğal yaşam süreçlerinin temel kimliğinin kişinin kendi benlik duygusuyla farkına varmasından kaynaklanmaktadır. Werner Sundermann'ın yerinde ifadesiyle, "Ruhun bilgisi aynı zamanda hem dünya bilgisi hem de öz bilgidir."⁷⁸ Unsurlar sadece dünyanın kurbanları değildir, aynı zamanda onlar olmadan dünyanın var olamayacağı onun yaşamıdır. "Yukarıda on kat gökyüzü ve aşağıda sekiz kat yer Beş Tanrı sayesinde var. Bereketler ve şanslar, renkler ve tenler, benlikler ve ruhlar, güçler ve ışıklar, tüm bunların yeryüzündeki kökenleri ve kökleri Beş Tanrı'dır."⁷⁹ Çin İlahisi Parşömeni, Ruh Üzerine Vaaz'ın fikirlerine aşinalığı gösteren ve elementlere yaşamın atfedilen "beş ışık"ın (wum ming) övgüsüne adanmış bir ilahi içerir. tüm doğal süreçlerin enerjisi. (Onlar) dünyanın özü ve çiçeğinin harika formlarıdır Çeşitli şeyleri, birçok gökleri ve yerleri destekleyen ve tutanlar Tüm duyarlı varlıkların bedenleri ve yaşamları olan Herkes Gözleriyle gören ve kulaklarıyla ses duyan Herkes Kemiklerden ve eklemlerden bedensel güç yaratabilen Ve büyüyen ve besleyen tüm varlıkları ve ırkları yaratabilen DİSİPLİNSEL AKILLAR 85

--- SAYFA 107 ---

Farklı dillerden birçok dil konuşan, aynı zamanda farklı notalardan birçok melodi yapan, aynı zamanda aklın ve bilginin geniş ve büyük ışığı olanlardır. Hayırsever kişinin tüm bilgeliği ve nezaketi Bir retoristin tüm dili ve belagati. Onlar da dünyayı bereketli, bol ve olgun kılan Ve çeşitli ot ve ağaç filizleridir.⁸⁰ Ne yazık ki, dünyadaki bu "değerli hazineler" ve "parlak incilerin" varlığı onlara zarar verir.⁸¹ İlahiyatçı, onları "dalgalarla savrulan sürgünler" olarak adlandırır, "karanlık, derin acı denizinin ortasında" batan ve onların "acı veren çıban ve yaralarından" söz eder.⁸² Onlar aslında "etten başka bir şey değildir". ve İsa'nın kanı."⁸³ İlahi yazarı şunu sorar: "Neden Baba'nın yanından bu dünyaya geldiler?" ve dinleyiciye şöyle der: "Onların hiçbir günahından dolayı acı çekmediklerini açıkça bilin."⁸⁴ Ancak Yaşayan Benliğin farkındalığı soyut bir bilgi değildir; pratik sonuçları vardır. "Beş Işık"ı öven Çin ilahisinde, tasvir yerini nasihata bırakır: Her türlü kötülükten vazgeçin Ve kendi yaratıcınıza dönün Orucu ve emirleri sıkı bir şekilde gözlemleyin, onları her zaman dikkatle koruyun Ve düşüncelerinizi kontrol edin, onları sürekli olarak düzenleyin Gündüz ve gece yalnızca gerçek ve doğru öğretiyi düşünün Ve beş harika bedenini tartışması ve açıklanmasına katılın.⁸⁵ Ve ikinci kantoda: Emirleri yerine getirmede her zaman kararlı ve güçlü olun. ve protokoller Oruç, ayinler, hürmet ve ezberden okuma uygulamak Beden, ağız ve zihin eylemlerinde her zaman temiz ve saf olun Doktrin sözlerini ara vermeden veya durmadan söyleyin ve söyleyin Ve aynı zamanda merhametli eylemleri ciddiyetle uygulayın Nazik ve dostane olun, aşağılamalara katlanın ve tüm kökleri arındırın Bunların hepsi ışık bedenleri için çarelerdir.⁸⁶ 86 MANİCHAI BEDEN

--- SAYFA 108 ---

İlahici bu talimatları korkunç uyarılarla noktılıyor: Eğer cehennemin göçünde acı çeken insanlar varsa, Yıkım ve ebedi hapsedilme kalpasının ateşinde, Bu gerçekten de beş ışık bedenini tanımadıkları ve bu nedenle barış ve mutluluk ülkesinden koparıldıkları içindir.⁸⁷ Ve ikinci kantoda: İnsan hayatının sonuna kadar titrerken hatırla ve düşün. denge!⁸⁸ Özet Mani'ye açıklanan ve Maniheist kilisenin kurumları tarafından iletilen yaşamın sırrı, bu nedenle, dünyada düşüncesizce ilerleyenlerin kazandığı korkunç kaderden kaçınmak isteyen herkesin özel bir tepki vermesini gerektirir. Maniheist söylem, dinin tüm disiplin rejimini, evreni yöneten doğal yasalara ve özellikle de Yaşayan Benliği oluşturan beş ilahi unsurun varlığına uyum sağlamak için makul, aslında gerekli bir yöntem olarak sunar (bkz. Tablo 3.1). Evren hakkındaki gerçek, yalnızca Maniheistlerin sahip olduğu özel bilgi, belirli kurallar ve davranış kurallarıyla ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olan pratik bir bilgidir. Maniciler ilişkilerini her şeyin doğasında olan duyarlı bir yaşama göre ayarlarlar, zararlı bir yaşam biçimini zararsız, (kişinin disiplinine göre az ya da çok derecede) cezadan uzak bir yaşam biçimiyle değiştirirler. Böyle bir yaşam tarzına bağlı kalarak Maniheist, doğum ve ölüm dünyasının tuzaklarını ve çukurlarını aşmayı ve ışık dünyasına ulaşmayı arzular. Yaşayan Benliğin açıklamasını ortaya koyarken, birçok kişinin Maniheist çileciliğin tamamen açıklandığına inandığı bir noktaya geldik. Dünyadaki ilahi mevcudiyet, karşıt karanlık güçlerle birleştiğinde, dünyadaki eylemi o kadar sorunsallaştırır ki, Maniheistler bedenlenmenin ideal biçimi olarak mutlak eylemsizliğe başvururlar - bu iddia böyle devam eder.⁸⁹ Bununla birlikte, Maniheistler, kurtuluş girişimlerinde kendilerini yalnızca Yaşayan Benliğin acılarından masum kılmakla kalmaz, aynı zamanda onun kurtuluşunun araçları olmaya da çalışırlar. Maniheist gerekçeler dünyayı etiyolojik ve fenomenolojik olarak tanımlar. DİSİPLİNSEL AKILLAR 87

--- SAYFA 109 ---

mantıksal olarak, kurtuluş girişiminin yürütüleceği alan ve Maniheist taraftarın bu kurtuluşu gerçekleştirmek için harekete geçeceği nesnelerin yeri olarak. Dünyanın verili özellikleri, bu girişimle olan ilgileri açısından işaretlenir ve tanımlanır ve uygun kurtuluşsal manipülasyona açık olarak nitelendirilir. Maniheist söylem, dünyadaki ilahi maddenin yaygınlığını ve kırılganlığını vurgulayarak, bu dünyadaki insan eylemlerini keskin bir inceleme altına alır ve sıradan insan davranışını sorunsallaştırır. Davranışın bu şekilde sorunsallaştırılması, Mani'nin önerdiği disiplinin yolunu açar ve ona bağlılığı motive eder. Aynı zamanda sorunsallaştırmanın kaynağı -insan eyleminden etkilenen duyarlı canlı töz- dini eylemin nesnesi, Maniheist topluluğun ritüel operasyonları aracılığıyla kurtarılabilecek töz olarak tesis edilir. İç Mantıklar Önceki bölümde alıntılanan metinler, insan vücudunun içindeki madde ve enerjilerin, onun dışındakilerle yakın bir ilişkiye sahip olduğu gerçeğine zaten değinmektedir. Maniheist söylemde antropogoni, kozmogonin yalnızca son aşamasıdır ve antropoloji, kozmolojinin bir aynasıdır. İnsanların oluşumuna ilişkin anlatı, kozmogonide bulduğumuzla aynı bölgesel çeşitliliği gösterir. Ancak hayatta kalan tüm anlatılara göre insanlar, yakalanan ışığın depoları olarak hizmet ederek kozmik kurtuluşu geciktirmek için tasarlanmış kötülüğün araçları olarak ortaya çıktılar. İnsan vücudu iyiyile kötünün kesiştiği noktada yer alır ve her iki maddenin de en zengin konsantrasyonlarını içerir ve her biri diğerine üstünlük sağlamaya çalışır. İnsanlığın kurtuluşu, 88 MANİKE BEDENİ TABLO 3.1. BEŞ ZİWANE VEYA IŞIK ELEMENTİ

--- SAYFA 110 ---

dolayısıyla insanoğlunun ayrıntılarıyla ve insan formunun yapılarıyla yakından bağlantılıdır. Maniheist taraftarın tamamen aşına olması gereken ve düzenli olarak hareket edilmesi gereken bunlardır. Maniheizm bedenini ihmal edilmesini değil, onun fethedilmesini öğretir. Tıpkı ışık güçlerinin kozmosun yapılarını özgürleştirici bir makine olarak hizmet etmek üzere inşa etmesi gibi, insan formunun içerdiği aynı güçler de onun yapılarını kurtuluşsal bir amaca dönüştürmeye çalışır. Merkezi Maniheist Gelenek Kötülüğün ajanları, Adem ve Havva'yı iyi ve kötü unsurların bir karışımından inşa ederler. Niyetleri, insan doğasının kötü kısmının iyi kısmına hükmetmesi ve böylece ikincisini esaret ve kölelik içinde tutmasıdır. Ancak insan bedeninin biçimi, kötülüğün güçlerinin kopyalamaya zorlandığı ilahi bir modeli yansıtır.⁹⁰ Bedenin bu ikili mirası, her bireye kendi ilahi kimliğini uyandırma ve kontrolü kötülüğün hakimiyetinden uzaklaştırma potansiyeli sağlar. Işık dünyasının temsilcileri bu uyanışı mümkün kılmaya çalışırlar ve onların çabaları İlkel İnsan'ın ilk kurtarılmasındaki unsurların çoğunu tekrarlar, böylece kozmogonik süreci antropogonik ölçekte yeniden oynarlar. İsa kurtarıcı rolünde, Adem ise paradigmatik Sıradan İnsan rolünde görünür. "Onu kaldırdı ve ona hayat ağacından yedirdi. Sonra Adem yukarıya baktı ve sesini bir aslan kükremesi gibi güçlü bir şekilde yükselterek ağladı. Saçını yoldu, (göğsünü) dövdü ve şöyle dedi: 'Vay be, vay bedenimin heykeltıraşına, vay ruhumu prangalayana ve vay beni köleleştiren asilere.'" ⁹¹ İnsanların karışık mirası ve çelişkili kimliği, beden ve ruhun karşıtlığı olarak ifade edilir. ⁹² Mani, kendi yazılarında, üreme sürecinin ruh için özgürleşme ürettiğini savunan Bardaisan'ın gibi daha prosomatik görüşleri eleştirdi. El-Biruni, Mani'nin Gizemler Kitabı'ndan alıntı yapıyor: "Berdesan taraftarları, leşin ruhun düşmanı olduğunu, leşin ruhun yükselmesini engellediğini, bunun bir hapisane ve ruh için acı bir ceza olduğunu bilmeden, yaşayan ruhun leşte yükselip arındığını sanıyorlar. Eğer bu insan figürü gerçek bir varlık olsaydı, yaratıcısı onun yıpranmasına ve yaralanmasına izin vermezdi ve buna razı olmazdı. onu rahimdeki sperm yoluyla yeniden üretmeye zorladı." ⁹³ Ancak beden, ruhtan ayrı olsa bile, erdemden yoksun değildir; kötülüğün güçleri tarafından farkında olmadan zarara uğratılan ilahi bir plan üzerine oluşması, bedene bir DİSİPLİNEL GEREKÇELER verir.

--- SAYFA 111 ---

içsel düzenlilik. Ephrem, Maniheist antropolojinin bu olumlu unsurunu, her ne kadar hoş olmayan amaçlardan şüphelense de kabul ediyor. Çünkü onlar, bu bedenini bir araya toplandığını, yedi duyunun tertibini, kalpte nefsin dürtülerini sağlayan bir aletin bulunduğunu, dilde de bir konuşma harpının bulunduğunu gördükleri için, ona karşı açık açık küfür söylemekten utandılar ve kurnazlığa başvurarak onu iki parçaya böldüler. Fakat onlar onun tabiatının kötülükten, iççiliğinin arkonlardan, düzeninin sebebinin de hikmetten olduğunu zannederler. Ve o (bilgelik) kendi güzelliğinin bir suretini arkonlara ve valilere gösterdi ve onları bununla aldattı; öyle ki, gördüklerini taklit etmek için (bir şey) yapmaya kışkırtıldıklarında, her biri hazinesinden elinde ne varsa versin; ve bu nedenle hazinelerinin gasp ettikleri şeyden boşaltılması gerektiğini söylüyor. ⁹⁴ Ayrıca es-Şehrastani, ışık ve karanlığın her birinin kendi ajnelerinden insanın hem bedenine hem de ruhuna katkıda bulunduğunu bildiriyor. Her durumda beş elementten dördü bedenini karışımını oluşturur: ilahi maddeden ateş, ışık, rüzgar ve su; ateşi, karanlığı, boğucu rüzgârı ve sisi yiyip bitiren kötü maddeden. Benzer şekilde, iyilikten gelen zefir ve kötünden gelen el-hummame, hareketli ruhlar olarak bedende dolaşır. ⁹⁵ Tabii ki, bu bedenlerin fiili oluşumu kötü varlıkların yetki alanı içinde kalır ve onların teknikleri o kadar kaotik ve sapkıncı ki, bir beden ile diğeri arasında büyük karakter farklılıkları ortaya çıkar. Diğer bedenlerden daha kötü bedenlerin ve diğerlerinden daha kötü bedensel çerçevelerin var olduğunu söylüyorlar, çünkü (bazı) bedenler diğerlerinden daha şiddetlidir; bu tür ruhlar, tesadüfen tedirgin bedenlerle karşılaşıncı, yumuşak bedenlere gelen diğerlerinden daha tedirgin olurlar. . . Bu bedenlerdeki kötülükler yüzünden, bu nedenle onların içindeki ruhlar kendilerinden son derece nefret dolu hale gelirler. . . ruhlar hatırlayamazlar, "çünkü hata kirliliği onlar için (çok) büyüktür, eğer evlerinden ikinci kez tatlı sel gelip içinde yaşadıkları acıyı hafifletmezse" ya da (öyle olmalı) "artılmış ve yukarıya çıkmış" ruhlar, bunalmış arkadaşlarını kurtarmak için tekrar inebilirler, böylece hepsi herkesi kurtarabilir ve 90 MANICHAEAN BEDENİ

--- SAYFA 112 ---

barışçıl bir şekilde kendi bölgelerine gidin; böylece herkes (birlikte) mücadeleye geldi. . . (böylece) mücadeleden (birlikte) çıkabilirler ve birbirlerinden ayrılmayabilirler.⁹⁶ Üstelik ruhlar her zaman insan enkarnasyonunun faydasını görmezler. Mani, Gizemler Kitabı'nda (el-Biruni'nin bildirdiğine göre) şöyle der: "Havariler, ruhların ölümsüz olduğunu ve göçlerinde her şekle büründüklerini, her hayvanda şekil aldıklarını ve her şeklin kalıbına döküldüklerini biliyorlardı."⁹⁷ Bedendeki iki tabiat arasındaki temas, ilahi cevher üzerinde olumsuz bir etki yaratır ve "ışığın kızı olduğunu söyledikleri ince ruh, eylemlerinde o karanlığın üzerine koyar ve .. davranışında."⁹⁸ "İçimize karışan kötülük, dedikleri gibi, bizi yaralar."⁹⁹ İnsan bedeninin iç dinamikleri, eylem ve beslenme yoluyla hem iyinin hem de kötünün dış güçleriyle etkileşime girer. Ephrem Syrus şöyle anlatıyor: "İçimizde yiyeceklerden kötülüğün toplandığını ve çoğaldığını iddia ediyorlar."¹⁰⁰ Öte yandan, "yiyeceklerin hoş tadının, onlara karışan ışıktan kaynaklandığını söylüyorlar"¹⁰¹ ve "meyvelerde, tohumlarda ve pınarlarda öldüren kötülük var, ama onlarda insanlar için hayat veren iyilik de var." Üstelik "iyilik çoğunluktadır."¹⁰² Maniheiztler, Mani'nin ortaya koyduğu davranış kurallarının bedende bir devrime yol açtığını ve bedende ışığın karanlıktan başarılı bir şekilde ayrılmasını sağladığını iddia ederler. Maniheizt disiplinlerin dayandığı materyalist anlayışlar, Ephrem gibi insanları rahatsız ediyor. "Bize şunu söylesinler: 'Özgürlüğün kusursuz davranışı' mı ayıracak bu kötülüğü, yoksa uyuşturucu ve şifalı kökler mi?... Eğer (zehir), yani aramıza karışan bu küçük kötülük, 'kusursuz davranış' ile değil de uyuşturucular sayesinde bizden uzaklaştırılıyorsa, ruhlara karışan o kudretli ve kudretli kötülüğü 'emirler ve kanunlar' nasıl ayırabilir?"¹⁰³ Bedenin disiplin rejimleri ile mümkün kılınan ıslahı ve eğitimi, Yaşayan Benliğin özgürleşmesine yardımcı olmayı bile arzulamayı seçin. "Mani (dedi) bir şey gibi atılmış olanı, doğruluk ve emir(ler)e riayet yoluyla kendi hakimiyetinden 'günah'a döndürmenin mümkün olduğunu ve zivanenin karanlıkta 'günah'la karışmış olmasına rağmen, oruç ve dua yoluyla artılabileceğini söyledi."¹⁰⁴ Mani'nin Hayat Hazinesi'ne göre (el-Biruni'nin açıklamasını takip ederek), göksel varoluşta mükemmel, ilahi olanda hiçbir farklılaşma işareti görülmez. bedenler: "Sevinç ülkesinde ne erkek, ne kadın vardır, ne de DİSİPLİNSEL GEREKÇELER 91

--- SAYFA 113 ---

nesil organları. Hepsi yaşayan bedenlerle donatılmıştır. İlahi bedenlere sahip olduklarından, zayıflık ve kuvvette, uzunluk ve kısalıkta, şekil ve görünümde birbirlerinden farklılık göstermezler; onlar aynı lambayla aydınlatılan ve aynı malzemeyle beslenen benzer lambalar gibidirler."¹⁰⁵ Maniheizt antropoloji materyalist temeline sadık kalır ve kurtuluşu bedensiz ruhlar açısından değil, dönüştürülmüş ve mükemmelleştirilmiş bir cisimleşme olarak görür. Batı Maniheizt Geleneği Kıpti Kephalaia, Mani'nin insan bedeninin kökeni, yapısı ve işleyişine ilişkin sayısız açıklamasını içerir. Adem ve Havva şöyle açıklıyor: Şekilleri, kötü güçler tarafından ışık ve karanlığın karışımından şekillendirilmişti.¹⁰⁶ Bunlar, güç ve güzellik açısından diğer canlılardan ayrılan benzersiz ışık konsantrasyonlarıydı.¹⁰⁷ Yine de, hem iyiyi hem de kötüyü paylaşan, tutku, yanılğı ve üreme yoluyla insanlar üzerinde kontrolü sürdürmeyi amaçlayan, derinden çatışan varlıklardır.¹⁰⁸ Çift, ışık insan ırkının birçok farklı bedeninde karanlık tarafından daha da dağılmış ve sulandırılmıştır.¹⁰⁹ Augustine, Mani'nin yazılarından birinden alıntı yaparak şu antropogonik anlatımı sağlar: İlk insan olan Adem'in, ışığın onlardan kaçmasını diye karanlığın prenslerinden biri tarafından yaratıldığını söylerler. Temel dedikleri Mektup'ta Manes, evrenin babası olarak tanıttıkları karanlığın prensinin nasıl olduğunu anlatır. İlk adam, karanlığın diğer prenslerine, ortaklarına ve nasıl davrandığına seslendi; . . Bu nedenle, gücünüzdeki ışığın bir kısmını bana bırakmanız daha iyi olur. Böylece bu kadar görkemli bir şekilde ortaya çıkan büyük kişinin resmini yapacağım. . . "Bu yiyecekten pek çok güç elde etti... Sonra kendisiyle aynı soydan gelen kendi karısını yanına çağırdı ve diğerlerinin yaptığı gibi, yutmuş olduğu birçok kötülüğü ekti ve kendi düşünce ve gücünden bir şeyler ekledi, böylece duyusu şekillendi ve döktüğü her şeyi işaretledi. Karısı bunu iyi işlenmiş toprak olarak aldı, tohum almaya alışkındı, çünkü içindekiler onda inşa edilmiş ve bir araya getirilmişti. 92 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 114 ---

tüm göksel ve yersel güçlerin çağlar boyu, oluşan şeyin tüm dünyanın benzerliğine sahip olması gerektiğini.¹¹⁰ Bu kısa ve öz anlatı, insan doğasının ikiliği, insan güzelliğinin teşviki, insan tutkularının aşağılanması ve insan mikrokozmosunun evrensel makrokozmosla ilişkilendirilmesi için bir etioloji sağlar. Kephalaiion 38'e göre, "günah"ın kişiliğindeki kötülük, ele geçirilen unsurları sistematik olarak hapisane benzeri anatomik yapılara bağlayarak bedeni inşa eder (bkz. Diyagram 3.1). Bedeni o inşa etti. Onun [ruhunu] beş parlayan tanrıdan aldı. Onu vücudun beş uzvuna bağladı. Akli kemiğe, düşünceyi sinire, içgörüyü atardamara, akli ete, muhakemeyi deriye bağladı. Beş gücünü belirledi: Akli ruhun akli üzerine, düşüncesi ruhun düşüncesi üzerine, içgörüsü ruhun içgörüsü üzerine, akli ruhun zekası üzerine, akıl yürütmesi ruhun akıl yürütmesi üzerine. Beş meleşini ve otoritelerini DİSİPLİNSEL GEREKÇELERİN beş organı üzerine atadı 93 ŞEMA 3.1: KÖTÜ ANTROPOGONİ SÜRECİ

--- SAYFA 115 ---

ruh. . . (Ve) onu (ruhunu) daima bütün kötü işlere, bütün şehvet günahlarına, suretlere tapınmaya, hile dogmalarına sürükleyerek, onu kölelik alçaltmasıyla aşağıladılar. . . Hata ve unutkanlığa neden olur. Özünü (ousia), ırkını (genos) ve akrabalığını unutmuştur.¹¹¹ Kephalaiia'da Mani ayrıca insan bedeni ile evrenin yapıları arasında bir dizi benzerlik geliştirir. İnsan mikrokozmosu, kendisini oluşturan parçalarda makrokozmosun her ayrıntısını yansıtır.¹¹² Zodyak işaretleri, belirli tanrılar, bitki ve hayvan sınıfları ve iblis kampları ile anatomik parçaların bu benzerlikleri, Kıpti kaynaklarında ayrıntılı bir Listenwissenschaft oluşturur.¹¹³ Bu tanımlamaların neredeyse tamamı, kötülüğün bedeni kontrol altında tutmasını sağlayan araçlar olarak nitelendirilir. Mani müritlerine şöyle der: Bilin ki bu bedende yaşayan, onun içinde kodaman olan birçok güç vardır. İnsan vücudunda, her eve dört tane olmak üzere dağılmış (ve) yerleşik 840 baş vardır. Evlerinin sayımı ve numaralandırması 210 bindir. Tüm bu arkonların vücutta sürünerek, yürüyerek ve birbirleriyle karşılaşarak birbirlerini yaralayıp yok ettikleri olay.¹¹⁴ Bu çatışmalar vücuttan "yaralar" olarak çıkar.¹¹⁵ Archelaus'un İşleri'nin Latince versiyonunda Mani, sıradan insanların akılsız davranışlarında kötülüğün tasarımlarının sürdürüldüğünü vurgulayarak, insan bedeninin karakteri ve üremesi hakkında korkunç bir açıklama verir.¹¹⁶ İnsan vücudu, bir şekilde tekrar eder. Mikrokozmik ölçekte karışım ve çatışma makrokozmosta belirgindir. Aslında dünyaya yayılmış ilahi cevherin yoğunlaştığı ve en güvenli şekilde hapsedildiği nokta olarak özel olarak tasarlanmıştır; dolayısıyla Maniheistler "iyi ve ilahi maddenin yiyecek ve içeceklerde karıştırılıp hapsedilen bu kısmının diğer insanlarda, hatta kendi Denetçilerinde, özellikle de çocuk yetiştirenlerde daha güçlü ve kötü bir şekilde bağlı olduğuna inanırlar."¹¹⁷ Bu nedenle her insan vücudunda ikili bir süreç işler. Doğuştan gelen ruh, yükseliş ya da reenkarnasyon aracılığıyla gerçekleştirilecek kendi geleceğini tasarlar, aynı türdeki ancak besin aracılığıyla bedene getirilen ilahi madde, ya göklere nefes vermek ya da üreme yoluyla yeniden hapsedilmek üzere teslim edilir. Ebeveynler yavrularına hem bedeni oluşturan kirli maddeyi hem de bedendeki kirli maddeleri aktarırlar.

--- SAYFA 116 ---

ruh haline gelen ilahi unsurdur.118 Dolayısıyla sindirim ve üreme sistemleri birbiriyle yakından bağlantılıdır ve iki farklı besin ürünü, bireyin ikili köklerine tanıklık eder.119 Ancak bu iki kökü, birçok modern bilim insanının düşündüğü gibi, yalnızca madde ve ruh olarak anlamak meşru değildir. Maniheistlere göre, insan bedeninin özellikle zararlı karakteri, onun içinde yaşayan kötü bir itici güçten kaynaklanmaktadır. Augustine şunu bildiriyor: "Tüm üyelerinizin ve tüm bedeninizin, hyl2 dediğiniz kötü zihin tarafından oluşturulduğunu ve bu uydurmacının bir kısmının, Tanrınızın bir kısmıyla birlikte bedende yaşadığını söylüyorsunuz."120 Yani "her canlı varlığın, biri ışık ırkından, diğeri karanlık ırkından olmak üzere iki ruhu vardır."121 Tüm evrene karışan kötülük, insanların Maniheist inancın disiplini dışında sergilediği davranışlarda kendini gösterir. "Zina, zina, cinayet, açgözlülük ve tüm kötü eylemler o kötü kökün meyveleridir... ve açgözlülükte de o kötü kökü tadabilirsiniz."122 Augustinus'un bu tür davranışları kötülük olarak tanımlamakta ya da insanoğlundaki kötülüğün birincil kaynağını bulmakta hiçbir sorunu yoktur; ama bunları bizzat insanın yozlaşması ve düşüşüyle açıklıyor. Maniciler buna katılmıyor. Onlara göre, beden ruha karşı şehvet duymasına yol açan şehvet düşkünlüğü, ilk insandaki doğamızın yozlaşmasının bizde yarattığı bir hastalık değil, bize öylesine yapışan zıt bir maddedir ki, eğer özgürleşir ve arınırsak bizden uzaklaştırılabilir. . . . Biri iyi diğeri kötü olan bu iki ruh veya iki zihin, insanda, et ruha karşı ve ruh da ete karşı arzu duyduğunda birbiriyle çatışır.123 İyi ruhlar "kötülükle karışarak günah işlemeye mecbur kalırlar."124 Augustine'in söylediğine göre Mani, "karşı kötü doğanın dayattığı zorunluluk dışında günahın açıklanmasına izin vermez."125 Maniciler aslında belirli bir tür "insanlara kaçmalarını öğütledikleri ruh."126 İyi ruh bile kötülükle teması nedeniyle yozlaşabilir ve ilahi kimliğini kaybedebilir.127 Augustinus, Mani'nin bu tür ruhlar hakkında, onların sürekli olarak kötülüğe bağlı olacaklarını yazdığını ve onların "bu şekilde cezalandırılmayı hak ettiklerini, çünkü kendilerini orijinal parlaklıklarından uzaklaştırmaya izin verdikleri ve kutsal ışığın düşmanı haline geldiklerini" belirtir.128 Maniheist söylem, aksi takdirde keyfi ve hatta çelişkili görünen Maniheist kuralların gerekçelerini sağlar. Augustine, DİSİPLİNSEL GEREKÇELERİN 95

--- SAYFA 117 ---

"Sen hayvanlara karşı merhametlisin, onların insan ruhunu barındırdığına inanıyorsun, ama aç bir dilenciye bir parça ekmeği reddediyorsun."129 Reenkarnasyon inancı bir yandan hayvanlara zarar verme konusundaki isteksizliği destekler; diğer yandan, gıdadaki ilahi maddenin yeniden üretim yoluyla yeniden hapsedildiği bilgisi, gıda yardımını bekarlara yönlendirir.130 Onlar, Tanrıların ilahi üyelerinin, kendilerinin aynı dünyevi üyelerinde kısıtlamaya ve kirlenmeye maruz kaldıklarına inanırlar. Çünkü etin kirli olduğunu söylüyorlar. . . onun arınması gerektiğini ve bu yapıncaya kadar, mümkün olduğu ölçüde, beden maruz kaldığı tüm tutkulara katlanacağını söylüyorlar. . . derler ki, onun uğruna cinsel ilişkiden kaçınırlar, ne beden esaretine daha sıkı bağlanmaz, ne de daha fazla kirlenmeye maruz kalır.131 Seçilmişler için basit bekarlık, yutulan ışığın tekrar bedene yansımamasını sağlar. Bu kadar katı bir rejim izlemeleri beklenmeyen Denetçilerin yine de üremeyi engellemeleri teşvik ediliyordu. "Ve eğer evlilikten yararlanırlarsa, yiyecek yoluyla içlerine giren ilahi maddenin yavrularında et zincirleriyle bağlanmasını önlemek için gebe kalmaktan ve doğumdan kaçınmalıdırlar. Çünkü aslında ruhların tüm etlere bu şekilde, yani yiyecek ve içecek yoluyla geldiğine inanırlar."132 Batılı Maniheist kaynaklar günahları ve tutkuları isyan veya hastalık olarak nitelendirir; dolayısıyla "günahkar" haksız değildir, aşağıdaki Kipti mezmurunda olduğu gibi, Maniheistlerin meşru şikâyetinde bulunduğu müdahaleci dürtüler tarafından haksızlığa uğramıştır: Haksızlığa uğrayan adam - işte, yargıcın koruması, bırakın o bunu yapsın. Kederin öldürdüğü, öfkenin üzerine sıçradığı, şehvetin elbisesinin beyazlığını kirlettiği, inatçılığın kalbinin tatlılığını çaldığı, çılgınlığın alay ettiği ve bilgeliğini elinden aldığı, yakıcı ateşin düşmanlarıyla ittifak yapıp ona zarar verdiği, kibirli gururunun aldattığı ve yere yıkıldığı kişi; işte, hakim oturdu, haksızlığa uğrayanın adını haykırdı. . . . Günah işleyeni, tövbe edeni nasıl affedeceğini bilir. Kendisine gelip yalvaracak kimseyle hesaplaşmaz. But the double-minded man—him he forgives not.133 96 THE MANICHEAN BODY

--- SAYFA 118 ---

Bu mezmur, tutkuları kişileştirerek, bireyin kendi cinsel dürtülerinin kurbanı olduğu ve mahkemede onlara karşı tazminat aradığı bir senaryo oluşturur. Mezmur ilerledikçe hukuki temalardan tıbbi temalara doğru ilerliyor; Mani adil bir yargıçtan yetenekli bir hekime dönüşür. Mezmur yazarı, "Hastalığımızı ondan saklamayalım ve kanseri organlarımızda, Yeni İnsan'ın güzel ve kudretli imgesinde bırakalım da onu yok etsin"¹³⁴ diye teşvik eder ve şöyle dua eder: "Kötülüklerimizi, ruhlarımıza damgalanmış yara izlerini silsin."¹³⁵ Hekim Mani, bedene ilişkin kusursuz tıbbi analiziyle, Köln Mani Kodeksinde, Köln Mani Kodeksinde, bu tarihten bu yana ne hale geldiğini konuşuyor. Codex'in keşfi, Maniheist antropolojinin klasik ifadesi: Bu beden kirlenmiştir ve bir kirlilik kalıbından şekillendirilmiştir. Bir kimse yemeğini temizlediğinde ve yeni yıkanmış olandan yediğinde, bize ondan hala kan, safra, gazlar, utanç verici dışkılar ve bedensel bozulmalar geliyormuş gibi görüldüğünü görebilirsiniz. Fakat bir kimse birkaç gün ağzını bu yemekten uzak tutsa, hemen bütün bu haya ve iğrençliklerin vücutta eksik ve noksan olduğu görülecektir. Fakat eğer [o kişi] aynı şekilde [yiyecekten] [yeniden] yerse, vücutta yine çoğalacaklardır, öyle ki, besinin kendisinden dışarı aktıkları açıktır. Ancak bir başkası yıkanmış ve temizlenmiş yiyeceklerden ve yıkanmamış olanlardan da pay alırsa, bedeninin refahı ve gücünün aynı olduğu açıktır.¹³⁶ Ancak kötülüğün güçleri insanlığı ilahi bir form üzerine modellediği için, insan bedeni de bir kurtuluş makinesi olarak işlev görmek için gerekli yapılara sahiptir. Daha geniş evrendeki özgürleştirici mücadeleler, bireysel beden içinde tam bir taklitle tekrarlanır.¹³⁷ Maniheist, bedene hakim olarak, kozmosun kontrolü için verdiği savaşta ışığın zaferlerini kopyalar ve evreni yönetenlere karşılık gelen anatomik "direkler" oluşturur.¹³⁸ Vücudunun tepesindeki yüzünün çehresini bastırıp alçaltacak ve onu iyiye yönlendirecek olan Seçilmiş, evrenin gizemi gibidir. Bölgenin üzerindeki gözetleme kulesine hükmeden ihtişam sahibi. Onun kalbine hükmedecek ve onu alçakgönüllü kılacak olan kişi, DİSİPLİNSEL GEREKÇELERİN Büyük Kralının suretinde var olacaktır.

--- SAYFA 119 ---

Yedi göğü alçaltan şeref. Onun göğsünün efendisi olacak ve arzusunu alçakgönüllü kılacak olan, Maddeyi alçakgönüllü kılan Işık Adamas'ın gizeminde var olur (hyl2). Mideyi alçaltacak, içindeki ateşin efendisi olacak ve içine gelen yiyecekleri arındıracak olan kişi, Çarkları döndüren, hayatı cennete gönderen Şan Kralının suretine benzetilir. Aşağıda ayakları altındaki hükümdarlığın (archontik2) efendisi olacak ve onu barış zincirine bağlayacak olan kişi, ayak izleriyle aşağıdaki uçurumları aşağılayan Kapıcı'ya benzer.¹³⁹ Mani'nin Köln Mani Kodeksi'nde ilk bakışta son derece karamsar görünen beden tanımlaması, onun Maniheist Seçilmiş'in disiplinli yaşamını yeniden ele almasına yönelik çağrılarına yalnızca zemin hazırlar. Bu nedenle, saflığınızın [gerçekte] ne olduğu konusunda kendinizi [inceleyin]. Çünkü bedenlerinizi tamamen arındırmak imkansızdır. Çünkü her gün vücut, tortuların salgılanması yoluyla rahatsız edilir ve dinlenmeye çekilir. Yani eylem, kurtarıcının emri olmadan gerçekleşir. Demek ki, sözü edilen saflık, bilgiyle, ışığın karanlıktan, ölümün hayattan ve canlı suların bulanıktan ayrılmasıyla gelen şeydir; öyle ki, her birinin diğerine [düşman olduğunu] bilirsiniz ve kurtarıcının [gerçek] emirlerini bilirsiniz ki, ruhu [yok olmaktan] ve yıkımdan kurtararsınız. Bu aslında gerçek saflıktır.¹⁴⁰ Mani'nin burada harici arınma ayinlerini reddetmesi, onun açısından "vaftizden irfana", yani kurtuluş pratiğinin ruhsallaştırılması ve entelektüelleştirilmesine doğru bir hareketin işareti olarak yorumlanmıştır. Ancak yukarıdaki pasaja atıfta bulunarak bu ifadeyi türeten Ludwig Koenen bile şunu kabul eder: "Kurtarıcı'nın emirlerinin marifetle bağlantılı olarak anılması dikkat çekicidir ve diğer gnostiklerle karşılaştırıldığında pasaja belirli bir Maniheist hava katıyor gibi görünmektedir."¹⁴¹ Maniheizm'deki disiplin kurallarının kapsamı ve bunlara yapılan vurgu ve bunların tam olarak Seçilmişlerin bedenini arındırmak ve mükemmelleştirmek için dile getirilen işlevleri, şunu göstermektedir: pasaj tam olarak anlaşılamamıştır. Mani'nin açıklaması arınma eyleminin reddini değil, bu eylemin mekânının dış dünyadan iç fiziğe kaydırılmasını öngörüyor.

--- SAYFA 120 ---

İlk kez Jorunn Buckley tarafından tahmin edildiği gibi insan bilimi.¹⁴² Beden bir bütün olarak saflaştırılmaz çünkü o dünyadan ayrılabilen bir monad değildir (en azından kendini sürdürmek için o dünyanın bir kısmını yutması gerektiği için). Bedenin kendisi bir ikiliktir, iyiyle kötünün bir karışımıdır. Dolayısıyla saflığın sınırı beden ile dünya arasında (Elchasaite arınmalarında olduğu gibi) olamaz, fakat bedenin içinde, onun olumlu ve olumsuz bileşenleri arasında çizilmelidir. "O halde, Mani kendi ana dinini yeniden yorumlarken bile uygulamaya yönelik yönelimini korur. Onun revizyonları kültürel araçların reddini gerektirmez; Electus izole edilmiş, tamamen entelektüel bir bilgi idealine adanmış bir filozof olmamalıdır."¹⁴³ Arındırma süreçlerini insan bedeni içine yerleştiren bir söylemin modern söylemde iki olası analogu vardır: psikolojik ve fizyolojik. Beşeri bilimlerin altyapısından yola çıkarak yapılan din araştırmaları, doğal olarak psikolojik söylemi destekledi. Ancak Köln Mani Kodeksi'nden alınan yukarıdaki pasajın, dilbilimsel olarak söylenenler ile bu pasajı yazanlar, kopyalayanlar, okuyanlar ve duyanlar için taşıdığı anlam arasındaki ilişkileri koruyan doğru tercümesi, Mani'nin görüşünün fizyolojik olarak anlaşılmasını gerektirir. Dolayısıyla Maniheist bilgi, kusurlu bedenin, düşman bileşenlerinin ayrılması yoluyla yeniden oluşturulmasına izin veren pratik bir bilgidir. Bedenin doğuştan gelen kusurunun ıslahı, ilahi vahyin ve fiilin merkezini oluşturur. Dolayısıyla, Maniheist yoruma göre İsa, "köleleştirilmiş olanları güçlerden fidyeye kurtarmak ve onların uzuvlarını asilerin boyunduruğundan ve nöbet tutanların otoritesinden kurtarmak ve bu sayede kendi bilgisinin hakikatini açığa çıkarmak ve içinde hapsolmuş olanlara kapıyı ardına kadar açmak" için bedene girmiştir. tüm insanlar.¹⁴⁵ O halde O'nun zaferi tüm Maniciler için örnek niteliğindedir. Ne kadar inatçı olursa olsun, vücut iyi bir amaç için eğitilebilir. Dolayısıyla Maniheist otorite Baraies, Mani'nin şöyle dediğini aktarır: "Tıpkı günümüzde bir kral tarafından kullanılan genç bir atın, at terbiyecilerinin yeteneği sayesinde kralın bineği haline gelmesi ve böylece onun üzerinde onur ve şanla oturabilmesi ve özel [görevini] yerine getirebilmesi gibi, aynı şekilde [zihin de iyilik yapmak için] bedene sahip olur."¹⁴⁶ Maniheistler, genellikle aslan olarak tanımlanan, içindeki bir canavarı öldürürler.¹⁴⁷ Birey, doğuştan biçim Yaşlı Adam'dır, Işık Zihni tarafından yönetilen Yeni İnsan olarak yeniden biçimlendirilir;¹⁴⁸ o, ilahi olarak biçimlendirilmiş kozmosa benzemeye başlar ve onunla eşzamanlı olarak işleyebilir.¹⁴⁹ DİSİPLİNEL GEREKÇELER 99

--- SAYFA 121 ---

Maniheist, bedenin bu yeniden düzenlenmesini, inanca katılanlarda faaliyet gösteren ilahi bir ajan olan Işık Zihninin yardımıyla gerçekleştirir. Işık Zihni bedene girdikten sonra işine başlar: O, [ruhun zihnini] serbest bırakır ve onu kemikten kurtarır. O, [ruhun düşüncesini] sinirden kurtarır ve [günah düşüncesini] sinire bağlar. Ruhun idrakini atardamardan kurtarır ve günahın idrakini atardamara bağlar. [O] nefsin aklını serbest bırakır ve onu etten kurtarır ve günah aklını ete bağlar. O, ruhun akıl yürütmesini deriden kurtarır ve günahın akıl yürütmesini deriye bağlar. Bu, ruhun uzuvlarını serbest bırakmanın ve onları beş uzuvdan gınahtan kurtarmanın yoludur. Ancak günahın serbest olan bu beş kolunu bağlar. Ruhun uzuvlarını düzene sokar ve onları Yeni bir İnsan, doğruluğun çocuğu olarak şekillendirir, arındırır ve inşa eder.¹⁵⁰ Bireyin bu yeniden inşası, ek lütufların bahşedilmesini gerektirir (bkz. Diyagram 3.2): Şimdi, Yeni İnsan'ı şekillendirip inşa edip arındırdığında, beş büyük uzuvdan beş büyük canlı uzuv çıkarır ve bunları yeni kişinin uzuvlarına yerleştirir. Sevgi olan kendi [zihnini] Yeni İnsan'ın zihnine yerleştirir. Üstelik inanç olan [düşünceyi], arındırdığı Yeni [İnsanın] düşüncesine yerleştirir. Onun içgörüsü, ki bu mükemmelliktir, Yeni İnsan'ın içgörüsüne yerleştirir. Sabrını yani aklını aklının içine yerleştirir. Son olarak onun akıl yürütmesi olan bilgeliği Yeni İnsan'ın akıl yürütmesine yerleştirir. . . . Yeni İnsan sevgisiyle, inancıyla, mükemmelliğiyle, sabrıyla ve bilgeliğiyle yönetir. Üstelik onun kralı, evrenin kralı olan Işığın Zihni'dir.¹⁵¹ Dolayısıyla Işık Zihni, Maniheist beden içinde asker, inşaatçı ve yönetici olarak işlev görür.¹⁵² Kıpti Manichaica, yeni bir bedenin ve benlik duygusunun üretilmesine ek olarak, Yeni İnsan'ı sürdürmenin çeşitli tekniklerini tartışır. Bir mezmur, İran'daki çeşidinde olduğu gibi Mısır Maniheizmi'ndeki "kapıların kapatılması" geleneğine tanıklık eder; bu gelenekte, tutkuların alevlenmesine yardımcı olmaların diye duyuların korunması gerekir. 100 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 122 ---

Gözlerimi yönlendir ki, kötü bir bakışa bakmasınlar. Kulaklarıma bir [. . .] kelime. Burun deliklerime şehvet kokusu duymamalarını öğret. Ağızıma iftira söylememesini sağla. Ellerimi bana yönlendir ki, onlar şeytana hizmet etmesinler. Kalbime hiçbir kötülük yapmaması için bana yol göster. Fırtınalı denizin ortasında ruhumu bana yönlendir. Yeni Adamıma rehberlik et çünkü o güçlü imajı giyiyor. Ayaklarıma doğru yolu göster ki, sapıklık yolunda yürümesinler. Ruhuma rehberlik et ki [. . .] günah.¹⁵³ Benzer şekilde, Kephalaion 56'da Mani, Işık Zihninin duyuları fethettiğinden, onları kötülüğe kapatıp iyiliğe açtığından söz eder.¹⁵⁴ Yani şimdi, doğru kişinin bedenindeki cıvatalar içindeki Işık Zihninin ellerinde olduğundan, o, Tanrı'yı hoşnut eden her şeyi [almaya] açıktır. O, sevginin vizyonlarını gözleriyle [almaya] açıktır. . .] ve doğruluk.¹⁵⁵ Bir işgal kuvvetinin komutanı gibi, Işık Zihni, yenilenmiş bedeni daha sonraki saldırılara karşı güçlendirir ve bedenin çevresini silahlı bir kamptaki gibi korur. O halde, Işık Zihninin gücünün ve çalışkanlığının bedenin tüm gözetleme kuleleri üzerinde ne kadar büyük olduğuna bakın. Kampının önünde duruyor. Bedenin tüm akıl yürütmelerini günahın çekiciliğinden uzaklaştırır. Onları sınırlar, dağıtır, kendi iradesiyle ortadan kaldırır.¹⁵⁶ DİSİPLİNSEL GEREKÇELER 101 ŞEMA 3.2: İYİ ANTROPOGONYİNİN SÜRECİ

--- SAYFA 123 ---

Mani'nin Elchasa'cılara sunduğu bilimsel argümanın da açıkça ortaya koyduğu gibi, bedenin ikileminin özü, kendisini hiçbir zaman kötülüğün akışından tamamen kesememesidir. Duyular bir erişim yolu sağlar, ancak yemek yemek zorunlu olarak kötülüğe bedene sürekli bir giriş kapısı sağlar. Maniheistlerin bu kapıyı da "kapatmaya" çalışacakları ve oruç tutmanın amacının bedeni gıdadaki kirlilikten mümkün olduğu kadar izole etmek olduğu düşünülebilir.¹⁵⁷ Ancak kaynaklar, Maniheistlerin daha incelikli ve karmaşık bir tepkisini ortaya koyuyor. Yemeğin devamı hiçbir zaman söz konusu olmadı; olumsuz sonuçları kaçınılmaz olarak kabul edildi. Kephalaion 86'da Mani, kötülüğün yiyecekteki iyiliğe göre göreceli gücünün az çok rastlantısal ve öngörülemez olduğunu ve bunun hakim olduğu durumlarda tüketicinin vücudunda rahatsızlık ve tutkulara artış deneyimleyeceğini açıklıyor. Oruç, halihazırda vücutta bulunan kötü "yönetim" in takviyesini azaltarak zayıflatır,¹⁵⁸ ancak meditasyon ve dua gibi olumlu ürünler, şehvet ve üreme gibi olumsuz ürünler kadar yiyeceğe de bağlıdır.¹⁵⁹ Kephalaion 38, yeniden düzenlenen beden içindeki potansiyel isyanları anlatır ve bu şekilde etkilenenlerin, sadece üstlerinden değil aynı zamanda bo2thoi veya sıradan asistanlardan da olmak üzere akranlarının danışmanlığını almasını tavsiye eder.¹⁶⁰ Yalnız kalma arzusu¹⁶¹ ve kardeşlerine karşı nefret¹⁶² gibi günah antisosyal tutumların patlamasının işaretleri arasında pasaj listelenir. Bu adam kendini bir zarar aracı haline getirir, cemaatten ayrılır ve sonu dünyaya gelir. Onda var olan akıl ondan dağılır ve kendisini gönderen elçiye doğru gider. O, kötü ruhlarla doludur ve onlar [onunla] meşgul olur, onu oraya buraya çekerler ve o da dünyevi insanlar gibi olur, çünkü [o] değişecek ve tüylerinden koparılan bir kuş gibi olacak ve yeryüzünün insanı olacaktır.¹⁶³ Karmaşık ve sofistike antropolojisinin yanı sıra Maniheizm, disiplin rejimlerini sürdürmek için doğrudan bir ödül motivasyonu da sunuyordu. Kıpti Mezmurlar Kitabındaki Thomas'ın Onsekizinci Mezmurunda, konuşmacının "bahçeye" girmenin bir yolunu satın almak için yaptığı ilk girişim reddedilir, ancak yine de bir giriş teklifi sunulur: Ama oruçla birlikte oruç tutarsanız, bahçeye götürüleceksiniz; eğer gözlerin kötü bakmazsa, garibanlığın gölgesinde oturmana sebep olacaklar.

--- SAYFA 124 ---

den; ağzın doğru konuşursa sana kendi suretlerini gösterirler; eğer elleriniz [. . .], yalvarışlarınızın aksanını duyacaklar. . . ; eğer kalbin sağlamsa. . . ; eğer ayaklarınız hakikat yolunda yürürse, sizi de onlardan biri yapacaklardır.164 Başka bir yerde Mani, ıslah edilmemiş duyulardan ve bedenın diğer yöneticilerinden, her insanın içinde yaşayan bir ejderhanın on dört başı olarak söz eder. Kim onları bedenın düşüncesi olan ejderhayla tanır, onunla mücadele eder ve galip gelir ve onu onlarda öldürür. . . [ona] kutsal doğru kişi, seçilmiş, iyi insan denir. Zaferi, (bedenden) çıktığı gün acı çekmeden alır.165 Bu vaadin başarılı sonucu, Kıpti Mezmur Kitabı'nın cenaze ilahilerinde tasavvur edilir; burada ölü kişiye "dualarınız ve oruçlarınız başınıza taç oldu" denir.166 Cemaat "mükemmel bekaret, dua ve oruç, ruhumuzun zırhı" şarkısını söyler.167 Apotheo büyüklüğündeki Seçilmiş bunun adına konuşur. Kendisine "emirlerini bana kuşattığın görkemli zırhı [...] onun aracılığıyla giydirdim; onu uzuvlarıma taktım; düşmanlarıma karşı savaştım."168 Bu, "bana kutsal emirlerini yerine getirmeyi öğreten kurtarıcım" tarafından bahşedilen zırhtır.169 Seçilmişler ölümleri üzerine cennete yükselme ödülünü alırken, Denetçinin daha az katı yaşam tarzı daha ileri seviyelere yol açar. reenkarnasyon, ancak önceki yaşamlarda dini desteklemenin kazanılan erdemine karşılık gelen gelişmiş bir durumda. Maniciler ilerlemeyi, Augustinus'un hoşuna gidecek şekilde, birden fazla kanal aracılığıyla gerçekleştirilebilecek bir hedef olan özgürlüğe ulaşacakları daha büyük hızla ölçerler. (Denetçiler) vaat ettiğiniz tek şey bir diriliş değil, onların Seçilmişlerinizin hayatını, sizin kendi yaşadığınız ve çok övüldüğünüz hayatı yaşayacakları başka bir ölümlü varoluşa geçirir (revolutionem); ya da eğer daha iyisine layıkırsa, kavun ve salatalığın içine girecekler ya da çiğnenecek bazı yiyeceklere girecekler, böylece geçirmeleriniz tarafından hızla arındırılacaklar.170 DİSİPLİNSEL GEREKÇELER 103

--- SAYFA 125 ---

Doğu Maniheist Geleneği Pek çok İran metni, insan bedeninin dünyadaki ilahiyat hapishanesi olarak oluşumunu anlatır. Mükemmel Kurtuluş Ayetleri hikayeyi şu şekilde anlatır: A9, tüm iblislerin kötü anası. . . kendi ruhunun yardımıyla bir rahatsızlık yarattı. Ve bu cesedin cinlerin safsızlığından ve iblislerin kirliliğinden oluşmasını sağladı ve kendisi de onun içine girdi. Daha sonra beş elementten (mhr'spnd'n), efendi Ohrmizd'in (yani İlkel İnsan'ın) zırhını ve iyi ruhu (gy'n 'y xwb) oluşturdu ve onu cesedin içine bağladı. Onu kör ve sağır, duygusuz ve aldatılmış biri gibi yaptı, böylece ilk başta kendi kökenini ve ailesini bilmiyordu. Bir ceset ve hapishane yaptı ve zavallı ruhu bağladı [. . .] ruhu lanetli cesede bağladı ve onu [nefret dolu], kötü, [öfkeli] ve kötü niyetli yaptı. Sonra [efendi] Ohrmizd ruhlara merhamet etti ve bir insan [şeklinde] yeryüzüne indi. . . olan ve olacak olan her şeyi açıkça ortaya koydu. Bu etli cesedin efendi Ohrmizd tarafından yapılmadığını ve onun ruhu da bağlamadığını hızla ortaya koydu. Zeki ve şanslı ruh yeniden dirildi; iyi efendi Ohrmizd'in bilgisine (d'ny8n) inanıyordu. Her emri ve kuralı, erdemin mührünü kudretli bir kahraman gibi şevkle kabul etti. Ölümcül cesedi kaldırıldı ve sonsuza kadar serbest bırakıldı ve cennete, o talihlilerin diyarına yükseltildi.171 Bu anlatım açıkça ilk zamanların olaylarını bireyin kaderine yansıtıyor.172 Eğer her şey tam olarak bu şekilde olmuş olsaydı, kurtuluş zamanın şafağında tam ve nihai olurdu. Bunun yerine, savaş, başka bir yerde uzun uzadıya anlatılan tahterevallı tarzında devam etti. Hikayeyi kendi tarzında anlatan bu ilahi, bireysel taraftarın özlemleri ile antropogonik mitin paradigmatik olayları arasında somut bağlantılar kurar. Bu ilahinin bestecisi, tüm kurtuluş tarihini körü körüne yeniden anlatmak yerine, esasen bir trajedi olan şeye en olumlu şekilde yaklaşmak için ilahi formunun doğasında olan kısaltma gerekliliğinden yararlandı. İlahinin yazarı, Maniheist kilisenin kurtuluş vaadini mite geri yansıtarak, hem taraftarın mitin tuzağa düşmüş ruh özyle özdeşleştiğini yeniden doğrular, hem de ilahinin paradigmatik değerini güçlendirir.

--- SAYFA 126 ---

Hikaye, ilk ruhun kendisini Maniheist regula fidei'nin bir taraftarı haline getirerek anlatılıyor. Çin İlahileri Parşömeni, vücudun mevcut kusurlu durumunun arka planı olarak, başka yerlerde gördüklerimizle daha uyumlu olarak, insan vücudunun orijinal yaratılışından bahseder. Kurnaz zanaatkar tarafından etten beden yaratıldığında O, şeytanların kendini beğenmiş, yanıltıcı ve kötü kraliçesiydi. Bunun gibi bir mağarayı ve meskeni tamamlayan, Işığın doğalarını (ming-hsing) tuzağa düşüren ve tutuklayan ve kendini arkasına gizleyen Açlığın acımasız ateşleri zincirlere ve prangalara dönüşür Ve insan tüm canlıları sonu olmayan bir şekilde katleder ve incitir Bütün gün boyunca yiyip yutan birçok beden Ama yine de ondan kurtulamamıştır. doğum ve ölüm işkenceleri.173 Ts'an-ching, ışık güçlerinin evreni "ışılıklı bedenlerin iyileştirildiği hastane"174 olarak inşa etmeyi başardıktan sonra "arzu iblisinin", insan vücudunun beş ilahi element için bir hapisane ve "evrenin nokta nokta tam bir görüntüsü" olarak inşa edilmesini ayarlayarak misilleme yaptığını anlatır.175 Beş parlak doğayı bedensel bedene kilitledi. burada bir mikrokozmos oluştu. Dahası, [beş parlak doğayı] oraya hapsederek ve zincirleyerek on üç karanlık, ışıklı olmayan güce yardım etti. Üstelik artık bağımsız olmalarına da izin vermiyordu. Böylece arzu iblisi saf eteri kemikten kaleye kilitledi; içine bir ölüm ağacı dikerek karanlık düşünceyi kurdu. Daha sonra mükemmel rüzgarı sinirlerin kalesine kilitledi; içine bir ölüm ağacı diktiği karanlık hissi yarattı. Daha sonra ışığın gücünü damarların kalesine kilitledi; içine bir ölüm ağacı diktiği karanlık yansımayı oluşturdu. Daha sonra mükemmel suyu etin kalesine kilitledi; içine bir ölüm ağacı diktiği karanlık zekayı kurdu. Daha sonra mükemmel ateşi deriden kaleye kilitledi; karanlık akıl yürütmeyi kurdu ve içine bir ölüm ağacı dikti.176 Bu ölüm ağaçlarının her biri, bedene hakim olan ve onu karanlığın kölesi yapan olumsuz tutkular üretir. Şeytani bir şekilde tasarlanmış insan DİSİPLİNSEL GEREKÇELERİ 105 içinde kilitli olan Beş Element

--- SAYFA 127 ---

bedenleri, onların azabından dolayı sarhoş ve hezeyan haline gelirler. Ts'an-ching, onların durumunu, kendisini sürekli taciz eden ve üzerine zehirlerini tüküren, iç içe geçmiş zehirli yılanlardan oluşan bir kafeste baş aşağı asılı duran bir adamın durumuna benzetir.177 İlahiler Parşömeni'nde Maniheist şöyle dua eder: "Ben bedensel bedenimin bu zehirli ateşli denizini terk edeyim / İçinde yükselen dalgalar ve kaynayan dalgalanmalar bir an bile durmaz."178 Burası aslında şeytanların yeridir ve Luo-ch'a ülkesi Ve aynı zamanda yoğun bir ormandır, yabani otların ve sazlıkların bataklığıdır Bütün kötü kuşların ve hayvanların birbirine karıştığı Ve zehirli böceklerin, kertenkelelerin ve engereklerin gizlice toplandığı Yer Aynı zamanda kötülük yapan açgözlü şeytanın vücut bulmuş halidir. Aynı zamanda merhametsizliğin üç zehrinin de filizidir Ve aynı zamanda nezaketsizliğin beş zehrinin de kaynağıdır Bütün erkek ve dişi şeytanlar, nefsanî bedenle, doğum akrabalığıyla ortaya çıkarlar. Aynı zamanda vahşi ve zehirli Yeh-ch'aların kalbidir Ve aynı zamanda açgözlü şeytanın zihnindeki düşüncedir Şeytani kralların tüm zırhları ve kolları Saldırgan öğretilerin tüm zehirli tuzakları Değerli şeyleri ve tüccarları boğabilir Ve Güneşi ve Ay'ı, Işık Budalarını karartabilir O tüm cehennemlerin kapısıdır Ve tüm ruh göçlerine giden yoldur. Kanlar, zincirler, hapisler, bağlar beni sürekli tuzağa düşürüyor, şimdi bile beni bazen deli, bazen sarhoş gibi yapıyor. Büyük yeryüzündeki otlar ve ağaçlar, göklerdeki yıldızlar ve gezegenler gibi Yerküredeki toz ve kum gibi ve yeryüzünde çiseleyen yağmur gibi İşlediğim birçok günah ve yanlış var Ve bunların sayısı bin ve on bin kat daha fazla.179 106 MANİKEVİ BEDENİ

--- SAYFA 128 ---

Bedenin doğuştan durumuna ilişkin Maniheist söylem, aşağıdaki Soğd metninde olduğu gibi sıklıkla ağıt biçimini alır: Seni kim bu kadar çeşitli biçimlere dönüştürdü? Peki sizi kim küçük düşürdü (ve) erkek ve dişi bedenlere sardı? Ah ışık tanrısı, sevgili ruh (rw'n)! Kim seni ışık gözlerinden kör etti? . . . Ve sizi ilahi ihtişamlı topraklarınızdan sürgüne mi gönderdi? Peki sizi kim bağladı, kim hapsetti sizi bu karanlık zindana, bu unutkanlığa, bu sığınaksız yere, bu etli bedene? Ah ışık tanrısı, sevgili ruh! Tatlı zehir saçan cehennemi yaratılıştan sizi neden ve kim kısıtlıyor? Peki seni, içinde büyük yılanının da bulunduğu bu bedende beslenen şeytanın kölesine kim teslim etti? Peki seni kim onun utanmaz, karanlık, doymak bilmez ateşinin, doyumsuz küstahlığının hizmetkarı yaptı? Ah ışık tanrısı, sevgili ruh! Seni sonsuz yaşamdan kim kopardı?180 Karma dünyada doğan insanın, "bedensel beden aptal klanı... benim temiz ve saf bedenime sürekli zarar veriyor" şeklindeki umutsuz şikâyetini duyuyoruz.181 Maniheist disiplinlerin bir kurtarma teklifi sunması bu durumdan kaynaklanmaktadır. Bu tür mitolojik imgelerin yanı sıra beden, fizyolojik gözlemi analojiyle birleştiren terimlerle tartışılabilir. Ayrıca, üzerinizde var olan bu bedeni görün ve ona şöyle düşünün: O, tamamen hileler ve yanılsamalar yoluyla, aldatma ve aldatma yoluyla yapılmış ve yaratılmıştır. İçinde (sürekli) köpüren ve kıpırdanan çok sayıda güç, duygu, fikir (ve) düşünce vardır. Büyüleyici oldukları kadar, karışıklıkların ve çalkantıların çok olduğu büyük Samutri okyanusu da öyledirler. . . . Doğudan gelen rüzgar estiği zaman o karışıklıkları, kargaşaları, kargaşaları, fırtınaları batıya getirir. Ayrıca rüzgar batı yönünde estiğinde, bu kargaşa ve çalkantıları doğu yönünde geri getirir.182 Maniheistler, bedenlerinin kötülüğün egemenliğinden kurtarılması gereken işgal edilmiş bir bölge olduğunu düşünmeyi öğrendiler. İnsanların Denetçi rolüne ilk ikna edilmesi ve daha sonra bu roldeki görevlerinin güçlendirilmesi, şaşırtıcı olmayan bir şekilde, onlara günahkarlıklarını ve gelişmeye yönelik sürekli çaba göstermeleri gerektiğini hatırlatan düzyazı vaazlar şeklinde karşımıza çıkıyor. Örneğin Part metni M 580, Denetçilere DİSİPLİN GEREKÇELERİ 107'yi hatırlatır.

--- SAYFA 129 ---

yeryüzündeki canlılara kendi elleriyle işkence ettiklerini, "içinden doğduğunuz bu Canlı Benliği yok ettiklerini"183 ve onların davranışlarına ağılayıp ağıt yaktıklarını. Maniheist disiplinlere uymamak, Soğd Cemaati İtirafında (S'nk Xw'stw'nyft) olduğu gibi, zorunlu olarak dünyadaki ilahi varlığa zarar verilmesini gerektiriyordu: Ah Tanrım, günahlarımı bağışla (mnst'r gyrz')! Başarısızım ve günah işliyorum, borçluyum ve borçluyum - açgözlülükle beslenen, utanmaz A9'un, düşüncelerde, sözlerde ve eylemlerde, gözlerin bakışıyla, kulakların işitmesiyle, dilin konuşmasıyla, ellerin kavramasıyla, ayakların yürümesiyle kışkırtıldım - çünkü her an beş elementi incitiyorum ve yaralıyorum (mrd'spnt). . . kuru ve ıslak topraktaki Buddha-gotra (pwt'ny kw't'r), beş katlı bitki varlıkları, beş katlı hayvan varlıkları.184 Bu tür suçların doğal cezasından kaçmak için Denetçi, Seçilmişlerle kurtarıcı ilişkiye başvurmak zorundadır. "Siz Denetçiler, o kadar çok günah ve suç içinde varsınız ki... size bağışlanma bahşedebilsinler diye her gün Seçilmişlerden toplantı ve af dileyin."185 İyi Denetçiler kendi zayıflıklarına çok dikkat ederler. Onlar, sıhhatli ve [ağrısız], bütün vücudu sıhhatli ve [ağrısız] olan ve başka hiçbir ağrısı ve hastalığı olmayan [bir adam gibidirler. Ancak bir uzuvdan (bir) küçük bir çizikle yaralanır ve sinirli bir şekilde ayağa kalkar (ve) sürekli bununla ilgilenir ve tüm vücudunun sağlıklı ve ağrısız olması için bu yaranın ne zaman iyileşeceğini düşünür.186 Reform yapmak ve onun süreçlerini kontrol altına almak yerine, bozuk beden emirlerine göre yaşayan kişi için korkunç sonuçlar doğurur. Çin İlahileri şu uyarıda bulunuyor: Beden yok olduğunda şeytan ortaya çıkacak Ama günahkar davranışlar zaten temiz ve saf doğaya acı vermiştir. Nereye giderse gitsin her acıya katlanacaktır. Çünkü insanın önceki hayatındaki eylemleri adaletsizdi.187 Herkes bir ömür boyu yaptığı eylemlerden dolayı yargılanır: "Yalnızca iki şey vardır, iyi ve kötü eylemler / Nereye giderseniz gidin veya otursanız Buda doğanızı takip eder."188 108 THE MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 130 ---

O geçici günden sonra yalnızca utanç verici eylemler ve kötülükler yük haline gelecektir onun sırtına. Terazi Kralı'nın huzurunda tüm gerekçeleri yersizdir Ve o, doğum-ölüm işkenceleri için ruh göçüne uğrar.189 Olumlu gerekçeler, en cafcacılı olumsuz olanlar sıklıkla ifade edilir: Bu denetçiler de [bedeni] ve tüm pisliği ertelerler. . . onları [. . .] ve tüm kötülüklerden. . . yak8a'ların ve kötü adamların elinden. . . onlara kapı gösterilir.190 Dolayısıyla disiplin çağrısının genellikle bir ödül vaadiyle bağlantılı olduğunu görebiliriz; Maniheist gelenekler fedakarlıkla değil, kişisel çıkarla yankılanır. Seçilmişlerin elbette cennete yükselme garantisi var. Bu kesinlik "Böğü Han" metnine de yansımıştır: "Biz saf ve temiz seçilmişleriz. Tamamen Allah'ın sözüne uygun hareket ederiz. Bedeni terk ettiğimizde tanrılar diyarına gideceğiz. Neden? (Çünkü) Allah'ın emrine aykırı davranmıyoruz. Büyük baskılar ve çetin imtihanlarla karşı karşıyayız ve bu nedenle tanrılar diyarına ulaşacağız."191 Ancak bu, Hz. Doğu Maniheist kaynaklar, Denetçilere göksel ödüller vaadini uzatırlar: "[İyilik yapanlar] ilahi salonu bulacaklar: bunlar şanslı Adil Kişi ve görevli Denetçidir; ve bu, benliği (gryw) kurtarmak için gerekli olan dindarlıktır (kyrbg).192 Benzer şekilde M 7, "dürüst Seçilmiş ve görevli Denetçilerin salonu bulacağını"193 bildirir ve bir quid oluşturur. pro quo: "Kalbinizi ve zihninizi günahın çalkantısından uzak tutun (ve) huzur yolunda (kendi) ışık yuvanıza doğru yükselin."194 M 77, Maniheist disiplinlere, çok somut gerekçeleri çerçevesinde dile getirilen öğütlerin başka bir örneğini sunar: Yeryüzünden duyulan zevk, biçim tutkusu ve dünyevi şeyler, içine zehir karışmış lezzetli yiyecekler gibidir. Nefsini (gryw) bu tuzaklardan uzak tut! (Diğer) dinlere aldanan varlıklar dehşete düşerler. Kaçış bulamıyorlar; bilmiyorlar [. . .] ve bilgelik. Kör alışkanlıklarla yıkıma giderler. Biçimleri sonsuza kadar esarete ve yıkıma dönüştü. Bir daha kaçış yolu bulamadıkları cehenneme (nrh) ve cehenneme (dwjx) düşerler. Orada barış ve refah ortaya çıkmaz. (Ama) biz, Seçilmişler ve Denetçiler, mutluluğa hazırız: sonsuza dek bir salon, taht ve çelenk. Denetçiler de ölümsüzleşiyor! DİSİPLİNSEL GEREKÇELER 109

--- SAYFA 131 ---

Maniheist dualar, mükemmelliğe yönelik mücadelelerinde ilahi yardıma duyulan arzuyu dile getirir. Tanrılardan "kendimi düzene koymaları (grywm'n wyn'r'h)" istenir.195 Son derece parçalı çift sayfalı M 174, bu tür kaygıları sergileyen dua metinleri196 içerir. Dindarlık (qyrbgyy) için çabalayan Denetçilerden söz eden arka taraftaki pasajlar, "böylece aşta, ruhta ve bedende mükemmelleşeyim ve senin gücün aracılığıyla, efendim, ruhumun üç aldatici şeytanını (gy'n) yenebileyim." İlahiler de benzer duyguları dile getirir: Allah'ım, senin öğütlerini (pnd) ve emirlerini (frm'n) yerine getirmek için gece gündüz gayret göstereceğim. A9'un büyük bir çaba ve hıleye hazırladığı dünyevi zevklerden ve dünya şeylerinden, sizin tavsiyeniz üzerine vazgeçtim. . . . Yol budur, sır budur, büyük emir budur (cx8'byyd) ve kurtuluş kapısıdır (br mwx8yg). Mükemmel (senin) iraden (qr'h), Ey Tanrım, bende!197 İlahiciler aynı zamanda İsa'ya yenilenme ve mükemmellik için başvururlar: Ey geniş ve nazik, ağırbaşlı ve ciddi İsa Buda! Dua edin, büyük merhamet gösterin ve günahlarımı bağışlayın Acı ve ıstıraptan ilham alan sözlerimi dinleyin Bu zehirli ateşli denizi terk etmem için bana yol gösterin Dua edin bana kurtuluşun güzel kokulu suyunu verin On iki kıymetli taş, elbiseler, saçaklar Harika doğamı toz ve kirden arındırın Arınmış bedenimi ciddiyetle süsleyin ve onu zarif hale getirin Dua edin üç zehirli bağ olan üç kışı Ve altı zehirli rüzgar olan altı soyguncuyu gönder Gönder büyük dinin (fa) baharı boyunca doğamın temelini zenginleştir (hsing) Ve doğamın ağacının çiçeklerinin ve meyvelerinin gelişmesini sağla Dua et ateşli denizin büyük dalgalarını ve dalgalarını sakınlaştır Kara bulut ve sisin çevreleyen gölgeleri Büyük dinin güneşini evrensel olarak parlamaya zorla Ve kalbimi ve doğamı her zaman parlak ve saf kıl.198 Birey, müdahaleci kötülüklerin şeytan çıkarılmasını isteyen, ele geçirilmiş bir varlık olarak tanımlanır. alkollü içkiler: 110 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 132 ---

Dua edin, birçok kalpasın hastalıklılığını ve donukluğunu giderin Wang-liang¹⁹⁹ ve diğer şeytanlar ve ruhlar, beni hızlı bir şekilde iyileştirip iyileştirecek büyük dinin ilacını bağışlayın Ve onları kutsal büyüyle susturun ve onları benden uzaklaştırın.²⁰⁰ İlahi yazarı, şeytan çıkarmanın yanı sıra, Maniheistlerin aradığı kişisel ıslahı tanımlamak için toplantı görüntülerini kullanır: Ey her türlü hastalığın şifasının büyük kralı Ey karanlıkta yaşayan herkes için büyük bir parlaklık Özenle Dağılmış olanların hepsini yeniden bir araya getirin. Kalplerini kaybetmiş olanların hepsini yeniden bir araya getirin. . . ! Ben çoktan yok oldum: dua edin beni yeniden canlandırın Zaten karanlıktayım: dua edin aydınlatın beni İblis kral beni on yöne dağıttı Beni biçim almaya ve üç varoluş biçimi tarafından lekelenmeye teşvik ediyor, Donuk ve uyuşturulmuş olmama ve tüm duyularımı kaybetmeme neden oluyor. Cehalet, yanılgı ve arzu beni uzun süre tuzağa düşürdü Yüce dinin ilacını bahşet ve iyileşmeme izin ver!²⁰¹ İlahi yardımın faydası, uygulayıcının buna karşılık gelen bir çaba göstermesini gerektirir; o da "kendini zorlamaya, karşına çıkan bu tek muzaffer tanrı Din Qutı²⁰² için sürekli tetikte ol" diye teşvik edilir.²⁰³ M 7'de ilahiyi dinleyenlere "içine yanmaları" söylenir. her uzuv korku, emir ve yasak (trs 'ndrz u prc'r pt'byd pd hrw hnd'm)."²⁰⁴ Zarar veren tüm iç ve dış, düşünce, sözlü ve işlenmiş günahları öğrenmelidirler. Dindar düşünce ile günahkâr düşünceyi karıştırmayı ve birini diğerinden ayırmayı öğretin. Bedendeki ruha (gy'n) pilot olan tohumunuzu, saf sözü anlayın. Ve onun aracılığıyla, cehenneme giden bir cehennem pilotu olarak, karanlık cehenneme götüren yalan sözü tam olarak bilin. . . . Yeniden doğuşu (jwn) ve ruhların ızdırap içinde ezilip yaralandığı çetin cehennemi hatırlayın. Manevi (rw'nyn) coşkuyu koruyun.²⁰⁵ Bedenin yeniden yapılandırılması, bedenin iç mekanlarında gerçekleştirilen bir tür peyzaj mimarisi biçimini alır.²⁰⁶ DİSİPLİNSEL GEREKÇELER 111

--- SAYFA 133 ---

Mani'nin getirdiği yaşam tarzı, insanın doğuştan gelen kusurlarını, tutkularının insafına bırakan bir ilaca benzetilmektedir. Türk Pothi Kitabındaki "Büyük Mani İlahisi" bu temayı yansıtmaktadır. Onlar, tamah hırsından zehirlenip çürüyüp yok olurken, sen onlara "emverdîn" ilacıyla pansuman yaptın. Öfke tutkusuyla çılgına dönerek düşüncesizdiler; onların kendi kökenlerini anlamalarını sağlayarak, onların düşüncelerini topladınız (yığtîngîz). Beş varoluş halindeki ölümlüleri cehaletten ayırdınız; onlara bilgelik bahşettiniz, onları parinirv0na'ya mahkum ettiniz.²⁰⁷ Işık Zihni, Çin İlahisi Parşömeni'nden alınan aşağıdaki pasajda olduğu gibi, Doğu Maniheist geleneğinde iyileştirici bir rol oynar: Zihnin Kralı temiz ve saftır ve her zaman tetiktedir İnanan ve anlayanlar için işaretleri artırır Her kim varsa, sağlam bir şekilde ilerliyor ve geliyor Onu düz yolda güvenli bir yere yönlendiriyor Onun tarafından artık benim yolum açıldı Buda tabiatlı gözler Ve böylece dört sıralı harika dharmakaya'yı görebilirler Onun aracılığıyla, Buda tabiatlı kulaklarım da aydınlandı Ve Üç Sabitliğin (san-ch'ang) berrak ve saf sesini duyabiliyorum. Bu nedenle, kalbimi arındırarak, tapınarak, överek ve överek Ve tüm karışık düşünceleri ortadan kaldırarak, doğru konuşarak Yakın geçmişte, bilmeden birçok kötülük işledim Şimdi günahlarımın yok olması için yalvararak tövbe ediyorum.²⁰⁸ Ts'an-ching, Işık Zihninin birey üzerindeki operasyonlarını metodik ayrıntılarla anlatır. O, kulaktan girer ve fetheden bir kral gibi bedende ilerler, tahtını insanın kalbine kurar.²⁰⁹ Beş Element'in her birini tutsaklığından kurtarır ve onları bedenin efendileri haline getirir.²¹⁰ Onlara beş erdemi ekler: şefkat, inanç, kanaat, sabır ve bilgelik.²¹¹ Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi rejimler ve mantıklar çoğu zaman ayrılmaz bir bütünlük içinde karşımıza çıkar. Çince metinler belirli bilgiler ve bunların sonucu olduğu iddia edilen uygulamalar arasında doğrudan bir korelasyon kurar. 112 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 134 ---

Size söylüyorum, ışık sürüleri, iyilik yapanlar Ve Beş Işığı (wuming) kavrayabilenler Her zaman uyanmalı ve kalbinizin alanını arındırmalısınız Ve Baba'nın işini hiç ara vermeden yerine getirmelisiniz Doğanın birçok biçimini Ayırt etmeli ve seçmelisiniz Işık gücünün prangalara yakalandığının farkında olun Ve bu doğru dini geliştirmeye karar verin Eğer bunu yapabilirsiniz, hızla özgürleşeceksiniz. Din (fa wang = San. dharmaraja) Ve bizi ölüme giden yanlış yoldan çekip alabilir. Onları saf dinde arındırır ve onları takdire şayan kılar. Akılları ve düşünceleri onurlu ve görkemli olacak ve vücutları beş harikayı (tezahür edecektir) olacaktır.212 Disiplin, Seçilmişler içinde erdemleri geliştirir ve onları Denetçi topluluğuyla çok önemli ilişkilere uygun hale getirir. Seçilmiş, Denetçiyi bilge bilgisiyyle besler. Ve nasıl gözler ayaklara sevgi duyuyorsa ve el de ağza sevgi duyuyorsa, o da aynı şekildedir. Sevgi dolu düşünceler Seçilmiş bir kişiye uygundur. Sonra onların beş çeşit âyetleri olacaktır. İlk işaret tanrı Ohrmizd gibi yumuşaklığındadır. İkincisi ise tanrı Wadziwanta gibi güçlüdür. Üçüncüsü, tıpkı parlak Güneş Tanrısı gibi güzelliğindedir. Dördüncüsü, ölümü diriltten hükümdar Ay Tanrısı gibi bilge bilgisindedir. Ve biçim ve görünüm değiştiren beşincisi, yüce kralların kralının sevgili kızı, yanıp sönen şimşek tanrıçası tanrı Azrua gibidir.213 Bu "Işık Zihninin işaretleri", "gelip ona hürmet eden, onu öven ve onurlandıran ve onun ne olduğunu biliyor ve büyüklüğü ve asaleti ile ona tanık olan" Denetçiler için açıkça görülür.214 Doğulular Maniciler, Işık Nous Üzerine Vaaz'da ve onun Çince tercümesi Ts'an-ching'de bulunan, gerçek Seçilmiş bedenlenmeyi oluşturan bu işaretlerin ayrıntılı bir kataloğunu geliştirdiler. İnsanın nefsini düzene sokması ve günahattan uzak tutması sadece zihinsel egzersizler değildir. Maniheizm disiplini rejimleri fizikseldir ve DİSİPLİNSEL GEREKÇELER 113

--- SAYFA 135 ---

mutlaka vücudun eğitimini gerektirir. Maniheizm'in "ruhları" kadar bedenleriyle de ilgilendiklerini vurgulamak gerekir. Aslında Maniheizm ruhun kurtuluşunun, yalnızca olumsuz anlamda değil, kesinlikle bedenle ilgilenmeyi gerektirdiği söylenebilir. Maniheizm bedenlerinin sağlığı ve güvenliği için göksel güçlere dua ettiler: "Aydınlık Mani, güzel ismin efendisi, hayat veren, beni bedenlen koru; İsa, efendim, ruhumu kurtar."215 Benzer şekilde, M 74.V.7ff'in kutsaması. şöyle diyor: "Melekler sizi korusun, ruhlar size huzur versin; bedenlen bütün olun, ruhen kurtulun." Ve M 801'de bir mezmur yazarı Mani'ye yalvarır: "bedenimi koru (tn) ve ruhumu kurtar (rw'n); dindar dileğimi, ebedi ışık cennetini bahşet."216 Hayatta kalan Çin metinleri, Maniheizm'in uğruna çabaladığı idealleri, mükemmelleşmiş benliğin son koşullarını dile getirir: "Şeytani ırklar sonsuza dek karanlık hapishaneye konulacak / Ve Buddha-gotra sevinçten sıçrayacak ve Buddha-gotra sevinçten sıçrayacak ve Işık alemine geri dönün / Hepsi orijinal bedenlerine kavuşarak, harika, onurlu ve görkemli / Ve cüppeler ve taçlar giyerek ve sonsuza dek mutlu olarak. o kişinin ölümünden sonra, onların Yaşlı Adamı, asker çetesinin karanlık, ışıksız gücüyle birlikte asla çıkamayacağı cehenneme düşecek. Aynı anda, iyiliksever ışık, kendi ışıklı ordusunun saf akrabalarını uyandırarak, tamamen doğrudan ışık dünyasına gidecek; kesin olarak, [bu usta] artık korku içinde olmayacak ve sürekli sevinç duyacaktır.218 İlahiler tekrar tekrar sağlıklı, güçlü ve güzel bedenlere gönderme yapar; ancak görünen o ki, bunlar yalnızca cennette elde ediliyor; aziz kitlelerin ciddi yüzleri çok garip ve benzersizdir Işık üzerlerinde parlar ve vücutları muhteşem ve şeffaf hale gelir Yüzlerce veya binlerce güneş ve ayın parlaklığıyla karşılaştırıldığında Bu azizlerin saç uçlarından gelen parlaklık daha da güçlüdür İçeride ve dışarıda ışık vardır ama karanlık gölge yoktur Bu harika bedenler binlerce veya sayısız şekilde sonsuza kadar parlar.

--- SAYFA 136 ---

Muzaffer, meşhur elmas toprağında yolculuk Bir tüy ya da bir mısır tanesi kadar ağır değiller.²¹⁹ İlahiyatçı, dünyevi varoluşun acıları ve sınırlarıyla açık bir tezat içinde göksel bedenlenmeyi tasvir ediyor: Aziz kitlelerin bedenleri hafiftir, her zaman temiz ve saftır Elleri ve ayakları, uzuvları ve eklemleri felçten arınmışken Doğum ve ölümün aktif eserlerini yaratmazken Yorgunluk ve bitkinlik yaşadıkları nasıl söylenebilir? Bu azizler saf, alçakgönüllü ve bedenleri her zaman mutludur. Elmaslardan (Tib. chin-kang = San. vajra) çerçeveleri (chih-t'i) uykuya ihtiyaç duymazlar. Çünkü ne hayalleri, ne kaprisleri, ne de kabusları vardır. Korkuları ve dehşetleri olduğu nasıl söylenebilir? Veli kitleleri her zaman aydınlanmış ve muhteşem bir nezaketledirler Tabii ki unutkan ve hafızaları eksik değildirler Ama sınırsız dünyadaki her şeyi ve olguları parlak bir aynaya bakar gibi bütünüyle görürler Velilerin zihinleri ve düşünceleri tamamen dürüst ve doğrudur İddia ve hile, gösteriş ve yapmacıklık doğal olarak onların değildir Bedenlerinin, ağızlarının ve zihinlerinin amelleri her zaman temiz ve saftır Nasıl olur da yalan bir söz söyledikleri söylenebilir ki?²²⁰ Somutlaştırılmış haliyle, kamuya açık olarak icra edilen bu tür ifadeler, Augustinus'un (polemik de olsa) Maniheizmi manevi gerçeklikleri fiziksel özellikler açısından ele alan materyalistler olarak nitelendirmesiyle ilişkilidir. Bu özelliklerin mükemmelleştirilmesi gerekir, reddedilmesi değil.²²¹ İlahi Parşömenler bu bakımdan nettir: "Belirsiz geçmişten bugüne ve sonsuza dek zamana / Bedenlerin yok edileceğini söylemek doğru değil."²²² Mükemmellik, bireysel benliklerin homojenleşmesini, ayrımların silinmesini ve deneyimlerin doğrudan iç içe geçmesine açılmayı gerektirir. "Elde edilen her düşünce ve yansıma ve akılda kalan tüm niyetler / Karşılıklı olarak gösterilir ve gözlemlenir ve hiçbir şüphe ve yanlış anlama mevcut değildir."²²³ Kurtarılanların "zihnen uyumludur"²²⁴ ve "her biri istisnai bir görünüme sahip olmadan aynı görünür."²²⁵ "Tüm doğalar (hsing) ve formlar eşittir; ve tüm yerler hiçbir farklılık taşımaz."²²⁶ Ancak Ts'an-ching aynı zamanda dünyevi varlığın geniş bir tipolojisini de açıklar. DİSİPLİNSEL GEREKÇELER 115

--- SAYFA 137 ---

TABLO 3.2. ELEKTRİĞİN MÜKEMMEL BEDENİNDEKİ BEŞ HAYAT AĞACI (TS 'AN-CHING'DEN)

--- SAYFA 138 ---

DİSİPLİN GEREKÇELERİ 117, Seçilmişler tarafından sergilenen ve onların inanç disiplinlerine uygun bağlılıklarını kanıtlayan erdemli niteliklerin bir kataloğu. Ts'an-ching, mükemmelliğin tezahürlerine ilişkin üç farklı açıklama sunar; bunları yalnızca burada özetleyebilirim. İlki, bir Seçilmiş'in üzerinde konuştuğu erdeme göre beş zihniyetin (düşünce, duygu, yansıma, akıl ve akıl yürütme) her birinde "hayırlı ışığın dini düşüncesinin" varlığını tanımlar.²²⁷ İkincisi, Işık Zihninin bireysel beden üzerinde uyguladığı, beş ölüm ağacını söküp yerine her biri sahip olduğu beş hayat ağacını koyan bir tür peyzaj mimarisini tasvir eder. İyi özellikler (bkz. Tablo 3.2). Son olarak, en ayrıntılı açıklama, her biri mükemmel Seçilmiş'te sergilenen beş özelliğe sahip on iki ağacı içerir (bkz. Tablo 3.3).²²⁸ İnsan mükemmelliğinin özelliklerine ilişkin bu ayrıntılı açıklamalar, bedenin tamamen yeniden düzenlenmesinin, bireyde ışığın karanlığa karşı zaferinin ve ilahi bir benliğin ortaya çıkışının sonuçlarını gösterir. Mani'nin getirdiği şifa, Maniheizm dünya görüşü bağlamında, yani Maniheizm'in insan davranışına uygun olarak belirlediği görev açısından bağliı işlevsel hale getirir. Seçilmişlerde yetiştirilen erdemler onları, damıtma işlevi Maniheizm makrokozmosunkine paralel olan mikrokozmos makinelere yeniden yaratır. Hem mikrokozmosta hem de makrokozmosta, başlangıçtaki felaket durumu yeniden işlenir ve kurtuluşa hizmet edecek bir araç haline getirilir. Sonuçlar Çeşitli ayrıntıların bolluğuna rağmen Maniheizm söylem, insan bireyini konumlandığı gerçekliğin tutarlı bir taslağını korur. Evrensel makrokozmos ve insan mikrokozmosunun her ikisi de karşıt maddelerin ilksel karışımından türemiştir ve her ikisi de karşıt güçlerin savaş alanları olarak mevcuttur. Mani, dünyaya bu durumun tanınmasını ya da bir Kıpti ilahisinin söylediği gibi, insanlığa dünyayı gösterdiği bir ayna getiriyor. Gösterdiği dünya, dinin devasa tanımlayıcı söz dağarcığı tarafından en ince ayrıntısına kadar haritası çizilen Maniheizm dünyadır. Bu, ilahi olarak tasarlanmış, yine de inatçı, kurtuluşa yönelik, ancak isyanla bozulan bir dünyadır. İnsan vücudu da kurtarıcı bir potansiyele sahiptir ancak bu potansiyeli ancak içindeki kötülüğün hegemonyasını aşarak gerçekleştirebilir. Köln Mani Kodeksinde Mani, "saflığın... marifet yoluyla geldiğini" beyan eder ve Maniheizm'in birçok modern yorumcusu için böyle bir durum söz konusudur.

--- SAYFA 139 ---

118 MANİKE VÜCUDU TABLO 3.3. ELEKTRİKTE YARARLI IŞIĞIN ON İKİ BİÇİMİ (TS 'AN-CHING'DEN)

--- SAYFA 140 ---

DİSİPLİN GEREKÇELERİ 119 TABLO 3.3. (devam) (devam)

--- SAYFA 141 ---

ifade, dinin Hristiyan Gnostisizmi ile geleneksel ilişkisini doğrulamaktadır.229 Üstelik, irfan yoluyla kurtuluş akıl düzeyinde işlediği için, tüm dışsal uygulamalar bilinenin salt ifadelerine indirgenmiştir. Örneğin Julien Ries, Kephalaion 101'de Elchasaitlerin ritüellerine karşı tepki gösteren ve sonuç olarak fiziksel bir ritüel yerine ilahi bir çağrının ruhsal olarak dinlenmesine odaklanan kurtuluşun "gnostik bir yorumunu" bulur. "Başka bir deyişle, kurtuluş bir vaftiz ritüelinden değil, gnostik bir mesajdan gelir."230 Ludwig Koenen de, Mani'nin Elchasaitlerden ayrılmasını, Köln Mani Kodeksinde tasvir edildiği şekliyle, Elchasaite vaftiz ayinlerini ilahi bilgi yoluyla sağlanan tamamen manevi bir vaftiz için terk eden gnostik bir devrim olarak görüyor.231 Ancak Jorunn Buckley, bu konuda bazı ciddi meydan okumalar ortaya attı. Maniheist sistemin bu yorumuna232 itirazlar, bu bölümde ve önceki bölümde bir araya getirilen verilerle doğrulanmaktadır. Mani bir bilgi sistemi üretti. Maniheizm bu anlamda haklı olarak bir tür irfan olarak adlandırılabilir ve Maniheistlerin kendileri ve dünyaları hakkında bilmeleri gerekenler hakkında konuşmak doğrudur. Normatif bir Maniheist bedeninin oluşumu, bir Maniheist bedeninin üretilmesini gerektirir. (devam)

--- SAYFA 142 ---

bilgi birikimi. Foucault'nun sözleriyle, "Yeni iktidar mekanizmalarının hedefi haline gelirken, beden yeni bilgi biçimlerine sunulur."233 Ancak belirgin bir biçimde Maniheist irfanı daha yakından tanımlarken, bu terimin Maniheist materyallerdeki kullanımının bağlamını hesaba katmak önemlidir. Köln Mani Yazması'nda Mani, saflık teknikleri hakkındaki bir tartışma sırasındaki irfana, başka bir deyişle, kimin ne yapacağını daha iyi bildiğine dair bir tartışmaya atıfta bulunur. O, vücutların ve yiyeceklerin vaftiz yoluyla yıkanmasının bu nesneleri arındırmakta başarısız olduğunu, çünkü bunların kendi safsızlıklarının, bir tür dışsal birikim olarak değil, karışık doğaları nedeniyle içlerinde mevcut olduğunu ileri sürer.234 Mani, ileri sürüldüğü gibi, bu nedenle bedeninin umutsuz bir durum olduğu sonucuna varmaz. Aksine, "gerçek saflığın" bedendeki iki karşıt gücün ayrılmasından kaynaklandığını beyan eder. Bu dili nasıl anlayacağız? Bu ve önceki bölümde uzun uzadıya alıntılanan önemli miktarda materyal, bedeninin yeniden düzenlenmesine ve eğitilmesine, kaotik ve saf olmayan bedeninin yerine geleneğin ona verdiği görevler için mükemmel bir şekilde işlevsel olan Maniheist bir beden koyan bir dizi disiplinler uygulamaya işaret ediyor. Orta İran, Türk, Çince (Ts'an-ching) ve Kıpti (Kephalaion 38) versiyonlarında varlığını sürdüren Işık Nous Üzerine Vaaz, bedeninin ışık güçleri tarafından muzaffer bir şekilde yeniden biçimlendirilmesini, iki maddenin tamamen ayrılması, içerideki saf olmayan ve kötü güçlerin boyun eğdirilmesi ve Seçilmişlerin bedenlerinde başarı ve mükemmellik işaretlerinin tezahürü olarak tanımlar. O halde, Maniheizm'in pratik irfanı bir "ayırt etme" meselesidir, tam da Çin Özeti'ne göre bir Maniheist olmak için gerekli olan zihinsel niteliktir, çünkü o olmadan "dini nasıl uygulamaya koyabiliriz?"235 Maniheistlere dünyadaki ilahi olanı ayırt etmeleri ve dolayısıyla onunla etkileşimlerini sorunsallaştırmaları öğretilir. Julien Ries, Yaşayan Benlik hakkında doğru bir şekilde şu tahminde bulunur: "Bu, inisiyasyonlarla iletilen temel, anlatılamaz gizemdir: maddede tutsak tutulan ışığın gizemi, insanın ona karşı tavrını ima eden dünyanın ruhunun gizemi. Üç işaret öğretisi bu gizem üzerine aşılanmıştır."236 Ries'in çalışması, araştırmacıların dikkatinin arkasındaki ideolojik güdülere yeniden odaklanmasında etkili olmuştur. Maniheist uygulama. Yine de Üç Mühür disiplinini bir dünya ruhu veya Yaşayan Benlik fikrine "aşılanmış" olarak nitelendirmesi, belki de dünya hakkındaki gerçeği ifade etmek için sadece dramatik bir araç olarak, uygulamanın doktrinle geçici, keyfi bir şekilde ilişkilendirilmesini ima eder. Aksine, uygulama ve doktrin, Mani-DİSİPLİNSEL GEREKÇELERDE doğası gereği birbirine bağlıdır.

--- SAYFA 143 ---

Chaeen geleneği kusursuz bir bütünün parçası. Disiplin aslında bireylere keyfi bir dışsal güç gösterisi yaptırmak yerine, bireyler ve etkileşimli bir evrendeki yerleri hakkında bir bilgi bütünü oluşturarak işler.²³⁷ Maniheist disiplin rejimlerini söylemsel geçit törenleri rolüne havale etmemeye dikkat etmeliyiz; aynı zamanda, gerekçeleri davranışsal normların ideolojik vitrini olarak görme yönündeki eğilimden de kaçınılmalıyız. İkisi birlikte ortaya çıkıyor ve yeniden üretiliyor. İktidar, bireyde ifade edilmesinin ve gerçekleştirilmesinin temel aracı olan "bir bilgiyi geliştirmekten, organize etmekten ve dolaşıma sokmaktan başka bir şey yapamaz."²³⁸ Hans Schaeder, Maniheist disiplin rejimlerinin ve rasyonellerinin belirgin bir Maniheist ahlak anlayışı üretmek için birlikte çalışma biçimine gereken ağırlığı veren belki de ilk kişiydi ve biz de onun bu noktadaki içgörüsüne dönsek iyi olur. Eğer dünyanın ve varoluşunun tek anlamı ışığın özgürleşmesi ise, bundan, ışığın özgürleşmesi anlamında aktif çabanın eylemin tek normu olduğu sonucu çıkar. Bu nedenle, ışığa sahip olan bedenlere zarar verme veya yok etme anlamına gelen her eylemden, dolayısıyla özellikle her tür canlı varlığın (sadece insanlar ve hayvanlar değil, aynı zamanda bitkiler de) öldürülmesinden ve aynı zamanda saf elementlerin, su, ateş ve havanın her türlü istismarından, son olarak ve her şeyin ötesinde, ışığın kısıtlamasının, dolayısıyla her şeyden önce üremenin uzamasına yol açan tüm eylemlerin durdurulması kesin bir şekilde kaçınılmalıdır.²³⁹ Maniheist disiplinler duygusal değildir. kötü bir dünyaya verilen tepkiler veya ilahi acıyla empati ifadeleri, ancak bunlar algılanan gerçekliklerin pratik sonuçlarıdır. Bir anlamda Mani, yalnızca olanı değil, aynı zamanda onunla en yakın bağlantı içinde ne yapılması gerektiğini de söyleyen -en güçlü anlamda- birleşik bir dünya görüşü çabasının nihai sonucunu gösterir. Dünyanın anlamı ve ahlakı akla gelebilecek en yakın ilişkiye getirilir. Dünyanın ve insan varoluşunun anlamının sezgisel olarak anlaşılmasına olanak tanıyan bakış açısı, aynı zamanda, şeylerin doğasından kaynaklanan ahlaki davranışlar için üretilen sonuçların olgusal temelli bir genel değerlendirmesine de olanak sağlamalıdır. Ancak bu, kendi kendine yeten bir temele ya da etiğin rasyonelleştirilmesine yönelik çabadan başka bir şey değildir. Ahlaki kurallar artık irrasyonel ilahi gücün incelenmemiş kararından türetilmiyor.

--- SAYFA 144 ---

irade, ancak şeylerin doğasına dair doğru içgörüdür. Dolayısıyla bunların kaynağı artık inanç değil, metafiziktir. Mani kendi ahlâkının temel taleplerini, askı ve •gkra'teia'yı insan yapısından doğrudan çıkarımlar olarak, ilahi gücün karanlık bedenlerdeki esareti olarak sunar.²⁴⁰ Pek çok bilim insanının Maniheist gerekçelerin bilimsel karakterini kabul etme konusundaki isteksizliği, kısmen sonuçta ortaya çıkan etiğin ideal biçiminde pratik olmadığı ve dolayısıyla çok somut anlamda, mantıksız. Schaeder de bu duyguyu yineliyor. Mani, doğal olarak, katı bir şekilde uyulması halinde yalnızca gönüllü açlığa izin veren bu pratikte işe yaramayan etiği gevşetmelidir ve o bunu ikili bir etik getirerek yaptı: "seçilmişlerin" küçük çevresi için daha katı bir itaat, "dinleyiciler" için daha hafif bir itaat.²⁴¹ Ancak ikili bir etiğin getirilmesi sorunu çözmez. Muaf tutulan Denetçilerin çaresine rağmen, Maniheist Seçilmişler bir Jain ya da bir Cathar'ın yapabileceği gibi ölüm orucu tutmadılar. O halde Maniheist disiplin rejimleri hangi amaca yöneliktir? Pek çok bilim adamı, Maniheizm'de çilenin başlı başına kurtuluşsal olduğunu ileri sürmüştür.²⁴² Bu, onu zaten, tanımlı gereği zorunlu bir uygulamayı gerektirmeyen irfan dinlerinden ayrı tutmalıdır. Zorunlu olarak dile getirdikleri onaylanmış bedenlenme modelleri, irfanın getirdiği tanımanın tezahürünü içerir; ve bu tezahür, en karakteristik olarak bedenden ve onun dürtülerinden kopmanın tezahürüdür.²⁴³ Ancak Maniheist disiplinler gerekçeler, rejimleri, Maniheist benliğin beden içindeki karşıt güçlerle karışıklığından ortaya çıktığı bir süreç olarak tanımlar; Maniheist çileyi, bedenin daha sonraki arınma operasyonlarının gerçekleşebileceği kontrollü ve işlevsel bir cihaza dönüştürülmesi olarak nitelendiriyorlar. Maniheist uygulamada bedenden ayrılmak ya da onu terk etmek değil, onun fethi söz konusudur. Bu nedenle, çileci disiplinlerin Maniheist ahlakta oynadığı rolü uygun şekilde kavramak için alternatif modeller aramalıyız. İlk olarak Émile Durkheim, münzevi sistemlerin, bireylerin kendilerini "pozitif ritüeller" içinde kutsalla temasa hazırladıkları "negatif ritüellerin" genişletilmesinden ve detaylandırılmasından kaynaklandığını öne sürdü.²⁴⁴ Durkheim'a göre, DİSİPLİNSEL GEREKÇELER 123

--- SAYFA 145 ---

Bir insan, içindeki tüm dünyevi şeylerden kurtulmadıkça kutsal şeylerle yakın ilişkiye giremez. . . . Dolayısıyla negatif kült bir anlamda amaç açısından bir araçtır: pozitif kült ulaşmanın bir koşuludur. Kendisini kutsal varlıkları bayağı temaslardan korumakla sınırlamaz: ibadet edenin kendisi üzerinde etki yapar ve onun durumunu olumlu yönde değiştirir. Kendisini onun emrettiği yasaklara teslim eden kişi, sonradan eskisi gibi değildir. . . . Yani olumsuz ayinler, olumlu olanlar kadar etkili güçler de verir. (348) Maniheistler, tüm bitkisel yiyecekleri kutsallaştırarak, onu tüketecek olan Seçilmişlerin sürekli olarak saf kalması gereken koşulları yaratırlar; kutsalla temasa geçmeye yönelik hazırlıklar sürekli olmalıdır ve böylece "olumsuz ayinler" bir yaşam biçimi haline gelir. Ayinlerin (345-46) yerine getirilmesiyle ilişkili saygısız emeğin geçici olarak askıya alınması, yaşam boyu bir "ellerin dinlenmesi" haline gelir. Kutsal alana yerleştğinde, herhangi bir küfür edici maddeyle temastan kesinlikle kaçınılmalıdır (342), dolayısıyla "ölü" et veya "kirlatici" şarap tüketimi yasaktır. Belirli eylemlerin ve temaların yasaklanması, oruç tutma ve seksten uzak durma, birçok dinde bireylerin ritüel katılım öncesinde kutsanmasına yönelik adımlar olarak bulunabilir. Bir nüfus, bu tür davranış kurallarını, Durkheim'ın "negatif kültün hipertrofisi" olarak adlandırdığı, bedeni kutsallaştırma araçlarının "gerçek bir yaşam planının temeli olacak şekilde geliştiği" (350) sistemli bir çilecilik şeklinde düzenleyebilir. Durkheim'ın modelinde çilecilik, başlı başına açıklama gerektiren nevi şahsına münhasır bir olgu değildir. Zühd, bazılarının zannettiği gibi, dini hayatın ender, istisnai ve neredeyse anormal bir meyvesi değildir; tam tersine vazgeçilmez unsurlardan biridir. Her din, en azından tohum olarak onu içerir, çünkü bir yasaklama sisteminin bulunmadığı hiçbir din yoktur. Bu konuda mezhepler arasında olabilecek tek fark, bu tohumun farklı mezheplerde az çok gelişmiş olmasıdır. (351) Maniheizm'de "negatif kült"ün tam bir çileye doğru genişlemesi, bu dinin kutsal yerel bir alandan evrensel bir mevcudiyete genişletmesine karşılık gelir. Kutsal ve dünyevi mümkün olan her noktada temas halindedir ve birbirlerinden sınırlanamazlar. Bu, Maniheist disiplinlerin mantığını oluşturur. 124 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 146 ---

Bu bölümde bir araya getirilen kavramlar ve anlatılar, Maniheist çilenin belirli disiplinlerinin makul ve potansiyel olarak etkili görüldüğü bir gerçekliği tanımlamaktadır. Vücudu oluşturan parçaların, onun çeşitli kuvvetlerinin ve ürünlerinin ayrıntılı katalogları, Maniheistlerin üzerinde hareket edebilecekleri nesneler sağlar ve dikkatlerini odaklayabilecekleri noktaların tanımlanmasını sağlar. Böylesine pratik bir uygulama olmadan, bu geniş ve titiz literatür hiçbir gerekçe bulamaz ve yalnızca çılgına dönmüş bir laf kalabalığı olarak görülebilir. Ancak belirli özellikleri, eylemleri veya duyumları sorunlu olarak işaretleyerek bu söylem, taraftarı bunların yeniden düzenlenmesine veya ortadan kaldırılmasına yönlendirir. Bu ilkelerin metodik olarak uygulanması, eğer her ayrıntıya kadar uygulanırsa, yalnızca onaylanmış özellikleri gösteren bir beden, evrendeki kutsal işlevine hazırlanmış bir Maniheist beden üretecektir. Maniheist söylemin önerdiği dünyada iyinin kötünden, ışığın karanlıktan, yaşamın ölümden ayrılması, pratiğin temel krizi olarak ortaya çıkıyor. Köln Mani Kodeksi'ndeki anahtar pasaj, Maniheist münzevi disiplin rejimlerini destekleyen antropolojik analizi ayrıntılarıyla anlatıyor. Zühd rejimi ne kadar aşırı olursa olsun kötülük ve pislik beden dışında tutulamaz. Jorunn Buckley'nin ilk öne sürdüğü gibi, Maniheist tepki, dünyadaki mekânı kutsallaştırmanın aşılmaz zorluğundan beden daha sınırlı ve dolayısıyla daha yönetilebilir alanına doğru bir geri çekilmeyi gerektirir.²⁴⁵ Dünyayla diğer tüm temasları sifıra indiren Maniheist Seçilmiş, dünyayla ilişkisini tek bir alım noktasına sıkıştırır. Karışım ve düzenleme sorunu burada çözülmeli, başka hiçbir yerde çözülmemelidir. İnsan bedeni, Manicilerin sistematik bir özdeşleştirme, ayırma ve iki maddeye ait özelliklerin ilgili olarak bastırılması veya güçlendirilmesi yoluyla kutsallaştırmayı üstlendiği alan haline gelir. Seçilmiş Maniheist yalnızca sürekli bir ritüel faaliyetin temsilcisi olmaya hazırlanmakla kalmaz, aynı zamanda bu uygulamanın mekânı, kutsal alanı da olmaya hazırlanır.²⁴⁶ Dolayısıyla Maniheist disiplin rejimleri yalnızca kişisel arınma araçlarını değil, aynı zamanda şeytan çıkarma, sınırlarını çizme ve kutsal bir yeri mühürleme tekniklerini de içerir. Seçilmişler, ıslah edilmiş ve mükemmelleştirilmiş bedenlerinin kutsal alanında, Maniheist geleneğin temel kurtuluş törenini gerçekleştirir: günlük ritüel yemek. Tüm dünyanın ayaklar altına aldığı ve sıradan yaşamda saygısızlaştırdığı ilahi öz, Yaşayan Benlik, Seçilmişlerin disiplinli bedenlerinde sunulabileceği ve cennetteki evine geri döndürülebileceği uygun şekilde hazırlanmış tapınağı bulur. DİSİPLİNSEL GEREKÇELER 125

--- SAYFA 147 ---

FOUR 111555 Beslenme Ayinleri Bugün Işık Dini'nin vejetaryen toplantılarına katılıyorum. —Lu Yu, Lao-hsueh yen pi-chi Bir Maniheist ritüelde kişi ne yaptı? Bu soru tarihçiye en büyük meydan okumayı sunar ve tarihin sınırlamalarının en keskin olduğu noktayı işaret eder. Burada, bu çalışmanın diğer noktalarından daha fazla, ritüel ve mantık arasındaki uygun ayrım bir engel haline geliyor. Tutarlılık sağlamak için, Maniciler için Seçilmişlerin bedenlerinde olup bitenlerin nesnel bir tanımından başka bir şey olmayan tüm söylemi (beslenmeyle ilgili mantıkların tartışıldığı) bir sonraki bölüme bırakmalıyım ve (konusu beslenme ayinleri olan) bu bölümde yalnızca gözlemlenebilirliğin etik kriterlerini karşılayan dış eylemleri korumalıyım. Bu bölünme ayinlere ilişkin verileri önemli ölçüde azaltmaktadır; Görünüşe bakılırsa, Maniheistler için ayinin iç aşaması, kurtuluşun metabolizması en çok yorum ve ilgiyi çekmişti. Hem normatif hem de polemik kaynaklar, Denetçilerin sadaka hizmetine ve bu hizmeti zorunlu kılan metabolik kurtuluş ideolojisine odaklanma eğilimindedir. Tartışmalı kaynaklar ikincisini saçma olarak eleştiriyor ve sadaka hizmetini sömürücü ve ikiye bölünmüş olarak tanımlıyor. Bu tür anlatımlarda yemek ritüelinin kendisi hakkında çok az şey söylenir; bunun nedeni ya Maniheist olmayanlar arasında ayrıntıları hakkında çok az şey bilinmesidir ya da bu, sade ve basit bir şekilde bir gelenektir.

--- SAYFA 148 ---

yemek. Polemik anlatılar gibi, Maniheist düzyazı kaynakları da dikkati metabolik kurtuluşun fiziğine ve Denetçilerin sadaka hizmetine odaklar. Bu durumda, öncelikle Denetçiler arasında uygulamayı teşvik etmek için kullanılan bir literatürle karşı karşıyayız gibi görünüyor. Neyse ki, Maniheist materyal aynı zamanda ritüel yemeğin icrasında kullanılan metinleri, yemeği kendi yapılarına dahil eden törenlerin ana hatlarını ve Maniheist kurtuluş sisteminin bu günlük işleyişinin işler bir şekilde yeniden inşasına izin verme vaadi veren diğer ümit verici parçaları da içermektedir. denetçilerin sadaka hizmeti Denetçiler, Maniheist kurtuluş projesinin "toplayıcıları" ve Seçilmişlerin Maniheist evrendeki ritüel işlevindeki "yardımcıları" veya "yardımcıları"dır.¹ Sadaka verme emri ve teşvikiyle ilk karşılaştığımızda, genel hayırseverliği düşünebiliriz. Ancak Maniheist gelenek, sadakayı özellikle, günlük ritüel yemek amacıyla Seçilmişlere verilen yiyecek teklifleri olarak tanımlar. O halde sadaka töreni, yemeğin bir ön aşaması olarak işliyor ve Maniheist beslenme ayinlerinin bir parçası olarak resmileştirildi. Merkezi Maniheist Gelenek El-Biruni, Denetçilerin "mallarının onda birini sadaka (et-tasadduk) olarak vermek" ve "Seçilmişlere sponsor olmak" yükümlülükleri arasında yer aldığını belirtir.² Sadaka hizmetine veya aslında ritüel yemeğe ilişkin daha ayrıntılı atıfların Arap kaynaklarında bulunmaması şaşırtıcıdır. Bu gerçeği açıklayacak hazır bir cevabım yok, çünkü hem el-Biruni hem de özellikle an-Nedim, Maniheistler arasındaki diğer kült uygulamalara ilişkin çok açık ayrıntılar sunuyor. Ancak Arap edebiyatının bu iki devinden hiçbirinin Maniheizm hakkındaki bilgilerini ilk elden gözlemlerden elde etme iddiasında olmadığını belirtmek gerekir. Aksine, ikisi de ellerinde bulunan Maniheist literatürden çalışıyorlardı. Belki de kaynakları arasında yardımcı metinler eksikti; ya da belki de, bazı modern araştırmacılar gibi, kendi dini mirasları açısından önlerinde olanı okudular ve bir yemeğin dini uygulamalarda alabileceği merkezi önemi gözden kaçırdılar. İslam'ın kendine ait bir sadaka hizmeti vardır; kişinin servetinin bir kısmını ihtiyaç sahiplerine dağıtma beklentisi vardır. An-Nedim ve el-Biruni'nin BESLENME AYINLERİ 127 varmış gibi görünüyor

--- SAYFA 149 ---

Maniheist sadaka hizmetini doğrudan Müslüman uygulamasına benzer olarak yorumladı. An-Nadim'in aktardığı Maniheist cemaatin kanonik mektupları arasında sadaka hizmetiyle ilgili en az yedi adres meselesi var.³ Batı Maniheist Geleneği Köln Mani Kodeksinde kullanılan kaynaklardan biri, Mani'nin hâlâ Elchasaite'lerle yaşarken yeni başlayan bir sadaka hizmeti başlatmaya çalıştığını tasvir ediyor: "Onların kanunlarının liderlerinden biri benimle konuştu, bahçeden sebze almadığımı, onun yerine sebze almadığımı gözlemlemişti. onlardan dindar bir bağış (eusebeia) olarak istedi ve bana şöyle dedi: 'Neden bahçeden sebze almadın da bunun yerine benden bağış olarak istedin?'"⁴ Daha sonra kodekste Mani, "öğretmenleri ve piskoposları, Seçilmişleri ve Katekümenleri, masaları (trapezai), dindar bağışları (eusebeiai) ve en büyük yardımcıları (bo2thoi) ile" gelecekteki kilisesini tasavvur ediyor.⁵ Mani, sıradan insanların beslenme konusundaki konukseverliğini kabul eden İsa ve havarilerinin paradigmatik örneğine başvuruyor.⁶ Mani'nin ilk dönem misyonerlik çalışmalarından bölümler, sadaka kurumunun sağlamlaştığını gösteriyor. Bir keresinde Mani bir kızı iyileştirdiğinde babası Mani'ye istediği ödülü teklif eder. "(Ben) ona, 'Sahip olduğun altın ve gümüşten hiçbir şey istemiyorum' dedim. Ondan sadece benimle [beraberinde olan] kardeşlerimin günlük [yiyeceklerini] kabul ettim."⁷ Namazın, orucun ve zekatın esaslarını ele alıyor gibi görünen parçalı bir bölüm şu pasajı içeriyor: "Orucun bitme saati [yaklaştığında], bağış toplamamızı [bize söyledi]. (euse[beiai]) Ama ona şöyle dedim: 'Neden masamıza bakılmıyor?'"⁸ Köln Mani Kodeksi'nin tüm bu bölümlerinde, sadaka hizmetinin onaylayıcı etiolojisi, yalnızca varlığı nedeniyle değil, aynı zamanda özel biçimi nedeniyle de dinin kurucusunun hayatından alınır.⁹ "Sofralar" ve "dindar bağışlar" ile birlikte "Seçilmişler ve Vaizler". Maniheist topluluğun temel gerçekliğini oluşturur¹⁰ ve "masa" kelimesi Maniheist literatüründe ritüel yemek için teknik bir terim olarak bulunur. On beşinci Kıpti "Thomas" mezmurunda şunu okuyoruz: Evde [bir] masa (trapeza) kuruldu, [evde] ruhlar başıboş dolaşmasınlar, dolaşmasınlar, arzusu büyük olan dünyada ruhlar silinip yok olmasın diye [evde] bir masa kuruldu. . . . Ey zenginlik elinde olan insan, neden bu uykuda uyukluyorsun? Bu nedenle geceyi üçe bölüp uyumayacaksın.

--- SAYFA 150 ---

bir kişi için nöbet tutmak ve bir kişi için yaşayanların derin düşünmesiyle derin derin düşünmek (setbe)?¹¹ Bu üç aktivite, ters kronolojik sırayla Seçilmişler için bir gece süren, akşam saatlerinde gerçekleşen derin düşünme veya "çiğneme" aktivitelerini, ardından "izleme" ve ardından gerekli dinlenmeyi içeriyor gibi görünüyor. Kıpti Vaazları, aynı şekilde sofraya ve sadakalara büyük önem veren, inancın gelecekteki altın çağına dair bir kehanet içerir. "Gelecekler ve kutsal metinleri yazılmış, [ve] kitapları süslenmiş bulacaklar. Masayı (trape[za]) [ve] onu hazırlayanları (netchorch mmas) bulacaklar.¹² Konuşmacı savaşın sonunu ve Maniheist kilisesinin hükümdarlığını kutluyor. "İşte, dogmalar vuruldu ve yok edildi. Bakın, sadaka sunusu (mntnae) ve onu [hazırlayanlar] (net[chorch m]mas) belirlendi. İşte, çeşme kazıldı ve içine iyi bir ağaç dikildi."¹³ Daha önceki bir bölümde alıntılanan el-Biruni'nin dilini anımsatan bir dildeki Kıpti Kephalaion, Denetçiyi Seçilmişlerden, öncekinin disiplini koruma konusundaki daha az yeteneğiyle ayırır ve Denetçinin inançtaki destekleyici rolüne dikkat çeker. "Günlük [oruç tutacak gücü olmayanlar, Rabbin gününde oruç tutmalıdırlar. Ayrıca inançları ve sadakalarıyla kutsalların orucuna (koinon2) ve inançlarıyla katılırlar (koinon2). doğruluk ve merhamet kayası. . . . Evin zemini hakikattir, çatının kirişleri de sadakadır."¹⁶ Sadaka hizmeti, Denetçinin temel bir faaliyetini teşkil eder ve biri "yılın tüm günlerinde" gerçekleştirilir.¹⁷ Katekümenatın yaptığı ilk görev oruç tutmak (n2stia), dua etmek (shl2l) ve sadaka sunmaktır (mntnae). . . . Sadaka sunmak, dahası, onu kutsal olana yerleştirir ve bunu onlara doğrulukla verir.¹⁸ Kephalaion 91, "ellerine ulaşana göre, sadaka sunusu (mntnae) aracılığıyla kiliseye yardım eden" kişidir. sadaka "onun armağanlarıdır ve . . . şerefi ve hayatına kazanç sağlayan hediyeler."¹⁹ BESLENME AYINLARI 129

--- SAYFA 151 ---

MS dördüncü yüzyılın sonları ya da beşinci yüzyılın başlarına ait oldukça parçalı bir Latin Maniheizt incelemesi olan Tebessa Kodeksi, Seçilmişler ile Denetçiler arasındaki sadaka hizmeti ilişkisine dair genişletilmiş bir Kutsal Kitap gerekçesi sunar. Yazar, Maniheizt topluluğun iki düzeninin tamamlayıcılığına ve her biri tarafından gerçekleştirilen farklı iş türlerine odaklanıyor. Yine Mani'nin Köln Mani Kodeksinde alıntılıdığı, Luka 10'daki Meryem ve Marta hikayesi ve Luka 16:9'daki "doğru olmayan mamayı kendinize dost edin" tavsiyesi bu bağlamda ortaya çıkar. Tebessa Kodeksi aynı zamanda sadaka hizmetini Pavlus'un mektuplarında çok önem verdiği "azizler için toplanan bağış" ile de tanımlar. Kendisi de eski bir Maniheizt olan ve Tebessa Kodeksi'nin yazarıyla aynı çevrede yazan Augustine, "Denetçilerinize izin veriyorsunuz, çünkü... onlar size gerekli malzemeleri sağlıyorlar" diye suçluyor.²⁰ "Siz kendiniz meyveleri toplamıyor veya sebzeleri sökmüyorsunuz, ancak Denetçilerinize onları toplayıp size getirmelerini emrediyorsunuz ve bunu, getirene bir fayda sağlamaktan çok, size fayda sağlamak için yapıyorsunuz." getirilenler."²¹ Böylece Augustinus, sadakaların özgürleştirici ritüel yemeğe adandığına tanıklık ediyor. Sadaka hizmetinin ve ritüel yemeğin, bizzat Manicilerin çeşitli gerekçeler sunduğu bir sistem oluşturduğunun farkındadır. Onlar bu suçların, Denetçileri tarafından affedildiğine inanırlar çünkü Denetçiler, midelerinde arınan ilahi maddenin, adak yoluyla arınması sağlananlar için bağışlanma elde edebilmesi için Seçilmişlerine bu türden yiyecekler sunarlar. Ve böylece Seçilmişlerin kendileri hiçbir iş yapmazlar. . . ancak tüm bunların Denetçiler tarafından kullanılmak üzere getirilmesini bekliyoruz.²² Augustinus'un gözlemleri, Maniheiztlerin sadakaları ile geleneksel Akdeniz dinlerinin ilk meyve kurbanları arasındaki paralellikleri yansıtıyor. "Tarlalardan alınanların bir kısmı arıtılmak üzere Seçilmişlere ve kutsal adamlara getirildiğinde belirli bir tazminat (compensatio) oluşturduğunu söylüyorsunuz";²³ "Denetçilerinizin bitkilere verdikleri zararların kefareti (expiari) kiliseye getirdikleri meyveler aracılığıyla ödeniyor."²⁴ Augustine sunuların içeriği hakkında ayrıntılar veriyor. Uygun görülen tipik yiyecek çeşitleri olarak "tahıl, fasulye, şifalı bitkiler, çiçekler ve meyveler"den söz eder; yağ, kavun ve marul da bu listeye dahildir.²⁵ Ritüel yemek vejetaryendi ve et, sunulan yiyeceklerin bir kısmını oluşturmuyordu. Augustine, bu yasağın Mani'nin daha geniş disiplin kurallarına nasıl yansıdığını gösteriyor.

--- SAYFA 152 ---

Chaeen topluluğu: "Bir kişinin (hayvanların) kesilmesinin affedilmesi için, meyve ve sebzelerde olduğu gibi etin yiyecek olarak verilmesi gerektiğini, ancak Seçilmişler et yemediğinden bunun imkansız olduğunu ve bu nedenle Denetçilerinizin hayvanları öldürmekten kaçınması gerektiğini söylüyorsunuz."²⁶ Sadaka sunma eylemi, ayrıntıları Batılı kaynaklar arasında yalnızca bir Mısırlının polemik anlatımıyla sağlanan bir ritüel olarak resmileştirildi. içeriği daha sonra Hegemonius'un Archelaus'un İşleri'ne ve Kudüslü Cyril'in altıncı din dersi dersine dahil edilen dini mektup (Pap. Rylands 469). Archelaus'un Elçilerin İşleri versiyonunda, Maniheizt mürted Turbo şunları bildiriyor: Ve eklemek yemek üzereyken, önce ekmeğe şöyle konuşarak dua ederler: "Ben seni ne biçtim, ne öğüttüm, ne ezdim, ne de fırına attım; ama bunları başkası yaptı ve bana getirdi; ben hatasız yıyorum." Ve bunları kendi kendine söylediğinde, Katekümen'e şöyle der: "Senin için dua ettim"; ve böylece o kişi ayrılır. Ne yazık ki bu hesap tarafından sağlanan Seçmen-Denetçi etkileşiminin ayarı Pap. Rylands 469. İkincisi, yazarın bir Maniheizt belgeden türettiğini iddia ettiği, sözde Ekmeğe Özür adı verilen Maniheizt yakarışın içeriğini verir.²⁸ Üç versiyonun karşılaştırılması, mekana (Hegemonius) veya duanın sözlerine (Cyril) bir ikiyüzlülük unsuru ekleyen bir genişleme modelini gösterir. (Üç versiyonun tam karşılaştırması Tablo 4.1'de verilmiştir.) Hegemonius, durumun ikiyüzlülüğünü vurgulayacak ayarı ekler. Seçilmiş, Denetçi'nin değil, Seçilmiş'in masum olduğunu açıkça beyan eden bir "Özür" dilemeyi bitirdiğinde, Seçilmiş Denetçiye "Senin için dua ettim" der. Cyril, Hegemonius'un örneğini izleyerek, Seçilmiş'in bağışçıya "biraz geri çekilmesini" söylemesini sağlayarak duanın içeriğini duymamasını sağlar ve Cyril bağışçıya gerçek lanetler ekler.²⁹ Pap'ta duanın özel ortamı eksik olduğundan. Rylands 469'a göre, "Ekmeğe Özür"ün orijinal haliyle bile sadaka töreninde okunduğundan emin olamayız. Ancak bağışçı ile Seçilmişler arasında Hegemonius ve Cyril tarafından sağlanan bir tür alışverişin ortamı muhtemelen böyle bir törenin bilinen gerçeklerine dayanıyor. Augustinus da benzer şekilde duaların yapıldığı toplantılardan söz eder.

--- SAYFA 153 ---

Denetçiler ve Seçilmişler tarafından birlikte yapılır ve Archelaus'un İşleri'ndeki anlatıda olduğu gibi ritüel yemeğin Denetçiler'in görüş alanından çıkarıldığı konusunda ısrar eder.³⁰ Ancak bu iki törenin kendi deneyiminde bir sıra oluşturduğunu özellikle söylemez. Başka bir yerde, sadaka hizmeti ortamına uygun görünen ritüel eylemlere atıfta bulunur; burada "Denetçiler, dua edene el koymak için Seçilmişlerin önünde diz çökerler ve bu sadece onların rahiplerine, piskoposlarına veya papazlarına değil, aynı zamanda Seçilmişlerden herhangi birine karşı da yapılır."³¹ Ritüel yemek için yapılan sadaka hizmeti, önceki inançların kurban sistemlerinin yerini alır.³² Kephalaion'da. 87 Mani, diğer dinlerin sadaka sunma uygulamaları ile Maniheist kilisenin eşsiz kurumu arasında keskin bir ayrım olduğunu belirtir. Dünyada Tanrı'nın adı nedeniyle her dogma tarafından O'nun adına verilen tüm bu sadakalar - Vaftizcilerin verdikleri sadakaların tümü 132 MANİKEVİ BEDEN TABLOSU 4.1. "EKMEKTEN ÖZÜR"

--- SAYFA 154 ---

Allah'ın ismi uğruna bu sadakaları götürecekleri her yerde onları bir belaya, sıkıntıya ve kötülüğe sürüklerler. Sadaka hizmetinin emirlerinin yer aldığı kutsal kilise dışında, yalnızca O'nun adından dolayı verilmiş olsalar da, dışarı çıkıp Tanrı'ya çıkma fırsatı buldukları bir dinlenme ya da açık kapı [yoktur." diğer dinler arasında Seçilmişlerin basit arabuluculuğuyla bulundu; Yalnızca bu ikili olarak kişileştirilmiş kurumda adakların kurtuluş etkisi yaratması mümkündür. Doğu Maniheist Geleneği rw'ng'n terimi, İran Manichaica'sında, genel olarak Seçilmişlerin Denetçi desteğine ve özel olarak da sadaka hizmetine odaklanan tüm uygulama kategorisini tanımlamak için kullanılır.³⁵ Etimolojik olarak basitçe "ruhu dahil etmek (rw'n)" anlamına geldiğinden, kelimenin çağrışımları ortaya çıkarılmalıdır.³⁶ W. B. Henning, bu terimi şu şekilde tanımlamıştır: Sasani yazıtlarında ve Zerdüşt literatüründe³⁷ bağışçının veya bağışçı tarafından isimlendirilen birinin "ruhu için" anlamına gelen dini ritüellerin yerine getirilmesi için tahsis edilen fon kurumu, Mary Boyce tarafından ayrıntılı olarak incelenmiştir.³⁸ Chr. Bartholomae'de, sürekli bir ateşin sürdürülmesi için veya "ruh adına" (ruv0n r0d) yaşayanların "Seelenheil"i veya ölülerin "Seelengedachtnis"i için duaların (yazi8n) okunması için bağışlar bir kenara bırakılabilir.³⁹ Çeşitli Maniheist metinler sadaka hizmetiyle ilgili olarak aynı terminolojiyi kullanır.⁴⁰ Maniheist bir lider, Part dini mektubu M 5815'te okuyucularını "Denetçiler ile elinizden geldiğince çabalamaya, böylece kardeşlerimi gönderdiğimde kabul bulabilmeleri için (p'dgr'w)"⁴¹ ısrarla teşvik eder.⁴¹ Buradaki "Karşılama", disiplinlerine bağlı olarak kendileri için tedarik etmemeleri gereken gezgin misyonerler için gerekli olan tüm konukseverliği içerecektir. Böylece, M2'de saklanan Orta Fars tarihi anlatımında Mani, Horasan'a ilk misyonunu şu sözlerle gönderir: "Bu din kutlu olsun; öğretmenler, Denetçiler ve 'ruh çalışması' (rw'ng'n) aracılığıyla yüceliğe doğru ilerleyebilsin."⁴² Bu anlatının Soğdça versiyonunda Mani, Mar Ammo'ya, "birçok Denetçinin bu kutsal yerlerde işçi ve yardımcı olarak bulunacağını ve birçok hediyenin olacağını" öngörmektedir. (db'r) ve 'ruh çalışması' (rw'nk'n) bu yerlerden arındırılacaktır."⁴³ BESLENME AYINLARI 133

--- SAYFA 155 ---

Xu0stu0n3ft'ün Soğdça versiyonunun bir parçasına göre sadaka, "günlük bir hediye" (ptmydy db'r) teşkil ediyordu; Denetçi şunu ekliyor: "Din şefine (dyns'r) sunmak benim görevimdi."44 Daha eksiksiz olan Türkçe Xu0stu0n3ft'ün on birinci bölümü, kuralı biraz farklı terimlerle ifade ediyor: Ve kişinin yedi tür sadaka sunması gerektiğine dair bir kural var. (pu8ii) saf dine. Ve eğer ışıklarını toplayan beş tanrı ve melekler (ve) tanrılar Xro8tag ve Padvaxtag bize, Tanrı'ya giden ve özgürleşen beş tanrının ışığını getirselerdi, (o zaman) bizim (bu ışıktan) üstün şeyler oluşturup biçimlendirmemiz ve onları dine getirmemiz gerektiğine dair bir kural vardır.45 "Yedi çeşit sadaka" (yiti tg pu8ii) referansı, Allah'ın yedi gününü ima edebilir. hafta ve dolayısıyla günlük katkı.46 Burada yiyecek sadakaları, İlkel İnsan'ın beş çocuğunun parçaları, dünyaya gömülü unsurlar olarak kimliklerinde ortaya çıkıyor. İşlerin doğal akışında bu parçaların bir kısmı yiyecek olarak Denetçilerin eline geçiyor; bu gibi durumlarda Denetçiler yiyeceklerin bir kısmını Seçilmişlere sunmakla yükümlüdür. TM 276'da kaydedilen, Uygur devlet dini olarak Maniheizm'in temelini oluşturan Böğü Han'ın fermanı, belirgin bir şekilde "ruh eseri" özelliğine sahiptir; şüphesiz rw'ng'n(k'r)'in Türkçe çevirisidir; aynı zamanda bu tür çalışmaların ana odağı olan "ruh yemeğine" de açık bir gönderme yapıyor. Ve liderler ve sıradan insanlar için şöyle güzel bir ferman ilan etti: "...Ben geldim ve tahtıma oturdum ve size şunu emrettim: Eğer Seçilmişler [. . .] size ve eğer sizi ruh yemeğine (özüt a8) teşvik ederlerse (lafzen: acele etmenizi sağlarsa) ve eğer onlar ısrar edip teşvik ederlerse [. . .], onların sözlerine ve tavsiyelerine göre yürüyün ve sevgi dolu bir mizaçla onurlandırın, saygı gösterin ve hizmet edin. [.]."47 Denetçilerin yemeğe katılmamaları yönünde teşvik edildiğini belirtiyoruz.48 Metin, o zamandan beri kesintisiz olarak ruh çalışması (özütlüg i8) ve iyi işler için çabaladıklarını bildiriyor. Ve mübarek, talihli Han, tüm insanlara sürekli olarak iyi işler yapmalarını öğütlüyor, onları teşvik ediyor ve çaba sarf etmelerini sağlıyor. Ve ilahi Han daha da ileri [. . .] böylece (ve) belgeyi oluşturdular.

--- SAYFA 156 ---

Üçgen ve kanun. Ve her on adamın başına bir adamı yerleştirdi ve onu iyi işler ve ruh çalışması (özüt[lüg] i8) için "Uyandırıcı" (tavratgu7i) yaptı.49 Türk kaynakları, sadaka hizmetiyle ilgili olarak Denetçilere yönelik çok sayıda emir ve teşvik içerir. Bir pasaj açıkça şöyle emrediyor: "Kişi iyi, saf Seçilmiş'e saf yiyecek ve saf içecek sunmalıdır."50 İlahiler ve dualar, Denetçileri Seçilmişleri destekleme görevlerine teşvik eder, bir şirket moral konuşması veya siyasi bir miting gibi mevcut görev için şevk uyandırır: "Saf sadaka verelim (arig bu8i berälim), ey hafif ruh! Saf sadakalarla ibadet edelim. (arig bu8in tapinalim), ey hafif ruh!"51 Çin İlahileri Parşömeni aynı şekilde Denetçilere "sadaka vermelerini (pu-shih), oruç tutmalarını, okumalarını ve gayretle çalışmalarını" emreder.52 Orijinal Orta İran ilahilerinin Çince tercümanı bazen adaklardan, Budist rahiplere yapılan bağışlar için Budist Sanskritçe d0na'nın standart Çince tercümesi olan kung olarak söz eder.53 Haftalık ezberden okunması için belirlenmiş bir dua. "Bu doğru din ile antlaşma yapmış olan ve kendilerini Muhterem Işık Olan'ın kurtuluş kapısına emanet eden tüm sadık, sadaka sunan erkek ve kadınlara" bereket niyaz eder.54 "Astrolog Brama Meselinin" sonuç bölümünde merhum bir Denetçinin sesi "verdiğim sadakalardan... başardığım iyi işlerden" bahseder.55 İsa, "verdiğim sadakalar... Sadaka veren ve ruhlarını arayan sadık insanları 'iyi fikirli' olarak adlandırın. yiyecek, aynı zamanda seks ve şiddetten de gelir.58 "Ruh işi"nin maddi desteği bir Orta Farsça pasajın konusudur: "İki bedenle ilgili Mesenyen Mektubu'nda (Mani) şöyle der: Biz ve sen (çoğul) kendi yerimizi hatırlarız ve (oraya) gitmeye çalışırız. Tek bir akılla aldığınız bu bilgelik gerçekten kalıcıdır. Bir yıllık giysilerle ('yw s'rg pymwcn) ve yemekle ve bir günlük ziyafet (nhwyn 'wd swr 'yg 'yw rwcg) [. Denetçiler aynı zamanda BESLENME AYINLERİNİN alıcıları olacak Seçilmişlere karşı olumlu bir tutum geliştirmeliydi.

--- SAYFA 157 ---

sadaka: "(Onlar) [Seçilmişlere] 'ruhları iyi' (özütün edgü) diyecekler. Ve iyi amel, saf Seçilmişlere temiz yiyecek ve temiz içecek ikram edecekler. Ve (Seçilmişlerin) hastalıkları, yalanları, günahları veya günahları olduğunu dilleriyle konuşmayacaklar."60 Bir Seçilmiş'in bu kusurlara sahip olduğunu gözlemleyip buna inansaydı, o Seçilmiş sadakayı rahat bir vicdanla veremezdi; ve bu fikri başkalarına anlatmak, hiç kimse ona adak sunmayacağı için Seçilmişlerin kelimenin tam anlamıyla aklıktan öleceği bir ortamı teşvik etmek olacaktır. Xu0stu0n3ft itirafı, on birinci bölümde belirtildiği gibi, günahların en büyüğü olan "beş tanrının nuru" olan Canlı Nefsin kurtuluş yolunda bir engeli tasavvur eder: Eğer fakirlik yüzünden veya sadaka veremeyecek kadar cimri olduğumuz için dine yedi çeşit zekatı tam olarak verememişsek, eğer beş tanrının ışığını ev ve ev eşyalarına bağladıysak, Allah'a giden ve özgürleşen bu ışığı, eğer (bu ışığı) kötülük yapanlara veya kötü varlıklara veya yaratıklara vermişsek, eğer (bu ışığı) döktüysek veya saçmışsak, eğer Tanrı'nın ışığını kötü bir yere gönderdiyse, (o zaman, Majesteleri, şimdi günahattan arınmak için yalvarıyoruz.) Günahlarımızı bağışlayın!61 Metin bize kişinin sadaka olarak vermesi gereken "tam kapsamlı" miktarın ne olduğu hakkında bilgi vermez, ancak yoksulluğun kişinin sorumluluğunu ortadan kaldırmadığını ileri sürer.62 Maniheist yetkililerin sadaka alışverişi üzerinde bir tekel oluşturma konusunda keskin ve anlaşılır bir çıkarları vardı, T II D 178.II,63'te şöyle okuyoruz: "Sapık ve kafası karışmış sahte vaizler. Ayrıca aldatma ve dolandırıcılık yoluyla sadaka (bu8i) alırlar ve kendileri de cehenneme giderler ve başışçıyı da yanlarında götürürler."64 Aynı şekilde, Xu0stu0n3ft'ün yedinci bölümü, "yanlışlıkla oruç tuttuk (yüküntümüz). . yanlışlıkla sadaka verdi (pu8ii). Metin, iyi niyetle bile olsa, bu tür davranışların günah olduğunu ve affedilmeyi gerektirdiğini açıkça ortaya koyuyor ve bu sistemin mekanik karakterini gösteriyor. Sadaka hizmeti bir cömertlik uygulaması değildir; yanlış araçlarla denersen ters gidebilecek teknik bir işlemdir. Sadaka hizmetinin ihmali veya ihlali, yanlış yapma tartışmalarında belirgin bir şekilde ortaya çıkıyor. Soğdca metin M 549, "çok zarar veren ve yaralayanlardan" söz eder.

--- SAYFA 158 ---

"ruh hizmetine" (rw'nspsyy)."65 M 177, recto'da kısmen korunan bir Orta Farsça katalog, kötü olayların bir listesi arasında "sekizinci: 'ruh işi' artırılmamıştır (rw'ng'n ny p'cyhyd)." Öte yandan M 177'nin arka yüzü, sadaka hizmetinin doğru şekilde yerine getirilmesine dair bir örnek içermekte ve bağış töreninin formaliteleri hakkında önemli ayrıntılar sunmaktadır. İran Maniheist literatüründe çeşitli versiyonları bilinen bu Part masalında, Kh2br0 adlı bir kadın, oğlu D0rawp4hr'ün erken ölümünden dolayı yas tutuyor ve onun ruhunun kaderini öğrenmek için sabırsızlanıyor. Ve o günlerde oraya Rahman (Mani) geldi. Ve onun önünde "ruh çalışması" yaptılar (rw'ng'n prw'n hw qyrd). Ve yemek saatinde ('h'r jm'n) Rahman o genç için kutsama (pd 'frywn) için dua etti. Sonra üç defa secdeye kapandı (nm'c bwrđ). Ve "çocuklar" (yani havariler) bunu sordular: "Bize neden secde ettiğinizi açıklayın." Ve şöyle dedi: "Kendisinden dilediğim dileğimin ve senin yaptığın duanın kabul olması için öz babam ve efendim İsa'ya secde ettim. Ve işte, Doraw'un ruhu (gy'n) melekler tarafından yönetildi ve önüne yerleştirildi (ve) kralların geleneksel kıyafetleri içinde duruyordu." Ve 1b5rs0m ve Kh2br0 15s2g duyunca gittiler. Rahmân'a secde ederek (pd qft 'hynd) dediler ki: "Sana inanıyoruz Rabbim." Bu olayı sadaka hizmeti uygulamasına örnek olarak ele alırsak, birçok ayrıntıyı tahmin edebiliriz. Denetçiler Seçilmişlerin (burada Mani'nin kendisi) önünde "ruhsal çalışma" yaparlar, yani adaklarını onun huzuruna sunarlar. Ancak Denetçiler "yemek saatinden" önce ayrılırlar; Seçilmiş kişinin dua ettiği sırada orada değiller.66 Yukarıdaki anlatım bir kadının şahsen Mani'ye adak sunduğunu gösterse de, diğer kaynaklar sadaka hizmetinde erkeklerle kadınlar arasında katı bir ayrıma işaret ediyor. Lu Yu polemik dolu bir anısında şunları aktarıyor: Aralarında eğitimli ailelerin oğulları da var ve onlar şöyle diyecekler: "Bugün Işık Dini'nin vejetaryen toplantılarına katılıyorum." Ben, "Bunlar şeytana tapanlardır" diyerek onları azarladım. (sizin itibarınızdan biri) neden böyle bir arkadaşlığa sahip olsun ki?" Şöyle cevap verdiler: "Durum bu değil. Cinler (tapınanlar) erkekleri ve kadınları ayırmaz, ancak BESLENME AYINLERİ 137

--- SAYFA 159 ---

Işık Dini'nin takipçileri 'erkek ve kadınların birbirleriyle temasa geçmesine izin vermezler.'⁶⁷ Işık Dini'nin bir (erkek) takipçisine bir kadın tarafından hazırlanan yemek sunulursa, o onu yemeyecektir.'⁶⁸ Maniheist sanat geleneğinin az sayıdaki kalıntısı böyle bir kuralın varlığını destekliyor gibi görünüyor. Türk ve Çin kaynakları da sadaka bağışlama ayınının kendisine kanıt sağlıyor. Çin Özeti'nin beşinci bölümünde, m0n3st0n memurları, İranca rw'ng'n 'sp'sg veya 'ruh çalışması diyakozu' kelimesinin Çince çevirisi altında görünmektedir. Çince tercüman bunu oldukça yumuşak bir şekilde "ayın memuru" olarak açıklıyor, ancak ardından "özellikle bağışların dağıtımını yönetmekle görevlendirildiği" ve görünüşe göre "sunumlarla (kung) ve sadakalarla (shih) meşgul olduğu" yorumunu ekliyor. Seçilmişlerin ideal yaşamını anlatan yazar şöyle diyor: "Onlar mükemmel bir vakarla sadaka (şih) beklerler; Eğer kimse onlara sadaka hazırlamazsa, isteyebilirler." Aşağıdaki Türkçe emir, Denetçiler tarafından bu ortamda söylenecek bir davet ilahisini ima etmektedir: Saf, dürüst Seçilmiş'e tapınalım ve dua edelim. Onlara ne kalple, ne akılla zarar vermeyelim. Ama bunların arasından seçim yapalım. Onlara taşıyabileceğimiz kadar sadaka verelim. . . . Ağgözlülük iblisinin sizi kandırmasına izin vermeyin. Onlara sadaka ve mal verelim. Beyaz cüppeli Seçilmişlere 'r'nwydm' diye dua edelim.⁶⁹ Çin Hymnscroll'un editörü, bir ilahinin iki versiyonunu açıkça "sunuların toplanması için (shou shih-tan)"⁷⁰ olarak belirtir, ancak içeriklerin kendisi karşılık gelen ritüel eylem hakkında herhangi bir bilgi sağlamaz. Werner Sundermann yakın zamanda Orta Farsça M 546 parçasında yemek ilahilerine eşlik eden bir başlık şeklinde sadaka sunma törenine dair başka bir ipucunu gün ışığına çıkardı. Başlık bize şu bilgiyi veriyor: "Bunlar 'ruh çalışması' (rw'ng'n) için verilen armağanların ilahileridir; (Denetçiler) onları şeflerin huzuruna getirdiğinde, ('şefler') güzel bir melodiyle şarkı söylerler. MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 160 ---

Sağlık" diyor ve şöyle devam ediyor: "Al onu, ya Rab, mutlu ol! Onları kutsa ve günahı sonsuza dek bağışla!" Sundermann bu ifadeleri ikna edici bir şekilde bağışçıların sadaka verme anında Seçilmişlere yönelttikleri ifadeler olarak tanımlıyor. Bunu, Sundermann'ın Denetçiler tarafından söylendiğine inandığı bir ilahinin metni takip ediyor. Versodaki başlıktan sonra görünen ilahi metni, başlığın da ima ettiği gibi, Seçilmişlerin bir tür yanıtı olacaktır. Bu malzemeyle, sadaka bağışı töreninin "törenselsel, ciddi bir şekilde yerine getirildiğini" görebiliyoruz.⁷² Çin İlahileri Kitabı'nın 347-55. kitalarındaki "günlük duanın sonu için" belirlenen ilahinin, akşam Seçilmişlerin ritüel yemeğinden hemen önce gerçekleştirilen son günlük Denetçi dua oturumuna karşılık geldiğini düşünmek için iyi bir neden var. İlk bölüm topluluğa bir kutsama olarak okunur.⁷³ Çinli editör performans için talimatlar ekler: Yukarıdakiler üç saygı duruşuyla üç kez yapılmalıdır. Ayakta olanlar kıraati bitirince yukarıdaki kıtayla bitirirler. Daha sonra toplanan topluluk hep bir ağızdan şöyle der (ayet): "Biz üstün işaretlere sahibiz."⁷⁴ Daha sonra belirtilen dördümlük şu şekildedir: Biz üstün işaretlere sahip olanlar, Nurun Muhteremini kavrayabiliriz Bu nedenle açık söyleme inanabilir ve kabul edebiliriz. Çünkü Büyük Aziz, iyi işlerin vücut bulmuş hali olduğundan, merhamet bahşetmesi ve tüm insanları sevindirmesi onu memnun etsin.⁷⁵ Editör daha sonra talimat verir: "Biz üstün işaretlere sahip olanlar" bittikten sonra, topluluk sessiz kalacaktır. Muhterem daha sonra Afuli-stanza'yı okur. Daha sonra şu duayı okur: "Işıldayan ışığın muhteşem bedenleri."⁷⁶ Afuli muhtemelen İran Maniheizmi'nin ilahilerle söylenen duaları olan 0fr3n'nin harf çevirisini temsil ediyor. Belirtilen dua şu şekilde verilmektedir: Işıldayan ışıktan harikulade bedenler bir an önce özgürleşsin Bağışçı olarak hareket edenlerin günahları çözülsün BESLENME AYINLERİ 139

--- SAYFA 161 ---

Tüm Seçilmişler ve Denetçiler Hep birlikte düşüncelerini bu erdemle yüceltmişlerdir. Doğru din hiçbir engel olmadan yayılacaktır Sonsuza dek, sonsuza dek öyle olacağını umuyoruz!⁷⁷ Talimatları ve düzenli dekorlarıyla bu ayrıntılı ayinde, kendine özgü Çin biçiminde ritüel yemeğin başlangıcının resmileştirilmiş düzenini görüyoruz. Turfan'da bulunan malzemeler arasında Maniheist kitaplardan az sayıda tablo da yer alıyor. Bu minyatürlerden üçü, Maniheist sadaka hizmetiyle bağlantılı özellikler içermektedir: MIK III 4974, M 559 ve M 6290. Bu sanat eserleri yakın zamanda Zsuzsanna Gulácsi tarafından yayınlanmış ve anlatılmıştır; kompozisyonlarına ilişkin açıklamam ve karakterizasyonlarım ona danışılarak geliştirilmiştir.⁷⁸ MIK III 4974 minyatürü, üç tarafında ayrıntılı bordür dekorasyonu bulunan oldukça süslü bir sayfanın parçasıdır ve bir sonuç olarak on bir satırlık metin iki sütun halinde sıkıştırılmıştır (bkz. Levha 1). İzleyicinin solunda iki beyaz cüppeli Seçilmiş ortak bir halının üzerinde diz çöküyor. Çok daha küçük ölekte diz çökmüş iki Denetçi, izleyicinin sağındaki ortak bir halı üzerinde Seçilmişlere dönük. Denetçilerin kıyafetleri onların erkek olduğunu gösteriyor; Her ne kadar iki Seçilmiş'in yüz hatları artık fark edilemese de, saç buklelerinin görünürlüğü standart erkek tasvirine uygundur. Dolayısıyla sahne, erkek Seçilmişler ile erkek Denetçiler arasındaki (ideal veya gerçek) bir temas anını gösteriyor. Tablonun sol tarafında, izleyiciye en yakın yerde, içinde yiyecek bulunan üç ayaklı bir kase beliriyor. Tam olarak tablonun dış ve iç sol dikey çeyrekleri arasındaki çizgide, dolayısıyla iki Seçilmiş'in önünde ve arasında konumlandırılmıştır. Denetçiler, çanağın hemen sağındaki, ona bakan alanı işgal ediyorlar. İki Denetçi ve Seçilmişlerden biri ellerini elbiselerinin kollarının içinde kavuşturur. Ancak içindeki Electus, bir elini tablonun tam yatay orta hattına doğru uzatarak sağ iç çeyreğe, doğrudan İç Denetçi'nin başının üzerinden geçiyor. Bu eli, başparmak ve işaret parmağının avuç içi yukarı bakacak şekilde birleşmesiyle oluşan farklı bir hareketle veya mudrayla tutar. Minyatürün sağ üst köşesinde alanın dışından çok büyük bir el uzanıyor. En üstteki yatay çeyreğe, tam olarak sağ dış ve iç sağ dikey çeyrekler arasındaki çizgide konumlanmıştır.

--- SAYFA 162 ---

tablonun, dolayısıyla iki Denetçinin üstünde ve arasında; bu konumlandırma, adak kasesinin hesaplamasını yansıtan bir hesaplamayı gösterir. Bu el, Electus'un kiyle tamamen aynı mudra şeklindedir ancak avuç içi aşağıya dönüktür. Birleşen başparmak ve işaret parmağı sayesinde bir nesnenin veya tasarımın üst kısmını tutar. İkincisi, güneş diskinde benzeyen, merkezi bir noktaya sahip bir daireden oluşur. Altında hilal şeklinde çizilmiş, boynuzları küçülme aşamasında aşağıya doğru çıkıntı yapan bir taban veya uzantı bulunur. Bu nesneyi çevreleyen unsurların bir zamanlar ortaya çıktığı yerlerde bazı işaretler görülebilmektedir. Ancak boyalı yüzey silinmiş olduğundan haklarında kesin bir şey söylenemez.⁷⁹ Bu minyatür, sunumunun ekonomikliği ve yerleşiminin simetrisi sayesinde büyük miktarda bilgi aktarıyor. Denetçiler (en küçük), Seçilmişler (daha büyük) ve el (en büyük) hiyerarşik ölçeklendirmesi, figürlerin göreceli kutsallığını ayırt eder; Aynı hiyerarşi Denetçilerin (altta), Seçilmişlerin (ortada) ve ellerin (üstte) göreceli konumlarına da yansıyor. İki Maniheist tarikatın halıları bir köşede birbirine değiyormuş gibi görünürken, adak kasesi ve ilahi el ilgili köşelerde dikkatlice izole edilmiştir. Son ikisi, benzer şekilde ele alınmaları nedeniyle tek bir anlam birleşimi oluşturur; ilahi el ve Electus'un eli, ortak ayna görüntüsü mudraları nedeniyle başka bir bağlantı oluşturur. İlahi el, nesneyi Electus'un elinden alıyor gibi görünüyor; aynı zamanda Electus'un eli doğrudan İç Denetçi'nin başının üzerinde ve o Denetçi ile göğse alınan nesne arasında konumlandırılmıştır.⁸⁰ Gulácsi bu korelasyonları "dinin işinin", yani Denetçilerin sunduğu yiyeceklerden gelen ilahi maddenin Seçilmişler ve ay ve güneşin "ışık gemileri" aracılığıyla cennete iletilmesinin sembolik bir iletişimi olarak tanımlamıştır.⁸¹ M 559 korur başka bir sadaka sunma sahnesinin bir parçası (bkz. Levha 2A). Sağda diz çökmüş bir Maniheist Electa var; başı karakteristik olarak saç görünmeyecek şekilde örtülüyor. Kitap gibi görünen bir şeyi göğsüne bastırıyor. Parça figürün sağ tarafından yırtıldığı için minyatürün orijinalinde ikinci bir Electa figürü içermesi muhtemeldir. Solda, iki kadın Denetçi Electa'ya dönük olarak diz çökmüş durumda; her birinin ellerinde gözlemeye dolu altın yivli birer kase var. Bu nedenle, tıpkı MIK III 4974'te olduğu gibi, bu resim Seçmenler ile Denetçiler arasındaki bir karşılaşmayı tasvir ediyor; bu durumda kadın-kadın, önceki durumda da erkek-erkeğe. Auditrices ile Electa'nın arasında, Jorinde Ebert'in "bir tür sandık ya da beslenme çantası" olarak tanımladığı bir nesnenin bulunduğu küçük, taşınabilir bir masa duruyor.

--- SAYFA 163 ---

kalın kitap."82 Seçilmişlerin bağışçılardan çok daha büyük görüldüğü MİK III 4974 minyatürünün tersine, M 559, bağışçıları Electa'dan biraz daha büyük tasvir ediyor. M 6290'da korunan renksiz bir taslak, bize sadaka hizmetine üçüncü bir bakış sunuyor (bkz. Levha 2B). Bu örnekte, birçok farklı statü ve rolü temsil eden, iki sıra halinde toplanmış on figür (görünüşe göre tümü erkek) görüyoruz. Uygur krallığındaki Maniheizt topluluğundan olan ve muhtemelen orijinal (şu anda oldukça parçalı) kompozisyonun merkezinde yer alan en az iki kişi Seçilmiş gibi giyinmiştir. Parçada görülen diğer kişilerin çoğu Denetçiler gibi görünmektedir. Bu Denetçilerden ikisi, iki Seçilmiş'in hemen arkasında durmaktadır ve en iyi şekilde korunmuş tabakta, kenarları bükülmüş hilal ile tipik Maniheizt ekmeği bulunmaktadır. ikinci tabağın ne içerdiğini belirlemek için muhafaza edildiği görülmektedir). En azından ilk iki ve belki de üç minyatürün, sadaka hizmetinin temel eylemini tasvir ettiği söylenebilir. M 559'daki taşınabilir masa muhtemelen bağışçılar tarafından taşınan sunuları kabul etmek içindi. 4974, adaklarla gerçekleştirilen göksel ve dünyevi dünyalar arasındaki iletişimi gösterir. Sanatçı, Denetçileri, Seçilmişleri, yiyecekleri ve göksel eli tasvir ederek, ayinin ana katılımcılarını sahneye yerleştirmiş ve hepsini birbirine bağlayan karşılıklı birliktelikleri ve alışverişleri dikkatli bir düzenlemeyle dramatize etmiştir. bu, günümüze kalan sanat parçalarında, topluluk içindeki diğer olaylardan daha fazla, üç kez kanıtlanmıştır.84 Özet Böğü Khan, Denetçi'nin yemeğe katılımını teşvik ettiğinde, Maniheizt kilise organizasyonuna özgü destek sistemini güçlendirir. Denetçiler, yemeğin vejetaryen unsurlarını temin eder, bunları yerel buluşma yerine getirir ve halkın hizmetine sunar. Seçilmişler. Bu günlük proje, Maniheizt Denetçi'nin "ruh çalışmasıdır" (İran dilinde rw'ng'n; Türkçe özütüğü i8). Yunan ve Kipti kaynaklarında sadaka.

--- SAYFA 164 ---

Sunu, Denetçi uygulamasının temel direkleri olarak oruç ve duadan oluşan bir üçlü oluşturur.85 Hem Türk Manastır Parşömeni hem de Çin Özeti, sunuları koordine etmek ve günlük tedariki sağlamakla görevli atanmış bir kişi ile bu tedarik sisteminin kurumsallaştığını göstermektedir.86 Bazı kaynaklar, Denetçilerin gün boyunca yiyecekleri ritüel alanına uygun bir zamanda teslim ettiklerini ve törene kalmadıklarını öne sürse de (örneğin, M 177), kanıtların çoğunluğu, Denetçilerin yemekten hemen önce, günün son farz namaz vaktine karşılık gelen saatte hazır bulunmaları. Gördüğümüz gibi Böğü Han onların katılımını teşvik ediyor; Çin polemik hesapları da onların yemeğe gittiklerini tasvir ediyor. Hem Latin hem de İran kaynakları, Seçilmişlerin Denetçilere yiyecek sunduğunda onlara yaptığı dualardan bahsediyor. M 580'de Denetçilere "Size bağışlanma bahşedebilmeleri için her gün Seçilmişlerden toplantı ve af dilemeleri" tavsiye edilir.87 Turfan minyatürü MİK III 4974, iki Seçilmiş ve iki Denetçi arasına belirgin bir şekilde yerleştirilmiş sadaka kasesiyle böylesine doğrudan yüz yüze bir sunuşu göstermektedir. Manastır Parşömeni tarafından doğrulanan Orta Asya'nın yerleşik Maniheizt manastırcılığının sonlarında, sadakaların çoğu manastırın tarımsal arazilerinden sağlanıyordu. Ancak, bize söylenene göre, seçilmişlere sunmak üzere manastır mağazalarından yiyecek alacakları söylenen bazı görevliler için kişisel sadaka aracılığı korundu.88 Kullanılan terimler ve yerleştirilen yapılara bakılırsa, Maniheiztlerin yayıldıkları ilgili bölgelerde önceden var olan kutsal bağış sistemlerinden faydalandıkları görülüyor. Yunan tapınak hizmeti bağışları (eusebeia), Zerdüşt uygulamalarının ayinle ilgili sponsorlukları (rw'ng'n) ve Budist dilencilik sadakalarının (kung) her biri, kendi kültürel hakimiyet bölgelerine gelen Maniciler tarafından asimile edilir. Bu uyarlanabilir program, Mani'nin Kephalaion'da bu öncül kurumları kendisinininkile eleştirel karşılaştırmasında örtülüdür. 87. Faustus, kendisinin ve onun gibi diğer Seçilmişlerin, paganların "sunakları, tapınakları, resimleri, kurbanları ve tütsüleri"ne karşı Maniheizt bir alternatif olduğunu ilan ederken aynı duyguyu dile getirir.89 Maniheizt ritüel sisteminde Seçilmişler, "Tanrı'nın rasyonel tapınağı", iyi eğitilmiş psişik aygıtları "gerçek sunak" ve yemek sonrası ilahileri ve duaları "kurban sunmanın gerçek yolu."90 BESLENME AYINLERİ 143

--- SAYFA 165 ---

Seçilmişlerin ritüel yemeği ilkel çamurda bırakılan ve şimdi taşa dönmüş antik bir deniz canlısının fosilleşmiş izlenimi gibi, Maniheist ritüel yemeği de onu çevreleyen, ona baskı yapan, ona giden her şey tarafından doğrulanır. Dış hatlarını seçebiliyoruz ama iç düzenlemesinde, bir zamanlar zengin ayrıntıların yeşermiş olması gereken bir boşluktan başka bir şey bulmuyoruz. Merkezi Maniheist geleneğin bu konudaki sessizliği özellikle sinir bozucudur. Bununla birlikte, Batılı ve Doğulu kaynaklarda yemekle ilgili olarak sergilenen özelliklerin dikkat çekici tutarlılığı, doğrudan görüşümüzde neyin eksik olduğuna dair bir tür dolaylı tanıklık sağlıyor. Merkezi Maniheist Geleneği Ephrem Syrus, Maniheist Seçilmişleri, zaddiqa ve zaddiqatha'yı, özellikle de sindirimleri yoluyla ilahi ışığı arıyanlar olarak tanımlar.⁹¹ Maniheist uygulayıcılar olarak bu onların birincil görevidir ve Ephrem'in imkansız olarak reddettiği bir yükümlülüktür: Onlar aslında tüm nehirlerin, kaynakların ve çeşmelerin arıtılıp temizlendiğini ilan ederler, oysa aralarında hiçbir şey olamaz. tek bir pınarın suyunu arıt! Ve böylece her şeye, meyvelere, mahsullere, mahsullere, sebzelere, balıklara ve kuşlara bakın; hem denizde hem de karada her yerde bulunan bunlardan kaç tanesi yiyebilir?⁹² Bununla birlikte, Ephrem ritüel yemeği detaylandırmak yerine ona yalnızca dolaylı göndermeler yapar. Seçilmişler, sindirim görevlerini yerine getirmek için çok katı bir rejim uyguluyor olsalar da, "ekmeğe karışan ışığa zarar vermemek için ekmeği bölmeye bile istekli değiller"⁹³ yine de "dişleriyle, onu yediklerinde ona daha fazla acı çektiriyorlar ve onu oraya hapsettiklerinde de karınlarıyla."⁹⁴ Ephrem, bu tür kavramların kaba materyalizmiyle alay ediyor ve "soğuk balgam" gibi tuhaf bir kurtuluş kavramının zorunlu olarak gerektirdiği tıbbi kaygılara işaret ediyor. yiyeceklerin üzerindedir - Mani okulunun en büyük düşmanıdır, çünkü soğukluğuyla, serbest bırakılması ve oradan gitmesi korkusuyla arıtılma işlemini sınırlamak ister."⁹⁵ Ephrem ayrıca yemekte gerekli olan ışığın arıtılmasıyla bağlantılı olarak ilahilere ve dualara çeşitli göndermelerde bulunur. 144 MANİCHAI VÜCUDUNA GÖRE

--- SAYFA 166 ---

Maniciler, dünyada hapsolmuş ilahi unsurlar "duayla arıtılır"⁹⁶, çünkü metabolik sürecin sonunda şunu iddia ederler: "bu arıtılma... ağızdan çıkar."⁹⁷ Ephrem, "söyledikleri gibi duayla arıtıldığına dair hiçbir kanıt yoktur"⁹⁸ ancak onun gerçek ya da hayali rakipleri, "ağız ışığın farkında değildir çünkü inceltiştir ve yeniden düzenlenmiştir" şeklinde yanıt verir. Ceza verildi."⁹⁹ Bu garip tartışmanın içeriği, genel olarak yemek yeme ve dua etmenin söz konusu olmadığını, özellikle de ilahiler ve dualarla birlikte ritüel yemek süreci olduğunu açıkça ortaya koyuyor. İslam yazarları, Denetçilerin sadaka hizmetinden bahseder, ancak ritüel yemeğin kendisi hakkında garip bir şekilde sessiz kalırlar. Seçilmişlerin sadaka almasıyla ilgili olarak el-Biruni, Mani'nin "onlara bir gün yiyecek ve bir yıl elbise dışında herhangi bir mülk edinmelerini yasakladığını" söyler.¹⁰⁰ Abdülcebbar, el-Muğni fiabwab el-tevhid ve'l-'adl'de benzer şekilde şunu aktarır: "Ustalar ve mezhebin ileri gelenleri yükümlülükler koymuşlardır: örneğin bir yıldan fazla kıyafet edinmemek, günlük gıdayı temin etmek dini işler olarak kabul ettikleri diğer şeylerin yanı sıra günümüze kadar gelmiştir."¹⁰¹ Ancak el-Biruni dolaylı olarak yemeğin zamanlaması ve Seçilmişlerin günlük ritüel rutinindeki yeri hakkında çok önemli bilgiler sağlar. el-Biruni, 'İfrûdü l-makûli f3' emri z-zilûl adlı eserinde Seçilmişler ve Denetçiler tarafından takip edilen namazların programını ana hatlarıyla belirtir.¹⁰² Yemeğin gün batımından sonra kılındığını diğer kaynaklardan bildiğimiz için, el-Biruni'nin bu vakitte yirmi beş secdeden (rek'at) oluşan bir Seçilmiş namaz kıldığını ve buna karşılık gelen namazın da sabah namazında farz olduğunu ilgiyle not ediyoruz. Denetçiler. Hem Seçilmişler hem de Denetçiler için namaz vakitleri genellikle birkaç saat aralıktır, ancak Seçilmiş akşam namazı durumunda bunu yarım saat sonra yirmi beş secdeden oluşan başka bir namaz takip eder. Bir sonraki Seçilmiş dua oturumu üç saat sonra olduğundan, yakından sıralanan bu dualar ritüel yemeğinkiler olmalı ve muhtemelen onun başlangıcını ve bitişini işaretlemelidir.¹⁰³ Kutsama dualarıyla yapılan bir yemeğin çerçevelenmesine benzer bir çerçeveleme Zerdüştlük'te günümüze kadar gözlemlenmiştir.¹⁰⁴ Batı Maniheist Geleneği Mani'nin, Köln Mani Kodeksinde tasvir edildiği şekliyle Elhasaitlerle yüzleşmesinde, bu, özel yemek uygulamalarının başlangıç biçimidir. Maniheizm önemli bir rol oynar. Muhalifleri, onun dinsel bağışlar (eusebeiai) konusundaki beklentisini sorgulamanın yanı sıra şikayet ediyor: BESLENME AYINLARI 145

--- SAYFA 167 ---

[O] Yahudi olmayanlara gitmek ve [Yunan] ekmeği yemek istiyor, çünkü biz [onun şunu söylediğini duyduk], "[Yunan] ekmeğinden pay almak gereklidir." Aynı şekilde babalarımızın ve öğretmenlerimizin yemememizi tavsiye ettiği içki, ekmeğe, sebze ve meyveden de pay almanın gerektiğini söylüyor.¹⁰⁵ Mani'nin babası Pattikios'a oğlunu düzeltmesi için başvuruyorlar: Oğlunuz bizim kanunumuzdan saptı ve dünyaya gitmek istiyor. Buğday ekmeği, meyve ve sebzeleri [hariç tutuyoruz] ve yemiyoruz, [tüm] bunlara uymuyor [ve] bunların [altüst edilmesinin] gerekli olduğunu söylüyor. [Bizim tarafımızdan] uygulandığı şekliyle [yıkamanın] hiçbir faydası yoktur. Ve o, [Yunan] ekmeği yemek istiyor.¹⁰⁶ Ancak Mani, suçlamaları kabul ederken, İsa'nın otoritesi tarafından onaylanan konumunu savunuyor. Hiçbir şekilde Kurtarıcı'nın emirlerini [yok etmeyeceğim]. Ama, "Buğdaydan yemek gerekir" dediğim için beni ekmeğe [buğdaydan dolayı kınarsanız], Kurtarıcı bunu yapmıştır; Yazıldığı gibi, kutsadığında ve öğrencileriyle paylaştığında, "ekmeği kutsadı ve onlara verdi." Bu ekmeğe buğdaydan değil miydi? Onun vergi tahsildarları ve müşriklerle birlikte yemek yemeyi tercih ettiğine işaret etmektedir. Benzer şekilde, Marta ona şunu söylediğinde, o da Marta ve Meryem'in evinde yemek yemek için uzandı: "[Rab], [kız kardeşime] [bana] yardım etmesini söylemek için [benimle] ilgilenmiyor musun?" Kurtarıcı ona şöyle dedi: "Meryem [iyi] payı seçti ve bu ondan alınmayacak." Ayrıca, Kurtarıcı'nın müritlerinin bile kadınlardan ve putperestlerden ekmeğe yediklerini ve ekmeği ekmekten, sebzeyi sebzedan ayırmadıklarını düşünün; bugün yaptığınız gibi toprağı işleyip işlerken de yemek yemediler. Benzer şekilde, kurtarıcı müritlerini [her] yere vaaz vermek için gönderdiğinde, [ne] değirmeni ya da [fırını] yanlarında taşımadılar, fakat [acele ederek] bir [giysi] aldılar. . . ¹⁰⁷ Köln Mani Kodeksi'nin (Elchasaite'lerle kopuş, sayfa 80-106) merkezinde yer alan bu ayrıntılı argüman, hem İncil'e dayalı bir etioloji hem de Mani'nin Maniheizt ritüel yemeği ve bunun bağlı olduğu sadaka hizmeti için kendi hagiografisinde bir temel sağlar.¹⁰⁸ Sadaka töreninin nerede bittiğine ve ritüel yemeğin nerede bittiğine karar vermek zordur. 146 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 168 ---

başlar; bunlar aslında aynı törenin iki aşamasıydı. Ritüel yemek ancak sadakaların resmi olarak dağıtılmasından ve Denetçilerin görevden alınmasından sonra başlar. Augustine, bir Maniheizt Denetçi olarak yemeği hiçbir zaman doğrudan gözlemlemediğini açıkça belirtir. Maniheizt Fortunatus'a yanıt olarak şöyle diyor: Ama biliyorsunuz ki ben sizin Seçilmişlerinizden biri değil, bir Denetçiydim. Bu nedenle, siz sorduğunuza göre, ben de dualarınızda hazır bulunuyordum. . . Siz seçilmişlerin kendi aranızda ne yapacağınızı bilme imkanım yok. Çünkü sizden sık sık Efkariştiya'yı aldığınızı duydum; ancak kabul zamanı benden gizlendi.¹⁰⁹ Augustine'in bahsettiği "Eukariştiya" kuşkusuz Seçilmişlerin günlük ritüel yemeğini temsil ediyor ve yemekle ilgili yorumlarının hiçbirisi doğrudan gözlem açısından verilmiyor.¹¹⁰ Augustine'in belirttiği gibi, Seçilmişlerin bir tür şefaath duaları yemekte yer alıyordu, ancak Denetçilerin huzurunda söylenen duaları yemek sırasında özel olarak söylenen dualardan ayırmak zordur. Bu zorluk diğer dua metinlerinin yanı sıra Ekmeğten Özü'ü yorumlamamızı da etkiler. Kıpti Homilies koleksiyonunda yer alan, Mani'nin hapsedilmesi ve ölümüyle ilgili bir anlatıda, Mani'nin kendisi, kuşkusuz toplum için paradigmatik bir eylemle, ekmeğe ve tuz ister ve onlar için dua eder.¹¹¹ Kephalaion'da ¹¹⁵ Mani, "sadaka sunusu ve sadaka sunan" bir kişiye yanıt olarak Seçilmişlerin ayini sırasında bir "yalvarma" (t5bh) yapıldığını doğrular. Ölen bir kişi adına anma töreni. "Kutsallar onun için t5bh'de bir günah-t5bh ve kutsal kilisede yaptıkları anma töreninde dua ederler."¹¹² Mani, konuştuğu Denetçiye bu duanın başarısının "verdiğiniz sadaka sunuları ve [sunduğunuz] bir bardak su" ile olan ilişkisine bağlı olduğunu bildirir.¹¹³ Augustine, yemekle bağlantılı olarak yapılan duaların, günahların bağışlanmasını içerdiğini anlar. bağışçının günahları. "Denetçinin onları çekerken neden olduğu bir yaradan söz ediyor ve siz de şüphesiz onu aklamaya razı olacaksınız."¹¹⁴ Ancak böyle bir af eylemi, Denetçiler tekliflerini sunduğunda zaten gerçekleşir¹¹⁵ ve Seçilmiş, yemek sırasında ve sonrasında meditasyonlarını başka kaygılara çevirmiş olabilir. Aslında Augustinus, Seçilmişlerin yediği yiyeceklerle etki eden dualardan ve mezmurlardan ve dolayısıyla muhtemelen BESLENME AYINLERİ sırasında veya sonrasında ritüel eylemlerden söz eder.

--- SAYFA 169 ---

yemek.116 Kephalaion 85'te Mani, ritüel yemekte bile Seçilmiş'in çiğnenmesinin yiyeceklere verdiği önlenemez acıdan bahsederken düşündürücü şeyler verir. Sonuç olarak, ikincisinin bu göreve doğru fiziksel ve psikolojik durumda yaklaşması, belki de törenin ciddiyeti üzerinde düşünmesi önemlidir: "Böylece (sadakalar) büyük bir sıkıntı içinde vardır ve onu yemeye dikkat etmelisiniz. Onu sefahat, sefahat, şenlik ve oburlukla yemeyin. Aksine, onu büyük bir açlıkla yiyin ve büyük bir susuzlukla için ve onunla vücudunuza iyi bakın."117 Yemeğin özü, Elbette, sadece yemek, çünkü Seçilmişler yiyecek sunusunu "boğazınıza ve midenize alarak" arındırmayı üstlenirler.118 Augustine söz konusu olduğunda, ritüelin geri kalanı Seçilmişlerin sindiriminin "özel laboratuvarında" (praelio confractum), "Tanrınızın yarasının iyileşebileceği yerde" gerçekleşir.119 O, "mezheplerinizden bazılarının her türden çiğ sebze yemeyi önemseydiğini" belirtiyor.120 Ayrıca şöyle diyor: "Sözde arınmanız için masaya getirilen yemeği Seçilmiş dışında herhangi birinin tüketmesini bir günah olarak görüyorsunuz."121 Bu nedenle, "sizin disiplininiz altındakiler", hiçbir şeyin israf olmaması için yemeğin tüm kalıntıları tüketmek zorundadır.122 Archelaus'un Elçilerinin İşleri'nde mürted Turbo, yemeğin sonunun ayrıntıları olduğunu iddia ettiği şeyleri sağlar. Mani'nin talimatlarını şu şekilde aktarıyor: "Yemeyi bıraktığınızda, dua edin ve başınıza, bu inancı güçlendirmek için birçok isimle kovulan bir zeytin koyun." Doğu Maniheist kaynaklar açıkça tanımlanabilir yemek ilahilerinin çeşitli örneklerini içerirken, Batı materyalleri şu ana kadar aynı türde çok az şey sunmaktadır. Belki de Kıpti Mezmur Kitabı'nın hâlâ düzenlenmemiş ilk yarısında bu tür ilahiler yer alacaktır. İkinci yarıda C.R.C. Allberry'ye göre, sadece bir ilahi yemek ortamına aitmiş gibi görünüyor: "Gezginlerin Mezmurları"ndan (mezmur sarak5t5n) birinde, şarkıcı Yaşayan Benliğe hitap eder (bir dizi lakapla), kozmosu "seni ışığa götürmeye" hazır olarak tanımlar, Işık Zihnini çağırır ve İsa'yı "Ben İlk İnsan'ın [bedenini(?)] arındırıcaya kadar beni giydirmeye" çağırır ve şu beyanla bitirir: "Buna şükürler olsun" sadaka sunuları (ti.mntnae) ve onu arındıranlara ve onu kurtaranlara, inancın ilmi halleri."124 148 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 170 ---

Doğu Maniheist Geleneği Doğu kaynakları, ritüel yemek hakkındaki bilgilerimizin büyük bir kısmını sağlar ve ne mutlu ki, Batı'dan gelen daha az eksiksiz malzemeyle büyük ölçüde ilişkilidir. Bir Part orijinaline (Işık Nous Üzerine Vaaz) dayanan ve Ts'an-ching olarak bilinen Çin incelemesi, birkaç kez Seçilmişlerin ritüel yemek için uygun şekilde hazırlanmasından söz eder. Seçilmişler, ışık için araç olarak vücutlarını başarılı bir şekilde geliştirdiklerini diğer şeylerin yanı sıra aşağıdakilerle sergiliyorlar: Açgözlü değiller. Kaldıkları yerde, aldıkları sadakaları özel olarak kullanmazlar, büyük meclise havale ederler. . . . Velilerin, yılda bir defa kıyafet değiştirmesi ve günde bir defa yemek yemesi ile ilgili emirlerini sevinçle yerine getirirler. . . . Onların tekdüze kalpleri uyum içindedir; Bu uyum sayesinde aldıkları sadakaları herkesin faydalanabileceği değerli bir işe dönüştürürler. Denetçilerin saygıyla onlara adak olarak verebileceği şeyleri sürekli olarak alırlar ve onları sevgiyle övürler.125 Çin Özeti, Seçilmişler hakkında "mükemmel bir haysiyetle sadaka (shih) beklediklerini" belirtir.126 Seçilmişlerin günlük tek öğün yemeği, Maniheistlerin dışarıdan gelen anlatımlarında sıradan bir şey olarak görünür. Çin entelijansiyanın bir üyesi olan ve kendisi de Taoikleşmiş Manihaizm'in (yaklaşık MS 1264) bir üyesi olan Chang Hsi-sheng, bir arkadaşına "bunu uygulayanlara günde bir öğün yemek yemelerine izin verdiklerini ve oruç günlerinde evde kalmaları gerektiğini" bildiriyor.127 MS 1351'de yazan Ch'en Kao şunu belirtiyor: "(Maniheistler) çok katı disiplin kurallarına uyuyorlar ve vejetaryenliği şevkle uyguluyorlar. Günde bir öğün yemek yerler ve geceleri yedi kez dua ederler, ilahiler söylerler ve diğer ibadet törenlerini yerine getirirler."128 Hsin T'ang-shu şunu bildirir: "Bunların (Maniheistlerin) kanunları, onların yalnızca akşamları yemek yemelerini, su içmelerini, güçlü sebzeler yemelerini ve süt ve tereyağından uzak durmalarını emreder."129 Kh2bro'nun Mani ile yaptığı "ruh çalışması" şefaatinin öyküsü, M 177 verso'dan alınmıştır. Yukarıda sadaka hizmetine ışık tutması nedeniyle tartışılmıştı. Ama aynı zamanda Maniheist ritüel yemeğinin taslağı açısından da değerlidir. Ve yemek saatinde ('h'r jm'n) Rahman, o genç için kutsama (pd 'frywn) için dua etti (pdwh'd). Sonra secdeye kapandı (nm'c bwrđ) BESLENME AYINLARI 149

--- SAYFA 171 ---

üç kez. Ve "çocuklar" (yani havariler) bunu sordular: "Neden secde ettiğinizi bize açıklayın." Ve şöyle dedi: "Kendisinden dilediğim dileğimin ve senin yaptığın duanın kabul olması için öz babam ve efendim İsa'ya secde ettim." D0rawp4hr'un ebeveynleri, Mani'nin bir vizyon gördüğünü duyunca geri dönerler ve onun önünde secdeye kapanırlar (pd qft 'hynd); ancak bunun törenin bir parçası olarak tasarlandığından emin olamayız. Denetçiler "yemek saatinden" önce ayrılırlar; Mani dua ederken ya da yemek yerken onlar orada değiller. Mani bu duayı 0fr3n bağlamında yapar; bu terim Zerdüşt uygulamasında yiyecek sunumuyla ilişkili resmileştirilmiş bir dini konuşma dönemini ifade eder. M 177'de kişisel duaların davaya dahil edilebileceğine dair ifadeler görüyoruz. Bu hikayede Mani'nin secdeye kapanması sıra dışı olarak belirtiliyor ancak onun bunları meşrulaştırması, gelecekte taklit edilmesi yönünde bir emir ima edecek türden. Eğer yüksek dini otorite, dualarının kabul olması için secde ettiğini söylüyorsa, bu da aynısını yapmak için güçlü bir dürtü oluşturur. Türk Manastır Parşömeni (Zong 8782 T, 82), ritüel yemekteki prosedürler hakkında bazı ayrıntıların yanı sıra buna ilişkin erzak listeleri de verir.130 İkincisi, buğday, susam tohumu, fasulye ve darı, kavun ve soğanı içerir.131 Parşömen, Turfan'daki iki adamın geç (yaklaşık onuncu yüzyıl) devlet yönetimindeki birleştirilmesini temsil eder ve aşağıdaki talimatları verir: İkinci Seçilmişlerinin yiyecekleri ve erzakları topluluklar eşit olmayacaktır. Bir ay, bir vaiz (xr5x5n) ve bir iş sorumlusu (i8 aygu7i) ayakta duracak ve (işlerle) ilgilenecek ve yiyecek ve erzak mükemmel bir şekilde hazırlanacak. Diğer ayda ise diğer vaiz ve diğer iş gözetmeni ayakta duracak ve dikkat edecek, yiyecek ve erzak mükemmel bir şekilde hazırlanacak. . . . Seçilmişler masalarına (xuan) oturduğunda, iki vaiz ayakta duracak ve yiyecek ve içecekleri düzenli bir şekilde iwrkani zmastik'e getirecekler.132 Bundan sonra masalarına oturacaklar.133 Meslekten olmayanların yemeğe bir miktar katılmış oldukları görülüyor. Metinde "diyakozlar" (espasi) ile "hizmetçiler" (oglan) arasında bir ayırım yapılıyor. Bundan böyle tüm aracı erkek diyakozlar (espasi), hiçbir durumda hizmetkarları (oglan) olmayan Seçilmişlere hizmet edeceklerdir. Üstelik 150 MANICHAAN BODY'un tamamı

--- SAYFA 172 ---

iwrkani zmastik'e aracı hizmetçiler (oglan) atanacak ve (Seçilmişlere) yemeklerinde mükemmel bir şekilde servis yapılmasını sağlayacaklar.134 Yemeğin kendisi, bir ritüel "davet"i ifade eden İranca bir alıntı kelime olan nwydm' adı verilen bir faaliyetle çerçeveleniyor.135 Erkek veya kadın Seçilmişler m0n3st0n'de yemek yediğinde ve Davete gittiklerinde (hizmetçiler) iki sürahi buz getirecekler. her biri için bloklar yapın ve buzlu su yapın,136 ve ardından her şeyi Seçilmişler için iwrkani zmastik'e getirin. Sa7rangu (?) Seçilmişleri Davete gittiğinde, "dökülen unu" ayrı olarak toplayacak (ve saklayacaklardır). Ritüel yemek, gün boyu süren ayin planlarının bir parçası olarak ortaya çıktığında, prosedürler üstlenilir ve daha ziyade, belirli bir günde yemeğe eşlik edecek seçilen ilahiler üzerinde yoğunlaşılır. Bir "Beden-Ruh Ayini"ne (tn gy'n pdk') adanan bir günün ana hatlarını çizen Soğdca metin M 114, şu talimatları verir: Bundan sonra, Öğle Duası (nymydcyk 'fryn) yapılmalı, (yani) "Buraya gel, mutluluk" içeren bir Havari ilahisi (başlangıç) yapılmalıdır. Bundan sonra Beden-Ruh Ayini gerçekleşir; yani öncelikle beden-ruh hakkında bir vaaz verilmelidir. Gün sona erdiğinde, (yani) "Prens ve Cind0ty'nin oğlu" adlı bir benzetme sunulsun. Bundan sonra "Beden-Ruh" (ilahî döngüsü) söylenmelidir. Daha sonra küçük bir tefsir yapın. Bu düzenlemeyi bitirdiğinizde (xw'n) [masasına oturun. . .] Yemek Sonrası Duasını (p8'x'rycyk 'frywn) okuyun. Aşağıdaki üç ilahiden oluşur: "Ey hafif ruh ('rw'n, büyük hafif benlik (gryw'))" - iki kez; "Mar Mani, günahlarımı bağışla"; (ve) "Sen, Mar Mani, ruhumu özgürleştir."137 Gün iki standart durakla yapılandırılmıştır, yani Öğle ve Yemek sonrası duaları veya takdisler (0fr3n). Bu düzenli günlük dualar ve ikincisiyle bağlantılı ritüel yemek, bu iki terminal arasında öğleden sonra gerçekleşen Beden-Ruh Ayini'nden bağımsızdır. "Masa" (xw'n) terimi, Batı kaynaklarında olduğu gibi İran kaynaklarında da hem törende kullanılan bir mobilyanın hem de törenin kendisinin adı olarak görülmektedir.138 İçinde ritüel yemeğin yer aldığı benzer bir ayin planı M 5779'da görülür; bu plan, Farsça ve Part ilahilerinin başlangıç kısımlarıyla serpiştirilmiş Soğd dilinde talimatlar verir:139 BESLENME AYINLERİ 151

--- SAYFA 173 ---

recto (?): "...cennetten, Tanrı Mani gitmek istiyor. Sen gittiğinde, Tanrım, (o zaman) bizi doğum-ölümünden kurtar!" "Git Mani; kurtar beni komutan Maitreya!" İki kere. Ve sonra: "Sana sesleniyoruz, güzel isimli asil komutan Mar Mani." "Seni, Işık Getiren, yüksek sesle övüyoruz." Ve ruhların isimleri okunduğunda ilahiyi bitirin (ve) biraz durun. Ve sonra [. . .] İncil'den ve Elçi'ye ve Salihlere (yani Seçilmişlere) biat edin. Ve itiraf (xw'stw'nft) başlıyor. Ve sona erdiğinde, 15 verso (?): Üç ilahi (söylenecek) şunlardır: "Mar Mani, Yüce Şan, Güzel Görüş. Sen, Baba, yalvarıyorum: Günahlarımı bağışla!" "Rahmetli Mar Mani, ey Tanrım, bize cevap ver!" İki kere. "Ey Mani, asil isminle canlandırıcı, kurtar beni, kurtar, günahlarımı bağışla!" Ve Mühür Mektubu'nun sözleri söylendiğinde, Havari'ye dönüp şu ilahiyi söyleyin: "Işık Babam Mar Mani, cennete yükseldi." Ve Yemekten sonra (p8'h'ryy) (söylenecek) üç ilahi şunlardır: "Güzel İsimli Komutan, Tanrım, Mar Mani. Ah Tanrım, sen git, beni de cennete götür." "Bir haberci geldi..."140 Mani'ye özel olarak odaklanılması ve bu faaliyetlerde onun yükselişine yapılan birçok ima, performanslarının vesilesi olarak yıllık Bema törenine işaret ediyor. Yemek sonrası kutsama, M 114'teki gibi, duruma uygunluğuna göre seçilen üç ilahiden oluşur. Yazar yemeği tarif etme veya açıklama zahmetine girmiyor. M 114 ve M 5779'un yemek sonrası kutsama için önerdiği ilahiler (p8'x'rycyk/p8'h'ryy 'frywn) Turfan'dan günümüze ulaşan ilahi parçalarının hiçbirisiyle örtüşmemektedir. Günümüze ulaşan ilahiler arasında bazıları yemekte kullanılmak üzere başlıklar veya başlıklarla belirtilmiştir; ne yazık ki bunlar çoğunlukla yayınlanmıyor. Örneğin, birkaç satırı filolojik açıdan tartışılan Soğdca kitap yaprağı M 134.I, "Yemek Sonrası Davetiyesi" (p8'x'ryy nwydm') başlığını taşıyor. Bu parçanın arka yüzündeki metin, yemeğin serbest bıraktığı ilahi maddeye ilişkin karakteristik açıklamalar vermektedir.141 Diğer ilahiler, içeriklerinden, yemek bağlamında okunduklarını göstermektedir. Orta Farsça metin M 11 "bu tabloya" ('yn xw'n) atıfta bulunur; yemek için kutsamalardan ve dini topluluk içindeki çeşitli sınıflardan bireylerden oluşur.142 Bir başka Orta Fars ilahisi, adı 152 MANICHAAN BODY

--- SAYFA 174 ---

M 729.I'de korunan "İlk Övgü" (nxwst'yn 'st'y8n)", "Bu kutsal sofrayı ('yn xw'n ywjdhr), iyi ruhluların zaferini ve değersizlerin acısını övüyoruz"143 dizesini içerir ve topluluğun başını ve Seçilmişleri kutsamaya devam eder. Yukarıda belirtildiği gibi sadaka hizmetinin boyalı bir tasvirinin eşlik ettiği Orta Farsça metin MIK III 4974 de bu türe aittir. Mayıs [. . .] iyi bir alamet ve iyi bir önsezi ile ve tüm kutsal dinin üzerinde ve 1ry0m0n-r5shan'ın masasının (xw'n) üzerinde ve sizin üzerinizde, ışık tanrılarının bir sancağı olarak duran övülen lider (s'r'r) ve tüm ışık seçiminin (wcydgyh) üzerinde kurulsun. Bu açılıştan sonra ilahi, burada Maniheizt panteonun on iki tanrısı ve (görünüşe göre) topluluk içindeki on iki rütbeyle tanımlanan bir erdemler kataloğu olan on iki 8hrd'ryft'i çağdırmaya devam eder. Ritüel yemeğin ortamında bu tür ilahi kataloglarının kullanılması, ritüeli Maniheizt geleneğin diğer temel söylemlerine bağlar: normatif antropolojisi, teolojisi ve din bilimi. Diğer dualar ve ilahiler sadaka töreni ve yemek gibi ritüel eylemlere odaklanır ve ya ritüelin ayinle ilgili repertuarına ya da Maniheizt topluluğun genel söylemindeki "reklamına" aittir.144 Bütün bir ilahiler sınıfı, Yaşayan Benliğin Şarkıları (gryw jywndgyg b'8'h'n), özellikle ritüel yemek için bestelenebilir. Konu olarak, dünyaya hapsedilmiş ilahi maddeye odaklanıyorlar ve diğer kaynakların da doğruladığı gibi, bu konu tam da yemekte düşüncenin merkezi haline geliyor. İlahilerdeki ritüel bağlamlarına yapılan göndermeler arasında kutsama ve övgü, ağlama, şarkı söyleme, dua etme ve yakarış yer alır.145 İlahiler ayrıca, Seçilmişlerin146 ve Yaşayan Benliğin kendisinin mevcudiyetine ve gelişine de gönderme yapar.147 İlahilerdeki "biz"in Seçilmişleri mi, Denetçileri mi, tüm topluluğu mu, yoksa bir koroyu mu temsil ettiğini belirlemenin bir yolu yoktur. Yaşayan Benliğin Şarkıları için bir Part kataloğu olan M 6650'deki pasajlar, bu ilahilerin ritüel yemekle birlikte icra edildiği teorisini güçlendiriyor. Şarkıcı(lar) doğrudan "nefse" (gryw) hitap eder, onun "geldiğini" ('gd) bildirir ve ona sağlık (drwd) diler. "Her yönden, gökten, yerden, rahimden ve tüm yaratılıştan toplanmış ('mw8tg) bu bağlı benlik gelir/gelir."148 Bize daha da açık bir şekilde şöyle söyleniyor: "Ödüllü ve Beslenme Ayinleri 153

--- SAYFA 175 ---

tunet, nefsi toplayan ('mwrđ'h) Denetçidir; onu arındıran (pw'c'h) Adil Olan, talihli ve mutludur.¹⁴⁹ Bu ayet, dikkati açık bir şekilde sadaka ekonomisine yönlendirir. Yaşayan Benliğin Şarkılarından birinin kendisi, diğer ilahileri ve ilahileri başlangıçlarıyla tanımlayan, yemekteki ritüel seslendirmelerin bir tür şeması gibi görünüyor: Şarkı söyleyen sen, Ey Seçilmiş, sonsuz yaşamı bulacaksın. Işık benliğini arındır ki öyle olsun ki o da sizi kurtaracak: "Sağlık, huzur ve güvenle" harika şarkısını söyleyin. "Ruhların hafif lavtası (?) " mutlu ve tatlı bir şekilde şarkı söylüyor. Mutluluk veren borazan çalın: "Kurtuluş için ruhları toplayın." Tanrının çocukları bu hoş vokal melodisi karşısında çok sevinçlidirler. "Kutsal, kutsal" deyin; "Amin, amin" diye bağırın. "Işık Bilgeliği"ni tekrarlayın; "Saf Tepki" ile yanıt verin. "Hayatın Gerçek Sözü" tutsağı esaretten kurtarır. Tek ses olarak şarkı söyleyen ve cevabı alan gerçekten övgüler yağıdırıyor. Huşu, emir ve yasak her uzuvda yanıyor. [. . .] dindarlar ayrıldı [. . .] ışık.¹⁵⁰ İlahi ilerledikçe eylemin yanı sıra tutum hakkında da talimatlar verir: Tanrıların çocuğunu ilahi yemeğin konusu olarak onurlandırın ('xwrn bg'nyyg); bir nezaket hanı hazırlayın; ışığa giden yolu göster. Beş, yedi ve on ikideki her uzvu mükemmelleştirin. Bunlar gerçekten hayat diyarından olan yedi parlak mücevherdir. Tüm dünyalar ve ruh sahibi olan her şey onların gücüyle yaşar.¹⁵¹ Her ne kadar bazı referansları belirsiz kalsa da, bu pasaj açıkça dikkati hapsedilmiş ilahi unsurlar adına yapılan kurtarıcı egzersizlere yönlendirmektedir. Eğer ikincisi burada "tanrıların çocuğu" olarak kişileştirilmeyi bulursa, o zaman "hanı", "ışığa" giden yolda unsurları işleyen Seçilmiş'in kendi bedeni olarak anlamalıyız. Bu nedenle her uzuvun mükemmelleştirilmesinin önemi. Metin şöyle devam ediyor: "Bir salon bulundu, ey salih Seçilmişler ve görevli Denetçiler. Benliği (gryw) arınma (pw'cy8n) için hazırlayın ve bu gerçek gizemi kutsal tutun."¹⁵² Bu nedenle ritüel yemek söyleminin ortak özellikleri, Denetçiler ve Seçilmişlerin ortak çalışmasına, "sofraya", adaklardaki gizli mevcudiyete ve Seçilmiş'in yemeğe katılması gereken doğru tutuma yapılan atıfları içerir. Aynı unsurlar,

--- SAYFA 176 ---

Seçilmişlerin disiplin rejimleri hakkında daha önce kapsamlı bir şekilde alıntı yapılan küçük Bema el kitabı M 801'de olduğu gibi, günah çıkarma formüllerinin biçimi. Bu kitapta ritüel yemekle ilgili ifadeler aynı şekilde bir Seçilmiş tarafından ritüelin normatif icrasına karşı yapılan bir ihlalin itirafı biçimini alıyor. İlahi Sofra (xw'n yzd'n): Ayrıca ilahi sofranın günlük hediyelerinin kabulüne, Allah'ı, Elçisini ve insanları düşünerek şükran dolu bir yürekle oturmam. Ayrıca ilkel çatışmaya da odaklanmadım; ayrıca şunları da düşünmedim: Şimdi kimin burcunda duruyorum? Yenilen şey nedir? İnsan hangi iblisleri alışkanlıkla yer? Kimin eti ve kanı? Hangi borç yükümlülüğü için ve hangi emanetçi için alıyorum? Ayrıca domuz, tazi ve yak8a türleri arasında ben hangi sebeple yokum? Hangi nedenle [insan türünde] [varım]? Mevcut haliyle bu düzenleme tamamen yemeğe katılan kişinin uygun zihinsel durumuna yöneliktir. Seçilmişlerin öz-yansıtımlı sorular olarak ortaya konan belirli temalar üzerinde meditasyon yapması bekleniyor. Katılımcı, yemeğin kutsallığını saygısız yemekle karşılaştırır ve bu kutsallığı doğrudan Seçilmişlerin statüsü ve yükümlülükleriyle ilişkilendirir; bu, varlıklar arasında benzersiz bir şekilde insanların doğduğu bir yükümlülüktür. Konuşmacı, yemeğin ağırbaşlılığını yemeğin içerdiği bir gerçekliğe, yemeğin "et ve kan" kimliğine bağlar. Benzer şekilde M 139.II, Seçilmiş'e yemekte şu şekilde düşünmesini emreder: "Kişinin kendi bedeni, kimin burcunda yapılmış veya düzenlenmiştir? Kimin hizmetindedir? Ne yer?" Kişinin bu sorulara verebileceği yanıtlar, yemeğe katılmaya uygun olup olmadığını belirler, çünkü kefarete sürecinin başarısı veya başarısızlığı bunlara bağlıdır. T II D 173c,1 Türk dilindeki metinde bununla ilgili bir pasaj buluyoruz; bu pasaj zaman zaman İran kiraatlarında sorulan sorulara cevap veriyormuş gibi görünmektedir. İkinci düşünce ise şudur: Vücuda giren tüketilen besinler ölür. Üçüncü düşünce ise şudur: Bedenim geniş görev yapması gereken bir şeydir. Bunun için takdir edilen yiyecek ve içeceklerin, uygun bir zamanda hazır bulundurulması gerekir. Eğer bunu yapmazsan ne büyük bir yaralanma! Dördüncü düşünce diyor ki: Tutkularla mücadele sürekli. Neden? Çünkü tutkularınız tamamen bedene yönelik harika tatlardır. Bu nedenle güçlenirler. Bu nedenle BESLENME AYINLERİ 155 sırasında daima yiyecek ve içecek tüketilmelidir.

--- SAYFA 177 ---

(Doğru) zamanı, böylece tutkular güçlenmesin ve bedene zarar vermesin. Sofraya oturduğunuzda (xw'n), bu sözleri tüm aklınızla düşünmeli ve yüreğinize almalısınız!¹⁵³ Hem İran hem de Türk seçkileri, yemek yiyen kişinin tavrını şekillendiren, adeta bir soru-cevap diyalogu, belirli düşünceler öneriyor. Zihnin başıboş dolaşmaması ya da sıradan düşüncelere takılıp kalması değil, zor ve incelikle tasarlanmış bir işlem olarak eldeki göreve odaklanmasıdır. Yemek meditasyonlarında gözden geçirilen gerçeklerin ve kimliklerin, töreni başka bir gerçekliğin veya kurtuluş tarihindeki başka bir anın sembolü haline getirmediğine dikkat etmek çok önemlidir; daha ziyade yiyeceğin kendisinin ve onu sindiren bedenin gerçek mevcut karakterini, bu karakterin etiolojisini ve buna tepki olarak ritüeli açığa çıkarırlar. Turfan malzemeleri arasında yemeğin kendisini tasvir eden iki minyatür, ritüeli “görmek” için nadir fırsatlar olarak tarihçi için olağanüstü değer taşıyor. Bu sanat eserlerini analiz ederken bir kez daha Zsuzsanna Gulácsi'nin gözlemleri bana rehberlik ediyor. MİK III 4979, ilk yayımından bu yana yıllık Bema töreninin bir tasviri olarak kabul edildi ve bu yorumdan vazgeçmek için hiçbir neden göremiyorum. M 5779'da korunan Bema ayininin taslağı, törenin bir parçası olarak ritüel yemeği de içerdiğini göstermektedir. Buna uygun olarak, MİK III 4979'da yemek için yiyecek belirgin bir şekilde görüntünün merkezine yerleştirilmiş, görüntünün uçlarında oturan, merkeze doğru bakan erkek seçkinler tarafından çevrelenmiş ve solda yükseltilmiş bir platform (yani bir b2ma) üzerinde oturan büyük bir figür ve sağda bu figüre bakan üç ek Elekt ile daha yakından çerçevelenmiş olarak yer alıyor (bkz. Levha 3). Görüntünün yatay ve dikey merkez çizgilerinin oluşturduğu tam ekseninde, yaldızlı, üçayaklı bir kase, piramit şeklinde düzenlenmiş üç kat bahçe ürünü içerir; altta üç kavun görünür, kavunların üzerinde duran üzüm gibi görünen bir katman ve üzümlerin üzerinde çıkıntı yapan yeşil bir su kabağı.¹⁵⁴ Bu kasenin kenarı bakanın göz hizasında tasvir edilmiştir, oysa resimdeki diğer her şey biraz yukarıdan bir perspektiften gösterilmiştir; bu muamele, bu nesnenin resimdeki merkeziliğinin ve dolayısıyla öneminin bir başka göstergesidir. İzleyiciye daha yakın olan kırmızı, süslü bir masada, bir tabağın üzerinde durabilen bir yığın yuvarlak, beyaz yassı ekmek (on sekizlik kısımlar görülebilmektedir) bulunmaktadır.¹⁵⁵ Ekmeklerin (ki bunlar hala Turfan bölgesinde yapılan bir çeşit nan çeşididir) ortasında girdap şeklinde bir desen ve bükülmüş hilal kenarları bulunmaktadır. Bu hilal-disk birleşimi, 156 MANICHAAN BODY'ninkiyle eşleşiyor.

--- SAYFA 178 ---

minyatürün merkezi figürünün başının etrafında hale. Yığının en üstündeki tek bir ekmekte hem merkezi girdap hem de hilal kenarı eksiktir; Bunun yerine, dört kenarından üçünde, muhtemelen ekmeğin üstüne konan nar tanelerini temsil eden, yuvarlak, kırmızı üç çıkıntı yer alıyor.¹⁵⁶ Ekmek taşıyan masanın solunda, Le Coq'un büyük bir sürahinin tepesi olarak tanımladığı yaldızlı bir nesne duruyor; bu nesnenin alt kısmı, el yazmasındaki bir yırtık nedeniyle kaybolmuş.¹⁵⁷ Masanın sağında, yivli bir kase, soluk kırmızı ve beyaz nesneler yığını içeriyor; Minyatürün bu kısmı hasar gördüğü için kesin olarak kimliği belirlenemiyor.¹⁵⁸ Masa, sürahi ve kase, süslü bir halının üzerinde bir arada duruyor; masanın önünde dördüncü bir nesnenin izleri tespit edilebilmektedir.¹⁵⁹ Böylece ekmeğin bulunduğu masanın dört tarafı ritüel mobilyalarla çevrelenmiştir (meyve kasesi doğrudan masanın arkasında durmaktadır, ancak diğer nesnelerle aynı halının üzerinde değildir). Bu mobilyaların hemen sağında oturan üç Seçilmiş Maniheist, onlarla yüzleşiyor ve onlarla etkileşim halinde olduğu yorumlanabilecek tek figür bunlar. İnsan bir kitaptan okuyormuş gibi görünür; ikincisi göğsünde bir kitap tutuyor; üçüncü figür çoğunlukla parçada eksik. Her ne kadar basmakalıp özelliklerle tasvir edilse de bu figürlerin, beyaz elbiselerinin üzerinde kırmızı harflerle isimleri yazıldığı için gerçek kişileri temsil ettiği anlaşılıyor. MİK III 6257, ilk olarak Jorinde Ebert'in belirttiği MİK III 4979'a benzerlik taşıdığı için ikinci olası Bema sahnesinin bir kısmını koruyor.¹⁶⁰ Bir kez daha ritüel yemek sahnede belirgin bir şekilde öne çıkıyor (bkz. Levha 4A). Sağda, büyük bir kase, karakteristik kıvrımlı hilal kenarlı gözleme içeriyor. Bu düzenlemenin hemen solunda, arkasında bir podyumun veya b2ma'nın tabanı görülebilen, belki incir gibi bir öge yığını görünüyor. Nesnelerin solunda ve onlara bakan iki Seçilmiş vardır ve bunların yalnızca başları korunmuştur. Özet Maniheist ritüel yemeğin gerçek prosedürünü ayrıntılı olarak yeniden yapılandırmaya yönelik ilk modern girişim, Henri-Charles Puech'in girişimidir. Her ne kadar sonuçları 1970'lerde yayınlanmış olsa da, bunların dayandığı araştırma çoğunlukla 1950'lerde, özellikle de 1953-54'te College de France'daki seminerinde yürütülmüştü. Puech, çoğunlukla, o zamanlar bilinen bir avuç Maniheist materyalle (örneğin, M 801, M 139.II) desteklenen polemik kaynaklara dayanmak zorunda kaldı. Bu verileri dikkatli, ayık ve anlayışlı bir şekilde uygulaması, bir BESLENME AYINI 157 ortaya çıkardı.

--- SAYFA 179 ---

zamana direnen temel taslak. Puech'in araştırmalarından bu yana keşfedilen veya düzenlenen yeni kaynaklar, onun birçok varsayımını doğrulamamıza, bunları çok daha sağlam bir kaynak temelinde yerleştirmemize ve önemli yeni ayrıntılar eklememize olanak tanıyor. Daha yakın zamanlarda Nils Arne Pedersen, Kıpti Vaazları'ndan Büyük Savaş Üzerine Vaaz adlı çalışmasında kısa bir ara vererek konuyu ele aldı ve bu yeni kaynakların bazılarında iyi bir şekilde yararlandı.¹⁶¹ Onun yeniden yapılanması benimkiyle aynı çizgide ve ritüelin prosedürü açısından Pedersen ve ben sadece Puech tarafından daha önce üzerinde çalışılan temel taslağın bazı ayrıntılarını doldurduk. Yemek günlük olarak yapılıyordu; Bu konudaki tanıklıklar çok büyüktür. Bu elbette pratik bir konuydu, çünkü ritüel yemek Seçilmişlere izin verilen tek yiyecekti.¹⁶² Her gün yalnızca bir yemek yapılıyordu.¹⁶³ Yemek günün hangi noktasında yapılıyordu? Her ne kadar Çinli bir polemikçi öğle vaktini kastediyorsa ve Augustine öğleden sonrayı öneriyorsa da çoğu kaynak akşamı belirtir. Yine de Maniheist uygulamada evrensel bir tutarlılık olduğunu varsayamayız. Özellikle zulüm koşullarında, ritüel yemek töreninin tam zamanlaması ve konumunda şüphesiz bazı bölgesel farklılıklar mevcuttu. Denetçilerin tekliflerini sundukları ve Seçilmişlere hürmet gösterdikleri resmi dinleyiciler, Soğd ve Türk kaynaklarında İran'da nwydm' ("davet") adı altında geçmektedir. Denetçiler törenin bu bölümünde açıkça hazır bulundular ve hem kişisel şefaathem de toplu konuşmalar için bir fırsat olmuş olabilir. Bu bağlamda nwydm'nin kullanımı, Maniheist ritüel yemeği ile Zerdüşt ayini arasındaki paralellikleri vurgulamaktadır. Aynı terim, sözel biçimiyle (nivaed-), Zerdüştî Yasna'nın ilk kelimesidir ve törene çağrı olarak sonraki on sekiz ayetin başında tekrarlanır.¹⁶⁴ Maniheist Seçilmiş, davetin ardından yemeğe ilerlerken, Zerdüşt rahip de Yasna'nın açılış davetlerini takiben, kutsanmışların ca8ni'sine ("tatma") ilerler. ekmek. Tıpkı Maniheist Seçilmişlerin davetten sonra "xw'n'lerine oturmaları"¹⁶⁵ gibi, Yasna'nın ilk iki ha'sında ayakta duran Zerdüşt rahip de ca8ni'yi gerçekleştirmek için xw'n'ye oturur (bkz. Levha 6A, 6B).¹⁶⁶ Seçilmişler tarafından ritüel yemeğin tüketilmesinden önce onlar tarafından yemek üzerine yapılan bir kutsama gelirdi. "Ekmekten Özür"e ilişkin polemik ifade, Manilerin ekmek ve tuz için dua ettiğini tasvir eden¹⁶⁷ ve "ekmeği kutsayan ve (onu) onlara veren"¹⁶⁸ İsa'nın paradigmasına atıfta bulunan normatif Maniheist kaynaklar tarafından desteklenmektedir.

--- SAYFA 180 ---

Seçilmişlerin, unsurların zararına değil, onların yararına hareket edebilmesini sağlayan kısıtlama disiplini. İran metni M 177 verso'da, Denetçilerin sunduğu adak, Mani ve müritlerinin "yemek saatinde" özel olarak yaptıkları dualardan ve ilahilerden kesinlikle ayrıdır. Augustine ayrıca yemeğin kendisini gözlemlemediğinde ısrar ediyor. Eğer bu bilgiler Maniheist dünyada tutarlı bir şekilde sürdürülen genel pratiğin tamamlayıcı kanıtlarıysa, o zaman "Ekmekten Özür", yemeği çerçeveleyen ilahiler ve dualardan oluşan toplumsal ayinlerden ziyade, İran ve Türk kaynaklarında bulunan yemek zamanı meditasyonlarıyla aynı türe aittir. Seçilmişler bir masada yemeği yediler; Aslında "masa" kelimesi, İran ve Türk (xw'n) kaynaklarının yanı sıra, Yunan ve Kıpti (trapeza) kaynaklarında da tüm törenin örtmecesi olarak karşımıza çıkıyor. Hem İran hem de Akdeniz kültürel bağlamlarında "masa", gıda ürünlerinin tanrının emrine sunulduğu ve ritüel katılımcılarının tüketim için pay aldıkları bir ritüel mekânı olarak açık bir soyağacına sahipti. Manastır Parşömeni ve diğer kaynaklar, Seçilmişlere hizmet etme ve yemekten önce, yemek sırasında ve yemek sonrasında her şeyin yolunda olduğundan emin olma konusunda özel olarak atanan Denetçilerin rolüne işaret etmektedir.¹⁶⁹ Yemekte Seçilmiş için uygun görülen düşünceleri sunan birkaç metin vardır.¹⁷⁰ İçerikleri ritüel yemekle ilgili gerekçeleri yansıtırken ve bir sonraki bölümde bu bağlamda tartışılacak olsa da, bu tür metinlerin boş kısa notlar olmadığını, ancak yemek sırasında sesli olarak icra edilen senaryolar olduğunu akılda tutmak önemlidir. o sırada yemek ya da sessizce düşünmek için terfi ettirildi. Ritüel eylemlerin normatif anlatımı olarak iş görürler ve ritüelde eyleme geçtiklerinde ritüelin rollerinin ve uygulamalarının kimliğini ilan ederler. Yemek sona erdiğinde ritüel hiçbir şekilde tamamlanmamıştı. Bir Yunan kaynağı, bir kapanış duasından söz ediyor ve belki de meshedilmeye değiniyor.¹⁷¹ Yemek sonrası dualar ve ilahilere dair yaygın referanslar buluyoruz. Hem Kıpti hem de İran hesapları, sıradan başışçıların emriyle yapılan şefaath dualarından bahsediyor. Bazı bölgelerde, bu yemek sonrası faaliyetler, Seçilmişlere bir kez daha saygı göstermek için bu fırsatı değerlendiren Denetçiler eşliğinde veya onlarla birlikte gerçekleştirilmiş olabilir; çünkü Seçilmişler artık yemekten arındırılmış ilahi özle dolu halde duruyordu. Ayin yemeğinde söylenen ilahiler ve ilahiler hakkında makul bir şeyler söylemek mümkündür. İran ritüel metinleri sürekli olarak yemek sonrası üç duayı listeler ve hem normatif hem de polemik metinlerin bir kısmı, tüketilen gıdadan serbest bırakılan ilahi maddenin cennete yükseldiğini anlatır.

--- SAYFA 181 ---

Seçilmişlerin ağzından dualar ve ilahiler şeklinde¹⁷², yemek sonrası vokal performansı gerektiren bir görüntü. İran'ın Yaşayan Benlik Şarkıları ve Çin İlahileri Parşömeni'ndeki "Beş İşığa Övgü", hem katılımcılara hem de yemeğin ilahi unsurlarına yapılan göndermelerin de gösterdiği gibi, bu ritüel ortama ait görünüyor. Şu ana kadar düzenlenmemiş birkaç yemek ilahisi daha var ve bunların içeriği gelecekte bir tarihte bunların düzenlenmesi ve ritüelde kullanılması konusundaki anlayışımıza daha fazla katkıda bulunabilecek. Çin İlahisi Parşömeni'nde "sunumların toplanması" için açıkça belirtilen iki ilahi, "Zwölf Herrschertümer" in ("On İki Otorite, Egemenlik veya Hakimiyet": 8hrd'ryft) iyi bilinen listesinin iki versiyonudur.¹⁷³ İlahilerin içeriği ritüel yemeğin kendisine herhangi bir gönderme yapmasa da, bu tür "On İki Otorite" okumasının yemekle bağlantısı diğer bölgeler için tamamlayıcı kanıtlarla doğrulanabilir. Bu nedenle, Enrico Morano tarafından düzenlenen Part parçası M 259c, şu başlığı taşır: "Işık [yemeği kabul edecek otoritelerin listesi] (swr) tamamlandı."¹⁷⁴ Turfan parçası MIK III 4974'te bir sadaka sunusunun sanatsal bir sunumuna eşlik eden Orta Farsça metin açıkça yemeğe ("masa") atıfta bulunur, kilise lideri ve Seçilmişler için kutsama ister (yemek gibi) M 729'daki ilahi) ve bu açılış duasının ardından "On İki Makam" okunuşuyla devam ediyor. Bu ilahi türü, karmaşık kompozisyonlarda diğer ilahi formlarıyla birleştirilebilir.¹⁷⁵ Bu varyantların tümü mutlaka ritüel yemekte icra edilmemiştir, ancak bu tür özellikle onunla ilişkili gibi görünmektedir.¹⁷⁶ Şu andaki bilgimize göre, bu ilahilerin ritüel yemek töreni prosedüründe tam olarak yerleştirildiğinden ve kullanıldığından emin olamayız. Belki de yemeğin veya Seçilmişlerin ("Davet") giriş ve çıkışına eşlik etmek için yapılıyorlardı. Belki Denetçiler bunları Seçilmişler yemek yerken yapıyorlardı. Bazıları kesinlikle Seçilmişlerin yemek sonrası seslendirmelerinin bir kısmını oluşturuyordu; Augustine yiyecekten kurtulan ilahi maddenin cennete gönderilmesinde oynadıkları rolden dolayı hicivli bir şekilde "geçirme" adını veriyordu. Her halükarda, ayinin gerçekleştirilmesine yakın bir zamanda söylenip dinleniliyordu ve bunların içinde yer alan söylem, katılımcıların faaliyetleri üzerine düşünceleri için doğrudan bağlamı oluşturuyordu. Yemeğin yeniden yapılandırılmasından yorumlanmasına geçerken, öncelikle ilahilerde, ilahilerde ve diğer yemek zamanı okumalarında yer alan ifadelerle bakmalıyız çünkü bunlar, Maniheistlerin ritüel yaşamlarında yaptıklarını düşündükleri şeylerle ilgili kendi yorumlarını oluşturur. 160 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 182 ---

conclusions The urge to synthesize all these sources is great, but we must be cautious. Örneğin, Türk Manastır Parşömeni'ndeki ritüel yemeğin tasviri, belirli işlevler için ayrılmış ayrı salonları ve prosedüre yardımcı olacak maaş bordrolu sıradan kişilerin bulunduğu köklü bir kilise kurumunu yansıtır. Augustinus'un bildiği Kuzey Afrika Maniheizmi, ritüelin biçiminde uyarlamaları zorunlu kılan oldukça farklı siyasi ve toplumsal koşullarda mevcuttu. Maniheist Doğu'daki yemekte icra edildiği belirlenen "On İki Yetkili" ve diğer ilahiler, Batı'da bilinen ilahilerle eşleşmemektedir ve ayinin anlamı üzerine bölgesel olarak farklı düşünceler içerebilir. Yemeğin kendisi, bölgesel çeşitliliği aşan temel taşı ve yemeğin performansının kurtarıcı etkiler yarattığı inancı, yemekte olup bitenlerin çok çeşitli ifadesinin temelini oluşturur. Her ne kadar geçici olarak yeniden oluşturulmuş olsa da, toplam düzenleme, Zerdüştlerin Ya8t-i-keh'i veya "Küçük Ayini" ile çarpıcı bir benzerlik taşıyor; bu tören, genellikle meyve, çiçek ve bereketli toprağın diğer ürünlerinin eşlik ettiği, tüm yaratılışları kapsayan bir ibadet eylemi oluşturan ekmeğin sunumu ve tüketimini içerir (bkz. Levha 4B, 5A, 5B). Zerdüşt Arda Viraf Namag'daki örnek bir anlatı, öbür dünyaya yaptığı vizyoner yolculuktan dönüşünde töreni emreden "dürüst" ('rd'w) Viraf adlı kahramanı tasvir eder. Bir ön dua yapar, ekmeği takdis eder, yemek yer, bir kez daha dua eder ve bir dizi sabah namazı kılar. Bu tür Zerdüşt törenlerinin halktan olmayan sponsorluğuna rw'ng'n adı verilir ve İranlı Maniciler de bunu aynı şekilde kendi sadaka hizmetleri için kullanırlar. Zerdüşt ayini sıklıkla ölen kişiler adına gerçekleştirilen kutsama törenlerini içerir. Maniheist ritüel yemeğinin ölümler için aynı tür şefaathleri içerdiği yalnızca İran kaynaklarında değil, aynı zamanda Kipti Kephalaion'da da özel bir açıklıkla ortaya konmuştur.¹¹⁵ Dolayısıyla bu paralelliklerin daha ileri bir araştırması muhtemelen Maniheist ayinindeki belirli performans yapılarının gelecekte açıklığa kavuşturulmasına yol açacaktır.¹⁷⁷ Olası öncülleri ve emik yorumlarının dışında, Maniheist beslenme ayinleri ne olabilir? yapacağını mı söyledin? Maniheist topluluğun iki kurucu sınıfı arasında açıkça bir değişim ilişkisi, deyim yerindeyse bir ekonomi kuruyorlar. Bu işlevsel yön, Maniheist uygulamaların etik yorumunda belirgin bir şekilde şekillenmiştir. Topluluğa üyelik, BESLENME AYINLERİNDEN birindeki günlük ritüele katılımı belirler.

--- SAYFA 183 ---

bununla ilişkili onaylanmış roller. İdeal durumda, bir yabancı, bir kasabadaki tüm Maniheistleri yalnızca ritüele kimin gittiğini gözlemleyerek tanımlayabilir. Ancak bazı Denetçilerin diğer dinlerin ayinlerine de katılmış olması mümkündür. Uygulamada, Denetçi sınıfının sınırları, bağlılığın münhasırlığı açısından muhtemelen bir bölgeden diğerine önemli ölçüde farklılık gösteriyordu. Yine de yemek, günlük olarak yapıldığında, başka hiçbir şey olmasa bile, katıksız tekrar yoluyla topluluk kimliğini güçlendirme olanağı sunuyor. Aynı zamanda Seçmen ve Denetçi sınıflarının sürekli etkileşimini ve bu etkileşim yoluyla onların ilgili rollerinin güçlendirilmesini gerektirerek topluluğun bütünlüğüne de hizmet eder. Yemeğin sıklığı aynı zamanda Maniheist disiplinleri de etkiler. Her şeyden önce Seçilmişlerin günlük öğünlere katılabilmeleri için rejimlere sürekli bağlı kalmaları gerekmektedir. Törenler arasında disiplinden “geri çekilme” dönemleri söz konusu olamaz. Seçilmişleri yemeğe hazırlayan “olumsuz ayinler” kalıcı bir yaşam biçimi haline gelir. Öte yandan, yemeğin her gün tekrarlanması, Maniheist çilede belli bir ölçülülük etkisi yaratır. Standart çilecilik modellerinin aksine, Maniheist Seçilmişler yemek yemeli ve aslında hayattaki nihai amaçlarını ancak yedikleri ölçüde gerçekleştirebilirler. Tek başına nöbet tutmak, bedeni mahvetmek, metabolik fonksiyonların terk edilmesi söz konusu olamaz. Maniheist çileci bedeni yok edemez ama onu düzenlemeli ve onu her gün dünyayla temasa geçecek şekilde geri getirmelidir. Zorunlu katılımla her gün tekrarlanan sadaka töreni ve ritüel yemek, Maniheist dini uygulamaların merkezi konumunu işgal eder. Bu ritüel kompleksi, geleneğin ortaya koyduğu sosyal zaman, mekan ve rol ağlarının kesişiminde yer alması nedeniyle en yüksek statüye sahiptir. Maniheist kimliğin bir işareti olarak hizmet etmesi için, bu keyfi statünün sağladığından daha derin bir anlama veya daha zorlayıcı mekanizmalara sahip olmasına gerek yoktur. Ama aslında Maniheistler yemek ritüellerine önemini genişleten bir dizi mantıkla donatırlar ve onu tüm Maniheist doktrin ve uygulamalarda yönetici terim, "hayatın diğer alanlarını açıklamak veya tanımlamak için referans noktası" haline getirirler. 178 Maniheist olmanın neyi gerektirdiğini tam olarak takdir etmek için, ayinin yüzeysel eylemleriyle yetinmemeli, Maniheist bedenin içine bakmalıyız. 162

MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 184 [Görsel / Boş] ---**--- SAYFA 185 [Görsel / Boş] ---****--- SAYFA 186 ---**

LEVHA 1. Denetçilerin sadaka hizmeti: MIK III 4974 recto. (Staatliche Museen zu Berlin — Preußischer Kulturbesitz, Museum für Indische Kunst.)

--- SAYFA 187 ---

LEVHA 2A. Denetçilerin Sadaka Servisi: M 559 recto. (Depositum der Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften in der Staatsbibliothek zu Berlin—Preußischer Kulturbesitz Orientabteilung.) LEVHA 2B. Denetçilerin sadaka servisi: M 6290. (Depositum der Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften in der Staatsbibliothek zu Berlin—Preußischer Kulturbesitz Orientabteilung.)

--- SAYFA 188 ---

LEVHA 3. Seçilmişlerin kutsal yemeği: MIK III 4979 verso. (Staatliche Museen zu Berlin — Preußischer Kulturbesitz, Museum für Indische Kunst.)

--- SAYFA 189 ---

LEVHA 4A. Seçilmişlerin kutsal yemeği: MIK III 6257. (Staatliche Museen zu Berlin— Preußischer Kulturbesitz, Museum für Indische Kunst.) LEVHA 4B. Modern Zerdüşť rahipleri tarafından, sıradan insanların da katılımıyla gerçekleştirilen, Maniheistlerinkine benzeyen kutsal bir yemek ritüeli. (Margaret Oliphant, Antik Dünya Atlası [Londra: Ebury, 1992], 77.)

--- SAYFA 190 ---

LEVHA 5A. Modern Zerdüşť rahipleri tarafından, sıradan insanların da katılımıyla gerçekleştirilen, Maniheistlerinkine benzeyen kutsal bir yemek ritüeli. (Sven Hartman, Parsism, the Religion of Zerdüşť, Iconography of Religions 14.4 [Leiden: E. J. Brill, 1980], levha xxxix. İzin alınarak kullanılmıştır.) LEVHA 5B. Modern Zerdüşť rahiplerin sıradan bir dinleyici kitlesi olmadan Afrin yemek ritüeli gerçekleştirmesi. (Hartman, Parsism, plaka xxxviii. İzin alınarak kullanılmıştır.)

--- SAYFA 191 ---

LEVHA 6A. Modern Zerdüşť eğitimli rahipler, Maniheist ritüel yemek prosedürüne paralel olarak, Yasna töreninin başlangıcındaki "davet" sırasında ayakta duruyorlar. (Hartman, Parsism, plaka xxxvii. İzin alınarak kullanılmıştır.) LEVHA 6B. Yasna, Maniheist ritüel yemek prosedürüne paralel olarak Yasna töreninin "tadım" kısmına ilerlerken ritüel lideri kwan'a (masa) oturur. (Hartman, Parsism, plaka xxxii. İzin alınarak kullanılmıştır.)

--- SAYFA 192 ---

beş 111555 beslenme mantığı Işık benliğinizi arındırın ki o da sizi kurtarsın. - Yaşayan Benliğin Şarkıları Maniheistler neden ritüel yemeği yerine getiriyorlardı? Amacı neydi? Onun yasalaşmasına ne sebep oldu? Bunlar normalde yemek yemeyle ilgili sorulan, amacı ve motivasyonu açık görünen türden sorular değil. Ancak Maniheist uygulamada, belirli yemek yeme eylemleri (aslında topluluk içindeki belirli bir sınıftaki insanların yemesi), geçim için sıradan yemekten ayrı tutuluyordu. Yiyeceklerin olağan şekilde paylaşılması, kutsal Seçilmişlerin özel statüsü nedeniyle olağanüstü hale getirildi ve sıradan bir yemek, Maniheist kurtuluş uygulamasında hizmet ettiği olağanüstü işlev nedeniyle kutsal hale geldi. Sıradan bir yemeğin dini bir eyleme dönüşmesi, icrasında kullanılan katılımcıların, malzemelerin, aletlerin, jestlerin ve seslendirmelerin biçimlendirilmesini ve sınırlandırılmasını gerektirir; başka bir deyişle, bir ritüelleştirme sürecidir. Önceki bölüm, bir yemeğin dışarıdan ritüelleştirilmesinin belirgin Maniheist tarzının ana hatlarını çiziyordu. Ancak ritüelleştirme yalnızca dışsal eylemlerle sınırlı değildir; aynı zamanda içsel eylemlerin resmileştirilmesini ve içsel eylemlerin gerçekleştirildiği dışsal araçların dikkatli bir şekilde yapılandırılmasını da içerir. Örneğin ritüel sırasında deneyimlenen düşüncelerin resmileştirilmesi, konuşmanın resmileştirilmesiyle başlar; böylece dualar, beyanlar, ilahiler ve ilahiler biçimindeki onaylanmış kelimeler (ve bu kelimelerin normatif çağrışımları umulur) katılımcıyı tüm müdahaleci ifadeleri dışlayacak şekilde sarar. Yemeğin kutsallığı işaretlenmeli ve sürekli

--- SAYFA 193 ---

sıradan saldırılara karşı savunma yapmak için tekrarlandı; ve törene katılanlar birbirlerine ve kendilerine sıradan olanın ötesinde bir şeyi başardıklarını beyan etmeli ve hatırlatmalıdır. Okuyucu, Maniheist ritüel yemeğine ilişkin bir tartışmada, ritüeli mantıktan ayırmanın ne kadar zor olduğunu zaten fark etmiş olacaktır. Örneğin ritüel yemekle ilgili dualar ve ilahiler yapısal olarak ritüel eylemlerine aittir, ancak içerikleri bakımından daha geniş bir Maniheist evren içindeki eylemlerin temel bağlamsallaştırılmasını ve rasyonelleştirilmesini sağlar. Bilinen "çünkü" ve "böylece" diliyle ifade edilen açık gerekçeleri tartışacak bir noktaya ulaşmadan önce bile, belirli bir davranışı açıklamanın büyük bir kısmının, davranışın gerçekleştiği dünyaya referansla gerçekleştirilebileceği gerçeğine özellikle dikkat etmeliyiz. Maniheist evren belirli bir şekilde kurulduğundan, bazı davranışlar makul ve mümkün, diğerleri ise mantıksız veya "imkansız" olacaktır. Maniciler bedenini belirli bir şekilde çalıştığını ve daha geniş evrenle somut, bilinebilir yollarla bağlantılı olduğunu anladılar. Maniheist uygulayıcı, hem belirli bir bilgiye sahip olmak hem de bu bilgiye dayanarak kurtuluş açısından becerikli bir şekilde hareket etmek anlamında bu fizyolojik gerçeklerden faydalanabildi. Maniheistlerin neden ritüel yemeği yaptıklarını sorarken, elbette onların neden Maniheist olduklarını, başka bir ritüel geleneğin değil de bu ritüel geleneğin uygulayıcıları olduklarını da soruyoruz. Mani bu soruya açık ve güçlü bir cevap verir: Dünyada Allah'ın adı dolayısıyla verilen bu sadakaların tümü, her inançta O'nun adına verilmiştir. . . Bu sadakaları götürecekleri her yerde onları sıkıntıya, sıkıntıya ve kötülüğe sürüklerler. Sadece sadaka hizmetinin emirlerinin yer aldığı kutsal kilise dışında, dışarı çıkıp Tanrı'nın huzuruna çıkma fırsatı buldukları, adı kendilerine verilen Tanrı'nın huzuruna çıkacakları bir dinlenme ya da açık kapı yoktur. . . . Artık kutsal kilise iki kişilik olarak var oluyor; erkek ve kız kardeşler.¹ Maniheist topluluğun benzersiz disiplini, ritüel uygulamalarını diğer ritüel geleneklerin yapamayacağı kadar etkili kılıyor. Burada ve başka yerlerde, Maniheist gelenek, uygulamalarını açıkça çağdaş kurban sunum sistemleriyle karşılaştırır. Ancak Maniheistler tapınsız ve sunaksız bir geleneğe katılıyorlardı. Diğer dini topluluklar tekliflerini yerine getirirken

--- SAYFA 194 ---

Maniheistler, rahiplerinin onları sunaklarda yaktığı tapınaklara giderek sadakalarını, onları kendi midelerinde pişiren Seçilmişlere verirlerdi. Sonuç olarak Maniheistler, yiyeceklerin sindirimi ile bağlantılı olarak vücutta olup bitenler hakkında çok konuştular. Diğer gelenekler, genellikle sıradan kişiler tarafından gözlemlenmeyen tapınak bölgelerinde olup bitenleri ayrıntılarıyla anlatırken, Maniheist söylem de Seçilmiş metabolizmanın gözlemlenmeyen operasyonları üzerinde durur. Bu tuhaf Maniheist söylem, ayinlerin ele alınmasının ne zaman sona erdiğine ve gerekçe tartışmasının ne zaman başladığına karar verme konusunda modern araştırmacı için büyük bir zorluk teşkil etmektedir. Maniheizm'de beden sadece aktör değil, aynı zamanda kurtuluşun arenası olarak da hizmet ettiğinden, inanç içindeki dini uygulamalar ayrıntılı bir metabolik söylemi gerektiriyordu. İnsan vücudunun iç faaliyetleri, Maniheist ritüel yemeğin ayrılmaz bir bileşenini oluşturur; onsuz dış yemek eksik ve etkisizdir. Bu faaliyetler tıpkı ayinin dışsal eylemleri gibi kontrol edilmiş ve resmileştirilmiştir ve bunlarla ilgili söylem farklı bir anlam alanına havale edilmemelidir. Daha ziyade Maniheist Seçilmişlerin bedenleri, ritüel yemekte kullanılan aletler olarak görülüyordu. O halde beslenmeyle ilgili gerekçelere ilişkin etik kategorimiz, Maniheist ritüel yemeğin icrası sürecinde yapılan tüm ifadeleri ve bu ifadelerin atıfta bulunduğu diğer tüm söylemleri içerir. İkincisi, Maniheistlerin Maniheist olurken öğrendikleri ve Maniheist otoriteler tarafından sunulan periyodik derslerde, vaazlarda ve öğütlerde tekrarlanarak duydukları eğitim materyallerini oluşturur. Maniheist ritüel metinlerinin dilinin, bunları söyleyen veya duyan Maniheistlerin aşına olacağı imalar içerdiği makul bir tarihsel varsayım olacaktır. Ancak bireysel bazda toplumun üyeleri arasında değişen derecelerde yeterlilik ve okuryazarlık bulunacaktır. Ben inancın bu tür bireysel tahsislerinin değil, Maniheist dini topluluğun yetkili kurumları tarafından düzenlenen ve desteklenen normatif mantıkların yeniden inşasını öneriyorum. Maniheist literatür, sadaka töreni ve ritüel yemekle bağlantılı bilgileri ifade etmek ve iletmek için dikkate değer çeşitliliğe sahiptir; bunlardan herhangi biri benim kendi açıklamamı düzenlemeye hizmet edebilir. Ben Kephalaion'un Maniheist Denetçilere sunulan dördü analizini takip etmeyi seçtim 115: BESLENME GEREKÇELERİ 165

--- SAYFA 195 ---

Bil ki, bedenden çıkan kişinin sadakasını ve zikrini getiren, huzur getirir. Yaptığı yalvarış dört büyük zafere ulaşır. Birincisi, onun sayesinde serbest bırakıldığı, temizlendiği, arındığı ve kurtarıldığı için, tüm dünyaya dolanmış ve bağlı olan Yaşayan Ruh'u [kurtarır]. İkincisi, bedeninden kurtulan kişi için getirdiği sadakalarla kutsal kiliseye huzur getirir. Kilisenin [kutsanmış] çocukları onun üzerinde dinleniyor. . . . Üçüncü zafer, kendi bedeninden çıkan kişinin [bağışçının adına gerçekleştirdiği zaferdir. Bu, kendisi için bir sadakadır ve kardeşi veya babası veya annesi veya oğlu veya kızı veya bedenden çıkan akrabası için bir zikirdir. . . .2 Parçalı metinde dördüncü zafer eksik, ancak diğer birçok kaynak, dördüncü zaferin bağışçıların kendileri için kazanacağı zafer olduğu konusunda bizim sağduyulu tahminimizle aynı fikirde. Maniheist sadaka törenine ve ritüel yemeğine katılmanın gerekçeleri olarak sırasıyla bu dört zaferi -Maniheist bakış açısına göre, fiilen etkilenen şeyleri- inceleyeceğim. yaşayan benliğin kurtarılması Disiplin gerekçeleri başlığı altında (bölüm 3), okuyucuyu Maniheist kozmolojik söyleme göre dünyaya süzülen ilahi madde olan "Yaşayan Benlik" ile tanıştırdım. Disiplin bağlamında, Yaşayan Benliğin varlığı, bu için tanrıya verilen zararı azaltmak amacıyla insan eylemini düzenlemek için bir mantık sağlar. Aynı zamanda disiplin rejimlerinin kusurlu insan bedenini düzelttiği ve mükemmelleştirdiği, onu Yaşayan Benliğin evrendeki "karışımından" özgürleşmesine aktif olarak yardımcı olabilecek bir araca dönüştürdüğü söyleniyor. Maniheist Seçilmişler bu ikinci operasyonu ritüel yemek aracılığıyla gerçekleştirirler ve Denetçiler de sadaka hizmetleri aracılığıyla bu kurtuluş uygulamasına sponsor olurlar. Yaşayan Benliğin kurtarılması, Maniheistlerin ritüel yemeği gerçekleştirmek için ifade ettikleri temel amacı oluşturur. 166 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 196 ---

Merkezi Maniheist Gelenek İnsan vücudu ile dünyaya yayılmış ilahi madde arasındaki kaçınılmaz temas, bireyin Tanrı'yı fiilen yiyecek biçiminde sindirdiği yemek yeme sırasında meydana gelir. Ephrem Syrus, ağaçların ve tahıl tarlalarının, hatta toprağın kendisinin bir inceltme sürecinde "ışık" yaydığını³ ve insan vücudunun da benzer şekilde bir "arıtma fırını" olarak iş gördüğünü öne süren Maniheist görüşün farkındadır.⁴ Maniheistler, ilahi maddenin duyularla algılanabilir olduğunu, öyle ki "yiyeceklerdeki hoş tat, onlara karışan ışığa aittir."⁵ Ancak yiyecek, diğer şeyler gibi. karışık bir karaktere sahiptir ve yutulması vücudun sağlığına yönelik riskler taşır. Ephrem, Maniheistlerin insan metabolizmasına ilişkin tartışmalarında tıbbi bir söylem tarzı kullandıklarının farkındadır. Bu terimlerle ifade edersek, "tıpkı besinlerden dolayı içimizde zehirin aşırı hale gelmesi gibi, 'kötülük de yiyeceklerden içimizde toplanır ve çoğalır' derler."⁶ Bununla birlikte Maniheistler, uygun şekilde eğitilmiş ve disipline edilmiş bir bedenin özgürleştirici bir makine statüsüne ulaşabileceğini, böylece "(Karanlığın) oluşturduğu arıtma fırınının aslında kendine zarar verdiğini ve ışığı arıttığını" savundular. Yiyeceklerin Seçilmişlerin bedenlerinde sindirilmesiyle, "iyi azar azar arıtılır ve yükselir."⁸ Ephrem'in anlatımı, bu din çalışmasıyla bağlantılı olarak Maniheist misyon duygusunu aktarma konusunda elimizdeki en iyi anlatımlardan biridir. Mani (dedi), bir şey gibi atılmış olanı, kendi alanından "günah"a döndürmenin "doğruluk" ve emir(ler)e uymak yoluyla mümkün olduğunu ve (bu) ziwane, Karanlıkta "günah" ile karıştırılmış olmasına rağmen, oruç ve dua yoluyla arıtılabileceğini - eğer bunlar, Karanlığı tuzağa düşürmek için karıştırıldıysa, şimdi yakalandığı için, kesinlikle (bilmenin) gerekli olduğunu söyledi. Işığın oğulları kendi topraklarına nasıl dönecekler. . . . Çünkü eğer saflaştırma gerekliyse - "rafinasyon akışları" dedikleri şey -[. . .] denizde ve karada, gökte ve yerde ve bunların içerdiği her şeyi arındırmak ve arıtmak için.⁹ Maniheist kaynaklarının terminolojisinden yararlanan Ephrem, emirlere uyulması sayesinde mümkün olan "doğruluk"¹⁰ yani Seçilmiş sınıf rolüne dikkat çeker. Arınma, sindirim ateşini hazırlayan ve körükleyen oruç ve BESLENME GEREKÇELERİ üzerine dua yoluyla gerçekleşir.

--- SAYFA 197 ---

"arıtma ırmakları" göğe yükselir.¹¹ An-Nedim aynı zamanda ayrılmış ışığın "dualar, takdisler, saf konuşma ve dindar işlerle birlikte bir Övgü Sütunu üzerinde yükseldiği" görüşünü de doğrular.¹² Ephrem, bu Manici mantıklarda bir takım tutarsızlıklar görür. Öncelikle, aynı doğaya sahip olan insan ruhunun ve gıdadan elde edilen ruh maddesinin filtrasyon sürecinde nasıl farklı kaldığını, böylece Seçilmişlerin ruhu olmadan yalnızca yemeğin ışığının cennete doğru yola çıktığını hayal edemiyor.¹³ Üstelik bedenın gıda üzerinde bu etkiyi yaratma yeteneği, Ephrem'e kötülüğün kesinlikle doldurması gereken göz kamaştırıcı bir boşluk gibi görünüyor.¹⁴ Kötülüğün, iyiliğın ne kadar yaklaştığını kavrama konusundaki bariz yetersizliği, ilkinin bedensel yaratımına bakış açısı Ephrem'i inanamamaya sevk ediyor. Ama eğer cesedi çerçeveleyen kişi, küfürle söyledikleri gibi kötüyse ve . . . eğer karanlık, o bedeni ruh için bir hapisane haline getirmeyi ve oradan dışarı çıkmamasını sağlamayı başarmışsa, bundan çerçevelediği arıtma fırınının kendisine zarar verdiğini ve ışığı arıttığını anlaması onun için zor olmazdı. Ancak başlangıçta dikkatinden kaçmış olsa da, artık deneyimin ona öğrettiğine göre, çerçevesini yok edebilir ve başka bir beden yaratabilirdi; ayıran (ışığı) değil, hapseden bir beden; arındıran değil, kirleten; arındıran değil, kirleten; ve (kaçmak için) ışığa yer açan değil, ışığı alıkoyan bir şey.¹⁵ Bu tür argümanlar karşısında Maniciler kararlılıkla bedenın yeniden şekillendirilebilir olduğunu, kötülüğün kontrol zincirindeki zayıf halka olduğunu savunuyorlar. Ephrem'in ileri sürdüğü üçüncü ve son itiraz, evrende, ilahi maddenin sürekli olarak ayrılışından kaynaklanacak olan iyilik ve kötülük arasındaki nihai dengesizlik ile ilgilidir. "Dedikleri gibi, 'arıtılıp yükseldikleri' için ruhların sayısı günden güne sürekli olarak azaldığından" kötülüğün dünyada giderek daha fazla güç kazanması gerekirdi.¹⁶ Ancak Ephrem'in zamanının Maniheistleri bu soru için de bir yanıt vermeye hazır. "Çünkü iyi 'arıtılıp yükseldikçe' kötülük de [kötü] hale gelir ve aşağı iner" ve aslında etkisiz hale gelir.¹⁷ Dahası, "şu anda karışan tüm bu [iyilik] parçalarının bir parçasının bile kötülüğü yenebileceğini söylüyorlar."¹⁸ 168 MANİKEVİ BEDENİ

--- SAYFA 198 ---

Batı Maniheist Geleneği Augustine, De natura boni adlı incelemesinde Maniheist kurtuluş söylemini özetlemektedir: İlahi doğanın bu kısmının gökte, yerde ve yerin altındaki her şeye nüfuz ettiğini söylüyorlar; kuru ve nemli tüm bedenlerde, her tür ette, her türlü ağaç, ot, insan ve hayvan tohumlarında bulunduğunu. Ama bizim Tanrı için söylediğimiz gibi, onun engellenmemiş, kirlenmemiş, ihlal edilmez, bozulmaz, her şeyi idare eden ve idare eden mevcut olduğunu söylemiyorlar. Tam tersine, onun bağlı olduğunu, baskı altına alındığını, kirlendiğini, ancak yalnızca güneşin ve ayın hareketleri ve ışığın güçleriyle değil, aynı zamanda Seçilmişleri tarafından da serbest bırakılabileceğini, serbest bırakılabileceğini ve temizlenebileceğini söylüyorlar.¹⁹ Bu ikili arınma -doğal güçler ve insan sindirimi yoluyla- dünyanın varlığının ve insanın değerinin amacıdır. Onlar, yalnızca Tanrı'nın güçlerinin, tüm evrendeki ve onun tüm öğelerindeki iyinin ve kötünün arınmasını ve özgürleştirilmesini etkilemediğini, aynı zamanda kendi Seçilmişlerinin de yedikleri yiyecekler aracılığıyla aynı sonuçları elde ettiklerini iddia ediyorlar. Ve ilahi maddenin tüm evrende olduğu gibi bu besine de karıştığını belirtiyorlar ve Seçilmişlerinde Maniheist Seçilmişlerin yaşadığı yaşam tarzı tarafından arıtıldığını hayal ediyorlar, sanki onların yaşam tarzları Denetçilerininkinden daha kutsal ve daha mükemmelmış gibi.²⁰ 1 5 Bize ilahi doğanın kötülükle karışan kısmının Seçilmişler tarafından yeme ve içme yoluyla, daha az olmamak üzere arıtıldığını söylüyorlar. Çünkü onun tüm yiyeceklerde bağlı olduğunu ve bunlar, vücutlarının tazelenmesi için onları yiyip içen kutsal Seçilmiş tarafından tüketildiğinde, ilahi doğanın serbest bırakıldığını, mühürlendiğini ve serbest bırakıldığını söylüyorlar.²¹ Her ne kadar Augustinus'un retoriğine, hayırseverlik yorumbilimini genişletmek istediğimiz bir geleneğin kaba bir karikatürü olarak direnme eğiliminde olsak da, Manicilerin kendi ifadeleri esas olarak Augustinus'un açıklamasını doğrulamaktadır. Maniheist ritüel yemeğin temelini oluşturan yiyecek ideolojisi metaforlaştırılmamalı veya sadece psikolojik beslenme gerekçeleri hakkında ahlaki bir söylem şeklinde "ruhsallaştırılmamalıdır".

--- SAYFA 199 ---

Uygulayıcının biyolojik tutumları ya da yemenin “mistik” önemi. Bunun yerine, Maniheistlerin, yiyeceğin yiyenin ruhsal durumu kadar fiziksel ve psikolojik durumu üzerindeki etkilerini açıklamak için bizzat kullandıkları somut, materyalist diyetetik anlayışını kabul etmeliyiz. Maniheistlerin bedene yönelik savaşı, vücuda yiyecek girdiğinde yoğunlaşır. Seçilmiş beden, yiyecekteki ilahi unsuru kurtarmak ve saflaştırmak için mücadele ederken, yiyeceğin içerdiği daha fazla kötü maddenin aşılmasıyla güçlendirilen kendi karanlık güçlerinin isyanına direnir. Bu temel analiz, bazı kaynaklarda görülen mitolojik ve psikolojik anlatımlarda veya Köln Mani Kodeksi'nde sergilenen kuru bilimsel tarzda ifade edilebilir: Bu beden kirlenmiştir ve bir kirlilik kalıbından şekillendirilmiştir. Bir kimse yemeğini temizlediğinde ve yeni yıkanmış olandan yediğinde, bize ondan hala kan, safra, gazlar, utanç verici dışkılar ve bedensel bozulmalar geliyormuş gibi göründüğünü görebilirsiniz. Fakat bir kimse birkaç gün ağzını bu yemekten uzak tutsa, hemen bütün bu haya ve iğrençliklerin vücutta eksik ve noksan olduğu görülecektir. Fakat eğer [o kişi] aynı şekilde [yiyecekten] [yeniden] yerse, vücutta yine çoğalacaklardır, öyle ki, besinin kendisinden dışarı aktıkları açıktır. Fakat eğer bir başkası yıkanmış ve temizlenmiş olan gıdadan yerse ve yıkanmamış olandan da (ayrıca) yerse, bedeninin refahı ve gücünün aynı olduğu açıktır.²² Bu "karışım" açıklaması, saflık meselesini dışsal bir alandan içsel bir konuma taşır. Maniheistlere göre kişiyi bütünüyle kirlenmeden ayırmak mümkün değildir çünkü kişi hem iyi hem de kötü niteliklerden oluşmuştur. O halde ayırmanın bireyin içinde gerçekleştirilmesi gerekir. Bu nedenle, saflığının [gerçekte] ne olduğu konusunda kendinizi [inceleyin]. Çünkü bedenlerinizi tamamen arındırmak imkansızdır. Çünkü her gün vücut, tortuların salgılanması yoluyla rahatsız edilir ve dinlenmeye çekilir. . . . Öyleyse, hakkında konuşulan saflık, bilgi yoluyla gelen şeydir; ışığın karanlıktan, ölümün yaşamdan ve canlı suların bulanıktan ayrılması, böylece her birinin diğerine [düşman olduğunu] bilesiniz ve kurtarıcının [gerçek] emirlerini bilesiniz;

--- SAYFA 200 ---

ruhu [yok olmaktan] ve yıkımdan kurtarabilirsin. Bu aslında gerçek saflıktır.²³ Ayrılık, ruhun özünü, sınırlarını ve içeriklerini net bir şekilde çizerek ve onu diğer taraftan oraya dönmeye mahkum olan düşman madde olan ruh olmayanla birliktelikten kurtararak yok olmaktan korur. Augustinus, Maniheistlerin sadaka hizmeti ve ritüel yemek için alıntılardıkları gerekçe (rasyonem) olarak bir dizi biyolojik ve fizyolojik gerçeği açıkça tanımlar: İlahi kısım her gün dünyanın her yerinden arındırılıyor ve kendi alanına geri dönüyor. Fakat yerden dışarı çıkıp göğe doğru yükselirken kökleri toprağa sabitlenerek bitkilere girer ve bütün otlara ve diğer bitkilere doğurganlık ve hayat verir. Hayvanlar bitkileri yerler ve çiftleşirlerse ilahi organı kendi etlerine hapsederler, böylece onu hak ettiği yoldan saptırır, zorluk ve hata tuzağına düşmesine neden olurlar. Ancak meyvelerden ve ürünlerden hazırlanan yiyecekler kutsal adamlara, yani Maniheistlere sunulduğunda, içindeki mükemmel ve ilahi olan her şey onların iffetiyle, dualarıyla ve ilahileriyle artırılır ve her bakımdan mükemmel hale getirilir, böylece kendi topraklarına her türlü kirlilikten arınmış olarak dönebilir. Bu yüzden kimseye ekmek, sebze ve hatta su vermeyi yasaklıyorsunuz. . . . Maniheist değilse bir dilenciye, çünkü Tanrı'nın bu şeylerle karışan uzvunun günahları yüzünden kirleneceği ve dolayısıyla geri dönmesinin engelleneceği korkusuyla.²⁴ Yiyeceklerin işlenmesini düzenleyen kurallar, fakirlere sıradan yiyecek sadakalarının yasaklanması ve ritüel yemekte sunulan her yiyecek parçasının Seçilmişler tarafından tüketilmesi endişesi²⁵, Maniheist gıda ekonomisinin hayırseverlikle ya da hayır işleriyle ilgili olmadığını açıkça ortaya koyuyor. ayrılık. Maniheist topluluk içinde sadaka tam anlamıyla korbandır, kurban sunağı için ayrılır ve kutsal olmayan tüketimi yasaktır. Maniheist olmayanların yiyecekteki ilahi özü kirlileme tehdidi oluşturan günahları arasında, her şeyden önce, maddeyi yeni bir bedene kilitlenmiş bir ruh halinde katılaştıran cinsel ilişki yer alır; zira çevirici Maniheistler, "tüm hayvan ruhlarının ebeveynlerinin yiyeceklerinden geldiğini" savunurlar.²⁶ Auditor'da veya Maniheist olmayanlarda sperm, besini eleyip konsantre eden sindirim sürecinin son ürünüdür. onu oluşturan BESLENME GEREKÇELERİ 171

--- SAYFA 201 ---

iyi ve kötü özellikler. İlahi materyal insanın metabolik sistemi boyunca ilerler; tam da bu nedenle, uygun şekilde disipline edilmiş bir kurum, onun işlenmesini ve varış yerini kontrol edebilir. Sıradan bedenlerde bile "yiyeceğin çiğnenmesi ve sindirilmesiyle hayat kaçır, böylece dışkıda yalnızca küçük bir kısmı kalır";²⁷ bu "hayat", besin olarak bedenle birleşir ve onun tarafından kinetik enerji olarak harcanır.²⁸ Seçilmişlerde bekarlık, ışığın üreme yoluyla yeniden hapsedilmesini engeller ve "ellerin mührü" cinayetten masumiyeti korur.²⁹ Bunun yerine, yutulan ışık ya Seçilmişlerin tipik faaliyetleri (dualar ve ilahiler) aracılığıyla akar veya kendisini onların ruhlarına bağlayarak onlarla birlikte cennete yükselir. Yemeğin yerine getirilmesiyle ilgili vaazlar ve mezmurlar, dikkati yemeğin içindeki gizli, kutsal kimliğe odaklar. Bir mezmur, İran ve Türk kaynaklarından bilinenlere benzer şekilde, yemeği yiyenlerin kendilerini sorgulamasına gönderme yapar: "Biz de sevgilim, 'Bu yiyen kimdir?' ('Bu yenen kimdir?') kelimesini 'Bu yenilen kim?' ('Kimdir bu arayan?') 'Bu aranan kimdir?' (çobanının aradığı ağaca bağlı koyundan) ayıralım."³⁰ Batı dilindeki cevap. Özellikle Maniheizm, sıklıkla Mesih'e Efkariya anıştırması biçiminde gelir: "göklerden gelen kutsal yaşam ekmeği, hayata sızrayan tatlı su kaynağı, gerçek asma, canlı şarap."³¹ Seçilmişlerin ritüel yemekte yardımına geldiği, savunmasız İsa'nın, herkesin dağılmış ruhu olarak adlandırılabilir şeyin hapsedilmesine ilişkin bu derin gizem, Hristiyan polemikçileri için büyük bir öfke kaynağıydı. Augustine bu fikre birçok yerde değiniyor; her zaman öfke dolu ve alaycı ifadelerle dolu. Kutsal şeylere saygısızlık eden saçmalıklarınız sayesinde Mesih yalnızca gökyüzüyle ve tüm yıldızlarla karışmakla kalmıyor, aynı zamanda dünyayla ve onun tüm ürünleriyle birleşiyor ve birleşiyor; artık bir kurtarıcı değil, sizin onu çiğnemeniz ve geçirmeniz yoluyla sizin tarafınızdan kurtarılmaya ihtiyacı var. Dışlınızın ve midenizin ona bağlı olan Mesih'e yardım etme aracı olabilmesi için Denetçilerinizin size yiyecek getirmesini sağlama şeklindeki bu aptalca gelenek, sizin dinsiz hayallerinizin bir sonucudur. Mesih'in bu şekilde serbest bırakıldığını ve özgürlüğe kavuşturulduğunu beyan ediyorsunuz; çünkü siz hâlâ dışkıda bazı değersiz parçacıkların kaldığını, tekrar tekrar çeşitli bedensel biçimlerde karıştırılıp bir araya getirildiğini düşünüyorsunuz.³² Bu şekilde, Maniheizm İsa anlayışı onu "tüm dünyevi şeylerle, tüm sebzelerin sularıyla ve tüm sebzelerin sularıyla böylesine kirletici bir temasa" maruz bırakır.

--- SAYFA 202 ---

Tüm etin çürümesi ve bağlı olduğu tüm yiyeceklerin çürümesiyle birlikte, onu serbest bırakmanın en büyük yollarından biri, tek olmasa da, Maniheiztlerin Seçilmişleri olan insanların bitkilerini ve köklerini kusmayı başarmasıdır. Augustine'e göre böyle bir tutum, tabii ki, Maniheiztlerin sandığı gibi, İsa'nın tahıl ya da üzüm bağlarıyla sınırlı olduğu gibi, doğal bir üretim olarak kutsal saydığımız herhangi bir ekmek ve şarap değildir; sizin anlayışınıza göre, Mesih, yediğiniz her şeyle sınırlandırılmıştır ve sizin ek kısıtlamanızdan kurtarılması gerekir. Bağırsaklar.³⁴ Söylemini Hristiyanlaştırmaya yönelik güçlü eğilimine rağmen Batı Maniheizmi, Yaşayan Benlik veya Yaşayan Ruh olarak bağlı ilahi tözün daha geniş çapta kanıtlanmış karakterizasyonunu da korur. Kıpti Mezmur Kitabı'nın düzenlenmiş kısmı, İran Maniheizmi'nde Yaşayan Benliğin Şarkıları olarak bilinen türe ait bir mezmur içerir. Gel ve İnsanoğlu'nun acısını anlatana kadar beni giy, İlk İnsan'ın [bedenini (?)] arındırıcaya kadar beni giy.³⁵ Şarkıcı daha sonra kendi kişiliğinde sadakalara hitap etmek için döner: Sen, Bakire'nin elindeki acı kökü kesen iki ucu keskin baltasın. Sen ilk savaştının ilk gemisisin (?). Sen isyan eden hırsızları yakaladın. Sen, ortaya çıkan düşmanın arkasında savrulan ilk silahınsın. Ey Bilgeliğin Kızı, henüz yorulmadın, düşmanı gözetlemekten.³⁶ ritüelin özgürleştirici sürecini destekler ve özgürleşmiş unsurları kendi yollarına teşvik eder: BESLENME GEREKÇELERİ 173

--- SAYFA 203 ---

Gemiler sizi yukarıya çekip ışığa götürmek için bekliyorlar. Bakın, Kusursuz İnsan dünyanın [ortasında] uzanmış durumda, onun içinde yürüyesiniz ve solmayan [çelenkleriniz] alabilesiniz. İşte, beş Hamal, yüreğiniz acı çekmesin ve üzerinizdeki yükü üzerinizden atabilesiniz diye dünyanın dört bir yanına dağılmıştır. [İşte,] Adil Olanlar sizi aydınlatacak; işte, din katekümenerlerinin günahlarının bağışlanması. [İşte], doktorun ecza sandığı yaralarınızı iyileştirecek; işte bilgi ve bilgelik üzerinize elbisenizi giydirecek. Bu nedenle, sevinç içinde, Mührünüzle ve solmayan çelenklerinizle mühürlenmiş olarak Işık Ülkesine çekilerek [Yürüyün]. Siz de sevinçle yürüyün; bugün acılarınız geçti; işte, barış limanı - ona demir attınız.³⁷ Mezmur son bir duayla sona eriyor: Bu sadaka sunusuna (ti.mntnae) ve onu arındıranlara ve onu kurtaranlara, Din İlmihalleri'ne övgüler olsun.³⁸ Disiplinli kısıtlamaya ilişkin kapsayıcı ahlaki ve dünyayı savunmasız bir ilahi varlıkla doldurmuş olarak değerlendirmeye yönelik güçlü dürtü göz önüne alındığında, bu Görünüşe göre Maniheizm, sadaka hizmetini ve ritüel yemeği dini uygulamanın kalbi olarak kurarken tanıtımsal bir zorlukla karşı karşıya kaldı. Maniheizm gelenek, Yaşayan Benliğin her şeyde varlığını öğretirken, insan yaşamının temel eylemlerini sorunsallaştırır. Gıda tedarikinin tüm canlıların kutsallığı yönündeki Maniheizm anlayışla nasıl ters düştüğü ve (Maniheizm karşıtı polemikçiler tarafından gözden kaçırılmayan) potansiyel bir paradoksun Maniheizm otoritelerin teşvik ettiği ilişkilere girdiği göz önüne alındığında geçimin kendisi büyük bir kaygı kaynağı haline gelir. Arthur Vööbus bir defasında sadaka hizmetini ve ritüel yemeği kapsayan uygulama sisteminin "çok tuhaf bir yardımcı araç gibi görüldüğünü... (Mani'nin) tutarlı düşünce çizgisiyle hiç uyumlu olmayan", en çok da dünyaya zarar vermekten münzevi bir geri çekilmeye odaklandığını söylemişti.³⁹ Kephalaia 81, 84, 85 ve 93'ü de içeren Kıpti Kephalaia'daki tüm tartışmalar, Bu bilmece, Maniheizm mantıkların eyleme geçirilmesine benzersiz bir tanıklık sağlıyor. Kephalaion 84'te bir Seçilmiş, Mani'ye, Denetçilere sadaka toplama vaazını vererek, Denetçilerin sadakalarını alacakları bitkilere zarar verilmesine davetiye çıkardığı yönündeki endişesini ifade eder. Mani ona, sadaka toplamayı teşvik etmenin sıradan insan davranışıyla aynı olmadığı konusunda güvence verir.

--- SAYFA 204 ---

çünkü sadaka hizmeti "ruhun serbest bırakılması için [...] şifanın gizemi için; çünkü sadakanın ihtiyacından bahseden Adil Olan, onun iyileşmesinden ve toplanmasından söz eder."⁴⁰ Kuşkusuz, "[sadaka] vermek zahmetsiz ve acı çekmeden kurtarılamaz, çünkü... (Seçilmişler) onu yerken çiğnerler." Bununla birlikte, "sadaka için bundan başka bir yol yoktur, çünkü (Seçilmiş) onun dünyadan [...] ortaya çıkmasının kapısıdır."⁴¹ Kephalaion 93'te bir Denetçi şunu sorar: "Kutsallara bir adak (prosphora) sunduğumda sadaka sunularına zarar verir miyim?"⁴² Mani, sadaka hizmetinin yaptırımını temize çıkararak teyit eder. Denetçileri bu konudaki herhangi bir günahattan uzak tutacağız. "O gün sadaka için yaptığınız günahattan korkmayın. O gün bu sadaka [için] yaptığınız her şeyi, iyileşmesi için yapıyorsunuz, hayata getirdiğiniz ve dinlendirdiğiniz bu sadaka sunusuna katlanıyorsunuz. O, kötülük için değil, iyilik için yaptı."⁴⁴ Seçilmişler, sıradan insanların aksine, günahkar bir yaşam tarzını sürdürmek için değil, ilahi kefaretin bir parçası olarak yemek yerler. "Onun (sadaka sunusunun) bir genişliği (ouastn) vardır ve Seçilmişler'de, mezmurlarda, dualarda, övgülerde iyileştirilir."⁴⁵ Sıradan saygısız yemek ile Maniheizm ritüel yemek arasındaki temel fark, Seçilmişler tarafından tutulan disiplinlerde yatmaktadır. Onlar, "manevi altını karıştırıldığı dışkıdan arındırma ve ilahi uzuvları sefil karışıklıklarından kurtarma görevini" üstlenirler.⁴⁶ Seçilmişlerin kutsal sindirimi, tüketimi tam da dünyadaki ilahi ışığı yeniden hapsetmek için başlatan kötülüğün düşmanca çabaları nedeniyle dış dünyanın başarısız olduğu yerde görevini üstlenir. Tipik olarak, ıslah edilmemiş bireysel gıdalar, belirli türde ürünlerin ortaya çıkmasıyla sonuçlanan bir süreçten geçer (bkz. Diyagram 5.1). İnsanların topladığı çeşitli türlerdeki bu yiyecekler, yedikçe vücuda girer; beş "doğuma" (jpo) dağılmıştır. İlk doğum, trans halindeki adamdan (p.oonsh)⁴⁷ çıkan ve zihninde yükselen, ölçsüz bir şekilde tüm uzuvlarından çıkan budur.⁴⁸ İkincisi ise insandan ses ve sözle çıkandır. Üçüncüsü güç ve kuvvetle titreşen (foche)⁴⁹ şeydir. Dördüncüsü, erkekte ve kadında şehvet zevkinden doğandır. Beşincisi, bedende oluşan, inşa edilen, doğup ortaya çıkan, yani bedensel doğumdur. Doğan bu doğum, ebeveynlerinin bildiği tek doğumdur: Kalbinin arzusu ve düşüncesi BESLENME GEREKÇELERİ

--- SAYFA 205 ---

ve onun sevgisi onların her gün, her zaman aradıkları şeydir. Ancak bu diğer dört doğum, kendilerine açıklanmadığı için onları algılamazlar ve onlara acımazlar.50 Seçilmişlerin disiplin kodları, bu kalori üretim kanalları üzerinde çalışır, bazıları kapatır ve diğerlerini arındırır. Beş emir, uzuvlardaki kinetik enerji harcamasını (yaralanma olmadan) etkili bir şekilde durdurur.

--- SAYFA 206 ---

tutkular (iffet) ve sıradan evin refahı için yapılan çalışmalarda (yoksulluk), aynı zamanda kurtuluş çalışması için zihnin (hakikat) ve sesin (ağzın saflığı) kullanımını eğitip mükemmelleştirir. Diğer dinler sıradan insanlara ya da hatta Maniheizt Seçilmişlerin ilahi olarak buyurduğu disiplinlere uymayan sözde kutsal kişilere sadaka sunduklarından, bu sadakaları dünyevi metabolizmaya mahkum ederler, halbuki Seçilmişlere sunulan sadakalar içlerindeki ilahi özü kurtaran mükemmel bir metabolizma aracılığıyla işlenir. Bu bölümün başında Kephalaion 87'den alıntılanan pasaj şu şekilde devam ediyor: Artık kutsal kilise iki kişilik olarak var oluyor, erkek ve kız kardeşler. O halde, bu sadakaların kutsal kiliseye ulaşacağı zaman, orada kurtulurlar ve orada arınıp dinlenirler. Oradan çıkarlar ve kendilerine adı verilen Hakk Tanrısına giderler. Üstelik kutsal kilisenin kendisi, içindeki tüm bu sadakaların dinlenme yeridir. Kendisi onlara açılan bir kapı ve o dinlenme ülkesine giden bir feribot yeri haline gelir.51 Seçilmişler, disiplinli bedenleri sayesinde, Yaşayan Benliğin özgürleşmiş parçacıklarını asıl yuvalarına taşıyabilirler. "Seçilmişlerden geçen bu sadaka sunusunun yolu budur ve onlar ona birçok görüntüde şekil verir, artırılır ve yaşayanların ülkesine gider."52 Bir kez daha, alaycılığına rağmen, Maniheizt uygulamaların gerekçeleri konusunda kendisine öğretilenler hakkında can alıcı tanıklıkta bulunan Augustine oldu: Yavaş yavaş bir incir koparıldığında ağlar ve ağacın yere düştüğü gibi saçmalıklara inanmaya başladım. sıkıldı ve anne sütünden gözyaşı döktü. Ancak mezhebin kutsal bir üyesi inciri yerse -elbette başka biri onu koparma günahını işlemiş olurdu- onu sindirir ve melekler, hatta Tanrı'nın parçacıkları şeklinde tekrar nefesle dışarı verir, dua ederken inlerken onları kusardı. Gerçek ve yüce Tanrı'nın bu parçacıklarının meyvede hapsedildiği ve yalnızca Seçilmişlerden birinin midesi ve dişleri aracılığıyla serbest bırakılabileceği düşünülüyordu.53 Bu bölümün başında Denetçiler için dört beslenme gerekçesi sağladığı aktarılan Kephalaion 115, ritüel yemek için sadaka bağışlayan kişinin "BESLENME GEREKÇELERİ ile birbirine dolanmış ve bağlı olan Yaşayan Ruh [kurtardığını] söyler. 177

--- SAYFA 207 ---

çünkü onun sayesinde serbest bırakılmış, temizlenmiş, arındırılmış ve kurtarılmıştır."54 Bununla bağlantılı olarak, Seçilmiş'in orucuyla gerçekleştirilen "dört büyük eserden" biri de şudur: "Besin metabolizmasında (oikonomia) her gün ona gelen bu ruh, bozulmamış hale gelir ve kendisine karışan karanlıkla karışımdan (synkrosis) arındırılır, ayrılır ve arındırılır."55 Ana hatlarını çizdikten sonra Kephalaion 94, doğuştan kusurlu bir bedendeki sindirimin kirletici atıklarını, uygun şekilde yönetilen bir bedenin daha iyi sindirilmesini anlatır: Topladıkları şey, vücuda gelen bu ruh yemeğinin (troph2 n.psychikos) metabolizması (oikonomia) yoluyla onlara ulaşır ve bedene girdiklerinde arınırlar, arınırlar ve Yeni olan canlı imgelerine yerleşirler. Onlar yaşarlar ve Işık Zihni'ne ulaşırlar ve saf, kutsal olarak ortaya çıkarlar ve Seçilmişlere ulaştıklarında bu şekilde arınırlar ve bunlar, günahkarlara gelirler ve onlar gelirler. günahlarda, bunların sonu "transfüzyon" (metaggismos) ve bir ruh olacaktır.56 Kephalaion 114, gıdanın içinden geçerek, elementleri bedendeki uygun yerlerinde dökerek, ilahi maddenin saf çekirdeğini rafine eden "Seçilmişte var olan üç görüntüden" söz eder (bkz. Diyagram 5.2). Adil Olan'ın bedenine dışarıdan gelen çeşitli gıdaların metabolizmasında (oikonomia) bu şekilde yaşar. Yaşayan Ruh her gün tamamen saflaşır ve bu üç imgeyi geçerek "somatik" (imge) olan kendisine ait olmayan ruhlardan kendisini gevşetir. Öfke, şehvet ve aptallık, kıskançlık ve bölücülük ve bu "pnömatik" imgede yaşar ve bunların hepsi üzerinde hüküm süren, Yeni İnsan'ın giysisi olan sevgiyle karışır. ilki; aynı zamanda sonuncusu.

--- SAYFA 208 ---

Böylece, "doğruluk" veya Seçilmişler, ritüel yemekte "beş kişiyi kendilerine toplarlar" ve beden içinde "onu süslerler... [ve] bu iyice yerleşmiştir."58 Bu sürecin sonunda, arıtılmış Yaşayan Benlik, hızla yanan sindirim ateşlerinin ürettiği "melekler"59 olarak veya cemaatin meclisinde "karşılık veren tüm insanların sesi" olarak, dualarında ve ilahilerinde Seçilmişlerden ortaya çıkar. "Toplanacak ve bir araya gelecek... oluşan ve güzel bir görüntü oluşturan, çok güzel ve onurlu" olan ve "huzur ve barış ülkesine yükselen" seçilmiş. 60 BESLENME GEREKÇELERİ 179 ŞEMA 5.2: SİNDİRİM SÜRECİ (KEPHALAION 104'TEN)

--- SAYFA 209 ---

Doğu Maniheizt Geleneği Bema el kitabı M 801'in itiraf bölümündeki "ilahi yemek" hakkındaki Soğd pasajında yazar, Seçilmişlerin dikkatini, normatif gerekçelerin ihmal edildiğini itiraf ederek ayine katılmaları gereken söylemsel bağlama yönlendiriyor: İlkel çatışma üzerinde yoğunlaşmadım; ayrıca şunları da düşünmedim: Şimdi kimin burcunda duruyorum? Yenilen şey nedir? İnsan hangi iblisleri alışkanlıkla yer? Bu kimin eti ve kanı? Hangi yükümlülük karşılığında ve hangi emanet karşılığında alıyorum?61 Hayatta kalan Doğu Maniheizt literatürü, bu soruların cevabını ilksel çatışmanın anlatıları, yiyecek içindeki ilahi gücün tanımları ve törende yer alan hem bozulmuş hem de iyileştirilmiş fizyolojik süreçlerin karakterizasyonları şeklinde sağlar. M 139.II'de benzer bir dizi kişisel sorgulama, kişinin ritüel yemeğe katılmaya uygun olup olmadığını belirler. Okuyucu şu şekilde uyarılır: "Layık olmayan her yiyici, zahmetli çabasından mahrum kalır ve ışık cennetinden ayrılır. Ancak Yaşayan Benliğin büyüklüğünü tanıyan seçilmiş Seçilmişler ve sadık Denetçiler, ışık cennetindeki ölümsüz yaşamda mutlu bir şekilde yaşarlar." Yaşayan Benliğin Okunması (Gwy8n 'yg Gryw Zyndg), Denetçilerin kurtuluş ekonomisindeki rolünün hem paradoksunu hem de mantığını sadaka hizmetinin kurtarılmış unsurlarının ağzına koyar: Beni hırsızlardan köleler gibi satın alıyorsunuz ve efendiler (yaptığınız) gibi benden korkuyor ve yalvarıyorsunuz. Beni dünyadan Adil Olanların öğrencileri gibi seçiyorsun ve bana ustalar gibi saygı gösteriyorsun. Beni düşman gibi vurup incitiyorsun, dost gibi kurtarıp diriltiyorsun. Ama annemle babam güçlü ve sana minnettarlığını gösterebilirler. Ve bir gün oruç tutmanın ödülü olarak sana sonsuz mutluluk veriyorlar. Ve sana ait olan payı benim aracılığım ile göndermek için önünüzden ilahlar gönderiyorlar. Ve pay, benim yüzümden katlandığınız ve katlandığınız zahmet ve üzüntü içindir.62 Vaaz, hala Yaşayan Benliğin sesiyle, "ruh çalışması" sunusunu geleneksel Zerdüşt ayinlerine benzeterek devam ediyor: 180 MANICHAEAN BODY

--- SAYFA 210 ---

Zerdüşt'ün yaktığı ateş benim; ve doğrulara bunu inşa etmelerini emretti. . . . Yedi kutsal, hoş kokulu ateşten bana ateşi, arıtılmış yakıtı getir. Temiz yakacak odun ve narin ve hoş kokulu tütsü getirin. Beni bilgiyle tutuştur ve bana temiz bir adak sun. Ben, güçlü olabilmem için su adağını sunmanın uygun olduğu suyum. . . . Ben [. . .] Zerdüşt'e seslendi.⁶³ Yaşayan Benlik ayrıca M 42'de konuşuyor ve şöyle diyor: "Benim için Zerdüşt Pers diyarına indi; doğruluğu gösterdi (ve) uzuvlarımı yedi yüzlü ışıklardan seçti."⁶⁴ Aynı metinde daha sonra başka bir ses şöyle diyor: "Senin büyük savaş alanın tanrı Ohrmizd'in (İlkel İnsan)kine benziyor ve hazine koleksiyonun (frg'w 'mwrđy8n) ışık arabaları (güneş ve ay) gibi; dahası, et ve ağaçtaki bu Yaşayan Benliği A9'dan (açgözlülük iblisi) kurtarabilirsin."⁶⁵ Benzer şekilde, özellikle yemek servisi için bestelenmiş olan Yaşayan Benliğin Şarkıları, genellikle doğrudan Yaşayan Benliğe hitap ederek, dünyada hapsedilmiş ilahi maddeye odaklanır. M1 ilahi indeksinde saklanan parçalar onu sürekli olarak "hafif" ve çeşitli biçimlerde "bağlı",⁶⁶ "esaret altında",⁶⁷ "kurtulmuş",⁶⁸ "özgür",⁶⁹ "büyük"⁷⁰ "hayırlı"⁷¹ "kutsanmış"⁷² ve tabii ki "yaşayan" olarak tanımlar.⁷³ Üç durumda Yaşayan Benlik birinci şahıs adına konuşur.⁷⁴ M1 tarafından listelenen on üç ilahi günümüze ulaşan parçalarda tespit edilmiştir.⁷⁵ M 33'te "Seninle konuşacağım, tutsak benliğim" diye başlayan ilahi korunmuştur: Seninle konuşacağım tutsak benliğim, evini hatırla. . . . Yiyip bitirenleri hatırla. . . o seni parçaladı ve aklıktan yuttu. . . . Karanlığın güçleriyle yaptığınız zorlu ilkel savaşı ve birçok savaşı hatırlayın. . . . Baba'nın (İlkel İnsan) yükseklere çıktığı o dönemde hissettiğiniz titremeyi, ağlamayı ve acıyı hatırlayın.⁷⁶ Şarkıcı, "benliğe", dünyadaki ilahi olanın mevcut durumunun arkasında duran kozmogonik miti hatırlamasını söyleme sürecinde, bu anıyı hem kendisine hem de şarkıyı dinleyen dinleyicilere aynı anda aşılır ve uyandırır. Yaşayan Benlik zaman zaman ilahi yazarının ağzından konuşur: "Ben ışıktan ve tanrılardan geliyorum ve onlardan uzakta bir sürgün oldum. Düşmanlar üstüme çöktü ve beni ölüme götürdü. Kurtarılana ne mutlu, kendimi BESLENME GEREKÇELERİNDEN kurtaracak olana."

--- SAYFA 211 ---

"⁷⁷ Bu ilahide şarkıcı kendisini, ilahi bir mirastan dünyevi varoluşa düşmüş Yaşayan Benlik ile özdeşleştirir. İlkel zamanın mitolojik deneyimi ile Maniheizt'in çağdaş deneyimi birbiriyle sürekli kılınır. Günlük ritüel yemek bağlamında, Yaşayan Benliğin yemekte özgürleşen kısımları ile yardıma gelen katılımcıların öz kimlikleri arasındaki ilişkiyi dile getirir. Çin İlahileri Parşömeni de aynı şekilde "Yaşayan Benlik" temalarına ve onun topluluk faaliyetleri yoluyla kurtarılmasına adanmış kıtalar içerir. Tüm engellenmiş ve engellenmemiş bedenler ve doğalar (hsing) Uzun süredir ne yazık ki doğum ve ölüm denizine batmışlardır. Uzuvları ve eklemleri üç aleme dağılmış. Dua edin onları toplayın ve sayısız şeyin üzerinde uçun.⁷⁸ Oradaki varlıkları, affedilecek değil, düzeltilecek bir trajedi, bir talihsizliktir. Beş büyük Işık Budasını tanıyın ve gözlemleyin. Onlar neden Baba tarafından bu dünyaya geldiler? Kendilerinin hiçbir günahı için acı çekmediklerini ve iyi ve zeki varlıkların şeytanların ininden çıkarılacağını açıkça bilin.⁸⁰ Türk kaynaklarına göre, "Yaşayan Benlik" "yiyecek ve içeceğin tanrısıdır."⁸¹ Kurtarıcı eylemin nesnesi olan beş ilahi unsur, hem genetik olarak hem de sindirim yoluyla insanlarda bulunur. Bunlar, yaşamın temel güçlerini sağlarlar ve bu nedenle onların göreceli bolluğu veya yokluğu vücutta farklı koşullar yaratır. Tıpkı zanaatkarların herhangi bir malzeme olmadan çalışamaması gibi, aynı şekilde erkekler ve kadınlar da Beş Tanrı'nın gücüne katılmadıkları sürece, beden sevgisi yoluyla utanmaz ısıyı hiçbir şekilde kıskırtamazlar. Tanrı'nın gücü yiyecek ve içecek haline geldiğinde büyüyecekler ve güçlenecekler, bunun sonucunda da oğulları ve kızları doğuracaklar.⁸² 182 MANİKE BEDENİ.

--- SAYFA 212 ---

Ne yazık ki, saf tanrısallık tüketilemez, çünkü o her zaman tutkuları harekete geçiren kötü maddelerle karışmıştır. Yiyecek ve içeceğe karışarak bedene giren o dış şehvetiniz, erkek ve kadın bedenindeki iç şehvetle karışır. O zaman şehvetiniz o kadar güçlü hale gelir ki, ateşin kuru odunu yakıp kül etmesi gibi, balıkların suda yüzmesi, tohum ve tahılların nemli topraktan çıkması gibi, şehvetiniz de bedenin içinde o kadar güçlü olur. Sonra şehvetiniz, başınızın tepesinden ayak tırnaklarınızın ucuna kadar [. . . 83 Doğu Maniheistleri, diğer yerlerdeki gibi, sıradan metabolizmanın kusurlarının ve mükemmelleşmiş bir bedenin dinin işleyişinde oynayabileceği hayati rolün fazlasıyla farkına vardılar. "Bedendeki bu ateş," deniyor bize, "meyve ve yiyecekten gelen dış ateşi yutar ve onu hoş bulur."84 Literatür, kişinin oruç tutarken ve yemek yerken başlattığı süreçlerin net bir şekilde anlaşılmasının önemini vurguluyor. Bir Türk yazısı, yemekte yapılacak beden ve yemek etkileşimi üzerine bir dizi düşünceyle müridine yol gösterir: İkinci düşünce şudur: Tüketilen, vücuda giren gıda ölür. Üçüncü düşünce ise şudur: Bedenim geniş görev yapması gereken bir şeydir. Bunun için takdir edilen yiyecek ve içeceklerin, uygun bir zamanda hazır bulundurulması gerekir. Eğer bunu yapmazsan ne büyük bir yaralanma! Dördüncü düşünce diyor ki: Tutkularla mücadele sürekli. Neden? Tutkularınız tamamen bedene yönelik harika tatlar olduğundan güçlenirler. Dolayısıyla ateş nasıl ki kuru odunu yakarsa, tutkuların güçlenip bedene zarar vermemesi için yiyecek ve içecekleri de her zaman zamanında tüketmek gerekir. İnsan masaya oturduğunda (xuan, İran xw'n'den) bu sözleri tüm aklıyla düşünmeli ve ciddiye almalıdır!85 Seçilmişler, ilahi hizmetlerinde sıradan tüketim ile açlık arasında ince bir ip üzerinde yürüyor gibi görünüyor; hem yiyecekleri hem de sindirim güçleri, ilahi ekonomide belirsiz bir statüye sahiptir ve hem kötülüğe hem de iyi sonuçlara eşit derecede yatkındır. Dikkatli bir oruç ve tüketim düzeni yoluyla metabolizmalarına hakim olmak, yiyeceklerinin içindeki ilahi madde üzerinde arzu edilen kurtarıcı etkiyi yaratır. Yani ritüel yemeğin kişisel olduğu m0n3st0n.

--- SAYFA 213 ---

"element (mrd'sp'nd) tanrılarının şifa yeri" olarak nitelendirilebilir.86 Yalnızca reforme edilmiş bir metabolizma, ilahi maddeyi yiyeceklerden kurtarabilir. Yaşayanlar Üzerine Part Söylemi (jydgan sxwn) şu uyarıda bulunur: Büyük bir dağ kadar değerli yiyecek (pwnw'r) alan ve onu kurtarabilen kişi, (onu) yemelidir; birlikte, kendisi de kurtarılacak (bwxsyd) ve liyakat yemeğini veren kişi de kurtarılacak; ve zarar görmeden tanrılarının meskenine ulaşır. Hardal tanesi kadar faziletli yiyecek alan ve onu kurtarmaya gücü yetmeyen kimse ise, o daha iyi olur. . .] ve gider (?) [. . .] ateş [. . .] kendi tohumunu bin kat [çarpılmış(?)] gören kişi. Ve o kişi [. . .] kuralı ihlal eder (cx8'byd), büyük bir utanç ve korku içinde doğrunun [yargıcın] huzuruna çıkarılır ve o, dönemez (?); ve o [. . .] (onun) vücudunu yemek. Ve kulağını tekrar kestiler; ve dilini dilimlere ayırıyorlar; aynı şekilde bütün uzuvlarını kestiler. Ve tekrar tekrar onun ağzına erimiş bakır döküyorlar ve yemesi için ona kızgın demir veriyorlar; ve kulağına demir bir çivi çakıyorlar. Ve o pak (din) tecrübeleri kirleten o lanetlinin (ve) kâfirin çektiği o kötü, korkunç azabı ve sıkıntıyı kim tam olarak anlatabilir? [Fakat] ne mutlu ki, saf [dini] ve kuralları tamamen koruyan kişi.87 Dolayısıyla birey, kendi disiplin statüsüne karşılık gelen ritüel rolüne bağlı kalmalıdır. Yaşayan Benliğin Şarkılarından birinde belirtildiği gibi bu roller, "benliği toplayan saygılı ve talihli Denetçi" ile "onu arındıran şanslı ve mutlu Adil Kişi"nin görevleridir.88 Mani veda konuşmasında takipçilerine "Rab'bin zahmetine katlanmalarını, böylece en yüksekte ödül, dindar mükafat ve sonsuz yaşamı bulmanızı" emreder.89 Bu "çalışma"nın görevlerinden biri, "Yaşayan Benliğin arınması" (p'c[y8n] 'y gryw zyndg). Yaşayan Benliğin Şarkılarında bu arınma kutlanır: Sana dua edeceğim, erdemli tanrı, Yaşayan Benlik, Baba'nın hediyesi. Mübarek olsun, mübarek olsun, hafif benlik; sağlıkla kendi evinize çıkın. Sevinçli güç, seçilmiş büyüklük, güçlü güç, zeki ve bilge: tüm ışık tanrıları senin uğruna [. . .] Seçilmişler gerçekten yücelebilmeniz için çabalyorlar. . . . Yaşadığınız bu acıyı, zulmü ve zorluğu kim öğretebilir?

--- SAYFA 214 ---

BT? Merhametli aydınlatıcı, kutsanmış efendi, güçlü ve asil, yardımsever Mar Mani. Size kurtuluşu gösteren o ilahi yüceliği, hafif benliği her zaman kutsayacağız.90 Burada, M 33'te daha geniş bir şekilde anlatılan acıya kısa bir göndermeyle, bu zaferi mümkün kılan Mani'ye teşekkür ederek, Yaşayan Benliğin kurtuluşa giden yolda olması dileği ile. Çin ilahileri Parşömeni'ndeki "Beş Işığa Övgü" muhtemelen Yaşayan Benliğin Şarkıları'nın yeniden uyarlamasıdır. Şarkıcının/şarkıcıların şu emirleri verdiği çok benzer pasajlar içerir: Oruca (chai) ve kurallara (chieh) sıkı sıkıya uyun, bunları daima dikkatle koruyun; ve düşüncelerinizi kontrol edin, onları sürekli düzenleyin. Gece gündüz yalnızca gerçek ve doğru yasa düşünür; beş harika beden (wu miao-shen) tartılmasına (ch'üan) ve açıklığa kavuşturulmasına (ch'eng) katılın.91 "Beş Işığa Övgü" ikinci kantosunda, başlığındaki "beş ışık"ın Seçilmişlerin bedenlerindeki yiyeceklerden elendiği ritüel yemek uygulamasına ideolojik ve pratik göndermeler yapar. Tekrar duyuruyorum, siz iyi işler yapanlar, ışık kardeşleri, akıllarınızı yalnızca harika bedenlerin ağırlığı92 üzerinde düşünmeye yöneltin. Dalgaların savurduğu bu sürgünleri geçmek için her biriniz cesur ve bilge bir gemi kaptanı olun. Onlar Işığın Muhtereminin değerli hazineleridir: Gemi gibi bedenlerinizle hepsini denizden taşıyın. Çalışkan doktorlar gibi, onların acı veren çibanlarını ve yaralarını kesin; çünkü kurtuluş ve korunma umuduyla uzun süredir acı çekiyorlar. Gerçeği alırken her biriniz şefkatli olun ve onları sayılarına göre hızla Rabbe geri gönderin. Bu asil klan, sayısız yıldır dalgalarla sarsılıyor: Onları hızla anavatanlarına, barış ve neşenin olduğu yere geri gönderin. Tüm işaretleri bozulmamış olan dik, doğru ve ışıltılı olanları: onları bir an önce açgözlülük ve arzusun deposundan çıkarın (pa-li); Acının karanlık, derin denizinin ortasında [bu] nadir hazineleri arayın ve onları hızla Nirvana ve Saflığın Kralına kaldırın. Ağır yaralıları dışarı çekin, ülserli yaralarını giderin; (bu) parlak incileri yıkayıp yıkayın, onları pislikten arındırın. Çünkü yasa, alınan tüm harikulade sunuların (kung) orijinal efendilerine uygun saflıkta iade edilmesi gerektiğini söylüyor. Çünkü bunlar etin beslenme gerekçelerinden başka bir şey değil.

--- SAYFA 215 ---

ve onları almaya uygun olan herkes tarafından serbestçe alınabilecek İsa'nın kanı. Ancak eğer kişi ihanet eden bir yürekle yanlış davranırsa, o zaman İsa'nın kendisi güçsüz olur ve kaçış mümkün olmaz.93 Burada Seçilmişler, "dürüst ve doğru... tüm işaretler sağlam" olmaları, yani disiplinlere mükemmel bir şekilde uyulduğunu göstermeleri koşuluyla, elementleri iyileştirebilen "doktorlardır". Çin'de bile ilahi unsurların Efkariya'daki "İsa'nın eti ve kanı" ile özdeşleştirildiğini görüyoruz. Daha da şaşırtıcı olanı, bu Çin Maniheizt ilahisi, Augustinus'un, Maniheizt ideolojinin, kurtuluşa ihtiyacı olan bir kurtarıcıyı, kendisi de insanların ritüel yardımına ihtiyaç duyan Tanrı'nın bir kısmını öne sürdüğü yönündeki polemik suçlamasını tamamen doğrulamaktadır. Yaşayan Benliğin Bazı Şarkıları, ritüel yemekte ilahi mevcudiyetin özgürleşmeye hazır gelişini memnuniyetle karşılar; örneğin, "Gel sağlıklı mısın, tanrıların benliği, karanlıkta parlayan ışık";94 "Gel sağlıklı, bağlı benlik, her yönden toplanmışsın."95 Yaşayan Benliği selamlarken, yemeğe katılanlar ("gerçeğin çocukları") "gökten, dünyanın rahminden ve oradan gelen" hayatımız olan benliği övmeye teşvik edilirler. tüm yaratılış."96 Bir durumda, "Gel, bu kurtarılmış benlik, bu doğruluk dinine gel," şeklindeki karşılamaya Yaşayan Benlik tarafından yanıt verilir: "Her zaman böyle dua et, Ey Seçilmiş, böylece beni mucizelerle dolu yüreklerde arındırırsın ve beni hayata yönlendirirsin."97 Kendisi de önceki bölümde tartışılan ayinle ilgili talimatları içeren Yaşayan Benliğin Bir Şarkısı, topluluğa tanrıların çocuğunu ilahi yemekte konuk olarak onurlandırma talimatını verir. Nazik meskeni hazırlayın; ışığa giden yolu göster. Her uzvu beş, yedi ve on ikide tamamlayın. Bunlar gerçekten hayat diyarı olan yedi parlak mücevherdir. Her dünya ve ruh sahibi olan her şey bu güçler sayesinde yaşar. Onlar, karanlıkta ışık saçan bir evdeki lamba gibidirler. . . . Bir salon bulundu, ey dürüst Seçilmişler ve görevli Denetçiler. Benliği arınmaya ve bu gerçek, kutsal gizemi korumaya hazırlayın.98 Bu metin ilahilerin icrasını Yaşayan Benliği özgürleştiren eylemlerle ilişkilendirir. Bize "Hayatın Gerçek Sözü" olarak bilinen bir kıraatın "tutsak olanı esaretinden kurtardığı" söyleniyor. Anlatıcı şöyle der: "Şarkı söyleyen sen, Ey Seçilmiş, sonsuz yaşamı bulacaksın. Işık benliğini arındır ki o da seni kurtarsın."99 Seslendirilmiş dualar ve mezmurlar aslında araçları oluşturuyordu.

--- SAYFA 216 ---

özgürleşen ışık metabolik sürecin sonu olarak cennete yükseldi. Sadaka hizmetiyle ilgili bir dua metni olan Pelliot Chinois 3049'da, konuşmacı, tabiri caizse, duaya bir dua ekler: "Bu duanın Kudretli Tanrı'nın sarayına girmesini sağlayın! Sonsuza kadar öyle olsun!" Güçlü Tanrı (Küclüg Tăjri), bu bağlamda, "kendi gücüyle hafif tanrıyı toplayıp yükseklerle taşıyan" Şan Sütunu'na verilen bir addır. Özet Tek başına, "Yaşayan Benliğin kurtarılması", beslenme törenlerinin Maniheist anlatımına hakim oldu. Bu mantık, Maniheist disiplinler mantıklarıyla aynı ideolojik yapıları (kozmoğoni, kozmoloji, antropoloji, antropoloji) paylaşıyordu ve böylece bireysel Maniheistlerin içinde faaliyet gösterebileceği güçlü bir söylem tutarlılığına izin veriyordu. Yaşayan Benliğin "İsa'nın eti ve kanıyla" tutarsız bir şekilde özdeşleştirilmesi de dahil olmak üzere, birçok permütasyonunun arkasında, mit diyebileceğimiz şeyin genel hatlarını ayırt edebiliriz; ancak bu metinlerin dilinde ilk zaman ile mevcut koşulların düzenli yan yana gelişini akılda tutmak önemlidir. Yaşayan Benlik hakkındaki Maniheist söylem, ritüel yemeğin mitsel zamanda meydana gelen veya kozmosta başka bir yerde meydana gelen bir şeyin yalnızca bir tasviri veya temsili haline gelmesini sağlayacak sembolik bir anahtar sağlamadı. İlkel İnsan "miti" ve kozmik karışımın kökenleri, ritüel yemeğin işlediği mevcut durumun etiyojisi sağladı. Maniheist ilahiciler aracılığıyla konuşan Yaşayan Benliğin sesi, eski anılan bir tanrının yankısı değil, ritüel yemeğin sadaka sunuları içindeki içkin tanrının sesiydi. Seçilmişler, adaklardan pay alarak sembolik olarak tanrılarıyla bütünleşmediler, onu sindirdiler. seçilmişlere destek Sadaka hizmetinin ikinci bir gerekçesi, daha geniş Maniheist topluluk içindeki Seçilmişler sınıfının desteklenmesidir. Belirli açılardan dinsel ekonominin bu boyutu, daha yüksek bir dinsel yaşam düzenini benimseyen ve topluluğa uzmanlaşmış yollarla hizmet eden Katoliklerin rahipliğe verdiği desteğe benzer. Ancak Mani-Beslenme Gerekçelerinde Seçilmişlerin ve Denetçilerin farklı kaderleri

--- SAYFA 217 ---

Chaeen soteriolojisi, Seçilmişlere destek verir; bu karakter, Budistlerin keşiş ve rahibeleri desteklemesine daha çok benzer. Kephalaion 115'in sözleriyle, Denetçi "getirdiği sadakalarla kutsal kiliseye huzur getirir... kilisenin [kutsanmış] çocukları onun üzerinde dinlenir." Dolayısıyla sadaka hizmeti, tüm dikkatini manevi konulara vermek ve destek grubunun omuzlarında özgürlüğe ulaşmak isteyenler adına bir tür fedakarlık olarak tasvir edilebilir. Hem Maniheist hem de Budist olsun sıradan insan, gelecek yaşamında daha yüksek disiplini benimseme sırası kendisine geldiğinde benzer desteğe güvenir. Merkezi Maniheist Geleneği Maniheizm üzerine kilit Arap yazarlar Yaşayan Benlik hakkındaki söylemin bazı bölümlerini aktarırken, onun ritüel bağlantılarından tamamen habersiz görünüyorlar. Bunun yerine, Denetçilerin sadaka hizmetini büyük ölçüde dinin "yüksek rütbelerinin" (khawass) "sıradan halkın" ('amma) desteği olarak görüyorlar.¹⁰⁰ Sadaka hizmeti İslami ondalığa benzetiliyor. El-Biruni, Mani'nin samma'un'dan siddikun'u desteklemesini (muwasat) talep ettiğini bildirir.¹⁰¹ Batı Maniheist Geleneği Seçilmişler, Denetçilerin desteği olmadan ilahi olarak atanan kurtuluş görevini yerine getiremezlerdi. "Kutsal kilisenin kendisi, ona kulak veren... ona huzur veren... kendisinden hasat toplayan Katekümenler dışında bu dünyada bir dinlenme yerine sahip değildir."¹⁰² Ayrıca, "Katekümenler Meclisi" (t.sauhs n.n.katechoumenos) "kutsal kiliseyi kabul eder, ona sabitlenir ve tüm işlerinde ve tüm işlerinde ona huzur verir." Her yerde dinlendiği için burası onun için bir dinlenme yeri haline gelir. Katekümenlerin olmadığı yerde kutsal kilisenin huzuru yoktur."¹⁰³ Bu alışverişin karşılıklılığı, Maniheist yaşamın ve uygulamanın tüm yapısının temelini oluşturur. "O halde bu, [kutsal] kilisenin yoludur; katekümenlerin sadakaları için bir dinlenme yeri haline gelir ve katekümenler de kendi açılarından kutsal kilise için bir dinlenme yeri haline gelir."¹⁰⁴ Latin Tebessa Kodeksinde anonim yazar, Denetçilerin Seçilmişlerle ortaklığını desteklemek için Yeni Ahit'ten birkaç pasaj aktarır. "Aynı kilisedeki tek bir inanca dayanan bu iki düzey birbirini destekler ve herhangi bir konuda zengin olan kişi onu diğeriyle paylaşır:

--- SAYFA 218 ---

Denetleyicilerle birlikte Seçilmişler kendi göksel hazinelerinden. . . ve Seçilmişlerle Denetçiler [. . .]."105 "Kendileri ikinci sınıfın müritleri olarak adlandırılan" zenginlere, Seçilmişlerle "arkadaş edinmeleri" emredilmiştir.106 Yazar, "seçilmişlik düzeyine yükselmek için yeterince güçlü olmayan, kendi evlerinde oturanlardan; ama Seçilmişlere yardım ettiler ve onları kendi [evlerinde] ve konutlarında kabul ederek, ihtiyaç duydukları her şeyi sağladılar."107 Denetçinin sadaka hizmeti, Seçilmişlerin dünyayla günahkâr etkileşimden kaçınmasına izin verdi. Bu, ne kadar aşağılayıcı bir şekilde çerçevelenmiş olursa olsun, Ekmeğe Özür denilen şeyin noktasıdır. Denetçilerin desteği, günahtan arınmış ve doğrudan doğruya yükselişe yol açan disiplinli ve mükemmelleştirilmiş seçim yaşamını mümkün kıldı. Çünkü, biraz önce size söylediğim gibi, eğer biri biçerse, o da aynı şekilde kendi içine atılacak, eğer yoğurursa, pişirilecek ve bu nedenle, eğer bir kişi yerde yürürse, o kişi yere zarar verir. eliyle havayı yaralar; çünkü hava, insanların ve canlı yaratıkların, hem kümes hayvanlarının hem de balıkların ve sürüngenlerin ruhudur.108 Denetçilerin sponsorluğuyla bu tür cezalardan kurtulan Seçilmişler, diğerlerinin uygun zamanda takip edebilmeleri için kurtuluşa giden yolu gösteren ve uygulayan bir öncü olarak hizmet etti. der."109 Sadaka hizmeti böylece Seçilmişleri dünyayla, zorunlu olarak zarara yol açacak bir etkileşimden izole etti. Maniheist gelenek, Denetçiler arasında, bir Seçilmiş sınıfını sürdürmek için kendilerine fayda sağlayacak olanın, diğerlerinin yanı sıra, Denetçilerin gelecek yaşamda Seçilmiş olacağı yönünde bir kabulü geliştirmişti. Augustine bu vurguyu doğruluyor: "Söz verdiğiniz tek şey (Denetçiler) bir diriliş değil, başka bir ölümlüye yönelik bir değişikliktir (revolutionem). Seçilmişlerinizin hayatını, sizin de yaşadığınız ve çok övüldüğünüz hayatı yaşayacakları bir varoluş."110 Kıpti Kephalaion 88'de önemli bir fikir alışverişi gerçekleşir; bir Denetçi, sözde Adil Olan'ı "öfkeli, kolik, arkadaşıyla tartışan, kendi gazabıyla ayrılmış, çirkin sözler söyleyen" bir kişi gördüğünde böyle bir bireyin "doğru beslenmeye sahip olamayacağı" sonucuna vardığında ısrar eder. GEREKÇELER 189

--- SAYFA 219 ---

ey. . . "gerçekte kanıtlanamaz" ve bu nedenle desteğe layık değildir.111 Ancak Mani, Seçilmiş statüsüne ilişkin bu kadar yüzeysel bir bakış açısını eleştiriyor. Ama siz, kalbiniz rahatsız olmasın. Bir kere ve son kez bilin ki, onlar kendilerine ait olmayan bir bedende yerleşiktirler, yabancı bir diyarın diğer sakini haline gelen günahın etine öfkeli dirler... İki tabiatın gizemini bildiğinize göre, anladınız ki [o] is good and that which is evil dwell in every man. You have understood, further, that the holy ones bear a great burden upon their shoulders. . . . Understand also . . . the way that you dwell in sin constantly; you make your life in food and drink, in the desire for women, gold [and] silver. Your hands are loosened constantly to wound the Cross of Light. See, you are established in all these sins. The holy ones watch you doing them. Nevertheless, they do not Onları azarlamıyorlar, senden nefret etmiyorlar, senden uzaklaşmıyorlar ve "Bu şekilde günah işlediği sürece ben ona öğretmen olmayacağım" demiyorlar. Ama onlar seni sevgiyle ve tatlılıkla karşıyorlar. Onlar sizinle Allah'ın hikmetiyle konuşuyorlar, size bayramlarınızı ve işlerinizi öğretiyorlar. . . bunların günah olduğunu. Ve sana bütün bu sadakaları getiriyorlar. Sana diyorlar ki: "Sen bizim kardeşimizsin. Sizler bizimle birlikte ışıık diyarına yürüyecek olan ortağımızsınız."112 Her ne kadar bazı Maniheist söylemler, Denetçiler açısından Seçilmişlerin yakından incelenmesini teşvik etse de, yukarıda alıntılanan pasaj, sadaka hizmetinin incelikli ve taktiksel bir takviyesi olarak Seçilmişlerin kusurlarına bir dereceye kadar hoşgörü gösterilmesini teşvik etmektedir. M 101 ve M 911 parçalarında saklanan bir kitap, sözlü icra için anımsatıcı bir yazının kısaltılmış üslubuyla yazılmış şu benzetmeyi içerir: Ve [topluluk (?)] içindeki Denetçi, (ve) dindeki "ruh çalışması", [deniz üzerindeki] bir gemi gibidir; kıyıdaki [çekicinin] elindeki çekme halatı, denizci. [(diğer ucunu tutarak) gemide].

--- SAYFA 220 ---

dünya, gemi [Denetçi, denizci sadaka] hizmetidir, yedek adam [Seçilmiş, çekme halatı] bilgeliktir, [kıyı kurtuluştur.113 Seçilmişlerin taşıdığı yüke duyulan sempati Denetçilere "son derece sıkıntılı Seçilmişlere sadaka verin. Acılarını ve ızdıraplarını hissedin"114 emrinin altında yatıyor gibi görünüyor. "Seçilmişlere yardımcılarıyla (hy'r'n)"115 ve bu "Seçilmişlerin yardımcıları"na İsa Matta 25'in hükmünü söyler ve müritlerine yaptıkları yardımları övür.116 Denetçiler Türk ilahilerinde Seçilmişlerin koruyucuları olarak görünürler: "Zırhlarla donatılmışlar, saf Seçilmişlere yardım etmeye hazır dırlar."117 Seçilmişlerin "silahlı" olduğuna ilişkin metaforik tanımlamalara alışmış olsak da Mühürler ve kurallarla birlikte, bu pasajdaki Denetçilerin zırhının, Uygur diyarını savunarak orada gelişen Maniheist inancını da koruyan Uygur savaşı sınıfının gerçek teçhizatı olmadığından kimse emin olamaz. Orta Farsça metin M 8251, "Denetçiler için Kurallar" ('[n]drz 'y[g] nyw8'g['n]) başlığını taşır; ancak bir kurallar tablosu olmaktan çok uzak olan bu metin, Seçilmişlerle birliğin önemine ilişkin eğitici bir söylem niteliği taşıyor. "Ruh çalışması" ve dostluk yoluyla onlarla karışır (myxsynd) ve tüm kalpleriyle dostluk için çabalarlar ve sanki kendi akrabaları gibi sevgi dolu olurlar. Ve bu iki işaretle onlara bağlanırlar: Onlardan aldıkları sevgi işaretiyle ve korku işaretiyle. Ve onlar, kişinin kendi efendisine (ve) efendisine sahip çıkması gibi onları onurlandırır ve emirlerini ihlal etmekten ve kendilerinden her zaman duydukları bu gizemleri ve büyüklükleri karıştırmaktan korkarlar. Ve aynı şekilde kötülüklerden ve açgözlülüğten de korkar ve uzak dururlar, [ve] gerçek ilim ile kuvvetli bir şekilde karışır ('m[yx]t).118 Seçilmişlerle "Karışma", Denetçilere avantajlar sunar ve dünyayla "karışma" koşullarını hafifletir. (Çünkü) emirlerde ('ndrz) ve amellerde (kyrdg'n) onlar [hala] aşağıdırlar; çünkü onlar ([m]yxt) dünyanın faaliyetleriyle ve A9'un açgözlülüğüyle ve erkek ve dişinin şehvetiyle [ve] hamilelik ve [. . .] altın ve gümüş. . . Ve [Denetçiler] BESLENME GEREKÇELERİ 191 olduğu için

--- SAYFA 221 ---

Adil Olanlardan daha aşağı seviyede olduklarından, bu nedenle göç (wrdy8n), çeşitli yerlerde bu kötü dönüşten (dyjw8tyy) uygun şekilde özgür kılınmaya kadar aralıksız olacaktır. Bunun nedeni, onların dünyayı ve onun kötülüğünü, Adil Olanların ertelediği kadar mükemmel bir şekilde ertelememiş olmalarıdır. Çünkü Adil Olanlar, tüm dünyayı ve onun açgözlülüğünü bir kenara bırakmış ve tek bir tanrısallık arzusuyla mükemmelleşmiştir. [Ve bu] iki işaret aracılığıyla, sevgi işareti ve korku işareti aracılığıyla kararlı bir şekilde tek bir akılda dururlar, bu nedenle onlar tüm açgözlülüğü, tüm göçü ve sıkıntıyı [ve] tüm acıları ve yıkımı ondan (zihinden?) ertelediler ve kirlenmeden kurtuldular ve gittiler ve o büyük ve övülen dünyaya [ve] o ışığa kabul edildiler ve [toplandılar]. . . 119 Bu metnin Denetçiler ve Seçilmişler karşılaştırması Latin Tebessa Kodeksinde bulunana benzemektedir.120 Her iki eser de iki kademenin farklılığını olduğu kadar birliğini de vurgulamaya özen göstermektedir. M 8251'de, tedavinin her iki ögesi de "sevgi ve korku işaretlerine" odaklanıyor; bu işaretler, iki rütbe için farklı anlamlara geliyor ama yine de onları birbirine bağlıyor. Seçilmişler için bu iki işaret genel anlamda özgürleştirici etkileri açısından tartışılırken, Denetçi için bu aynı işaretlerin Seçilmişlere olan bağlılığı (sevgi yoluyla) ve itaati (korku yoluyla) ile çok özel bir ilişkisi vardır. Toplama H.-C. Puech, Denetçi ile Seçilmişler arasındaki destek ilişkisini Maniheist sadaka hizmetinin temel amacı olarak görüyor. Kilise üyeliği parametrelerinin dışında pek çok başka yolla Denetçiler, bu destek ve etkileşim sistemi sayesinde Maniheist antlaşmanın katılımcıları haline getirildi. "Denetçilere izin verilen eylemler, yalnızca kilisenin işlevi, iyiliği ve hizmetinde gerçekleştirildikleri ölçüde, kötüden iyiye dönüşerek tamamen anlam değiştirir, kendilerine yönelik değil... ama 'Kutsal Kilise'ye, onu kendi kişiliklerinde somutlaştıran Seçilmişlerin, azizlerin yönüne ve çıkarlarına yöneliktir."121 Sadaka hizmeti, Seçilmişler ile Denetçi arasında bu şekilde günlük bir iletişim kurdu. ikincisini kilisenin "yardımcısı" haline getirmek. Hans Schaeder de benzer şekilde "dinleyicilerin bir dizi kült ibadeti yerine getirdiğini, ancak onların asıl katkısının Seçilmişlere adanmış hizmette yattığını" ileri sürer.122 Michel Tardieu'ya göre, sadaka hizmetinin tüm amacı Seçilmişlerin "kendilerini" yerine getirebilmeleriydi.

--- SAYFA 222 ---

"dua ve vaazın işlevi"¹²³ ve Hans-Joachim Klimkeit bunu "seçilmişlerin mali temeli" olarak nitelendiriyor.¹²⁴ Bu nedenle, modern Maniheizm araştırmaların önde gelen seslerinden bazıları, bu mantığı, diğer iddia edilen işlevlerin ihmal edilmesine rağmen, Maniheizm ahlak anlayışını anlamada en önemli mantık olarak onaylamıştır. Sadaka hizmetinin ne anlama geldiğini anlamak zor değil. Her şeyden önce, ritüellerle temel bir ilişkisi olmayan, kendi içinde bir amaç olarak Maniheizm disiplinlerin yorumuna en iyi uyan mantık budur. Maniheizm'in temel uygulaması, kendisi kurtuluşa yol açan aşırı bir çileyse, bu çileyi desteklemenin daha büyük Maniheizm topluluğun en önemli projesi olacağını varsaymak mantıklı olacaktır. Diğer dini geleneklerdeki birçok paralellik, yapıcı bir karşılaştırmayı mümkün kılarken, Yaşayan Benliğin kurtarılmasının bu kadar bariz benzerlikleri yoktur. Üçüncüsü ve belki de en önemlisi, geleneğin sunduğu birçok mantık arasında tek başına bu mantık, bu mantığın nihai amacı olarak dile getirilen kurtuluşsal hedeflerin tamamen hatalı olduğu yönünde söylenmemiş bir varsayım, araştırmacı, bu mantığı ortaya çıkarmak için çeşitli sosyal bilimsel açıklayıcı modelleri uygulayabilir. İlginç bir şekilde, Maniheizm'in gerçekte neyin peşinde olduğuna dair bu yorum, Maniheizm'in tüm yapısını, Denetçileri boşta kalan Seçilmişleri desteklemeye kandırmak için tasarlanmış ayrıntılı bir sahtekarlık olarak gören Augustine ve diğer Hristiyan polemikçilerin yorumuyla tam olarak eşleşiyor. Temel işleyiş motivasyonu, kaynakların sağlayamadığı gerekçeler gerektirdiğinden, iki sınıf arasındaki karmaşık ilişkilerin yönü modern bilimde yüceltilmiştir. Yukarıda belirtilen örnekler, Manicilerin ortaklık ve destek retoriklerini daha geniş teşvik edici ve moral güçlendirici kinayelerin bir parçası olarak kullandıklarını kanıtlamaktadır. Ancak bunlar, Maniheizm söylemin diğer yönleriyle bağlantılı olarak ve nicelik olarak yetersizdir. Bazı modern bilim adamlarının yapmaya cesaret ettiği gibi, Maniheizm beslenme gerekçeleri Aslında, "Yaşayan Benliğin Kurtarılması" ve "Liyakat" kategorilerine atıf yapılan metinlerin çoğunu yeniden dağıtmak çok kolay olurdu; çünkü bunlar, Augustinus'un aslında Seçilmişlere verdiği desteği haklı çıkarmak için bu kadarını söylüyordu.

--- SAYFA 223 ---

Matta 25'in Maniheizm kullanımını eleştirir, çünkü şöyle der: "Sizin saçmalıklarınız yüzünden, bir adam Tanrı'nın krallığına azizlere yiyecek vermek için kabul edilmeyecektir, fakat onları çiğnediği (manducavit) ve dışarı verdiği (anhelaret) veya kendisi çiğnenip nefesi cennete verildiği için alınacaktır."¹²⁵ Eğer görüş alanımızı kişilerarası ilişkilere daraltırsak, şüphesiz ki Maniheizm sadaka ekonomisinde bir olay ortaya çıkarsa, Maniheizm epistemenin büyük bir kısmını çöp kutusuna gönderme tehlikesiyle karşı karşıyayız. Seçilmişlere, normatif gelenekte öncelikle, daha geniş topluluğun ilgilendiği diğer süreçlere, yani Yaşayan Benliğin kurtarılmasına ve liyakatlere kanallar olarak değer verilir.¹²⁶ Ölülere yardım Kephalaion 115'e göre, "bedenden çıkan kişinin sadakasını ve anısını getiren kişi, huzur getirir." Sadaka hizmetiyle elde edilen "dört zafer" arasında üçüncüsü, bağışçının "bedeninden çıkan kişi [adına]" elde ettiği zaferdir. Bağışçı için bu, sadaka olarak saygınlık kazanır, ama aynı zamanda "bedenden çıkan erkek kardeşi, babası, annesi, oğlu, kızı veya akrabası için bir hatıradır."¹²⁷ Batı Maniheizm Geleneği Kendi yaptıklarına göre yargılanacakları ve davranışlarının önemli ölçüde günaha karışmış kaldığı inancı göz önüne alındığında, Denetçilerin ölüm sonrası durumları hakkında endişelenmeleri için haklı nedenleri vardı. Seçilmişler onlara yardım edebilecek, günahlarının cezasını hafifletebilecek ya da daha mutlu bir yaşam sürmelerine yardımcı olabilecek durumda mıydı? Kephalaion 115, özellikle ölen kişiler adına yapılan adaklarla ilgili olarak bu kaygıyı ele almaktadır. Mani, Seçilmişlerin şefaathane dualarının¹²⁸ geçerliliğini teyit eder ve bu tür uygulamalar için ilkel bir öncül sağlar. İlkel İnsan'ın düşüşü ve yeniden doğuşu, dünyevi bir hapisten cennete yükselmeye çalışan ölü Maniheizm'in durumuyla doğrudan bir benzetme sağlar. Bu nedenle, bu sözden şunu bilin ki, hakikatte var olan, imanla dua eden, yalvaran her mükemmel Seçilmiş ve her sadık Vaiz,

--- SAYFA 224 ---

İnançla dua eden kişi, ister yalnız kendisi için ister bedeninden özgürleştirilmiş bir başkası için, onun ricası ve isteği, babalarının ricası gibi kendisine iletilir.¹²⁹ Seçilmiş birinin şefaati, Denetçilerin sorumlu olduğu olağan sadaka desteğini içeren yardım alışverişinin bir parçasıdır.¹³⁰ Mani, durumu bir insan mahkemesine benzetir; suçlunun akrabası onun adına dilekçe verir. Adaletin çarkları, deyim yerindeyse, Mani'nin "dilekçe verdiği kişilere, kendisine yardım edebilmeleri için bir şeyler verilmesi için yardım (bo2thia) yapması" olarak nitelendirdiği bir miktar kazançla yağlanır ve kötü faktör affedilir.¹³¹ İşte bu adamın eylemi, bedeninden özgürleştirilen kişinin durumu gibidir. Daha sonra bir Katekümen veya Katekümen veya onun aile üyesi [gelir] ve onu sever ve kilisede onun için bir anma töreni yapar; ve kutsal olan, kutsal kilisede kendisi için yapılan dua ve anma töreninde günahı için yalvarır. O ruh serbest kalır ve sıkıntıdan genişliğe (ouastn) çıkar. İşte bu diğer ruh sayesinde özgürleşen bu Yaşayan Ruh, yani o kişi adına kurtarılan ve kurtarılan, arıtılan ve asıl doğasına (ousia) yerleşen Yaşayan Ruh, onun yoldaş yardımcısı olur ve bedeninden özgürleşenin ruhu için dua eder. Kendisi için merhamet diler, nurun gücüyle af diler. Bu Canlı için genişliğin bu ruh sayesinde var olması, ruhun genişlik bulması ve [o bedenden] özgürleşmesi ve ışık diyarına gitmesi [bu yoldur. "Bu Canlı Ruh için (sadaka sunusundaki) genişliğin (ouastn), (kendi adına teklif edilen) bu ruh nedeniyle mevcut olması, bu (ikinci) ruhun genişlik bulması ve [o bedenden] özgürleşmesi ve [ışık] diyarına gitmesinin yoludur."¹³³ Mani dinleyicilerine "sadaka ve anma verdiğiniz sürece ve [. ..bedenlerinden çıkan bu ruhlar için" yani "verdiğiniz sadaka sunuları nedeniyle".

--- SAYFA 225 ---

ve kutsal olanlara [sunduğunuz] bir bardak su ile, 'kan nakli' (metaggismos) ile [bağlanmış olan] bu Yaşayan Ruh için büyük bir iyilik yapmış olursunuz, [ve kendisi için de] bir anma töreni getirdiğiniz, onu bin dertten ve on bin 'kan naklinden' kurtardığınız. Maniheist topluluk ölülerin yasını tutmanın uygunsuzluğuna karşı uyarıda bulundu ve Seçilmiş'in şefaati duası yapabilmesi için sadaka hizmetinin daha verimli bir şekilde yerine getirilmesini teşvik etti. Ve o günlerde Rahman oraya geldi ve yemek saatinde Rahman o genç için dua etti (pd 'frywn). Kendisi üç kez. Ve "çocuklar" (yani Mani'nin müritleri) sordular: "Söyle bize, hangi sebeple secdeye kapandın?" Ve dedi ki: "Kendisinden dilediğim dilek ve onun da sizin duanızı kabul etmesi için dua etmek üzere babam ve efendimiz İsa'ya secde ettim. Ve işte, melekler Daraw'un ruhunu götürdüler ve onu geleneksel kral kıyafetleri içinde ayakta durarak önüme koydular."¹³⁵ İran Maniheizmi, 0fr3n terimini Zerdüştlük'ten benimsemiştir ve burada yemek töreniyle bağlantılı bir tür kutsama için kullanılır. Zerdüşti 0fr3ng0n, 0fr3n ayini genellikle ölüler adına, bir tören olarak gerçekleştirilir. Bu paralellik en azından düşündürücüdür ve iki din arasındaki ritüel ilişkilerin dikkatli bir şekilde incelenmesi, "ölüler için adak sırasında yapılan duanın" sonu olarak kullanılmak üzere tasarlanmış bir ilahi içerir. Belirli bir Yi'nin Işık Doğası, bedensel bedeninden vefat etti. Eylemleri ve eylemleri kusurludur ve işkence denizine batmasından korkuyoruz. İki büyük ışığa, beş katlı yasa bedenine, temiz ve saf Seçilmiş'e, büyük merhametli güce yalvarıyoruz: O doğayı kurtarın ve kaldırın, onu göçten, kaba ve sert bedenlerden, çeşitli dünya zindanlarından kurtarın.

--- SAYFA 226 ---

Kazanlarda su kaynatılıyor, ocaklarda kömür yakılıyor. Tüm Budalar bu doğaya merhamet etsin, büyük bir şefkat doğursun ve ona özgürleşme versin; (onlar) onu ışık dünyasına, onun orijinal doğum yerine ve barış dolu ve mutlu topraklara kendileri yönlendirsınler. Liyakat hizmetinin emek ve masrafları, yukarıdaki isteğimize eşit oranda katkıda bulunulmuştur.¹³⁶ Bu ilahinin son cümlesi, neredeyse yasal bir kesinlikle, bu ilahinin icra edildiği ayının "erdemli hizmeti" ile merhumun ruhunun kaderi arasında beklenen bir karşılığı ifade eder. Bu hizmetin içeriği belirtilmemiştir. Kıpti ve İran verilerine dayanarak ritüel yemek bağlamında bir ortam önerilebilir. Ancak bu noktada daha büyük bir kesinlik, Maniheist cenaze uygulamalarının ayrıntılı bir incelemesini beklemektedir. Özet Sadaka hizmetinin dışarıdan birinin bakış açısından daha pratik ve anlaşılır olan bu mantığı, her bireyin kendi eyleminin hesabını vermesi gerektiği anlaşılan Maniheist ahlak anlayışına oldukça aykırı görünmektedir. Bu nedenle modern araştırmacıyı şaşırtıyorsa da, bu tepkiye bizzat Maniciler arasında da rastlamak mümkündür. Kephalaion 115'te Mani'ye hitap eden Denetçinin uygulama hakkında şüpheleri vardır, "çünkü sizden her birinin yaptıklarına göre karşılık aldığını duyduk."¹³⁷ Ancak Mani, Denetçiler, Seçilmişler ve yukarıdaki ilahi güçler arasındaki özel bağların özel müdahaleye izin verdiğini doğrular. Aynı zamanda bu özelliğin ritüel yemeğe eklenmesi daha önce belirtilen ritüel pekiştirme sürecini de ilerletir. Ritüel yemek aynı zamanda ölümler adına yapılan ayinleri de özümseyerek onun Maniheist dini yaşamın her şeyi kapsayan özü olduğunu doğrular. katılımcı için liyakat Maniheist gelenek, bilinen dinlerin çoğuna benzer bir dini liyakat kavramına sahipti; burada örtülü veya açık bir ödül vaadi, dinin uygulama sistemine katılım için bir gerekçe sağlar. Her ne kadar Kephalaion'daki sadaka hizmetinin gerekçeleriyle ilgili parça parça pasajda dördüncü "zafer" eksik olsa da 115, hak etmeye dair bir ima var BESLENME GEREKÇELERİ 197

--- SAYFA 227 ---

üçüncü "zafer" içinde, burada bağışçı için bir sadaka ve aynı zamanda ölümler için bir anma töreni olduğundan bahsediliyor.¹³⁸ Diğer kaynaklardaki Maniheist beslenme ayinleriyle bağlantılı haklara ilişkin çok sayıda tanıklık, dört "zafer"den biri olarak tanımlanmamış olsa bile, onun buradaki tartışmamıza dahil edilmesini gerektirecektir. Merkezi Maniheist Gelenek An-Nadim, Mani'nin Seçilmişlerin hayatını benimsemeyen, "şehvet ve arzularını bastıramayan" ama yine de "dini seven" kişiye tavsiyesini aktarır: "Dini ve Salihleri korumaya odaklansın ki, onun değersiz eylemlerinin bir telafisi olsun... Bu onu geçici hayatı boyunca ve belirlenmiş zamanında savunacaktır, böylece statüsü gelecek hayattaki diğer statü (yani bir Seçilmişin statüsü) olacaktır."¹³⁹ Batı Maniheist Geleneği Mani şunu beyan eder: "Herkes, ister yaşamda ister ölümden, yaptıklarının peşinden gidecektir."¹⁴⁰ Tipik Denetçinin kaderini, ikincisinin sadaka hizmetiyle doğrudan bağlantılı olarak tanımlar: "Her biri yaptıklarına ve kiliseye yaklaşımına göre serbest bırakılırlar ve arındırılırlar."¹⁴¹ Aslında, Mükemmel Denetçinin ölümden sonraki yolu ile Seçilmişlerin bedenlerindeki gıdanın işlenmesi arasında doğrudan bir benzetme yapılır. Göklere arıtılırlar, olgun meyve gibi hasat edilirler. . . . Seçilmişlerden geçen bu sadaka sunusunun yolu budur ve onlar ona birçok görüntüde şekil verir, arındırılır ve yaşayanların ülkesine gider. Üstelik Katekümenlerin ruhları da bu şekildedir - (tekrar bir bedene gelmeyenler).¹⁴² Denetçi dua etmelidir, diye yönlendirir Mani, "böylece ilk ve son amelleri toplanır ve kendi payına göre hesaplanır."¹⁴³ Sadakalar onun iyi amellerine (tuttuğu oruç, verdiği elbiseye) sayılır. onlara, kutsal olanlara. Onlar da günlük bir katılımı (koin5nia) onlarla, oruçlarıyla ve iyilikleriyle paylaşıyorlar. Bunlar diğerleriyle birlikte sayılır ve yaptığı işler iyi olanlara bölünür.

--- SAYFA 228 ---

(ve) diğer yarısı günah işler. Ancak yılın yarısında işlediği günahlar beş parçaya dağılır. Bunlardan dördü, kutsal kiliseyi himayesi, imanı ve seçilmişlerin sevgisi sayesinde ona serbest bırakıldı; biri bundan dolayı, diğeri ise irfanı bildiği için. Işığı karanlıktan ayırır. Yüce Nuncya ilahiler okuyor ve dua ediyor. Onun [sponsor olduğu] kişilerin geri kalanı da. Çünkü bu iyiliklerin dört kısmı ona salıverilir. . . Vaiz olduğu günden itibaren işlediği günahlar. Gerisi kendisine düşen tek paydır ve onların yüzünden yaralanmıştır. . . . Sonra da amellerinin kıymetine göre, yukarıdan veya aşağıdan arınır. Ve o temizlenir, yıkanır ve düzenlenir. Daha sonra ışıktan bir suretle süslenir ve yukarıya çekilir ve huzur diyarına ulaşır, böylece kalbinin olduğu yer hazinesi de orada olur. Eğer dindar kalırsa, yani din dersinde, yaptığı iyiliklerin karşılığını bu şekilde alır. Fakat eğer yalan söyler ve gerçeği saptırırsa, o zaman onun günahlarını tamamen ona sayarlar ve ayrıca (hem) ilk hem de sonuncuyu sayarlar.144 Denetçi'nin başına gelebilecek her türlü yeni günah, "onun orucu (n2stia) ve [namazı (shl2l) ve onun] sadakası ([mn]tnae) nedeniyle [ona] birçok kez bağışlanacaktır."145 Birçok ifade buluyoruz. Maniheizt taraftarların eylemleri ile ölümden sonraki yaşamları arasında bir karşılık olduğunu ima ediyor. Bir mezmur, konuşmacının çabalarının meyvelerinin somut bir şekilde ortaya çıkması umudunu dile getirir ve şunu ister: "Benimle buluşmak için sadakalarımı gönder"146 "kurtarıcımın anlaşmasına göre yaptıklarımın karşılığını şimdi bana ver."147 Bu ödül bir lütuf değil, yapılan hizmetlerin karşılığıdır: "Hepinizi toplayın, ey canlar, [...] sadakamı verin ve bana borcunuzu ödeyin [...] sizin için yaptığım iyilik."148 "Benim için atlarım olan kutsal oruçlarımı ve dualarımı hızla Yüceler Diyarına götürün."149 Sadık Denetçi, yapılan her sadakanın "senin önünde bir teselli olacağı ve onların seni birçok engelden kurtarmasına neden olacağı" konusunda güvence verir.150 Seçilmişler de bu konuda hak kazanırlar. sistem; en azından yaptıkları işle ilgili iddiaların anlamı budur. Bir Seçilmiş, "Seni arındırdım, Tanrım," diye beyan eder.151 "Seni etten ve kandan arındırdım, Tanrım; beni bu dünyanın çölünde bırakma. Taçların kralı Baba, onu [...]den arındırdım.] Evreni destekleyen bu gücü, onun BESLENME GEREKÇELERİNİ korudum 199

--- SAYFA 229 ---

navlun."152 Cenaze ilahilerinde cemaat merhumla konuşur ve ona şu güvenceyi verir: "Senin ürettiğin mallar, işte onlar senden önce geliyor; bazıları seni takip ediyor, bazıları sana yetişiyor. Bu nedenle, yargıcın huzuruna çıktığınızda sevinin ve sevinin. birçok dindar bağışta bulunana kadar Katekümenlerin cesetleri; ve bu nedenle Seçilmişlere yiyeceklerinde en iyi olanı sunarlar."155 Aslında Denetçi için liyakat genellikle manevi sermaye kazanmaktan ziyade günahların salıverilmesi olarak nitelendirilir. "Onlar bu suçların kendi Denetçileri tarafından affedildiğine inanırlar çünkü Denetçiler Seçilmişlerine bu türden yiyecekler sunarlar, böylece ilahi öz midelerinde arıtıldığında, sunusu aracılığıyla arınması için verilenler için bağışlanma elde edebilir."156 Yaşayan Benliğin kurtarılmasının bu gelenekte liyakate yön veren motoru nasıl oluşturduğuna dikkat edin; liyakat, kurtarılan verilen zararı doğrudan dengeleyen bu kurtarmaya katılma dayanır. "Tarlalardan alınanın bir kısmı artılmak üzere Seçilmişlere ve kutsal adamlara getirildiğinde belirli bir tazminat (compensatio) gerçekleşir" diyorsunuz;157 "Denetçilerinizin bitkilere verdiği zararların kefareti, onlar kilisenize getiriyorlar."158 Augustine, Denetçiye sadaka töreni ve ritüel yemek yoluyla sağlanan daha doğrudan bir yardım biçimini bildirir. Seçilmiş olarak yeniden doğacak olanlardan (kendileri de değerli bir parti!) "daha fazla değere sahip olan" Denetçiler, "kavunlara ve salatalığa ya da sizin (Seçilmiş) çiğneyeceğiniz bazı yiyeceklerle girecekler, böylece sizin geçirmenizle hızla arınabilirler."159 Bu durum, Augustinus'un retorisi onunla birlikte kaçır, çünkü daha sonraki bir çalışmada bu fikri tekrarlar: "Onlar, Denetçilerinin ruhlarının Seçilmişlere veya daha mutlu bir kısayol (compendio) yoluyla Seçilmişlerin yemeğine geri döndüğüne, böylece zaten arıtılmış olduklarında başka bedenlere dönmek zorunda kalmayacaklarına inanırlar."160 Burada Denetçiler bir kez daha, kendi kişisel kurtuluşlarının kaynağı olarak Yaşayan Benliği özgürleştiren sistemden yararlanırlar. 200 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 230 ---

Doğu Maniheizt Geleneği Veda konuşmasının parçalı kalıntılarında Mani, takipçilerine "dine yardımı öğretmeyi", "Rab'bin emeğine katlanmayı" emreder, böylece en yüksek düzeyde ödül, dindar bir karşılık ve sonsuz yaşam bulursunuz. bu söylemin şiirsel takviyeleri. Merhum bir Denetçinin sesi, Türkçe "Astrolog Brama Meseli"nin sonuç bölümünde Mani'nin vaadini doğruluyor: "Verdiğim sadakalardan, yaptığım iyi işlerden, (onların) meyvesi olarak ışığı, ilahi cenneti buldum."162 Mani'nin /Obuhragûn'u, Matta 25'ten türetilmiş, İsa'nın Hz. "Seçilmişlerin yardımcıları", "Seçilmişlere yaptıklarınız, benim için yaptığınız hizmet. Ve ben de size ödül olarak cenneti vereceğim."163 Ve ayrıca, "tanrıların iradesini yerine getiren [ve] [Seçilmişlerin] yol arkadaşı ve yardımcısı olan ve onlara iyi davranan kişi de... Cennetteki tanrılar." "Ruh çalışması" (rw'ng'n), tanımı gereği "ruhu kapsayan" bir faaliyettir; ama ne bakımdan ruhu kapsıyor? Bu faaliyet bir yandan "ruhu" (gryw, gy'n) kozmosta dağılmış halden toplayıp "dine getirir", böylece cennete yükselir. Öte yandan, Denetçiler açısından tüm bunların en önemli noktası, kendi nefislerine (rw'n) dokunan günahların affedilmesidir. "Ruh işinin" "ruhunun" gy'n veya gryw değil, rw'n olduğunu unutmamak gerekir. Metinler doğru türden Denetçilerden, kendi "ruh işlerini" yapanlardan "iyi ruhlu" (hw-rw'n) olarak söz eder ve dolayısıyla onların yaptıkları işin kendi ruhları üzerinde olduğu söylenebilir. Böylece sıradan bir ekonomik ilişki, katılımcılarının kendilerini oluşturmaya odaklanan, aynı zamanda kendi epistemesi içerisinde makul bir kurtuluş aracı sağlayan bir disiplinin parçasına dönüşür. Başlığıyla Yaşayanlar Üzerine Konuşma (jydgan sxwn) olarak tanımlanan Part metni M 6020, Maniheizt beslenme ayinleriyle ilişkili temel liyakat sisteminin ana hatlarını çiziyor. Ve cemaat içinde bulunan o kimse, temiz Seçilmiş için yaptığı hizmetin nefis için olduğunu bilmelidir (pd rw'n). Ve hediyeden doğan meyveyi bilmelidir. Eğer bütün evi BESLENME GEREKÇELERİ olsaydı 201

--- SAYFA 231 ---

altın ve inci verdiyse ve bunları ruhu (rw'n r'd) uğruna vermiş olsaydı, mutlaka acınacak bir şey olmazdı. [Ve eğer] eğer (eğer) bedeninin (üzerinde) etini ekmek gibi pişirebilseydi ve (onu) kendi eliyle kesip (onu) Seçilmiş'e [. . .] ne olduğunu bilmek gerekir [. . .] Büyük bir dağ gibi liyakat yemeği (pwnw'r) alan ve (onu) kurtarmaya gücü yeten kişi, (onu) yemelidir; birlikte hem o kişi kurtulacak hem de liyakat yemeğini veren kişi de kurtarılacak; ve zarar görmeden tanrıların meskenine ulaşır. . . Ne mutlu, temiz [dini] ve kuralları tam olarak koruyan kişidir. . .] hangisi değil [. . .] sonsuza kadar değil [. . .] liyakat yapar (pwn qryd). Türki bir öğüt, sadakanın gücü (bu8i) aracılığıyla iyi işler yapacak olan Denetçiye övmektedir. Üstelik Mesih Buda, sadaka veren ve nefisini arayan imanlı insanlara, iyi kalpli olduklarından dolayı "iyi kalpli" adını vermiştir. . . . Ve ayrıca şu şekilde konuştu: "Kim beden yüzünden acı çeker ve acı çekerse, onun ödülü bedeninin ölümü ve çürümesidir. Kim ruhuna iyi tohum (özüt) ekerse, ödülü olarak tanrıların diyarında ebedi, ölümsüz bir benlik (öz) alacaktır." . . . Son derece yoksul olan Seçilmişlere sadaka verin. . . . Ayrıca şuna kararlı bir şekilde inanın: bir parça ekmeğinizin ve bir bardak suyunun ödülünün hemen geleceğine ve hiç gecikmeyeceğine.164 Sunuları yiyen kişinin durumu, içindeki ilahi öz için ya kurtuluş ya da lanet anlamına geldiğinden, Denetleyicilerin destekledikleri Seçilmişlerin davranışlarını incelemek için iyi nedenleri vardır. Onlar şöyle uyarılırlar: "Sapık ve kafası karışmış sahte vaizler... Seçilmiş adını taşıyorlar ve aldatma ve dolandırıcılık yoluyla sadaka (bu8i) alıyorlar. Kendileri cehenneme gidecekler ve bağışçıyı da yanlarında götürecekler."165 Denetçilerin günahlarının Seçilmişlerin ellerinden bağışlanmasıyla ilgilenen M 139.I'nın, M 139.II ile aynı kitaba ait olması belki de tesadüf değildir. Yemeğe layık olanı seçin. Sadaka hizmetinin avantajlarını anlatmak için de benzetmelere başvurulur. "[B]onların kendi 'ruh çalışmaları' sayesinde bu Denetçiler kutsal din ile karışmışlardır ("myxsynd) ve Seçilmişler ile aynı paya sahiptirler. Ve bu 'ruh çalışmasını' Seçilmişlere getiren Denetçi tıpkı güzel bir kız çocuğu sahibi olan fakir bir adam gibidir."

--- SAYFA 232 ---

adam kızını krala verir, kral da ondan bir oğul doğurur. Burada benzetme kesilir ve benzetmeyi başlangıçta daha açık hale getirip getirmediyini bilmiyoruz.167 Benzer temaya sahip başka bir benzetme, olağandışı, "oldukça yoğun" bir kompozisyon tarzında yazılmış, iki dilli bir anlatı kitabının parçası olan M 47.II'de görülür; bu, düzyazı bir kompozisyonundan çok bir dizi anımsatıcı notu akla getirir. Bu nedenle sözlü bir performansın senaryosu olarak kullanılmış olabilir. Benzetmede zengin bir adam, bir kral ve maiyetini ağırlar; bir ziyafet verilir ve hediyeler verilir. Gün batımında doymuş ev sahibi lambaları yakmayı ihmal eder, bunun üzerine kral ondan şüphelenmeye başlar ve kralın maiyeti yüksek sesle şunu söyler: "Bu adam güzel bir ziyafet verdi ve hediyeler verdi ama lambayı yakmadı; bir suç düşünüyor olmasın!" Korkuya kapılan adam bayılır. Ancak hizmetkarları onu kurtarmak için koşturuyor, binlerce lamba yakıyor ve kralın iyi niyetini onun için saklıyor. Benzetmenin yorumu şu şekilde sonuçlanıyor: Lambaları yakan hizmetçiler (o) adamın arkadaşıydı; (aynı şekilde) salih ameller Denetçilerin dostudur. Eğer Denetçiler, bu benzetmede olduğu gibi, dine sevgiyle (dolmuş) kalp(ler)le hizmet edebilirlerse, tanrılar (onlarla) dost olacaklar (ve) dinin talihinden zafer kazanacaklar.169 İlyas Gershevitch'in çalışmalarından sonra yaygın olarak "Baktriya Parçası" olarak bilinen M 1224, Denetçinin "ruh çalışması" gerçekleştirilmesine tahakkuk eden faydaları açıklayan başka benzetmeler içerir. Bahçelere ve meyve bahçelerine su verildiğinde, köklerin meyveler ve çiçekler vermesi ve koyunlara ve ineklere verilen ot ve suyun et, peynir, süt ve tereyağı üretmesi gibi, [. . .] saf Seçilmişler için sakladıkları hediyeler. Yargıçların hoşuna gidecek çok çeşitli erdemler (pwn), yasaya uygun ve dindar eylemler, hepsi de armağanlardan doğar. Meslekten olmayan biri hediye verdiğinde, hediyelere tüm erdemler eşlik eder ve tek bir hediye, binlerce erdemden oluşan meyveler üretir ve o tüm cehennemleri diker ve erdemi sonsuza kadar saklar.170 Çin İlahiler Kitabı şu duyguları yansıtır: Tüm sadık, sadaka veren erkek ve kadınlar Bu doğru din ile antlaşma yapmış olanlar BESLENME GEREKÇELERİ 203

--- SAYFA 233 ---

Kendilerini Kutsal Işık'ın kurtuluş kapısına emanet ederek Doğum ve ölüm acılarından evrensel olarak uzaklaşırlar.171 "Baktriya Fragmanı"na göre cömert olmayan bir kişinin kaderi de aynı şekilde acımasızdır: O zaman kötülük işleyen kişinin ruhu, kendisinin (yani ruhun) her şeyi bilen ve gören adil yargıç önünde dinlenebileceğini umacaktır; ve eğer eski kişisi (yani ruhun en son vücut bulmuş hali) kimseyi destekleyici ve [. . .] bakım, ister Seçilmiş ister peygamber olsun ve (eğer) o (yani "eski kişi") tahılın güzelliğini mahvolmaya terk etmişse ve karmanın geri dönülmezliğine aldırış etmemişse.172 Resmin olumsuz tarafı Çin İlahileri Parşömeni'nde de aynı şekilde ortaya çıkıyor: Cehennemden göçünde acı çeken insanlar varsa Yıkım kalpasının ve ebedi hapsedilme ateşinde Bu gerçekten de tanımadıkları içindir. Beş Işık Beden Ve bu nedenle barış ve mutluluk ülkesinden kopmuşlardır.173 Özet Denetleyicilerin sadaka hizmetleri aracılığıyla kazandıkları liyakatte, sonunda Yaşayan Benliği kurtarma, Seçilmişleri destekleme ve ölümlere yardım etme gibi özverili gerekçelerin yanında doğrudan bir ödül buluyoruz. En bencil birey bile bu mantığı takdir edebilir ve belki de uygulamaya motive olabilir. Maniheist laik liyakat sistemi, diğer dinlerin, özellikle Budizm'in hayatta kalan sistemleriyle güçlü benzerliklere sahiptir. Bu tür benzetmeler bizi bu tür bir liyakat sistemini temel inanca yapılan yapay bir katkı veya cahil kitlelere verilen uygun bir taviz olarak görmekten vazgeçirmelidir. Bazı yönlerden, liyakat mantığı diğer mantıkları birbirine bağlar ve aksi takdirde zayıflatılmış fedakar ilişkiler dizisi haline gelecek olan bireysel çıkarların temel akıl yürütmesini oluşturur. Elit sınıfa herhangi bir sınırlama getirilmesi konusunda kişinin sorması gereken doğal soru şudur: Birkaç bireyin ayrıcalıklı statüsünden tüm toplum ne gibi bir fayda elde eder? Elbette Seçilmişler dikkatlerini bu konuya verebildiler.

--- SAYFA 234 ---

Denetçi sponsorluğu sayesinde, kendi kurtuluşları ve bu kurtuluşun bağlı olduğu kısıtlayıcı davranış kurallarına bağlı kalabildiler. Belki de ayrıcalıkları aynı zamanda Denetçilere talimat ve öğüt verme yoluyla dikkat etmelerini de mümkün kılıyordu. Belki. Melford Spiro, iki sınıflı yönetim şekli Maniheistlerinkine paralel olan Burma Budistleri arasında ikinci faydaya pek fazla önem verilmediğini buldu. Bunun yerine, "keşişin birincil görevi, kendi kurtuluşuna ulaşmasını hızlandırabileceği bir disiplini uygulamaktır."¹⁷⁴ Meslekten olmayan kişi de başka türlüüne sahip olamaz. . . . Bu, meslekten olmayan kişinin keşişlere ihtiyacı olmadığı anlamına gelmez; tam tersine keşişe çok ihtiyacı var. Ancak kendisinin (meslekten olmayan kişinin) ona hizmet etmesi yerine ona hizmet edebilmesi için ona ihtiyacı vardır. Çünkü sıradan insan, kurtuluşu için gerekli erdemi öncelikle keşişlere d0na (yiyecek, elbise, barınma vb.) sunarak elde eder. İşte bu nedenle, kendi bakış açısına göre, sıradan insan, keşişin birincil işlevinin kendi kurtuluşunu aramak olduğunu düşünür. Çünkü yalnızca hayatını soteriyolojik eyleme adanmış dindar bir keşişe adaklar sunarak bu değer kazanılır.¹⁷⁵ Bu nedenle, Seçilmişleri desteklemenin görünen cömertliği, Denetçi perspektifinden özellikle fedakarlık olarak görülmeyebilir. Seçilmişlerin Denetçilere göstermiş olabileceği veya göstermemiş olabileceği herhangi bir kişisel ilgiden bağımsız olarak, onların varlığı neredeyse bir nesne gibi kurtuluşsal bir işleve hizmet ediyordu. Spiro, Budist keşiş hakkında şöyle diyor: "Onun sadece varlığı, sıradan insanlara Budizm'in 'liyakat alanı' dediği şeyi sağlar ve bu, sıradan insanlar için tarikatın açık ara en önemli özelliğidir."¹⁷⁶ Denetçi ile Seçilmiş arasındaki ilginin özdeşliği diğer gerekçeleri de kapsıyordu. Sadaka hizmeti aracılığıyla ölümlere sağlanan yardım, yaşayanlara yönelik bu liyakat sistemiyle yakından bağlantılıydı. Aynı prensiplerle işliyor ve ölenler için de aynı sonuçları üretiyordu; yaşayanlar, bedenden ayrıldıklarında onlar adına bu başarının gerçekleşeceğini umuyorlardı. Yaşayanların (Denetçi ve Seçilmiş) ve ölümlerin ortak arzuları, sunuların içerdiği ilahi unsur için de geçerliydi. Yaşayan Benliğin Seçilmiş ve Denetçi'nin ortak fedakarlığıyla kurtarılması, dünyadaki ilahi mevcudiyetin insani ve insani olmayan biçimleri arasındaki ilginin özdeşleştirilmesi anlamına geliyordu. Modern yorumcu için bu beslenme gerekçelerinden bir sonuca varmak cazip gelmiştir.

--- SAYFA 235 ---

Manicilerin Yaşayan Benliğin sesiyle kendi kişisel yabancılaşmalarını ve kurtuluş arayışlarını ifade ettikleri ortak kimlik. Bu yorumda, ritüel yemeği yemek, kişisel kaygıları kamusal bir sembolizm yoluyla dramatize ediyordu. Ancak Manici bakış açısından böyle bir yorum doğruysa, arzuladıkları kurtuluşa gerçekten ulaşmak için başka bir teknik bulmaları ve kullanmaları gerekirdi. Dramatizasyon kendi içinde iyi olurdu ama kurtuluşa yol açmazdı. Manicilerin böyle bir ek tekniği yoktu. Onların kurtarıcı girişimleri tamamen, Maniheist beslenme gerekçelerinde ifade edilen çok çeşitli faydaları üretme gücünü kendi içinde birleştiren ritüel yemeğin etkililiğine odaklanmıştı. Bu gerçek akılda tutulduğunda, ritüel yemeğin ve onu destekleyen sadaka hizmetinin işlevi ve amacına ilişkin normatif Maniheist söylemde, Yaşayan Benliğin kurtarılmasının, liyakat kaygısından da öte, merkezde yer aldığı görülebilir. Yaşayan Benlik, yardımcı yaşayanlar ve ölümler için erdem sağlayan ve Seçilmişlerin disiplinli organları aracılığıyla özgürleştirilmesi Denetçiler tarafından desteklenmeye değer olan, her zaman mevcut olan referans noktasıdır. Bu unsur, Maniheizm'i diğer antik ritüel ve erdem sistemlerinden ayıran şeydi. Daha zor olan soru, Seçilmişlerin ritüel yemekteki hizmetlerinden nasıl yararlandıklarıdır. Augustine gibi yabancılar, Maniheist ritüel sisteminin, Seçilmişlerin erdeme veya kurtuluşa ihtiyacı olmadığını, bunu başkalarına, hatta Tanrı'nın kendisine bahsedebilecek konumda olduklarını ima ettiği izlenimine kesinlikle sahipti. Seçilmişlerin hizmetlerinin karşılığını aldıklarını iddia eden birkaç ima gördük. Ancak görünen o ki Seçilmişlerin kurtuluşu ile ritüel yemek arasındaki en güçlü bağlantı liyakatten değil, Seçilmişin benliğinin Yaşayan Benlik ile özdeşleştirilmesinden kaynaklanıyordu. Bu konuya bir sonraki bölümde değinilecektir. Sonuçlar Yaşayan Benliğin beş unsurundan oluşan kurban sunuları, yalnızca "sadaka hizmetinin emirlerinin yer aldığı kutsal kilisede", "(dünyadan) çıkıp Tanrı'ya çıkma fırsatı buldukları açık bir kapı bulur."¹⁷⁷ Mani hemen şunu ekler: "Kutsal kilise artık iki kişide mevcuttur: Seçilmişler tarikatının erkek ve kız kardeşleri."¹⁷⁸ Seçilmişlerin himayesi (patronia) Denetçileri bir konuma yerleştirir.

--- SAYFA 236 ---

onlarla ortaklık (koin5nia) ya da İran kaynaklarının söylediği gibi, ritüel yemeğin kurtuluşsal işleyişinde topluluğun iki sınıfını "karıştırır" ('myx8-). Denetçiye göre sadaka, "hayatına kazanç sağlayan hediyelerdir."179 Bağışçı için doğrudan ödüller yaratırlar. Öte yandan, sadakanın ihmal edilmesi veya kötüye kullanılması vahim sonuçlar doğurur. Sadaka hizmetinin yaptırımı yalnızca Mani'nin hayatından değil aynı zamanda İsa, Zerdüş ve Buda'nın hayatlarından da ileri sürülmektedir.180 Ancak bu önceki vahiyler yetersiz kalmıştır. Onların taraftarları "iş başarmazlar";181 yalnızca Maniheist topluluk, sadaka hizmetinin yararlı sonuçlar üretebileceği koşulları oluşturmuştur. Tüm önceki ayinler, Maniheist inancın tek kutsal yemeğine benzetilmiştir; ilahi olanla olan tüm önceki ilişkiler Seçilmişlerin tek ortamına indirgenmiştir. Soğdca metin M 139.II şöyle beyan eder: Mutlu, mutlu olan kişi [. . .] ona altın olarak teslim alır ve sahibine uygun ölçü ve eksiksiz olarak teslim eder; orada büyük bir çekişme söz konusu değil. Onu dikkatle koruyun, büyük bir kararlılıkla koruyun; orada kuru ya da nemli kanın lekelenmesine izin verilmez ve bu nedenle sizi neşelendirir ve mutlu eder [. . .] İlkel [. . .] çatışma, yaralanma [. . .] [. . .] ile ilgili borcu hatırlıyor. . .] gün, başladığı gibi, A9'a kadar [. . .] kişinin kendi bedeni kimin işaretiyle düzenlenir veya baskı altına alınır? Kimin hizmetindedir? Peki yediği şey nedir? Çünkü buna layık olmayan her yiyen, emeğinden ve çabasından mahrum kalacak ve nur cennetinden dışlanacaktır. (Ancak) Yaşayan Benliğin büyüklüğünü tanıyan seçilmiş Adil Kişi ve sadık Denetçi, [ışık cennetinde] ölümsüz yaşamla mutlu olacaklardır. [Sevgili kardeşim], kendini arındır ve benden iyilik duy [. . .] Akıllıların dinde bu fonksiyonla ayakta durmaları ve hizmet etmeleri bir görev ve emirdir. Gizli hakikate, kutsal yemekte sunulan yemeğin gizli kişiliğine dair aynı düşüncelere Bema el kitabı (M 801), Kıpti Mezmur Kitabı, Türk Pohti Kitabı ve Çin İlahileri Parşömeni'nde de rastlamak mümkündür. Yaşayan Benlik önermesi Maniheist uygulamanın temelini oluşturdu. Maniheist yaşamın açık ve net mantığı şuydu: Evrenle ilgili bu tek gerçek göz önüne alındığında kişi ne yapmalıdır? Maniheist gelenek, evrendeki diğer canlılara zarar vermenin her şeyden önce sıradan insan yaşamının doğasında var olduğu gözlemini yapmıştır.

--- SAYFA 237 ---

çoğunlukla yiyecek tedarikinde, ama aynı zamanda tamamen yıkıcılıkta. Maniheizm, intikam imalarıyla birlikte bu acı gerçek için, sıradan karışıklıklardan yalıtılmış, zarar görmüş bir varoluşun düzeltilmesini ve iyileştirilmesini üstlenen disiplinli bir virtüözler sınıfının çözümünü sundu. Seçilmişler, hem küfür hem de kutsallık açısından sorunlu olan dünyayla temaslarını tek bir alım noktasına sıkıştırdılar. Dolayısıyla onların sorunsallaştırılmış dünyaya dair çözümleri metabolikti. İkinci sınıf, kozmosun bu doktorlarına sponsorluk yaparak, onlara operasyonları için gerekli araçları sağlayarak ve nihai hedefi yalnızca kendilerinin kurtuluşu değil, aynı zamanda tüm yaşamın kurtuluşu olan onlarla bir ortaklığa girerek, dünyada maruz kaldıkları suçtan bağışlanmayı elde etti. Dolayısıyla Augustine'in esprisinde güçlü bir gerçek var: Maniheistlerin üyelerine bu uygulamaları yapmaları için öğrettikleri ve eğittikleri, "bağışçılara veya alıcılara bir fayda sağlamak için değil", buna "getirilen şeylerin kendilerine fayda sağlamak için" de ekleyebiliriz.

--- SAYFA 238 ---

altı 111555 BEDENLİ BENLİĞİN ÖZGÜRLÜĞÜ Ritüelin temel işlevi, insanların normal yaşamda ihtiyaç duyulan ama yine de izin verilmeyen şeyleri yapmalarını sağlamaktır. —Ludwig Koenen Maniheist olmak, sadaka töreni ve ritüel yemek kurumuna katılmak demektir. Maniheist topluluk, bu kurumun gerektirdiği ilişkiler aracılığıyla uyum içindeydi ve topluluğun yapısı, işleyişine göre rolleri, hakları ve sorumlulukları dağıtıyordu. Maniheist otorite tarafından onaylanan davranış kuralları, ritüel yemeğin amacına açıkça atıfta bulunarak bireysel eylemi düzenliyordu ve Maniheist kimliğe bağlılığı, buna fiziksel ve zihinsel katılım standartlarına göre tanımlıyordu. Maniheist antropoloji ve kozmoloji, sadaka hizmetinin ve ritüel yemeğin kurtuluş etkisi yaratmasını sağlayan bir evren modelledi ve bu ritüel sistemi, dinin merkezi soteriolojik işleyişiydi. Maniheist söylem, özgürleştirici etkililik iddiasında olan bir teknik olan belirli bir kurtuluş eylemi modeli önererek, belirli bir ritüel davranış dizisine, bireysel Maniheisti tanımlayan ve kurtarılanlar topluluğunu tanımlayan bir ritüel ahlakına bağlılığı onayladı, teşvik etti ve motive etti. Kutsal ya da laik herhangi bir eylem planı gibi, Maniheist strateji de uyum için ödüller vaat ediyordu ve insanlığın içinde bulunduğu zor duruma önerilen çözümün bilgeliğini reddedenlerin başına gelecek korkunç sonuçlar konusunda uyarıda bulunuyordu.

--- SAYFA 239 ---

Ritüel yoluyla elde edilen zafer, onaylanmış bir kapasiteye katılımı gerektiriyordu ve bu gereklilik, katılımcıları nitelendiren disiplinlere bağlılık için motivasyon koşulları yarattı. Disiplin ve ritüel uygulamalar bu nedenle birleşik bir sistem oluşturur; ve bunların ilgili gerekçeleri örtüşür ve birbirine kenetlenir, Maniheist kurtuluş stratejisinin başarılı bir şekilde uygulanması için gerekli tüm bilgiyi içeren bir söylem evreni veya bir episteme yaratır. Bu çalışmada incelenen kaynakların başarılı tercümesi ve doğru yorumlanması, atıfta bulundukları pratik bağlamın belirlenmesini ve bu bağlamın kendi söylem evrenimizdeki benzer bir bağlamla ilişkilendirilmesini gerektirir. Maniheist dünya ile bizim dünyamız arasındaki ayrımlar nedeniyle hiçbir kültürel korelasyon tamamen doğru olamaz. Ancak Maniheist söylem ve uygulamada yer alan ilişkiler dizisini daha doğru bir şekilde yorumladığımızda emetik uçurumu kapatmaya daha da yaklaşıyoruz. Maniciler uygulamalarını "kendini" şekillendiren olarak nitelendirdiler, yani disiplinlerini ve ritüellerini bireysel kimlik üzerindeki etkileri ve bireysel kimlikle etkileşimleri açısından bilinçli olarak tartıştılar. Çeşitli mevcut etik yorumlama modelleri de benzer şekilde bu tür uygulamalar için kendi kendini oluşturan bir işlev olduğunu iddia ediyor, ancak yerli katılımcıların bu işlevin farkında olduğunu inkar ediyorlar. Bu etik bakış açısına göre, Maniheist disiplinler ve ayinler gerçekte toplumsallaşmış benliklerin oluşumuyla, bireylerin daha geniş Maniheist ahlak sistemiyle toplumsal bütünleşmesiyle ilgiliydi. Bu yoruma göre emik söylemin bu uygulamaların temel gerekçesi olarak bahsettiği "kurtuluş" sahte bir amaçtır, gizli toplumsal amaçlara hizmet eden yanıltıcı bir hedeftir. Ancak Maniheist kendini özgürleştirme, metabolik kurtuluş programı, insan kimliğine ilişkin bir hakikatin canlandırılmış bir metaforu değildi; bu, Maniheistlerin ritüel eylemler bahanesiyle insan ruhuna dair bir bilginin kendilerine sinyalini vermelerinin bir yolu değildi; dikkatleri dağılmış bir şekilde bir kurguya giriştikleri için onlara gizlice kimlik bahşetmedi; Son olarak bu, manevi ya da psikolojik kategorilerin hatalı bir şekilde varsayılması da değildi. Bunun yerine, Maniheist beslenme ayinleri bir bilimin pratik uygulamalarıydı; dünyanın deneyimlenmiş ve yorumlanmış bir kavrayıştı. Bu kavrayış, Maniheist dünyanın olanaklarını belirledi, makul araçları bu olasılıkların sınırları dahilinde yapılandırdı ve bu araçlarla elde edilebilen, o dünya içinde insan çıkarlarının zorunlu olarak değer verdiği olasılıklar arasından amaçları seçti. Maniheist kozmoloji ve antropoloji kültürümüzün bilimine benzer. Maniheist ritüel yalnızca 210 MANİHAİ VÜCUT

--- SAYFA 240 ---

kültürümüzde “din” olarak adlandırılabilir şey, aynı zamanda onun mühendisliğine, tıbbına, eğitimine, kısacası hem dünyayı hem de kendimizi değiştirmek için kullandığımız pratik tekniklere. Maniheizm beden iş başında Hiç kimse Maniheizm uygulamaları anlamamıza Henri-Charles Puech ve daha yakın yıllarda Julien Ries kadar katkıda bulunmadı ve onları burada Maniheizm çalışmalarında edinilen bilgeliğin mihenk taşı olarak kullanmamın ana nedeni budur. Her iki bilim adamı da araştırmalarının büyük bir bölümünü Maniheizm disiplinleri, ritüelleri (yıllık Bema festivali gibi) ve bunların gerekçelerini yeniden yapılandırmaya adanmıştı. Vardıkları sonuçların çoğunluğu zamana direndi ve alanı önemli ölçüde ilerletti. Benim kendi araştırmam onların varsayımlarının ve sonuçlarının çoğunu doğruladı: Disiplin rejimleri ve gerekçeleri hakkındaki bölümler büyük ölçüde Ries tarafından 1970'lerde ve 1980'lerde iyi hazırlanmış temelleri kapsıyor; Ritüel tartışması Puech'in 1950'lerde, 1960'larda ve 1970'lerde attığı temellere dayanıyor. Bununla birlikte, hem Puech'in hem de Ries'in, Maniheizm dini yaşamda ritüelin merkezi önemini gözden kaçırdıkları ve bu nedenle Maniheizm ahlak anlayışının eksik bir resmini verdikleri sonucuna vardım. Maniheizm inancın "spiritüel" meselelerini bedensel olanın pahasına ve Maniheizm uygulamanın sessiz unsurlarını da onun aktif tezahürlerinin pahasına aşırı vurguluyorlar. Puech, Maniheizm Denetçilerin, Maniheizm topluluğun "hala cehalet ve günahla meşgul olan marjinal bir unsur" olduğunu ileri sürer.¹ Puech, Seçilmişleri tek gerçek Maniheizmler olarak tanımlarken, öfkelerini yalnızca Maniheizm papaz sınıfına yönlendiren ve Denetçileri sadece piyonlar olarak gören Hristiyan polemikçilerin iddialarını tekrarlar. Richard Lim şu uyarıda bulunuyor: "Birçok Katolik yazarın, seçilmişler ile dinleyiciler arasına bir mesafe koymak ve eski grubun tek başına gerçek sapkın Maniheizm kiliseyi oluşturduğunu iddia etmek için verdiği stratejik karar, tarihçilerin analiz çabalarını belirlememelidir."² Bu çalışma, Denetçilerin toplum içinde oynadığı temel rolü, öyle ki, onlar olmadan dünyada Seçilmişler için "dinlenme" olmaz, onların sadaka hizmetleri olmadan metabolik bir kurtuluş olmaz. Buz, onların desteği olmadan Seçilmiş yaşam tarzının gerçekleşmesi mümkün değildi. "Denetçiler de ölümsüzleşiyor!" bize söylendiği gibi³ ve bazı türler görünüşte bu hedefe tıpkı Seçilmişler gibi tek bir yaşamda ulaşabilirler.⁴ BEDENSEL BENLİĞİN ÖZGÜRLÜĞÜ OLMAK 211

--- SAYFA 241 ---

Maniheizm Denetçi, Denetçinin kurtuluş projesindeki rolünü yerine getirmesini motive eden, dünya hakkındaki belirli gerçeklerin tanınmasını gerektiriyordu. Günahkar varoluştan kurtulmaya yönelik bireysel arzu, Seçilmiş'e hizmet etmeyi Denetçi için değerli kılan liyakat sisteminde varsayılmıştı; bu sadece başka bir dünyaya kaçmak için değil, aynı zamanda bu dünyadaki belirli bir varoluş biçiminden kaçmak, günahın oluşturduğu fiziksel ve psikik hastalıklardan iyileşmek ve bu yaşamda da daha sağlıklı, daha mutlu bir varoluşa ulaşmak içindi. Puech, Seçilmişlerin ve Denetçilerin farklı rejimlerinin birbirleriyle aynı ahlak sisteminin katı ve gevşek biçimleri, katı bir ideal ve dünya gerçeklerine uygun bir biçim olarak ilişkili olduğunu savunur.⁵ Maniheizmler, farklı rejimlerde ima edilen iki yetenek düzeyini tanımladılar ve her birinin doğasında var olan mükemmellik derecesini hiyerarşik hale getirdiler. Ancak rejimleri az ya da çok bağlılıkla bağlı kalınan tek bir sistem olarak nitelendirmediler. Puech'in terimleri, Mani'ninkinden çok Augustine'in duygularını yansıtıyor. Aksine, Maniheizm'de farklı rejimler, her biri topluluk içindeki belirli bir rolle ilgili olan ve ilgili bağlamlarını belirli bir ritüel işleve uygun hale getiren ayrı disiplinler olarak ortaya çıkar. Elbette Denetçiler, Seçilmişlerin üstün yaşamına hayranlık duymayı ve saygı duymayı öğrendiler, ancak Denetçi statüsüne sahip oldukları için suçlanmadılar, bunun yerine "iyi ruhlu" olarak övüldüler. İtiraf metinleri gibi bazı Denetçi söylemlerinde yer alan kendini küçümseme, aslında kusurları ortadan kaldıran ve Denetçilerin Seçilmişlerin disiplinlerine uymadan bile liyakat kazanmalarına olanak tanıyan bu statüye yönelik ritüel bir çözümün parçasıydı. Dolayısıyla Denetçiliğe bazı belirgin avantajlar sağlanmıştır. Puech, Maniheizm Seçilmişlerin "tamamen uzak durma idealini" benimsediğini düşünüyor.⁶ Seçilmişlerin çileciliğini, mümkün olduğu ölçüde, kendileri ve dünya arasındaki her türlü temas ve etkileşimin azaltılması olarak yorumluyor. Makrokozmos gibi, mikrokozmos da karışımı parçalamalı ve yaşayan ruhu serbest bırakmalı, orijinal ikiliği yeniden sağlamalıdır. Buna göre, tüm etik tek bir emirden oluşur: saflığı elde etmek ve korumak için, büyük ölçüde olumsuz bir emirden kaçın. . . . [T]maddeden kopuş burada feragat, geri çekilme, ortadan kaldırılmadır.⁷ Böyle bir disiplinin tam olarak yerine getirilmesi yaşamın kendisinin olumsuzlanmasını gerektirir.⁸ (Seçilmiş) bedeninden mutlak geri çekilme noktasına kadar feragat etmelidir.

--- SAYFA 242 ---

Kendini kurtuluş durumunda tutmak için. Sonuçta böylesi bir uzak durma, hareketsizliği ve intiharı ima etmelidir; hareket etmeyi, beslenmeyi, yaşamayı korkunç bir şekilde reddetmek, ortaçağ Catharlarının endurasına (endurasına) karşılık gelir. . . . Fakat gerçekte bu ideal kefarete teorisi belli bir rahatlamaya izin verdi.⁹ Dünyadan mutlak olarak ayrılma ideali, yalnızca beden kusurluluğuna verilen bir taviz olan yemek yeme gerekliliğiyle hafifletildi.¹⁰ Puech'e göre, "beslenme ihtiyacı dışında etik ideal böylece tam anlamıyla gerçekleşmiş olacaktı."¹¹ Ancak eğer onun Maniheizm topluluğun ideal değerlerine dair okuması doğruysa, o zaman Seçilmişlerin hepsi kesinlikle birer birer olacaktır. yemek yeme ihtiyacına boyun eğdikleri ölçüde başarısız, özgürleşmede yetersiz kalmış olarak görülüyorlardı. Geleneğin alternatif bir kurtuluş yolu sağlaması gerekir. Wolfgang Lentz şunu da iddia etmiştir: "Gerçek bilgeliğe tekabül eden tek ölüm biçimi olarak açlık ideali bile Seçilmişlerin emirlerinden çok uzakta değildir."¹² Samuel Lieu da benzer şekilde şöyle ifade etmiştir: "Mantıksal sonucu dikkate alındığında, bu Maniheizm etik kurallara sıkı sıkıya bağlı kalmak, açlığa ve sonunda insan ırkının yok olmasına yol açacaktır."¹³ Fakat Werner Sundermann, aktif bir insan ırkının aktif bir insan ırkının var olduğuna işaret ederek böyle bir kavramı görevden almıştır. Maniheizm dünya görüşüne geçişle sadece eylemin durdurulması değil, tepki de ortaya çıktı; öyle ki "açlıktan ziyade seçilmişlerin ritüel yemekleri", bireyde irfan tarafından yönlendirilen Maniheizm ahlakın sonucuydu.¹⁴ Maniheizm çile, tüm aşırılığıyla, çağdaş geleneklere göre artan bir kozmizm karşıtlığından değil, daha yüksek bir sorunsallaştırmadan kaynaklanıyordu. kozmos, kötülüğün ve ilahi varlığın ikili kutsallığıyla. Puech'in Maniheizm disiplinlerle ilgili olarak doğru bir şekilde tahmin ettiği gibi, "Bu yasaklar, yalnızca bu mesleklerin maddeyle temas kurması ve dolayısıyla bir leke taşıması gerçeğine değil, aynı zamanda yaşama, tüm maddeyle karışmış parlak maddeye yönelik pek çok saldırı oluşturdıkları yönündeki mitsel anlayışa da dayanmaktadır."¹⁵ İkincisi, "hapsedilmiş" olmasına rağmen, dünyanın "yaşamı"dır,¹⁶ onun "güzelliğidir."¹⁷ Maniheizm hakkındaki modern araştırmaların çoğunda bulunan, Maniheizm kendini sınırlama motivasyonundaki ideolojik unsur, disiplinlerinin daha pasif tepkisinin yanı sıra Maniheizm ritüelin gerektirdiği aktif tepkinin de tam olarak kabul edilmesini beraberinde getirmemiştir. Maniheizm kendilerini dünyadan ona yabancı biriymiş gibi ayırmaya değil, şifa vermeye çabaladılar.

--- SAYFA 243 ---

Dünyanın kendilerini tanımladıkları kısmında operasyon yapmak ve kozmosu kendine özgü, ayrılmış bileşenlerine ayırmak. Seçilmişler dünyayla etkileşimlerini büyük ölçüde azaltmış olsalar da, yemek yemek ideal bir çilenin bir eksikliği değil, başarılı bir çilenin üretken doruğuydu. Ritüel yemek, dünyayla Seçilmişlerin tüm temasını kendi içinde yoğunlaştıran ve kurtuluşun tüm ritüel aracılığını kendi işleyişine soğuran, kurtuluşun nihai hakemi haline geldi. Tüketimin yerini almayı amaçlayan Maniheist disiplinin çok uzağında, tüketimde kendi sonu vardı. Bir Kıpti metni, Denetçilerin sadaka hizmetleriyle, Seçilmişlerin ise oruçlarıyla kurtulduklarını söylüyor. Görünüşte uyumsuz olan bu iki aktivite, ritüel yemekle olan ilişkileri aracılığıyla ilişkilidir. Sadaka hizmetiyle, Denetçiler Yaşayan Benliği "toplar" ve getirirler. Seçilmişler oruç tutarak hem vücutlarını yemeğe hazırlar hem de yemekten sonra yutulan gıdayı yeniden dağıtmak yerine kurtuluşa doğru işlerler. Oruç, yiyeceklerden cennete yükselen "melekler" üretir.¹⁸ Maniheist disiplinler, bir azap olarak değil, canlandırma olarak tanımlanmalıdır;¹⁹ Maniheist oruç, varoluş nedenini ölümde değil yaşamda bulur.²⁰ Maniheist Seçilmişlerin, etrafında tuhaf bir retoriğin kümелendiği günlük bir yemekle meşgul olması yeni bir keşif değildir. Maniheizm üzerine hemen hemen her modern kitap uzunluğundaki çalışmada ritüel yemeğe dolaylı olarak değinilmektedir.²¹ Puech, Maniheist ritüel yemeğine ve bunun için Maniheist gerekçelere ilişkin modern açıklamaların en eski ve en doğrularından birini oluşturmuştur. Seçilmişlerin dünyadaki ilahi özün özgürleştirmede oynadığı rolün farkındadır. "Dolayısıyla Seçilmiş, dünyada tüketilen ışığı arındırmak için fazlasıyla bir makinedir. Aslında o, tüm canlı evrende özgürlüğün tek ve yeri doldurulamaz aracıdır."²² Yine de bu ritüel eylemin, Maniciler için "kutsal etkililik" olarak adlandırdığı şeye sahip olduğuna ikna olmamıştır. "Maniheizm, Gnosis'in ruhuna son derece sadık kaldı: kurtuluş için gerekli ve yeterli koşullar olarak iç insanı dönüştüren bilinç ve bilgiyi kabul etti. Kilise kültürünün tamamı, oruç tutmak ve ilahilerin söylenmesi eşliğinde dua etmekten ibarettir."²³ Puech, disiplinleri esas olarak, Mani'nin öğretilerinin dünyaya karşı aktardığı olumsuz tutumun ifade edici sonucu olarak görüyor. "Kurtuluş, bir akıl eylemiyle 'nesnel olarak' çözülen bir içgörü sorunudur. Kurtuluş bilgidir ve bilgi de kurtuluştur."²⁴ Puech'in Maniheizm okumasında, "Kurtuluş yalnızca irfana dayalı bir özgürleşmedir, onu üretir, gidişatını belirler, ona araç sağlar.

--- SAYFA 244 ---

ve onun hedefidir. Kısacası bilgi, kurtuluşun başlangıcı, sonu ve anlamıdır. Yemek hiçbir zaman modern araştırmacıların yeniden inşa ettiği Maniheist sistemlerin ayrılmaz bir parçası değildir; en fazla, topluluğun yardımcı bir ifadesi ya da Mani'nin dünya görüşünün canlandırılmış bir uzantısıdır -tedavinin utandırıcı kısalığı güçlü bir şekilde ima eder- bir adım öteye gider. Kanıtların tamamının tam tersi bir sonuca işaret ettiğini iddia ediyorum: Ritüel yemek, iki sınıftaki Maniheist topluluğun temel anlamını ve işlevini sağlar; kendisi "açıklama veya açıklama için referans noktasıdır." ²⁸ Maniheistler, yalnızca ayine kolektif katılımlarıyla bir topluluk olarak tanımlanan bir topluluk olarak tanımlanmakla kalmayıp, bunu açıkça gerçekleştirmek amacıyla bir topluluk halinde bir araya gelen bir ritüel topluluğuna aitti. Ritüel yemek olmasaydı, Maniheist bir topluluk da olmazdı. İki sınıf, bu tören ve yalnızca bu tören temelinde bir arada var oldu; bu tören olmasa Seçilmişlerin dünyayla bağlantısı gerçekten tamamen kesildi ve Denetçiler, gerçekten de "hala cehalet ve günahla uğraşan sıradan insan kitlesi."²⁹ Puech'in izinden giden Julien Ries, "Mani kilisesinde doğru dürüst bir ritüel yoktur", yalnızca bir bilgi bütününe gizemler olarak aktaran bir "gnostik ritüel" vardır.³⁰ Ries, kurtuluşun inananlar açısından tamamen psikolojik yeniden düzenlemeyi içerdiği tamamen Gnostik bir Maniheizm inşa eder.³¹ Ritüelin yeri yoktu. bu süreçte aslında açıkça reddedildi: "Bu kurtuluş dini anlatılamaz bir gizemin bilgisi üzerine kurulmuştur. Sonuç olarak, ritüelleri ve ritüelleri reddeden düalist bir irfandır."³² Ludwig Koenen ile uyumlu olarak Ries, Mani'nin Elchasaite'lerden³³ kopuşunu, başkaları lehine belirli ritüel uygulamaların reddedilmesi olarak değil, ritüelin başlı başına bir kurtuluş aracı olarak reddedilmesi olarak görür. Tartışma, irfan yoluyla kurtuluşun aşamalı olarak detaylandırılmasının sahnesi olarak sunulur. Vaftizin reddedilmesinde, Muhalefet suya değil ritüele karşıdır. Mani, Gnosis yoluyla arınmaya karşı çıkar çünkü bu, ışığın ayrılmasına yol açar.

--- SAYFA 245 ---

Karanlıktan. . . Bu, Gnosis'in aydınlanmasına yer açmak için reddedilen abdest ritüelidir.³⁴ Köln Mani Kodeksi'nin sonraki sayfalarında bildirildiği ve bu belgede Mani'ye karşı ilk olarak Elchasailler tarafından yapılan şikayetlerde önceden haber verildiği gibi, Mani'nin daha sonra yemeğe dayalı bir ritüel sistemi kurması için böyle bir yorumda çok az yer vardır. Jorunn Buckley, Mani ve Elchasaite'ler arasındaki tüm çatışmayı kontrol eden ritüel terimleri vurgulayarak, Koenen ve Ries'in Köln Mani Kodeksi'nin ritüel karşıtı okumalarına etkili bir şekilde karşı çıktı. Tartışma, bir ritüel geleneğe karşı bir ritüel karşıtı değil, gayri meşru ve etkisiz olduğunu düşündüğü bir ritüelin yerine daha etkili bir ritüel koyan bir ritüel reformcusu hakkındadır.³⁵ Ries, tıpkı Puech gibi, Maniheist disiplinlerin altında yatan ideolojiye odaklanır. Her iki yazar da, Maniheist ahlak sistemini belirlemede Yaşayan Benliğin veya "dünya ruhunun" merkezi rolüne dikkat çekmekte haklıdır. Ries şunu belirtir: "Üç işaretle ifade edilen tüm Maniheist ahlakın temeli, dünya ruhu doktrindir."³⁶ "Üç işaret öğretisi bu gizem üzerine aşılanmıştır" diye ekler.³⁷ Onun "aşılanmış" kelimesini seçmesi anlamlıdır. Disiplinleri, bütünleşik bir sistem içinde Yaşayan Benliğin mantığının yanında pratik bileşeni oluşturanlar olarak görmüyor. Ona göre disiplinler yalnızca Mani'nin dünya görüşünün bakış açısını aktarmaktadır. Ancak Ries, Mani'nin Köln Mani Kodeksi'ndeki mesajını ayıran "gnostik gerçekleri" ortaya koyarken, doktrinlerin değil emirlerin bir listesini sunuyor: anapausis veya ellerin mühürlenmesi; emirler tas entolas; proskyn2sis göksel aydınlatıcılardan önce gelir. Bu nedenle, ilk vaazın amacı dünya ruhu ve ellerin mührü, inananların ve dua edenlerin tavrının bütünüdür. Başta ellerin mührü yer alır.³⁸ Koenen de "kurtarıcının emirlerinin marifetle bağlantılı olarak anılmasının dikkate değer olduğunu ve diğer gnostiklerle karşılaştırıldığında pasaja özellikle Maniheist bir hava kattığını" kabul eder.³⁹ Ries, Mani'nin Elchasa'cılara gösterisinin merkezi noktasının "dünya ruhu ve anapausis t5n" olduğu konusunda ısrar eder. cheir5n: abdest almanın ve tarımın reddedilmesi, 216 MANICHAAN BODY

--- SAYFA 246 ---

ekmek pişirmeyi, sebze satmayı, meyve toplamayı." Ries'e göre bu, tüm pratik kurtuluş araçlarının reddi anlamına gelir ve şu sonuca varır: "Tartışmanın tümü tek bir ana sonuca varıyor: irfan kurtuluşun tek yoludur."⁴⁰ Gerçekte Ries, Puech ve Lentz ile aynı yere varır: Eylemsizlik, tamamen olumsuz bir uygulama biçimi, sanki yalnızca olumsuzlaştığı şeyle, temelde tüm işaretlerle tanımlanan bir antiethos olarak kabul edilen Maniheist disiplinin nihai hedefi olarak kabul edilir. hayatın. Wolfgang Lentz'in sözleriyle, "kendi bedeninin dünyadaki ışık unsurlarına zarar verebilecek herhangi bir hareketinden sürekli korkan" Seçilmiş için, bedene tam hakimiyet "hiçbir eylem anlamına gelmez, çünkü eylem aracılığıyla Cennetin huzuru bozuldu ve bu yalnızca eylemin ilkesi olan Karanlığın felç edilmesiyle yeniden sağlanabilir ve sağlanacağı için."⁴¹ Bu yazarlar Seçilmiş yaşam tarzının amacını bir tür meditasyonsal dinginlik, bir uzaklaştırma olarak görüyorlar. dünyaya dahil olmaktan saf izleyici rolüne kadar. Bu bilim adamlarının paylaştığı sonuç, Augustine'in sadaka hizmetinin tek amacının Seçilmişlerin sakın yaşam tarzlarında desteklenmesi olduğu yönündeki polemik suçlamasının yeniden ifade edilmesi anlamına geliyor. "Dünya ruhuna ve çalışma yasağına dayanan dualist doktrinin vazgeçilmez bir tamamlayıcıya ihtiyacı vardır: yani, CMC'nin latreus ve dikaios, seçilmişler olarak adlandırdığı kişilerin hayatta kalmasına izin veren hediye yükümlülüğü."⁴² Güya tüm ritüelleri reddeden Mani, başka bir ritüel daha düzenler: Denetçilerin sadakalarından yararlanan ritüel yemek. Ries, Maniheist sadaka ekonomisinin işlevini dikkatli bir şekilde sınırlandırarak, bu bariz çelişkiyi kendi yorumuyla özümüyor. 5. Bölümde tartışılan sadaka hizmetinin gerekçesi olarak hizmet eden dört "zafer" arasında Ries, uygulamanın gerçek anlayışı olarak yalnızca birini, Seçilmişlerin fedakar desteğini seçiyor. Bu tür bir yorum, modern rasyonalist bir yorum lehine Maniheist yorumu aktif olarak bastırır. Ries'in yorumu sadaka hizmetini bütünleştiriyor, ancak Maniciler için sadaka hizmetinin birincil amacı olan ritüel yemeği bir kenara bırakıyor. Hristiyan, Budist ve Maniheist geleneklerin münzevi elitlerinin tümü din dışı bağışlar yoluyla destek alırken ve bu sadakalar her üç durumda da bağışçılara ödül olarak nitelendirilebilirken, yalnızca Maniheizm sadakaları yalnızca bir kurban ritüeli bağlamında tüketim için tanımladı. Ancak Ries'e göre, Maniheist ritüel araçsallıktan yoksundur: "Ayin, kurtuluş diyalogunu ciddi ve etkili bir şekilde yönetir." En iyi ihtimalle Mani'nin temalarının dramatize edilmesi ve hatırlatılmasıdır.

--- SAYFA 247 ---

Chaeen söylemi ve muhtemelen bu söylemin daha fazla dile getirilmesi için bir fırsat.⁴³ Maniheizm'in "ritüelleri ve ritüelleri reddeden düalist bir irfan olduğu" aksiyomuyla Ries, Maniheist ritüel yemeğini anlamlandıramıyor ve bu nedenle yorumunda ritüel yemek yok. Bunun yerine, yalnızca Denetçiler tarafından sağlanan geçim kaynağıyla Seçilmişlerin dünyadan kopuşunu tehlikeye atmak gibi talihsiz bir zorunluluk vardır. Yorumlayıcı aksiyomların gücü hiçbir yerde Ries'in sonuçlarından daha belirgin değildir. Alanı ölçülemeyecek kadar zenginleştiren kaynakları dikkatle okuma ve dikkatli analiz etme konusundaki örnek çalışmasına rağmen Ries, bu kaynaklardan yalnızca geçen yüzyılın biliminin Maniheist geleneğe yaklaştığı temel gnostik önermeyi yeniden onaylamasına izin veren unsurları seçiyor. Ries, "Seçilmişler ve din adamlarından oluşan bir topluluğun yaratılması, Elchasaites'ten ayrıldığı anda Mani'nin aklındaymış gibi görünüyor" derken tamamen haklıdır.⁴⁴ Mani, ritüel yemeğin idare edilebileceği şekilde rollerin dağıtılması gerekliliği nedeniyle bunu aklında tutmuştu. Günahkarlar doğru dürüst yemek yiyemezler; Yiyenler günah işlememelidir. Bu Mani'nin aksiyomudur; bir işbölümü, ritüelin saygısızlıktan korunmasını gerektirir, ancak ritüelin reddedilmesini gerektirmez. Seçilmişlere yemek yeme emrinin, meşru dini uygulama olarak izole inzivayı reddetmesinin, Yaşayan Benlik hakkındaki tüm anlayışının ve bunun karışık kozmostan nasıl sızdığının Ries'in yorumunda yeri yoktur. Maniheizm hakkında edinilen bilgilerde eksik görünen şey, tarihçiye tarihsel bir fail olarak görünür bir Maniheist beden sağlayan bir sistem olarak disiplin ve ritüelin birlikte nasıl işlediğinin tam olarak takdir edilmesidir.⁴⁵ Maniheistler, "bedenin ancak hem üretken bir beden hem de boyun eğdirilmiş bir beden olması durumunda yararlı bir güç haline geldiğini" kabul eden bir bedenlenme planını uygulamaya koydular.⁴⁶ Foucault'nun "tabi kılınmış" üretiminin daha yeni bir bölümü hakkındaki dili ve uygulamalı bedenler" Maniheist durumda da işe yarar çünkü bu iki iktidar bilgisinin yalnızca itaat ve uysallığı amaçlayan münzevi ve ahlaki disiplinlerden paralel farklılıkları vardır. Hem modern sanayi toplumu hem de antik Maniheist topluluk, bedenin sadece uysal değil aynı zamanda istenen malzemelerin üretiminde etkili olmasını sağlayacak "yararlılığın artması" ile ilgileniyorlardı.⁴⁷ Oldukça doğal olarak, kendi kültürel çevremizden Maniheistlerin herhangi bir şey ürettiğini görmekte zorlanıyoruz. Yine de Maniheistler tarihte yer alıyor.

--- SAYFA 248 ---

ellerindeki sosyal, ekonomik, politik ve ideolojik güçleri bu görünüşte yanıltıcı girişime adanmış bireylerden oluşan bir topluluk olarak. Hans Schaeder, bu yüzyılda Maniheist gerekçeleri olduğu gibi kabul etmeye istekli bir avuç araştırmacıdan biridir.⁴⁸ Bu nedenle, Mani'nin dünyasına ilişkin güçlü ve tutarlı bir anlayış oluşturmaya başarmıştır. Mani için dünyanın yapısı ve doğanın organizasyonunun tek bir amacı vardı; Düşüncesinin psikolojik-soteriyolojik yönelimlerinin yanı sıra bağımsız olarak bir doğa felsefesi de vardı ve sistemin bağlantısını ve birliğini yaratan da aslında buydu. . . . Ona göre ruh, bireysel ruhun yalnızca bir parçası olduğu tek şey, evreni ve insanı yöneten yaşam gücü olarak görülüyordu. . . . [I]n Mani'nin zihninde, yalnızca kozmosta değil aynı zamanda insanda da ışığı özgürleştirme işi kesinlikle sembolik değil, fiziksel olarak anlaşılması gereken kesinlikle gerçek bir süreçtir. İnsanın kurtuluşu sadece psişik bir eylem, dolayısıyla bir deneyim olarak değil, aynı zamanda bir doğa olayı olarak da değerlendiriliyordu. . . . Dolayısıyla ışıktan özgürleşme çalışması, kozmosa yansıtılan bireysel kurtuluşun bir imgesi değildir, ancak Mani'nin zihninde bunun tam tersini, bunun gerçek kozmik ışık özgürleşmesinin yalnızca kısmi bir sürecini temsil ettiğini söylemesine izin verilir.⁴⁹ Bu nedenle Schaeder, sözcük seçiminin "muhtemelen olmadığını" kabul etse de, Edward Lehmann'ın Maniheist Seçilmiş'i bir tür "damıtma aygıtı" olarak daha önceki tanımlamasını onaylar. aşırı zevkli." Çünkü Lehmann bununla Maniheist ahlakın amacını yalnızca tamamen manevi, içkin bir arınma süreci olarak değil, tam tersine tamamen somut ve genel bir doğa olayının, yani ışığın özgürleşmesinin desteklenmesi olarak gördüğünü mükemmel bir şekilde doğru bir şekilde tanımlamıştır. Mani'nin ahlakının temellerini dünya ve doğa açıklamasından ayırırsak, Mani'ye dair temel bir anlayışı gözden geçiririz: Ona göre bunlar tam olarak birbirlerine nüfuz edecek kadar yakın duruyorlardı.⁵⁰ Ne yazık ki Schaeder'in kendisi bu anlayıştan uzaklaştı; kısmen Helenik felsefi gelenekleri daha çok çağırttığını bulduğu yeni keşfedilen Batılı Maniheist kaynaklara maruz kalmasının bir sonucu olarak, kısmen de bir Maniheizm'in Kurtuluşu.

BEDENSEL KENDİLİK 219

--- SAYFA 249 ---

kendi düşünce ve ilgilerindeki değişimlerin bir sonucudur.⁵¹ Bu bakımdan o, hem Puech ve Ries tarafından benimsenen yorum geleneğinin, hem de bu çalışma tarafından ileriye taşınan yorum geleneğinin önemli bir öncüsüdür. Normatif Maniheist söylem açıkça ayinlerin araçsal bir yorumunu dile getirdiğine ve bu ayinleri, özellikle de ritüel yemeği Maniheist kimliğinin tam merkezine yerleştirdiğine göre, Puech, Ries ve bu alandaki diğer aydınlatıcıların yorumlanmasına ne gibi bir statü vermeliyiz? Tek tek Maniheistlerin bir zamanlar bu akademisyenlerin benimsedikleri görüşlere benzer görüşlere sahip oldukları ve ritüelleri, normatif geleneğin sunduğundan farklı, özel bir anlayışla gözlemledikleri düşünülebilir. Aslında böyle bir durum, Kephalaion 81'de Mani'den, yalnız meditasyon için ritüel yemek gibi melek üretme işini terk etmek için izin isteyen Maniheist liderde (arch2gos) görülür. Mani'nin öğretileri üzerine düşünceleri, onu toplumda desteklenen normatif sisteme uymayan sonuçlara götürmüş ve bu öğretilerin Maniheist toplumun yaşamında pratik uygulamasına ilişkin coşkusunu zayıflatmıştır. O da Puech ve Ries ile aynı sonuca varmıştır: Eylemde bulunmak günah işlemek demektir, dolayısıyla çile tek başına uygulamanın yerine getirilmesidir ve ritüellerin terk edilmesi gerekir. Mani, adamın talebinin yanı sıra Maniheist doktrinin anlamına ilişkin yorumunu da reddeder ve Mani'nin bunu yaparken söylediği sözler, Maniheizm'in doğru emik anlayışı hakkında hiçbir şüpheye yer bırakmaz. Söylediğin söz, kendi ağzınla [cevabındır]! Sanki bu şeyin tamamen faydalı olduğunu biliyormuş gibi, "Bunun bu oruçlar sayesinde elde edilen iyi bir şey olduğunu biliyorum...". O halde neden ondan muafiyet (parezi) istiyorsunuz? Çünkü huzurumda söylediğin bu sözlerle [. . .] sanki doğru hiçbir şeyi bilmiyormuşsun gibi. Çünkü eğer gerçeği anlamış olsaydınız ve faydasını bilseydiniz, kalbiniz sizden [iyiden] muafiyet istemeye gelmezdi.⁵² Mani, bu "ilahi işin" yapılması gerektiğini söylüyor ve topluluk uygulamalarını etkin bir şekilde düzenleyen ve teşvik eden birinin "şanı, zaferi ve iyiliği", "kalbini içe çeviren ve kendini kendine saklayan ve yalnızca kendini geliştiren kardeşinkinden" çok daha büyüktür.⁵³ Mani, şu öğüdüne şunu ekliyor: "Çabalarınızın yararınıza hesaba katılacağını"⁵⁴ yeniden öne sürerek ve "bu büyük dinlenme [ülkesine] gideceğinize" söz vererek.⁵⁵

--- SAYFA 250 ---

Böyle bir yorumu normla çelişen bir şekilde ele alan Arch2gos gibi bireyler, geleneğin bazı noktalarını doğrudan alırken diğerlerini yeniden düzenleyip yeniden tanımlarken seçici bir bağlılık sergiliyor olacaktı. Kısacası Maniheizm'in bir haer2sis'ini benimsiyor olacaktı. Puech ve Ries'inki gibi, normatif geleneğin benimsediği diğerlerinin pahasına bazı doktrinleri öne çıkaran ve belirli uygulamalara odaklanırken, o gelenek tarafından temel kabul edilen diğerlerini ihmal eden etik bir yorum, tam da böyle bir haer2sis'tir. Anahtar ifadelerin referanslarını kendi makullük aralığımızdaki nesnelere kaydırarak (Seçilmişler Tanrı'yı özümseyenlerden ziyade dindar meditasyon yapanlardır; Denetçiler Seçilmişler tarafından çiğnenecek bitkiler olarak yeniden doğuşun peşinde değiller, azizlerinin özgeci -ya da kandırılmış- destekçileridir), Puech ve Ries çağdaş söylemlere uygun bir dini yeniden inşa ettiler; ritüel sistemden kaynaklanan kaynaklardan mistik bir felsefe yapmışlar. Modern akademisyenler tarafından Maniheist pratik sistemlerin "Filonik okuması"⁵⁶ olarak adlandırılabilir şey, kısmen akademisyenin teorik duruşunun doğal bir yan ürünüdür - yani, Maniheizm hakkında bir el kitabı yazmak değil, onun modern söylem açısından bir açıklamasını sağlama niyetinin bir sonucudur. Robert Campeny antik Çin örneğinde şöyle diyor: "Ayinlerin şeffaf olmaması onlar hakkında bir teoriyi hem gerekli hem de mümkün kılmıştı ve onlar hakkında bir 'teori' inşa etmek, onların kendilerinden başka bir bakış açısına göre açıklama yapmak anlamına geliyordu; bu, bir inceleme yazma eyleminde zaten ima edilen bir duruştu." Aksi takdirde bizim için anlaşılabilir olan şeyleri "anlamlandırmak". Ancak Campeny'nin işaret ettiği gibi, antik uygulamaları anlamlandırma girişiminde modern teoriler, antik dönemlerin teorilerini, yani ritüel geleneğin sağladığı normatif anlam kanonuna göre ritüelleri uygulayanların bunları "anlamlandırması" gereken teorileri gözden kaçırma veya bir kenara koyma eğilimindedir. Mani'nin kendisi, kendi kendine özgü ritüel sistemini geliştirirken, tarihsel bir tabula rasa üzerinde çalışmıyordu, fakat antik dünyanın öncül ritüellerini benimsiyor, uyarlıyor, yeniden tanımlıyor ve yorumluyordu.⁵⁸ Mani'den sonraki Maniheist gelenek bu süreci sürdürdü ve tarihteki etkisini bu biçimde gösterdi. Philo ve Xunzi gibi emik teorisyenler bile sorunsallaştırılmış uygulamalara, kendi ritüel geleneklerinin devamına izin verecek yeni gerekçeler sağlamaya çalıştılar. Etik yorumcu ise tam tersine, BEDENLİ BENLİĞİN ÖZGÜRLEŞMESİ 221

--- SAYFA 251 ---

uygulamanın ilerletilmesiyle değil, yalnızca "seyirci" olarak kalmak isteyenlere bunun bir açıklamasını sunmakla ilgilenir. Ne yazık ki, yorum Maniheist dini uygulamayı Maniheist evrendeki dayanaklarından ayırmayı içerdiğinde, neyin izleyicisi olduğumuzu merak etmeye başlamalıyız. Ortaya çıkan yorumlayıcı yapılar çoğu zaman Maniheistlerin tarihteki seçimlerini ve eylemlerini açıklama yeteneğinden yoksundur. Tepki verdiği algılanan kozmostan ayrılan Maniheist beden, sessiz ve anlamsız hale gelirken, ayrıntılı kozmolojik ve antropolojik ayrıntılarıyla Maniheist düalist gerçeklik yalnızca edebiyat haline gelir. ruhun ortaya çıkışı Kelime dağarcığından ve kültürlerin ve dini geleneklerin terminolojilerini nasıl düzenlediğinden çok şey öğrenilebilir. Doğu Maniheizm'de İran'daki "toplama" ('mwrđy8n) terimi hem bireysel Maniheist içindeki kimliğin meditatif sağlamlaştırılması hem de kutsal yemekte sadaka sunularının teslimi ve işlenmesi için kullanılır.⁵⁹ Bu iki işlem arasındaki ilişki karmaşıktır ve burada tam olarak çözülemez. Bununla birlikte, ilişkilerinin kesinlikle Maniheist'in bedenindekiyle dünyaya dağılmış olan Yaşayan Benliğin ilahi malzemesinin içsel özdeşliğine bağlı olduğu söylenebilir. Bu kimlik, gıdadaki kötü madde ile vücutta doğuştan mevcut olan arasındaki benzerlikle paralellik gösterir; pek çok metin aralarında meydana gelen temas ve karşılıklı takviyeyle ilgili endişelerini dile getirir.⁶⁰ Benzer bir süreç iki grup ilahi malzeme için de işliyor gibi görünüyor.⁶¹ Her ikisi için de ayrılıktan, benlik oluşumundan ve yükselişten söz edebiliriz. Ayrılık Ephrem Syrus, kötülüğe tepki olarak kademeli olarak farklılaşan homojen bir tanrıyı tanımlar.⁶² Kıpti Kephalaia, nihai bir yeniden birleşmeyi vaat ederek, başlangıçta birleşik bir doğanın aldığı çoklu biçimlerin izini sürer. Böylece mükemmel Maniheist, farklılaşmanın tüm izlerini ortadan kaldırarak orijinal fizis veya ousia'sına uyum sağlar. Maniheist benlik, "homomorfik" (h'mcyhrg) ışık olarak ortaya çıkar;⁶³ "doğa" (hsing) ışısız olandan ayrılacak, adı 'tek biçim' olacaktır; bu dinde buna kurtuluş denir.⁶⁴ Çin İlahileri Parşömeni, Mani'nin mükemmel halini anlatır.

--- SAYFA 252 ---

"Zihinde uyumlu";⁶⁵ "Elde edilen her düşünce ve yansıma ve zihindeki tüm niyetler / Karşılıklı olarak gösterilir ve gözlemlenir ve hiçbir şüphe ve yanlış anlama yoktur";⁶⁶ "Her biri istisnai bir görünüm olmaksızın aynı görünür";⁶⁷ "Bütün tabiatlar ve şekiller eşittir; ve tüm yerler hiçbir farklılık taşımaz."⁶⁸ El-Biruni, Mani'den alıntı yaparak cennette elde edilen canlı bedenlerin "birbirlerinden farklı olmadığını" ifade eder. zayıflık ve kuvvette, uzunluk ve kısalıkta, şekil ve güzellikte benzer lambalar gibidirler."⁶⁹ Benliğin bu bütünleşmesi ve homojenleşmesi, sıradan insanların kendilerini içinde buldukları "karışım" durumunu düzeltir. Başlangıçta İlkel İnsan, kozmosun kurucu maddesinin bir parçası haline gelen beş elementten arındırılmıştı. Maniheizm'i ruh-madde düalizminin bir biçimi olarak gören yorumların aksine, kaynaklar aslında Maniheist söylemde kapsamlı bir materyalizmi göstermektedir. Tıpkı dört karanlık unsurun yaptığı gibi, insan bedeninin oluşumunda dört ilahi unsur vardır; hem iyi hem de kötü dürtüler, bedende dolaşan "ruhlar" adı verilen ilgili beşinci elementler aracılığıyla çalışır. Bedenin olumsuzluğu ve süreksizliği, onun "gerçek bir varoluş" olmadığını, uyumsuz maddelerin geçici bir birikimi olduğunu gösterir.⁷⁰ Sıradan insanlar, hatta Maniheist Denetçiler bile ölümden ruh hali yaşamazlar, yani sağlam ruhları başka bedenlere göç etmez. Aksine, ayrılabilir ilahi unsurlar "transfüzyon" (metaggismos) yoluyla yeni formlara yeniden işlenir. Eldeki deliller, Maniheistlerin tradüsyen bir ruh teorisine bağlı olduklarını açıkça göstermektedir; bu teoriye göre, bireyde bir ruhu oluşturacak olan şey biyolojik olarak o bireyin ebeveynlerinden miras alınır ve bunların üreme unsurları da yedikleri yiyeceklerden kaynaklanır.⁷¹ Bireysel Maniheistler, İlkel İnsan gibi kendi "uzuvlarını"⁷² "toplamalı"⁷², yani ayrı tanımlanabilir özellikleri tam bir "ruh" veya benlik halinde bir araya getirmelidir. Maniheist uygulamalar, insan bedeninin belirli özelliklerini, insan deneyimindeki belirli duygu ve düşünceleri belirler, işaretler, tanımlar, teşvik eder, sınırlandırır ve değerli kılar; bunlar, diğer onaylanmamış özellikler ve deneyimlerle karışımından ortaya çıkarak öz bilince ulaşan birleşik bir benlik olarak "toplanır". Ephrem'in bildirdiği gibi, "Kendini tanıyorum çünkü bir araya toplanmış ve sabitlenmiş."⁷³ Kendi kimliğini ve her birinin kendi başına öz farkındalığı olmayan, ancak "sarhoşlukta uyuklayan" ilksel parçalara bölünmesinin anlatımını "hatırlıyor". Maniheist benlik, kendisini oluşturan parçalarda, ıslah edilmemiş bedende başıboş dolaşan 140 sayısız⁷⁴ veya 840 sayısız⁷⁵ iblisin ortasında tanımlanır. Maniheist "ruh" ya da benlik, BEDENLİ BENLİĞİN ÖZGÜRLEŞMESİ 223'ü mümkün kılmaz.

--- SAYFA 253 ---

ebedi ve değişmez bir kimliğe sahiptir; inanç süreçleri tarafından yapılır, metabolik ateşlerde üretilir ve yaşamın dağınık parçalarından bir birlik olarak şekillendirilir. Beden hakkındaki Manici söylem kimyasal, temel bir fizyolojidir. Ruh, metabolik süreçlerin bir yan ürünüdür, daha doğrusu temel üründür. Maniheistler bunu söylerken, o zamanın önde gelen tıbbi düşüncesiyle büyük ölçüde aynı çizgideydiler.⁷⁶ Bilim ve inanç arasındaki büyük ayrım, Maniheist söylemde ortaya çıkmadı; manevi hakikatler burada aynı zamanda maddi hakikatlerdir. Seçilmiş Maniheist, ritüel yemeğe katılmaya hak kazanmak için kendi içindeki ışığın karanlıktan ayrılmasını sağlamalı ve yiyecek veya duyular yoluyla bedene izinsiz giren karanlık güçlerin seline rağmen bu ayrılığı korumalıdır. Ritüel hizmet yeterliliği, insan fizyolojisi ve psikolojisinde önkoşul değişiklikleri gerektirir. Bu talep, Seçilmişleri bireysel kurtuluşa giden yolda ilerletirken aynı zamanda evrensel kurtuluşun koşullarını da oluşturur. Kendi kendine oluşum Bilincin eşliğini geçmeye yetecek miktarda yoğunlaşmış bir madde yığını olarak insan ruhu, kendisini bir arada tutma ve giderek artan bir yeniden birleşme sürecine devam etme potansiyeline sahiptir. Eğer bu bilince tutunmayı başaramazsa ya da yükselişine devam edebileceği "açık kapıyı" bulamazsa, o ruh ölümde bir kez daha ayrı bileşenlerine uçacaktır. Ölümlülüğe rağmen hayatta kalabilecek bir form, kalıcı bir birlik, birliğini ve berraklığını zayıflatan kirleticilerden arınmış bir "beden" bulması gerekiyor. Mani'nin çözme önerdiği ihtiyaç budur. O, gerçek "kurtarıcının emirlerini [böylece] ruhu [yok olmaktan] ve yıkımdan kurtarınız" diye getiriyor.⁷⁷ Kurtuluş, benlik için bir bütünlük, olumsuzluğun ötesinde bir kimlik oluşturmak yoluyla gelir. "Dünya insanı" bu bütünlüğe sahip değildir çünkü karışık unsurlardan oluşmuştur. Şeytani dürtü, A9, "bu bedene karışmıştır... (ve) şehvetlerinin ve tutkularının kışkırtabileceği şeyleri tarar."⁷⁸ "Hasarlı kap" zihni dağıtır ve "onu oraya buraya çeken" ruhlarla doludur.⁷⁹ İçerdeki sarsılmış ilahi kimlik, tanrılara "kendimi düzene sokmaları (grywm'n wyn'r'h)" için dua eder.⁸⁰ Kurtuluş, vücut, tam işlevli bir alet (organon) haline gelinceye kadar, bir kralın atı gibi⁸¹ eğitilir.⁸² 224 MANİKE BEDENİ

--- SAYFA 254 ---

İlahi doğa ölmüştür ve Mesih onu diriltmektedir. Hastadır ve onu iyileştirir. Unutkandır ve onu zikreder. Bu aptalca ve o bunu öğretiyor. Bozulur ve onu yeniden bir bütün haline getirir. Fethedilir ve esir alınır ve onu serbest bırakır. Yoksulluk ve muhtaçlık içindedir ve ona yardım eder. Duygularını yitirdi ve onu hızlandırdı. Kördür ve onu aydınlatır. Acı çekiyor ve onu onarıyor. Bu haksızlıktır ve O bunu kendi emirleriyle düzeltir. Onursuzluktur ve onu temizler. Savaş halindedir ve ona barış vaat etmektedir. Dizginsizdir ve kanunun kısıtlamasını empoze eder. Deforme olur ve onu yeniden şekillendirir. Bu sapkındır ve o bunu doğru bir şekilde ifade eder. Bize bütün bunların Mesih tarafından, Tanrı tarafından yapılan ve kendi özgür iradesiyle günah işleyerek çarpıtılan bir şey için değil, Tanrı'nın doğası ve özü için, Tanrı gibi olan bir şey için yapıldığını söylüyorlar.⁸³ Maniheizm, uyanışından önce ruha hiçbir hata atfetmez; kendisini oluşturan unsurlar hâlâ bünye içinde dağılmış ve boyunduruk altına alınmış durumdayken gerçekleştirilen eylemlerde hiçbir yetkisi yoktur. Ruh ancak toplanıp beden üzerinde hakimiyet kurduğunda eylem sorumluluğunu üstlenir. Bu görüş açıkça eski Maniheist Augustinus tarafından da geliştirilen temel Pauline temalarından yararlanmaktadır. Ancak Maniheist otoritelerin bu uyanışın doğum olarak görülmesine yaptıkları özel vurguyu görmek önemlidir. Hala Pauline'in temelleri üzerine inşa eden Mani ve onun Kuzey Afrikalı halefi Faustus, uyanmış benliğin ilk kez varoluşa geçtiğini, karma evrende yeni ortaya çıkan bir şey olduğunu tanımlıyor. Ve kim bana babamız Adem'in Tanrı'nın benzerliğinde ve onun benzerliğinde yaratıldığını ve kendisini yaratana benzediğini nasıl söyleyebilir? Ondaki doğan hepimizin onun gibi olduğu nasıl söylenebilir? Evet, tam tersine, çok çeşitli biçimlerimiz yok mu ve farklı çehrelerin izlerini taşıyor muyuz?⁸⁴ Mani'nin burada Maniheist karşıtı bir romancı tarafından ağzına konulan insanlığın çoğulluğuna ve bölünmüşlüğüne olan ilgisi, evrendeki dağınık ışık kıvılcımlarının homojenleşmesi ve yeniden birleşmesi olarak kurtuluş hakkındaki otantik Maniheist söylemi yansıtır. Dolayısıyla Faustus şunu ekler: Bizi erkek ve kadın, Yunanlılar ve Yahudiler, İskitler ve Barbarlar yaptığımız doğum, Tanrı'nın oluşumunu gerçekleştirdiği doğum değildir.

--- SAYFA 255 ---

Adam; Ancak . . . Tanrı'nın yapmak zorunda olduğu doğum, millet, cinsiyet ve durum farkını kaybettiğimiz ve bir olan O'na, yani Mesih'e benzediğimiz doğumdur. . . . O halde insan, birden çok parçaya bölündüğünde değil, çok sayıda kişiden bir olduğunda Tanrı tarafından yaratılmıştır. Bölünme ilk doğumda ya da bedenin doğumundadır; birleşme ikinci sırada gelir ki bu da maddi olmayan ve ilahidir.⁸⁵ Maniheist antropoloji büyük ölçüde mükemmelleşmiş benliğin niteliklerinden ve bunlara karşılık gelen kötülük dünyasından gelen kirleticilerden oluşan bir Listenwissenschaft'tan oluşur. Işık Nous Üzerine Vaaz, çeşitli versiyonlarıyla, bu benlik bilimine temel erişimimizi sağlar. İran dilinde "Yetkililer" (8hrd'ryft) olarak bilinen on iki nitelik, bu metni, Orta Asya ve Çin'deki yemek töreninin bir parçası olarak gerçekleştirilen "Yetkililer" ilahileri aracılığıyla ritüel yemeğe bağlar (karşılık gelen Batı Maniheist ilahileri henüz tanımlanmamıştır). Vaaz organizasyonunun merkezinde yer alan Üç Gün alegorisinde, "İkinci Gün, Yeni İnsan'ın saf tohumudur; On İki Saat, İhtişamlı İsa'nın yaşlılıktan arınmış ruha⁸⁷ giydirdiği On İki Bakire'dir⁸⁸." Vaazın genişletilmiş Çince versiyonunda, On İki Bakire ayrıca "İsa'nın muzaffer formunun muhteşem cüppeleri" olarak tanımlanır. "Bu muhteşem elbiseler aracılığıyla, iç doğayı süsler ve onun hiçbir zaman eksik kalmamasını sağlar. Onu yukarıdan çekerek yükselmesine ve ilerlemesine ve saf olmayan topraklardan sonsuza kadar ayrılmasına neden olur."⁸⁹ Bu açıklamalar, Seçilmişlerin bedenlerinin yeniden biçimlendirilmesine, onların "Yeni İnsan" formunda Tanrı'nın hizmetine yeniden yönlendirilmelerine atıfta bulunur.⁹⁰ Vaaz'ın büyük kısmı tam da bu konuya ayrılmıştır: Işık Zihni'nin dünyayı muzaffer bir şekilde fethetmesi. Seçilmiş beden. Türkçe versiyon şu sonuca varıyor: "Bu on iki saat kalpte ortaya çıkar ve büyür. Ve kalpte var olan (şartlar) onların dışarıdan görünmesini sağlar." Çin versiyonu şu şekilde genişletilir: "Bu on iki büyük nurlu saat, beş krallığa (yani insandaki ilahi cevherin beş zihniyetine) girildiğinde, her birinde sırasıyla sınırsız bir ışığın büyümesine neden olur. Her biri, her biri sınırsız olan meyveleri ardı ardına tecelli eder. Bu meyvelerin hepsi, saf ustaların meclisinde tecelli eder." Bu nedenle, On İki Otorite ile ritüel yemek arasındaki bağlantı, On İki Otorite ilahilerinin yemekte icrasında ifade edildiği gibi, Seçilmişlerin yemekte tükettikleri gıdadaki ilahi özü dönüştürmek için uygun araçlar olma gerekliliğini içerir. On iki bedeni tezahür ettirerek

--- SAYFA 256 ---

Metabolizmalarının tamamen yeniden şekillendiğini gösteren erdemler, Seçilmişler, Denetçilere, sadaka hizmetlerinin boşuna verilmediği konusunda güvence verirler.⁹¹ Vaaz'ın sonu, bu fikrin ayrıntılı bir biçimini içerir; burada Seçilmişler içinde yetiştirilen on iki erdemin (alegorik olarak ağaçlar olarak tanımlanır) her biri, gerçek bir Seçilmiş'in uygun davranışına ilişkin altmış maddelik kapsamlı bir kılavuzu oluşturan beş gözlemlenebilir davranışta sergilenir.⁹² Genişletilmiş Çince'de Mani şöyle diyor: Ey üstün biçime ve mükemmel bilgiye sahip erkekler ve kadınlar, her birinizin bu ağaçları saf kalbinize dikmesi gerekir, böylece onların refaha ulaşması ve büyümesi sağlanır. . . . Neden böyle olmak zorunda? Çünkü ey iyi insanlar, bu ağaçların meyveleri sayesinde kendinizi dört zorluktan kurtarabilirsiniz ve beden sahibi tüm varlıklar yaşam ve ölümden kurtulur ve kesin olarak her zaman galip gelir, değişmez mutluluk aleminde kalırlar.⁹³ O halde Maniheizm'de ruh veya benlik, bir benliği ayırt etme ve ayırmanın pratik bilgisi olan "ayrılık irfanı" ile oluşturulur. İnsan bedeninin tutku ve dürtü selinin ortasında.⁹⁴ Maniheist ahlak, bedene bir benliği, Maniheist kimliği onu evrenin kurtuluş süreçleriyle etkin bir ilişkiye sokan bir benlikle donatma tekniğidir. Maniheizm, dışsal bir davranış kodu uygulayarak kimlik sergilemeyi ustalıklı işler ve bu davranışları, insan mikrokozmosunu makrokozmik bir ilişkiler sistemi içerisine yerleştiren ifadelerle anlatarak, düşünce dediğimiz içsel davranışları da şekillendirir. Bu dışsal ve içsel davranışlar kompleksinden, Maniheist benlik somutlaşmış bir biçimde ortaya çıkar. Modern Batılı izleyici için disiplini özgürleşmeyle eşitlemek zordur; kültürümüz, bireye kendine has özellikleri ve özgünlükleri açısından değer verme eğilimindedir. Kurallar, çekimserlik ve kendini geri planda tutma insanlıktan çıkarma olarak değerlendiriliyor. Bazı açılardan alışılmışın dışında kurallara bağlı ve ahlakçı bir söylem olan Hristiyan geleneği bile, Tanrı'nın bireyi kendi bozuk, normatifleştirilmemiş durumu içinde bir "günahkar" olarak kabul etmesini yücelten bir retoriği benimser. Kültürel koşullanmamız bizi her yerde kendimiz gibi görmeye yatkın hale getirir. Ancak Maniheist kişiliğin tarihsel tezahürünü kavramak için kurucu öznenen vazgeçmek gerekir. . . . yani öznenin kendi yapısı içindeki oluşumunu açıklayabilecek bir analize ulaşmak.

--- SAYFA 257 ---

torik çerçeve. Ve bu benim şecere dediğim şeydir; yani, olaylar alanına göre aşkın olan ya da tarih boyunca boş aynılığı içinde ilerleyen bir özneye gönderme yapmak zorunda kalmadan bilgilerin, söylemlerin, nesnelerin alanlarının vb. oluşumunu açıklayabilen bir tarih biçimi.⁹⁵ Tarihte benliği yaklaşımımızdaki bu dönüş, normların ve kodların verili bir tarih içindeki özneyi gerçekte nasıl tanımladığının anlaşılmasını gerektirecektir. Torik an. Foucault bu noktayı çok iyi ifade ediyor. İktidarın etkilerini olumsuz terimlerle tanımlamayı kesin olarak bırakmalıyız: İktidar “dışlar”, “bastırır”, “sansürler”, “soyutlar”, “maskeler”, “gizler.” Aslında güç üretir; gerçekliği üretir; hakikatin nesne alanlarını ve ritüellerini üretir. Birey ve ondan elde edilebilecek bilgi bu üretime aittir.⁹⁶ Maniheistlerin geleneğin teşvik ettiği söylem ve uygulamalardan nasıl ortaya çıktığını tartışırken, bireylerin yalnızca Maniheist yaşam içinde sosyalleşmesinden değil, Maniheist ruhu olarak adlandırılabilir şeyin fiili oluşumundan bahsediyorum. Michel Foucault'nun modern Batılı “benliğin” oluşumuna ilişkin kendi araştırmasını temel alarak vardığı sonuca göre, Birey, bir tür temel çekirdek, ilkel bir atom, iktidarın üzerine bağlandığı veya ona karşı saldırdığı ve bunu yaparken bireyleri bastırdığı veya ezdiği çoklu ve hareketsiz bir malzeme olarak düşünülmemelidir. Aslında belirli bedenlerin, belirli jestlerin, belirli söylemlerin, belirli arzuların bireyler olarak tanımlanması ve oluşturulması zaten iktidarın başlıca etkilerinden biridir. Yani birey, iktidarın karşısında değildir; bence bu onun başlıca etkilerinden biridir. Birey, iktidarın bir sonucudur ve aynı zamanda ya da tam olarak bu etki olduğu ölçüde, onun eklemlesmesinin de unsurudur. İktidarın oluşturduğu birey aynı zamanda onun aracıdır.⁹⁷ Maniheist değerler sistemine açık bağlılık ve kamusal uygunluk, katılımcıları Maniheistler olarak belirledi ve bu kimliğin sonraki nesillere iletileceği ve yeniden üretileceği koşulları yarattı. Tarihsel olarak erişilebilir geçmişte bu süreç kesinlikle açıkça görülmektedir. 228 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 258 ---

Tıpkı Foucault'nun modern sanayi toplumunun üretken amaçlarına uygun benliğin tarihsel oluşumunu incelemesi gibi, ben de Maniheist geleneğin kurtuluşun üretken amaçlarına uygun bir benlik oluşturduğu süreçleri tasvir etmeye çalıştım. Kurtuluş metabolizması, temel karakterini değiştiren ve kendisine verilen belirli özellikler kümesini, karşıt dürtülerin saldırılarına karşı sürdürülecek ve korunacak bir çekirdek kimlik statüsüne yükselten reformlar ve disiplinler tarafından uygun şekilde düzenlenmiş ve görevine uygun hale getirilmiş bir beden içinde işliyordu. Foucault, çalışmasını “modern ‘ruhun’ soykütüğü” olarak tanımladı. Ruhun bir yanılsama ya da ideolojik bir etki olduğunu söylemek yanlış olur. Tam tersine vardır, bir gerçekliği vardır, bedenin çevresinde, üzerinde, üzerinde uygulanan bir gücün işleyişiyle sürekli olarak üretilir. . . biri denetler, eğitir ve düzeltir. . . . Bu, ruhun tarihsel gerçekliğidir. . . doğdu. . . ceza, denetim ve kısıtlama yöntemlerinden uzaktır.⁹⁸ Maniheist disiplin ve ritüel uygulamalar benzer bir kısıtlama sistemi oluşturur, belirli bir bedenlenme biçimi önerir ve teklifi kabul etmek isteyenlere birleştirilmiş haklar ve sorumluluklar (“roller”) dizisi sunar. Bu değerlendirme, Foucault'nun retoriklerinin çağrıştırdığı bir biçimde yeniden tanımladığı gerçek süreçlerin hangileri olduğu tartışmasına yeniden dahil edilmesi gereken pragmatist bir kendini-oluşum anlayışı üzerine kuruludur. Bu uygulama sisteminin dini karakterini vurgulamak veya onları diğer insani uygulama biçimlerinden ayıran çile veya ritüel tanımlarını şart koşturmak bir hata olabilir. Talal Asad, ortaçağ Hristiyan ayin uygulamalarıyla ilgili olarak benzer bir noktaya değiniyor: Kısaca, dinin akılla veya (toplumsal) bilimle çeliştiği gibi, ritüel davranışın da evrensel olarak sıradan veya pragmatik davranışlara karşı olduğunu söylemek bana mantıklı gelmiyor. Çeşitli çağlarda ve toplumlarda, yaşam alanları farklı şekilde eklemlesmiştir ve her biri kendine uygun çabaları dile getirir. Bu eklemlesmeler nasıl inşa ediliyor, denetleniyor ve değiştirildiğinde ne oluyor? . . . hepsi antropolojik araştırmaya yönelik sorulardır. Ancak farklı projelerin ve motivasyonların olduğu tarihsel koşulları ayrıntılı olarak yeniden inşa etmeye çalışmadığımız sürece, failiği anlama konusunda fazla ilerleme kaydedemeyiz.⁹⁹ BEDENLİ BENLİĞİN ÖZGÜRLEŞMESİ 229

--- SAYFA 259 ---

Maniheist uygulamanın tarihsel etkileri, geleneğin önerdiği önceden belirlenmiş alan içerisinde meydana geldi. Maniheistlerin yanıt verdiği gerçeklik, benliğin ilahi bir soyağacına sahip olduğu, karşıt dürtülerle boğuştuğu, sınırları belirlenmiş bir ruh olarak ortaya çıkabildiği ve vaat edilen kurtuluşa ulaşabildiği bir gerçeklikti. Yani bunlar, şu anda tarihsel olarak Maniheist olarak tanımladığımız davranışı motive eden gerçeklerdir. Görevimiz, bu gerçekleri kendi gerçeklerimizle değiştirerek değil, bu gerçekleri tam olarak insan etkileşimi (yerel, spesifik, zamana bağlı gerçeklik anlayışlarının aracılık ettiği etkileşim) süreçlerinde zihinlerin, benliklerin ve toplumların oluşumunu anlayarak bu gerçekleri bizimkilerle bir ilişkiye yerleştirerek bu davranışa tarihteki yerini vermektir. Kephalaion 81'de Mani ile ritüel sistemde çalışmayı bırakmak isteyen ark2golar arasındaki diyaloga dönersek, Mani'nin fiziksel veya psikolojik hastalığın bir süreliğine "ilahi işten" çekilmek için meşru bir neden olabileceğini öne sürdüğünü duyarız. Ancak hemen şunu da ekliyor: Çalışmanın kendisi vücudun olumlu yönetimini sağlamlaştırmaya ve güçlendirmeye yardımcı olduğundan, daha ısrarcı olmak daha iyidir. Ritüeldeki disiplinlere uymak ve hizmet etmek aslında kişinin bedenleşmesini mükemmelleştirir, öyle ki sonunda şöyle denebilir: "İlahi bir eser meydana geldi, [bedeniniz] sizin için güvenli bulundu [...] sizin için hiçbir kusur, [yıkım] ve acı yok."100 Foucault'ya göre "ruh" bedende yaşar ve "politik bir anatominin etkisi ve aracı" olarak bireyi var eder; sonuç olarak şunu beyan eder: "ruh, bedenin hapisanesidir."101 Ancak Mani'ye göre, "Kendisini içe dönük olarak değil de dışsal olarak gören kişi, gerçekten aşağıdır ve başkalarını da aşağı kılar."102 Ruh, potansiyel benliği oluşturan unsurların kaynayan kaotik dürtüler yığından özgürleşmesi olarak bedenden doğar. Dışarıdan başka niteliklerin istilası - Işık Nous Üzerine Vaaz ve onun paralelleri tarafından temsil edilen Maniheist literatürde anlatıldığı şekliyle bedeni fetheden Işık Zihninin rejimi - fatihin özgürleşmesini bekleyen içkin özelliklerle ve tamamen insani bir kimliğe dönüşme fırsatıyla temasa geçer.103 Bu kimlik kozmosta yabancılaşmaz, ancak evrendeki yaşam güçleriyle yakından özdeşleşir. kozmos. Maniciler kendileriyle dünya arasına sadece onun zehrinden kaçmak için değil, aynı zamanda onun iyiliğine zarar veren eylemlerden de kendilerini alıkoymak için duvarlar dikerler. Bu çile duvarları yalnızca dünyanın içeri girip yükseklerle giden yolu bulduğu, açık bırakılan tek kapıyı vurgulamaya hizmet ediyor. Maniheist beden, evrensel kurtuluşun mükemmelleştirilmiş aracı olarak işlev görür ve 230'da Maniheist Beden

--- SAYFA 260 ---

Bu işlev, aynı zamanda bu kurtuluşu arzulayan, bedenlenmiş bireysel ruhun gücünü ve bütünlüğünü inşa eder. Yükseliş İncilinin girişinde Mani şöyle der: "Ben Seçilmişleri seçtim ve bu gerçeğe göre yükselenlere yükseklerle giden bir yol gösterdim."104 Üstelik İsa, "köleleştirilmişleri güçlerden fidye etmek ve onların uzuvlarını asilerin boyunduruğundan ve nöbet tutanların otoritesinden kurtarmak ve onun (yani bedenin) aracılığıyla kendi bilgisinin hakikatini açığa çıkarmak ve onun içinde olmak için bedenle geldi." kapıyı içeride hapsolmuş olanlara ardına kadar aç."105 Maniheist metinler, kapıların açılmasına, yollar açılmasına ve hapsedilenlerin serbest bırakılmasına ilişkin göndermelerle doludur. Sözlüğün çarpıcı bir ögesidir. "Yol budur, sır budur, kurtuluşun büyük emri ve kapısı budur (br mwx8yg)."106 "Dinlerindeki işi başaramayan" diğer dinlerin talihsiz taraftarları, "onlar için kurtuluşun kapısı olacak olan" Mani'nin inancının yeni muafiyetini alırlar.107 Diğer dinlerin başlıca hatası, onların kusurlu kurban ve yemek ritüel uygulamalarında yatmaktadır; onların (yani adakların) ortaya çıkıp Tanrı'ya yükselme fırsatı buldukları bir dinlenme yeri veya açık bir kapı yoktur. Ancak "sadaka emirlerini" takip eden erkek ve kadın Seçilmişlerin iki kişiliğinde, "onlar ondan çıkarlar ve gerçeğin Tanrısına giderler... bu onlara açılan bir kapı haline gelir."108 Kipti Manichaica'ya göre, Yaşayan Benlik Seçilmişte "genişlik" veya "genişlik" (ouastn) için çabalar ve onu alır. Diğer dillerdeki karşılık gelen terim kesin olarak tanımlanamasa da mwx8 (Sanskritçe moksa'dan) İran materyalindeki en yakın eşdeğer gibi görünmektedir. Ritüel yemek aracılığıyla, "onun için bir genişlik vardır ve Seçilmiş'te, mezmurlarda, dualarda ve övgülerde iyileştirilir";109 "bu ruh serbest bırakılır ve ıstıraptan genişliğe çıkar."110 Özgürleşen benliğin bir kısmı Seçilmişlerin seslendirmeleri olarak ortaya çıkar;111 ancak bazı kaynaklar Seçilmişlerden ilahi özü bir şekilde özümseyen ve depolayan depolar olarak söz eder.112 İkinci durumda, özellikle kutsal yemeğin ruh maddesinin kaderi ile Seçilmiş bireyin kaderi örtüşür; ama her iki durumda da Maniheist için hem içsel hem de dışsal tüm yaşamın kurtuluşu birbirine bağlıdır.113 Bir mezmur yazarı Seçilmişlere "seni kurtarabilmesi için ışık benliğini arındırmasını"114 emreder;114 "ışığa giden bir yol göster."115

--- SAYFA 261 ---

Ritüel yemeğin anlamı, görünüşe göre, bir Seçilmiş'in yaşamı boyunca sadaka için işlev gören ve Seçilmiş'in ölümünde kendi benliği tarafından kurtuluşun son yükselişi olarak kullanılan, cennet ile yeryüzü arasında bir geçişi açar ve sürdürür. Kephalaion 81'de Mani, ritüel sisteme aktif katılımın birey ile özgürleşen Işık arasında bir bağ oluşturduğunu ve bunun sonucunda bireyin "yaşayan çocuklarla birlikte bu büyük dinlenme [ülkesine] gideceğini" ve "kalbini taktığın kişilerle birlikte şan ve zafere [geleceğini]; onlarla kendini güçlendireceğini¹¹⁶" belirtir (aktajrak aj5w).¹¹⁷ Ts'an-ching şöyle anlatır: Bir Seçilmişin ölüm anında nihai kurtuluşu şu şekilde ifade edilir: Eğer saf Seçilmişlerden biri, üstün olmaksızın doğru dinin refahını garanti eden ve yaşamın sonuna kadar geriye düşmeyen türden biri varsa, o zaman o kişinin Yaşlı Adamı, asker çetesinin karanlık, ışısız gücüyle birlikte cehenneme düşecek ve oradan asla çıkamayacaktır. Aynı anda, hayırsever ışık, kendi nurlu ordusunun saf akrabalarını uyandırarak, tamamen doğruca ışık dünyasına gidecektir. Kesin olarak, bu usta artık korku içinde olmayacak ve sürekli sevinç alacaktır.¹¹⁸ Maniheist "ruh"un ilahi unsurların bir kolektifliği olduğu ve bireysel Maniheist'in nihai kurtuluşunun sadaka hizmetinde toplanan ve ritüel yemekte işlenen Yaşayan Benliğin kurtuluşuyla tam olarak eşleştiği bu gibi pasajlardan açıktır. Kephalaion 2'de Mani, Maniheist benliğin iç kozmosunun beş zihniyetini, dış kozmostaki özgürleşmiş ışık için beş iletim noktasıyla tanımlar.¹¹⁹ Tıpkı kötülüğün isyanının kontrol edilmediği takdirde bu beş zihniyet aracılığıyla yükselmesi gibi,¹²⁰ Yaşayan Benliğin Seçilmişlerin mükemmelleştirilmiş bedenlerinde başarılı bir şekilde işlenmesi de bu zihniyetlerden geçer ve ilgili olanlardan geçmek üzere ortaya çıkar. makrokozmosun aşamaları. Bu aşamalar "yükselen ruhlar için... katkımenlerin [kutsal] kilisede arındıkları için verdikleri sadakalarla birlikte" yolu işaretler.¹²¹ Yaşayan Benliği toplayıp özgürleştirirken, Maniheistler aslında kendilerini karışık dünyayla karışmaktan kurtarıyorlar. Mani müritlerine şöyle der: "Sizler, her yerde yerleşik olan ruhunuzun arındırıcıları ve kurtarıcıları olmalısınız, böylece siz de ışığın babaları arasında sayılabilirsiniz."

--- SAYFA 262 ---

buna inandım; çünkü her insanı besleyen sevgili ruhumdur, körler bunu bilmedikleri için gücenirler."¹²³ Maniheist dünya görüşünün bu kilit noktası, kurtuluşun çileci bir dinginlikçi Seçilmiş'in kişisel özgürleşmesiyle sonuca ulaştığını hayal eden yorumlarda gözden kaçırılır. Kişinin gerçek kimliğini ilahi ışığın bir kıvılcımı olarak tanıması kendi başına kurtuluşu sağlamaz. Peygamberler sadece bu ilahi mevcudiyetin gerçekliğini ve varlığını öğretmezler, aynı zamanda aynı zamanda Maniheist disiplinlerin yararlı etkileri yalnızca bireysel Seçilmiş bedeni mükemmelleştirmek ve onu Yaşayan Benliğe zarar vermekten korumakla kalmaz,¹²⁵ aynı zamanda Yaşayan Benliği tüm dünyadan kurtarmak için dinin zorunlu çalışmasına da zemin hazırlar.¹²⁶ Bireysel ve kolektif ruhun mutlak kimliğini gözden kaçırdığımız anda Maniheist sistemi "anlamlandırma" yeteneğimizi kaybederiz. Maniheizm, insan faaliyeti kadar güneş ve ay yörüngelerini, okyanus gelgitlerini ve bitki nefeslerini de içeren ortak bir "din işidir. İnsanlar yalnızca daha geniş kozmosun ve onun operasyonlarının bir modeli oldukları sürece ilgi odağıdır. İnsan ölçeğindeki eylemde kurtuluş, ayrılma ve geri çekilme ile gerçekleştirilemez, ancak yalnızca kozmosla -dikkatli bir şekilde sınırlandırılmış ve titizlikle ritüelleştirilmiş- aktif katılımı gerçekleştirilebilir. Yemek, bu etkileşimin gerçekleşmesi için gerekli bağlantıyı sağlar. Işığın elçisi tarafından getirilen yasa, hem disiplin rejimlerini hem de beslenme ritüellerini kapsar. Bizim için bu ikisini ayrı aşamalar veya uygulama tarzları olarak ayırmak yararlı olur, ancak Maniheistler için bunlar birleşik bir sistem oluşturdu: Maniheist bedenin onaylanmış, kurtuluşsal davranışı. Ruh hakkındaki Maniheist söylemin ve onun kurtuluşuyla ilgilenmenin büyük ölçüde "bedenle ilgili bir şey" olduğu ortaya çıkıyor. **BEDENLİ BENLİĞİN ÖZGÜRLÜĞÜ**

--- SAYFA 263 ---

seven 111555 "Ein Etwas am Leibe" Seele ist nur ein Wort für ein Etwas am Leibe. —Friedrich Nietzsche Maniheizm gerçekten tuhaf bir dindir, "antik düşünce tarihinde benzersiz unsurlardan oluşmuştur."¹ Bu çalışma, minimum miktarda buluşsal hileyle, kendi kavrayışının sınırları dahilinde, onu kendi şartlarına göre anlamlandırmaya çalıştı. Ancak Maniheizm aynı zamanda öncülleri, etkileşimleri ve daha geniş dünyadaki kalıcı etkileriyle insanlık tarihinin ve kültürünün de bir parçasıdır. Maniheist vaka, biz modernlerin kendimizi din olarak adlandırmaya adadığımız fenomenler sınıfı hakkında bize ne söyleyebilir? Dinleri anlamaya yönelik çeşitli yöntemlerimizin güçlü ve zayıf yanları hakkında ne gösteriyor? Bu son bölüm, Maniheist verileri din araştırmalarındaki bu daha büyük konulara uygulamaya ve emik Maniheist dünya ile modern araştırmanın etik yorumlama stratejileri arasındaki boşluğu kapatmak için gerekli olarak gördüğüm yaklaşımı açıklığa kavuşturmaya çalışıyor. Nesneleri Yerlerine Koymak Söz Eylemleri Olarak Maniheist Gerekçeler Akademisyenler sık sık Maniheist söylemin karmaşıklıklarına ve tutarsızlıklarına dikkat çektiler ve Maniheist kozmogoni, kozmoloji, antropoloji ve antropolojinin tutarlı açıklamalarını çözmeye çalıştılar. Bu

--- SAYFA 264 ---

sentez projesi, hem kültürel alanlar arasında hem de her bölge içinde geniş bir versiyon çeşitliliği sergileyen son derece inatçı kaynaklarla mücadele etmelidir. Bağlantılı anlatımlar pratikte mevcut değildir ve genel olarak Maniheist metinler, dinin temel anlatılarının bölümsel olarak yeniden anlatılmasından hoşlanıldığını göstermektedir. Batı ve Doğu Maniheizminin edebi gelenekleri birbirinden bağımsız olarak gelişmiş gibi görünüyor. Tüm bu faktörler, bir dizi yerleşik kutsal anlatıyı Maniheist kimliğinin merkezine yerleştirme çabalarına zarar veriyor. Maniheist söylemde iş başında olan dağılım sistemleri, edebi ilkeler dışında işliyor olsa gerek. Bu sıkıntılı edebi geleneğe verilecek cevabın büyük bir bölümünün, elimizdeki örneklerin çoğunu edebiyat olarak değil, belirli edimsel bağlamlar tarafından şekillendirilen söz edimleri olarak sınıflandırmakta yattığına inanıyorum. Legomena, ritüel bağlamda "söylenen şeyler", sıradan söylemsel konuşmanın özelliklerini takip etmez. Wade Wheelock, ayinle ilgili metinlerin kendine özgü "dalgalılığı", söylemin "kısa editoryal bölümleri" ile ayinin jestleri ve eylemleri arasındaki "salınım", bir ritüel senaryosunda tutarlı argümanın veya bağlantılı hikayenin genel eksikliği ve referanslarının imalılığı ve konuşan seslerinin belirsiz kimliği hakkında yorum yapar.² Bu nedenle, metin olarak tek başına duran, ritüelin icrasında söylenen şeyler tutarlılığa sahip değildir. Burada vaazlar, incelemeler veya mitler var. Sorunun bir kısmı, dilin bir ayin içerisinde tam bir anlam taşıyamasından kaynaklanmaktadır. Ritüelde anlam taşıyan tek unsur konuşulan kelimeler değildir. . . . [A]n ayinin sözlerinin tek başına incelenmesi, ritüelin mesajının yalnızca bir kısmını ortaya çıkaracaktır. . . . Anlamalı bağlantı bağlantısı genellikle yalnızca sözsüz medyanın birinde yapılan "ifadeye" bakarak bulunabilir.³ Ritüel eylemler ve bunların arasına serpiştirilen ifadeler, ritüelin gerçekleştirilmesini sağlayan ortak bir davranış kümesine aittir. Bu nedenle, bu tür ifadeleri anlamlandırmak için, "Bir ritüel ifade ile katılımcılar, nesneler, eylemler ve diğer sembollerden oluşan bağlam arasında var olan karmaşık ilişkiler dizisinin yakından incelenmesi gerekir."⁴ Yeni bilgileri iletmek yerine, Maniheist ritüel ifadelerin çoğu, yerel dil geleneklerine veya yerleşik etkili seslendirme sözlüğüne başvurarak fiilen bir şeyler yapan edimsözlerin, konuşma edimlerinin özelliklerine sahiptir. Konuşmanın bu yönü ilk olarak J.L. "ein etwas am leibe"²³⁵ tarafından tanımlanmıştır.

--- SAYFA 265 ---

Austin'i "bir şey söylerken bir eylemin icrası" olarak tanımlar.⁵ Maniheist ilahiler ve diğer ritüel ifadeler, dinleyicilerine eğilmelerini, ayağa kalkmalarını, oturmalarını, dikkat etmelerini, dinlemelerini, sevinmelerini, bağarmalarını, şarkı söylemelerini, dua etmelerini, kucaklaşmalarını, taşımalarını vb. emreder. Toplananlar aynı eylemlerin çoğunu yapmaları için ("bize izin verin...") öğütler duyuyorlar. Konuşmacılar, solistler ve korolar da "ben" veya "biz" in benzer bir ritüel eylem repertuarını icra ettiğimizi beyan ediyorlar. Emir ve nasihat formları açıkça törenin kendisinin temel bileşenlerini oluşturur ve ritüel süreci yönlendirir; beyan niteliğindeki ifadeler, sanki gözlemci olmayan birine bir açıklamayı telgrafla gönderiyormuşçasına, konuşmacıyı törendeki belirli bir noktaya yerleştiren, törenle ilgili otomatik bir yorum biçimini alır. Bazı ritüel senaryoları, ritüelin kendisinde söylenmeyen ancak senaryonun sahibine eylemlerin sırasına ilişkin talimatlar sağlayan edimsözlere sahiptir; gerçek performansta bu dizinin nasıl yönetileceği açıklığa kavuşturulmamıştır. Maniheist uygulamanın ritüelleştirilmiş bağlamlarında icra edilmek üzere yazılan diğer sözler, törende yer alan nesnelere, kişilere ve eylemlere oldukça imalı göndermeler sunar. Bu tür ifadeler, onları duyanlara yeni bilgiler iletmede özellikle etkili olamaz, ancak "sunulan konu hakkında önceden ayrıntılı bilgi sahibi olunduğunu varsayan" bir konuşma kategorisine aittir.⁶ Maniheist ilahiler özellikle böyle bir imalılık sergilerler; mitoloji veya kilise tarihi ile ilgili olduğu düşünülen olaylara öyle bir şekilde atıfta bulunurlar ki, modern araştırmacı bağlantılı bir anlatıyı yeniden inşa edemez. Maniheist panteon veya 8hrd'ryft gibi listelerin tamamen fazlalık yoluyla uygulanması daha etkili bir eğitim işlevine hizmet etmiş olabilir. Prestij dilinin kullanımı aynı zamanda Wheelock tarafından ritüel dilin uzun süredir varsayılan iletişimsel işlevinin ihlali olarak da belirtilmektedir.⁷ Tamamen yabancı bir dilde söylenen ilahilerin kanıtı Doğu Maniheizmi ile sınırlıdır: Soğdlular ve Türkler Part ve Orta Farsça ilahiler kullanmışlardır. Çin ilahileri Parşömeni ayrıca İran lehçesinde birkaç kısa ayet içerir. Ayrıca yeni dillere taşınan m'n'st'r hyrz' gibi basmakalıp sözlerle de karşılaşırız. Ancak bunların ritüel bağlamdaki önemi hiç şüphesiz tamamen açıktı. Son olarak, her bölgede din propagandasının daha eski alanlarını temsil eden dillerden getirilmiş teknik terimler bulunur; Her ne kadar yeni evlerinde etimolojik olarak gizemli olsa da, bu terimler de kullanımda nispeten açık bir anlama sahip olmalı. Prestijli dillerdeki okumalar kullanıldığında, okumanın anlamı, kullanımında ve ayin içindeki rolünde aranmalıdır.⁸ 236

MANİKE BÜNYESİ

--- SAYFA 266 ---

Ritüel seslendirmeler öncelikle söylemsel değilse, bunların ayin içindeki işlevi nedir? Wheelock, ritüel dilin sıradan konuşmadan farklı olduğunu, ikincisinin ortamdaki ipuçlarına yanıt verdiğini, ritüel ifadelerin ise belirli şeylerin böyle olduğunu, belirli kimliklerin mevcut olduğunu, belirli etkilerin elde edildiğini ilan ederek çevreyi formüle ettiğini ileri sürer. Kısacası, "ritüel ifadeler hem belirli bir durumu ortaya çıkarmaya hizmet eder hem de aynı zamanda onun gerçekliğinin tanınmasını ifade eder." O halde, Meadian terimleriyle, bir ritüel bağlamında yapılan ifadelerin, ritüelin normatif bir tepki olarak ilişkili olduğu ortamı yapılandığı veya yinelediği söylenebilir; bunlar belirli bir hareket tarzı bağlamında sinyal vermenin bir yoludur. Erkeklerin önemli sembolleri olduğundan, uyarıların yokluğunda onlara tutunabilirler (ya da onları gösterebilirler) ve dolayısıyla kendilerini seçilenlere adayabilirler. . . nesneler. . . Dil aracılığıyla insanlar kendilerine hükmedebilir, uyum sürecini tamamlamak için gereken tepkileri ve uyarıları kendilerine verebilirler.¹⁰ Ritüel ifadeler, ayrılmaz bir şekilde ritüelin diğer eylemlerine aittir; simgeler olarak adlandırılacak bir şey olarak hizmet ederler: bunlar bir ritüel alet, görüntü veya rolle aynı şekilde sergilenir, yerleştirilir ve bunlara yanıt verilir.¹¹ "Dini ilkeler aslında sembollerdir; ritüel semboller olarak daha kolay tanınan somut nesneler veya eylemlerle hemen hemen aynı şekillerde işlev görürler; ve bu tür ilkeleri onaylama, onaylama ve hatta bunlara bağlı kalma eylemleri, kurban etme, diz çökme vb. gibi ritüel eylemlerdir."¹² Bu demek değildir. daha kapsamlı anlamların ritüel sembollerle ilişkilendirilmediği veya ritüel ifadelerin dilsel anlamının açıklanmadığı; ancak James Fernandez, Bwiti'ler arasında, katılımcılar "sembolün" ritüel bağlamdaki işleviyle sınırlı bir "sinyal" haline gelmesine izin verdikleri için, kapsamlı anlayışları yeniden üretme yeteneğinin ilk öğretimden sonra hızla azaldığını buldu.¹³ Mevcut nesneleri, yapılan şeyleri ve canlandırılan rolleri, doğrudan gözlemlenmeyen materyaller, eylemler ve şahsiyetlerle bağlayarak, ritüel konuşma edimi, ritüel eylemin erişim alanını genişletir ve potansiyel olarak katılımcının daha geniş alandaki imgelerinin deneyimini ortaya çıkarır. ¹⁴ Ritüel emirler ve beyanlar elbette ki açıkça söz edimi sınıfını işgal eder, ancak diğer Maniheist metinler de bu ışık altında değerlendirilmelidir. Yeniden sınıflandırma için en açık durum, Maniheist kutsal anlatıların tam açıklamasını vermeyen ancak bunlara imalarda bulunan ilahiler için yapılabilir: "ein etwas am leibe" ²³⁷

--- SAYFA 267 ---

Halihazırda bilgilendirilmiş bir izleyici kitlesi için etkilidir. Bu tür kompozisyonlar arasındaki tutarsızlıklar geleneksel olarak şiirsel serbestlik açısından ele alınmakta ve vurgular edimsel ortama göre değişmektedir. Genellikle öğretici nitelikte görülen düzyazı anlatılar, çelişkileri ve çoklu yeniden formülasyonları, sabit bir açıklama elde etmeye yönelik tüm girişimleri boşa çıkardığı için daha zor bir sorun teşkil eder. Bunların da gerekçelerini sundukları uygulamalar karşısındaki rolleri açısından açıklanması gerektiğini düşünüyorum. Bunlar, ustalığı varoluşsal sorulara cevap veren kutsal tarihler olmaktan ziyade, icrası varoluşsal sorunlara ritüel çözümleri güçlendiren tarihçilerdir. Historyola'nın kompozisyon kategorisi, büyüğü büyüklere dahil edilen anlatı pasajları için kullanılmış ve kavramsal olarak bu bağlamda kesinlikle David Frankfurter tarafından geliştirilmiştir. Hishistoriola'yı, "gücün, insanın şimdiki zamanına anlatıyla ifade edilen mitsel bir alemden edimsel aktarımı" olarak tanımlıyor.¹⁵ Bu tür anlatılar, "voces magicae gibi yalnızca ekonomik, araçsal konuşma değil, aynı zamanda bazı özel ihtiyaçlar uğruna bilgi toplanması olarak kendileri için anlatılan hikayelerdir" (461). Ritüel uygulamalarına mutlaka açık bir şekilde atıfta bulunmadıklarını tespit ediyor. "Odak eylemi veya kelimeler anlatıda "geçmişteki bir başarı olarak görünebilir", uygulaması bağlam içinde anlaşılır, böylece anlatı "dilsel olarak bir benzetme gibi işlev görür: '... dolayısıyla, tıpkı açıklanan başarı gibi, o halde şimdi de gerçekleşmesine izin ver'" (462). Historyola, ritüel eylemi yüce bir emsalle ya da başarılı eylemin benzer bir durumuyla bağlantılandırarak yalnızca mantığını değil, aynı zamanda "gücünü" de sağlar. "Historyolanın zamanlar arasındaki bağlantısı, eylemin açık uçlu olduğu insani boyut ile eylemlerin tamamlandığı ve gerilimlerin çözüldüğü mitsel boyut arasındaki bağlantı kadar önemli değildir" (466). Mevcut ritüel eylemi, örneğin İlkel İnsan'ın kendisini kötülükle karışmaktan başarıyla kurtardığı ilahi bir paradigmayla birleştirerek ritüelci, bu arketipsel başarının gücüne başvurur. Anlatımının, kullandığı kutsal anlatının kanonik versiyonuyla, hatta başka herhangi bir versiyonuyla uyumlu olması, historiola'nın rolü açısından önemli değildir. Ritüel projesiyle ilişkilendirilebilecek durumlardaki tanınabilir güç figürlerine gönderme yapması yeterlidir. İlgili tarih kitaplarının ardındaki ve varyantlarda bulunan tüm unsurları içeren tutarlı bir ur-efsane arayışı bu nedenle sonuçsuz bir iştir. Frankfurter, birçok durumda tutarlı anlatılar olarak yeniden inşa etmeye çalıştığımız "mitlerin" olduğunu öne sürüyor.

--- SAYFA 268 ---

Örtülü veya açık bir şekilde ritüel bağlamına ve onun hedeflerine yönelik olan ritüel librettolar dışında mevcut değildir. . . . Yani mitler ancak ritüel uygulamalar şeklinde var olur; tarih yazıları mitlerin türevleri olmaktan ziyade mitlerdir; ve bilim adamlarının bağladığı "kanonik" mitler. . . çekicilik, gerçek geleneklerin çeşitliliğini ve hatta tutarsızlığını maskeleyen edebi icatlardır. (472-73) Ritüeller, tarih yazısını, kanonik sabitlik yerine "tanınabilirliğe" dayanan ve kutsal metinlerin gerçekliğinden çok etkili uygulamayla ilgilenen, kutsal geleneklerin daha kapsamlı bir tanımını yansıtacak şekilde kullanırlar (473). "Bu nedenle 'mit' kavramı, tarih kitapları, ayınle ilgili anlatımlar, metinler ve diğer mitsel ifade biçimleri arasındaki yapısal benzerliklerin, bağlantıların ve genel ilişkilerin teorik bir açıklaması olarak hizmet eder"; ve anlatıların kanıtlanmış dağılımı, "belirli bir zamanda belirli bir bölgede emsallerin otoriter söylemini" oluşturur (474). Historyola'nın ritüel bağlamla bağlantısı çeşitli yollarla yapılabilir; bunlar arasında durum analogisi (ya problemde ya da çözümde, genellikle açık bir "tıpkı o zaman olduğu gibi... şimdi de..." şeklinde yapılır), mitsel ve çağdaş mevcudiyetin birleştirilmesi (yani anlatının figürleri şimdiki zamana girer veya mevcut katılımcılar anlatıya girer) ve belirli ritüel emsalleri (yani ritüelin veya ritüelin etiolojisi) dahil olmak üzere çeşitli yollarla yapılabilir. törende kullanılan unsurlar) (469). Maniheist ritüel ifadeleri, tüm bu uygulamaların örneklerini sağlar ve topluluğa talimat olarak sunulan genişletilmiş gerekçeler, her seferinde aynı türden bağlantıları kurar.¹⁶ Maniheist ritüelciler, ritüel eylemler gerçekleştirilirken, bu eylemler için onaylayıcı emsalleri öne sürerek, dikkati bu eylemlerin ait olduğu daha geniş soteriolojik bağlama yöneltti. İlahi ve insan eylemi arasındaki bu tür yinelenen bağlantılar, ne yapıldığına ve bunun hangi amaca yönelik olduğuna ilişkin yerel yorumu oluşturuyordu. Maniciler, bu tür konuşma eylemlerinin halka açık olarak okunması, onay jestleri veya dikkatli bir şekilde dinlenmesi yoluyla, normatif anlatıma bağlılıklarını ve dini uygulamalarının yerleşimini sergilediler. İçselleştirilmiş olsun ya da olmasın, bu yerli yorumlar Maniheist kimliğinin ayırt edici özellikleri gibi bir bağlılıkla sürdürülüyordu. "ein etwas am leibe" 239

--- SAYFA 269 ---

Araçsal Bir Ayin Olarak Maniheist Ritüel Yemeği Ritüelin incelenmesi bir dizi kötü şöhretli problemle kuşatılmıştır; bunların en temeli terimin tanımıdır. Belirli bir kültürde ritüel eylemleri, bir popülasyonun sergilediği diğer birçok eylem türünden nasıl ayırt ederiz? Yani, eğer çok sayıda farklı davranış tipini gözlemlersek, bunların "ritüel" davranışlar olduğunu tamamen farklılaşma temelinde nasıl tespit edebiliriz? Başka bir buluşsal kategoriye ait olmak yerine, bir ritüel olan bir eyleme çok fazla yorumlayıcı anlam yükleme konusunda dikkatli olmalıyız. "Nasıl oluyor da ritüel faaliyetler, yapılacak uygun şey olarak görülüyor veya yargılanıyor?"¹⁷ sormak yerine, "Neden bu özel teknik (bunu ritüel olarak sınıflandırsak da sınıflandırmazsak da) başka bir teknik değil de?" diye sormalıyız. Başka bir deyişle, bir şeyi ritüel olarak adlandırmayı seçerek yorumlarımızı önceden belirlememeye dikkat etmeliyiz. Ritüel kategorisi, kavramın modern Batı düşüncesindeki tarihi nedeniyle böylesine bir önceden belirlenme tehdidi sunmaktadır. Açık ve gözlemlenebilir bir şekilde araçsal veya etkili olmadığı için, deneysel olarak araçsal amacı rasyonelliğin etik standartlarıyla doğrulanamadığında, bir eylemi ritüel olarak tanımlayan geleneğin gölgesinde hâlâ çalışıyoruz. Bu sınıflandırma standardından yola çıkarak eylemin nasıl yorumlanabileceğini zaten kısıtlamış oluyoruz. Ya bir ritüel, hiçbir gerçek etkisi olmayan boş bir performans olarak görülecek ve bu nedenle yalnızca ifade edici olarak kabul edilecektir ya da ritüel olarak kendisiyle ilişkilendirilen araçsal etkiler, uygulayıcıların bilinçli bir niyetinin olmadığı psikolojik veya sosyal sonuçlar dışında gerçek etkilere sahip olduğu görülecektir.¹⁸ Tanım gereği, bir ritüel gerçek fiziksel etkiler yaratmaz ve sunulduğu şekilde araçsal değildir. Modern araştırmacılar, incelediğimiz toplumların kültürel kodlarına, değerlerine ve söylemlerine erişmenin bir yolu olarak ritüeli kullandıklarından, çoğu zaman ritüelin tam da bu şeyleri iletmenin amacı olduğunu düşünme hatasına düşeriz. Ritüel açıkça iletişimsel eylemleri gerektirir, ancak ritüelin bir iletişim tarzı olduğunu söylemek kesinlikle onun diğer iletişim tarzlarıyla değiştirilebileceğini söylemek değildir. . . . Daha ziyade, madde ve enerjinin uygulanmasından ziyade bilginin iletilmesi yoluyla etkilerin elde edilmesini içeren genişletilmiş bir iletişim kavramını kabul etmektir.¹⁹ 240 MANİKE BEDENİ

--- SAYFA 270 ---

İletişimsel eylem gibi, bazı ritüel eylemler de sinyal verme yoluyla işler, yani etkinliği kısaltılmış bir biçimde daha kapsamlı bir etkinliğe gönderme yapar.²⁰ Julien Ries'in Maniheist uygulamalara ilişkin anlayışı, ritüeli öncelikle iletişimsel olarak yorumlar. Ancak pek çok özel ritüel eylemin hiçbir sinyal verme özelliği yoktur. Maniheist ritüel yemeğin tüketimi, her ne kadar sinyal verme performanslarıyla çerçevelenmiş olsa da, kendisi sinyal verme yoluyla gerçekleşmez, fakat kendisinin kurtarıcı bir etkiye sahip olduğu varsayılan bir teknik olarak yeme eylemini gerçekleştirerek gerçekleşir. Böyle bir ayin aslında "bilgi yoluyla değil, madde ve enerjinin uygulanması yoluyla" işler.²¹ Ritüel etkinliklerinin bir kısmının doğrudan gözlemin ötesinde (yani vücutta veya insan sindiriminin bağlantılı olduğu varsayılan başka bir bölgede) gerçekleşmesi gerçeği, katılımcı veya gözlemci için, tohumların yiyecek verecekleri beklentisiyle bir süreliğine gözden uzak tutulduğu tarım tekniğinden daha fazla sembolizm gerektirmez (ve elbette tam da bu tarımsal ayin). birçok kültürün ritüel davranışlarının emik sergilenmesinde benzetme yaygındır). Dini gerekçelere gömülü teorilerin, doğrudan gözlemlenen fiziksel yasalara benzetme yoluyla tamamen rasyonel uygulamalar olduğu ve daha zayıflatılmış bir şekilde sembolik olması gerekmediği noktası, Robin Horton'un çalışmasında defalarca ve iyi bir şekilde kanıtlanmıştır.²² Ritüeli iletişimsel işlevi açısından açıklamaya çalışanlar, ritüel katılımcılarının devam eden bilgi zenginleşmesini abartma eğilimindedir. Maurice Bloch, ritüel dilinin yükseltilmiş değil, tükenmiş bir iletişim biçimini temsil ettiğine dikkat çekiyor.²³ Ritüel dili, bir performanstan diğerine ve hatta tek bir ritüel içinde bile oldukça gereksizdir; Bu nedenle katılımcı, ritüel bağlamında yeni bilgilere değil, tekrarlanan, kutsallaştırılmış okumalara maruz kalır. İletişim sınırlıdır ve değişmez formlere indirgenmiştir.²⁴ Tükenmiş iletişimin etkisi, anlamsal aralığı dikkatlice sınırlandırılmış bir kümeye odaklamak, yorumlayıcı çeşitlilik pahasına belirli bir anlama dikkat çekmektir.²⁵ Yorumlayıcı olarak ritüelde iletişime başvurmada yapılan ikinci bir hata, işlevden çok içeriğe odaklanan etolojik "sinyal verme" kavramının yanlış anlaşılması veya yanlış uygulanmasıdır. İletişim eylemdir ve etoloji, sinyal vermenin rol, statü, güç ve davranış üzerindeki etkiye ilişkin sosyal müzakerelerin bir parçası olduğunu göstermiştir. Herhangi bir dilsel veya sembolik içerik bir sinyal sistemi olarak sahiplenilebilir, resmileştirilebilir ve kullanılabilir; "ideolojilerin" yükselişi ve düşüşü de "ein etwas am leibe" tarafından belirlenir.

--- SAYFA 271 ---

Onları, kendilerinin başarısı ve başarısızlığı olarak kullanan güç gruplarının başarısı ve başarısızlığı, sahip oldukları fikirlerin gücü ve inandırıcılığı tarafından belirlenir. Ritüel uzmanları, gerçekleştirdikleri veya denetledikleri ayinlerle kültürel olarak ilişkilendirilen tefsir bilgisinin tam kataloğuna sahiptir veya sahip olması beklenir. Bu bilgiyi her zaman kamuya açık olarak paylaşmazlar, ancak bunu kendilerine özel, güçlendirici mülk olarak saklayabilirler. Ancak kamuya açıklanması gereken durumlarda, ritüel uzmanlarının kendi yorumlarının norm olarak tanınması ve kabul edilmesinde açık bir payı vardır. Bu tür durumlar mutlaka halkın bu bilgi konusunda eğitilmesini gerektirmez; Gösteriş ve onaylama daha ziyade merkez sahneyi işgal ediyor. Eğitim ve beyin yıkama, her biri rasyonel olarak bilgiyi içeren sınırlı sayıda durumda devreye girer. Örneğin ritüeller, topluluklar içindeki veya arasındaki bölünmeleri işaret eden rakip yorumlara maruz kaldığında, ritüel uzmanları, kendi yorumlarının meşru olduğunu savunmalı ve dinleyicilerini, yorumlarının daha otoriter veya tutarlı olduğuna ikna etmelidir. İdeolojinin belirli noktalarını destekledikleri kadar ritüel uzmanı statülerini de savunuyorlar. Benzer şekilde, ritüel uzmanlarının toplumun daha geniş sosyal yaşamını organize etmede çıkarı varsa (çoğunlukla yukarıdaki durumda söz konusu olan aynı topluluk sınırlarını savunmak için, ama aynı zamanda çok basit bir amaç olan, destek ağıları yoluyla ritüel sistemini sürdürmek için), belirli yorumlar ritüelin bu daha büyük dünyaya olan etkilerini topluluğa ritüel katılımın gerekliliklerine işaret ederek ortaya çıkarabilir. Bu bağlamlarda bilgi, ritüelin hizmetinde bir işlevi yerine getirir (tam tersi değil) ve bir rasyonel karaktere sahiptir. Ritüel eylemler, roller ve nesnelerle ilişkili “anlamlar”, ritüel uzmanlarının ritüel süreci desteklemek için kontrol etmeye ve manipüle etmeye ve topluluk üyelerinin zihinlerine ve davranışlarına yatırım yapmaya çalıştığı bir dizi ima edilmiş sinyaldir. Ritüelin yorumlanmasında bireylerin fikirlerine, duygularına veya zihinsel durumlarına yapılan herhangi bir başvuru, bu içsel deneyimlerin araştırmacı için erişilemezliği sorunuyla karşı karşıya gelir ve Evans-Pritchard'ın kötü şöhretli "eğer bir at olsaydım" eleştirisiyle ters düşer. "Antropologun, inançlı olduğunu iddia eden herhangi bir kişinin içsel olarak ne hissettiği hakkında kesinlikle hiçbir bilgisi yoktur" derken E. R. Leach'e katılıyorum.²⁶ Bu, yaşayan öznelere çalışan antropolog için geçerliyse, dahası, kesinlikle açık tanıklıklara dayanarak çalışan tarihçi için de durum aynı olmalıdır. Pek çok teori, herhangi bir uygulayıcının zihninde var olduğunu varsaymaz bile.

--- SAYFA 272 ---

bir ritüelin referans verdiği tüm inanç sisteminin; araştırmacı ilk kez toplam inanç sistemini oluşturur. Araştırmacıların bir popülasyonun "inançları" olarak tanımladıkları şey aslında kendilerini kavramlar ve tutumlardan ziyade ifadeler ve eylemler olarak gösterir.²⁷ Bu kamusal jestler, onları kullananların zihinlerinde tutulan bir dizi anlamla tek anlamlı bir korelasyon göstermez.²⁸ Etnografik söylemde, bir araştırmacı belirli bir popülasyonun X'e "inandığını" söylediğinde, bu, o popülasyon içindeki bireylerin X'i beyan eden açıklamalar yaptığını kastetmektedir. Etnograflar genellikle bireylerin ifadelerinden bir "inanç"a yönelik bir çıkarım yaparlar. Diğer kültürler hakkında konuşurken gerekli bir araç olarak tipleştirme yoluyla tüm nüfus tarafından benimsenir. Böyle bir çıkarım, ifadelerin tüm nüfusun katıldığı resmi bir bağlamda dile getirildiği durumlarda en çok haklı çıkar. Bu durumda "inanç", halkın kamuoyunun onayladığı bir şeydir, bireysel anlayışları veya çekinceleri ne olursa olsun, bağlılık gösterdikleri bir simgedir. Ritüel çalışmalarının son zamanlarda kişisel oluşuma ilişkin teorilerle birleşmesi yeni bir yorum üretti: Ritüel pratiğinin uygulayıcılar üzerinde bedenlenme alışkanlıklarını şekillendirme yoluyla gerçek - "fiziksel" - etkileri olduğu fikri. Açıkçası, bu teoriye diğerlerinden daha fazla sempati duyuyorum ama onun da kendi payına düşen zayıf noktaları var. Daha iyi bilinen biçimlerinden birinde -Catherine Bell'in Ritüel Teorisi, Ritüel Uygulaması- tez bir totolojiye varıyor: Ritüelin işlevi, belirli bir kültür içindeki bireyleri ritüeli yapma yöntemlerine alıştırmaktır;²⁹ yani ritüelleştirme, ritüelleştirmeyi sürdürme sürecidir.³⁰ Bedenleme açısından, beden "ritüel ustalık" kazanır ve "ritüelleştirilmiş bir beden" haline gelir. Görünüşe göre Bell, İngilizce kelime pratiğinin belirsizliği nedeniyle yoldan çıkmış, bu yüzden bir ritüel için eğitimi (prosedürünü öğrenmek ve uygulamak) bir ritüelin icrasıyla (bunun "resmi" canlandırılması, önemli olan) birleştiriyor. Bununla birlikte, bu teori, ritüelin aksi takdirde ihmal edilen temel özelliklerini vurgulamaktadır. Bell, "çoğu sembolik eylemin, hatta bir topluluğun ritüel yaşamının temel sembollerinin bile, katılımcılar için çok belirsiz olabileceği veya onlar tarafından çok farklı şekillerde yorumlanabileceğine dair artan kanıtlara" işaret ediyor.³¹ Ancak James Fernandez'in Bwiti kültü üzerine yaptığı araştırma gibi araştırmalar, sosyal dayanışmanın, bireyler tarafından yüklenen kendine özgü anlamlardan bağımsız olarak, yalnızca kamusal sembollere onay verilmesiyle desteklendiğini gösteriyor.³² Fernandez, açık bir düzeyde, Bir ritüele katılım, "belirli bir dizi işaretin kabul edilmesini ve "ein etwas am leibe"yi" içerir.²⁴³

--- SAYFA 273 ---

çeşitli katılımcıların koordinasyonuna ve bir arada yaşamasına izin veren, [belirli bir] etkileşime yön ve yönelim veren işaretler."33 Bu, Bell'e şunu gösteriyor: "toplumsal fikir birliğinin bir düzeyi veya derecesi, paylaşılan bilgi veya inançlara bağlı değildir ve ritüelin, bu tür bilgi veya inançları iletmenin basit bir aracı olarak görülmesi gerekmez."34 Çeşitli çalışmalar, modern araştırmaların elde ettiği tüm inanç sistemlerinin, hizmet ettikleri varsayılan toplumlar içinde herhangi bir dağılıma sahip olup olmadıklarını da çok sınırlı olduğunu göstermiştir. Çoğu durumda, bunlar çok küçük bir uzman sınıfın özel mülküdür, oysa bilgi Maniheiztlerinki gibi bir ritüel geleneğin sürdürülmesi, kamuya açık performans ve gösterilen rıza ile gerçekleştirilir ve toplum çapında inanç uyumunu zorunlu olarak gerektirmez veya gerektirmez. Öncelikle, anlamı bazen söylemsel bilgiyle sınırlı olan ve diğer zamanlarda herhangi bir öznel deneyimi içerecek şekilde genişletilen bir terim olan inançla ne kast ettiğimiz konusunda net olmalıyız. Ayinin nasıl yapılması gerektiği ve muhtemelen neyi başarması gerektiği konusunda 'doğru' bir görüş. Ancak bununla ilgili doğru bir deneyim yoktur."36 Catherine Bell, ritüelleştirilmiş uygulamaların özel güçlerinden birinin, "faaliyetlerin biçimine rıza göstermekten biraz daha fazlasını karşılığında çok çeşitli yorumlara olanak tanımaları" olduğunu ileri sürer.37 Benzer şekilde, Roy Rappaport, bir ritüel sisteme bağlılığı, büyük toplumsal değere sahip kamusal bir eylem olarak tanımlar. "Ayin tarikatları kamusaldır ve bunlara katılım, özel inanç durumu ne olursa olsun, bir kamu düzeninin kamusal olarak kabulünü oluşturur. Bu nedenle kabul, temel bir sosyal eylemdir ve bilinmeyen ve değişken inanç veya inancın bağlayamayacağı kamu düzenlerinin temelini oluşturur."38 Sosyal düzenler ve ritüel sistemleri, zihinsel yansıma yoluyla değil, kamusal uyumluluk yoluyla sürdürülür. "Toplumsal ve ahlaki açıdan bağlayıcı olan, görünmez, belirsiz, özel duygu değil, görünür, açık, kamusal kabul eylemidir."39 Edward Schieffelin de aynı şekilde şunu iddia ediyor: "Performans, Eylemi paylaştıklarında katılımcılar tarafından objektif (ve sosyal olarak) doğrulanır. . . her kişi bireysel olarak bu konuda ne düşünürse düşünsün."40 Bir topluluğa veya yaşam tarzına bağlılığını alenen beyan eden bir birey, bu kurallar hakkında ne hissettiğine bakılmaksızın, eylemlerinin kendi beyan ettiği kurallara göre değerlendirilmesine rıza gösterdiği bir sosyal ilişkiye girmiştir. Kimse onlara uymasa bile kurallar bu tür beyanlarla yeniden onaylanır ve sürdürülür. Herhangi bir noktada bu standartlar somutlaşmış bir yaşam tarzı olarak yeniden etkinleştirilebilir, belki de bunun bir parçası olarak. bir reformun devamını sağlayan sosyal ikonları oluştururlar;

--- SAYFA 274 ---

fiili uygulamanın permütasyonlarının ölçülebileceği mihenk taşı olacaktır.⁴¹ Bakışlarımıza erişebilen veya erişemeyen diğer motivasyonlara bakılmaksızın, bir ayine katılan insanlar, törenin normatif gerekçelerinin vaat ettiği varsayılan ilişkilere veya sonuçlara kamu yatırımı yaparlar. Katılım, kişinin törendeki rolünün onaylanmış performansında ustalaşmasının bedeli olarak gelir. Halkın bu bağlılığı ve performanstaki ustalığı, ritüel davranışın temel unsurlarıdır. Talal Asad bu noktayı mükemmel bir şekilde ortaya koyuyor: Bu nedenle ritüel, reçete edilenin uygun şekilde yerine getirilmesine yöneliktir; entelektüel ve pratik disiplinlere bağlı olan ancak kendisi şifrelerin çözülmesini gerektirmeyen bir şeydir. Başka bir deyişle, uygun performans, yorumlanacak sembolleri değil, otoritenin onayladığı kurallara göre edinilecek yetenekleri içerir: belirsiz anlamlar gerektirmez, daha ziyade fiziksel ve dilsel becerilerin oluşumunu gerektirir. Uygun performans olarak ritüeller, anlambilimin aksine düzenleyici anlamda kodları ve bunları değerlendiren ve öğreten insanları varsayar.⁴² Maniheist kimlik, kısmen ritüel performans kodlarına bağlılıkla, Maniheist geleneğin karakteristik ritüel eylemlerini kişinin davranışsal repertuarının bir parçası olarak sergilemekle şekillenir. "Ritüelleştirilmiş bir beden" inşasına odaklanan herhangi bir yorumun tehlikesi, analizin vaktinden önce sona ermesinde yatmaktadır.⁴³ Herhangi bir kültürün "ritüelleştirilmiş bedeni"ne şu soru daha sorulmalıdır: Bu bedenin kendisi hangi amaçla inşa edilmiş ve uygulanmıştır? Yaygın olarak duyulan bir cevap şudur: sosyal amaçlar. Catherine Bell, ritüel tekniklerdeki ustalığın diğer sosyokültürel durumlarda da avantajlara sahip olması gerektiğine olan inancını ima ediyor. "Ritüelleştirmenin spesifik stratejileri" diyor, "ritüelleştirilmiş bir toplumsal beden, ritüelleştirilmiş çevrede içselleştirilmiş şemaları daha geniş toplumsal bağlamda konuşlandırma yeteneğine sahip bir vücut."⁴⁴ Peki ritüel şemalarının ritüel ortamın dışında da uygulamaları var mı, yoksa ritüelin yaptığı şeyin etkinliğine mi özgüler? Bell, ritüel ortamlarda geliştirilen davranışların toplumun genel işleyişi için gerekli olduğunu varsayıyor. Jonathan Z. Smith de aynı şekilde ritüeli "şeylerin bilinçli bir gerilim içinde olması gerektiği şekilde gerçekleştirmenin bir yolu", yani sıradan toplumsal ilişkilerin ideal biçimlerini telkin etmenin bir yolu olarak görüyor.⁴⁵ Ritüeller kesinlikle sosyal modellerden unsurları bünyesinde barındırıyor: birliktelik, değişim, sözleşme, çağrı, hürmet jestleri; ama "ein etwas am leibe" 245

--- SAYFA 275 ---

aynı zamanda sıklıkla sosyal olmayan eylem kalıplarından da yararlanırlar: avcılık, tarım, yemek pişirme, imalat, seyahat. Bir yanda sosyal yapılar ve eylemler ile diğer yanda ritüel yapılar ve eylemler arasındaki paralellikler, kutsal olmayan davranışların kutsal yasama yoluyla şekillendirilmesiyle olduğu kadar, insanın daha geniş eylem repertuarından alınan modellerin ritüeldeki analogik uygulamasıyla da ilgilidir. Bir ritüelin, iddia ettiği amaçlara yönelik araçsal bir araç olmaktan ziyade, başlı başına bir amaç veya teşhir amaçlı bir egzersiz olduğu fikri, kişisel dönüşüm ritüellerinin (erginlenme, geçiş, şifa, arınma) dış etkiye sahip ritüellerle (kurban ve çeşitli kozmik bakım, onarım veya etki ritüelleri) bir araya getirilmesiyle desteklenmektedir. Bazı teoriler ve açıklamalar belirli ritüel türlerine diğerlerinden daha uygun olduğundan, monolitik ritüel kategorisini tamamen parçalara ayırmanın zamanı gelmiş olabilir. H.-C. Maniheist uygulamalara ilişkin devam eden seminer ve yayınlarında; Puech, gnostik gerçeklerin taşıyıcıları olarak en çok Maniheist inisiyasyon ayinleriyle ilgileniyordu; Ritüel yemek çok daha az ilgi gördü ve önemi, iletişimsel ve dönüştürücü ayinlerin hakim paradigması tarafından özümsemi. Daha genel olarak, ritüelin "kendi kendini oluşturan" karakterine ilişkin son tartışmalarda, hazırlık ayinleri ve uygulamaları (Durkheim'in "negatif ayinleri"), genellikle ritüelcilerin bedenini belirli bir duruma sokmaya odaklanır ve bir ritüelcinin uygun şekilde hazırlanmış bedeninin daha sonra gerçekleştirdiği ritüel eylemleri veya "pozitif ritüelleri" sıklıkla gölgede bırakır. Bu önemli ayrım olmaksızın, ritüel yalnızca ritüelcinin ritüel katılımına hazırlandığı bedenin arınması ve dönüşümlerinin doğrulanması ve onaylanması olarak görülür. Ritüelci kelimenin tam anlamıyla hazırlanmaktan başka hiçbir şeye hazırlanmaz. Latince sacrificium terimi, Batı'nın ritüel eylemin özüne ilişkin "kutsal kılmak" anlayışını etkiliyor gibi görünüyor.⁴⁶ Ritüel duygusunu iletme için bu terimi seçen Latin kültüründe "kutsallaştırmanın" aslında ne anlama geldiğini hesaba katmak gerekiyor. Bu, bir nesnenin insandan tanrısal mülkiyete ritüel olarak aktarılması anlamına geliyordu. İnsan katılımcılar bu anlamda yalnızca onları diğer ritüel işlemlere uygun hale getiren ayrı bir hazırlık ayinleri sınıfında veya inisiyasyon ritüelleri onları kült içinde özel yükümlülükleri olan bir sınıfa aktardığında "kutsal kılınır". Herhangi bir ayinin yerine getirilmesinde kutsal kılınmazlar; daha ziyade, diğer ritüelleri yerine getirebilmek için bir uygulama veya ritüel aracılığıyla kutsal hale gelmeleri veya ritüel olarak "uygun" hale getirilmeleri gerekir. Bu ayrımı açıklamak, ritüellerde edinilen tekniklerin de geçerli olduğunu ima eder.

--- SAYFA 276 ---

Ayinlerin araçsal gücünden ziyade, toplumsal ilişkilerde ya da ayin içerisinde gerçekleştirilen kişisel dönüşümlerde, belirli bağlamların sonu vardır. Modern ritüel çalışmalarında, kutsal kategorinin mistikleştirilmiş veya yanlış tanınan bir üretimi olarak sıradan şeylere toplumsal olarak özel statü verilmesi anlamında "kutsallaştırma" kullanımı, emik kurbanın etik olarak yeniden uygulanmasıdır. Dolayısıyla Maniheist vakada veya başka bir durumda sorulması gereken sorular şunlardır: Neden bu ritüelleştirilmiş beden de başkası değil? Neden bu teknikler, bu disiplinler? Neden eğitilmiş ve hazırlanmış bir bedeni başka bir ritüel veya ritüel dışı yol yerine bu ritüel şeklinde çalıştırılmalı ki? Eğer ritüelleştirme yalnızca bir sosyalleşme biçimiyse, neden bir Maniheist, doğuştan gelen faydaları olan çoğunluk kültüründen ayrılıp sosyal dezavantajlarla dolu antisosyal bir ahlaki benimsesin? Eğer gerçek amacı toplumsal uyumu geliştirmek ve güçlendirmekse, bu amaç için daha kolay araçlar ve daha az sıra dışı söylemler hazırken neden bu kadar zahmetli çalışmalara ve bu kadar gereksiz mantıklara başvuruyor? İlk cevap basitçe şu olmalıdır; çünkü bu disiplinlerin, bu tekniklerin, bu ritüelleştirilmiş bedenin kurtuluşu sağladığına inanılırken diğer alternatifler bunu yapmıyor. Başka bir deyişle, Manicilerin tarihsel nedenselliğin önemli bir bileşeni olarak kendi açıklayıcı doğrulamalarını göz ardı etmemeliyiz. Modern araştırmacı, sıradan inananları, dini görevlerini yerine getirmek için gösterdikleri dünyevi sebeplerden dolayı küçümsemek ile onların davranışlarına yönelik (modern yorumcuya göre gizli de olsa) gerçekten zorlayıcı nedenleri açıklayarak dindarlıklarını telafi etmeye çalışmak arasında gidip gelir. Maniheist vakada veya başka bir durumda, onların açıkladığı nispeten basit bir maliyet-fayda analizini reddetme ve bunun yerine hayatlarında etkin olan ayrıntılı ve güçlü sosyal ve psikolojik güçlere ilişkin teorileri koyma eğilimindeyiz. Bu tür genel teoriler, belirli bir dini geleneğin belirli ayrıntılarını açıklamak için hiçbir şey yapmaz; ancak bu ayrıntıları, daha temel insan ilişkilerine yapılan tesadüfi, keyfi ve gereksiz eklemelere indirgemek zorundadır. Kendi modern akademik tarzımızla hâlâ farklılığın, çoğulluğun ve davranışsal anormalliğin üstesinden gelmeye çalışıyoruz ve insanlığın karmaşık, hatta kaotik tezahürlerinin arkasında, sabitliği bize bireyin ve bireyin sınırlamalarını ve ölümlülüğünü aşan ne olduğumuza dair bir fikir veren bir kimlik özü keşfetmeye çalışıyoruz. Bu bizim kadar Maniheistlerin de arayışındaydı. "ein etwas am leibe" 247

--- SAYFA 277 ---

normatif somutlaşma Kendini Maniheist olarak tanımlayan topluluğun üyelerinin uygulamaları, dikkatle teşvik edilen bazı yönlerden üye olmayanların davranışlarından farklılık gösterir ve onların ayırt edici uygulamaları bireyleri Maniheist olarak tanımlar. Maniheist değerler bir bütün olarak Catherine Bell'in ritüelleştirme dediği şeyi paylaşır. Bell, ritüeli tanımlama konusundaki tartışmada, toplulukların belirli eylemleri "ritüelleştirilmiş" olarak birbirinden ayırmak için sistematik araçlara nasıl sahip olduklarına odaklandığı için övgüyü hak ediyor. Hem Maniheist disiplin rejimleri hem de beslenme ayinleri, Bell'in ritüelleştirme uygulaması yoluyla üretilen veya "kültürel ve durumsal olarak ilgili kategoriler ve nüanslar aracılığıyla" sıradan eylemden ayrı olarak işaretlenen "ayrıcalıklı eylemler" kategorisine uyuyor.⁴⁷ Maniheist bireylerin tamamen ritüelleştirilmiş hayatlar yaşadıklarını söylemek istemiyorum; Demek istediğim, bireyleri Manici olarak tanımlayan karakteristik davranışların tam olarak ritüelleştirilmiş davranışlar olduğudur. Bunlar birbirinden ayrılan, işaretlenen, tanımlanan, anlamlı hale getirilen, dikkate değerliğiyle öne çıkan davranışlardı. Ritüelleştirme, temelde bu uygulamaların farklı olduğu ve oluşturdukları çağrışımların özel olduğu algısını tetikleyecek şeyler yapmanın bir yoludur. . . . Dolayısıyla ritüel eylemler, bir eylemin anlamının diğer tüm eylem biçimleri bağlamındaki yerine ve ilişkisine bağlı olduğu anlamsal bir çerçeve içinde anlaşılmalıdır: neyi yansıtır, neyi tersine çevirir, neyi ima eder, neyi inkar eder.⁴⁸ Maniheist gelenek, Maniheist olmayan tüm davranışları saygısız, hatta cehennemi olarak tanımlar. Maniheist değerler bilinçli olarak dünyanın yollarından farklı, sıradan davranışlardan kopmuş, her detayında karşılık gelen kötü eylemlerle karşılaştırılmış olarak sunulur. Maniheist kimliğinin özel, kutsal ve kurtuluşsal olarak tanınması, kişinin Maniheist olurken terk ettiği olumsuzlanmış davranışların sürekli gölgesini gerektirir. Julien Ries, enkratizmin ontolojik ve protolojik motivasyonlarına adanmış bir konferans bağlamında bu tür motivasyonların Maniheist durumda yetersiz olduğuna zekice işaret etti. İkincisinde, soteriyolojik ve eskatolojik motivasyonlar eşit derecede hesaba katılmalıdır.⁴⁹ Başka bir deyişle, çileye ilişkin Maniheist gerekçeler, münzevi pratiğin yönlendirildiği ve onun ışığında "uygunluğun" elde edildiği belirli hedefleri içerir.

--- SAYFA 278 ---

disiplin kurallarıyla değerlendirilir. Maniheist çile, öncelikle olduğumuz ya da olduğumuz şeyden tikslenme ya da ondan kaçma tepkisi değil, ne olduğumuzun ya da ne olduğumuzun sınırları (yani "karışım"ın verili, yetersiz koşulları) dahilinde belirli sonuçlara ulaşmaya yönelik bir tekniktir. Bu nedenle, üzerinde sık sık yorum yapılan Maniheist disiplin rejimlerinin aşırı büyümesi, bir Weltabwendung'u değil, hem kaçınılması gereken bir kötülüğün hem de saygı duyulması gereken bir iyiliğin her yerde mevcut olması nedeniyle dünyanın artan sorunsallaştırılmasını yansıtır. Klişenin aksine, Maniheist gelenek, kendisini "vahşi bir kozmik karşıtının ve beden düşmanının" buluşu olarak göstermez.⁵⁰ Maniheist gelenek içindeki disiplin rejimlerinin, onları yalnızca kutsal yemek töreninin yerine getirilmesi için gerekli koşulları sağladıkları ölçüde kurtuluş açısından etkili olarak tanımlayan keskin biçimde sınırlandırılmış işlevi, Maniheizm'e atfedilen rolü dışlar. Arthur Vööbus çileciliğin tarihi.⁵¹ Kozmik karşıtı, bedenden nefret eden tutumlar sergileyen Hristiyan çileciliği biçimlerinin Maniheist dünya görüşünün etkisini yansıttığını ileri sürer. Onun tezi, yalnızca Maniheist dünya görüşünün kozmik-karşıt modele uymaması nedeniyle değil, aynı zamanda Maniheist kaynakların, Vööbus'un Maniheist etkiye atfettiği tek başına kendini mahvetme türlerini açıkça kınaması nedeniyle savunulamaz. Maniheist disiplin rejimleri günlük ritüel yemeğe göre işlediğinden, tek başına çile, Maniheist uygulamayı yöneten mantıkları koparır ve bu tür çileyi anlamsız, amaçsız ve sapkın hale getirir. Augustinus'un, Maniheist Seçilmişlerin sözde oburluğunu azarlamasında, Maniheist cisimleşmenin beklenmedik bir yönü, her ne kadar belirgin bir şekilde polemik renklendirmeye de olsa, dikkatimizi çekiyor.⁵² Çilecilerin kendilerini dünyanın lekesinden arındırmak için tüketimi en aza indirmeye çalıştıkları varsayımının aksine, Maniheist Seçilmişler disiplinlerini daha mükemmel bir tüketime izin vermek için uygularlar. Ephrem Syrus, Maniheistlerin tüm dünyayı metabolize etme projesine duyduğu şaşkınlığı dile getiriyor ve Augustine, Maniheist sloganı öne sürüyor: "Tüm tohumları arındırın!" Seçilmişler sıradan olanla temastan uzaklaşmak şöyle dursun, bir görev ve kutsal bir emanet olarak onunla mümkün olan en yakın temasa girerler. Disiplin rejimleri bu ritüel temasa engel oluşturmaz, aksine bedenlerini bunu üstlenmeye hazırlar. Dolayısıyla Maniheist çileciliğin dünyaya maruz kalmayı azaltmadığı, aksine bu maruz kalmanın gerçekleştirileceği koşulları yeniden düzenlediği ve ritüelleştirdiği söylenebilir. "ein etwas am leibe" 249

--- SAYFA 279 ---

Maniheist otorite, Maniheist toplumda davranışı meşrulaştırmanın ve motive etmenin bir gerekçesi olarak kendi münzevi söylemini destekler. Söylem kendi içinde bir amaç olarak anlaşılamaz, ancak tesis etmeye ve meşrulaştırmaya çalıştığı pratiklerin ışığında incelenmelidir.⁵³ Söylem ve pratik, her ikisinin de temel faktörler olduğu ve hiçbirinin diğerinin yokluğunda uzun süre hayatta kalamayacağı ortak bir insanın içinde yer alır.⁵⁴ Manici cisimleşmenin söylemi ve pratiği birlikte, kendi yerleşik perspektifleri ve motivasyonlarıyla kendilerine ait bir gerçeklik üretir. Kurtuluş, Augustinus'un alaycı bir şekilde ifade ettiği gibi, Seçilmişlerin "akşam yemeğini sindirmede başarılı olma" yeteneğine bağlıdır.⁵⁵ Maniheist fizyolojik şemalar aslında çağdaşlarının tıbbi söylemleriyle yakından ilişkilidir.⁵⁶ Ancak Yaşayan Benliğin başarılı metabolizması ancak bedensel bozuklukların doğasında olan dirençlerin aşılmasıyla başarılabilir. Batılı Maniheistler, enkratiea hakkındaki Helenistik söylemi kendi bedensel mantıkları için uygun bir araç olarak benimsediler. Enkratiea vücudun düzenlenmesini agonistik terimlerle anlatır. H2donai ve epithumiai'nin zorlu bir düşman gücü olarak algılanması ve kişinin onlarla yüzleşen, onlarla mücadele eden ve onları bastırmaya çalışan tetikte bir düşman olarak buna bağlı olarak yapılandırılması, bir dizi ifadede ortaya çıkar. . . : Zevk ve arzulara karşı çıkmak, onlara boyun eğmemek, onların saldırılarına direnmek veya tam tersine onlara yenilmek, onları yenmek veya mağlup olmak, onlara karşı silahlanmak veya donatılmak. Bu aynı zamanda silahlı düşmanlara karşı yapılması gereken savaş ya da düşman bir grup tarafından saldırıya uğrayan ve savunması için sağlam bir garnizona ihtiyaç duyan akropol-ruh gibi metaforlarda da açığa çıkar.⁵⁷ Bu manevi mücadele söylemi, Manicilerin de aralarında bulunduğu belirli dini programlar tarafından benimsenebilecek ve yeniden yorumlanabilecek imgeleri mümkün kıldı. Foucault, Helenistik ahlâk ve tıp risalelerindeki öncül biçiminde, karşıt güçlerin, benliğin erdemli özelliklerinin kontrolü altında hiyerarşik bir düzende düzenlenmesi gereken doğal bir bütünün parçaları olarak tasvir edildiğine işaret eder. Kötü muhakeme ve kötü eylem dürtüsü, "doğası gereği herhangi bir ruh, akıl ya da erdem anlayışından ne kadar uzak olursa olsun, farklı, ontolojik olarak yabancı bir gücü temsil etmiyordu."

--- SAYFA 280 ---

Bu nedenle, bu söylemin Maniheizt yorumunu, Foucault'nun "Hristiyan bedenin etiği" olarak adlandırdığı şeyle eşitlemek cazip gelebilir; bu sayede, düşman güçler (Foucault), ortadan kaldırılması arzu edilen "Ötekinin varlığı" ile eşitlenir.⁵⁹ Bununla birlikte, Maniheizt disipline yönelik rasyonellerin yakından incelenmesi, bu rasyonellerin tanımladığı bedenin temel yeniden yöneliminin, iktidar hiyerarşisinin tersine çevrilmesini içerdiğini gösterir. tutkulara geçici çözüm olarak bedendeki düşünceler. İkincisi yabancı bir gücü temsil eder, ancak bedenden silinmezler, aslında olamazlar.⁶⁰ Tutkular varlığını sürdürür ve kelimenin tam anlamıyla isyan etme tehdidinde bulunur. Ayrılık meydana gelir -aslında ayrılık süreci tam olarak Mani'nin dünyaya getirdiği irfandır- ancak yalnızca ölüm noktasında, kötü öz atıldığında tamamlanır. Bu nedenle, yüzeysel görünümüne rağmen, Maniheizt çileci söylem, Enkratea'nın kavramsallaştırılmasında radikal bir değişim sunmaz. Maniheizm'de, Helenistik etik söylemde olduğu gibi, "erdem bir bütünlük durumu olarak değil, bir tahakküm ilişkisi, bir efendilik ilişkisi olarak düşünüüyordu."⁶¹ Maniheizt kurtuluş programına kayıt, ne Hristiyan bir kurtuluş ne de Gnostik bir özgürleşmedir; daha ziyade bir diyet rejimi düzenidir. Seçilmişler hiçbir zaman tartışılmaz derecede saf kabul edilmediler ve Seçilmişler için en önemli destek ağını oluşturan Denetçiler'e, bir Seçilmiş'e herhangi bir sadaka teklif etmeden önce onun yaşam tarzının kutsallığını tasdik etmeleri talimatı verildi. Yemin ettiği katı münzevi rejime uymayı başaramayan Seçilmiş uygulayıcı, yiyecekten mahrum kalacak ve bu nedenle, nahoş bir kefarete, inancı terk etme veya açlık seçimiyle karşı karşıya kalacaktı. Bu şekilde, Maniheizt yetkililer sıkı bir karşılıklı bağımlılık ağı ve rejime bağlılık konusunda bir dizi kontrol oluşturdular. Maniheizt söylem, bireyin ahlaki pratiğinin nesnesini oluşturacak olan kendi parçasını sınırladığı, takip edeceği emre göre konumunu tanımladığı ve ahlaki hedefi olarak hizmet edecek belirli bir varoluş tarzına karar verdiği bir sürecin araçlarını sağladı. Bu da onun kendi üzerinde hareket etmesini, kendini izlemesini, sınamasını, geliştirmesini ve dönüştürmesini gerektiriyor.⁶² Ancak bu süreç tamamen bireyin kararına bırakılmadı; zorlayıcı gözlemler ve onaylardan oluşan bir ağ, kendi kendini oluşturma sürecini Maniheizt topluluğun ortasına yerleştirdi. "ein etwas am leibe" 251

--- SAYFA 281 ---

Foucault'nun hapishane kavramının modern gelişimine ilişkin araştırması onu şu sonuca varmaya yöneltti: "Disiplinin uygulanması, gözlem yoluyla baskı yapan bir mekanizmayı gerektirir; görmeyi mümkün kılan tekniklerin iktidar etkilerini tetiklediği ve tam tersine, baskı araçlarının, uygulandıkları kişileri açıkça görünür kıldığı bir aygıt."⁶³ Maniheizt disiplin tam olarak böyle bir görünürlük mekanizması üzerinde çalışıyordu. Maniheizt kilise, modern araştırmaların doğrudan eşanlamı bir güç yapısına çevirme eğiliminde olduğu hiyerarşik bir organizasyon yapısına sahipti. Ancak sadaka hizmetinin ekonomisi açısından, topluluk içindeki güç, daha yüksek hiyerarşik statünün, sahibini daha fazla görünürlüğe ve dolayısıyla topluluğun gücüne karşı daha fazla öznelliğe yerleştirdiği bir karşılıklı gözlem sistemi boyunca dağılmıştı. Maniheizt literatürde Seçilmişlerin eleştirel değerlendirilmesine ilişkin münferit caydırıcılık, bağışçının kendi kurtuluşu açısından yalnızca rejimlere tamamen uyan Seçilmişlerin desteklenmesi temel gerekliliğinin yerini almaz. Seçilmişlerin de sadakalarının kaynağı konusunda dikkatli olmaları gerekiyordu. Bu karşılıklı inceleme, topluluğu, sorumlulukları hiç kimsenin sergileyemeyeceği bir ortaklıkla birbirine bağlıyordu; "yukarıdan aşağıya, ama aynı zamanda belirli bir ölçüde aşağıdan yukarıya ve yanlardan daimi olarak denetlenen denetçiler ağı."⁶⁴ Seçilmiş Maniheiztlerin daha yüksek ritüel statüsüne rağmen, mevcut veriler, ritüel rollerinin önkoşullarının onlara getirdiği kısıtlamayı açıkça gösteriyor. Catherine Bell benzer şekilde sadece "ritüelleştirmenin ayını az ya da çok kontrol edenleri nasıl güçlendirdiğini" değil, aynı zamanda "onların güçlerinin de nasıl sınırlı ve kısıtlandığını" ve "ritüelleştirmenin otoriteyi nasıl kişisizleştirdiğini, uzmanın gücünü kişiye değil, bir ofise veya resmi statüye yerleştirdiğini" belirtiyor.⁶⁵ Ritüel uzmanları üzerinde yapılan yakın çalışma şunu göstermiştir: "ritüeli doğru bir şekilde yapma gücü, uzmanın resmi olarak tanınan veya atanmış statüsünde (makamında) yatmaktadır, değil. Bu şekilde, kurumsallaşmış ofis, bir uzmanı kontrol edebilir, kısıtlayabilir ve onun hakkında hüküm verebilir."⁶⁶ Seçilmişlerin üzerine düşen ritüel uygunluk gereklilikleri, her zaman pratikte olmasa da teoride, onların statülerinden maddi avantaj elde etme yeteneklerini ciddi şekilde kısıtladı. Denetçiler üzerinde kurtuluş ya da lanetleme gücüne ancak kendileri görevlerinin gereklerine boyun eğdikleri sürece ve yalnızca Denetçiler onlara Seçilmiş konumlarını günlük olarak yeniden teyit ettikleri ölçüde sahip oldular. Modern yorumcular, birkaç tereddüt belirtisiyle birlikte, şu yorumu benimsemişlerdir:

--- SAYFA 282 ---

Seçilmiş Maniheistlerin Denetçileri bir destek aracı olarak kullandıklarına dair eski bir polemik suçlaması. Bu tür değişim ortaklıklarının güç dinamiklerine çok az önem verdiler. Araçsallaştırılan bir Seçilmiş, Denetçilerin özel kurtuluşsal ihtiyaçlarına hizmet eden bir "liyakat alanı" haline geldi;67 bu rolü doldurma kriterlerini karşılamadaki başarısızlık, bir Seçilmiş değersiz ve dolayısıyla sadakasız hale getirdi. Seçilmiş statü hem ayrıcalıkları hem de sorumlulukları beraberinde getiriyordu ve muhtemelen birinin diğerine ne kadar ağır basacağını yerel koşullar belirliyordu. Maniheist değerler, her zaman Denetçi ev sahiplerinin bakışları altında olan geçici veya yarı geçici kiracılar lehine Hristiyan çileciliğinin hem enkratitini hem de keşişini reddetti. Bir panoptikonda olduğu gibi, "Disiplinli bireyi boyun eğdiren şey, sürekli görülmek, her zaman görülebilmektir."68 Bu tür disiplinli gözetim durumlarında, piramitsel örgütlenme, piramidal iktidarla eşanlamı değildir; "'gücü' üreten ve bireyleri bu kalıcı ve sürekli alanda dağıtan, bir bütün olarak aygıttır."69 Maniheist disiplinlerin mümkün kıldığı ritüel işlevle ilişkisine dikkat çekerek, ritüel kodların bireyin daha geniş yaşamına nasıl yansıdığını açıklayabilecek konumdayız.70 Maniheist ritüel, katılımcıların genel davranışını "temsil" yoluyla değiştirmek yerine, potansiyel ritüelciye doğrudan davranışsal gereksinimler yerleştirdi. Hem Seçilmişlerin hem de Denetçilerin disiplin rejimleri ritüel katılımın ön koşullarını sistemleştirir. Bu önkoşulların katılımı ve ritüel yemeğin her gün tekrarlanmasının bir araya gelmesiyle Maniheist ahlak, davranışsal fırsatların bütününe etkili bir şekilde doldurur. Özellikle Seçilmişler ritüel yeteneklerini sürekli sergilemekle sınırlıydı. Maniheist durum, Telal Esad'ın değerlendirmesinde ortaya çıktığı şekliyle, ortaçağ Hristiyan manastır disiplinlerinin durumuyla karşılaştırılabilir. "Bu, dini cemaatin benliği baskılaması değildi; aksine, kurtuluşun gerekli bir koşulu olarak görülen belirli türde bir kişiliğin inşası için gerekli disiplini sağladı."71 Asad, Hristiyan geleneğinde, "düzenlenmiş uygulama yoluyla, icracılarında Hristiyanlara uygun 'zihinsel ve ahlaki eğilimler' yaratmak için" ayin programı da dahil olmak üzere, geleneksel olarak belirlenmiş duyguların, duyguların ve erdemlerin organizasyonunu inceledi.72 Çileci disiplinlerin ortak yapılandırıcı gücünü ve bunların koordineli ayinlerini, Maniheist geleneğin karşılık gelen uygulamalarına ilişkin benim konumumla tutarlı bir şekilde vurguluyor. "ein etwas am leibe" 253

--- SAYFA 283 ---

Ayin, teknik olarak tanımlanan faaliyetlerden ayrı olarak sınıflandırılacak canlandırılmış bir sembolizm türü değildir; Hristiyan erdemlerinin kazanılması için gerekli olan diğer uygulamalar arasında bir uygulamadır. Başka bir deyişle, ayin, pedagojik nedenlerden dolayı yalnızca kavramsal olarak izole edilebilir, pratikte tüm manastır programından izole edilemez. . . . Yapılması gereken her şey yalnızca kendi içinde uygun bir şekilde yapılmalıydı, aynı zamanda benliğin önceden tanımlanmış bir mükemmellik modeline giderek daha fazla yaklaşmasını sağlamak için de yapılmalıydı. Ayinsel hizmetler de dahil olmak üzere emredilen şeylerin, Hristiyan kişiliğinin eğitiminin genel planında bir yeri vardı. Bu anlayışa göre, dışsal davranış ile içsel güdü arasında, sosyal ritüeller ile bireysel duygular arasında, ifade edici faaliyetler ile teknik faaliyetler arasında radikal bir ayrım olamaz (78). Asad, ritüelleri, "ahlaki eğilimleri oluşturma veya yeniden düzenleme programlarının (yani, [bu durumda] erdemli Hristiyan benliğini oluşturan fiziksel ve sözlü uygulamaları düzenlemeye yönelik)" (63) bir parçası olan "disiplin uygulamaları" olarak görüyor. Bununla birlikte, öncelikli olarak disipline edici ve kendi kendini inşa eden ayinler ile performansı, önceki tür ayinler veya disiplin rejimleri aracılığıyla uygulayıcının koşullandırılmasıyla mümkün kılınan teknik işlemler olan ayinler arasında ayrım yapmanın buluşsal açıdan yararlı olduğunu savunuyorum. Araçsal ayinlerin bile gerçekte kendini oluşturmaya ilgili olduğu fikrinde bir sosyal-bilimsel indirgemecilik unsuru varlığını sürdürüyor. Araçsal bir ayinin mutlaka her zaman takip edilecek bir davranış kuralını belirlemesi gerekmez, ancak bizzat kurtuluşsal sonuçlar doğuracak bir ayine katılmanın bedeli gibi bir kurala bağlı kalınması gerekebilir. Belirli uygulamalar benliği organize ederken, Maniheiztlerin kutsal yemeği gibi ayinler bu benliği araçsal bir etki için kullanır. Durkheim, münzevi disiplinlerin tarihsel olarak ritüel uygunluk kodlarından doğduğunu varsayar. Onun ifadesiyle, bu "negatif ayinler", kişiyi ilahi olanla temasın gerçekleştiği "olumlu ayinleri" gerçekleştirmeye hak kazanır. Bu iki çeşidin kombinasyonu, tek başına değil, bireyde topluluğun bir üyesini karakterize eden normatif düzenlemeyi üretir. Asad, bu "ruhun organizasyonunun" Hristiyan manastır-ayin sisteminin açıkça tanınan bir işlevi olduğunu göstermektedir (130). Benzer şekilde, Maniheiztler kendi disiplinlerini açıkça, ruhu veya benliği tüm organizmanın arka plan gürültüsünden filtreleyerek ritüel topluluğa üye olma kapasitesine sahip "Yeni İnsan" yaratma süreci olarak tanımlarlar. Bu eski gelenekler, modern sosyal psikoloji veya felsefenin yararı olmadan,

--- SAYFA 284 ---

Foucault'nun şu tezini örneklendirebiliriz: "Birey, iktidarın uygulanmasıyla ele geçirilen, önceden verili bir varlık değildir. Birey, kimliği ve özellikleriyle, bedenler, çokluklar, hareketler, arzular, güçler üzerinde uygulanan bir iktidar ilişkisinin ürünüdür."73 Maniheist topluluğun toplumsal süreci aracılığıyla, hem Seçilmişler hem de Denetçiler kült içindeki ilgili rollerinin onaylanmış modelini öğrendiler ve ortaya çıkan herhangi bir dürtüyü bu öğretinin ışığında test etme araçlarını elde ettiler. toplum içinde olumlu ya da olumsuz sonuçları. Meadian terimleriyle Maniheist bir "ben" edindiler. Bireysel "ben", "toplumsal nesneler alanından, içsel deneyim dediğimiz şeyin şekilsiz, örgütlenmemiş bir alanına ithal edilen bir şeydir. Bu nesnenin, yani benliğin organizasyonu yoluyla, bu malzemenin kendisi de organize edilir ve sözde öz-bilinç biçiminde bireyin kontrolü altına alınır."74 Maniheist söylem, dikkati belirli deneyimlere odaklar ve bunları, onaylanmış benliğin tezahürleri olarak öz bilince getirir. ya da benliğin karıştığı onaylanmamış öteki.75 Maniheist otorite tarafından teşvik edilen normatif somutlaşma, ona uyum sağlayanlarda kendini gösterir ve onlar da başkalarının taklit edebileceği modeller olarak hizmet eder. Mead'in açıkladığı gibi, "Benim için bir referans standardı olarak hizmet eden bir kişinin içimdeki çökeltisi olarak 'ben', spontan dürtülerin yapılanmasına hizmet eden bir değerlendirme anının yanı sıra, ortaya çıkan kişisel imajının bir unsurudur."76 Bireysel Maniciler, kendileri tarafından bilinen normatif düzenlemenin belirli örneklerini potansiyel olarak "üniter bir öz-imge" halinde sentezler. "Eğer bu sentez başarılı olursa, o zaman üniter bir öz değerlendirme ve eylem yönelimi olarak 'benlik' ortaya çıkar."77 Maniheist, Maniheist uygulamadaki aletlerin, sembollerin ve terimlerin önemini "onlara yönelik genelleştirilmiş alışılmış tepkileri" benimseme süreciyle öğrenir.78 Topluluğun ortasında birey "bir görünürlük alanına tabidir" ve sonuç olarak (potansiyel olarak) Peter Berger, kendini oluşturma bu temel içselleştirme sürecini ele alırken şu yorumu yapmıştır: Eğer kişi tamamen sosyalleşmiş bir birey hayal ederse, sosyal dünyada nesnel olarak mevcut olan her anlamın, kendi bilincinde öznel olarak verilen benzer anlamı olacaktır. Bu tür bir topyekûn sosyalleşme, yalnızca bireylerin biyolojik değişkenliği nedeniyle bile olsa ampirik olarak mevcut değildir ve teorik olarak imkansızdır.80 "ein etwas am leibe" 255

--- SAYFA 285 ---

Bu nedenle toplumsal kendini oluşturma ve içselleştirmenin gerçek etkilerini göz ardı etmemek gerekir, çünkü bir gelenek kendini sürdürebildiğinde bir şeylerin başarılı olduğu açıktır. Eğer toplumsallaştırma, belirli bir toplumun en azından en önemli anlamlarını içselleştirmede başarılı olmazsa, bu toplumun geçerli bir girişim olarak sürdürülmesi zorlaşır. Spesifik olarak böyle bir toplum, zaman içinde kalıcılığını sağlayacak bir gelenek oluşturabilecek konumda olmayacaktır.81 Onaylanan ve onaylanmayan davranış ve dürtüleri tanımlayan disiplin şablonu, onaylanan eylemleri benliğe veya ruha özgü, onaylanmayan eylemleri ise dışsal ve bu benliğe müdahaleci olarak tanımlayan bir dizi mantıkla birlikte çalışır.82 Maniheist söylem şunu sağlar: Maniheist bir benliği tanımlamak için gereken özdeşleşmeler ve disiplin rejimleri, benlik olarak tanımlanan özellikleri aktif olarak teşvik ederek ve benlikten olmadığı düşünülenleri bastırarak bu benliği bedensel deneyimin kaosundan arındırmanın yollarını sağlar. Maniheist yaşam kuralına bağlılık, diğer taraftarlarda gözlemlenebilen ve dolayısıyla genelleştirilmiş bir Maniheistin karakteristik özelliklerini sergileyen bir beden üretir. Bir dizi onaylanmış fiziksel ve zihinsel eylem tarafından yapılandırılan bireysel benlik, Maniheizm'in öne sürdüğü ideal benliğe bir dereceye kadar uyum sağlar. Mead'e göre, bir topluluğa üye olan birey, organize bir toplumun veya sosyal grubun üyeleri olarak hepsinin dahil olduğu ortak sosyal faaliyetin veya girişimler dizisinin çeşitli aşamalarına veya yönlerine karşı topluluğun üyeleri arasında bulunan "tutumları benimsemeli" veya tepkileri benimsemeli ve daha sonra bu bireysel tutumları genelleştirmelidir. . . herhangi bir zamanda gerçekleştirdiği farklı sosyal projelere veya yaşamını oluşturan ve bu projelerin spesifik tezahürleri olduğu genel toplumsal sürecin çeşitli daha büyük aşamalarına doğru hareket eder.83 Bu tepkiler bireyin öz bilincini oluşturduğu sürece, birey bir Maniheist benlik geliştirmiştir.84 Önceki benliğin, ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın, Maniheist geleneğin otoriter modellerine doğru yeniden yönlendirilmesi, uygulama sürecinde meydana gelir. Onaylanmış benliğin sırasıyla araçlarını ve amaçlarını sunan rejimler ve ayınların ortasında. 256 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 286 ---

Bu dönüşüm, kültürel olarak tiplendirildiği için Benlik düzeyinde meydana gelir ve ritüel öznenin, Benliğin ritüel olarak sergilenen tiplmeleriyle tutarlı bir şekilde davranması sağlandığı ve Benliği bu tiplmeler çerçevesinde deneyimlediği anlaşıldığı sürece potansiyel olarak bireysel ritüel özne düzeyinde meydana gelebilir.⁸⁵ Ritüelleştirilmiş bağlamlarda söylenenler ve yapılanlar potansiyel olarak bir benliği, katılımcı için bir kimliği biçimlendiren bir durum yaratır. Wade Wheelock'un ifadesiyle, Tutum ve niyetlerin ifade edilmesi gibi son derece kişisel unsurları içerecek olan ayinin sözlerinin fiilen söylenmesi, kişinin kültürel bir ideal kimliğini üstlenmesine neden olur. Resmîleştirilmiş rol, ağzınıza konur ve sizin kendi sorumlu almanız ve duruma katılımınız olarak ortaya çıkar. Ritüel metnin ilk kişisi, ayini konuşan ve daha sonra kendi çevrelerinde dilden yapılmış bütün bir dünyayı şekillendirmeye devam eden katılımcıların "Ben" veya "biz"i olarak hayat bulur.⁸⁶ Wheelock'un değerlendirmesi ritüel dilin rolünü vurgularken, genel olarak rollerin konuşmada olduğu kadar eylemde de üstlenildiği bütününü ritüelleştirilmiş duruma genişletilebilir. İki performans alanı birbirini güçlendirir ve birlikte bireyin dışsal (fiziksel) ve içsel (zihinsel) davranışını kavrar, onu yükseltmiş mükemmellik modellerine doğru yönlendirir, benliğin ifadesini herkes tarafından paylaşılan homojen bir kimliğe göre şekillendirir. Maniheist normatif cisimleşme, kendi rejimini, bu cisimleşmenin uygulanacağı belirli ritüel amaçların ışığında kurar. Maniheistler, bu ritüel amaçlarını elit kesimin yetki alanı haline getirerek genel nüfusu katılımdan açıkça diskalifiye ediyor. Bu açık diskalifiye, sıradan bedenlenmenin örtük bir sorunsallaştırılmasını da beraberinde getirir; böylece ritüel bir role disipliner bir giriş kapısı olarak bedeni normatleştirme süreci gerekli hale gelir. Mantığına göre, "normatleştirme, daha sonra tedavi etmesi ve düzeltmesi gereken anormalliklerin yaratılması yoluyla işler"⁸⁷ yani, insan davranışının ritüel yeteneğini engelleyen belirli özelliklerini belirleyip bunlara dikkat çekmek yoluyla işler. Bir ritüelin icrasında uygun şekilde nitelikli bir bedene yönelik talep, yetkilendirmeyi neyin oluşturduğuna ilişkin doğrudan içerdiği bilgiyle birlikte "ein etwas am leibe"nin başlangıç noktasını oluşturan bir güç örneğidir.

--- SAYFA 287 ---

normatleştirilmiş bedenler, nesneler, kurumlar, ilişkiler ve söylem tarzlarından oluşan geniş bir ağ için. O halde Maniheist düzenlemenin faydasına bakılarak anlaşılması gerekir. Maniheist disiplin uygulamaları, "yalnızca hem üretken bir beden hem de tabi kılınan bir beden olduğunda faydalı bir güç haline gelen" bir beden inşa eder.⁸⁸ Boyun eğme veya "uysallık" tek başına yeterli değildir ve Maniheist söylemde kurtuluşa yalnızca çileyle, bedenin mutlak eylemsizlik idealine göre hareketsizleştirilmesiyle ulaşılabilir. Bunun yerine, Maniheist "uysal beden"in kullanılması gerekir. Bu bakımdan, Maniheist disiplinler, Foucault tarafından analiz edilen endüstriyel disiplinlere benzer ve ikincisi gibi, "işlevi faydayı artırmaktan ziyade feragatleri elde etmek olan" ve diğer fayda biçimleri için hazırlıklardan ziyade başlı başına amaç - tanrısalığa yönelik doğrudan yaklaşımlar - olarak hizmet eden Hristiyan çileciliğinden farklıdır.⁸⁹ Maniheizm'de, Foucault tarafından incelenen daha sonraki endüstriyel kendini oluşturma ve eğitimde olduğu gibi, fayda ve uyumun bir birleşimini görüyoruz. "mekanizmanın kendisinde onu daha kullanışlı hale getirdikçe daha itaatkâr kılan bir ilişkinin oluşumu ve tam tersi."⁹⁰ Bu tür disiplinli bedenlerin gücü rastgele dürtülerden ve tutarsız isyanlardan uzaklaşır ve topluluk tarafından değer verilen belirli yeteneklere yönlendirilir.⁹¹ Disiplin, Maniheist bedeni "etkili bir makine" haline getirir.⁹² Maniheist bedenin "makinesi" ham maddeyi işleyebiliyordu. ona giren ve Yaşayan Benliğin "ruhsal altını"nı bu malzemedan arındıran şey. Seçilmişlere dayatılan disiplinli yaşam, sindirim arınmasının pnömatik son ürünlerinin içinden aktığı düşünülen kanalların kavramsallaştırılmasına dayanıyordu.⁹³ Potansiyel olarak artırılmış ışığı veya pneuma'yı dünyanın karışımına geri itebilecek bu doğal kanallara yanıt olarak Mani, Seçilmiş statüsünün ve ritüel yemeğe katılımın önkoşulu olan beş kat dinlenmeyi veya anapausisi empoze etti. Seçilmiş Maniheist bu disiplinler sayesinde pnömatik yayılımın zararlı kanallarını etkili bir şekilde engelledi.⁹⁴ Ancak geri kalan iki dinlenme durumunda (zihin ve ağız dinlenmesi) amaç, yok etme yerine arınmaydı. Bu şekilde, bu iki kanal, bedenden ayrılıp göksel cennete doğru ilerleyen, özgürleşmiş Canlı Benliğin, muzaffer ışığın akışı için hâlâ yol görevi görebilir. Gerçekten de, Augustinus ve Ephrem meditasyonlardan, dualardan ve mezmurlardan özellikle Seçilmişlere uygun ve ritüel yemeğin özgürleştirici etkinliğiyle ilişkilendirilen etkinlikler olarak bahseder.⁹⁵ O halde, bedenin ve ana bedenin doğuştan gelen patolojisinin onarımı.

--- SAYFA 288 ---

Sindirim yoluyla kurtuluşun sağlanması, aynı zamanda bireyin tüm tezahürlerindeki insani ıstırap durumundan ritüel kurtuluşu için gerekli önkoşulu oluşturan bir yaşam rejimine bağlıydı. Maniheist bedenlenme, ruh-madde ikiliği ya da bedensel her şeyin küçümsenmesi şeklindeki geleneksel yorumuyla çelişir, tıpkı kutsallığa mistik yükseliş programına uyma konusunda başarısız olduğu gibi. Maniheist gelenekte, bedene ilişkin kaygılar ve onun mükemmelleştirilmesi ve kontrolüne ilişkin meseleler aslında tüm kozmosun yapısı ve kurtuluş tarihinin gidişatı için bir paradigmaya dönüştürülür. Bu kozmosun merkezinde, tıpkı o tarihin öncüsü gibi, normatif olarak somutlaşmış, kurtuluş tekniğinin aracı, aracı ve yeri olarak inşa edilmiş Maniheist Seçilmiş yer alır. tarihsel gerçekler Maniheist gelenekte Mani "büyük yorumcu"dur. Diğer peygamberler kıssalar ve sembollerle konuşurken, o, sade, basit sözler söylemiş, her şeyi harfi harfine açıklamış, hiçbir şeyi daha fazla yoruma ihtiyaç bırakmamıştı. Maniheist disiplin ve ritüelin gerekçeleri açıkça verilmiştir ve daha soyut gizemleri gizlemez, kendileri kılık değiştirmiş söylem değildir. Bunlar geleneğin gerçekleri, kendimizi tehlikeye atarak gösteriş yaptığımız tanıklıklardır. Bunları göz ardı etmek, Maniheist geleneği ele geçirmek ve başka bir şeye, daha tanıdık, daha az tuhaf bir şeye dönüştürmek istemenin birçok nedeni vardır. Ancak ister diğerine en iyi yüzü göstermeye yönelik hayırsever bir arzudan, ister kişinin kendi dünyasının geçmişin seslerinde doğrulanmasını bulmaya yönelik savunmacı bir ihtiyaçtan olsun, bu tür çabalar, insanların kendilerini incelemelerinin önündeki başlıca engeli oluşturan emetik bölünmeyi gerçek anlamda ortadan kaldıramayacaktır. Emik-etik boşluk aslında küme teorisinde bir sorundur. Maniheist (emik) söylemde belirlenen ve Maniheistler için akademik (etik) söylem tarafından tanımlanan eylemler (ritüeller ve disiplinler) kümesi büyük ölçüde örtüşmektedir (birincil tutarsızlık, ayınların ve disiplinlerin iç aşamasıdır ve etik analiz bunu kendi mantık kümesine kaydırır). Bununla birlikte, karakteristik eylemlerin gerçekleştirildiği Maniheist evren, modern araştırmacının yaşadığı evrenle eşleşmediğinden, gerekçeler birbirinden farklıdır. Bu nedenle ikincisi, "ein etwas am leibe" ile ilgili olarak Maniheist mantıklara en yakın benzer konumu işgal eden modern söylemi tanımlamaya çalışmalıdır.

--- SAYFA 289 ---

bu gerekçelerin meşrulaştırdığı ve bağlamsallaştırdığı eylemlere. Maniheist antropolojik söylemin büyük bir kısmı için, modern analog açıkça fizyolojidir, tıpkı Maniheist kozmoloji için modern analogun fizik olması gibi. Modern akademisyenler, bu tanımlamaları reddetme eğilimleri nedeniyle, kendi kültürlerinin bilimini bir nesnellik ve kesinlik yanılsaması altında gizlerler, onu diğer kültürlerin yarı bilimsel söylemlerinden niteliksel olarak farklı bir şey olarak işaretlerler ve algı, dil ve modelleme yoluyla kendi dolayımını tanımakta başarısız olurlar. Hayırsever yorumlar gibi, Maniheistlerin söyledikleri ve yaptıklarının da "mantıklı" olduğunu ve bunların anlaşılır hale geldiği doğruluk koşuluna bağlı bir bağlamanın bulunduğunu varsayıyorum. Kesinlikle onlara mantıklı geldi; ama bu bizim amaçlarımız açısından yeterince iyi değil. Bulduğumuz yerde bunun bize anlamlı gelmesinin bir yolunu bulmalıyız. Şu ana kadar bu amacın denendiği iki yol, bizim için çalışan Maniheistler üretmeyi başardı, ancak bunlar tarihin Maniheistleri değil. Maniheist söylemin metaforik olduğunu öne sürerek ya da sosyal çevrenin yanlış tanındığını aktardığını ileri sürerek onların açık iddialarının yanlış olduğunu ima ediyoruz. Ancak bu çalışmada gözden geçirilen gerekçeler biçimindeki Maniheist söylemin bir doğruluk değeri vardır, aslında davranışı açıklarlar ve tarihsel Maniheistleri anlamlandırmamıza olanak tanırırlar. Metafor Genellikle uygulandığı gibi, yorumlama süreci belirli bir söyleme neyin "uygun" olduğuna ilişkin kararlar üretir ve geleneksel söylemsel beklentilere direnen herhangi bir dili "metafor"⁹⁶ olarak ele alan normatif bir yorumbilgisi kurar. Modern Batılı akademisyenler, tarihsel veya kültürel olarak farklı toplumların söylemleriyle çok az örtüşen veya hiç örtüşmeyen ve kendi kültürümüzde bile inanmak istediğimiz kadar sağlam ve net olmayan çağdaş söylemsel sınırlarla büyük ölçüde analojiye dayanan söylemleri tasvir etmektedir.⁹⁷ Bu etnik merkezli belirlemenin ardından, buna dayalı olarak gerçek veya metaforik yorum yargıları yapılır. Dolayısıyla bir tıbbi metnin ifadeleri harfi harfine ele alınacak ve tıpla ilgili daha geniş söylem, ilgili çeşitli nesne ve kavramların harfiyen ele alınması olarak değerlendirilecektir.⁹⁸ Öte yandan, dini bir metindeki veya dini bir söylemin parçası olan ifadelerin, tıbbi veya felsefi söylemlerde bulunanlardan farklı nesne ve kavramlarla ilgili olduğu düşünülür ve bu nedenle farklı şekilde, yani metaforlaştırmaya daha fazla eğilimle ele alınır. 260 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 290 ---

İfadelerin metaforik veya alegorik yorumlanması mantığı hayırseverlik yorumbilgisi tarafından dikte edilir: "Kendi başına veya mevcut haliyle yanlış olan bir önermeyle karşılaştığınızda, onu doğru kılacak bir okuma yolu bulmaya çalışırsınız."99 Yorum yaparak, kültürel olarak ötekine karşı cömert olmaya çalışırız, onun ifadelerini, onları yanlış veya metafor alanı açısından yetersiz olarak göreceğimiz nesnel bir gerçeklik alanından çıkarırız. Sembolizm ve ifadelerin gerçeklikle değil duyguyla ilgili olduğu şiir. Bu şekilde, "'metaforları' görme dürtüsü... diğer insanların 'gerçeklerini' bizim 'anlamli kurgu' fikrimize benzettigi ölçüde etnosantriktir."100 Başkalarının mitleri de dahil olmak üzere doğrudan tahminlerini metaforik olarak görmek, kişinin açık içeriğin gerçeklerine inanmadığı anlamına gelir. . . ama yine de açık içerikten yararlanarak yüklemlere anlam ve yalnızca anlam vermek istiyorum. Metaforları düşünmek, şeylere olan inancı değil, anlama olan inancı kurtarmak demektir.101 Kültürel görecelik iddiasına rağmen böyle bir yaklaşım tam tersi bir noktaya varır; toplumlar arasındaki farkları örtbas eder ve ortak anlam kategorilerini ve ortak söylemsel oluşumları varsayar.102 Sonunda, hayırseverlik yorumbilgisi, Jonathan Z. Smith'in "iyileşme yorumbilgisi" dediği şeye, diğerinin kendi doğrularımızı konuşmasını sağlayan bir "kültürel sahiplenme egzersizi"ne dönüşme eğilimindedir.103 Roger Keesing, diğerlerinin geleneksel metaforunu bağlamının dışına çıkararak ve onu kendi işverenleri gibi tam anlamıyla ele alarak tam tersi duruma karşı uyardı. yapma. Bu tür yanlış yorumlamalara karşı bir önlem olarak "dil alanı dışında destekleyici kanıtların aralıksız araştırılmasını"104 önermektedir ve aynı yöntem her iki durumda da uygulanabilir ve uygulanmalıdır. Maniheizt disiplin ve ritüel faaliyetleri bu tür destekleyici kanıtlar sağlar. Akademisyenler, Maniheizt kaynaklardaki fiziksel ve fizyolojik dili yalnızca her bir ifadeyi ayrı ayrı ele alarak veya en fazla yaygın olarak kullanılan bir kinaye olarak ele alarak, bireysel ifadeleri bir söylem evreninde birbirine bağlayan ilişkiler dizisini kabul etmeden, bu da belirli uygulamalarla entegre bir sistem oluşturarak metaforize edebildiler. Gerçeklik ve metaforiklik sorunu, görünürdeki ifadeler ve olayların kendileri arasındaki ilişkileri, yani belirli Maniheizt ifadelerin ve iddiaların belirli Maniheizt uygulamalarla doğrudan veya dolaylı bir ilişkisinin olup olmadığını içerir. "ein etwas am leibe" 261

--- SAYFA 291 ---

Bazı araştırmacılar metaforların canlandırılması olarak bir ritüel teorisini desteklediler. Örneğin Keesing şunu iddia ediyor: "Diyelim ki yaşayanların, atalarını yaptıkları her şeyi yapmaya ikna etmek için ateş veya ısıtılmış nesneler kullandığı bir ritüel bulsak bile, ataların insanların doğrudan deneyimlediği dünyada değişiklikleri etkilemek için yaptıklarına dair bir halk teolojisinin canlandırılmasını değil, kaynak ve hedef alanlar arasındaki metaforize homolojinin dramatizasyonunu görüyor olabiliriz."105 Ne görüyor olursak olalım, eğer endişemiz Bu çalışmada olduğu gibi normatif gelenek için, ritüelin bizzat gelenek tarafından nasıl yorumlandığını sadece yetkili kaynaklarına sormamız gerekiyor. Maniheizt durumda gelenek, ritüel eylemlerin birebir yorumlanmasında ısrar eder. Normatif yorumu reddetmemiz, ayinin amaçlarına ulaşmasını sağlayan araçların koordineli bir şekilde reddedilmesini gerektirecektir. Mecazi bir ritüel yalnızca mecazi bir kurtuluş üretecektir. Ayinin araçsal etkisini reddederek, ayine doğrudan bağlı olan kurtuluş vaadini de reddetmiş oluyoruz. Bu şekilde, dinlerin akademik yorumu aslında çoğu zaman iddia edildiği gibi nihai hakikat sorularını parantez içine almaz; üstü kapalı olarak yerli görüşlerin yanlış olduğu yargısına varır.106 Öznelerin sözlerini "yorumlamak", bu sözlerin arkasında akademik çevrelerdeki akıl standartlarına göre anlamli olan ve akademik söylemi tüketen modern Batılı (ama giderek küreselleşen) kamuoyunda bulunan bir anlam bulmak amacıyla hermeneutik din çalışmasının programı olmuştur. Nasıl yorumlanacağı ve yorumlama taktikleri hakkında canlı tartışmalar olmuştur, ancak yorumlama stratejisinin kendisi üzerine çok az düşünülmüştür. Bu strateji verilidir, akademik söylemin içine yerleştirilmiştir ve bir dereceye kadar daha geniş bir izleyici kitlesinin bilgilendirilmesi için diğerinin aracısı olma rolünün gerektirdiği bir stratejidir. Bu tür kültürel çevirilerden vazgeçmemizi önermiyorum; ama kötü çeviriler üretip üretmediğimizi çok dikkatli bir şekilde incelememiz gerektiğini düşünüyorum. Görünüşte iyi niyetli olan dinler tarihi programı, başkalarında bizimkine benzer bir rasyonellik varsaymak ve bizim gerçeklik anlayışımıza uymayan her şeye metafor sınıflandırmasını uygulayarak onlar için kendi koşullarımızda bir tutarlılık yaratmak olmuştur.107 Ne yazık ki, bu metaforlaştırıcı hermeneutik, diğerini "fatih tarafından şekillendirilen dil ve retorik sistemi içinde" tanımlar ve "[fatihin] varlığını ve varlığını yansıtmayı amaçlamaktadır". yükseliş."108 Bu şekilde yalnızca başka bir kültürün kendine özgü söylemsel oluşumlarını ihlal etmekle kalmıyoruz, aynı zamanda o kültürün tüm epistemik evrenini de parçalıyoruz. Böylece ötekinin dilini benimsiyoruz.

--- SAYFA 292 ---

kendi paradigmamızın bir doğrulaması olarak ve aynı zamanda dilin başlangıçta içinde kullanıldığı diğerinin paradigmasını silmek, marjinalleştirmek veya yanlış yorumlamak. Hayırseverliğin hermeneutiği, hafife almak istemediğim çok sağlam ilkeler ve önemli içgörülerle başlar. Örneğin, basit (ya da o kadar da basit olmayan) çeviri görevinin başlangıç noktasıdır. Sözce dizilerinin anlamlı olduğu ve bir şekilde bu anlama erişebileceğimiz varsayılmalıdır; tüm bu kitap tam olarak böyle bir temel üzerine inşa edilmiştir. Yol ayrımı, sözcüklerin okuyucunun önünde anlamlandırılacağı uygun bağlamın belirlenmesinde ortaya çıkar. Dinlerin incelenmesinde, sıklıkla tarihselci bir kod yerine rasyonalist bir yorumlayıcı kod tercih edilmiştir. Hayırseverlik yorumbilgisinin rasyonalist uygulaması, "tabii ki neyin doğru olduğuna dair kendi görüşümüze göre, makul bir şekilde mümkün olduğunda ana dili konuşanları haklı kılan yabancı cümlelere doğruluk koşulları atamak" yoluyla ilerler.¹⁰⁹ Böyle bir yaklaşımın hegemonik sonucu şudur: "[Eğer]bir yaratığın sözlerini ve diğer davranışlarını, kendi standartlarımıza göre büyük ölçüde tutarlı ve doğru bir dizi inancı açığa vuracak şekilde yorumlamanın bir yolunu bulamazsak, o yaratığı inançlara sahip olmak ya da herhangi bir şey söylemek olarak rasyoneldir."¹¹⁰ Hayırseverlik yorumbiliminin rasyonalist uygulaması, yanlış bir ifadeyi yanlış doğruluk-koşullu bağlamla bütünleştirmek gibi basit bir hata yapar. Hem antropolojideki entelektüalist gelenek hem de bilgi sosyolojisi, bu hatayı işaret etmek ve düzeltmek için, bazen pragmatist gelenekte formüle edilen insan etkileşimi kavramlarından yararlanarak, bazen yararlanmaksızın kalfalık çalışması gerçekleştirdi. Bu düzeltmeler olmadan, hayırseverlik yorumbilgisi, gerçekliğe dair kökten farklı perspektifler yerine, her zaman zaten doğru olduğu kabul edilenlerin onaylarını üretir. "Yalnızca derin bir ortak mutabakatı paylaştığınız şeyi anlayabilirsiniz" ilkesini takip ederek "başkası ile kendiniz arasındaki anlaşmayı en üst düzeye çıkarır veya optimize eder".¹¹¹ Bu standarda göre, Maniheizm yalnızca kesilmiş bitkilerin çıgııklarını duyanlar ve Tanrı'nın midelerine ihtiyaç duyduğuna dair içsel bir hisse sahip olanlar tarafından anlaşılabilir; veya böyle bir bağlantının olmadığı anlaşılman Maniheizm, bu tür yönlerin daha kabul edilebilir gerçekleri aktarmanın şiirsel yolları olarak kabul edildiği bir anlayıştır. Belirli bir durumda metaforik yorumlayıcı varsayımın doğru olması için, diğerinin eyleminin, ifadeden (metaforun aracı) ziyade varsayılan anlamı (metaforun neyi amaçladığını) yansıtmaması gerekir. Ancak diğeri, ifadenin harfi harfine anlaşıldığını iddia ettiğinde "ein etwas am leibe" 263

--- SAYFA 293 ---

metaforik yorum çürütülmüştür, çünkü Andras Sandor'un net bir şekilde ifade ettiği gibi, "Hiçbir şeyin tanınmadığı yerde hiçbir metafor oluşmaz... [T]burada bilinçdışı metafor diye bir şey yoktur."¹¹² Bu dikta, dinsel verilerin büyük bir kısmını inatçı bir durumda bıraktığı için, ritüel -yorumlayıcı yağmacı-küçümsenmiş veya marjinalleştirilmişken, Jonathan Z. Smith'in belirttiği gibi, mitolojiye büyük ölçüde edimsel bağlamından yalıtılmış olarak bakılmıştır. kaydetti.¹¹³ Vurgulamak istediğim şey, bir şey için sadece bir topluluğun sözüne güvenmemizi önermiyorum; Dini uygulamaların söylenmemiş yönlerini analiz etme ve ortaya çıkarma yeteneğimizden vazgeçtiğimizi savunmuyorum. Ama ben şunu söylüyorum: Bir topluluk içindeki bireyler ve onun kolektif kişiliğindeki topluluk, kendi iddialarıyla tutarlı bir şekilde hareket ettiğinde, eylemde tarihsel bir nedensellik olur. Yaşamın özünün ritüel seslendirmelerle metabolize edilip cennete aktarılamayacağını pekala "bilebilir", ancak Maniheist dünyada bu süreçler mevcuttur, çünkü onların gerçeklik hakkındaki söylemleri dünyayı bu şekilde tanımlar.¹¹⁴ Eğer bir söylem içindeki ifadelerin karakterini (yerini ve rolünü belirlemek) belirlemek veya bir söylemdeki ifadeler arasındaki ayırt edici ilişkileri analiz edip belirlemek istiyorsak, söylemi kendi terimleriyle, kendi epistemesi içinde ele almalıyız. Sandor ikna edici bir şekilde şunu ileri sürmüştür: "Önergeler, metaforik olarak anlaşılmadıkları ve amaçlanmadıkları kabul edildiğinde metaforik olarak anlaşılmamalıdır... Eğer belirli kişilerin kendi yüklemelerini anlamlandırmak için metaforik aktarıma ihtiyaçları yoksa, böyle bir aktarıma sığınmamalıyız."¹¹⁵ Bir ifadenin kendi söylemi içinde kabul edilen anlaşılabilirliğini inkar etmek, "sadece bir başkasının bakış açısına göre bir inkar olacaktır." ¹¹⁶ Maniciler, sindirimin besinlerin dışkıdan ayrılması olduğu gibi, kurtuluşun amacının da iynin kötünden ayrılması olduğunu öğretmiş olsalardı, "kurtuluş sindirimdir" derken mecazi olarak konuşuyor olurlardı. Bu, başka bir söylemden gelen ifadelerin aktarımıyla anlaşılır bir analogik modelin inşası olabilirdi. Ama Maniheistlerin yaptığı gibi, kurtuluşun Seçilmişlerdeki sindirimin ürünü olduğunu, sindirimin aslında iynin kötünden ayrılması olduğunu, çünkü hem iynin hem de kötünün yiyeceklerimizde birbirine karışmış maddi maddeler olduğunu, saf sindirimin iyi maddeyi kötü maddeden ayırıp onu serbest bıraktığını, sindirimin sadece vücut için besin üretmediğini, aynı zamanda bunu daha da artırarak onu bilinçli, ilahi bir sızıntıya dönüştürdüğünü söylemek bambaşka bir şeydir.

--- SAYFA 294 ---

ölçülebilir.¹¹⁷ Bu artık metafor (ya da bir şeyi diğerinin terimleriyle ifade etme) değil; bu özdeşleşmedir -gerçekliğin doğrudan bir tanımı olarak ifade edilir.¹¹⁸ Maniheizm'in çağdaş eleştirmenleri, Maniheist ifadelerde metaforik veya alegorik anlamın yokluğuna sıklıkla dikkat çekerler. Simplicius şöyle anlatıyor: Bazı sütunlardan bahsediyorlar ama onları "gökyüzü ve yeri bir arada tutan şey" olarak almıyorlar, çünkü alegorik olarak söyledikleri hiçbir şeyi anlamamanın doğru olmadığını düşünüyorlar, ancak bilge adamlarından birinin bana bildirdiği gibi sağlam taştan yapılmış ve oyulmuş olanlar (sütunlar). . . . Efsane olarak adlandırılmaya değmeyecek bazı harikalar üretiyorlar. Ancak bunları mit olarak kullanmazlar ve başka bir anlamları olduğunu da düşünmezler, söyledikleri her şeyin doğru (yani gerçek) olduğuna inanırlar.¹¹⁹ Maniheist episteme, söylemlerini kendi çağdaşlarından olduğu kadar bizimkinden de farklı kalıplarda düzenlemiş ve dünyaya dair kavrayışı hem dini olarak kabul ettiğimiz geleneklerle hem de bilimsel olarak adlandırdığımız geleneklerle çatışmıştır.¹²⁰ Maniheistler Metaforun ne olduğunu çok iyi biliyordu ve metaforları hem şiirde hem de düzyazıda sıklıkla kullanıyordu. Ancak kozmolojileri, antropolojileri ve soteriolojileri aynı zamanda yorumsal olarak tartışmaya açık olmayan somut, gerçek ifadelerle de sahipti. "Mani, Son Peygamber olduğu ve insanlığa son vahyi getirdiği için, onun mesajının yorumlanması veya tefsiri için yer kalmamıştı. Bu nedenle Maniheistlerden, onun apodiktik sözlerine ve efsanevi öğretilerine au pied de la lettre inanmaları istendi."¹²¹ Aslında, topluluğun, yorumu metaforlaştırarak kendi ayrıntılı ideolojisini yabancılar için kabul edilebilir hale getirememesi veya bunu yapmak istememesi, Maniheist kimliğinin karakteristik ve kötü şöhretli bir özelliğiydi. Maniciler. . . Maddi tutkularını terk ettiklerinde Maniheist olmayı bırakırlar. . . . Antik çağlardan kalma kitaplarda mecazi olarak öğretilen ilahi gizemler, sonuncu olacak olan Maniheus'un çözmesi ve göstermesi için saklanmıştı; ve ondan sonra Tanrı'dan başka bir öğretmen gelmeyecek, çünkü o rakamlarla ve benzetmelerle hiçbir şey söylemedi, ama... . sade ve basit terimlerle öğretilir. Öyleyse . . . Maniciler. . . başvurabileceğiniz hiçbir yorum yok.¹²² "ein etwas am leibe" 265

--- SAYFA 295 ---

Bu doğrudan ifadeler belirli fiziksel uygulamaları temel alıyordu ve aslında bunu ancak gerçekliğin birebir tanımları olarak kabul edildikleri sürece yapabilirlerdi. Yanlış Tanıma En sonunda Durkheim'dan türeyen "yanlış tanıma" veya "gizemlendirme" teorileri, ritüelin yorumlanmasında popüler ve modern bir seçenek olmaya devam ediyor.¹²³ Ritüelleri gerçekleştirenlerin, yaptıkları şeyin gerçek doğasını bilmedikleri, yani ritüel davranışta yalnızca modern bir Batılı bilim insanının (veya en azından bazı kültürel yabancıların) algılayabileceği bir gerçekliğin bulunduğu, bu bakış açısının tüm varyasyonları için aksiyomatiktir. Catherine Bell, ritüelleştirmenin kendisini bir yere, olaya, güce, soruna veya geleneğe yanıt olarak gören bir eylem biçimi olduğunu yazarken bu geleneğe mensuptur. Kendisini bu koşullar altında yapılacak doğal veya uygun şey olarak görme eğilimindedir. Ritüelleştirme, etkin bir şekilde yeri, gücü, olayı ve geleneği nasıl yarattığını, yanıt verdiği koşulları nasıl yeniden tanımladığını veya ürettiğini görmez. Kendi eylemlerinin, ana deneyim alanları (beden, topluluk ve kozmos) arasında uyum hissini sağlayacak şekilde koşulları nasıl yeniden düzenlediğini ve yorumladığını göremiyor. Ritüelleştirmenin sonu, bir sorunsalın düzeltilmesidir. Bu amacı gerçekleştirme sürecinde, yani sorunsalın kendisini dönüştürme sürecinde ne yaptığını görmez.¹²⁴ O halde "Yanlış tanıma", ritüel failerin tepki verdikleri gerçek sorunlu durumların içgüdüsel ama bilinçsizce farkında olduklarını, ancak bilinçli olarak yalnızca ikame, yanlış veya maskeleyici sorunsalların farkında olduklarını ima eder. Sorunlu durumların ritüel çözümleri, uygulayıcılarının anlamadığı, ancak bazı Darwinci uyarlamalardan yararlandığı şekillerde işler.¹²⁵ Yerli gerekçeler, post hoc, keyfi ve gereksiz olarak kabul edilir. Ritüelcilerin yaşadıklarına inandıkları ve içinde hareket ettikleri evren, bu yorumlama stratejisini benimseyenlere göre, kurmaca ve yanıltıcıdır. Yanlış tanıma teorisine, sonuçta G. H. Mead'in pragmatist analizinden türetilen gözlemlerle meydan okunabilir. Teori, (tesadüfen başka insanlar tarafından algılanamayan) gerçek, dolayısıyla bir gerçekliği algılamaya yönelik pozitivist bir iddiayı ve bunun sonucunda insan davranışında öznelliğin rolünün reddedilmesini içerir. Kısacası, yanlış tanıma teorisi,

--- SAYFA 296 ---

bilinçli beyni davranış açısından gereksiz kılan bir insan doğası teorisi geliştirmiştir. Ancak bu teoriye karşı, algılanan ortamlar biçimindeki hayali ve yanıltıcı evrenlerin eylemi şekillendirdiğini yinelemeliyim. Akademisyenler başka bir durumun gerçek olduğunda ısrar ederken ritüelistler dikkatlerini bir duruma yönlendirirlerse, birinin bizim için nesnel önceliğe sahip olduğu, ancak diğerinin (ve yalnızca diğerinin) ritüelistin davranışını açıklama konusunda açıklayıcı güce sahip olduğu bir perspektif çatışmasıyla karşılaşırız.¹²⁶ İçgüdüsel olmayan, kültürel olarak aktarılan davranış, algılanan bir çevreye yanıt olarak ortaya çıkar ve işlemek için dikkat ve tanınma gerektirir. İçgüdüsel eylem kategorisine ya da pasif çevresel etkiler alanına asimile edilemez.¹²⁷ Ritüeller, yorumladıkları duruma tepki verirler ve aslında kendilerinde olmayan, tepkilerini ortaya çıkaracak hiçbir yolu olmayan bir duruma tepki verdikleri iddia edilemez. Yanlış tanımayı öne sürenlerin hiçbirisi, bireyin bir durumu aynı anda hem algılamasını hem de algılamamasını sağlayacak yeterli bir mekanizma sağlamaz.¹²⁸ Dolayısıyla, ritüelin yanlış tanıma teorisi temel bir tarihsel yanılgıyı işler; yani, ritüel davranışın tüm tarihsel etkilerinin sözde yanlış tanıma alanı içinde meydana geldiğini, dolayısıyla bu yanlış tanımanın dışındaki herhangi bir gerçekliğin tarihsel olarak önemsiz olduğunu hesaba katmamaktadır. Varsayılan bir yanlış tanıma yoluyla davranışın alternatif yorumlarını sunma çabaları da tarihsel kaynakların karakterine aykırıdır. Modern araştırmacının, tarihsel kaynaklarda kanıtlanan durumun yanlış olduğunu ve ilgili tarihsel aktörler tarafından kanıtlanmamış (çünkü algılanmamış) başka bir durumun doğru olduğunu herhangi bir onay umuduyla iddia etmesi mümkün değildir. Bir kaynağın tarihin yeniden inşası için kanıtlayıcı temel sağlaması gerekir, aksi halde bu sadece bir kurgu haline gelir. Eğer böyle bir teori işe yarayacak olsaydı, bunu ancak etnografik durumlarda yapabildi; tarihsel koşullar böyle bir yaklaşıma uygun değildir. Tarihçilerin kaynaklarının önyargılarını aşma veya bu kaynakları üretenlerin gözlemlemediği herhangi bir şeyi gözlemeleme şansı çok azdır. Bu nedenle, tanıklık edilen şeyin, kanıtlanmayan başka bir şeyin yanlış tanınması olduğuna dair herhangi bir iddia, tamamen toplumlara ve kültürle ilişkin çağdaş etnografik gözlemlerle analojiye dayanır. Başka bir deyişle, böyle bir teori, aynı nesneyi veya durumu her zaman ve yerde aynı şekilde, yalnızca evrensel olarak yanlış tanımakla kalmayıp aynı zamanda yanlış tanıyan, değişmez bir insan doğasının olduğunu varsayar. Böyle bir iddianın varsayılması değil, kanıtlanması gerekir; ve kanıtların üstünlüğü buna karşı görünüyor. "ein etwas am leibe" 267

--- SAYFA 297 ---

Son olarak, mistikleştirme ve yanlış tanıma teorilerinin yalnızca insan doğasının değişmez yasalarını ortaya çıkarmaya çalışma amacına hizmet ettiği ve bize belirli zamanlarda belirli topluluklar hakkında hiçbir bilgi veremediği söylenebilir. Bir pragmatist olarak statik, değişmez kanunlar fikrine güvenmiyorum. Ama daha da önemlisi, bir tarihçi olarak ben insanların hareket ettiği gerçeğiyle değil, onların belirli zamanlarda, belirli koşullar altında, belirli şekillerde hareket ettikleriyle ilgileniyorum; kültürü ve tarihi yaratan da insanların farklı davranış biçimleridir. İnsanlar biyolojik ve çevresel verilerini sürekli olarak yeni düzenlemeler halinde yeniden düzenler ve yeniden paketlerler ve insan bilimlerinin incelediği materyali oluşturan da, bir topluluğun algılanan gerçekliği tarafından şekillendirilen bu düzenlemelerdir. Hiçbir şekilde topluluklar içindeki gizli güçlerin işleyişini ya da toplumsal yaşamın biyolojik, çevresel, ekonomik ve bir nüfus tarafından açık bir düzeyde kontrol edilemeyen diğer faktörler tarafından yapılandırılmasını inkar etmek istemiyorum. Bunun yerine, insanlar tarafından üretilmiş uygulama sistemlerini duman ve ayna olarak göz ardı edilmekten korumak istiyorum. Kültürler, kasıtlı ve kasıtsız faktörlerin bir kombinasyonu tarafından ortaya çıkar ve korunur; bunların hiçbiri tek gerçeklik olarak yüceltilemez. John Hughes bu noktayı muhteşem bir şekilde ortaya koymuştur: Dolayısıyla, kabile kendileri için yağmur yağdırmak üzere tasarlanmış bir "yağmur dansı" yapıyor olsa da, antropolog onların aynı zamanda "kabile normlarını yeniden onayladıklarını" iddia edebilir. Farkında olmadan "kabile normlarını yeniden onaylıyor" olabilirler, ancak bunu kendilerinin yaptıklarını söyledikleri şeyin yerine yapmıyorlar. Her ikisini de birbiri ardına yapıyorlar.¹²⁹ İnançlar, nesnel olarak doğru oldukları için değil, nesnel olarak kabul edildikleri için, bireylerin kesinlikle gerçek güdüler oldukları için değil, bireylerin gerçek güdüler onları açıkça çağırmaya ve onlara göre hareket etmeye yönlendirdiği için insanlık tarihini şekillendirir. Alistair MacIntyre'in sözleriyle, "Bir failin inançlarıyla uyumlu eylemler, inançların kendisinden başka bir açıklamaya ihtiyaç duymaz."¹³⁰ Özneli Söylem Eski Babililer, tanrıların göklerinde öyle düzenli kalıplar ve aralıklarla geçişini izlediler ki, onların hareketlerini takip edip tahmin edebildiler.

268 MANİKE VÜCUT

--- SAYFA 298 ---

Modern gökbilimciler bu eski kayıtları, yıldızlar, gezegenler ve kuyruklu yıldızlar olarak adlandırdıkları kişilikleri veya iradeleri olmayan fiziksel bedenlerin hareketlerinin uzun vadeli modellerini üretmek için kullanabiliyorlar. Bu nasıl mümkün olabilir? Babililer göklerinde tanrıların olduğunu düşünmekte kesinlikle yanılıyorlardı; o halde bu hatalı metinlerden somut bilim yapmak için nasıl yararlanabiliriz? Bu örnek basmakalıp görünebilir ancak çeviri ve anlama konusundaki tarihsel mücadelenin tam kalbini kesiyor. G. H. Mead ilk olarak öznel gerçeklikler kavramını açıklamak için bu örneği ortaya koydu.¹³¹ Geçmiş bugüne nasıl dahil ettiğimize dair pragmatist açıklaması, Foucault'nun boyunduruk altına alınmış bilgiler kategorisi kisvesi altında ikinci bir hayata kavuştu.¹³² Bu iki tartışmayı birbirine yeniden bağlamak için, Mead ve Foucault'nun şeylerin geçmişteki yorumlarının devam ettiği yönündeki ortak gözlemine atıfta bulunmak için tabi söylem ifadesini türettim. Mizahi eskimişliğin bir tür marjinal varoluşunda; öncelikle kendilerine özgü terimlerle anlaşılırlar, ancak egemen söylemin "gerçek" nesnelere dolaylı bir şekilde bağlı oldukları kabul edilir. Mead'in fenomenal veya insanın algıladığı dünyaya ilişkin analizine göre nesnel gerçeklik, toplumsal fikir birliğine sahip olandır. Konsensüs değiştiğinde, eski nesnel gerçeklik öznel alana kaydırılır.¹³³ Şimdilik önceki nesnel gerçekliklerin anısını öznel gerçeklikler olarak saklıyoruz ve bunları kendi nesnel algılarımıza karşılık gelen önceki, farklı ve örtük olarak yetersiz algılar olarak açıklıyoruz. Bu öznel gerçeklikler, onları nesnel olarak gerçek kabul eden geçmiş insanların davranışlarının açıklanmasına yardımcı olur. Bu onların tarihsel açıklayıcı gücüdür. Din araştırmalarıyla uğraşan bazı kişilerin yaptığı hata, dünyamızda onları subjektif kılan gerçekliklerin özelliklerini inkâr edip, bu gerçeklikleri nesnel olarak telafi etmeye çalışmaktır. Geçmiş nesnel -şimdi öznel- gerçekliklerinin seçici olarak yeniden tanımlanması, onları geçmiş eylemleri etkileme araçlarından arındırarak, onları tarihsel açıklayıcı güçlerinden yoksun bırakır. Bu araçlar, şeylerin şiirsel karakterizasyonundan ya da başka şeylere sembolik göndermelerden ya da başka gerçekliklere yönelik maskelerden ziyade, tam da onların gerçek algıları olarak zorlayıcı statüleriydi. Bütün bilim tarihi birbirini takip eden hipotezlerle doludur; her hipotez rasyoneldi ve deneyimde somutlaştığında gerekli bir düzendi, ancak daha sonra gelen bir hipotez bunun yalnızca bir alternatif olduğunu gösterdi. Elbette daha sonraki hipotezin "ein etwas am leibe" olduğuna dair kanıt

269

--- SAYFA 299 ---

eski dünyanın bakış açısından yeni bir şeydi onunla birlikte. Bu yeni unsurun her zaman orada olduğu ve dolayısıyla bu hipotezin rasyonel düzeninin onun zorunluluğuyla birlikte iş başında olduğu, yeni durumun doğal varsayımıdır. Ancak yeninin, geldiği dünyanın deneyiminde yeni olduğuna şüphe olamaz. Metafiziksel olarak bu deneyimlerin, yeni gibi görünen unsurun varlığını dışladıkları, bu unsurların gerçekte mevcut olduğu ölçüde öznel olduğunu ve dolayısıyla yeni hipotezle elde edilen zorunluluğun, fark edilmese de eski hipotez altında etkili olduğunu varsayıyoruz. . . . Olası alternatif görüş, her perspektifin kendi içinde gerçek olmasıdır. Orada bulunan bireylerin yaşadığı deneyimler fiziksel olarak gerçektir. Daha sonra bu deneyimler varsayımsal olarak yorumlanır ve hipotezler işe yaradığı sürece gerçeklik yargısına varılır.¹³⁴ Geçmiş kültürlerin nesneleri, davranış sistemleri içinde göstergeler olarak iş görüyordu; dikkati yönlendirmek, tepkileri teşvik etmek, prosedürleri harekete geçirmek. Bu tür sistemlerle bütünleşmeleri, aslında oldukları nesneler olarak bu tür sistemler içinde ortaya çıkmaları, onlara yalnızca gerçek olarak yorumlandıkları spesifik bağlam dahilinde bir anlam verir.¹³⁵ Standartlarımıza göre doğru olup olmadıkları (tecrit edilmiş, işlevsel bağlamlarından ayrılmış veya bir başkasına kaydırılmış) geçmiş insan davranışlarında oynadıkları rol açısından tamamen önemsizdir.¹³⁶ Tanrıların, mistik deneyimler, mülkler, vizyonlar, hatta şifalar, sözde nesnel veya ampirik olarak doğrulanabilir bir standart tarafından doğrudur. Dini davranış büyük ölçüde neyin doğru olduğuna dair algılar ve inançlar tarafından belirlenir ve bu dini davranış da toplum, ekonomi, politika, sanat vb. alanlardaki diğer davranış ve alanları etkiler. Geçmişte algılanan gerçekliği reddedebiliriz, ancak algılanan gerçekliğin gerçek olarak kabul ettiğimiz nesneler üzerindeki etkileri bizim için gerçektir. Elbette, son zamanlarda yalnız sosyopatların eylemlerinde açıkça görüldüğü gibi, bireysel, kendine özgü algı dizileri bile tarihi etkiler. Kendini anlama ve eylemden oluşan bütün bir kozmos, kendisini tüm popülasyonlarda yeniden üreten bir sisteme başarılı bir şekilde yükseltildiğinde, etki buna bağlı olarak daha büyük olur. Bir dini topluluğun kutsal metin geleneğini analiz ederken, anahtar bir ifadenin yüzyıllar boyunca yanlış tercüme edildiğini ve bunun sonucunda da kutsal metinlerde geçerli olan bir uygulamanın yürürlükte olduğunu keşfettiğimizi varsayalım.

--- SAYFA 300 ---

doğru tercüme edilmiş ve anlaşılmış olması geçerli değildir. Şimdi ve gelecekte dinin uygulanma biçimini değiştirebilecek, ancak geçmişte olup bitenlerle kesinlikle hiçbir ilgisi olmayan bir keşif yaptık. Eğer yeni keşfedilen "doğru" okumaya pasajın gerçek anlamı olarak bakarsak, o zaman yanlış tercümeye dayalı olarak dinin tarihsel uygulamasını geçersiz kılmış oluruz. Gerçeği anlama heyecanımız ve şevkimiz içinde bu yanlış çeviriyi bir şekilde unutursak, önceki kuşakların tuhaf ve asılsız gibi görünen davranışlarını açıklayamayız. Yalnızca onların bildiklerini bilerek veya bildiklerini bilerek onların uygulamalarını anlamlandırabiliriz. Elbette "daha iyi" okumaya ilişkin bilgiyi koruyoruz, ancak onların davranışlarını eylemin sonucu olarak "daha kötü" okumaya göre yerleştiriyoruz. Bu şekilde tabi olunan söylemi daha sonraki, daha geniş dünya kurgumuzda hesaba katmayı başarıyoruz.¹³⁷ Bu tabi tutulan söylemlerin dünyamızdaki yeri konusunda dürüst olalım. Fikir birliği onlara karşıdır ve bu nedenle nesnel gerçeklikler değildirler. Bizim bakış açımıza göre, insanlık tarihindeki diğer düzinelerce dini topluluk gibi Maniheistlerin yaşamları da evrenin nasıl çalıştığına ve bu konuda neler yapılabileceğine dair hatalı anlayışlara dayanıyordu. Bizim "gerçek" dünyamız oldukça farklı ve görünen o ki Maniheistlere yer yok. Ancak bizim hata olarak kabul ettiğimiz şeyin üzerine inşa ettikleri insan yaratıcılığının ilham verici yaratımını düşünün. Dünyanın, yaşam enerjilerini acıdan, çatışmadan ve ölümden gerçekten kurtarabilecekleri bir yer olduğuna inanarak üstlendikleri sevgi, şefkat ve evrensel empati emeğini düşünün. Geçmiş kültürleri tablolar gibi duvara asabilseydik Maniheizm bir başyapıt olurdu. Tabi kılınmış söylemler nesnel bir tarih yaratır ve eğer şanslıysak bu tarihin izleri bu yabancı dünyaların tadına varmamız ve hatta belki de bu dünyalarda tamamen ve tamamen gerçekten gerçek olanda yaşadığımızı dair kendi kendinden emin varsayımımıza meydan okuyan bir perspektif bulmamız için yeterlidir. En azından bize, insan gerçekliğinin görünüşte sabit olan gerçeklerinin ne kadar muhteşem bir şekilde şekillendirilebilir olduğuna dair bir görüş sağlıyorlar. Ve işte burada bir değişiklik var. Eski Yunanlılar dünyanın yuvarlak olduğunu biliyorlardı; daha sonra ortaçağ kozmografisi bunun düz olduğuna dair güvence verdi. Bugün Yunan kozmografisinin Orta Çağ'a tabi tutulan söylemi yeniden nesnel gerçeklik haline geldi. Gelecekteki tarihin buna benzer ne sürprizler barındıracağını kim bilebilir? "ein etwas am leibe" 271

--- SAYFA 301 [Görsel / Boş] ---**--- SAYFA 302 ---**

Metinsel Referanslar Tablosu Archelaus'un İşleri: Bkz. Hegemonius. al-Biruni, Athar-ul-Bakiya (Eski Milletlerin Kronolojisi): İngilizce çevirisi için bkz. Sachau 1879. al-Biruni, Hindistan: Sachau 1888. Alexander of Lycopolis: Horst ve Mansfield 1974. Augustine, Confessiones: Pine-Coffin 1961. ———, Contra epistulam fundamenti: Schaff 1983, 129-50. ———, Contra Faustum: Schaff 1983, 155-345. ———, Contra Fortunatum: Schaff 1983, 113-24. ———, De duabus animabus: Schaff 1983, 95-107. ———, De haeresibus: Müller 1956. ———, De moribus manichaeorum: Schaff 1983, 69-89. ———, De natura boni: Burleigh 1953, 326-48; Schaff 1983, 351-65. ———, De utilitate credendum: Burleigh 1953, 291-323 ———, De vera Religionum: Burleigh 1953, 225-83. ———, Casulanus'a Mektup 36: Parsons 1951. ———, Deuterius'a Mektup 236: Parsons 1956. Bölüm 5554: Sundermann 1985. Ch/U 6618: Le Coq 1922 (Nr. 29), 43; Zieme 1975 (Nr. 23), 54-55. Bölüm/U 6814: Zieme 1975 (Nr. 12), 34-36. Ch/U 6818: Zieme 1975 (Nr. 11), 33. CMC: Bkz. Köln Mani Kodeksi. Köln Mani Kodeksi: Koenen ve Römer 1988. Özet: Chavannes ve Pelliot 1913, 105-16; Haloun ve Henning 1952.

--- SAYFA 303 ---

Ephrem Syrus, Mani'ye Karşı: Mitchell 1912, cilt. 2; Reeves 1997 (seçimler). ———, Hypatius: Mitchell 1912, cilt. 1; Reeves 1997 (seçimler). Gy'n Wyfr's: Bkz. Sundermann 1997. Hegemonius, Acts of Archelaus: Roberts ve Donaldson 1987. Homilies: Polotsky 1934. Hymnscroll: Tsui Chi 1943. Kephalaia: Böhlig 1966; Gardner 1995; Polotsky ve Böhlig 1940. Kephalaion: Bkz. Kephalaia. M 1: Müller 1912a. M 2.I: Andreas ve Henning 1933, 301-6; Sundermann 1981, Metin 1. M 2.II: Andreas ve Henning 1934, Metin a. M 7: Andreas ve Henning 1934, Metin g. M 11: Waldschmidt ve Lentz 1933, 556-57. M 14: Waldschmidt ve Lentz 1933, 547-48. M 28.II: Andreas ve Henning 1933, 312-18. M 33: Andreas ve Henning 1934, Metin h. M 35: Henning 1943, 71-72. M 36: Andreas ve Henning 1933, 323-26. M 39: Andreas ve Henning 1934, Metin m. M 42: Andreas ve Henning 1934, Metin i. M 45: Sundermann 1973 (Metin 26), 89-90. M 47.II: Sundermann 1973 (Metin 25), 86-89. M 49.I: Sundermann 1981, Metin 5.1. M 74.I: Müller 1904, 75-77. M 77: Andreas ve Henning 1934, Metin n. M 83: Sundermann 1997. M 95: Andreas ve Henning 1933, 318-20. M 101 + M 911: Henning 1943 (Metin A), 56-65. M 113: Henning 1936a (Metin a), 41-42. M 114: Henning 1936a (Metin d), 46-47. M 131: Henning 1936a (Metin b), 42-45. M 135: Henning 1945b. M 139.II: Henning 1936a (Metin f), 48-51. M 174: Waldschmidt ve Lentz 1933, 555-56. M 177: Müller 1904, 88-90. M 221: Sundermann 1973 (Metin 36), 102-4. M 259c: Morano 1982, 12; Sundermann 1997. 274 METİNSEL REFERANS TABLOSU

--- SAYFA 304 ---

M 311: Müller 1904, 66-67. M 388: Müller 1904, 28-29. M 395 + M 5865: Henning 1936a (Metin b), 43-44. M 453c: Waldschmidt ve Lentz 1933, 552. M 454.I: Andreas ve Henning 1934, Metin q. M 496a: Boyce 1960, 33. M 529: Waldschmidt ve Lentz 1933, 552. M 546: Sundermann 1999. M 549: Henning 1944, 142-43. M 580: Sundermann 1973 (Metin 37), 104-6. M 680: Waldschmidt ve Lentz 1926, 94-97. M 722: Boyce 1952, 446-47. M 729.I: Andreas ve Henning 1933, 330-33. M 731: Müller 1904, 32-33. M 738: Waldschmidt ve Lentz 1933, 561-62. M 798a: Waldschmidt ve Lentz 1933, 559-60. M 801: Henning 1936a, 18-41. M 1224: Gershevitch 1980a. M 5779: Henning 1936a (Metin c), 45-46 (TI D 123 gibi). M 5794.I: Andreas ve Henning 1933, 295-97. M 5794.II: Sundermann 1981. M 5815: Andreas ve Henning 1934, Metin b. M 6020: Henning 1965. M 6062: Sundermann 1981. M 6650: Waldschmidt ve Lentz 1926, 115-16. M 7420: Sundermann 1985a (Metin b), 19-33. M 7980-7984: Hutter 1992. M 8251: Andreas ve Henning 1933, 308-11. MIK III 4974: BeDuhn 1999b, No. 36. Monastery Scroll: Geng 1991. an-Nadim, Fihrist: Dodge 1970. Papyrus Rylands 469: Roberts 1938. Pelliot Chinois 3049: Hamilton 1986 (Nr. 5), 37-53. Pelliot Chinois 3072: Hamilton 1986 (Nr. 8), 63-66. Pelliot Chinois 3407: Hamilton 1986 (Nr. 6), 55-56. Pothi-Kitabı: Clark 1982. Mezmur Kitabı: Allberry 1938a. METİNSEL KAYNAKLAR TABLOSU 275

--- SAYFA 305 ---

S 13 + S 9: Henning 1932, 214-28. /Obuhrag0n: MacKenzie 1979, 1980. Işık Üzerine Vaaz Nous: Sundermann 1992. Ruh Üzerine Vaaz: Sundermann 1997. So 10202: Morano 1982. So 18220: Sundermann 1981, Metin 3.2. So 18221: Morano 1982. T II D 119: Klimkeit ve Schmidt-Glintzer 1984. T II D 171: Le Coq 1911, 25-30. T II D 173a: Le Coq 1911, 7-10. T II D 173b,2: Le Coq 1922 (Nr. 6i), 11-12. T II D 173c,1: Le Coq 1922 (Nr. 6ii), 12. T II D 173d: Le Coq 1911, 15-17. T II D 175,2.I: Le Coq 1922 (Nr. 13ii.I), 31. T II D 178.I: Le Coq 1919, 12-13. T II D 178.II: Le Coq 1922 (Nr. 12), 29-30. Tebessa Kodeksi: BeDuhn ve Harrison 1997. Theodore bar Konai, Scholia: Jackson 1932. TM 148 + TM 165 + TM 177 + TM 183 + U 60: Le Coq 1922 (Nr. 20), 38. TM 159: Le Coq 1922 (Nr. 17), 36. TM 164 + TM 174: Le Coq 1922 (Nr. 27), 41-42. TM 169: Le Coq 1922 (Nr. 21), 38-39. TM 170: Le Coq 1922 (Nr. 22), 39. TM 276: Bang ve Gabain 1929, 411-22. TM 298: Le Coq 1922 (Nr. 4), 9-10. TM 351: Morano 1982, 10-34. TM 393: Henning 1944. TM 417: Le Coq 1922 (Nr. 15), 33-35. TM 423: Klimkeit ve Schmidt-Glintzer 1984. TM 512: Le Coq 1922 (Nr. 11), 28-29. TM 748 + TM 152 + TM 152a + TM 181a: Bang ve Gabain 1928. Ts'an-ching: Chavannes ve Pelliot 1911. U 52 (T II D 78j.I): Le Coq 1922 (Nr. 9x), 27. U 196: Zieme 1975 (Nr. 13), 36-38. U 197: Zieme 1975 (Nr. 13), 36-38. U 198: Zieme 1975 (Nr. 13), 36-38 Xu0stu0n3ft: Asmussen 1965. 276 METİNSEL REFERANS TABLOSU

--- SAYFA 306 ---

111555 NOTLAR Önsöz 1. Tardieu 1981 dört bölüm içerir ("Mani", "Kitaplar", "Topluluk" ve "Pantheon"); bu bölümün toplulukla ilgili bölümü kilise hiyerarşisini, Seçilmişlerin ve Denetçilerin ahlaki kurallarını ve "ayin"i (yalnızca Bema festivalinde) kapsar, ancak kurtuluş hakkında hiçbir açıklama sunmaz. Daha tipik olanı, kurtuluşun mutlu sonucunun bildirildiği (kurtarıcı veya Işığın Bakiresi, ölümlerin ruhuyla ödülleriyle buluşur ve ona ışık diyarına kadar eşlik eder) bunun nasıl başarıldığına dair herhangi bir açıklama yapılmadan bildirildiği Widengren 1965 gibi çalışmalardır. 2. 1974 Kararnamesi bu yaklaşımın bir örneğini sunar; örneğin, "Vahiy yoluyla ruh Aydınlanmaya ulaşır ve bu Işıktaki, kayıp Krallığa yeniden kavuşturulur" (92). 3. "Konuşma Eylemlerinin Tarihsel Değerlendirilmesi: Austin ve Skinner'ın Din Araştırmaları İçin Açıklamaları", Din Çalışmalarında Yöntem ve Teori (yakında çıkacak). 4. H.-C.'ye göre. Puech, "Maniheizm, gnostik tipte bir dinin bulabildiğimiz en mükemmel örneğidir" (Puech 1972, 523). Bu iddiaya karşı çıkarken, anlamının bir bilim adamından diğerine değişkenlik gösterdiği bilinen "gnostik" terimiyle neyi kastettiğini tanımlamam gerekiyor. Bu kitabın amaçları doğrultusunda, sadece Puech'in kendisi tarafından sunulan tanımı kullanacağım; Puech, "tüm gnoseslerde... benliğin ve Tanrının bilgisinin kendi içinde kurtuluşun kesinliğini içerdiğini" belirtir (Puech 1972, 554). Bölüm 1. Geçmişten Gelen 1. En iyi açıklama Ries 1988'inkidir. 2. Bunlar arasında Hippo'lu Augustine'in Maniheizm karşıtı külliyatı (dördüncü yüzyılın sonları ve beşinci yüzyılın başları), Salamis'li Epiphanius'un Panarion'u (dördüncü yüzyıl), Kudüslü Cyril'in Katecheses'i (dördüncü yüzyıl), başka türlü bilinmeyen Hegemonius'un Acta Archelai'si (dördüncü yüzyılın başları) ve Bostralı Titus ve Thmuisli Serapion'un (her ikisi de dördüncü yüzyıl) Maniheizm karşıtı incelemeleri ve ayırca

--- SAYFA 307 ---

Orta Platoncu Lycopolis'li İskender Maniheistlere karşı (dördüncü yüzyılın başları). 3. Örneğin, Ephrem Syrus (dördüncü yüzyıl), Theodore bar Konai (sekizinci yüzyıl) ve Thmuis'li Serapion ile Bostralı Titus'un yeni el yazmaları. 4. An-Nadim, Fihrist ul-ulum (onuncu yüzyıl) (Dodge 1970); al-Biruni, Athar-ul-Bakiya (Sachau 1879) ve Hindistan (onbirinci yüzyıl) (Sachau 1888). 5. Chavannes ve Pelliot 1913. 6. On yıl önce ilk Batılı Maniheist belgemiz olan Cezayir'den Tebessa Kodeksi'nin keşfi, büyük ölçüde son derece parçalı durumu nedeniyle akademik dünyada neredeyse fark edilmedi. Bkz. BeDuhn ve Harrison 1997. 7. Spiro 1982, 285. 8. Kephalaion 154; bkz. M 5794. 9. Sundermann 1985a, Metin b. 10. Kurumsal normların bireysel yaşamlarda nasıl geliştirilip içselleştirildiğini anlamak için modern araştırmacı, diğerlerinin yanı sıra G. H. Mead, M. Foucault ve Peter Berger'in çalışmalarına başvurabilir. 11. Farklı, yeni veya kendine özgü konuşma ve eylem ancak gelenekler ve normlardan oluşan bir arka plan çerçevesinde tanımlanabilir. İlk önce konuşmanın veya eylemin bağlamını (genel davranışı yönlendiren varsayımlar ve kuralları) özetlemeden gelişimi, yeniliği veya sapkınlığı tanımlayacak konumda değiliz. Dolayısıyla benim takip ettiğim çalışma türü, Maniheizm'in tarihsel gelişimine odaklanacak herhangi bir tarihsel açıklama için temel teşkil etmektedir. 12. Bu vurgu ilk olarak G. H. Mead tarafından The Philosophy of the Present (1932) adlı eserde dile getirildi ve diğerlerinin yanı sıra tarihçiler G. J. Renier ve Leon J. Goldstein tarafından ele alındı. 13. "Kalıntı" veya "iz" kategorisi, günümüzde var olan, günümüzden önce gerçekleştirilen insan eyleminin ürünü olan her şeyi içerebilir; örneğin kurumlar, sözlü kültür, toplumsal düzenlemeler, edebi metinler ve anıtların yanı sıra günlük yaşamın maddi kalıntıları. 14. Elbette belirli bir tarihsel anın veya belirli bir zamanda işleyen kültürel veya toplumsal düzenlemelerin yeniden inşasından bahsediyorum. Tarihinin, belirli bir zamanda bu değişikliklere katılanlar tarafından görülemeyen zaman içindeki değişiklikleri görebilmek açısından kendi ayrı kaynaklarına göre bir avantajı vardır. Tarihinin kaynaklarda yer almayan hiçbir bilgiye erişimi yoktur ancak zamanın farklı anlarını yansıtan birçok kaynaktan faydalanma avantajına sahiptir. 15. Tek istisna, neredeyse yalnızca Maniheist materyaller aracılığıyla bilinen Part dilidir. Ancak Orta Farsça ile yakından ilişkilidir ve karşılaştırmalı olarak incelenebilir. 16. Skinner 1974, 115. 17. Söz ediminin tarihsel uygulamasına ilişkin bu son derece kısaltılmış açıklama

--- SAYFA 308 ---

J. L. Austin ve Q. Skinner'ın teorisi, BeDuhn'un "The Historical Assessment of Speech Acts: Clarifications of Austin and Skinner for the Study of Religions", Method and Theory in the Study of Religion (yakında çıkacak) adlı eserinde ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. 18. Skinner niyet ile motivasyon arasında ayrım yapılması gerektiğini gösteriyor; edimsöz yalnızca birincisi için geçerlidir, ikincisi için geçerli değildir (Skinner 1974, 113). "Eylemin edimsöz gücü hakkındaki bu soruyu sorup cevaplamak, bu şekilde davranmanın... niyetlerini sormaya eşdeğerdir... bu bize... davranışı harekete geçiren (ve belki de neden olan) güdülerini söylemez" (114). 19. Campy 1992, 199. Metinde sonraki sayfa numaraları parantez içinde verilmiştir. 20. Pike 1954 (1967). 21. Harris 1979, 32ff. 22. Bkz. Brian K. Smith 1987, 42-45. 23. Bkz. Smith 1968. 24. Eğer Campy'nin Xunzi hakkındaki tartışmasından çıkarım yaparak, ritüelin "yorumlanması"nın "ritüel olayları gönderme yaptıkları dış "anımlar" ile ilişkilendirmeyi gerektirdiğini" (1992, 206) söylüyorsak, o zaman yorumun tam anlamıyla geleneksel olarak sunulan ritüel dil, jest ve nesnelerin referanslarını tanımlamayı içerir. Bir ritüelin referanssallığı onun kanonunun bir parçası, gelenek tarafından üretilen ve onaylanan metnin bir parçası olduğundan, bu kanon dışında hiçbir "anlamın" meşru bir yorum teşkil etmediği iddia edilebilir. 25. Smith 1982. 26. Bakınız, Nagel 1963, 200-206'nın öznelci yorum eleştirisi. 27. Age, 203-4. 28. Sperber 1975, 44. 29. Söylem ve uygulama arasındaki karşılıklı ilişkiyi sürdürmeleri ve farklı kültürlerin sahip olduğu farklı rasyonellikleri aktarmaları açısından bu ikinci anlamda "makul" olan diğer kültürlerle ilişkin açıklamaların inşası, E. E. Evans-Pritchard ve R. Horton'un çalışmalarını içeren ve her zaman farklı şekillerde türeyen sözde entelektüelci sosyal antropoloji geleneğinin karakteristiğidir. Tylor ve Levy-Bruhl'un daha önceki düşüncelerinden kabul edilmektedir. 30. Bu tür "dışarıdan" açıklamalar, özellikle Maniheizt ahlak anlayışının dışındadır, ancak bu ahlak anlayışıyla, ait oldukları daha geniş kültürel ve tarihi çevrenin "içeriden" statüsünü paylaşırlar. Dolayısıyla onların Maniheiztlere karşı etik duruşu bizimkinden oldukça farklıdır ve Maniheiztlerin emik duruşuyla çok daha fazla ortak noktaya sahip olabilir. 31. Durkheim, "toplumsal yaşamın, ona katılanların kavramlarıyla değil, bilinç tarafından algılanmayan daha derin nedenlerle açıklanması gerektiği" fikrini destekledi (Revue Philosophique 44 [1897]: 645-51). Sosyoloji ve antropolojiden geçen fay hattının bir tarafını oluşturan bu yaklaşım,

--- SAYFA 309 ---

Niyet ve beyan edilen eylem planlarından bağımsız olarak, toplumdaki bireylerin kamusal olarak ileri sürdükleri amaçlarını göz ardı ederek, sosyal etkileşim sonucunda birbirleri üzerinde oluşturdukları etkilere odaklanarak ilerlemektedir. 32. "İnanç ve fikirlerin 'rasyonalizasyon' olduğu görüşü hem Marx'ta hem de Durkheim'da mevcut olan bir görüştür. Her ikisi de önemli açılardan toplum üyelerinin ne yaptıklarını bilmediklerini ve eylemlerinin gerçek nedenlerinin sosyal bilimler tarafından kendilerine açıklanması gerektiğini savundu. Her ikisi de inançların açıklanmasının toplumsal gerçekliğin doğasında aranması gerektiği konusunda hemfikirdi; bu, yine toplumun üyeleri için gizemleştirilmiş ve gizlenmiş bir gerçeklik... Bu noktada, Weber'in görüşleri, Marx ve Durkheim'ın görüşlerine doğrudan karşıydı. Ona göre, insanlar şüphesiz inançları ve fikirleri temelinde hareket ederler ve kendi davranış biçimleri, katıldıkları dinsel ve politik anlayışlardan kaynaklanır. Gerçek şu ki, Tanrı'nın var olduğuna inanan insanlar, Tanrı'nın kendilerinden yapmalarını istediği şeyi yaptıklarına dair inançlarından dolayı belirli şekillerde hareket etme eğilimindedirler. İnsanların eylemlerinin düzenini oluşturma ve etkileme biçimini analiz ederler. İnsanların dini bir doktrine bağlı kalmaları ve az ya da çok onun talimatlarını yerine getirmeleri, onların davranış kalıpları ve içinde yaşadıkları sosyal düzenlemelerin organizasyonu üzerinde somut bir etkiye sahip olacaktır. Bu nedenle, insanların eylemlerini anlamak isteyen sosyolog, bu insanların bağlı olduğu inanç ve fikirleri dikkate almalı ve bu inanç ve fikirlere sahip olmanın onları nasıl eyleme yönlendirdiğini anlamaya çalışmalıdır" (Hughes, Martin ve Sharrock). 1995, 90). 33. Natanson 1963, 281. 34. Bu nokta özünde Mead tarafından geliştirildi ve Berger ve Foucault tarafından farklı şekillerde takip edildi. 35. Bu, "tüm seçimden hafif gemilere her gün yükselen dinin günlük işidir ve gemilere komuta eden tanrılar onu yukarıya çıkarır [ve] onu sürekli olarak Cennete gönderir" (Sundermann 1985a, Metin b). 36. Augustine, C. Faustum 5.1. 37. Bkz. Lieu 1977; Lim 1989; Asmussen 1965. 38. Burada yansıtılan belirli bir ahlak sistemini "makul" kılmak için neyin gerekli olduğuna dair anlayış, E. E. Evans-Pritchard'ın sözde entelektüelci ekolünden ve Peter Berger tarafından geliştirilen din sosyolojisinden kaynaklanmaktadır. Bölüm 2. Disiplin Rejimleri 1. CMC 67.7-11. 2. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xlii. 3. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xcii-xciv. 4. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 795. 5. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 788-89. 280 20-26. SAYFALARA NOTLAR

--- SAYFA 310 ---

6.CMC 35.2-7. 7. Mezmur Kitabı 4.27. 8. Mezmur Kitabı 24.18. 9. Mezmur Kitabı 24.8-9, 25.27, 27.14, 30.19, 30.23-24, 31.14. 10. Mezmur Kitabı 24.8-9. 11. Mezmur Kitabı 38.5. 12. Mezmur Kitabı 24.18-19; 25.27; 27.14; 30.19, 23-24; 31.14. 13.TM 159.R.3-4; TM 417.3-4; Ch/U 6618.19-21 (Zieme 1975). 14.TM 164/174.V.1ff. 15. Tien-na-wu (= dinawar) için bkz. Chavannes ve Pelliot 1911, 554. 16. Hymnscroll 386. 17. Hymnscroll 342, 411-14. 18. Örneğin, Chavannes ve Pelliot 1911, 582; İlahi parşömeni 136; ve Chavannes ve Pelliot 1913, 196 (Karabalgasun yazıtı). 19. Sung hui-yao, Maniheizt topluluğu dört gruba ayırır: shih-che, t'ing-che, ku-p'o ve chai-chieh; A. Forte bu sıfatları sırasıyla erkek seçilmişler, erkek denetçiler, kadın seçilmişler, kadın denetçiler olarak açıklamıştır (Forte 1973, 234-35; krş. Chavannes ve Pelliot 1911, 585). 20. Augustine, De haer. 46.22-30. 21. Bkz. BeDuhn ve Harrison 1997. 22. Tebessa Codex, col. 5. 23. Tebessa Kodeksi, sütun. 8. 24. Tebessa Kodeksi, sütun. 9. 25. CMC 92.14-93.2. 26. Mezmur Kitabı 4.27-29. 27. Vaazlar 30.24-27. 28. Vaazlar 38.15-16. 29. Vaazlar 38.12-14. 30. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 788-89. 31. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 795-96. 32. Mezmur Kitabı 25.27-29. 33. M 801'de bir Orta Farsça ilahi "bu sürü (rm) ve doğruluk ('rd'yh)," "tüm saf ve kutsal kardeşler (br'dr'n)," "bakire ve kutsal kız kardeşler (wx'ryyn), kendi meclisleri (hnmzn) ve m0n3st0n", "tüm Denetçiler (nyw8'g'n), erkek ve kız kardeşler (br'dr'n 'wd)'den bahseder. wx'ryn), doğudan, batıdan, kuzeyden ve güneyden, Tanrı-Işık-Güç-Bilgeliğine bağlı olanlar." Daha sonra aynı ilahide icracı şöyle dua eder: "Tüm Kutsal Din üzerine, özellikle bu yer ve (bu) mübarek meclis (hnmzn), benim ve sizin üzerinize, sevgili kardeşlerim, kutsal bakire kız kardeşler, iyi ruhun denetçileri (hw rw'n'n) üzerine (kutsamalar) düzenlensin." Bu ilahinin Part dilindeki versiyonu biraz farklı bir terminoloji kullanır: "saf Adil olanlar ('rd'w'n), erkek kardeşler (ve) kız kardeşler (br'dr'n SAYFALAR İÇİN NOTLAR 26-28 281)

--- SAYFA 311 ---

çeşitli yerlerde kendi sürüleri (crg), meclisleri ('njmn) ve m0n3st0n ile var olan, sağ el tarafından - yani sevgili seçilmiş ruh - korunan ve toplanan wx'ryn ve ayrıca her ülkede, sınır bölgesinde ve bölgede bulunan ve Tanrı-Işık-Güç-Bilgelige inanan dindar Denetçiler (ngw8'g'n), erkek ve kız kardeşler, arkadaşlar ve sağlık çocukları. Aynı kitaptaki başka bir ilahi olan "Neşeli Ayetler (mhr 'yg s'dcn'n)" 449. satırda crg hnzmn u wcydg[yy], "sürü, toplantı ve seçim" ifadesi yer alıyor. Başka bir ilahi, "Taht'a Övgü İlahisi ('pwrysn 'yg g'h)," "sizin gerçeğin ruhu aracılığıyla seçtiğiniz tüm ışık sürüsünden (rm rw8n)" söz eder. Çin İlahileri Kitabı, "erdemlilerin bir araya gelmesi" (shan-chung) dahil olmak üzere çeşitli bileşiklerde, "toplantı" (chung) terimini Seçilmişlere atıfta bulunarak tekrar tekrar kullanır. Çeşitleri arasında t'ou-chung "müritler topluluğu" ve seng-t'ou "keşiş-müritler" yer alır (Chavannes ve Pelliot 1913, 196). 34. Sundermann 1985, Metin b, satır 71-78. 35. Bu İran terimi, Maniheizt sadaka hizmeti ve ritüel yemek kompleksine atıfta bulunmaktadır. 36. Pothi-Kitap 226-31. 37. Örneğin Ephrem Syrus, Hypatius'unda bize Maniheizt disiplinler hakkında çok az şey anlatıyor; görünüşe göre onları önemsiz bulduğu için. "Çünkü onların orucu bizim orucumuz gibi olduğu gibi, onların işleri de bizim işlerimiz gibidir, fakat onların imanları bizim imanımız gibi değildir." Tabii ki, Ephrem bu gözlemin tek başına kalmasına izin veremez, ancak uygun polemiksel sonuçlara varır: "Ve bu nedenle, işlerinin meyvesiyle tanınmak yerine, sözlerinin meyvesiyle ayırt edilirler. Çünkü onların işleri yoldan sapabilir ve (yine de) güzel görünebilir, çünkü acısı görünmez; ama onların sözleri sizi yanıltamaz çünkü küfürleri apaçık ortadadır" (Hypatius [Mitchell 1912], cxix). 38. An-Nedim, "Mani'nin getirdiği kutsal kanun ve onun buyurduğu emirlerden" söz eder (Fihrist [Dodge 1970], 789). 39. El-Biruni, Mani'nin Obuhragûn'unu şu şekilde tanımlar: Maniheizt uygulamalara yönelik düzenlemelerin kaynağı; güvenilir tarihsel notasyonları nedeniyle değer verdiği kitabın "dini bir kanun olarak kullanıldığını" söylüyor (Athar-ul-Bakiya [Sachau 1879], 121). 40. Kıpti Kephalaia, Mani'nin ipsissima verba'sı olarak sunuluyor, dolayısıyla onun otoritesi, Yunan Köln Mani'sinde yer alan emirleri onaylıyor. Kodeks, yazıları veya ilk müritlerinin tanıklıkları yoluyla Mani'nin kendisinden türetildiğini iddia ediyor. 41. "Saf, ilahi Mani Buda'nın gelişi sayesinde Seçilmiş (dindar) ortaya çıktı. Ve (onlara) temiz dini (nom) teslim etti. Onlara zarardan kaçınmaları için bir emir (ve) beş kural (cx8apt) verdi" (TM 169.R.4-8). 42. Veya: "ve bilgelik ve ılımlılık (ulaşma) yöntemlerini belirleyeceğim" (Robert Campany, kişisel iletişim). 43. Özet (Haloun ve Henning 1952), 192. 282 SAYFALARA NOTLAR 29-31

--- SAYFA 312 ---

44. Augustine, C. Faustum 5.1. 45.CMC 79.21, 84.8-9, 91.20-21. 46. Kephalaion 1, 15.15-19. 47. Augustine, C. Faustum 30.4. 48. Bkz. an-Nadim'in Mani'nin babasına yaptığı doğaüstü seçmelere ilişkin raporu (Fihrist [Dodge 1970], 773-74). 49. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 788. 50. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 789. 51. Al-Biruni, Athar-ul-Bakiya (Sachau 1879), 190. 52. Mezmur Kitabı 171.20-22. 53.TM 298; Larry Clark'ın çevirisi (kişisel iletişim). 54. Veya: "meyve üç sarayda (buna) tanıklık edecek" (Robert Campany, kişisel görüşme). 55. Bu yapılarla ilişkin birkaç ayrıntılı incelemeyi içermenin yanı sıra, hayatta kalan kaynaklar bunlara göndermelerle doludur, örneğin M 174: "tüm emirler ve doğruluk ahlakı, dindarlığın beş emri ve üç mühür aracılığıyla." 56. Son ifade yeniden düzenlenmiştir: 'c [zn] dwr phryzym, kısmen en-Nedim'de Pateg'e yapılan kayıtlarla benzerlik göstermektedir. Andreas ve Henning başlangıçta bu dizeyi 'c ["]dwr phryzym, yani 'ateşten kaçınırız' şeklinde yeniden yapılandırdılar; bu, bazı Hint münzevi uygulamalarıyla karşılaştırma yapıyor. 57. M 2.I.V.i.8-14. 58. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 789; bkz. Chinese Hymnscroll'daki referansların neredeyse aynı kombinasyonu 414. 59. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 788. 60. Sims-Williams 1985, 576-77. 61. Augustine, De mor. Adam. 19. 62. Augustine, De mor. Adam. 27; Romalılar 14:21'de (De Mor. Man. 31) bu düzenleme için Maniheiztlerin kutsal metinlerdeki otoritesine işaret eder. 63. Augustine, De mor. Adam. Sırasıyla 35 ve 37. 64. Augustine, De mor. Adam. 39. 65. Bakınız. Augustine, De haer. 46.103-13, burada bu yasaklara açıkça atıfta bulunmaktadır. 66. Augustine, De mor. Adam. 47. 67. "Meyve ve sebzelerin toplandığında, depolandığında, işlendiğinde, pişirildiğinde ve sindirildiğinde iyiler tarafından terk edildiğini düşünüyorsunuz" (Augustine, De mor. man. 47); "dediğiniz gibi, toprak analarından ayrıldıktan sonra ne kadar uzun süre tutulurlarsa iyiliklerden o kadar mahrum kalıyorlar" (De mor. man. 43). 68. Augustine, De mor. Adam. 51. 69. Augustine, De mor. Adam. 52. 70. Augustine, De mor. Adam. 55. 31-36. SAYFALARA İLİŞKİN NOTLAR 283

--- SAYFA 313 ---

71. Augustine, De mor. Adam. 57. 72. "Tarlalardan alınanların bir kısmı arınmak üzere Seçilmişlere ve kutsal adamlara getirildiğinde belirli bir tazminatın (compensatio) gerçekleştiğini söylüyorsunuz" (Augustine, De mor. man. 60); "Denetçilerinizin bitkilere verdiği zararların kefareti, kilisenize getirdikleri meyvelerle ödenir" (Demor. Man. 61). 73. "Fakat siz, (hayvanların) kesilmesinin affedilmesi için, meyve ve sebzelerde olduğu gibi etin yiyecek olarak verilmesi gerektiğini, ancak Seçilmişler et yemediği için bunun imkansız olduğunu ve bu nedenle Denetçilerinizin hayvanların öldürülmesinden kaçınmaları gerektiğini söylüyorsunuz" (Augustine, De mor. man. 62). 74. Augustine, De mor. Adam. 65. 75. Augustine, De mor. Adam. 65. Augustine, "anneliği engellemek için harekete geçilen evlilik olmaz" ifadesinin aksiyomatik olduğunu düşünüyor. 76. Mezmur Kitabı 115.28ff. 77. Mezmur Kitabı 116.16-18. 78. Mezmur Kitabı 116.13-15. 79. Bkz. Mezmur Kitabı 94.12. 80. Kephalaion 80, 192.6-15. 81.CMC 102.15-16. 82.CMC 5.3-8. 83.CMC 9.1ff. 84. M 174.I.R.5-10. 85. M 101h'de, nyw8'g'n r'y, "Denetçiler Hakkında" başlığını taşıyan parçalı bir pasaj, "beş emir" (pnz'ndrz) ve "üç mühür"den (sh mw[hr]) söz eder, ancak bağlam eksiktir. 86.TM 170.V.1ff. 87. Pothi-Kitap, 181-84. Parça parça "Mani'ye İki Dilli İlahi"den (satır 306) izole bir ifade "üç saf emir"e (ü7 arig 7x8apt) atıfta bulunur. 88. Bkz. Xu0stu0n3ft 15C. 89. İlahiler kaydırma 392ff. 90. İlahiler kaydırma 411ff. 91. Ries 1977, 1980, 1984, 1986a. 92. Ries 1977, 93. 93. Age., 93. Ries, Mani'nin misyonunu Yuhanna İncili'ndeki Paraklit vaadi ile özdeşleştirmesinin, 16:8-10, dikaosyn2 olarak Maniheizt rejimin temel taşı olarak durduğuna dair parlak bir fikir sunar (Ries 1977, 95). Bu nokta, Mani'nin kendisini ya da "Işık İkizini" Paraklit olarak tanımlamasından bağımsız olarak geçerlidir. 94. Ries 1986, 169. Ries şunu iddia eder: "Bu üç işaret ahlaki özellikle gnostik yönler sunar: vejetaryen bir yemek sayesinde ışığın özgürleşmesi, maddeye hapsedilmiş ışıklı dünya ruhunun dogmasına dayanan bir uygulama" (Ries 284 SAYFALAR İÇİN NOTLAR 36-38).

--- SAYFA 314 ---

1980, 121). Bu tür iddialarla ilgili sorun, böyle özel ilkelere, "üç mühür" gibi disiplin modellerine sahip olmamız ve şu anda Gnostik olarak tanımlanan herhangi bir materyalde kesinlikle kutsal yemek gibi bir uygulamaya sahip olmamızdır. 95. Ries 1977, 103. 96. Ries 1986a. 97. Yine de Ries, Augustinus'un ağız mührüne saf konuşmayı eklediğine dikkat çeker ve bu da Kephalaion 85, 211.3-19'da doğrulanır (Ries 1977, 98). 98. Ries 1984, 1033. 99. Puech 1979, 276. 100. Age, 311. 101. Augustine, De mor. Adam. Sırasıyla 18.65, 17.57 ve 16.53. 102.Ries 1977, 102-3. 103. Puech, Üç Mühür'e tanıklık olarak birkaç doğu kaynağından alıntı yapıyor; bunlar aslında yalnızca yaygın "beden, konuşma ve zihin" yapısına göndermeler. 104. Sims-Williams 1985. 105. Mezmur Kitabı 33.18-23. Sims-Williams tarafından aktarılan başka bir Kıpti pasajının anlamı tamamen açık değildir: "Tanrı'nın Kilisesinde atadığı beş [dereceye] verdiği emirler [Beş'tir]" (Mezmur-Kitap 161.21-22). Bu bağlamdaki önemi, mezmurun "beş sıra" ile ne anlama geldiğine, yani bunların Denetçileri içerip içermediğine bağlıdır. Elbette emirlerin rütbelerle ilişkilendirilmesi şiirsel bir araçtan başka bir şey olmayabilir ve belki de bu kadar katı bir teste tabi tutulmamalıdır. 106.M 801; M 174.I.R.7; M 101.162. 107. M 14.V.20-23; Sundermann 1981, Metin 3.3, satır 485-90; Sims-Williams 1976, 48-51. 108.TM 169; Pothi-Kitap, 87-91. 109. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 788. 110. Hymnscroll 137. 111. Sims-Williams 1985, 573. 112. Sims-Williams'ın tanımlaması emirlerin Kıpti formuna özellikle uygulanamaz, ancak ilk üçü yasak olarak belirtilmiştir. Arapça liste, eğer Sims-Williams'ın tespiti doğru ise, tamamen yasaklar şeklinde ifade ediliyor. 113. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 788. 114. Mezmur Kitabı 33.19-23. 115.TM 169.R.4-8. 116. Hymnscroll 137. 117. Hymnscroll 113, 246 ve 258, sırasıyla. 118. Okuyucunun dikkatini Beş Emir'e karşılık gelen belirli ifadelerle yönlendirmek için çeviriye sayılar ekledim. SAYFA 39-42'YE İLİŞKİN NOTLAR 285

--- SAYFA 315 ---

119. Bkz. 297. satırdaki kutlug 7igayim, bir itiraf pasajının parçasıdır. 120. Pothi-Kitap, 171-84. 121. Sims-Williams 1985, 574'te belirtildiği gibi, Sundermann 1981, Metin 3.3, 485-90. satırlarda ("on parça halinde beş emir") böyle bir ayrıntıya değinilmektedir. 122. M 801.475-532. Mihriyya mezhebinin seçilmiş bir kadın tarafından bu kuralın ihlal edildiğini iddia eden bir Soğd mektubu, onun "bir çapa alıp toprağı kazdığını, şifalı otları utanmadan tahta ve metalle dövüp kestiğini... kan akıttığını ve [yarayı] suyla yıkadığını" iddia ediyor (Henning 1936b, 16-17; krş. Sundermann 1984). 123. Mani (veya İsa) bu temalı bir pasajın konusu olabilir, ancak şöyle yorumlanmalıdır: "'Kusursuz, saf, ymrax (?) kuzunun etini yiyin, (ama) kemiklerini kırmayın' diyerek emirleri (cx8apt) ve mühürleri (tamga) müritlerine emanet etti" (TM 170.V.1-6). 124. Soğdca M 113 fragmanı bu itiraf kuralının tamamlayıcı bir bölümünü korur: "[. . .] zafer (frn) yaralanır; her gün yoluna devam ederken bir kısmı kaybolur. Bütün bunlar için şunu söylüyorum: bağışlama!" 125. dycyhryft, kelimenin tam anlamıyla "din-(uyumluluk)" veya "din (dyn) biçimine (cyhr) sahip olmak" gibi bir şey olarak tercüme edilir. 126. M 113, bu itiraf beyanını tamamlıyor: "Üçüncü emir: dini açıdan uygun davranış, iki bölümüyle - onu doğru ve tam olarak tutamıyorum! Birincisi: Büyük bir ahlaksızlıkla ağaçları (ve) koruları kesmekten veya dikmekten çekinmedim; bir bahar sabahı ağaçların sürgünlerine ve elementlerin sıkıntısına (mrd'spnd'n) aldırış etmedim; biz (gerçekten hepimiz) göbekle komplo kurarız bir bahçe veya bir arsa dikmek ve ekmek! İkincisi: Eril ve dişil bedenler [. Maniheist lider M3hr-p0d0r'u bu kuralı ihlal etmekle suçlayan bir Soğd mektubu, onun bir kadın doktorun enfeksiyonla ilgilenmesine izin verdiğini ve bir kavgayı ayırmak için bir kadının kolunu yakaladığını belirtir (Henning 1936b, 16-17; bkz. Sundermann 1984). 127. Parçalı bir Türkçe metin, ağzın temizliğiyle bağlantılı özel kurallardan birini içerir: "Şunu söyledi: 'Kuru kan (kurug kan) yememelisin'" (TM 169.V.6-7). 128. Hayatta kalan kısımlar, Üç Mührün ideallerine paralel olan Beş Emir'den sadece üçüne aittir. M 113 ve Sundermann 1981, Metin 3.3 gibi tamamlayıcı metinler olmasaydı, metni Henning'den farklı bir şekilde yeniden yapılandırmak ve bu nedenle üç bölümü emirlerden ziyade mühürlere atfetmek cazip gelebilir. 129. Yeni bir Farsça metinde Beş Emir'e bir gönderme için bkz. Sundermann 1989, 358. 130. Ries 1984, 1034. 131. Sundermann 1985, Metin b, satır 102-7. 132. Al-Biruni, Athar-ul-Bakiya (Sachau 1879), 190. 286 42-46. SAYFALAR İÇİN NOTLAR

--- SAYFA 316 ---

133. Vajda 1966, 121. 134. Pines 1966, 66. 135. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xxx (cf. Reeves 1997, 260). 136. Augustine, C. Faustum 5.1. 137. Augustine, C. Faustum 6.1. 138. Augustine, C. Faustum 6.4. Dünyaya zarar vermekten kaynaklanan bu aynı kısıtlayıcı "dinlenme", bir boş zaman yaşamı olarak görülebilirdi ve çoğu zaman da öyle görülüyordu. Diocletianus, Manicilere karşı yazdığı fermanında onların otia maxima'sını kınar (Ries 1986a, 177). 139. Augustine, Deuterius'a Mektup 236 (Parsons 1956), 180. 140. Augustine, De haer. 46.114ff. 141. Augustine, C. Faustum 16.9. 142. Augustine, De haer. 46.103-13; bkz. C. Faustum 16.31. 143. Kephalaion 85, 208.16-20. 144. Kephalaion 85, 209.1-211.3. 145. Kephalaion 38, 97.24ff. 146.CMC 6.2-7. 147.CMC 12.1-6. 148.CMC 94.10-96.17. 149. Hegemonius, Archelaus'un İşleri 10, burada suyun ruhu "dondurduğu" (p2ssei) söylenir. Görünüşe göre Latince çevirmen bu ifadeyi anlayamamıştı ve p2ssei yerine pl2ssei okuyarak daha genel bir güvenlik açığı üzerinde karar kıldı. Suyun ruhu potansiyel olarak "dondurduğu"na dair açıklayıcı bağlam için bkz. BeDuhn 1992. 150. Başka bir yerde Maniheistlerin "ruhlu şeyleri yemekten kaçındıklarını" söylüyor (Horst ve Mansfeld 1974, 94). 151. Age, 56-57. 152. LF 1465C (Lieu 1994, 251). 153. Bunları sırasıyla dualar ve ilahiler, şevk, pazartesi kuralları ve günlük ritüel yemek üzerine tartışmalar takip eder. 154. Son madde bu ihlaller için affedilmenin mümkün olmadığını ima etmedikçe, bu bölümde af hükmünün bulunmamasını nasıl yorumlayacağımı bilmiyorum. M 801'in "Taht'a Övgü İlahisi"nin bir bölümü, birleşik niteliklerin maalesef eksik olan ilgili bir listesine başvuruyor: "Ve senin izzetinden, efendimiz ve tüm bunların izzeti adına, yalvarıyorum, tüm uzuvlarıma bir lütuf olarak, o duygu ('y'dg'ryy) kalbime (dyl), akıl ('y'sysn) aklıma ('wx), düşünceme ('wsy) girsin. akıl (mnwhmyd) ve [. 155. Mani'nin "Kapıların Kapanması" hakkındaki kendi incelemesi (MP: hrwby8n 'y dr'n, Hayatın Hazinesi adlı kutsal kitapta yer alır) görünüşe göre bu konuyu yetkili bir şekilde ele almıştır. İlk Maniheist öğretmen Ammo, M2'de saklanan efsanevi hikayede Bagard'ın ruhuyla yüzleşmesinde bunu kullanır. Mani'nin incelemesi kaybolmuş olsa da, Bagard'ın onu Ammo'ya parabolik bir şekilde anlatması konunun özünü aktarır. "46-50. SAYFALARA AİT NOTLARIN kapısı 287

--- SAYFA 317 ---

Boş görüşlere aldanan gözler, çölde serap gören adam gibidir. Bir şehir, bir ağaç, bir su ve onu kandırıp öldüren daha birçok şey. İkincisi, düşmanların giremediği bir sırttaki kale gibidir. Daha sonra düşmanlar bol şarkılı ve ezgili bir ziyafet hazırladılar. Kalenin içindekiler bir bakmak istediler. Düşmanlar arkadan tırmanıp kaleyi ele geçirdiler. Kulakların kapısı, güvenli bir yolda pek çok hazineyle yolculuk eden adam gibidir. Sonra iki hırsız kulağının yanında durdular ve (ve) güzel sözlerle (onu) aldattılar; (Onu) uzak bir yere götürüp öldürüyorlar ve hazinesini çalıyorlar. İkincisi, bir kaleye hapsedilen güzel bir kız gibidir. Ve o kız üzüntüden ölünceye kadar duvarın dibinde tatlı bir melodi söyleyen hilekar bir adam. Koku kokan burnun kapısı, bir padişahın bahçesinin üstündeki tepeden çiçek kokusu almak isteyen filinkine benzer. Gece tepeden düşüp öldü" (M 2.I.V.i.34-ii.37). "Beş duyunun kapanması"na başka bir referans için bkz. Sundermann tarafından birkaç parçadan yeniden oluşturulan Yeni Farsça metin 1989. 156. Chavannes ve Pelliot 1913; Robert F. Campany tarafından Çince'den yapılan bu çeviri (kişisel iletişim). 157. Krş. Tao Te Ching, bölüm 13: "Büyük sorun yaşamamın (ta-huan) nedeni bir bedenimin olması. Artık bir bedenim olmadığında ne sorunum olur ki?" (D.C. Lan, Tao Te Ching [Londra: Penguin, 1963], 69). Bu referans için Robert Campany'ye teşekkür etmek istiyorum. 158. Bkz. Lotus Sutra, bölüm. 3 (H. Kern, Saddharma-Pundartha, or the Lotus of the True Law [New York: Dover, 1963], 72ff). 159. Chavannes ve Pelliot 1913, 115; bu çeviri Çince'den Robert F. Campany tarafından yapılmıştır (kişisel iletişim). 160. "Beş derece" = topluluğun bütünlüğü. 161. Özet (Haloun ve Henning 1952), 195-96. 162. İlahi parşömeni 246; Robert F. Campany'nin çevirisi (kişisel iletişim). Ayetin sonundaki talimat, göreceğimiz gibi, ritüel yemekteki beş unsurun temizlenmesine işaret etmektedir. 163. İlahiler parşömeni 258-59; Robert F. Campany tarafından çevrilmiştir (kişisel iletişim). 164. Chavannes ve Pelliot 1913, 269. 165. Alıntı: Chih-p'an, Fo-tsu tung-chi (Lieu 1992, 290; Chavannes ve Pelliot 1913, 330-39). 166. Chavannes ve Pelliot 1913, 353-58. 167. Lieu 1992, 293. 168. Schaeder 1935, 79. 169. Sims-Williams 1985, 573. 170. M 1.266. 288 SAYFA 50-53'E NOTLAR

--- SAYFA 318 ---

171. Sims-Williams 1985, 580-81. 172. Xu0stu0n3ft, 9A, 15C. 173. Hymnscroll 392. Buna 414. kıtadaki ikinci bir ima eklenmelidir. 174. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 789. 175. "On Emir'i benimsediğimizden beri, üçünü ağızla, üçünü akılla, üçünü el ile ve birini tüm benliğiyle kucaklamak zorunda kaldık." 176. Anahtar pasaj şöyledir: "Üçü Akılla: biri sahte öğretmenlerin safsatasıyla ilgili, ikincisi putlara tapınmayla ilgili, üçüncüsü inanç eksikliğiyle ilgili." Sims-Williams 1985, 580-81. 177. Ayda yedi oruç gününe yapılan bu atıf başka herhangi bir kaynağa uymamaktadır ve bir yanlış beyan olabilir. Bkz. al-Biruni, Athar-ul-Bakiya (Sachau 1879), 190: "ömrün yedinci kısmında oruç." 178. Bkz. el-Biruni, Athar-ul-Bakiya (Sachau 1879), 121: "Mani kanununda yalan söylemeyi yasaklamıştır." 179. Bkz. al-Biruni, Hindistan (Sachau 1888), 151. 180. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 789. 181. Xu0stu0n3ft, 6B. 182. Colpe ve Asmussen'in ardından Sims-Williams'ı bu pasaja yapılan atıfları bir dipnota havale etmeye sevk eden şey hiç şüphesiz malzemenin retorik biçimi kadar inatçılığıdır. On Emir'in tüm versiyonları on "günahın" yasaklanması olarak ifade edildiğinden, Xu0stu0n3ft 6A onlardan retorik açıdan değil, yalnızca içerik bakımından farklılık gösterir. Bu pasajın onlardan biri olarak tanımlanmasını engelleyen şey, öncelikle On Emir'den oluşan tüm listelerin içerik açısından aynı olması gerektiği varsayımdır. 183. M 5794.II + M 6062. 184. "Denetçiler için tövbe ve dua hizmeti" (İlahi Parşömeni 387ff.) için belirlenen bir ilahinin ilki, "Denetçinin tövbe duası"nın ikincisi (İlahi parşömen 410ff.). 185. Al-Biruni, Athar-ul-Bakiya (Sachau 1879), 190. 186. Vajda 1966, 121. 187. Kephalaion 91, 228.6-7. 188. Kephalaion 91, 228.16-19. 189. Kephalaion 91, 228.22-229.20. 190. Bu anlam Gardner 1995, 237 tarafından ileri sürülmektedir. 191. Yani seçilmiş / seçilmiş olmak. 192. Kephalaion 91, 229.20-230.7. 193. Kephalaion 91, 230.20-30. 194. Kephalaion 91, 232.1-24. 53-58. SAYFALARA İLİŞKİN NOTLAR 289

--- SAYFA 319 ---

195. Kephalaion 91, 232.31-233.1. 196. Kephalaion 91, 233.1-234.14. Kıpti Vaazları ayrıca oruç tutmayı (n2stia: 72.13, 19; 73.11) ve belirtilmemiş diğer ibadetleri (parateresis: 72.8-9, 21) emreder. 197. Bkz. Kephalaion 91, 231.5-11. 198. Ries, İlmihal disiplininin (Kephalaion 80, 192.27-193.22) bu pasajda Seçilmişlere ait olan iki disiplinin yanında üçüncü bir "doğruluk" oluşturduğunu savunuyor, ancak ben onun yorumuna katılmıyorum. Her ne kadar kephalaion'un tamamı "Doğruluğun Emirleri" olarak adlandırılrsa da, yalnızca Seçilmişler "dürüst" (dikaioşyn2) olarak nitelendirilir - aslında bu onların İran'daki başlıca isimleridir ('rd'wyg). Kephalaion 80'in yazarı, Denetçileri tartışırken farklı bir kelime dağarcığı kullanır: Seçilmişler iki "doğrulukta" (dikaioşyn2) mükemmel hale getirilirken, Denetçiler iki "karakteristikte" (smat) mükemmel hale gelir. İki disiplin özdeşlikle değil analogiyle ilişkilidir. Bu benzetme, ilk olarak Ries (1977, 97) tarafından not edilen, ilk uygulama grubunun kendine, ikinci (ve üçüncü) topluluğa yönelimini içerir. 199. Kephalaion 80, 192.29-193.11. 200. Kephalaion 80, 193.12-14. 201. Kephalaion 80, 193.15-16. Bu üçlü ayrımı (1) oruç/namaz/zekâ, (2) çocuk, (3) bina, veya (1) oruç, (2) namaz, (3) zekat (a. yemek, b. çocuk, c. bina) şeklinde anlayabiliriz. 202. Kephalaion 80, 193.20-21. 203. Augustine, Deuterius'a Mektup 236 (Parsons 1956), 180. 204. Augustine, C. Faustum 20.23. 205. Augustine, C. Faustum 30.5. 206. Augustine, C. Faustum 16.31. 207. Augustine, De mor. Adam. 53. "Ayrıca aynı Denetçilerini et yedikleri zaman hayvanları öldürmemeleri konusunda uyarıyorlar" (De haer. 46.130-32). 208. Augustine, De mor. Adam. 63. 209. Augustine, De mor. Adam. 61, 63. 210. Augustine, De mor. Adam. 60. 211. Augustine, De mor. Adam. 61. 212. Augustine, De mor. Adam. 62. 213. Augustine, Deuterius'a Mektup 236 (Parsons 1956), 180. 214. Augustine, Casulanus'a Mektup 36 (Parsons 1951), 161; Parsons çevirisinde, Auditoribus belirsiz bir şekilde "tarafkarlar" olarak çevrilmiştir. 215. Augustine, C. Faustum 15.7. 216. Augustine, C. Faustum 30.6. Bkz. De haer. 46.135-41: "Ve eğer evliliği kullanırlarsa, yiyecek yoluyla içlerine giren ilahi maddenin yavrularında et zincirleriyle bağlanmasını önlemek için gebe kalmaktan ve doğumdan kaçınmalıdırlar. Çünkü aslında bu şekilde ruhların tüm etlere, yani yiyecek ve içecek yoluyla geldiğine inanırlar. Bu nedenle şüphesiz evliliği kınarlar.

--- SAYFA 320 ---

Evlenme sebebi olan çocuk sahibi olmayı yasakladıkları için, güçleri yettiğinde bunu da yasaklarlar.” Augustinus'un tüm bu pasajlarda karşıt tutumunun gerekçesi olarak İncil'deki otoriteyi değil, Roma devletinin normlarını ve evlilik sözleşmesine ilişkin yurttaşlık kurumunu sunduğunu belirtmekte yarar var. 217. Augustine, C. Faustum 5.10. 218. Augustine, De util. inanç. 3. 219. Xu0stu0n3ft, 3A-C. 220. “Biri: iki ayaklı insanlar; ikincisi: dört ayaklı yaratıklar; üçüncüsü: uçan yaratıklar; dördüncüsü: su canlıları; beşincisi: karınları üzerinde sürünen karasal yaratıklar” (Xu0stu0n3ft, 5B). 221. Xu0stu0n3ft, 5C. 222. Wusanti, Budist olmayan insanların feragat hayatından periyodik olarak kutladığı Sanskritçe uposatha'dan Türkçe'ye alınan bir kelimedir. 223. Xu0stu0n3ft, 12A. 224. TM 148, TM 165, TM 177, TM 183 ve U 60 (Tia), yeniden oluşturulmuş metnin R.1-12'si; Le Coq 1922 (Nr. 20), 38. 225. Hymnscroll 392ff. Bu, Buddha Vairocana'nın adının Çince biçimidir. burada “Yaşayan Benlik” için alternatif bir isim olarak kullanıldı. 227. Dünyadaki ilahi kısmı veya “Yaşayan Benliği” oluşturan beş unsur, burada Süryanice'deki beş ziwane tanımına tam olarak uymaktadır. 228. İlahiler parşömeni 411-14. 229. Daha spesifik olarak M 177.R, et tüketmenin kötü etkileri konusunda uyarıda bulunur: “dördüncüsü, ruh kirlenir; beşincisi şehveti artırır; altıncısı, kötü ağızlı olması; yedincisi, o (ya da: o) pek çok insanı skandala sürükler; sekizinci olarak, dinsel armağanların artırılması ihmal edilir; dokuzuncusu, yoksullar sadakasız kalıyor.” Dolayısıyla, Maniheizt Denetçiler için vejetaryenlik gerekli olmasa da, kilise yetkililerinin gözünde kesinlikle avantajları vardı. 230. Henning 1945b, 469-70. Başka bir Soğd öğüdü de aynı derecede geniş kapsamlıdır: “Doğru Yasaya (r8t'd'ty) ve Bağışlamaya (prm'nty) sahip olan bilge Seçilmiş'ten iyi kurtuluşu duymalısınız. . . . Bilge Seçilmişleri asla rahatsız etmeyin. Üstelik kontrolü elinizde tutun. . . . Hazine ve zenginlikten dolayı karınızı onurlandırın ki, [. . .] yiyecekler. . . . Atınızı da iyi tutun. . . . çok açgözlü (?) olmayın ki ruhunuzu (rw'n) cehenneme götürmeyesiniz” (Henning 1945b, 480-82). 231. Puech 1979, 311. 232. Seçilmiş ve Denetçi disiplinlerini karıştırıyor veya birleştiriyor gibi görünen dışarıdan gelen açıklamalara ek olarak, bazı Maniheizt metinler aynı zamanda bunlardan birine ya da Denetçiye yapılan göndermeleri ayırt etme sorunları da sunar. diğer taraftar sınıfı ise örneğin şu mezmuru ele alalım: “Arzuyla bastırdım. Ben [kötü olanın] hilesine ayak bastım. Ben kutsal bir enkrat2'yim. Rabbimi dilimle arındırdım. Onun kutsal ışıklarını kutsadım. 61-65. SAYFALARA NOTLARIM VAR 291

--- SAYFA 321 ---

Tanrı'nın gücüne huzur verildi. Ben Rabbimi kirli bir rahimde doğurtmadım. Yok olup giden hazineleri küçümsedim. Bana yok olmayan hazinelerini ver. Bütün üyelerimi topladım. Dua ettim, şarkı söyledim, sadaka verdim. Bütün kutsallarına hizmet ettim. Yetimleri giydirdim. Kapımı azizin yüzüne kapatmadım. Açları doyurdum, susuzlara su verdim, anamı babamı, kardeşimi, kız kardeşimi bıraktım. Senin adın uğruna yabancı oldum. Haçımı aldım, seni takip ettim. Ruha ait şeyler için bedene ait şeyleri bıraktım. Senin geçip gitmeyen görkeminden dolayı dünyanın görkemini küçümsedim” (Mezmun-Kitabı 175.10ff.). Okuyucu burada her iki Maniheizt sınıfın özellikleriyle karşılaşılıyor. Belki de en iyi çözüm, bu mezmur için Seçmenlerin ve Denetçilerin sırayla şarkı söylediği bir yanıt yapısı (antifon) öne sürmektir. 233. Foucault 1977a, 215-16. 234. “İktidar, bir bireyin diğerleri üzerindeki sağlamlaştırılmış ve homojen tahakkümü veya bir grup veya sınıfın diğerleri üzerindeki hakimiyeti olgusu olarak alınabilir. . . . güç . . . Ona yalnızca sahip olan ve onu elinde tutanlar ile ona sahip olmayan ve ona teslim olanlar arasındaki farkı yaratan şey bu değildir. İktidar, dolaşan bir şey olarak ya da daha doğrusu yalnızca bir zincir şeklinde işleyen bir şey olarak analiz edilmelidir” (Foucault 1980, 98). Foucault'nun temel görüşü şudur: “bireyler iktidarın uygulama noktaları değil, araçlarıdır” ve yerel kurumların ve hatta bireylerin iktidarı zorlayıcı yollarla ele geçirme ve pekiştirme yeteneğini belki de hafife alıyor olsa da, şu şekilde kendi kendine oluşuma dikkat çekmekte haklıdır: öyle bir güç etkisi ki, bireyler “her zaman aynı anda bu güce maruz kalma ve bu gücü kullanma konumundadırlar. Onlar onun yalnızca hareketsiz veya rıza gösteren hedefi değil; bunlar aynı zamanda her zaman onun eklemlenmesinin de unsurlarıdır” (Foucault 1980, 98). 235. “Disiplinin uygulanması, gözlem yoluyla baskı yapan bir mekanizmayı gerektirir; iktidarın etkilerini görmeyi mümkün kılan tekniklerin, buna karşılık zorlama araçlarının uygulandığı kişileri açıkça görünür kıldığı bir aygıt” (Foucault 1977a, 170-71). 1980, 98. Bölüm 3. Disiplin Gerekçeleri 1. Augustine, C. Faustum 15.6. 25. 4. Asmussen 1965, 215. 5. Kephalaion 112, 268.19-27. Fihrist (Dodge 1970), 788. 7. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xcii-xciv 292 66-73. SAYFALARA AİT NOTLAR

--- SAYFA 322 ---

8. Theodore bar Konai, Scholia (Jackson 1932), 252–53. 9. Theodore bar Konai, Scholia (Jackson 1932), 224–25. Benzer şekilde An-Nadim, İlkel İnsanın "silah olarak (beş elementi) aldığını" belirtir: zefir (nasim), rüzgar (rih), ışık (nur), su (ma') ve ateş (nar) (Fihrist [Dodge 1970], 779). 10. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 779. 11. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xlv (cf. Reeves 1997, 236). 12. Age., lxxxv. İyinin kötü tarafından tüketilmesi, iyinin bir stratejisi olarak tasvir ediliyor. Ephrem, Mani'den şu alıntıyı yapar: "İlkel İnsan, bir avcı olarak onları [ağıyla] yakalayabilmek için beş parlak olanı (ziwane) karanlığın oğullarının ağzına atar" (lxxix). Aynı şekilde, Theodore bar Konai şöyle der: "Tıpkı düşmanı olan bir adamın mutfakta ölümcül bir zehir karıştırıp ona vermesi gibi, İlkel İnsan da beş oğluyla birlikte kendisini karanlığın beş oğluna yiyecek olarak verdi" (Scholia [Jackson 1932], 226). 13. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xcvi (krş. Reeves 1997, 239–40). 14. Ephrem Hypatius (Mitchell 1912), xcix. 15. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), lxxxiii. 16. Ephrem Hypatius (Mitchell 1912), xxx (cf. Reeves 1997, 260). 17. "Havariler İsa'ya cansız doğanın yaşamı hakkında sorular sordular ve o da şöyle dedi: 'Eğer (başlangıçta) cansız olan, karıştığı canlı unsurdan ayrılırsa ve tek başına ortaya çıkarsa, yeniden cansız olur ve yaşamaya muktedir değildir; oysa onu terk eden canlı unsur, yaşam enerjisini bozulmadan koruyarak asla ölmez'" (Al-Biruni, Hindistan [Sachau] 1888, 48). 18. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 787. 19. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), lxxxiv. 20. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xciii. 21. Theodore bar Konai, Scholia (Jackson 1932), 226–28. 22. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 780–81. 23. Örneğin, Theodore bar Konai'de Yaşayan Ruh, yaratıcı olarak hareket eder (Scholia [Jackson 1932], 233ff.); ancak aynı rol an-Nadim'de (Fihrist [Dodge 1970], 781) ve Ephrem Syrus'ta (Hypatius [Mitchell 1912], xxxiii–xxxiv) İlkel İnsan tarafından yerine getirilmektedir. 24. Bakınız, örneğin, Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xxxiv–xxxv. Güneş ve ay, özgürleşen ışığın asıl yuvasına geri iletilmesinde çok önemli bir rol oynar: "Ay, ışığın ortasına döküldüğü bir kaptır" (xli); "çok büyütüyorlar ve ona 'arıtmanın yükünü yaşam evine taşıyan... ışık gemisi' diyorlar" (cxvi); ve "'Ay, arıtılmış ışığı alır ve on beş gün boyunca onu çeker ve bir on beş gün daha onu boşaltmaya devam eder' derler" (xxxvi). Üstelik "Güneşin ışığını aydan aldığını söylüyorlar" (xxxviii); "ve sağlığı nedeniyle yaşam evine her gün gelip giden güneştir, SAYFALAR 73-76'YA İLİŞKİN NOTLAR 293

--- SAYFA 323 ---

derler" (xli). Ve başka bir yerde, "güneşle ilgili olarak onun kötülükten arındırdığını söylüyorlar, çünkü o her gün iyi olanın alanına gider ve gelir ki bu da bir arınmadır" (lxxxiv). 25. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 782. 26. Kephalaion 61. 27. Augustine, C. Faustum 2.3.28. Augustine, Epistle 236 to Deuterius (Parsons 1956), 181. Cf. De haer. 46.42–51; C. epist. fund. duab.anim. 8. Krş. C. Faustum 22.2: "Üçüncü yücelik olan Kutsal Ruh'un da atmosferin tüm çemberinde yer aldığına inanıyoruz. Toprak, onun etkisiyle ve ruhunun dökülmesiyle, her ağaçta asılı olan, insanın yaşamı ve kurtuluşu olan savunmasız İsa'yı doğurur ve doğurur. 32. Augustine, De nat. boni 44. Bkz. C. Faustum 3.6: "Tüm insanlarda ve hayvanlarda, erkeğin tohumunda ve dişinin rahminde, karadaki veya sudaki tüm gebeliklerde, Tanrı'nın ve ilahi doğanın gerçek bir kısmının sürekli olarak bağlı olduğunu, kapatıldığını ve kirlendiğini, asla tamamen özgür bırakılamayacağını iddia ediyorsunuz." 33. Kephalaion 106, 260.7–14. 34. Kephalaion 60, 151.28–32. Augustine, Maniciler hakkında şunları aktarır: "Meyvenin ağaçtan çekildiğinde, kesildiğinde, kazındığında, pişirildiğinde ve yenildiğinde acı çektiğini iddia ediyorsunuz. . . . Aptalca düşüncelerinizden biri de meyve çekildiğinde ağacın ağladığıdır" (C. Faustum 6.4). 35. "Ve Yaşayan Ruh'un bu şekilde dövülmesi ve yaralanmasıyla ilgili olarak bunu açıklayan kişi İsa'dır. Ayrıca (Yaşayan Ruh) ve onun barışı hakkında da vaaz veriyor. Onun temizliğini ve şifasını açıklıyor" (Kephalaion 60, 152.14–17). 36. CMC 7.2–5. 37. CMC 10.2–11. 38. CMC 12.1–6. 39. CMC 5.3–8. 40. Ries, Mani'nin Elchasaite sanhedrin önündeki konuşmasının bir parçası olan bu bölümleri araştırdı: Elchasa'i'nin abdest almasına karşı suyun isyanı (CMC 94–95), toprağın tarıma karşı isyanı (96–97), ekmeğin isyanı (97; cf. 91–92), sebzelerin pazara götürülmeye karşı isyanı (97–98) ve konuşan palmiye ağacının (98) (Ries 1986a, 41. CMC). 97.3–10. 42. Kephalaion 63, 156.29–30. 43. Bakınız Mezmur Kitabı 121.32–33: "Ağaçlar ve meyveler, sizin kutsal bedeninizdir, efendim İsa." 294 76–78. SAYFALARA NOTLAR

--- SAYFA 324 ---

44. Kephalaion 55, 135.17-21. "Yaşayan Benliğin" teknik olarak bu tanrının çocuğu ya da yayılımı olmaması, bu pasajda onun "oğlu" olarak tanımlanmasında hiçbir fark yaratmaz, çünkü Maniheist söylem kendisini sabit bir panteonla sınırlamak yerine düzenli olarak tanrıları değiştirir ve onları doğrudan etki için birbirleriyle yeni ilişkiler içinde düzenler. 45. Augustine, C. Faustum 2.4. Benzer bir tanımlama Ephrem Syrus, Hypatius (Mitchell 1912), xc'de de bulunmaktadır (cf. Reeves 1997, 239-40). 46. Mezmur Kitabı 155.20-39. 47. Kephalaion 72, 177.6-178.23. Bir Kıpti mezmurunda Tanrı Çağrı, kötülüğün tükettiği beş unsurun sağladığı tuzak aracılığıyla İlkel İnsan'a ışığın karanlığa karşı kazandığı zaferin haberini verir: "İşte, karanlığın ülkesini yerle bir ettik: çelenkle seni bekliyoruz. Açların inlerini satın aldık, topraklarını beş ekmek karşılığında aldık" (Mezmur Kitabı 201.23ff.). 48. Kephalaion 59. 49. Kephalaion 108. 50. Hegemonius, Archelaus'un İşleri 10; bkz. Kephalaion 85. 51. Augustine, C. Faustum 20.11. 52. Augustine, De mor. Adam. 36. 53. Augustine, C. Faustum 6.8. 54. Augustine, C. Faustum 6.4. 55. CMC 23.7-11. 56. Mezmur Kitabı 86.27-30. 57. Mezmur Kitabı 86.31-32. 58. Mezmur Kitabı 54.11ff. 59. Augustine, De haer. 46.114-32. 60. SC 164-75 (Lieu 1994, 246-48). 61. Hegemonius, Acts of Archelaus 10. 62. "Meyve ve sebzeler toplandığında ilahi kısmın bir kısmı kaçır, diyorsunuz, doğrama, öğütme, pişirme, hatta ısırma veya çiğnemeye tabi tutulduklarında da kaçır. Hayvanın yük taşıması, egzersiz yapması, çalışması veya başka bir eylem gerçekleştirmesi gibi her hayvan aktivitesinde de kaçır. Uykumuz sırasında sindirim denilen süreç iç organlar tarafından gerçekleştirilirken kaçır. Şimdi, tüm bu yollarla kaçan ilahi doğa, arkasında sadece en kötü pisliği bırakır ve cinsel ilişki yoluyla et bundan oluşur. Ancak ruh, iyi olandan üretilir, çünkü iyiliğin çoğu, bahsettiğimiz faaliyetlerde uçup gitse de, sonuçta ruh da bedeni terk ettiğinde, geriye kalan şey, iyi olandan başka bir şey değildir. tamamen pislik içindedir ve bu nedenle et yiyenlerin ruhları kirlenir" (Augustine, De mor. man. 37). 63. M 33.I.V.i.1-ii.9. 78-82. SAYFALARA İLİŞKİN NOTLAR 295

--- SAYFA 325 ---

64. Türk Maniheist edebiyatı aynı zamanda taraftarın kendisini ilkel zamanda kötülüğün ele geçirdiği hafif unsurlarla özdeşleştirdiği anlatımları da içerir: "Önceki (zamanda) Ohrmizd'in (savaştığı) savaşta yere serildim. O zamandan beri yükseliyordum, düşüyordum, ölüyordum, şehvet iblisinin ellerinde doğuyordum. (Sonra) tanrınız beni yakaladı (ve beni dünyanın bağırsaklarından kaldırdı)" (Pelliot Chinois 3072.6-9). Bu özdeşleştirmenin daha az dramatik, "bilimsel" ifadesi Gy'n Wyfr'in (Ruh Üzerine Vaaz) Soğdca bir bölümünde görülür; şöyle der: "Tüm ruhlar (rw'n) ve Fravashiler (prwrt) bu element-tanrılardan (mrd'sp'nt bgy8ty) kesilmiştir; onlar onların tohumlarıdır" (Sundermann 1997, 87, satır 112). 65. M 33.II.V.i.3-4. 66. M 33.II.V.ii.1-5. 67. M 2.II.R.i.22-23. 68. M 2.II.R.i.35-ii.9. 69. T II D 173a. 70. "Her gün, kötü düşünceler düşündüğümüzde, söylemememiz gereken günahkar sözler söyledüğümüzde, yapmamamız gereken şeyleri yaptığımızda, (bu) kötü eylemler ve günahlarla kendi ruhlarımıza acı çektiririz ve her gün yediğimiz Beş Tanrı'nın ışığı kötü bir ülkeye gider çünkü kendi ruhumuz utanmaz açgözlülük ve şehvet iblisine olan sevgisine göre hareket eder" (Xu0stu0n3ft, 15A-B). 71. İlahiler kaydırma 245. 72. İlahiler kaydırma 243. 73. İlahiler kaydırma 256. 74. Ch/U 6814.V.2-5. 75. Xu0stu0n3ft, 3C. Xu0stu0n3ft'ün bitkiler ve hayvanlar üzerindeki vurgusu ve onlara zarar verme konusundaki ciddiyeti, ölümlerin yargılanmasına ilişkin bir vizyonda dramatik bir ifade bulur ve özellikle zorlayıcı bir pekiştirme bulur: "Diyor ki: Yaptığı işler görünür hale gelecek. Diyor ki: Toprağın ve suyun ruhları sıkıntıya girecek. Diyor ki: Otların ve suyun ruhları ağlayacak. Diyor ki: Çalıların ve ağaçların ruhları uluyacak. Şöyle diyor: Erdemli vali, dini reddetmiş ruhu elinde tutarak terazide tartacak ve şöyle diyecek: Saçları darmadağınık, dini reddeden ruhları kapacak, onları karanlık cehenneme sürükleyecek ve baş aşağı itecek" (T II D 178.I.R.1-V.7). 76. Sundermann 1985b, 634. 77. Sundermann 1997, 75, satır 12, vurgu eklenmiştir. 78. Sundermann 1991, 11. 79. Xu0stu0n3ft, 3B. 80. İlâhi parşömeni 236-42. 81. İlahiler parşömeni sırasıyla 250 ve 253. 296 83-86. SAYFALARA NOTLAR

--- SAYFA 326 ---

82. Hymnscroll sırasıyla 249, 252 ve 250. 83. İlahiler parşömeni 254. 84. İlahiler parşömeni 244. 85. İlahiler parşömeni 245-46. 86. İlahi parşömeni 258-59. Çin İlahisi tomarının başka bir bölümünde bir ilahi, et yemeyi Maniheistlerin kınamasını dile getirir: "Et yiyen canlı kitlelerin mezar gibi bedenleri vardır / Ya da dipsiz çukurlara benzemezler / Sayısız hayvan türü haksız yere katledilir / Üç zehrin ve altı soyguncunun kollarını beslemek için / Buda doğaları derin ve net bir şekilde içlerine kapatılmıştır / Baskı altındadırlar musibetler ve hep çektirilen/ Açgözlülük, şehvet, açlık ve musibet ateşi/ Onlara bir an bile ara vermeden azap ver" (104-5). 87. İlahiler 247. 88. İlahiler 255. 89. Bkz. bölüm 6. 90. "Dediler ki: 'Gördüğümüz figür nerede?' Ve karanlığın kralının oğlu Ashaklun kürtaj yapanlara şöyle dedi: 'Oğullarınızı ve kızlarınızı bana verin, ben de size gördüğünüz gibi bir figür yapayım.' Onları getirip verdiler. Erkeklerini yedi ve dişilerini arkadaşı Nekbael'e teslim etti; Nekbael hamile kaldı ve Ashaklun'a Adem adını verdi ve hamile kaldı ve ona Havva adını verdiği bir kız doğurdu" (Theodore bar Konai, Scholia [Jackson 1932], 248-49). An-Nadim'in versiyonu çok daha kısaltılmıştır: "Sonra bu arkonlardan ve yıldızlardan biri ve dürtü, arzu, tutku ve suçluluk duygusu cinsel ilişkide bulundu ve bu ilişkiden ilk insan, yani Adem ortaya çıktı. Bunu meydana getiren şey, erkek ve dişi iki arkonun (ilişkisi) oldu. Sonra yeniden ilişki gerçekleşti ve içinden Havva olan güzel kadın ortaya çıktı" (Fihrist [Dodge 1970], 783). 91. Theodore bar Konai, Scholia (Jackson 1932), 253-54; bkz. an-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 783-84. 92. "Giyindiğimiz bu beden, dedikleri gibi, karanlıkla aynı doğaya sahiptir (kyana) ve içimizdeki bu ruh, ışıkla aynı doğaya sahiptir" (Ephrem, Hypatius [Mitchell 1912], lxxviii; cf. lxxxv). Başka bir yerde Ephrem, bedeni "kötü doğadan gelen bir örtü", ruh ise "saf bir kökten gelen" (lxxi) olarak adlandırır. Beden dışında "tüm ruhlar tek tabiatandır ve tabiatları saf ve güzeldir" (cxi; cf. cviii). 93. Al-Biruni, Hindistan (Sachau 1888), 54-55. 94. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xc. 95. Vajda 1966, 17. 96. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), cxviii. 86-91. SAYFALARA İLİŞKİN NOTLAR 297

--- SAYFA 327 ---

97. Al-Biruni, Hindistan (Sachau 1888), 54-55. 98. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), lxxi. 99. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), ci. 100. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xxii (krş. Reeves 1997, 260). 101. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xliii (krş. Reeves 1997, 260-61). 102. Ephrem, Mani'ye Karşı (Mitchell 1912), II.xcii. 103. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xxii. O, "nasihat ve öğretinin bedenimizdeki zehri gidermeye hiçbir faydası olmadığı gibi, uyuşturucu ve karışımların da ruhumuzdaki kötülüğe karşı hiçbir işe yaramadığını" (xxviii) ileri sürmektedir. 104. Ephrem, Mani'ye Karşı (Reeves 1997, 243-44; bkz. Mitchell 1912, II.xcvi). 105. Al-Biruni, Hindistan (Sachau 1888), 39. 106. Kephalaia 55 ve 64. 107. Kephalaia 57 ve 64. 108. Kephalaion 64. 109. Kephalaion 57 110. Augustine, De nat. boni 46. 111. Kephalaion 38, 95.15-96.3. 112. Kephalaia 38 ve 70. 113. Örneğin beden dört "dünyaya" bölünmüştür; her birinde, her biri vücutta belirli bir noktaya atanan yedi iblis yaşar (Kephalaion 70, 172.30-173.20); bu yapıyı, insan anatomisini belirli astrolojik işaretlere atayan bir değil iki model takip etmektedir (173.21-174.10, 174.17-175.2). Kephalaion 94'te Mani, fiziksel bedendeki dört ilahi elementin (beşinci ilahi element "ruhu oluşturur"), saf olmayan birikimleri bedensel atıklar olarak nasıl "sıyırdığını" anlatır: (1) ateş → kan → gazap → romatizma; (2) su → arzu → açlık → ateş; (3) ışık → ten → kasvet → küstahlık; (4) parçalıdır (239.16-26). 114. Kephalaion 70, 175.6-14. 115. Kephalaion 70, 175.16ff. 116. "İnsan oğullarının nasıl doğduğunu düşünürseniz, insanın yaratıcısının Rab değil, kendisi de doğmamış bir doğaya sahip olan, ne kurucusu, ne yaratıcısı, ne de yaratıcısı olan, ancak bu haliyle yalnızca kendi kötülüğünden doğmuş olan başka bir varlık olduğunu göreceksiniz. Buna göre siz erkekler, aşağıdaki fırsatla size gelen eşlerinizle birleşirsiniz: Sizden herhangi biri doyduğunda Kendisi et veya başka bir yiyecekten beslenirse, şehvet dürtüsü teşvik edilir ve bu şekilde bir oğul doğurmanın zevki artar ve bu herhangi bir erdemden, felsefeden veya başka bir zeka yeteneğinden değil, yalnızca yemeğe doygunluktan, şehvetten ve fuhuştan olur. Ve kim bana babamız Adem'in Tanrı'nın benzerliğinde yaratıldığını ve onu yaratana benzediğini nasıl söyleyebilir? ondan doğan hepimizin onun gibi olduğunu söyledi mi? Evet, tam tersine, çok çeşitli değil miyiz?

--- SAYFA 328 ---

farklı yüzlerin izlerini taşıyor muyuz?” (Hegemonius, Archelaus'un İşleri 16). 117. Augustine, De haer. 46.31-34. 118. Augustine, De nat. boni 45. Başka bir yerde şu açıklamayı yapıyor: “Etin pislikten başka bir şey olmadığını söylüyorsunuz. Çünkü ilahi kısmın bir kısmı kaçır. . . Hayvanın yük taşıması, egzersiz yapması, çalışması veya başka herhangi bir eylemi gerçekleştirmesi fark etmeksizin her hayvan faaliyetinde. Uykumuz sırasında sindirim dediğimiz süreç iç ısı tarafından gerçekleştirilirken dışarı kaçır. Şimdi, tüm bu yollardan kaçan ilahi doğa, arkasında yalnızca en kötü pisliği bırakır ve cinsel ilişki yoluyla et, bundan oluşur. Ancak ruh iyi olandan üretilir, çünkü bahsettiğimiz faaliyetlerde iyiliğin çoğu kaçsa da hepsi öyle değildir” (De mor. man. 37; cf. C. Faustum 6.8). 119. Augustine şöyle yakınır: “Ete karşı yapabileceğiniz en kötü suçlamanın onun gübrenin barındığı yer olduğunu düşünüyor gibisiniz” (De mor. man. 49). 120. Augustine, C. Faustum 20.15. 121. Augustine, C. Faustum 6.8; cf. De duab. anim. 1, 16. 122. Hegemonius, Acts of Archelaus 19. 123. Augustine, De haer. 46.184-91. 124. Augustine, De duab. anim. 18; cf. C. Faustum 19.24. 125. Augustine, De nat. boni 42. 126. Augustine, De duab. anim. 3. 127. Gnostisizmin bazı biçimlerinin aksine Maniheizm, ruhun doğası gereği kurtarıldığını öğretmez. Bkz. Hegemonius, Acts of Archelaus 28. 128. Augustine, C. Faustum. 129. Augustine, C. Faustum 6.5 Cf. C. Faustum 20.20: “Hayvanları öldürmeyi suç sayıyorsunuz çünkü insanların ruhlarının onlara geçtiğini düşünüyorsunuz.” 130. “Tanrınızın uzvunu ete hapsetmek korkusuyla açlara ekmek vermiyorsunuz” (Augustine, C. Faustum 15.7). 131. Augustine, C. Faustum 6.3. 132. Augustine, De haer. 46.135-41. 133. Mezmur Kitabı 45.14-31. Bkz. Mezmur Kitabı 152.13-23: “Beni ele geçiren karanlığın liderini boyun eğdir. Zavallı bedenimin bakımı beni sarhoşluğuyla sarhoş etti. Yıkımları ve inşaatları aklımı benden aldı. Onun ekilmesi ve sökülmesi başımı belaya sokuyor. Ateşi, şehveti, beni her gün kandırıyorlar. Onun doğurması ve yok etmesi benim için bir mükafattır. Bu karanlık evdeyken çektiğim emeklerin çoğu. Bu nedenle sen benim gerçek ışığımsın, beni içten aydınlatıyorsun. Düştüğüm için beni kurtar ve yukarıya çıkmama yardım et. Benden uzak olma ey hayatın ilaçlarına sahip olan Hekim. . . beni kanunsuzluğun ağır yarasından iyileştirir misin?” 134. Mezmur Kitabı 46.16-18. 94-97. SAYFALARA İLİŞKİN NOTLAR 299

--- SAYFA 329 ---

135. Mezmur Kitabı 47.10. 136.CMC 81.2-82.13. 137. Kephalaion 70. 138. Özellikle bkz. Kephalaion 38. 139. Kephalaion 70, 172.4-20. 140.CMC 83.20-85.3. 141. Koenen 1981, 741. 142. Buckley 1983 ve 1986. 143. Buckley 1983, 333. 144. CMC 16.1-16. 145. CMC 22.1-15. 146.CMC 14.4-15. 147. Bkz. Mezmur Kitabı 69.20-22, 107.24-25 ve özellikle 149.22-25: “Hep kükreyen bu aslanla ne yapayım? Bu yedi başlı yılanla ne yapayım?’ Oruç tutmaya başla da bu aslanı boğabilirsin; işte bekaret ve bu yılanı öldür.” 148. Mezmur Kitabı 172.3-4; bkz. Mezmur Kitabı 153.19-21, 167.54-55. 149. Mezmur Kitabı 162.21-26. 150. Kephalaion 38, 96.13-27. 151. Kephalaion 38, 96.27-97.22. 152. Latin Maniheizm'de Mesih, Işık Zihni'ne ayrılan rolü üstleniyor gibi görünüyor. “İlahi doğa ölüdür ve Mesih onu diriltir. Hastadır ve onu iyileştirir. Unutkandır ve onu hatırlamaya getirir. Aptalcadır ve onu öğretir. Rahatsız edilir ve onu tekrar bütünleştirir. Fethedilir ve esir alınır ve onu serbest bırakır. Yoksulluk ve ihtiyaç içindedir ve ona yardım eder. Duygularını kaybetmiştir ve onu canlandırır. Kördür ve onu aydınlatır. Acı içindedir ve onu onarır. Öyledir. Adaletsizdir ve onun ilkeleriyle onu düzeltir. Savaş halindedir ve ona barış vaat eder. O, yasanın kısıtlamasını empoze eder. O sapkındır ve onu düzeltir. Bütün bunların, Tanrı tarafından yapılan ve kendi özgür iradesiyle günah işlenerek çarpıtılan bir şey olduğunu söylerler. Tanrı gibi olan bir şey için” (Augustine, De nat. boni 41). 153. Mezmur Kitabı 150.23-31. 154. Kephalaion 56, 141.14-142.26. 155. Kephalaion 56, 142.26-31. 156. Kephalaion 38, 100.1-6. 157. Bu, diğerlerinin yanı sıra Lentz, Puech, Ries ve Schaeder'in Maniheizm dünya görüşünün mantığının işaret ettiği sonuçtur. 158. Kephalaion 79. 159. Kephalaion 104. 300 97-102. SAYFALAR İÇİN NOTLAR

--- SAYFA 330 ---

160. Kephalaion 38, 97.24ff. 161. Kephalaion 38, 98.17-20. 162. Kephalaion 38, 99.2-8. 163. Kephalaion 38, 99.10-17. 164. Mezmur Kitabı 224-25. 165. Kephalaion 100, 253.10-16. 166. Mezmur Kitabı 54.3-4. 167. Mezmur Kitabı 60.20-21. 168. Mezmur Kitabı 51.8-10. 169. Mezmur Kitabı 59.30-31; bkz. 85.27-28: "bana koyduğum emirlerin"; 93.14-15: "Emirlerini kendime zırh yaptım." 170. Augustine, C. Faustum 5.10. Bkz. De haer. 46.114ff.: "Onlar, Denetçilerinin ruhlarının Seçilmişlere geri döndüğüne veya Seçilmişlerin yiyeceklerine daha mutlu bir kısa yol ile geri döndüklerine, böylece zaten arınmış oldukları için başka bedenlere göç etmek (revertantur) zorunda kalmayacaklarına inanıyorlar." 171. S 13 + S 9.R.i.1-ii.30. 172. M 101b.V.1-10'daki benzer iç içe geçmeyi karşılaştıran: "...[o]bu cesede, kemiklere, sinirlere, [et], damarlara ve deriye bağlandı ve kendisi de onun içine girdi. Sonra Adil Tanrı'ya, güneşe ve aya, ele verilen iki aleve (?), elementlere (mhr['spnd]), ağaçlara ve hayvanlara seslendi. Sonra tanrı [. . .] zaman zaman apos[t]l[es] olarak onu[il, Zerdüşt, B]uddha, Messi[ah] gönderdi." Maniheist antropolojinin daha kesin bir yorumu için, M 7982-7984'te saklanan Mani'nin /Obuhragûn'undaki açıklamaya bakınız. 173. İlahi parşömeni 90-91. 174. Ts'an-ching (Chavannes ve Pelliot 1911), 515. 175. Ts'an-ching (Chavannes ve Pelliot 1911), 524-26. 176. Ts'an-ching (Chavannes ve Pelliot 1911), 528-29. 177. Ts'an-ching (Chavannes ve Pelliot 1911), 530-31. 178. İlahiler parşömeni 19. 179. İlahiler parşömeni 19-28 180. M 395 + M 5865.II.R.1-9; M 131.II.R.2-V.15 (Henning 1936, Metin b). 181. Hymnscroll 49. 182. TM 298.R.9-V.7; Bu çeviri Larry Clark tarafından yapılmıştır (kişisel iletişim). 183. M 580.R.5-7. 184. Henning 1940, 64-65. 185. M 580.R.8-12. 186. M 580.V.1-8. 187. İlahi Parşömeni 95. 188. İlahi Parşömeni 117. 189. İlahi Parşömeni 99. 102-109. SAYFALARA İLİŞKİN NOTLAR 301

--- SAYFA 331 ---

190. M 722.R.2-9. 191. TM 276.1-7; Bu çeviri Larry Clark tarafından yapılmıştır (kişisel iletişim). 192. M 33.II.R.i.8-14. 193. M 7.I.V.i.12-15. 194. M 7.II.R.ii.15-20. 195. M 680.23. 196. Yazı olarak bu duaların genel karakteri, II.V.9'da bir isim yerine 'w'hman ("falanca") kullanılmasıyla gösterilmiştir. 197. M 39. 198. İlahiler kaydırma 29-32. 199. Wang-liang, bir tür yağmacı ruh için kullanılan arkaik bir Çince ifadedir (Robert Campany, kişisel iletişim). 200. İlahiler parşömeni 33. 201. İlahiler parşömeni 36-38. 202. "Dinin görkemi", yani Işık Zihni. 203. TM 298.204. M 7.I.R.ii.2-4. 205. M 7.II.R.i.1-ii.2. 206. "Ben aynı zamanda Büyük Aziz'in (ta-sheng) bereketli toprağıym / Üzerinde şeytanlar tarafından beş zehirli ağaç yetiştirilmiş / Umarım sadece dinin büyük çapası, keskin bıçak ve orak / Onları kesip keser, yakar ve beni temiz ve saf yapar / Geri kalan tüm kötü yabancı otlar ve dikenli çalılar / Dua edin, hepsini yok edin emirlerin ateşiyle / On beş filizler gelişip çiçek açsın / Bırakın on beş kök uzayıp bereketlensin" (İlahi Parşömen 69-70). 207. Pothi-Kitap, 28-33. 208. İlahi parşömeni 9-11. Bkz. İlahiler 55-59: "Yalnızca büyük şefkatli ellerini uzatmanı diliyorum / Ve bedenimi saf dinin üç çeşidiyle okşamayı / Geçmiş kalpaların tüm esaretlerini kaldırıp temizlemeyi / Saçlarımdan ve vücudumdan geçmiş kalpaların tozunu ve kirini temizlemeyi / Din doğasının (fa-hsing) ışık gözlerimi aç ... / Din doğasının ışık kulaklarımı aç. . . . / Dinsel doğanın hafif ağzımı aç . 209. Ts'an-ching (Chavannes ve Pelliot 1911), 535-36. 210. Ts'an-ching (Chavannes ve Pelliot 1911), 537. 211. Ts'an-ching (Chavannes ve Pelliot 1911), 541-42. 212. İlahi parşömeni 227-31. 213. T II D 171; Bu çeviri Larry Clark tarafından yapılmıştır (kişisel iletişim). 214. M 221. 215. M 311.V.10-13. 216. M 801.63. 217. İlahi parşömeni 234. 302 109-114. SAYFALAR İÇİN NOTLAR

--- SAYFA 332 ---

218. Ts'an-ching (Chavannes ve Pelliot 1911), 554-55. 219. İlahi parşömeni 277-78. 220. İlahi parşömeni 284-87. Bkz. 319: "Işık dünyasında tüm azizler / Çevik bir bedenleri vardır, yorgunluk ve ağırlık çekmezler / Harika bedenleri birçok tapınakta diledikleri yerde dolaşırlar / Niyetleri ifade edildiğinde ve açıklandığında oybirliğiyle"; 331-32: "Bütün azizler doğum ve ölümden yoksundur / Ve geçiciliğin öldürücü şeytanı onlara saldırıp zarar vermez / Zina etmezler ve kirli hamilelikleri yoktur / Onların dünyevi aşkları olduğu nasıl söylenebilir? / Kadın ve erkeğin erkek ve kadın bedenlerine zarar veren şey / Doğum ve ölümün geçiciliği, şehvet ve tutkunun meyveleri / Bütün bunlardan aşırı mutluluk dünyası özgürdür / Ve meskenler temiz ve sıkıntısızdır ve felaket." 221. Bkz. İlahiler 312-14: "O azizlerin harikulade şekilleri kıymetli ve değerlidir / Doğal olarak hastalık ve dertlerden, sıkıntılardan ve felaketlerden uzaktır / Güçlüdür, her zaman güvendedir, asla zayıf düşmez ve yaşlanmaz / Hiçbir bedduadan zarar görmez ve bedenleri her zaman güçlü / Büyük Aziz (ta-sheng) onların bedenlerini ve durumlarını bilmeseydi / Ölümlüler arasında kim onları hesaplayabilir ve tarif edebilirdi? / Elmas çerçeveleri hayal ve eleştirinin ötesindedir / Ve şekilleri ve sayıları. büyük ya da küçük nances ancak Aziz tarafından ayırt edilir / Aziz kitlelerin tenleri ve biçimleri çok narin ve harikadır / Sınırsız büyük ışık saçarlar." 222. Hymnscroll 314. 223. Hymnscroll 318. 224. Hymnscroll 320. 225. Hymnscroll 334. 226. Hymnscroll 336. 227. Ts'an-ching (Chavannes ve Pelliot 1911), 551-53. 228. Ts'an-ching (Chavannes ve Pelliot 1911), 568ff. 229. Örneğin Julien Ries, "üç işaretin bu ahlakının özellikle gnostik yönleri sunduğunu" iddia eder (Ries 1980, 121). 230. Ries 1986a, 175-76. 231. Koenen 1981. 232. Buckley 1983 ve 1986. 233. Foucault 1977a, 155. 234. Anahtar pasaj, vücudun kendisi saf olmadığı için yiyecekleri yıkamanın hiçbir işe yaramadığı, dolayısıyla kirliliğin gıdada değil vücutta olduğu şeklinde yanlış yorumlanır. Ama CMC 80ff. aslında kirliliğin hem yiyeceklerde hem de vücutta olduğunu, yıkamanın da bir faydası olmadığını, çünkü her ikisinin de ışık ve karanlığın ilkel karışımından kaynaklandığını söylüyor. 235. Özet (Chavannes ve Pelliot 1913), 114. 236. Ries 1986a, 174. 114-121. SAYFALARA AİT NOTLAR 303

--- SAYFA 333 ---

237. Foucault 1977a, 220. 238. Foucault 1980, 102. 239. Schaeder 1927, 81. 240. Age, 114. 241. Age., 81. Samuel Lieu aynı zamanda katı disiplini yalnızca Seçilmişlerin sorumluluğu haline getirmenin bir şekilde pratik zorluğu çözdüğünü ima eder. etik (1992, 27). 242. Hans-Joachim Klimkeit, örneğin şunu belirtir: "İnsan ruhunun serbest bırakılması için iki gerekli ön koşul, ruhun kökeni hakkında kurtarıcı bilgi ve bu bilgiden türetilen etik kurallara uyulmasıdır... Yalnızca seçilmişlere yönelik emirleri yerine getirebilen kişi, burada koşullu kurtuluşu ve ölümden sonra tam kurtuluşu umut edebilir" (1993, 17). 243. Bkz. Decret 1974, 112. 244. Durkheim 1915, 350. Sonraki sayfa referansları metinde parantez içinde verilmiştir. 245. Buckley 1986, 403-4, 409-10. 246. Bkz. Augustine, C. Faustum 20.3. 4. Bölüm. Beslenme Ayinleri 1. M 11, "ezilen dinin koleksiyoncuları (hmb'r'g'n)" olarak nitelendirilen "iyi ruhlu Denetçilerden" (nyw8'g'n [hwr]w'n'n) bahseder. 2. Al-Biruni, Athar-ul-Bakiya (Sachau 1879), 190. 3. Sa'yus'un ondalık ile ilgili Risalesi (yani, "onuncu"), Sis'in rehinlerle ilgili Risalefi, Aba'nın sadaka ile ilgili Risalesi, Suhrab'ın ondalık ile ilgili Risalesi, Akfid'in dört ondalık ile ilgili Risalesi, Yuhanna'nın idare ile ilgili Risalesi hayırseverlik fonları, Maynaq'ın ondalık ve sadakalarla ilgili İkinci Mektubu (An-Nadim, Fihrist [Dodge 1970], 799-801). 4. CMC 9.1ff. 5. CMC 35.1ff. 6. CMC 91.20-93.23. 7. CMC 123.4-13. 8. CMC 142.3-13. Yeniden yapılanma varsayımsaldır, ancak genel anlam açıktır. 141.6-12'deki duaya ilişkin paralel anlatıma göre, bahsedilen "o" muhtemelen Pattikios'tur. 9. Yemeğe daha sonra yapılan bir atıf, daha fazla bilgi veremeyecek kadar parçalı bir bağlamda görünmektedir ve yalnızca h2 oiko[nomia t2s tr]oph2s (CMC 150.6-7) ifadesini içermektedir. Aynı ifade Kipti Manichaica'da da görülür. 10. CMC 35.6-8. 11. Mezmur Kitabı 221-22. 304 122-129. SAYFALARA NOTLAR

--- SAYFA 334 ---

12. Vaazlar 28.10-12. Bu restorasyon, konuşmacının "Kilisem için ağlıyorum... sofralarım için ağlıyorum" (16.18-21) dediği bir dönemi takip ediyor. 13. Vaazlar 29.2-5. 14. Kephalaion 79, 191.31-192.3. 15. Augustine, Casulanus'a Mektup 36 (Parsons 1951), 161; Epistle 236 to Deuterius (Parsons 1956), 180. Bkz. 1 Kor. 16:1-2. 16. Mezmur Kitabı 222.19ff. 17. Kephalaion 91, 233.15-16. 18. Kephalaion 80, 192.29ff. 19. Kephalaion 91, 229.20ff. Mani ile bir "sepet mezhebi"nin temsilcisi arasındaki Kephalaion 121'de bildirilen muğlak fikir alışverişi, Mani'nin sadaka hizmetini destekleyen ayrıntılı benzetmelerinden birine fırsat veriyor: "Ağaçtan sarktığı sürece ona 'sadaka' denilmeyecek. Ve sen de, evrene karıştığı sürece sana sepetin oğlu denilmeyecek." (289.4-17). Kıpti Vaazlarında konuşmacı, inancın gelecekteki altın çağına ilişkin kehanetlerde bulunur; o zaman kişi şunu haykırır: "İşte, sadaka sunusu (mntnae) belirlendi ve onu [hazırlayanlar] (net[chorch m]mas); işte, çeşme kazıldı ve içine güzel bir ağaç dikildi." (Homilies 29.2-5). O zaman, "Her şehirde mezmurların melodisi çıkar; katkūmenler [. . .]'dan daha büyük sadaka verebilecekler" (27.30-32). 20. Augustine, C. Faustum 30.5. 21. Augustine, De mor. Adam. 57. 22. Augustine, De haer. 46.114-32. 23. Augustine, De mor. Adam. 60. 24. Augustine, De mor. Adam. 61. Yunan polemik açıklamaları sadaka hizmetine ilişkin daha olumsuz gerekçelere değiniyor. Archelaus'un İşleri'nde Turbo karakteri şunu anlatır: "Eğer kişi Seçilmişlerine dindar bir bağış (eusebeia) vermezse, o kişi cehennemde cezalandırılır ve birçok dindar bağışta bulununcaya kadar Katekūmenlerin bedenlerine aktarılır (metensomatoutai); ve bu nedenle Seçilmişlere yiyeceklerinde en iyi olanı sunarlar" (Archelaus'un İşleri 10). Archelaus'un Elçilerinin Latince çevirmeni bu pasajda tutarsız bir şekilde Yunanca teknik terim olan eusebeia'yı tercüme etmiştir. Bir tarafta "eğer kişi seçtiği kişiye eusebeia vermezse" alimenta ile çevriliyor; "çok eusebeia verene kadar" cümlesi ise misericordias'ı kullanıyor. 25. Augustine, De haer. 39. De mor'da. Adam. 36, Augustine daha genel olarak "meyve ve sebzelerden hazırlanan yiyeceklerin kutsal adamlara (ad sanctos) servis edildiğini" belirtir. 26. Augustine, De mor. Adam. 62. 27. Roberts 1938. 28. Yazar "Özür"den alıntılar yapıyor (25-26. satırlar; gerçekten de 129-131. SAYFALARA NOTLAR 305)

--- SAYFA 335 ---

karakterizasyon h2 pros ton arton auton apologia, satır 27-28) ve şunu ekliyor: "Bunu kısaca Maniheistlerin elime düşen deliliğine ilişkin belgeden aktardım" (29-30. satırlar). Bu, muhtemelen mektubun yazılmasından sonraki bir zamanda (üçüncü yüzyılın sonu / dördüncü yüzyılın başı) Mısır'da dolaşan Archelaus'un Elçilerinin İşleri'ne gönderme yapmanın tuhaf ama imkansız olmayan bir yolu olurdu. Öte yandan Kudüslü Cyril, açıkça Archelaus'un Elçilerinin İşleri'ni kaynak olarak kullanıyor, ancak onu genişletiyor ve "Özür"ün iletmek için kullanıldığı ikiyüzlülük izlenimini daha da artıran unsurlar ekliyor. 29. Cyril'in duaya yaptığı eklemeler doğrudan Archelaus'un Elçilerinin İşleri'nden gelir; burada "Özür"den hemen sonra Turbo şunu ekler: "Çünkü size biraz önce belirttiğim gibi, eğer biri biçerse biçilecek; ve aynı şekilde, eğer biri değirmene tahıl atarsa, aynı şekilde kendi içine atılacak veya yoğurursa yoğrulacak veya pişirirse pişirilecektir" (Elçilerin İşleri) Archelaus 10). 30. Augustine, C. Fortunatum 3. 31. Augustine, Epistle 236 to Deuterius (Parsons 1956), 180. 32. Kephalaion 93'ün eski editörü, bölüm başlığında "kutsallara prosphora yapan" (236.7-10) denetçiden söz eder, ancak metnin gövdesinde konuşmacı "sadaka sunuşu yapar" (mntnae)" (236.12-13). Bu nedenle Greko-Romen tapınak kültüründen tanıdık bir terim kullanıyor. Eusebeia teriminin tahsisi karşılaştırılabilir. 33. Kephalaion 87, 217.2-10. 34. Kephalaion 87, 217.11-13. 35. M 2.I.R.ii.12; M 28.II.V.ii.21; M 47.II.V.4; M 101.189, 192, 207; M 177.R.6, V.4; M 221.V.8, 11; M 8251.R.1. 36. Eski İran: urvan + suff. -akan. 37. Henning 1939, 846-47. Bu makalede tartışılan "Büyük /apur Yazıtı", /apur'un, oğullarının vb. "ruhu için" (8m pwn = pad ruvan) anma ateşlerinin yakılışını kaydeder: "Bunu emrediyorum, her gün ruhumuz için bir kuzu vb. yapılmasını emrediyorum." (bkz. Henning 1954, 42-43). 38. Boyce 1968. Madigan'dan alıntı yapıyor: 25.2-5; 34.3-6; 34.12-16; 35.7-9, 13-14, 16-17; bkz. Pehlevi Rivayat Dadistan-i-denik, bölüm. 24. 39. Bartholomae 1913, 369ff. 40. M 6020.5: pd rw'n; M 6020.12: rw'n r'd; M 74.I.V.9: pd rw'n; M 49.I.R.13: rw'n r'y; M 388.V.7: cy d'dm pd rw'n. 41. M 5815.180-83. 42. M 2.I.R.ii.8-12. 43. Yani 18220 (TM 389a).V.7ff. 44. Henning 1940, 63-67. 45. Xu0stu0n3ft, 11A. 306 131-134. SAYFALARA NOTLAR

--- SAYFA 336 ---

46. Bu ilk olarak Asmussen tarafından önerilmiştir (1965, 236) ve bizzat Xu0stu0n3ft'ün bu kuralı günlük yükümlülükler arasına yerleştiren organizasyon yapısı tarafından desteklenmektedir. 47.TM 276.69-77. Hans Schaeder özüt a8- ("ruh yemeği") okumasını sorguladı ve bunun özüt i8- ("ruh-ışığı"; Schaeder 1934, 19-24) için bir yazım hatası olduğuna karar verdi. Ancak Schaeder'in öne sürdüğü paralel ifade özütlüğ i8 olarak görünür (yani, gerçek bir sıfat yapısı, "ruhsal çalışma", 86-87, 92-93. satırlar), asla özüt i8 olarak görünmez; dolayısıyla TM 276 katibinin bir değil iki hata yaptığını varsaymak gerekir. Durumun böyle olmadığı yalnızca a8'in Manichaica Türklerinin başka yerlerinde görülmesiyle değil (örneğin, Manastır Parşömeni), aynı zamanda Kıpti kaynaklarında buna karşılık gelen bir ifadenin (troph2 n.psychikos) bulunmasıyla da doğrulanabilir. 48. Bang ve von Gabain'in bu metni ilk yayımladığı dönemde Maniheizm hakkında mevcut olan sınırlı miktarda bilgi göz önüne alındığında, bu yemeği dinleyiciler için şimdiye kadar bilinmeyen bir ayin olarak yorumlamış olmaları anlaşılır bir durumdur: "Viel wichtiger aber als all diese Einsichten ist die Erkenntnis, der man sich nun wohl nicht mehr wird verschliessen dürfen, dass Manichäer in der Tat für die einfachen 'Hörer' eine Art Abendmahl hatten . zu" (Bang ve Gabain 1929, 412). 49.TM 276.85-94. 50. TM 148 + TM 165 + TM 177 + TM 183 + U 60 (TI a).R.10-12. 51.TM 512.V.8-10. 52. Hymnscroll 113. 53. Örneğin, Hymnscroll 253. Daha sonraki bir kıtada benzer şekilde normalde Budist Sanskritçe d0napati'yi (İlahi Parşömen 354) tercüme etmek için kullanılan "bağışçı" için kullanılan Çince terim kullanılmaktadır. 54. Hymnscroll 344. 55. T II D 175,2.I.V.2ff. 56. T II D 173b,2.R.2-6. 57. T II D 173b,2.V.1-7; bu çeviri Larry Clark tarafından yapılmıştır (kişisel iletişim). 58. TM 148 + 165 + 177 + 183 + U 60 (TI a). 59.M 731.V.4ff. 60. TM 148 + 165 + 177 + 183 + U 60 (TI a).R.13-18. 61. Xu0stu0n3ft, 11B. 62. Bkz. el-Biruni'nin "mülklerinin onda biri"ni doğru miktar olarak belirtmesi (Athar-ul-Bakiya [Sachau 1879], 190). 63. Bu parça, Xu0stu0n3ft'ün bir kopyası ve ruhların yargısı hakkındaki bir ilahiyle aynı kodekstendir. 64. T II D 178.II.R.2-7. Başka bir metinde bize şöyle deniyor: "Ev yapılmazsa 134-136. SAYFALARA NOTLAR 307

--- SAYFA 337 ---

evsizler için, değerli (arhat) Seçilmişler için, onların bir çivi çukuruna yerleştirildiğini söylüyorlar. . . . Aç ve susuz seçilmişlere yemek yapılmazsa [. . .]" (TM 512.R.9-12, V.12-13). 65. Henning 1944, 142-43. Henning, bu terimin Maniheist hiyerarşideki (görevi tam olarak sadaka hizmetini denetlemek olan) 'rw'n'g'n 'sp's'g konumuyla benzerliğine dikkat çekerken, bunun için bir sadaka referansını reddeder. (143 n. 6). 66. Belki Denetçiler, Mani'nin takipçilerine veda ettiği sırada anlatıldığı gibi, Mani'nin bir kutsama hareketiyle karşılık verdiği diz çökerek (nm'c bwrđ) "saygılarını sunar" (pd drwd kyrd: M 454.I.V.5-9; cf. Augustine, Deuterius'a Mektup 236). 1956], 180). 67. Lieu, bunun Konfüçyüsçü Ayinler Kitabı'ndan bir alıntı olduğuna işaret eder: Li-chi chu-shu 2.22a (Lieu 1992, 289). 68. Lieu 1992, 288-89; Chavannes ve Pelliot 1913, 343-45. 178.II.V.4-12. 70. Hymnscroll 168, 173. Hem Tsui Chi hem de Schmidt-Glintzer bu oldukça basit başlığı açıklamaktadır; birincisi "A Gatha, 'Adak Koleksiyonu' için bir listedir", ikincisi ise "Gatha bei Empfang des Mahles." Shou shih-tan chieh, basitçe "sunuların (shih-tan) toplanması (shou) için ilahi (chieh)" olarak tercüme edilir. Shih-tan genel olarak "sunumlar" için kullanılan geleneksel bir Çin Budist terimi olmasına rağmen, "yiyecek ve elbise"nin gerçek anlamı Maniheist bağlamda alakasız olmayabilir. 71. M 546.V.1-6 (Sundermann 2000). 72. Sundermann 2000. 73. "Mükemmel bilgeliğin kralı Mani'yi / Ve ışığın muhteşem değerli bedenini övüyoruz ve övüyoruz / Işığın kanunları koruyan tüm elçilerini / Ve geniş ve büyük şefkatli babaları övüyoruz ve övüyoruz / Öğretmenler (mu-she) her zaman engellerle karşılaşmadan dolaşsın / Piskoposların (fu-tuo-tan) kaldığı her yer güvenli ve sakin olsun / Hukuk salonunun efendileri çoğalsın sevinç ve mutluluk / Seçilmişlerin emirlere uyması kutsanmış gücü arttırsın / Temiz ve saf bakire kızlara çalışkan olmaları için ilham versin / Ve tüm Denetçileri çok anlayışlı kılsın / Kutsal meclis hukuk salonlarını barındırsın ve korusun / Böylece her zaman rahat ve kaygılardan ve endişelerden uzak olalım" (İlahi Yazılar 348-50). Bu ilahinin, M 360 ve M 368'de saklanan, yayınlanmamış İran usulü yemek ilahisiyle ilişkili olduğu anlaşılıyor; burada şöyle yazıyor: "Tanrı Mar Mani'ye övgü. Dini koruyan meleklerin izzetine hürmet olsun. Her Adil Kişi güven içinde yaşasın. Her Denetçi güvende olsun. Melekler 'ruh eserini' alsınlar." 74. İlahiler kitabı 351. 75. İlahiler kitabı 352. 76. İlahiler kitabı 353. 77. İlahiler kitabı 354-55. 78. Gulácsy 1999, giriş no. 36, 37 ve 38. MIK III 4974 ilk kez 308 137-140. SAYFALAR İÇİN NOTLAR'da çoğaltılmıştır.

--- SAYFA 338 ---

Le Coq 1923, Tafel 7a olarak (Le Coq baskısında, eski isim IB, modern MIK'in yerinde duruyor). 79. Diskin üzerinde çapraz bir şekil olduğu yanılması, Gulácsi 2000'in gösterdiği gibi, diskte kullanılan altın varak sayfadan uzaklaştığında kalan boş alandan kaynaklanmaktadır. 80. Elbette, ilahi el bir nesneyi Electus'a veya doğrudan Denetleyicilerin üzerine indiriyor veya onu Seçilmişlerin bakışlarının önünde tutuyor olabilir. Eylemin yönü ve kesin doğası, figürler arasındaki ilişkilerin gerektirdiği etkileri yalnızca küçük şekillerde içeriyordu. 81. Gulácsi 2000. 82. Ebert 1994, 17. 83. İkinci durumda, tanınmış Seçilmiş üniforması giymeyen kişiler, sadaka bağışçılarından ziyade, yemekte Seçilmişlere hizmet etmek üzere görevlendirilen diyakozlar, hizmetçiler veya asistanlar olacaktır. 84. Hayatta kalan parçalarda tasvir edilen diğer topluluk eylemleri arasında ritüel yemek (iki kez), eğitim (iki kez), din değiştirme (bir kez), yazma işi (bir kez) yer almaktadır. M 6290 sadaka töreni yerine ritüel yemeğin bir anını gösteriyorsa, o zaman yemek en sık tasvir edilecektir. 85. Kephalaion 80, 192.29-30; Kephalaion 91, 232.32-233.1; CMC 140ff. 86. Manastır Parşömeni a8 "yemek" ile xuan "yemek" (İran xw'n'den) arasında ayırım yapar; ilk terim a8 suvsu8 "yiyecek ve içecek" (31, 52) ve a8 boguz "yiyecek tedariki" (45, 47) bileşiklerinde ve bağımsız olarak görünürken, xuan (51, 61) özellikle Seçilmişlerin ritüel yemeğine atıfta bulunur. Seçilmişlerin yiyecek ve içecekleri eşit olmalıdır (28ff.), iki adam (43ff.) arasında eşitsiz olmamalıdır; vaiz ve iş amiri yiyecek dağıtımından müştereken sorumludur (43ff.) ve ikinci görevli, tören yemeğinde Seçilmişlere resmi olarak sunulmak üzere m0n3st0n'ın mülklerinden bazı sıradan ziyaretçilere yiyecek sağlar (28ff.). 87. M 580.R.8-12. 88. Manastır Parşömeni 26ff. 89. Augustine, C. Faustum 20.3. 90. Augustine, C. Faustum 20.3. 91. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xlii. 92. Ephrem, Mani'ye Karşı (Mitchell 1912), II.xcvii. 93. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xxx. 94. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xxxi. 95. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xlii. 96. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xliii (krş. Reeves 1997, 260-61). 97. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xliv. 98. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xlii. 99. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xliv (cf. Reeves 1997, 236). 141-145. SAYFALARA İLİŞKİN NOTLAR 309

--- SAYFA 339 ---

100. Al-Biruni, Athar-ul-Bakiya (Sachau 1879), 190. 101. Vajda 1966, 121. 102. De Blois 1999. 103. Denetçilerin Seçilmişlerin ikinci namazına karşılık gelen bir dua seansının olmaması ve aslında günlük dua yükümlülüklerini akşam namazıyla tamamlamaları, Denetçilerin diğer kaynaklardan elde ettiği kanıtlarla örtüşmektedir. Seçilmişler yemeği yemeden önce yola çıkın. 104. Bu uygulama "b0j ile yemek yemek" olarak bilinir ve rahipler için tipik olan yüksek bir dindarlık eylemi olarak kabul edilir, ancak ara sıra sıradan insanlar tarafından da gözlemlenir. Bkz. Boyce 1989, 46. 105. CMC 87.18-88.7. 106.CMC 89.11-90.2. 107.CMC 91.20-93.23. 108. Tartışmanın ilerleyen kısımlarında Mani, Elchasaite'sin kendi bilgisinden, onları idare edenlerle konuşan ekmek ve sebzeleri içeren daha başka hagiografik temellerden alıntı yapar (CMC 97.11-98.8). Bir bölümde Sabbaios adında bir "vaftizci" seküler bir yetkiliye sebze taşıırken görevli şöyle itiraz etti: "Doğru değil misin (dikaaios)? Saf değil misin (katharos)? Neden bizi zina yapanların yanına götürüyorsun?" 109. Augustine, C. Fortunatum 3. 110. Puech bu yorumu ikna edici bir şekilde savunuyor (Puech 1972 ve 1979). 111. Vaazlar 57.18-19. 112. Kephalaion 115, 279.16-18. 113. Kephalaion 115, 280.4-11. 114. Augustine, C. Faustum 6.4. 115. Augustine, Deuterius'a Mektup 236 (Parsons 1956). 116. Augustine, De mor. Adam. 36. 117. Kephalaion 85, 213.7-12. Nils Arne Pedersen, Mani'nin muhatabının bu bölümde değindiği konuların (özellikle 211.5 ve 211.24-26) sadaka sırasında okunan kıraatlerin içeriğini oluşturduğunu ileri sürmüştür (Pedersen 1996, 280). Ancak tartışılan durum, bu konuları bir vaaz veya özel öğüt bağlamına yerleştiriyor gibi görünüyor. 118. Augustine, De mor. Adam. 39. 119. Augustine, C. Faustum 6.4. 120. Augustine, C. Faustum 6.4. 121. Augustine, De mor. Adam. 52. 122. Augustine, De mor. Adam. 52. 123. Hegemonius, Archelaus'un İşleri 11. 124. Mezmur Kitabı 162.21-163.32. Allberry, mntnae'yi burada "merhamet" olarak çevirdiğinde, kendisine göre alışılmadık bir çeviri hatası yapıyor, ancak Mezmurlar Kitabının geri kalanında bu terimi "sadaka" olarak doğru bir şekilde tercüme ediyor. 310 145-148. SAYFALARA NOTLAR

--- SAYFA 340 ---

125. Chavannes ve Pelliot 1911, 573-82. 126. Özet (Chavannes ve Pelliot 1913), 111-12. 127. Lieu 1992, 293. 128. Age, 298. 129. Chavannes ve Pelliot, 1913, 269. Ancak Hung Mai, yemek için farklı bir zaman belirtir ve şöyle der: "Zühd kurallarına uyanlar, gün ortasında aldıkları tek öğünü yerler" (Lieu 1992, 290; Chavannes ve Pelliot). 1913, 330-39). 130. Geng 1991. 131. Manastır Parşömeni 25-28, 78-85. 132. Her ne kadar Peter Zieme, 1998'de İncil Edebiyatı Derneği'nin Maniheist Araştırmalar Grubu'na sunduğu bir makalede bu ifadenin olası bir türetilmesini ve aktarım yolunu sunmuş olsa da, bu ifadenin etimolojisi (şüphesiz ki Türkçeye ödünç alınan iki kelimeden oluşmuştur) belirsizliğini koruyor. İlk eğilimim bunu yemekhanenin bir adı olarak görmek. Ancak Zieme bunu Maniheist hiyerarşi içindeki belirli bir rütbenin unvanı olarak görüyor. 133. Manastır Parşömeni 43-53; bu çeviri Larry Clark tarafından yapılmıştır (kişisel iletişim). 134. Manastır Parşömeni 58-61; bu çeviri Larry Clark tarafından yapılmıştır (kişisel iletişim). 135. Bu konuda bkz. BeDuhn 1999a. 136. Bu, Larry Clark'ın ekirär köp7ük ta8 suv kelürüp buz suvi kīlīp (kişisel iletişim) ifadesinin deşifresidir. 137. Son iki başlangıç noktasının tek bir uzun başlangıç olması mümkündür, çünkü hiçbir noktalama işareti onları ayırmaz, bu durumda üçüncü ilahi kaybolur (veya belki de ilk ilahiyi iki kez okumak, üç ilahi icrasından ikisi olarak sayılır). 138. M 11.R.3: 'yn xw'n 'yg 'wzyxt'n "bağışlananların bu tablosu" (kilise rütbelerinin listesiyle birlikte); M 801: xw'n yzd'n "ilahi sofrası"; M 729.I.R.i.3: xw'n ywjdhr "kutsal masa" (Andreas ve Henning 1933, 330.18 ve n.2'de yanlış tercüme edilmiştir); M 114.12: xw'n . . . p8'x'rycyk 'frywn "masaya otur... yemek sonrası duayı oku"; MIK III 4974. R.i.21: xw'n 'y'ry'm'n rw8n "1ry0m0n-r5shan tablosu." 139. Aşağıdaki çeviride Soğdca talimatlar italik olarak yazılmıştır. 140. M 5779 (T II D 123). Allberry, Henning tarafından belirlenen ve yukarıda takip edilen rekto-verso sırasının tersine çevrilmesi gerektiğini öne sürmüştür (Allberry 1938b, 9 n. 31). Orijinal sırayı oluşturmanın zorluğunu Henning'in kendisi de kabul etti (Henning 1936a, 45). 141. "Elementlerin gücü, bu Yaşayan Benlik, Z4rv0n'un (yani Yüceliğin Babası) torunu ve Kh5rm0zd0'un (yani İlkel İnsan) oğlu, tüm dünyanın görkemi ve gıdası, tüm canlı varlıkların [yaşamı] ve ruhu, bugüne kadar sayısız yıldan beri yeryüzünde ve göklerde her yere dağılmış ve dağılmış olan şeydir." 149-152. SAYFALARA İLİŞKİN NOTLAR 311

--- SAYFA 341 ---

142. Burada yemek, "bağışlananların ('wzyxt'n), yas tutanların, acı çekenlerin ve üzgünlerin bulunduğu bu sofrası" olarak belirtilmektedir. Böyle bir üsluba uygun olarak Maniheist topluluğa "ezilen din" (dyn 'wy8t'ptg) adı verilir. Kilisenin hiyerarşik ve işlevsel konumlarının her birini listeleyip karakterize ettikten sonra metin, "ezilen dinin koleksiyoncuları (hmb'r'g'n)" olarak nitelendirilen "iyi ruhlu Denetçiler"e (nyw8'g'n [hwr]w'n'n) ulaşıyor. Yine Orta Farsça olan M 36, önceki metinle aynı türe aittir. Konuşmacı, seçilmiş meclislere (wcydgyycrg'n) ve m0n3st0ns'e, yani "tanrıların meskenlerine, Vahman-r58n'nin dindarlık arzusunu üstlendiği yapılara ve meskenlere (q'm 'y yzdygyrdyy)" (V.15-16) atıfta bulunarak topluluğu rütbe sıra kutsar. "Saf Seçilmişler", "ışıldayan kuzular, beyaz tüylü güvercinler, 1ry0m0n Yish5'in oğlu olan en yüksek benlik (gryw bwrzyst) için yas tutan ve üzülen kederli kişiler" olarak adlandırılır (V.5-7). 143. M 729.I.R.i.2-6. 144. Örneğin, Çin ilahileri Parşömeni'nde yer alan bir ilahide ünlü Maniheist sloganı "tüm kökleri arındırın" (ching chu-ken: 259) kullanılıyor. 145. Bu gönderme örnekleri M 1.392, 425, 426, 430, 440 ve 444'teki başlangıçlardan alınmıştır. 146. M 1.418, 427, 428. 147. M 1.398-403. 148. M 6650.R.18-V.2. 149. M 6650.V.3-6. 150. M 7.I.R.i.1ff. 151. M 7.I.R.ii.15-30. 152. M 7.I.V.i.15-18. 153. T II D 173c.1.R.1-V.9, burada Peter Zieme tarafından yeniden okundu ve tercüme edildi, o da dikkatimi ona çekti (kişisel iletişim). 154. Gulácsy 1999, giriş no. 32; Le Coq 1923, 54. 155. Age. 156. Bu özelliğin Zerdüşt öncüsü için bkz. BeDuhn 1999a. 157. Le Coq 1923, 54. 158. Jackson, Zerdüşt adaklarıyla benzetmeye dayanarak kasenin içindekileri çiçekler olarak tanımladı (Jackson 1929); bkz. Le Coq: "eine Goldene Schale mit weiss und gelblichen Blumen z. T. noch erkennbar ist" (Le Coq 1923, 54). 159. "Vor dem Tisch scheint noch ein Holzschemel oder dergl.gestanden zu haben" (Le Coq 1923, 54). 160. Ebert 1994, 18-19, Şekil 11 ile; bkz. Gulácsy 1999, giriş no. 33. 161. Pedersen 1996, 276-301. 162. Haftalık veya özel oruçlar için yemeğin sözde askıya alınması bilimde sıklıkla kanıtlanmış bir gerçek olarak belirtilir, ancak Seçilmişlerin herhangi bir şekilde oruç tutup tutmadığı tartışmalıdır.

--- SAYFA 342 ---

temel kutsal görevlerini yerine getirmedikleri gün. Bu konuda bölgesel farklılıklar olmuş olabilir. 163. Decret'in günde iki öğün yemek olduğu yönündeki iddiasına hiçbir kaynakta dayanak bulamıyorum (Decret 1974, 110-11). 164. Maniheist edebiyat tipik olarak ilahilerini, ilahilerini, dualarını ve diğer anlatımlarını başlangıçlarıyla, yani metnin ilk kelimesi veya kelimeleriyle tanımladığından, Zerdüş Yasna'sı ile Maniheist nwydm'i arasındaki ilişki çok daha güçlüdür. 165. Monastery Scroll 51. 166. Bu konuda bkz. BeDuhn 1999a. 167. Vaazlar 57.18-19. 168. CMC 91.20ff. 169. Yunan ve Kıpti kaynakları bo2thoi'den bahseder, Manastır Parşömeni rahip olmayan diyakozlardan (espasi) bahseder ve Çin Özeti (Chavannes ve Pelliot 1913), 112-13, "Onlar yalnızca Denetçiler çalıştırır ve ne erkek ne de kadın hizmetçi tutmazlar." 170. Örneğin, Soğdca metinler M 801 ve M 139.II, Kıpti Mezmur Kitabı 172 ve Türkçe parça T II D 173c.1. 171. Hegemonius, Acts of Archelaus 11. 172. "Bu arıtma... ağızdan çıkar" (Ephrem, Hypatius [Mitchell 1912], xlv); "duayla arıtıldığını söylüyorlar" (Hypatius [Mitchell 1912], xlii). "İkincisi (yemeğin doğuşu), kişiden ses ve sözle çıkandır" (Kephalaion 104, 258.13-14). "Bunun için bir genişlik vardır ve Seçilmişler'de, mezmurlarda, dualarda, övgülerde şifalanır" (Kephalaion 93, 238.2-4). Yemekten çıkan "yaşayan ruh", adına yemek sunulan kişinin sözcüsü olur (Kephalaion 115, 279.11-25). Bkz. Augustinus'un, yükselen ışığın araçları olarak söylevlere ve mezmurlara (De mor. man. 36) ve "nefes vermelere" (anhelaretur: C. Faustum 5.10) yaptığı göndermeler. Belki aynı bağlam Pelliot Chinois 3049'un sonundaki beyan için de verilebilir: "Bu duanın Kudretli tanrının sarayına girmesini sağlayın." 173. "Zwölf Herrschertümer" in yapısı, Süryanice (Theodore bar Konai; Jackson 1932, 241-42) ve Kıpti (Kephalaion 21, 64.24ff.; Kephalaion 4; Mezmur-Kitap 33.4, 36.29, 133-34, 138.65, 144.24, 220.3.), ayrıca İran, Türk ve Çince. Temel form, çeşitli şekillerde "bakireler", "otoriteler" veya "bilgeler" olarak adlandırılan on iki erdemi basitçe listeler (Theodore, M 14, M 259c, M 453c, M 529, So 10202, So 18221, Hymnscroll 174-75). Biraz genişletilmiş bir versiyon, bu erdemlerin her birini Maniheist panteondan bir tanrıyla tanımlar (Pelliot Chinois 3049, U 52 [T II D 78j.I], Hymnscroll 174-75). Daha fazla genişleme, ya tanrılara lakaplar ve övgüler ekler (M 798a) ya da her erdemle ilişkilendirir. SAYFALAR İÇİN NOTLAR 158-160 313

--- SAYFA 343 ---

Kilisede belirli bir konumu olan ve sakinlerinin ya ilişkili tanrıya benzedikleri (MIK III 4974) ya da ona saygı duyma ilhamı aldıkları (M 738) söylenen. 174. M 259c.V.2, ilahideki tek terim olan hw'bs['gyft]'i korur. V.3-5'in tamamı okundu: hnjft rwc [8hrd'ryft n'mg pd . . . s]wr, pd dw'd[ys bgp]whr 8y'kt['wy], "On iki [Tanrı]-oğlunun anmasında hafif [yemeğin kabulü için yetkililerin] [listesi] tamamlandı" (Morano 1982, 12). 175. Bu bilgiyle, ilk ilahisinde "bu kutsal masaya" doğrudan gönderme yapan M 729.I'e dönüp bakabilir ve ikinci ilahisinin "ışıldayan miğferinin üzerine on iki ışık tacını düzenleyen muzaffer lorddan" (V.i.1-6) söz ettiğini ve muhtemelen başlangıçta on iki ama geriye sadece dokuz tane kalan erdemlerin bir listesini verdiğini görebiliriz. 176. "Oniki Otorite" ilahileri, başlangıcından sonra "İlk Ses" olarak adlandırılan bir ilahiyle ilişkili kaynaklarda (ve her durumda öncesinde) görülür (Parth dilinde wcn hsyng; Soğd dilinde wngr pyrmcyk; Çince ch'u-Sheng tsan). Bu ilahi Part dilinde (M 259c, M 529), Soğd dilinde (TM 351) ve Türkçede (Pelliot Chinois 3049 ve 3407 ve Ch/U 6818 verso) tasdik edilmiştir; Çin İlahiyat Kitabı bunu Part dilinden tercüme ediyor ve onu bir tsan i-shu, yani "İsa'ya övgü" olarak sınıflandırıyor. M 259c, M 453c, M 529, PC 3049 ve İlahi Parşömenindeki 8 saatlik bir ilahiye takip eder. 8hrd'ryft ilahileri gibi, "İlk Ses" de aslında bir listedir; onlar gibi, terimlerinin her birinin bir tanrıyla ilişkilendirilmesiyle genişletilebilir (Pelliot Chinois 3049.27-46 ve 3407.1-15'te olduğu gibi). 177. Bkz. BeDuhn 1999a. 178. Campany 1992, 214. Bölüm 5. Beslenme Gerekçeleri 1. Kephalaion 87, 217.2-13. 2. Kephalaion 115, 277.4-24. 3. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xxiv. 4. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xxxi. 5. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xlii. 6. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xxiii. 7. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xxxi (krş. Reeves 1997, 252). Ephrem, tıbbi söylemin Maniheist benimsenmesinin bu bağlamda tutarlı olmadığını öne sürüyor, çünkü "meyvelerde ve köklerde bulunan zehrin bir kısmı 'bizde birikiyor ve toplanıyorsa' (ve) kötülüğün tümü bir ise, nasıl olur da içimizdeki onun bir kısmı 'yasa ve emir' ile, bir kısmı da (yalnızca) karışımlar ve ilaçlarla fethedilebilir?" (Hypatius [Mitchell 1912], xxvii). 8. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xxvi (krş. Reeves 1997, 246). 9. Ephrem, Mani'ye Karşı (Mitchell 1912), II.xcvi-xcvii (krş. Reeves 1997, 243-44). Birkaç satır sonra Ephrem şöyle diyor: "Aynı zamanda bir rafineleştirme de ilan ediyorlar.

--- SAYFA 344 ---

ve tüm nehirlerin, kaynakların ve çeşmelerin temizlenmesi. . . meyve ve ürünler ile mahsuller ve sebzeler" (Against Mani [Mitchell 1912], II.xcvii). 10. Maniheist terminolojide "doğruluk", soyut bir ahlaki kavramdan ziyade genellikle Seçilmişler kurumuna atıfta bulunur. 11. Krş. Hypatius (Mitchell 1912), xlv: "bu arıtma. . . ağızdan çıkar"; xlii: "duayla artırılır." 12. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 782. 13. "Fakat ışık yavaş yavaş artırılıp sönerse, onun çözünen ve dağılan bir doğa (kyana) olduğu açıktır. Peki, eğer ruh aynı doğaya sahipse, o da nasıl artırılırken dışarı çıkmaz?" (Ephrem, Hypatius [Mitchell 1912], xxxi). 14. "Ve eğer kötülüğün ruhu hapsedmek için bedene hapsedtiğini söylüyorlarsa, o zaman neden "arıtılan ve ayrılan" ışığı kaçamayacak şekilde hapsedmedi?" (Ephrem, Hypatius [Mitchell 1912], xxxii; bkz. Reeves 1997, 252-53). 15. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xxi. 16. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), cix. 17. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), ci. 18. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), cxi. 19. Augustine, De nat. boni 44. Başka bir yerde şöyle diyor: "İnsanların ve hayvanların ruhlarının Tanrı'nın özünden olduğunu ve aslında Tanrı'nın parçaları olduğunu düşünüyorlar. İyi ve gerçek Tanrı'nın karanlığın kabilesiyle savaştığını ve kendisinin bir parçasını karanlığın prensiyle karışmış halde bıraktığını söylüyorlar ve dünyaya yayılmış, kirlenmiş ve bağlanmış bu parçanın Seçilmişlerin gıdasıyla, güneş ve ay tarafından arıtıldığını ve Tanrı'nın arıtilamayan kısmından geriye kalan her şeyin dünyanın sonunda sonsuz bir bağla bağlandığını iddia ediyorlar" (Augustine, Mektup 236'dan Tesniye'ye) [Parsons 1956], 181). Ayrıca De haer. 46.42-51 ve C. Epist. Fund. 31. 20. Augustine, De nat. 45. 22. CMC 81.2-82.13. Beden Işık Zihni tarafından yeniden şekillendirilip "Yeni İnsan" haline getirildikten sonra bile, gıdanın kurucu özelliklerini yansıtan ruh halleri. Bazen bir Seçilmiş yemek yediğinde, "yediği yemeğin (troph2) içinde ona sorunlu bir uzuv gelir. . . veya içilen suda. . . ve onda öfke artar, şehvet çoğalır ve yediği ekmeğin yemeği ve içtiği suyun uzuvlarını doldurarak öğütlerini rahatsız etmesi nedeniyle kasvet ve üzüntü artar. . . vücuda girdikçe bu yiyeceklerle [karışır] ve aynı zamanda bedenin kötü uzuvlarıyla da karışır" (Kephalaion 86, 215.11-20). Diğer zamanlarda şunu ekler: "İçine gelen yiyeceğin nispeten az kötü içerikli, saf olduğunu görürsün. Sonra "içine giren yemeğin o iyi uzuvları seni sakın, dinlenmiş, düzenli ve davranışlarında iyi bulur." 167-170 315

--- SAYFA 345 ---

(Kephalaion 86, 216.1-3). "İçinizde var olan canlı ruhlara ortak olurlar. Bu nedenle onları sakın, dinlenmiş bulursunuz ve onlar sizden rahatsız olmadan çıkarlar; [ve] sizi bedeninizde sağlıklı bulurlar, işleriniz de düzenli, kendi tarzlarında sağlamdır... ruhunuz size göre hafiftir, bir kuş gibi yükselir" (Kephalaion 86, 216.7-13). 23.CMC 83.20-85.3. 24. Augustine, De mor. Adam. 36. Bkz. C. Faustum 15.7: "Tanrının uzvunu ete hapsedme korkusuyla açlara ekmek vermiyorsunuz"; Konf. 3.10: "İnsanlıktan çok yeryüzünün meyvelerine şefkat göstermemiz gerektiğine inanacak kadar aptaldım. . . . Maniheist değil de aklıktan ölmek üzere olan bir adam bir ağız dolusu için yalvarırsa, ona bir ağız dolusu vermenin ölümcül cezayı hak edecek bir suç olduğunu düşündüler." 25. Augustine, De mor. Adam. 52. 26. Augustine, De mor. Adam. 50. Bkz. Augustine, De haer. 46.135-41: "Ve eğer evliliği kullanırlarsa, yiyecek yoluyla içlerine giren ilahi maddenin yavrularında et zincirleriyle bağlanmasını önlemek için gebe kalmaktan ve doğumdan kaçınmalıdırlar. Çünkü aslında ruhların tüm etlere, yani yiyecek ve içecek yoluyla geldiğine bu şekilde inanırlar." 27. Augustine, C. Faustum 6.8. 28. "Hayvanın yük taşıması, egzersiz yapması, çalışması ya da herhangi başka bir eylemi gerçekleştirmesi fark etmeksizin her hayvan aktivitesinde de kaçır. Uykumuz sırasında sindirim denilen işlem iç ısı tarafından gerçekleştirilirken kaçır. Ancak... bahsettiğimiz aktivitelerde iyiliğin çoğu uçup gitse de hepsi bunu yapmaz" (Augustine, De mor. man. 37). 29. Augustine, C. Faustum 6.8. 30. Mezmur Kitabı 172.15-20. 31. Mezmur Kitabı 193.20-22. 32. Augustine, C. Faustum 2.5. 33. Augustine, C. Faustum 2.5. Bkz. C. Faustum 20.11: "Savunmasız İsa (patibilem Jesum) ile ilgili olarak -söylediğiniz gibi, Kutsal Ruh'un gücüyle gebe kalan topraktan doğmuştur- onun her ağaca ürün ve meyve şeklinde asıldığını iddia ediyorsunuz: böylece, bu kirliliğin yanı sıra, meyveyi yiyen sayısız hayvanın etinden de ilave bir kirlenmeye maruz kalıyor; aslında sizin yardımınız ile arındırılan küçük miktar hariç." 34. Augustine, C. Faustum 20.13. 35. Mezmur Kitabı 162.22-26. 36. Mezmur Kitabı 162.31-163.13. 37. Mezmur Kitabı 163.14-28. 38. Mezmur Kitabı 163.29-30. 39. Vöobus 1958, 135. 40. Kephalaion 84, 211.24-26. 316 171-175. SAYFALARA NOTLAR

--- SAYFA 346 ---

41. Kephalaion 84, 212.16–21. Benzer şekilde Kephalaion 81'de, benzer endişelere sahip bir kilise lideri, Hristiyan eremitizmine benzer özel bir ibadet uygulamasına çekilmek istediğinde, Mani bunu yasaklar ve ritüel yemek yoluyla "melekler" üretilmesini "ilahi iş" olarak över. 42. Kephalaion 93, 236.9–10. 43. Kephalaion 93, 236.23–27. 44. Kephalaion 93, 237.21–22. 45. Kephalaion 93, 238.3–4. Benzer şekilde Kephalaion 85'te, yeryüzünde sadaka toplayan Denetçilerin verdiği zararlarla ilgilenen bir Seçilmiş, Mani'den Yaşayan Ruh'un bu nihai ödüllendirici "tanrısal meselenin" gerektirdiği acıya katlandığını duyar. 46. Augustine, C. Faustum 6.4. 47. Gardner bu kelimeyi "kendinden geçme" olarak tercüme eder (Gardner 1995, 263); genel anlamı açık olmakla birlikte, bu bağlamda teknik anlamı belirsizdir. 48. Gardner bunu "ölçülemez" olarak tercüme eder (Gardner 1995, 263); bu ifade aynı zamanda "ağırlıksız (shi)", yani "ağırlıksız" olarak da yorumlanabilir. 49. Gardner bu kelimeyi "ileriye doğru yayılıyor" olarak tercüme eder (Gardner 1995, 263); her iki durumda da kinetik enerjiye atıfta bulunur. 50. Kephalaion 104, 258.7–25. 51. Kephalaion 87, 217.11–20. 52. Kephalaion 91, 230.15–18. 53. Augustine, Konf. 3.10. 54. Kephalaion 115, 277.8–10. 55. Kephalaion 79, 191.16–19. 56. Kephalaion 94, 239.30–240.12. 57. Kephalaion 114, 269.19–270.24. 58. Kephalaion 108, 261.26–29. 59. Kephalaion 81. 60. Kephalaion 122, 292.9ff. "Artık ışığın herhangi bir kısmı tamamen arıtıldığında, Tanrı'nın krallığına, kendi özel meskenine, onlara göre ay ve güneş olan belirli kaplar üzerinde geri döner" (Augustine, De haer. 46.34–36). 61. M 801.754–764. 62. M 95.R.1–14. 63. M 95.V.1–16. 64. M 42.R.ii.11–16. 65. M 42.V.ii.6–14. 66. M 1.402. 67. M 1.437. 68. M 1.403, 423; bkz. M 6650.R.5–6. 175–181. SAYFALARA İLİŞKİN NOTLAR 317

--- SAYFA 347 ---

69. M 1.404. 70. M 1.405. 71. M 1.421. 72. M 1.443; bkz. M 6650.V.12–13. 73. M 1.432, 441. 74. M 1.441, 442, 443. 75. Bu paralelliklerden altısı henüz yayınlanmamıştır, ancak M 83 (M 1.396), M 33 (M 1.437) ve M 7 (M 1.440) M 1'de bahsedilen ilahileri korurken, M 6650, a M 1 gibi ilahi dizini, M 1.399, 400, 402, 403, 406, 407, 408, 438 ile eşleşen başlangıçları listeler. 76. M 33.R.ii.21ff.; başlangıç M 1.437'de bulunur. 77. M 7.I.V.i.25ff. 78. İlahiler parşömeni 52. 79. İlahiler parşömeni 236–42. 80. Hymnscroll 244. 81. Xu0stu0n3ft, 3. 82. T II D 173d.R.14–V.5; Larry Clark'ın çevirisi (kişisel iletişim). 83. T II D 173d.V.5–20; Larry Clark'ın çevirisi (kişisel iletişim). 84. M 35.24–26. 85. T II D 173c,1.R.1–V.9; Peter Zieme'nin çevirisi (kişisel iletişim). 86. T II D 171.R.26–37. 87. M 6020. 88. M 6650.V.3–6. 89. M 454.I.R.7–11. 90. M7; bu şarkı M 1.440 ve M 496a.R.2 endekslerinde geçmektedir. 91. Hymnscroll 246. 92. Taisho baskısında bu, 246. kıtada "tartım" olarak kullanılan grafiğin aynısıdır, ancak ikincisinin metal radikali yerine bir konuşma radikali vardır. Robert F. Company burada yayınlanan baskıda bir hata olduğunu varsayıyor, çünkü bağlam "açıklama"dan (kişisel iletişim) "ağırlığa" daha uygun görünüyor. 93. İlahiler parşömeni 249–54; Çeviri: Robert F. Company (kişisel iletişim). 94. M 6650.R.11–13 (= M 1.399). 95. M 6650.R.15–17 (= M 1.402). 96. M 6650.R.13–15; V.1–2. 97. M 6650.V.6–11 (= M 1.403). 98. M 7.I.R.ii.45ff. 99. M 7.R.i.5–8. 100. Terimler an-Nadim's, Fihrist (Dodge 1970), 791. 101. Al-Biruni, Athar-ul-Bakiya (Sachau 1879), 190. 102. Kephalaion 87, 217.20–25, son cümlede 318 NOTLAR yerine jo[le] yeniden yapılandırılmıştır. 181–188

--- SAYFA 348 ---

Polotsky-Böhlig'in jo[be]'si (Gardner bunu "kimin aracılığıyla iletileceği" tercümesinde takip eder [Gardner 1995, 225]). 103. Kephalaion 87, 218.5-10. 104. Kephalaion 87, 218.27-30. 105. Tebessa Kodeksi, sütun. 5.4-20. 106. Tebessa Kodeksi, sütun. 4.6-14; bkz. 16.14-19. 107. Tebessa Kodeksi, sütun. 17.3-15. 108. Hegemonius, Archelaus'un İşleri 10. 109. Augustine, C. Faustum 6.8. 110. Augustine, C. Faustum 5.10. Bkz. De haer. 46.114ff.: "Denetçilerinin ruhlarının Seçilmişlere iade edildiğine inanıyorlar." 111. Kephalaion 88, 219.6-8, 10-12. 112. Kephalaion 88, 220.5-221.4. 113. M 101 + M 911.206-12. Bu benim çok parçalı pasajın yeniden inşası. Aynı metnin 258-62. satırlarındaki yakından ilişkili benzetmeyi karşılaştırın: "Biri denizin kıyısında, diğeri teknede. Kıyıda olan, teknedekine karşıdır. Kayıkta olan [...] denizdedir." 114. T II D 173b,2.V.1ff. 115. MacKenzie 1979, 504-5. 116. Age, 506-9. 117. U 197.V.3-6 ve U 196.V.2-4. 118. M 8251.R.1-16. 119. M 8251.R.16-V.19. 120. Tebessa Kodeksi, sütun. 17. 121. Puech 1979, 267-68; benzer bir görüş için bkz. Ries 1986a, 181. 122. Schaefer 1935, 79. 123. Tardieu 1981, 88. 124. Klimkeit 1993, 21. 125. Augustine, C. Faustum 5.10. 126. Uygulamada diğer toplumsal güçlerin bu ilişkiye kesinlikle etkisi olmuştur. Seçilmiş, yalnızca "kutsal" kişileri desteklemenin prestiji açısından değil, aynı zamanda Seçilmiş kişinin kendi ailesinin bir üyesi olduğu zaman ortaya çıkan karmaşık dinamikler açısından da, bireysel Maniheiztlerin hayatında her türlü anlama gelebilir. Uygur diyarında devletin de desteğiyle bu tablo daha da karmaşık bir hal alıyor. Sadece bir gün tüm bu faktörleri değerlendirebilecek ve normatif sistem analizinin ötesine geçebilecek türden verilere sahip olacağımızı umuyorum. 127. Kephalaion 115, 277.4-24. 128. Kephalaion 115, 271.13-20. 129. Kephalaion 115, 274.22-28. 130. Kephalaion 115, 277.4-24, yukarıda alıntılanmıştır. 188-195. SAYFALARA İLİŞKİN NOTLAR 319

--- SAYFA 349 ---

131. Kephalaion 115, 279.7-8. 132. Kephalaion 115, 279.11-25. 133. Kephalaion 115, 279.26-30. 134. Kephalaion 115, 280.4-14. 135. M 177.V.1-16. Hikaye, ölümlerin yasını tutmanın günahkarlığına odaklanılan M 45'te tekrarlanıyor. 136. İlahi parşömeni 406-9. 137. Kephalaion 115, 271.8-9. 138. Teknik olarak eksik olan "zaferlerin" üçüncüsü veya dördüncüsü olup olmadığı bu tartışma açısından önemsizdir. Her iki durumda da dört gerekçeden biri bir boşlukta kaybolup gidiyor; bkz. Gardner 1995, 282. 139. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 788. 140. Kephalaion 90, 224.8-9. 141. Kephalaion 91, 230.20-23. 142. Kephalaion 91, 230.14-20. 143. Kephalaion 91, 230.29-30. 144. Kephalaion 91, 233.16-234.14. 145. Kephalaion 91, 232.31-233.1. 146. Mezmur Kitabı 95.26. 147. Mezmur Kitabı 95.30-31. 148. Mezmur Kitabı 97.3ff. 149. Mezmur Kitabı 111.23-26. 150. Kephalaion 93, 238.27-28. 151. Mezmur Kitabı 52.27. 152. Mezmur Kitabı 87.16-24. 153. Mezmur Kitabı 70.18-21. 154. Mezmur Kitabı 54.3-4. 155. Hegemonius, Archelaus'un İşleri 10. 156. Augustine, De haer. 46.114-32. 157. Augustine, De mor. Adam. 60. 158. Augustine, De mor. Adam. 61. 159. Augustine, C. Faustum 5.10. Şunları da ekliyor: "Bir adam, Tanrı'nın krallığına, kutsallara yiyecek verme hizmeti için değil, kendisi çiğnenip göğsü salındığı için kabul edilecektir." 160. Augustine, De haer. 46.114ff. 161. M 454.I.R.5-11. 162. T II D 175,2.I.V.2-6. Bkz. U 198.V.16 ve U 196.R.1-5: "Pek çok mükemmel sadaka sağlayan sağlayıcılar için sevinç ve övgüyle iyi bereketler olsun; bunların toplanmasıyla ünlü olan biri olsun, tüm ışık ailemiz!" 163. MacKenzie 1979, 506-9. 320 195-201. SAYFALARA NOTLAR

--- SAYFA 350 ---

164. T II D 173b,2.R.1-V.7; Tercüme: Larry Clark (kişisel iletişim). 165. T II D 178.II.R.2-7. Bu parça Xu0stu0n3ft'ün bir kopyasıyla aynı kodekstendir. Bkz. M 6020: "Bir hardal tanesi kadar faziletli yiyecek (pwnw'r) alan ve bunun karşılığını alamayan", cehennemde uzun azaplar dizisi çekecektir. Soğdca metin M 139.II'de de "değersiz yemek yiyenler" hakkında benzer bir uyarı bulunmaktadır. 166. M 221. 167. Başka bir Orta Farsça kitapta aynı benzetmenin bir kısmı yer alır: "[“Ruh-]işini” veren Denetçi, kızını krala sunan [fakir] adama benzer; büyük bir şerefe erişir” (M 101 + M 911.188-91). Daha da bölük pörçük pasajlar şunu ortaya koyuyor: (1) "Denetçi, bir meyvenin dalı gibidir[daha az ağaç...] ve Denetçi [...], [...] dindar eylemin meyvesidir" (214-20); (2) "Seçilmiş, Denetçi ve Vahman, babalarından mülk bırakılan üç kardeş gibidir: toprak, [...], tohum. Ortak olurlar [...] biçerler ve [...]" (220-25); vb. 168. Boyce 1975, 179. 169. M 47.II.R.17-V.18. Popüler Asya geleneklerinden kaynaklanan İnci Delici'nin hikayesi, Maniheistlere kurtuluş için çalışmanın önemine ilişkin başka bir uygun benzetme sağladı. Hikâyede bir inci sahibi, bir inci delicisini yüz dinara kiralar, sonra ona başka işler verir. İnci yetiştiren kişi ücretini talep ettiğinde, incilerin henüz sıkılmaması nedeniyle sahibi bunu reddeder. İkisi mahkemeye çıkar ve hakim inci sahibine şunları söyler: "Bu adamı çalışması için tuttun, peki neden ona inci taşımasını emretmedin? Neden onun yerine ud çalmasını emrettin? Adamın ücretinin tam olarak ödenmesi gerekecek... ona bir yüz altın dinar daha ver, o da başka bir gün incilerini doğuracak." Metin daha sonra inci sahibinin ruh, inci işleteninin beden, yüz altın dinarın yüz yıllık bir ömür ve inci işleyen dindarlık olduğunu açıklıyor. Eğer ruh, bedeni takva işlerine yöneltmezse, o zaman nefsin durumundan beden sorumlu tutulamaz. Ruh, bu yaşamda tamamlanabilecek şeyleri başarmak için bir bedeni başka bir yaşam için "yeniden kiralamaya" zorlanacaktır (Henning 1945b, 465-69). 170. M 1224.R.1-16. 171. İlahiler kaydırma 344. 172. M 1224.V.7-11. Gershevitch, "tahılın güzelliğinin" Yaşayan Benliğin bir yönü olduğunu ikna edici bir şekilde savundu (Gershevitch 1980b). 173. Hymnscroll 247. 174. Spiro 1982, 286. 175. Age., 287. 176. Age., 410. Dini seçkinlere karşı yapılan "bencilik" suçlamaları, bu seçkinlerin yalnızca önceki rahiplik rollerini değil, aynı zamanda önceki saygı duyulan nesneler rolünü de miras alma yollarını gözden geçiriyor. Seçilmişlere hizmet etmenin ödülleri, diğer geleneklerde doğal ve insan eliyle yapılmış ibadetlere hizmet ederek veya ibadeti yönlendirerek kazanılanlara karşılık gelir.

--- SAYFA 351 ---

İlahi mevcudiyetin, Seçilmişlerden bile daha fazla, açıkça somut bir şekilde yanıt vermeyen, yapay sembolleri. Seçilmişler ilahi olanı benzersiz bir şekilde somutlaştırır ve bu statüden dolayı saygı görürler. Bu saygı ve desteğin faydaları, kozmosu yöneten yasalara göre otomatik olarak tahakkuk eder. Seçilmişlerin herhangi bir kişisel tepkisi gereksizdir. 177. Kephalaion 87, 217.2ff. 178. Kephalaion 87, 217.11-13. 179. Kephalaion 91, 229.20ff. 180. İsa: CMC 91.20-93.23; Tebessa Kodeksi, T II D 173b,2; TM 170; M 729.I.R.i.2-6; M 139.II; Zerdüşt: M 42; M 95; Buda: M 1224. 181. T II D 126'da Mani şöyle der: "Üçüncü olarak, kendi dinlerinde çalışmayı başaramayan önceki ruhlar benim dinime gelecekler ve bu onlar için kurtuluş kapısı olacaktır." 182. Augustine, De mor. Adam. 57. Bölüm 6. Bedenlenmiş Benliğin Kurtuluşu 1. Puech 1979, 261. 2. Lim 1989, 246 n. 59; bkz. 242.3.M 77; bkz. M 722.R.2ff.; M 7.I.V.i.12ff. 4. Kephalaion 91. 5. Puech 1979, 311. 6. Puech 1972, 584. 7. Puech 1968, 292. 8. Wolfgang Lentz bu bağlamda Nietzsche'nin "Verneinung des Willens zum Leben" deyimine başvuruyor (1961, 106). 9. Puech 1968, 295. 10. Puech 1979, 276. "Hayatı sürdürmek için gerekliliğin belirlediği sınırlar dahilinde perhiz, kurtuluşun tek yoludur" (Puech 1968, 297). Seçilmişler "toplam çilecilikleri sayesinde kurtarırlar" (Puech 1968, 309). 11. Puech 1968, 295; bkz. Puech 1972, 585-86. 12. Lentz 1961, 106. 13. Lieu 1992, 27. 14. Sundermann 1995, 263. Nils Pedersen ayrıca şunu belirtir: "Seçilmişlerin kurtuluşu, yemek aracılığıyla kurtuluş çalışmasına kendi katılımlarıyla koşullandırıldığı sürece, bu yemek seçilmişlerin kurtuluşu için çok önemlidir" (Pedersen 1996, 295). Yine de aynı cümleyi şu sözlerle bitiriyor: "Fakat kurtuluşun bizzat Allah'tan insana intikali, vahiyle (irfanla) bağlantılı görünüyor." Daha sonra şunu yineler: "Maniçiler yemek yoluyla kurtuluşa kavuştuklarını düşünmediler. Maniçi kurtarıcı gücünü açığa çıkan gn'siw biçiminde aldı" (299). 322 SAYFA 206-213'E NOTLAR

--- SAYFA 352 ---

15. Puech 1968, 293. 16. An-Nadim, Fihrist (Dodge 1970), 787; Mezmur Kitabı 54.8ff.; Gy'n Wyfr's (Sundermann 1997). 17. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xciii, cviii, cxi; Mezmur Kitabı 155.20-39; Kephalaion 108; Gershevitch 1980b. 18. Kephalaion 81. 19. Puech 1972, 607'nin aksine, Puech, Maniheist disiplini küçük düşürme olarak yorumladığını desteklemek için, beden içindeki arkontik'i2 bastırmaktan söz eden Kephalaion 79, 191.14-15'ten alıntı yapar; orucun sadakaların metabolik olarak işlenmesini nasıl mümkün kıldığını anlatan sonraki pasajı gözden geçiriyor. Ayrıca içerideki aslanı boğmaktan söz eden Mezmur Kitabı 149.24'ten de alıntı yapar; ancak bu dili, beden içinde yeni bir düzen kurmaktan, öldürülen "aslan"ın yerine yeni bir hükümdarın tahta oturtulmasından söz eden çevredeki birçok pasajla karşılaştırmıyor. 20. Mezmur Kitabı 182.20ff. 21. Örneğin, Widengren 1965, 104; Kararname 1974, 112-13; Lieu 1992, 28; Klimkeit 1993, 20. 22. Puech 1968, 296. Koenen de, bu uygulamanın Maniheizm anlayışının merkezinden irfanı yerinden etmesine izin vermeden, Seçilmişlerin "yiyecekte hapsedilmiş ilahi parçacıkları ayırma ve onları yiyerek özgürleştirme yükümlülüğüne" (Koenen 1981, 745) gelişigüzel bir şekilde atıfta bulunur. 23. Puech 1968, 311. 24. Aynı eser, 265. 25. Aynı eser, 313-14. Benzer şekilde Pedersen, "hayatın temel aktarımının, Mani tarafından açığa çıkarılan ve insana kurtuluşu ileten bilgi, gn«siw" olduğunu ileri sürer. Öte yandan Maniheist düzende "emirlere uymanın" eşit derecede gerekliliğine dikkat çeker (Pedersen 1996, 295). 26. Puech 1968, 265. 27. Puech 1979, 267-68. 28. Campany 1992, 214. 29. Puech 1979, 261. 30. Ries 1986b, 281. 31. Kipti kaynaklarını okumasına dayanarak üç aşamalı bir kurtuluş sürecini anlatır: tochme "çağrı" → bazı "işitme" → saune "bilgi" (Ries 1984, 1032-33). 32. Ries 1986a, 181. 33. CMC 80.18-85.12. 34. Ries 1992, 173. "Kurtuluş ritüel vaftizden değil, gnostik mesajdan gelir" (Ries 1986a, 176). 35. Buckley 1983 ve 1986. 36. Ries 1986a, 178. 213-216. SAYFALARA İLİŞKİN NOTLAR 323

--- SAYFA 353 ---

37. Age., 174. bkz. 179: "Dünya ruhunun kurtuluşu doktrini üzerine üç işaret aşılanmıştır." 38. Ries 1986a, 179-80. 39. Koenen 1981, 741. Krş. Pedersen 1996, 295. 40. Ries 1986a, 180. Krş. Pedersen 1996, 299. 41. Lentz 1961, 105. 42. Ries 1986a, 181. 43. Ries 1984, 1035. 44. Ries 1986a, 181. 45. Kephalaion 79'un yemek öncesi ve sonrası oruç tutmanın gerekçelerini sağlarken nasıl birleştirdiğine dikkat edin. disiplin gerekçeleri ile beslenme gerekçeleri. 46. Foucault 1977a, 26. 47. Foucault 1977a, 136-38. 48. Diğerleri arasında W. B. Henning (Henning 1965, 33-34) ve Ilya Gershevitch (Gershevitch 1980b, 281-82) bulunmaktadır; her ikisi de belki de tam da bu nedenle karşılaştırmalı dinin yükselen kinayesinden kaçan filologlardır. 49. Schaeder 1927, 124. 50. Age, 81n. 51. Daha sonra Maniheizm hakkında şunları ileri sürdü: "Eğilimi, öğretim ve vaazın, ilahilerin ve duaların, kutsal yazıların özenle kopyalanması ve süslenmesi ve sanatsal olarak hazırlanması biçiminde tamamen manevi bir tapınmaya doğru gitti" (Schaeder 1935, 80). 52. Kephalaion 81, 195.3-12, tüm Kephalaion 81 için Gardner 1995, 202-5'i çok yakından takip etmektedir. 53. Kephalaion 81, 196.6-10. 54. Kephalaion 81, 196.26. 55. Kephalaion 81, 195.18. 56. Bu benzetme bana Luke Johnson tarafından önerildi (kişisel iletişim). 57. Campany 1992, 202. 58. Bu konuda bkz. BeDuhn 1999a. 59. M 6650.V.3-6; Pothi-Kitap, 28-33, 226-31. 60. Örneğin, T II D 173d. Bu temas sadece yutma yoluyla değil aynı zamanda duyuların "kapıları" aracılığıyla da gerçekleşir; bkz. örneğin M 801. 61. Kephalaion 86, 215.1-216.13. 62. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), cxii. 63. M 2.II.20, 24. 64. Özet (Haloun ve Henning 1952), 194. 65. Hymnscroll 320. 66. Hymnscroll 318. 324 216-223. SAYFALAR İÇİN NOTLAR

--- SAYFA 354 ---

67. Hymnscroll 334. 68. Hymnscroll 336. 69. Al-Biruni, Hindistan (Sachau 1888), 39. 70. Al-Biruni, Hindistan (Sachau 1888), 54-55. 71. Örneğin, Augustine, De mor. Adam. 37, 50. 72. M 33.II.V.i.3-4. 73. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xxxii. 74. Xu0stu0n3ft, 1B. 75. Kephalaion 70, 175.6-14. 76. Bakınız BeDuhn 1992. 77. CMC 85. 78. M 801; bkz. Augustine, C. Faustum 20.15. 79. Kephalaion 38. 80. M 680.23. 81. CMC 14. 82. CMC 22. 83. Augustine, De nat. boni 41. 84. Hegemonius, Archelaus'un İşleri 16. 85. Augustine, C. Faustum 24. 86. Çince: "ikincil dönüşümün on iki parlak kralı." 87. Çince: "parlak doğa." 88. Sundermann 1992, satır 40. 89. Chavannes ve Pelliot 1911, 566-67. Başka bir yerde aynı metin şunu belirtir: "İkinci Gün, On İki'nin - Otorite, Bilgelik ve geri kalanların - Hayırsever Işık'tan dönüşümle üretildiği gündür" (543). Türk versiyonu bunların "tanrı Nom Quti'den kaynaklandığını" söyler (Klimkeit ve Schmidt-Glintzer 1984, 86-87). 90. Yani, alegori açısından, "Gün geceyi fetheder ve yener... ve sonra majesteleri kendi otoriteleri ile hükmeder: Birinci Otorite, ikinci Bilgelik, üçüncü Kurtuluş, dördüncü Memnuniyet ..." (Sundermann 1992, satır 44). Part kısmı kopsa da, Türkçe ve Çince versiyonları "Zwölf Herrschertümer" listesini tamamlamaktadır (Klimkeit ve Schmidt-Glintzer 1984, 90-91; Chavannes ve Pelliot 1911, 568-69). 91. Dolayısıyla, "ikinci gün"ün bu tezahürleri ile "üçüncü günün" tezahürleri arasında, henüz incelenmemiş olsa da, açık bir ilişki vardır; bunun Çince versiyonu şöyle der: "yedi tür mhr'spnd'n saf bir din üstadının bedenine her girdiğinde, bu kişi Hayırsever Işık'tan beş cömertliği alır ve [bu] on iki saat tüm günü tamamlar"; Türk versiyonu üçüncü gün için "Seçilmişlerin bedeninden her gün kurtarılan Beş Tanrı'nın gücüdür" diyor. Bkz. M 7.I.R.ii.15ff.: "Beş, yedi ve on ikideki her uzvu mükemmelleştirin." 223-227. SAYFALARA İLİŞKİN NOTLAR 325

--- SAYFA 355 ---

92. Sundermann 1992, satır 45-79; Klimkeit ve Schmidt-Glintzer 1984, 90-97; Chavannes ve Pelliot 1911, 572-84; bkz. Tablo 3.3. 93. Chavannes ve Pelliot 1911, 584-85. 94. /0buhrag0n'da Mani, dine girmenin ön şartı olarak "ruh toplama bilgisinden (rw'n-cynyh)" bahseder (MacKenzie 1979, 520-21). 95. Foucault 1980, 117. 96. Foucault 1977a, 194. 97. Foucault 1980, 98. Foucault, "bireyin, iktidarın uygulanmasıyla ele geçirilen, önceden verili bir varlık olmadığı", "bedenler, hareketler, arzular, kuvvetler üzerinde uygulanan bir iktidar ilişkisinin ürünü olduğu" hipotezini öne sürer (73-74). 98. Foucault 1977a, 29-30. 99. Asad 1993, 167. 100. Kephalaion 81, 195.21-23. 101. Foucault 1977a, 30. 102. M 801. 103. G. H. Mead, "dini deneyim" olarak adlandırılan şeyin önemli bir yönünün, bireysel "ben" ile toplumsal olarak inşa edilmiş "ben"in bu buluşmasının etkisi olduğunu ve onların (çoğunlukla geçici olarak) "toplumsal sürecin başarılı bir şekilde tamamlandığını" gösteren tamamen sorunsuz bir benlik içinde kaynaşmasının etkisi olduğunu öne sürer (Mead). 1934, 273-75). 104.CMC 67.7-11. 105.CMC 16.1-16. 106. M 39; bkz. Hymnscroll 344. 107. M 5794. 108. Kephalaion 87, 217.11-20. 109. Kephalaion 93, 238.2-4. 110. Kephalaion 115, 279.18-19. 111. Ephrem, Hypatius (Mitchell 1912), xxlii, xxliv; Kephalaion 104. 112. En ayrıntılı anlatım (diğer bölgelerde tekrarlanması zorunlu değildir) Kephalaion 114, 269.17-270.24'tür. 113. Kephalaion 94, 239.7-240.12. 114. M 7.I.R.i.5-8. 115. M 7.I.R.ii.15ff. 116. Veya "onaylayın", "pekiştirin." 117. Kephalaion 81, 195.18-20. 118. Chavannes ve Pelliot 1911, 554-55. 119. Düşünce = kutsal kilise; öğüt = zaferin direği; içgörü = ay; düşünce = güneş; zihin = ışığın sonsuzlukları. 120. Kephalaion 38. 121. Kephalaion 2, 20.3-4. 122. Kephalaion 26, 77.17-20. 326 227-232. SAYFALARA NOTLAR

--- SAYFA 356 ---

123. Mezmur Kitabı 86.27-30. 124. Kephalaion 60, 152.14-17. 125. Kephalaion'da oruç tutarak gerçekleştirilen "büyük işlerin" birinci ve dördüncüsü 79. 126. Kephalaion'da oruç tutarak gerçekleştirilen "büyük işlerin" ikinci ve üçüncüsü 79. Bölüm 7. "Ein Etwas am Leibe" 1. Ries 1985, 687 (konferans tartışması). 2. Wheelock 1982, 50. 3. Age., 51. 4. Age. 5. Austin 1975, 99-100. 6. Wheelock 1982, 56. 7. Age., 57. 8. Fernandez'in "sosyal sinyal" dediği şeye hizmet eder; bunun önemi "uyardığı eylemde, ait olduğu sosyal durumdaki etkileşim sürecinde kendisine yapılan davranışın yöneliminde yatmaktadır" (Fernandez 1965, 917). Böyle bir kavramın arka planı elbette Mead'in sinyalleşme teorisidir. 9. Wheelock 1982, 58. 10. Miller 1973, 152. 11. Krş. Fernandez 1965, 911: "Bazıları için özenle ifade edilen semboller... diğerleri için sadece durum referansıdır - yani, dikkat çekmek için işaret edildikleri sürece, ritüel faaliyetin ötesindeki anlamlardan ziyade, içinden çıktıkları ritüelin kendisine atıfta bulunurlar... sadece bu aktiviteyle ilişkili ancak ötesindeki kültürel boyutların ifadesinden ziyade ritüel aktivitenin yürütülmesine dair ipuçlarıdır." 12. Southwold 1979, 635. 13. Fernandez 1965, 919. 14. İmgeler olarak bunlar, aynı duyuşsal aygıt aracılığıyla algılanan "dağlar ve sandalyeler" ile aynı epistemolojik mevcudiyete sahip "deneyimdeki nesnelerdir" (Mead 1964, 242). Ancak Wheelock, duruma ilişkin bu pragmatist yorumu benimsemez (özellikle bkz. Wheelock 1982, 61). 15. Frankfurter 1995, 464. Sonraki sayfalardaki referanslar metinde parantez içinde verilmiştir. 16. Örneğin, Kıpti Kephalaia'daki Maniheizt ritüel süreçlerin sergilenmesi, mevcut eylem ve operasyonların ilkel eylem ve başarıya ayrıntılı bir şekilde benzetilmesinden biraz daha fazlası anlamına gelir. 17. Bell 1992, 115. 18. Williams ve Boyd 1993, 5-11'deki çok yararlı tartışmaya bakınız. 19. Rappaport 1979, 178-79. 233-240. SAYFALARA İLİŞKİN NOTLAR 327

--- SAYFA 357 ---

20. Sinyal verme süreci, sinyalin alıcısındaki etkisini, alıcının sinyalin atıfta bulunduğu eyleme gönüllü olarak uyum sağlamasını sağlayarak gerçekleştirir. Bir başkası üzerindeki doğrudan eylemin, bu eylemin diğerine bir sinyal olarak "yönlendirilmesi"nin, bireyler arasındaki fiziksel baskıyı azaltma ve ilişkiler ve davranışlara ilişkin toplumsal müzakereyi kısaltma ve düzenleme gibi uyarlanabilir bir faydası vardır. Etolog Julian Huxley'e göre davranışın resmileştirilmiş kalıplara dönüştürülmesi, "doğal seçilimin teleonomik baskısı altında duygusal olarak motive edilen davranışın uyarlanabilir... kanalize edilmesidir" (Huxley 1966, 250). Dolayısıyla ritüelleştirme, "daha etkili iletişim ('sinyal verme') işlevini güvence altına almaya, grup içi hasarın azaltılmasına veya daha iyi grup içi bağlanmaya" hizmet eder (258, 266). Bu tür süreçleri insanların yanı sıra diğer hayvanlarda da doğru bir şekilde bulan etolojinin ritüelleştirmeye verdiği oldukça geniş kapsam, görünüşe göre tüm sosyal aracılı sinyalleri veya G. H. Mead'in "jest" dediği şeyi içeriyor. Böylesine kapsayıcı bir tanım, ritüel eylemi diğer iletişim biçimlerinden veya genel olarak toplumsal davranıştan yeterince ayırma konusunda başarısız olur. Jack Goody, "rutinleşmenin, düzenleşmenin, tekrarın bizzat toplumsal yaşamın temelinde yattığına" işaret ederek bu itirazı dile getiriyor (Goody 1977, 28). Daha dar anlamda ritüel, genellikle dinlerin incelenmesinde kastedilen anlam, kesinlikle belirli eylemlerin düzenlenmesiyle ilgilidir ve sinyal vermenin biçimsel özellikleri aracılığıyla işlediği sürece, sinyal verenin bir ayarlama veya yanıt istediği sinyalin bir alıcısını varsayar. 21. Rappaport 1979, 179'un dilini kullanarak. 22. Örneğin bkz. Horton 1964 ve 1967. 23. Bloch 1974, 55-81. 24. "Ritüelin dili çoğunlukla sabit ve bilinen bir metindir ve her performans için kelimesi kelimesine tekrarlanır ve ayının dilinin sık sık atıfta bulunacağı doğrudan ritüel ortamın bileşenleri genellikle standartlaştırılmıştır ve bu nedenle katılımcılara aşinadır, herhangi bir sözlü açıklamaya ihtiyaç duymaz. Bu nedenle, bir ritüelin pratik olarak her ifadesi sıradan konuşma ilkeleri perspektifinden gereksizdir" (Wheelock 1982, 56). 25. Bkz. Schieffelin 1985, 708-709. 26. Leach 1968, 655. 27. Bkz. Southwold 1979. 28. Edward Schieffelin şu noktayı zekice ortaya koyuyor: "Ortodoksluğun koruyucuları tarafından hem performansın hem de yorumun bir tür tefsirsel denetimi olmadığı sürece, icranın farklı insanlar için farklı anlamlara gelmesi kaçınılmazdır. Herhangi bir tefsir kanonunun yokluğunda, tek bir 'doğru' veya tek bir 'doğru' olmadığı bile iddia edilebilir. Bir ritüel için 'doğru' anlamı kesinlikle vardır" (Schieffelin 1985, 722). 29. "Ritüelleştirmenin örtülü dinamiği ve 'sonunun' -kendisinin yaptığını görmediği şeyin- 'ritüelleştirilmiş bir beden'in üretimi olduğu söylenebilir" (Bell 1992, 98). Ritüel "bir dizi fiziksel hareket yoluyla bir uzay-zaman ortamını geçici olarak yapılandırır..., böylece aktörlerin kalıplanmasıyla hem hem

--- SAYFA 358 ---

içselleştirdikleri şemaları geçerli kılar ve genişletir" (109). 30. "Ritüelleştirmenin esası, ritüelleştirilmiş bir bedenin döngüsel üretimidir ve bu da ritüelleştirilmiş uygulamalar üretir" (ibid., 93). 31. Bell 1992, 183. 32. Fernandez 1965; Catherine Bell, diğer araştırmacıların benzer bulgularını bildirir (Bell 1992, 183 n. 60). 33. Fernandez 1965, 913. 34. Bell 1992, 183. Aynı nokta Spiro 1982'de Burma Budizmi ile ilgili olarak ayrıntılı olarak gösterilmiştir. 35. Bkz. Converse 1964; Fernandez 1965. 36. Gerholm 1988, 195. 37. Bell 1992, 186. 38. Rappaport 1979, 194. 39. Age., 195. 40. Schieffelin 1985, 722. 41. Rappaport 1979, 195-197. 42. Asad 1993, 62. 43. Ron Williams ve James Boyd'un sözleriyle "yanılma tehlikesi" altındadır. bir araca amaç gibi davranmak" (Williams ve Boyd 1993, 44). 44. Bell 1992, 107. Bell, "ritüel duygusunun, ritüelleştirilmiş beden bir şekilde hakim olabileceği sosyokültürel durumlar üretmeye yarayan, örtülü bir dizi şema olarak var olduğunu" iddia eder (130). 45. Jonathan Z. Smith 1987, 109. 46. Bu, ritüelleştirilmiş beden temeli zayıflığıdır. Aksi halde Hubert ve Mauss'un kurban üzerine çok önemli bir makalesi: "Kurban - ve . . . kurbanın nesnesi. . . —kurbandan önce herhangi bir kutsal karaktere sahip değildir. Bu nedenle fedakarlığın ona bunu verme işlevi vardır" (Hubert ve Mauss 1981, 51). 47. Bell 1992, 205. 48. Age, 220. 49. Ries 1985. 50. Bianchi 1983, 39. 51. Vööbus 1958. 52. Augustine, De mor. adam. 52. 53. "Söylemsel uygulamalar salt ve basit bir şekilde söylem üretmenin yolları değildir. Teknik süreçlerde, kurumlarda, genel davranış kalıplarında, aktarma ve yayma biçimlerinde ve onları aynı anda empoze eden ve sürdüren pedagojik biçimlerde somutlaşırlar" (Foucault 1977b, 200). 54. Foucault'ya göre, bir söylemin "söylemsel olmayan pratikler arasındaki rolü" "birliğine, karakterizasyonuna ve oluşumunun yasalarına dışsal" değildir; "biçimlendirici unsurları" (Foucault 1972, 67-68).

--- SAYFA 359 ---

55. C. Faustum 2.5. 56. Bkz. BeDuhn 1992. 57. Foucault 1985, 66-67. 58. Age., 68. 59. Age. 60. CMC 80ff. 61. Foucault 1985, 70. 62. Age., 28. 63. Foucault 1977a, 170-71. 64. Foucault 1977a, 176-77. 65. Bell 1992, 211. 66. Age, 134; bkz. 212. 67. bkz. Spiro 1982, 409ff. Spiro, Burma'da kuralları ihlal eden keşişlerin bile sadaka aldığını söyleyen Budist vakasını aktarıyor. Ancak Budizm'de sadaka sadece yiyecektir ve liyakat bağışçının yiyecek için yaptıklarından değil, keşiş için yaptıklarından gelir. Maniheizm'de yiyeceğin ilahi statüsü, bağışın değeriyle ilgili farklı bir dizi endişe yaratır. 68. Foucault 1977a, 187. 69. Age, 177. 70. Belirli bir yaşam tarzına yönelik toplumsallaşmanın ritüel performansın kendisinde gerçekleştiği iddiası (örneğin, Geertz 1973, 112), bir ritüeli oluşturan tamamen senaryoya dayalı eylem dizileri ile ritüel olmayanın daha gevşek yapılandırılmış etiği arasındaki görünürdeki ayrılığı hesaba katmaz. eylem. Üstelik ritüelin fiili icrası, bir Manicinin toplam davranışının çok sınırlı bir kısmını kaplar. Hem Seçilmiş hem de sıradan taraftarların ritüel eylemleri sürekli olarak gerçekleştirmeleri değil, bunu periyodik olarak yapmaları beklenir. Jonathan Z. Smith ve diğerleri, başka durumlarda ritüelin benzer dönemselleştirilmesine atıfta bulunarak, ritüel performansın, ritüel dışı zamanlarda bozulan bir davranış kodunu, bağlı olan kişi üzerinde yeniden etkilediğini ve bu şekilde sosyalleşmeyi belirli bir etnosa göre sürdürdüğünü öne sürmüşlerdir. Bu teorilerin hiçbirisi, ritüel kodların, katılım için ihtiyaç duydukları yetenekler aracılığıyla ritüel olmayan eylemlere dönüştüğü doğrudan yollara gereken ilgiyi göstermemektedir. 71. Esad 1993, 114. Metin içinde bundan sonraki sayfalara yapılan göndermeler parantez içinde verilmiştir. 72. Age., 134ff. Foucault'nun sezgilerinin bazı sonuçlarını takip ediyor; bkz. Foucault 1977a, 161-62. 73. Foucault 1980, 73-74. 74. Mead 1964, 140. "İç deneyimin şekilsiz, düzensiz alanı"nın, bireyin önceki benliğinin yetersiz olduğunu gösteren aşılmaz sorunlardan kaynaklandığını belirtmek önemlidir. Dolayısıyla bu Mead'in dönüşüm açıklamasıdır. 75. Bruce Kapferer, Meadian'ın ayin terimleriyle ilgili benzer bir araştırma yürütmüştür.

--- SAYFA 360 ---

İnsan kimliğinin bileşenlerinin Maniheist analiziyle pek çok söylemsel unsuru paylaşan şeytan çıkarma ayini (Kapferer 1979). 76. Joas 1985, 118. 77. Age, 119. 78. Mead 1964, 129. Bu nesnelerin “anlamı”, bireyin davranış repertuarındaki “tutumların, kas gerginliklerinin ve belirli uyarılar karşısında harekete geçmeye hazır olma hislerinin bilincidir”. 79. Foucault 1977a, 203. 80. Berger 1967, 15. 81. Age, 15-16. 82. Bedenin ya da benliğin bütünsel bir deneyimi sosyalleşme yoluyla ortaya çıkar ve benliğin ve ötekini ne olduğuna dair böyle bir algının kazanılması erken çocuklukta gerçekleşse de, benliğin herhangi bir temel yeniden oluşumunda sürecin tekrarlanması gerekir. İnsan, yeni bir bakış açısına geçtiğinde onun için yeniden tanımlanmış bir nesneye dönüştüğü için bedeninin parametrelerini yeniden öğreniyor. Bkz. Joas 1985, 159. 83. Mead 1934, 154-55. 84. Bkz. Foucault 1977a, 166, 170. 85. Kapferer 1979, 130. 86. Wheelock 1982, 65. 87. Dreyfus ve Rabinow 1983, 196. 88. Foucault 1977a, 26. 89. Age., 137. 90. Age. 91. "Bedenin doğru kullanımında... hiçbir şey boşta veya yararsız kalmamalı; gereken eylemin desteğini oluşturmak için her şey çağrılmalıdır. İyi disiplinli bir beden, en ufak bir hareketin operasyonel bağlamını oluşturur" (ibid., 152). 92. Age., 164. Bu etik benzetme, Maniheist Seçilmişlere birçok kez uygulanmıştır; en ikna edici olanı Puech (1968) tarafından yapılmıştır. 93. Bu kanallar Kephalaion 104'te ortaya konmuştur. 94. Yoksulluk yemini, yaşamın yeniden tuzağına düşmesinin yanı sıra külfetli ve sıradan bir uğraş olarak kabul edilen çocukların üretilmesini engelliyordu; iffet yemini şehvetli enerjilerin yayılmasını ortadan kaldırdı; Yaralanmamak, tüm zararlı eylemlerin durdurulmasını ve aslında enerjinin her türlü sıradan işe harcanmasını gerektiriyordu. 95. Augustine, De mor. Adam. 36; Ephrem Syrus, Hypatius (Mitchell 1912), xxvii. 96. Metafor, “konunun bir alanından (kaynak alan) diğerine (hedef alan) yapısal bir haritalama” olarak tanımlanabilir (Lakoff 1986, 294). Metafor kullanan bir ifadeyi anlamak, aktarımın yeni ya da geleneksel olmasına bakılmaksızın, kaynaktan hedef alana aktarımın tanınmasını gerektirir. Metaforlar geleneksel hale geldiğinde kaynak alanı yeniden oluşturulur.

--- SAYFA 361 ---

dikkatten kaçır, ancak metaforun aktarılan karakteri, kullanım bağlamından da daha az fark edilmez. Metaforlaştırmaya yönelik bağlamsal talebin farkına varmamak, dramatik yanlış anlamalarla sonuçlanacaktır. Metaforik konuşmanın gelenekşelleşmesi zaman içinde oluşan bir alışkanlık sürecidir ve metafor üretiminin gerekliliklerini, yani “metaforik yüklemelerin bilinçsizce üretilip fark edilemeyeceğini” etkilemez (Sandor 1986, 112, vurgu eklenmiştir). “Söz konusu bir tanımlamanın veya yüklemenin gerçek, doğrudan olamayacağını düşündüğümüzde veya hissettiğimizde metafordan söz ederiz, çünkü bu bizim deneyimlerimize ve/veya mantığımıza aykırıdır... Aynı sözlü biçim (veya görsel sunum), kişinin inançlarına göre doğrudan veya metaforik bir yükleme oluşturabilir” (101). 97. Bkz. Foucault 1972, 22. 98. Açık dilsel göstergelerle işaretlenecek olan belirli benzetme veya karşılaştırma ifadeleri ve geleneksel konuşmanın gömülü metaforları hariç. 99. Bruns 1987, 640. 100. Sandor 1986, 101-2. 101. Age., 114. 102. “Kendi düşünce tarzımızı, mantığımızı başkalarına dayatarak metafor adına evrenselleştiriyoruz” (age., 102). 103. Jonathan Z. Smith 1987, 101-2. 104. Keesing 1985, 212. 105. Age., 211. 106. Kurt Rudolph'un bir ifadesini ödünç alırsak, dinlerin incelenmesi “örtük olarak ideolojik-eleştireldir.” 107. Metaforun atfedilmesi iki yorumsal belirlemeye bağlıdır: “gerçek anlamı kabul etmemek ve saçmalığı veya anlamsızlığı kabul etmemek” (Sandor 1986, 108). Decret'in Maniheizm yorumunun arkasında bu tespit yer alır; çünkü o şunu ısrarla vurgular: “Mani'nin Mesajını gerçek anlamıyla almak, onu Augustinus'un bahsettiği 'boş masal' olmaya mahkum etmek demektir, çünkü onu özgün anlamıyla anlamayı reddetmektir” (Decret 1974, 80). 108. Burshatin 1984, 212. 109. Davidson 1984, 137. 110. Age., 137. Robert Feleppa'nın karakterizasyonunda, “Yorumcu, öznenin inançlarını, yorumcunun gördüğü şekliyle nesneler veya durumlarla ilgili ve bunların neden olduğu olarak kabul etmelidir” (Feleppa 1990, 106-7). 111. Bruns 1987, 642. 112. Sandor 1986, 103; Destekleyici argümanlar için bkz. 111ff. Bu bağlamda metaforla Sandor, gelenekşelleştirilmiş değil, aktif metaforik ifadeyi kastediyor. Sunumumdaki hiçbir şey, dillerin yeni deneysel alanlara doğru genişleme yolları hakkındaki Lakoff-Johnson hipotezinin reddi olarak görülmemelidir.

--- SAYFA 362 ---

önceden var olan sözcük dağarcığının metaforik uygulaması. Maniheist söylemin bu terimlerle analizi gelecekteki çalışmaları beklemelidir. 113. Smith'e göre, ritüel çalışmasında "'öteki' olan, inatla öyle kaldı ve dolayısıyla her türlü değerden yoksun olarak algılandı. Ritüelde sergilenen 'öteki', mit gibi sahiplenilemezdi ve bu nedenle emperyalizmin ters yüzü gösterildi: tabi kılma veya daha büyük olasılıkla yok etme" (Jonathan Z. Smith 1987, 102). Ritüel, basitçe görmezden gelinerek daha kurnazca ortadan kaldırılabilir. 114. "Bir söylem evreni... söylemin yer aldığı evrenin gerçekliği varsayımı tarafından koşullanır. Bu varsayımın karşılıklı olarak kabul edilmesi, anlamlı veya anlaşılır söylemin koşuludur. O halde, bir iddianın veya önermenin anlamlılığının koşulu, hakkında iddianın yapıldığı belirli varlıkların ampirik olarak doğrulanabilir olması anlamında var olması değil, söylem evreninin bu varlıkların varlığı karşılıklı olarak kabul edilmektedir" (Urban 1939, 201). 115. Sandor 1986, 112. 116. Shibbes 1971, 56. 117. Kephalaion 81'e göre, sindirim orucu kişi başına günde tam olarak yedi melek üretir. 118. Söylemsel oluşumlara ilişkin analizinde Foucault, bu iki ifade tarzı arasındaki ayrımın farkına varır: "birliktelik alanı" olarak adlandırdığı metaforlar ve "bir söylemde ele alınan, doğru olduğu kabul edilen, kesin tanımlamayı, sağlam temellere dayanan akıl yürütmeyi veya gerekli ön varsayımı içeren tüm ifadeleri" içeren "varlık alanı" (Foucault 1972, 57). 119. Epictetum Encheiridion 27:71,44-72,15, Lieu 1992'den alıntı, 31. Cf. Lycopolis'li İskender: "Hikâyeleri hiç şüphesiz aynı türdedir (Yunan mitleriyle), çünkü Tanrı'ya karşı düzenli bir Hyle savaşını anlatırlar, ama bunu alegorik olarak bile ifade etmezler, örneğin Homer'ın yaptığı gibi, İlyada'sında Zeus'un tanrıların birbirlerine karşı savaşlarından kaynaklanan zevkini anlatır, böylece evrenin birbirine uyan ve hem galip hem de galip gelen eşit olmayan unsurlardan oluştuğunu ima eder. yenilebilir" (Horst ve Mansfeld 1974, 70); bkz. ayrıca Augustine, C. Faustum 16, 26. Bu polemik yanıt için bkz. Lieu 1985. 120. Xu0stu0n3ft 2C; Ephrem Syrus, Hypatius (Mitchell 1912), xxii-xxiii; bkz. Ferrari 1973; Lieu 1985, 449-54. 121. Stroumsa ve Stroumsa 1988, 40. 122. Augustine, C. epist. fon. 23, italikler benim. 123. Her ne kadar Catherine Bell, yanlış tanımanın Durkheimci gizemleştirmeden farklı bir kavram olduğunda ısrar etse de (Bell 1992, 108), iki teorisinin birlikte ele alınabilecek kadar ortak noktası vardır. Durkheim'a göre gizemleştirme, eylemin gerçek amaçlarını, eyleme dahil olanlardan gizler. Bell'e göre yanlış tanıma, aktörlerin uğruna çabaladıkları genel bir amacı, "belirli bir durumu düzenleme, düzeltme veya dönüştürme niyetini" görmelerine olanak tanır.

--- SAYFA 363 ---

ancak aktörlerin bu amaçlara gerçekte nasıl ulaştıklarının farkında olmalarına izin vermiyor; araçları yanlış tanırlar (108). 124. Age., 109. 125. Aslında Bell'in bu teoriye göre ritüeller, durumda hiçbir gerçek değişiklik yaratmaz; sadece anlaşılmaz bir sorunsalın yerine anlaşılır bir sorunsal koyarak bireyleri ona alıştırmalar. "Uygulamanın başarmayı amaçladığı şeyi gördüğünü söyleyebiliriz, ancak gerçekte başardığı şeyi, yeni bir durumu üretmek için kullandığı stratejileri görmez... Uygulamanın etkililiği, ele aldığı sorunsalın çözümü değil, sorunsalın terimlerinde tam bir değişiklik, kendisinin yaptığını görmediği bir değişikliktir" (a.g.e., 87-88). 126. James Lett, zorunlu olarak mistikleştirme veya yanlış tanıma teorilerini gerektiren yerli zihinsel sistemlerin etik tanımlarına ilişkin tüm projeye, yani araştırmacıların "diğer insanların zihinlerinde ne olduğu hakkında onlardan daha fazlasını bildiği" önermesine karşı lanetleyici bir eleştiri yöneltmiştir. Kısaca, eğer bir etik tanım içerdekilerin kendilerinde tanıdıklarına karşılık geliyorsa, o zaman bu aslında emik bir tanımlamadır; eğer öyle değilse, "o halde bu açıklama hangi anlamda onların düşünceleriyle ilgili olduğunu iddia edebilir? Bilim insanları olarak ya onların düşüncelerini tanımlıyoruz ya da tanımlamıyoruz; eğer öyleyse, o zaman araştırma alanı emiktir, eğer değilsek, o zaman araştırma alanı etik olabilir, ancak ortaya çıkan açıklama bizim düşüncelerimizle ilgilidir, onlarınkiyle değil" (Lett 1990, 136). 127. Örneğin, çevrenin iklimsel, viral, besinsel veya toksik unsurları, kaza, şiddet vb. 128. Belirli bir sorunlu durumun özellikleri, o durumu algılayan kişi tarafından uygun bir tepki olarak kabul edilen şeyi ortaya çıkarır; eğer birey durumu yanlış yorumlamışsa, tepki başarısız olacaktır ya da en iyi ihtimalle yalnızca kaza ya da tesadüfen başarılı olacaktır; tabii insan evrimi boyunca belirli tepki verme yollarının, insanlarda genellikle belirli bir tanıma ipucunu ortaya çıkaran bir dizi durumda etkili (ya da en azından zararlı olmadığını) kanıtladığını iddia eden bir Darwinci model önerilmedikçe. İkincisi, "dini işaret", hatta "gizemli" olarak adlandırılabilir ve bir tesadüfi işaretleme durumu olabilir (doğada belirli bir rengin bir besin kaynağıyla ilişkilendirilmesi gibi; hayvan bir renge tepki verecek şekilde işaretlenir, ancak tepkiyi etkili kılan çoğu durumda o renkle örtüşen organik içeriktir). 129. Hughes 1980, 111. 130. MacIntyre 1971, 255. 131. Bkz. Mead 1938, 60-62. 132. Bkz. Foucault 1980, 82. 133. "Dolayısıyla geriye baktığımızda aynı dünya, daha dar bir deneyim için, daha geniş bir deneyim için yalnızca bu daha dar deneyim için gerçekliğe sahip olan bir biçimde, bizim bakış açımıza göre yalnızca bir fikir olarak mevcuttu" (Mead 1938, 40; krş. Mead 1932, 171ff.). 334 266-269. SAYFALARA NOTLAR

--- SAYFA 364 ---

134. Mead 1938, 613-14. 135. Etik yeniden yapılanmayı açıklama açısından uygunsuz kılan, gerçekliğin bu emik kavrayışları özelliğine Robert Feleppa tarafından "referanssal opaklık" adı verilmektedir (Feleppa 1990, 112). 136. İnançların davranış sistemlerinde neden olarak nasıl işlev gördüğüne dair kesin ve ikna edici bir açıklama için bkz. Dretske 1988, 79-107. 137. Mead, tarihçilerin halihazırda bizim içgüdüsel çeviri taktiğimizi, yani geçmiş dünya görüşlerini eşdeğerlik gözlemleri yoluyla, bir "dönüşüm sistemi" yoluyla modern açıklamalara dahil etmeyi resmileştirmelerini önerdi. Zihin, çelişkili gerçeklikleri semboller aracılığıyla, tepkiyi askıya alarak veya onaylayarak kontrol altına alabilir, tıpkı kişinin normalde tercih edilen senaryoya göre hareket etmeden önce senaryolar üretmesi gibi onları manipüle edebilir (Mead 1932, 79ff.). Mead, iki çelişkili gerçekliğin "her iki sistemi de geçişte meşgul edebilen bir zihin için her ikisinin de gerçek olduğunu" iddia eder (82). Gerçekliklerin rekabetini reddedip eşdeğerlik kurallarının uygulanması yönündeki temel fikir yakın zamanda Wallis ve Bruce 1986'da ele alınmıştır.

--- SAYFA 365 [Görsel / Boş] ---**--- SAYFA 366 ---**

111555 KAYNAKÇA Allberry, C.R.C. 1938a. Bir Maniheizt Mezmur Kitabı, Bölüm II. Stuttgart: W. Kohlhammer Verlag. ———. 1938b. Das Manichäische Bema-Fest. ZNW 37:2-10. Andreas, F.C. ve W.B. Henning. 1933. Mitteliranische Manichaica aus Chinesisch-Türkistan, II. SPAW 292-363. ———. 1934. Mitteliranische Manichaica aus Chinesisch-Türkistan, III. SPAW 846-912. Esad, Talal. 1993. Din Şecereleleri. Baltimore: Johns Hopkins Üniversitesi Yayınları. Asmussen, Jes P. 1965. Xu0stu0n3ft: Maniheizm Çalışmaları. Kopenhag: Prostant apud Munksgaard. Austin, J. L. 1975. Kelimelerle İşler Nasıl Yapılır. Cambridge: Harvard Üniversitesi Yayınları. Baldwin, John D. 1986. George Herbert Mead: Sosyoloji için Birleştirici Bir Teori. Beverly Hills, Kaliforniya: Sage. Bang, Willi. 1931. Manichäische Erzähler. Le Muséon 44:1-36. Bang, W. ve A. von Gabain. 1928. Windgott'tan Bir Parça. Ungarische Jahrbücher 8:248-56. ———. 1929. Türkische Turfan-Metin, II. Manichaika. SPAW411-30. Bartholomae, Christian. 1913. Mitteliranische Studien IV. Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes 27:347-74. ———. 1961. Altiranisches Wörterbuch. Berlin: W. de Gruyter Verlag. BeDuhn, Jason D. 1992. Kurtuluş İçin Bir Rejim: Maniheizt Çilecilikte Tıbbi Modeller. Semeia 58:109-34. ———. 1999a. Efkariya mı Yasna mı? Maniheizt Yemek Ritüelinin Öncülleri. Studia Manichaica'da. IV. Uluslararası Kongre zum Manichäismus, 14.-18. Juli 1997, R. E. Emmerick, W. Sundermann ve P. Zieme tarafından düzenlenmiştir. Berlin: Akademie Verlag.

--- SAYFA 367 ---

———. 1999b. Turfan'dan Maniheizt Sanatla İlgili Orta İran ve Türk Metinleri. Berlin Koleksiyonlarındaki Ortaçağ Maniheizt Sanatı, Z. Gulácsi tarafından düzenlendi. Turnhout: Brepols. ———. 2000. Konuşma Eylemlerinin Tarihsel Değerlendirilmesi: Austin ve Skinner'ın Din Çalışmalarına İlişkin Açıklamaları. Din Araştırmalarında Yöntem ve Teori (yakında çıkacak). ———. 2000. Kurtuluşun Metabolizması: İnsan Fizyolojisiyle İlgili Maniheizt Kavramlar. Işık ve Karanlık: Maniheizm ve Dünyası Üzerine Çalışmalar, P. Mirecki ve J. BeDuhn tarafından düzenlenmiştir. Leiden: E. J. Brill, yakında. BeDuhn, J.D. ve G. Harrison. 1997. Tebessa Kodeksi: İncil Tefsiri ve Kilise Düzeni Üzerine Bir Maniheizt İnceleme. Karanlıktan Yükselmek: Maniheizt Kaynakların İyileştirilmesi Üzerine Çalışmalar, P. Mirecki ve J. D. BeDuhn tarafından düzenlenmiştir, 33-87. Leiden: E. J. Brill. Bell, Catherine. 1992. Ritüel Teorisi, Ritüel Uygulaması. Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınları. Berger, Peter. 1967. Kutsal Gölge: Sosyolojik Din Teorisinin Unsurları. New York: Çift gün. Bianchi, Ugo. 1983. Gnostik Ontolojinin Yunan Kökeni ve Gnostik Kurtarıcının Hristiyan Kökeni Üzerine Bazı Düşünceler. Yeni Ahit ve Gnosis'te, A.H.B. Logan ve A.J.M. Wedderburn, 38-45. Edinburg: T. ve T. Clark. Bloch, Maurice. 1974. Semboller, Şarkı, Dans ve Artikülasyonun Özellikleri. Avrupa Sosyoloji Dergisi 15:55-81. Böhlig, A. 1966. Kephalaia. Zweite Hälfte. Stuttgart: W. Kohlhammer. Boyce, Mary. 1952. Bazı Part Abecedarian İlahileri. BSOAS 14:435-50. ———. 1960. Alman Turfan Koleksiyonu'ndaki Maniheizt Yazılı İran El Yazmaları Kataloğu. Berlin: Akademie Verlag. ———. 1962. Maniheizt Panteon'daki Mithra Üzerine. Çekirge Bacağında, 44-54. Londra: Percy Lund, Humphries. ———. 1966. Ata6-zohr ve Ab-zohr. JRAS 100-118. ———. 1968. Zerdüşterin Dindar Temelleri. BSOAS 31:270-89. ———. 1975. Maniheizt Orta Farsça ve Part dilinde Bir Okuyucu. Leiden: E. J. Brill. ———. 1989. Zerdüştlüğün Pers Kalesi. Lanham, MD.: Amerika Üniversitesi Yayınları. Bruns, Gerald L. 1987. Midrash ve Alegori: Kutsal Yazıların Yorumunun Başlangıçları. Robert Alter ve Frank Kermode tarafından düzenlenen The Literary Guide to the Bible'da, 625-46. Cambridge: Harvard Üniversitesi Yayınları. Buckley, Jorunn J. 1983. Mani'nin Elchasaite's'e Muhalefeti: Bir Ritüel Sorusu. 338 KAYNAKÇA

--- SAYFA 368 ---

Temas ve Değişim Gelenekleri'nde, P. Slater ve D. Wiebe tarafından düzenlenmiştir, 323-36, 713-15. Waterloo: Wilfred Laurier Üniversitesi Yayınları. ———. 1986. Araçlar ve Görevler - Elchasaite ve Maniheizt Arınma Ritüelleri. *Din Dergisi* 66:399-411. Burkitt, F. C. 1925. *Maniçilerin Dini*. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları. Burleigh, J.H.S. 1953. *Augustine: Önceki Yazılar*. Philadelphia: Westminster. Burşatin, İsrail. 1984. Abencerraje'de Güç, Söylem ve Metafor. *MLN* 99:195-213. Campany, Robert F. 1992. Ritüel Uygulama Kuramcıları olarak Xunzi ve Durkheim. *İçinde Söylem ve Uygulama*, editörler F. Reynolds ve D. Tracy, 197-231. Albany: New York Eyalet Üniversitesi Yayınları. Chavannes, Édouard ve Paul Pelliot. 1911. Çin'de geriye dönük bir özellik. *Asya Dergisi* 499-617. ———. 1913. Çin'de geriye dönük bir özellik, II. *Asya Dergisi* 99-199, 261-394. Chidester, D. 1986. Michel Foucault ve Din Çalışmaları. *RSR* 12:1-9. Clark, Larry V. 1982. *Maniheizt Türk Pohti Kitabı*. *Altorientalische Forschungen* 9:145-218. Konuş Philip. 1964. Kitleli Kamuoyunda İnanç Sistemlerinin Doğası. *İdeoloji ve Hoşnutsuzluk içinde*, Düzenleyen: D. Apter, 206-61. New York: Özgür Basın. Davidson, D. 1984. *Hakikat ve Yorumla İlişkin Araştırmalar*. Oxford: Clarendon. De Blois, F. 1999. *Maniheizt Günlük Dualar: Studia Manichaica'da*. IV. Internationaler Kongress zum Manichäismus 14.-18. Juli 1997, editörlük: R. E. Emmerick, W. Sundermann ve P. Zieme. Berlin: Akademie Verlag. Decret, François. 1970. *Aspects du Manichéisme dans l'Afrique Romaine*. Paris: Études Augustiniennes. ———. 1974. *Mani ve la gelenek manichéenne*. Bourges: Tardy Quercy Auvergne. ———. 1978. *L'Afrique Manichéenne*. Paris: Études Augustiniennes. Dodge, Bayard. 1970. *El-Nedim'in Fihrist'i*. New York: Columbia Üniversitesi Yayınları. Dretske, Fred. 1988. *Davranışı Açıklamak: Sebepler Dünyasındaki Sebepler*. Cambridge: MIT Press. Dreyfus, H.L. ve P. Rabinow. 1983. *Michel Foucault, Yapısalcılığın ve Yorumbilimin Ötesinde*, 2. baskı. Chicago: Chicago Üniversitesi Yayınları. Drijvers, Hans. 1984. *Maniheizmde Çatışma ve İttifak. Tanrıların Mücadelesinde*, 99-124. Lahey: Mouton. KAYNAKÇA 339

--- SAYFA 369 ---

Durkheim, Émile. 1915. *Dini Hayatın Temel Formları*. Londra: Allen ve Unwin. Ebert, Jorinde. 1994. *Darstellungen der Passion Manis, Bekannten ve Unbekannten Bildfragmenten des Bema-Fests aus der Turfan-Sammlung'da*. *Memoriae Munusculum'da: Gedankband für Annemarie v. Gabain*, editörler: K. Röhrborn ve W. Veenker, 1-28. Wiesbaden: Otto Harrassowitz. Feleppa, Robert. 1990. *Emik Analiz ve Bilişsel Çeşitliliğin Sınırları*. *Emics and Etics: The Insider/Outsider Debate'de*, Thomas N. Headland ve diğerleri tarafından düzenlenmiştir, 100-119. Londra: Adaçayı. Fernandez, James W. 1965. *Fang Reformatif Kültünde Sembolik Konsensus*. *Amerikalı Antropolog* 67:902-29. Ferrari, Leo C. 1973. *Astronomi ve Augustine'in Manichee'lerden Kaçışı*. *REA* 19:263-76. Forte, A. 1973. *Deux études sur le manichéisme chinois*. *T'oung Pao* 59:234-35. Foucault, Michel. 1972. *Bilginin Arkeolojisi*. New York: Panteon. ———. 1977a. *Disiplin ve Cezalandırma*. New York: Panteon. ———. 1977b. *Dil, Karşı Bellek, Uygulama*. Ithaca, NY: Cornell University Press. ———. 1980. *Güç/Bilgi*. New York: Rastgele Ev. ———. 1985. *Zevkin Kullanımı*. New York: Rastgele Ev. Frankfurter, David. 1995. *Anlatma Gücü: Ritüel Büyülerde Büyülü Historiola'nın Teorisi ve Uygulaması*. M. Meyer ve P. Mirecki tarafından düzenlenen *Ancient Magic and Ritual Power'da*, 457-76. Leiden: E. J. Brill. Gardner, Iain. 1995. *Öğretmenin Kephalaia'sı*. Leiden: E. J. Brill. Geertz, Clifford. 1973. *Kültürel Bir Sistem Olarak Din. Kültürlerin Yorumlanması*, 87-125. New York: Temel Kitaplar. Geng Shimin. 1991. *Bir Maniheizt Manastırına Yayımlanan Eski Uygur Resmi Kararnamesi Üzerine Notlar*. *Orta Asya Dergisi* 35:209-30. Gerholm, Tomas. 1988. *Ritüel Üzerine: Postmodernist Bir Bakış*. *Değerler* 53:190-203. Gerşeviç, İlya. 1954. *Maniheizt Soğd Dilbilgisi*. Oxford: Oxford University Press. ———. 1980a. *Maniheizt Yazısındaki Baktriya Parçası*. *Acta Orientalia Hungaricae* 28:273-80. ———. 1980b. *İran Maniheizminde Yaşayan Ruh Olarak Güzellik*. *Acta Orientalia Hungaricae* 28:281-88. Hoşça kal Jack. 1977. *"Ritüel"e Karşı: Gevşek Bir Tasnif Üzerine Gevşek Yapılandırılmış Düşünceler*

--- SAYFA 370 ---

Konuyu kesinleştirdik. Secular Ritual'da, S. F. Moore ve B. G. Myerhoff tarafından düzenlenmiştir, 25-35. Amsterdam: Van Gorcum. Gulácsi, Z. 1999. Berlin Koleksiyonlarında Ortaçağ Maniheizm Sanatı. Turnhout: Brepols. ———. 2000. Maniheizm Kitap Resimlerini Yapımcılarının Tekniğiyle Yeniden Oluşturmak. Işık ve Karanlık: Maniheizm ve Dünyası Üzerine Çalışmalar, P. Mirecki ve J. BeDuhn tarafından düzenlenmiştir. Leiden: E. J. Brill, yakında. Haloun, G. ve W. B. Henning. 1952. Işığın Budası Mani'nin Öğretileri ve Öğretileri Özeti. Asia Major (n.s.) 3:184-212. Hamilton, James. 1986. El Yazmaları ouïgours du IXe-Xe siècle de Touen-Houang. Paris: Peeters Basını. Harris, Marvin. 1979. Kültürel Materyalizm. New York: Rastgele Ev. Henning, W. B. 1932. Ein manichäischer kosmogonischer Hymnus. NGGW 214-28. ———. 1936a. Ein manichäisches Bet- und Beichtbuch (APAW 1936, phil.-hist. Kl., Nr. 10). ———. 1936b. Neue Materialien zur Geschichte des Manichäismus. ZDMG 90:1-18. ———. 1936c. Sogdische Miscellen. BSOS 8:583-99. ———. 1937. Orta Farsça ve Partça Kelimelerin Listesi. BSOS 9:79-92. ———. 1939. /apur'un Büyük Yazıtı I. BSOS 9:823-50. ———. 1940. Sogdica. Londra: James G. Forlong Fonu. ———. 1943. Devlerin Kitabı. BSOAS 11:52-74. ———. 1944. Magi'nin Cinayeti. JRAS 133-44. ———. 1945a. Maniheizm Oruç. JRAS 146-64. ———. 1945b. Soğd Masalları. BSOAS 11:465-87. ———. 1954. Jackson Memorial Cilt'inde /apur I'in Büyük Yazıtı Üzerine Notlar. Bombay. ———. 1965. Bir Hardal Tanesi. AION 50:29-47. Horst, P. W. van der ve J. Mansfeld. 1974. Düalizme Karşı İskenderiyeli Bir Platoncu: Lycopolis'li İskender'in İncelemesi "Maniheus Doktrinlerinin Eleştirisi." Leiden: E. J. Brill. Horton, Robin. 1964. Afrika'daki Ritüel Adam. Afrika 34, hayır. 2. ———. 1967. Afrika Geleneksel Düşüncesi ve Batı Bilimi. Afrika 37: 50-71, 155-87. Hubert, H. ve M. Mauss. 1981. Kurban: Doğası ve İşlevleri. Chicago: Chicago Üniversitesi Yayınları. Hughes, John. 1980. Sosyal Araştırma Felsefesi. Londra: Longman. Hughes, John A., Peter J. Martin ve W. W. Sharrock. 1995. Klasik Sosyolojiyi Anlamak: Marx, Weber, Durkheim. Londra: Adaçayı. KAYNAKÇA 341

--- SAYFA 371 ---

Hutter, Manfred. 1992. Manis kosmogonische /ObuhragOn-Texte. Wiesbaden: Otto Harrassowitz. Huxley, Julian. 1966. Hayvanlarda ve İnsanlarda Davranışın Ritüelleştirilmesi Üzerine Bir Tartışma. Londra Kraliyet Cemiyeti'nin Felsefi İşlemleri. Seri B, 251: 247-526. Jackson, A.V.W. 1929. Bir Maniheizm Tören Sunusunun Belirlenmesi Olarak Turfan Pehlevi Miyazdağtacı Üzerine. JAOS 49:34-39. ———. 1932. Turfan Parçalarına Özel Referansla Maniheizm Araştırmaları. New York: Columbia Üniversitesi Yayınları. Joas, Hans. 1985. G. H. Mead: Düşüncesinin Çağdaş Bir Yeniden İncelenmesi. Cambridge: MIT Press. Kang, W. 1976. G. H. Mead'in Rasyonalite Kavramı: Sembollerin ve Diğer Uygulamaların Kullanımı Üzerine Bir Araştırma. Lahey: Mouton. Kapferer, Bruce. 1979. Şeytani Hastalıkta Zihin, Benlik ve Öteki: Benliğin Olumsuzlanması ve Yeniden İnşası. Amerikalı Etnolog 6:110-33. Keesing, Roger. 1985. Geleneksel Metaforlar ve Antropolojik Metafizik: Kültürel Çeviri Sorunu. Antropolojik Araştırma Dergisi 41:201-17. Klimkeit, H.-J. 1982. Maniheizm Krallık: Dünyanın Evinde Gnosis. Numen 29:17-32. ———. 1993. İpek Yolunda Gnosis: Orta Asya'dan Gnostik Meseller, İlahiler ve Dualar. San Francisco: HarperCollins. Klimkeit, H.-J. ve H. Schmidt-Glintzer. 1984. Die Turkischen Parallelen zum chinesisch-manichäischen Traktat. Zentralasiatische Studien 17:82-117. Koenen, Ludwig. 1981. Vaftizden Maniheizmin Gnosis'ine. B. Layton tarafından düzenlenen The Rediscovery of Gnosticism'de, 734-56. Leiden: E. J. Brill. ———. 1983. Mısır'da Manichäische Mission und Klöster. Das Römisch-Byzantinische Ägypten, 93-108'de. Mainz am Rhein: P. von Zaubern. Koenen, L. ve C. Römer. 1988. Der Kölner Mani-Kodex. Opladen: Westdeutscher Verlag. Lakoff, G. 1986. Değişmezin Anlamı. Metafor ve Sembolik Etkinlik 1:291-96. Leach, E. R. 1968. Bakire Doğum (mektup). Adam (n.s.) 3:655. Le Coq, Albert von. 1911. Türkische Manichaica aus Chotscho, I (APAW 1911, phil.- hist. Kl., Nr. 6). ———. 1919. Türkische Manichaica aus Chotscho, II (APAW 1919, phil.-hist. Kl., Nr. 3). ———. 1922. Türkische Manichaica aus Chotscho, III (APAW 1922, phil.-hist. Kl., Nr. 2). 342 KAYNAKÇA

--- SAYFA 372 ---

———. 1923. Die buddhistische Spätantike in Mittelasien, II: Die manichäischen Minyatür. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt. Lentz, Wolfgang. 1961. Maniheizt Nous Nedir? Ural-Altäische Jahrbücher 33:101-6. Lett, James. 1990. Emics ve Etics: Antropolojinin Epistemolojisi Üzerine Notlar. Emics and Etics: The Insider/Outsider Debate'de, editör: Thomas N. Headland ve diğerleri, 127-42. Londra: Adaçayı. Lieu, Samuel N. C. 1977. Geç Sung Hanedanlığı'nda Eski Bir Çinli Manicinin Konfüçyüsçü Bir Yetkiliyle Yazışmaları (1265). Manchester John Rylands Üniversitesi Kütüphanesi Bülteni 59:397-425. ———. 1981. Maniheizt Manastırcılığında Kurallar ve Uygulama. JTS 32:153-73. ———. 1985. Daha Sonra Roma Anti-Maniheizt Polemiklerinde Bazı Temalar, I. Manchester John Rylands Üniversitesi Kütüphanesi Bülteni 68:434-72. ———. 1992. Geç Roma İmparatorluğu ve Ortaçağ Çin'inde Maniheizm. 2. baskı. Tübingen: Mohr. ———. 1994. Mezopotamya ve Roma Doğu'da Maniheizm. Leiden: E. J. Brill. Lim, R. 1989. Batılı Maniciler Arasında Birlik ve Çeşitlilik: Mani'nin sancta ecclesia'sının Yeniden Değerlendirilmesi. REA 35:231-50. MacIntyre, Alistair. 1971. Çağın Benlik İmgelerine Karşı. New York: Schocken. MacKenzie, D. N. 1976. Britanya Kütüphanesi'nin Budist Soğd Metinleri. Leiden: E. J. Brill. ———. 1979. Mani'nin /ObuhragOn. BSOAS 42:500-534. ———. 1980. Mani'nin /ObuhragOn—II. BSOAS 43:288-310. Mead, G. H. 1932. Günümüzün Felsefesi. Chicago: Chicago Üniversitesi Yayınları. ———. 1934. Zihin, Benlik, Toplum. Chicago: Chicago Üniversitesi Yayınları. ———. 1938. Kanunun Felsefesi. Chicago: Chicago Üniversitesi Yayınları. ———. 1964. Seçilmiş Yazılar. Chicago: Chicago Üniversitesi Yayınları. Miller, David L. 1973. George Herbert Mead: Benlik, Dil ve Dünya. Austin: Teksas Üniversitesi Yayınları. Mitchell, C.W.S. 1912. S. Ephraim'in Mani, Marcion ve Bardaisan'ı Düzyazı Reddetmeleri. 2 cilt. Londra: Williams ve Norgate. Morano, Enrico. 1982. Stellung Jesu'nun Soğd İlahileri. Doğu ve Batı 32:9-43. Moriyasu Takao. 1991. Uygur Maniheizminin Tarihi Üzerine Bir Araştırma: Bazı Maniheizt malzemeler ve bunların tarihsel arka planı üzerine araştırma. Osaka: Osaka Üniversitesi Yayınları. KAYNAKÇA 343

--- SAYFA 373 ---

Müller, F.W.K. 1904. Estrangelo-Schrift aus Turfan, Çin-Türkistan'da Handschriften-Reste. II. Teil (APAW 1904, phil.-hist. Kl., Nr. 2). ———. 1912a. Ein Doppelblatt aus einem manichäischen Hymnenbuch (Mahrnâmag) (APAW 1912, phil.-hist. Kl., Nr. 5). ———. 1912b. Soghdische Texte I (APAW 1912, phil.-hist. Kl., Nr. 2). Müller, Liguori. 1956. Aziz Augustine'in De Haeresibus'u. Washington, DC: Katolik Üniversitesi Yayınları. Nagel, Ernest. 1963. Sosyal Bilimlerde Kavram ve Kuram Oluşumunun Sorunları. İçinde Sosyal Bilimler Felsefesi: Bir Okuyucu, Maurice Natanson tarafından düzenlendi, 189-209. New York: Rastgele Ev. Natanson, Maurice, ed. 1963. Sosyal Bilimler Felsefesi: Bir Okuyucu. New York: Rastgele Ev. Parsons, Wilfrid. 1951. Aziz Augustine. Mektuplar, Cilt 1 (1-82). New York: Kilisenin Babaları. ———. 1956. Aziz Augustine. Mektuplar, Cilt 5 (204-270). New York: Kilisenin Babaları. Pedersen, Nils Arne. 1996. Büyük Savaş Üzerine Vaaz Çalışmaları. Aarhus: Aarhus Üniversitesi Yayınları. Pike, K.L. 1954 (1967). İnsan Davranışının Yapısına İlişkin Birleşik Bir Teoriyle İlişkili Dil. Lahey: Mouton. Pine-Coffin, R.S. 1961. Saint Augustine. İtiraf. Harmondsworth: Penguin. Pines, Shlomo. 1966. Yeni Bir Kaynağa Göre Hristiyanlığın İlk Yüzyıllarındaki Yahudi Hristiyanlar. Kudüs: Bilim ve Beşeri Bilimler Akademisi. Polotsky, H. J. 1934. Manichäische Homilien. Stuttgart: W. Kohlhammer Verlag. Polotsky, H.J. ve A. Böhlig. 1940. Kephalaia. Stuttgart: W. Kohlhammer Verlag. Puech, H.-C. 1949. Le Manichéisme. Son Fondateur - Sa Doktrini. Paris: S.A.E.P. ———. 1968. Maniheizmde Kurtuluş Kavramı. J. Campbell tarafından düzenlenen The Mystic Vision'da, 247-314. Princeton: Princeton Üniversitesi Yayınları. ———. 1972. Le Manichéisme. Histoire des Religions, II, Encyclopédie de la Pléiade, 523-645. Belçika: Éditions Gallimard. ———. 1979. Sur le Manichéisme et autres essais. Paris: Flammarion. Rappaport, Roy A. 1979. Ritüelin Açık Yönleri. Ekoloji, Anlam ve Din, 173-222. Richmond: Kuzey Atlantik. Reeves, John C. 1997. Ephrem'in Düzyazı Reddi'nden Maniheizt Alıntılar. Karanlıktan Çıkış: Maniheizt Kaynakların İyileştirilmesi Üzerine Çalışmalar, P. Mirecki ve J. D. BeDuhn tarafından düzenlenmiştir, 217-88. Leiden: E. J. Brill. Renier, G. J. 1950. Tarih: Amacı ve Yöntemi. New York: Harper ve Row. 344 KAYNAKÇA

--- SAYFA 374 ---

Ries, Julien. 1977. Commandments de la Justice et vie Missionnaire dans l'Église de Mani. M. Krause tarafından düzenlenen Gnosis and Gnosticism'de, 93-106. Leiden: E. J. Brill. ———. 1980. Á önerim de la vie dinieuse et misyoner des élus manichéens. J. Ries ve J.-M. tarafından düzenlenen Gnosticisme et Monde Hellenistique'de. Sevrin, 120-22. Louvain-la-Neuve: Centre d'Histoire des Religions. ———. 1984. Maniheizm. P. Poupard ve diğerleri tarafından düzenlenen Dictionnaire des Religions'da, 1030-36. Paris: Universitaires de France. ———. 1985. L'Enkrateia et les motifs dans les Kephalaia Coptes de Medinet Madi. La Tradizione dell'Enkrateia: Motivazioni Ontologiche e Protologiche, Ugo Bianchi tarafından düzenlenmiştir, 369-83. Roma: Edizioni dell'Ateneo. ———. 1986a. La doktrin de l'âme du monde et des trois sceaux dans la contraversion de Mani avec les Elchasaites. Codex Manichaicus Coloniensis'te, L. Cirillo ve A. Roselli tarafından düzenlenmiştir, 169-81. Fikir birliği: Editör Marra. ———. 1986b. Sacré, Sainteté et Salut Gnostique dans la Liturgie Manichéenne Copte. L'Expression du Sacré dans les Grandes Religions, 3:257-88'de. Louvain-la-Neuve: Centre d'Histoire des Religions. ———. 1988. Les Études Manichéennes. Louvain-la-Neuve: Centre d'Histoire des Religions. ———. 1992. Le Codex de Cologne et les débuts de l'enseignement de Mani. Studia Manichaica'da, editörlük yapan: G. Weissner ve H.-J. Klimkeit, 167-80. Wiesbaden: Otto Harrassowitz. Roberts, Alexander ve James Donaldson, der. 1987. İznik Öncesi Babalar, cilt. 6. Grand Rapids, Michigan: Eerdmans. Roberts, C. H. 1938. John Rylands Kütüphanesi'ndeki Yunan ve Latin Papyri Kataloğu, Manchester, 3: Teolojik ve Edebiyat Metinleri (No. 457-551). Manchester: John Rylands University Press. Rudolph, Kurt. 1985. Dinler Tarihinin Temelleri ve Gelecekteki Görevi. Dinler Tarihi: Geçmişe Bakış ve Bakış, ed. Joseph M. Kitagawa, 105-20. New York: Macmillan. ———. 1992. Stand und Aufgaben der Manichäismuskforschung. Einige Überlegungen. Studia Manichaica'da, editörlük yapan: G. Weissner ve H.-J. Klimkeit, 1-18. Wiesbaden: Otto Harrassowitz. Sachau, Eduard. 1879. Eski Milletlerin Kronolojisi. Londra: William H. Allen. ———. 1888. Alberuni'nin Hindistan'ı. Londra: K. Paul, Trench, Trubner. Sandor, Andras. 1986. Metafor ve İnanç. Antropolojik Araştırma Dergisi 42:101-22. KAYNAKÇA 345

--- SAYFA 375 ---

Schaeder, Hans. 1927. Urform und Fortbildung des Manichäischen Systems. Vorträge der Bibliothek Warburg 1924-25:65-157. ———. 1934. Iranica (AGWG, 3.10). ———. 1935. Manichäismus und spatantike Religion. Zeitschrift für Missionkunde und Religionswissenschaft 50:65-85. Schaff, Philip, ed. 1983. İznik ve İznik Sonrası Babalar, cilt. 4. Grand Rapids, Michigan: Eerdmans. Schieffelin, Edward. 1985. Performans ve Gerçekliğin Kültürel İnşası. Amerikalı Etnolog 12:707-24. Shibles, Warren. 1971. W. M. Urban'ın Teorileri Işığında Metafor Analizi. Lahey: Mouton. Sims-Williams, Nicholas. 1976. Britanya Kütüphanesi'nin Soğd Parçaları. Hint-İran Dergisi 18:43-74. ———. 1985. Maniheizm Emirleri: Kaynakların İncelenmesi. Profesör Mary Boyce Onuruna Yazılar (Acta Iranica 25), 573-82. Leiden: E. J. Brill. Skinner, Quentin. 1974. "Sosyal Anlam" ve Sosyal Eylemin Açıklanması. P. Gardiner tarafından düzenlenen Tarih Felsefesi'nde. Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınları. Smith, Brian K. 1987. Aşkınlığı Kovmak: Hinduizmi ve Dini Tanımlama Stratejileri. Dinler Tarihi 27:32-55. ———. 1989. Benzerlik, Ritüel ve Din Üzerine Düşünceler. Oxford: Oxford University Press. Smith, Jonathan Z. 1982. Kutsal Kalıcılık: Canon'un Yeniden Tanımlanmasına Doğru. Dini Hayal Etmek, 36-52. Chicago: Chicago Üniversitesi Yayınları. ———. 1987. Gerçekleşecek: Ritüelde Teoriye Doğru. Chicago: Chicago Üniversitesi Yayınları. Smith, Morton. 1968. Din Araştırmalarında Tarihsel Yöntem. Dinler Tarihinde Yöntem Üzerine, James Helfer tarafından düzenlenmiştir, 8-16. Middletown, Connecticut: Wesleyan Üniversitesi Yayınları. Southwold, Martin. 1979. Dini İnanç. Adam 14:628-44. Sperber, Dan. 1975. Sembolizmi Yeniden Düşünmek. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları. Spiro, Melford. 1982. Budizm ve Toplum. 2. baskı. Berkeley: Kaliforniya Üniversitesi Yayınları. Stroumsa, G. 1982. Monachisme et Marranisme chez les Manichéens d'Égypte. Numen 29:184-201. ———. 1984. Başka Bir Tohum. Leiden: E. J. Brill. Stroumsa, S. ve G. Stroumsa. 1988. Geç Antik Çağda ve Erken İslam Döneminde Maniheizm Karşıtı Polemiklerin Yönleri. HTR 81:49-72. 346 KAYNAKÇA

--- SAYFA 376 ---

Sundermann, Werner. 1973. Mittelpersische und parthische kosmogonische und Parabeltexte der Manichäer. Berliner Turfantexte 4. Berlin: Akademie Verlag. ———. 1978. Maniheizt Panteon'daki Mithra Üzerine Bazı Açıklamalar. *Acta Iranica* 17:485-99. ———. 1981. Mitteliranische Manichäische Texte Kirchengeschichtlichen Inhalts. Berliner Turfantexte 11. Berlin: Akademie Verlag. ———. 1983. Der chinesische Traité manichéen und der parthische Sermon vom Lichtnous. *Altorientalische Forschungen* 10:231-42. ———. 1984. Probleme der Interpretation des manichäisch-soghdischer Briefe. From Hecataeus to al-Huwarizmi, J. Harmatta tarafından düzenlenmiştir, 289-316. Budapeşte: Akadémia Kiadó. ———. 1985a. Bir manichäisch-soghdisches Parabelbuch. Berlin: Akademie-Verlag. ———. 1985b. Der G5wi8n 3 Gr3w Z3ndag-Zyklus. Profesör Mary Boyce Onuruna Yazılar (*Acta Iranica* 25), 629-50. Leiden: E. J. Brill. ———. 1989. Neupersischer Sprache'deki Ein manichäischer Bekenntnis metni. *Études'de Irano-Aryennes*, C.-H. tarafından düzenlenen Gilbert Lazard'a teklifte bulunuyor. De Fouchécour ve Ph. Gignoux, 355-65. Paris: Association pour l'avancement des études iraniennes. ———. 1991. Der Sermon von der Seele: ein Literaturwerk des östlichen Manichäismus. Opladen: Westdeutscher Verlag. ———. 1992. Die Sermon vom Licht-Nous. Berliner Turfantexte 17. Berlin: Akademie Verlag. ———. 1995. Light-NouÇw Kimdir ve Ne Yapar? Maniheizt NouÇw: 31 Temmuz - 3 Ağustos 1991 tarihleri arasında Louvain'de düzenlenen Uluslararası Sempozyum Bildirileri, editörler A. van Tongerloo ve J. van Oort, 255-65. Louvain: IAMS-BCMS-CHR. ———. 1997. Die Sermon von der Seele. Berliner Turfantexte 19. Turnhout: Brepols. ———. 2000. Sadaka Verme Yasasına İlişkin Maniheizt Ayin Talimatı. Işık ve Karanlık: Maniheizm ve Dünyası Üzerine Çalışmalar, P. Mirecki ve J. BeDuhn tarafından düzenlenmiştir. Leiden: E. J. Brill, yakında. Tardieu, Michel. 1981. Le Manichéisme. Paris: Universitaires de France. ———. 1987. Principes de l'Exégèse Manichéenne du Nouveau Testament. Les règles de l'interprétation'da, editör M. Tardieu, 123-28. Paris: Cerf. Thorp, J. P. 1983. Güney Asyalı Müslümanlar ve Hindular arasında Kutsal Gıda İşlemleri. Temas ve Değişim Gelenekleri'nde, P. Slater ve D. Wiebe tarafından düzenlenmiştir, 481-502. Waterloo: Wilfred Laurier Üniversitesi Yayınları. Tongerloo, Aloïs minibüsü. 1982. La Structure de la communauté manichéenne dans le BİBLİYOGRAFYA 347

--- SAYFA 377 ---

Türkistan Çinois à la Lumière des emrunts moyen-Iraniens en Ouigour. Orta Asya Dergisi 26:262-87. Tsui Chi. 1943. Mo Ni Chiao Hsia Pu Tsan, Maniheizt İlahilerin Alt (İkinci?) Bölümü. Doğu ve Afrika Çalışmaları Okulu Bülteni 11:174-219. Hymnscroll'un İngilizce çevirisi: Taish5 Shinsh4 Daiz5ky5, cilt. 54, Metin 2140, 1270-79 (Tokyo, 1922-33). Urban, W. M. 1939. Dil ve Gerçeklik. Londra: Allen ve Unwin. Utas, Bo. 1985. Manistan ve Xanaqah. Profesör Mary Boyce Onuruna Yazılar, 655-64. Leiden: E. J. Brill. Vajda, Georges. 1966. Le témoignage d'al-Maturidi sur la öğreti des Manichéens, des Daysanites et des Marcionites. *Arabica*, Revue d'Études Arabes 13:1-38, 113-28. Vööbus, Arthur. 1958. Suriye Doğusunda Zühdün Tarihi. Louvain: CSCO. Waldschmidt, E. ve W. Lentz. 1926. Die Stellung Jesu im Manichäismus (APAW 1926, phil.-hist. Kl., Nr. 4). ———. 1933. Manichäische Dogmatik aus chinesischen und iranischen Texten. SPAW480-607. Wallis, Roy ve Steve Bruce. 1986. Sosyolojik Teori, Din ve Kolektif Eylem. Belfast: Queen's University Press. Wheelock, Wade. 1982. Ritüel Dil Sorunu: Bilgiden Duruma. JAAR 50:49-71. Widengren, Geo. 1965. Mani ve Maniheizm. Londra: Weidenfeld ve Nicolson. Williams, Ron G. ve James W. Boyd. 1993. Ritüel Sanatı ve Bilgisi: Estetik Teori ve Zerdüşt Ritüeli. Columbia: Güney Carolina Üniversitesi Yayınları. Zieme, Peter. 1975. Manichäisch-türkische Texte. Berliner Turfantexte 5. Berlin: Akademie Verlag. 348 KAYNAKÇA

--- SAYFA 378 ---

'Abd al-Jabbar, 46, 56, 145 Archelaus'un İşleri: beslenme gerekçeleri üzerine, 189, 200, 305n. 24; antropoloji üzerine, 225, 298n. 116; disiplin gerekçeleri hakkında, 79, 81, 94; disiplinlerle ilgili, 48, 287n. 149; ritüeller üzerine, 131-2, 148; kaynak olarak 305n. 28, 306n. 29 Lycopolis'li İskender, 48-9, 333n. 119 Allberry, C.R.C., 3, 148, 310n. 124, 311n. 140 Andreas, F. C., 2 özür dileyen, 7, 31 Asad, T., 229-30, 245, 253-4 Asmussen, J., 3 Augustine of Hippo: on beslenme gerekçeleri, 169, 171-3, 175, 177, 186, 189, 193-4, 200, 206, 208, 217, 249-50, 315n. 19, 316nn. 24, 26, 28, 33, 317n. 60; antropoloji üzerine, 225, 299nn. 118, 119, 300n. 152; disiplin gerekçeleri üzerine, 76-7, 79-81, 92-3, 95-6, 103, 295n. 62; disiplinlerle ilgili, 27, 33-8, 45, 47-8, 53, 59-64, 290n. 216; söylem üzerine, 71, 265; ritüeller üzerine, 129-31, 147-8, 158, 159, 258, 313n. 172; Kaynak olarak, 8, 31, 115, 161 Austin, J.L., xii, 11, 235-6 Bang, W., 2, 307n. 48 Bardaisan, 89 Bartholomae, Chr., 133 Bell, C., 243-5, 248, 252, 266, 333n. 123, 334n. 125 Berger, P., xiii, 255-6 Bianchi, U., 249 al-Biruni, 32, 46, 56, 74, 89, 91-2, 127, 129, 145, 188, 223, 282n. 39 Bloch, M., 241 Böhlig, A., 3 Boyce, M., 3, 133, 203 Boyd, J.W., 329n. 43 Bruns, G.L., 261, 263 Buckley, J.J., 99, 120, 125, 216 Budizm: Maniheizm ile karşılaştırıldığında, 188, 204-5, 217, 329n. 34, 330n. 67; 6, 25, 27, 40, 135, 143, 207, 291n ile Maniheizm etkileşim. 222, 307n. 53, 308n. 70; dünya dini olarak, ix Burshatin, I., 262 Campany, R.F., 12-3, 162, 215, 221, 279n. 24, 318n. 92 Ch/U 6814, 84 Chavannes, É., 3 Clark, L., 41, 311n. 136 111555 Dizin '

--- SAYFA 379 ---

koleksiyon ('mwrđy8n), 29, 112, 181, 222 Köln Mani Kodeksi, 4, 26-7, 31, 37, 48, 77-8, 80, 97-9, 128, 130, 145-6, 170-1, 224, 231, 282n. 40, 310n. 108; 39, 117, 120-1, 125, 216 Özet, 3, 31, 33, 50-1, 69, 121, 138, 143, 149, 222, 313n'nin yorumu. 169 Kudüslü Cyril, 131-2, 305n. 28, 306n. 29 Davidson, D., 263 Decret, F., 277n. 2, 313n. 163, 332n. 107 Dretske, F., 335n. 136 Dreyfus, H.L., 257 Durkheim, E., 16, 20, 24, 123-4, 246, 254, 266, 279n. 31, 280n. 32, 333n. 123 Ebert, J., 141-2, 157 karanlığın unsurları, 74-6, 90, 93-4 ışığın unsurları, 74-6, 78-9, 83-8, 90, 93-4, 104-5, 108, 112-3, 122, 134, 182-4, 206, 232, 291n. 227 emic, 14-5, 18, 161, 210, 220-2, 234, 240, 259, 334n. 126 enkratieia, 37, 57, 123, 248, 250-1 Ephrem Syrus: beslenme gerekçeleri üzerine, 167-8, 249, 314nn. 7, 9, 315nn. 13, 14; antropoloji üzerine, 90-1, 222-3, 297n. 92; disiplin gerekçeleri üzerine, 73-5, 293nn. 12, 24; disiplinlerde, 46; ritüeller üzerine, 144-5, 258, 313n. 172; kaynak olarak, 8, 26, 282n. 37 episteme, 16, 194, 201, 210, 265 etik, 14-5, 18, 165, 193, 210, 221-2, 234, 240, 259, 331n. 92, 334n. 126 eusebeia, 82, 128, 143, 145, 200, 305n. 24, 306n. 32 Evans-Pritchard, E. E., 242 tefsir, 18, 210 Faustus of Milevis, 21, 31-2, 47, 143, 225-6 Feleppa, R., 332n. 110, 335n. 135 Fernandez, J., 237, 243-4, 327nn. 8, 11 Beş Emir, 33, 40-5, 176-7, 286nn. 128, 129 Fortunatus of Hippo, 21, 147 Foucault, Michel, xii-xiii; disiplin üzerine, 66-8, 250-3, 292n. 235; söylem üzerine, 329nn. 53, 54, 333n. 118; güç ve beden üzerine, 121-2, 218, 258, 292n. 234; konuyla ilgili, 227-30, 255, 326n. 97; boyun eğdirilmiş bilgiler üzerine, 269 Frankfurter, D., 238-9 Gabain, A. von, 2, 307n. 48 Gardner, I., 317nn. 47, 48, 49, 324n. 52 Geertz, C., 330n. 70 Gerholm, T., 244 Gershevitch, I., 203, 321n. 172, 324n. 48 Gnostisizm, Maniheizm, x, 53, 98-9, 117, 120-3, 214-8, 251, 277n olarak yorumlanır. 4, 299n. 127, 303n. 229, 323n. 34 Goody, J., 328n. 20 Gulácsi, Zs., 140-1, 156, 309n. 79 Harris, M., 15 Henning, W.B., 2, 133, 308n. 65, 311n. 140, 324n. 48 Henrichs, A., 4 hermeneutik, 16, 18, 260, 262; hayırseverlik, 13-6, 169, 260-1, 263; iyileşme, 14, 261; şüphe, 13-4 tarihselcilik, xi, 9, 263 historiola, 238-9 Homilies, 3, 129, 147, 158, 290n. 196, 305n. 19 Horton, R., 241 Hubert, H., 329n. 46 350 ENDEKS

--- SAYFA 380 ---

Hughes, J., 268 Huxley, J., 328n. 20 İlahiler kaydırma, 3, 27, 38, 41, 51-2, 63, 84-5, 105-6, 107-15, 135, 138-40, 160, 182, 185-6, 196-7, 203-4, 207, 222-3, 236, 281n. 33, 297n. 86, 302nn. 206, 208, 303nn. 220, 221, 308n. 73, 312n. 144, 314n. 176 Ibscher, H., 3 Jackson, A.V.W., 312n. 158 Joas, H., 255 Johnson, L., 324n. 56 Kapferer, B., 257, 330n. 75 Keesing, R., 261-2 Kephalaia, 3, 38, 56, 77, 92, 94, 174, 222, 282n. 40, 327n. 16 Kephalaion 1, 31 Kephalaion 2, 232 Kephalaion 26, 232 Kephalaion 38, 48, 93-4, 100-2, 121, 224 Kephalaion 55, 78 Kephalaion 56, 101 Kephalaion 60, 77, 233 Kephalaion 70, 94, 97-8, 298n. 113 Kephalaion 72, 78-9 Kephalaion 79, 38, 129, 178, 323n. 19, 324n. 45 Kephalaion 80, 31, 37-8, 59, 129, 290n. 198 Kephalaion 81, 38, 174, 220, 230, 232, 317n. 41, 333n. 117 Kephalaion 84, 38, 174-5 Kephalaion 85, 38, 48, 174, 317n. 45 Kephalaion 86, 102, 315n. 22 Kephalaion 87, 38, 132-3, 143, 164, 177, 188, 206, 231 Kephalaion 88, 189-90 Kephalaion 90, 198 Kephalaion 91, 56-8, 129, 177, 198-9, 207 Kephalaion 93, 38, 174-5, 199, 231, 306n. 32, 313n. 172 Kephalaion 94, 178, 298n. 113 Kephalaion 100, 103 Kephalaion 101, 120 Kephalaion 104, 175-6, 313n. 172 Kephalaion 106, 77 Kephalaion 108, 179 Kephalaion 112, 72 Kephalaion 114, 178 Kephalaion 115, 147, 161, 165-6, 177-8, 194-7, 231, 313n. 172 Kephalaion 121, 305n. 19 Kephalaion 122, 179 Kephalaion 154, 6 Klimkeit, H.-J., 193, 304n. 242 Koenen, L., 4, 98, 120, 209, 215-6, 323n. 22 Lakoff, G., 331n. 96, 332n. 112 Leach, E.R., 242 Le Coq, A. von, 2, 63, 157, 312nn. 158, 159 Lentz, W., 2, 213, 217, 322n. 8 Lett, J., 334n. 126 Lieu, S.N.C., 213, 304n. 241, 308n. 67 Lim, R., 211 Listenwissenschaft, 6, 94, 226 Yaşayan Benlik, 62, 72-3, 76-7, 83-4, 86-7, 91, 121, 125, 136, 148, 153-4, 166- 88, 193-6, 200, 204-7, 214, 216, 218, 222, 231-3, 250, 258, 291nn. 226, 227, 295n. 44, 311n. 141, 321n. 172 M1, 181 M2, 33, 83, 133, 283n. 56, 287n. 155 DİZİN 351

--- SAYFA 381 ---

M 7, 109, 111, 154, 181-2, 184-6, 231, 325n. 91 M 11, 152, 304n. 1 M 14, 42 M 32, 38 M 33, 82-3, 109, 185 M 35, 183 M 36, 312n. 142 M 39, 110, 231 M 42, 181 M 47, 203 M 49, 64 M 74, 114 M 77, 109, 211 M 95, 180-1 M 101, 190, 284n. 85, 301n. 172, 321n. 167 M 113, 286nn. 124, 126 M 114, 151-2 M 131, 107 M 134, 152 M 135, 64 M 139, 155, 157, 180, 202, 207 M 174, 38, 110, 283n. 55 M 177, 137, 143, 149-50, 159, 196, 291n. 229 M 221, 113, 202 M 259c, 160, 314n. 174 M 311, 114 M 360, 308n. 73 M 368, 308n. 73 M 395, 107 M 454, 184, 201 M 546, 138-9 M 549, 136-7 M 559, 140-2, Plaka 2A M 580, 107-8, 143 M 680, 110, 224 M 722, 109 M 729, 153, 160, 314n. 175 M 731, 135 M 801, 31, 37-8, 42-5, 49-50, 114, 155, 157, 180, 207, 224, 230, 281n. 33, 287n. 154 M 911, 190, 321n. 167 M 1224, 203-4 M 5779, 151-2, 156 M 5794, 53, 55, 231 M 5815, 133 M 5865, 107 M 6020, 184, 201-2, 321n. 165 M 6062, 53, 55 M 6290, 140, 142, Plaka 2B M 6650, 153-4, 184, 186 M 8251, 191-2 MacIntyre, A., 268 Mauss, M., 329n. 46 Mead, G.H.: tarih üzerine, 1; dil üzerine, xii, 237, 327n. 8, 328n. 20; fenomenolojisi, xiii, 20-1, 327n. 14; pragmatizmi, xi-xii, 266; sosyal benlik üzerine, xii, 255-6, 326n. 103; öznel gerçeklikler üzerine, 269-70, 334n. 133, 335n. 137 metafor, 70, 169-70, 210, 250, 260-5, 331n. 96 MİK III 4974, 140-3, 153, 160, Levha 1 MİK III 4979, 156-7, Levha 3 MİK III 6257, 157, Levha 4A Miller, D.L., 237 Mind of Light, 100-1, 112-3, 117, 148, 173, 178, 226, 230 yanlış tanıma, 260, 266-8, 333n. 123, 334n. 126 Manastır Parşömeni, 143, 150, 159, 161, 309n. 86, 313n. 169 Morano, E., 160 Müller, F.W.K., 2 mystification, 266, 268, 333n. 123, 334n. 126 352 ENDEKS

--- SAYFA 382 ---

an-Nedim, 26; beslenme gerekçeleri üzerine, 168, 198; antropoloji üzerine, 297n. 90; disiplin gerekçeleri üzerine, 73-6, 293nn. 9, 23; disiplinlerle ilgili, 28, 32, 34, 40, 53-4, 282n. 38; ritüeller üzerine, 127-8 Nagel, E., 18 Natanson, M., 20 Papyrus Rylands 469, 131-2, 158, 305n. 28 Pedersen, N.A., 158, 310n. 117, 322n. 14, 323n. 25 Pelliot, P., 3 Pelliot Chinois 3049, 187, 313n. 172 Pelliot Chinois 3072, 296n. 64 Pike, K.L., 14 polemik, 8, 31, 43, 53, 126-7, 172, 174, 186, 193, 211, 217, 249, 253, 333n. 119 Polotsky, H. J., 3 Pothi-Book, 29, 38, 41-2, 112, 207 pragmatizm, xi-xiii, 9, 229, 263, 266, 268-9 pragmatist tarih yazımı, 9 pragmatist fenomenoloji, xiii, 18-21, 24 İlkel İnsan, 74-6, 78, 83, 89, 104, 134, 148, 173, 181, 187, 194, 223, 238, 311n. 141 Mezmur Kitabı, 3, 25, 27-8, 36-7, 41, 78, 80, 96-7, 100-3, 128-9, 148, 172-4, 199-200, 207, 232-3, 285n. 105, 291n. 232, 294n. 43, 295n. 47, 299n. 133, 300n. 147, 323n. 19 Puech, H.-C., 3; beslenme gerekçeleri üzerine, 192; disiplin gerekçeleri hakkında, 322n. 10, 323n. 19; disiplinlerle ilgili, 39, 65, 211-7; Maniheizmin doğası üzerine, 211-7, 220-1, 277n. 4, 322n. 10; ritüeller üzerine, 157-8, 246 Rabinow, P., 257 Rappaport, R.A., 240-1, 244 reenkarnasyon. Bakınız transfüzyon; göç Ries, J., 3, 211; beslenme gerekçeleri üzerine, 217-8, 323n. 31; disiplin gerekçeleri üzerine, 121, 215-8, 248, 284nn. 93, 94, 294n. 40; disiplinlerle ilgili, 38-9, 45, 285n. 97, 290n. 198; Maniheizmin doğası üzerine, 120, 215-8, 220-1, 234, 303n. 229; ritüeller üzerine, 215-8, 241 ritüelleştirme, 163-4, 233, 243, 245-9, 252, 257, 266 Römer, C., 4 Rudolph, Kurt, ix, 332n. 106 S 9, 104 S 13, 104 Sandor, A., 261, 264, 332n. 107 Schaefer, H., 53, 122-3, 192, 219-20, 307n. 47, 324n. 51 Schieffelin, E., 244, 328n. 28 Schmidt, C., 3 Schutz, A., 20 Light-Nous Üzerine Vaaz, 113, 121, 149, 226-7, 230, 325nn. 89, 90, 91 Ruh Üzerine Vaaz, 84-5, 296n. 64 es-Şehrastani, 90 Shibles, W., 264 Simplicius, 265 Sims-Williams, N., 34, 40-1, 53-5 Skinner, Q., xii, 11, 279n. 18 Smith, J.Z., 16, 245, 261, 264, 330n. 70 So 18220, 133 Songs of the Living Self, 153-4, 160, 163, 173, 181, 184-6 Southwold, M., 237 konuşma edimleri, xii, 234-9 Sperber, D., 18 INDEX 353

--- SAYFA 383 ---

Spiro, Melford, 4, 205, 329n. 34, 330n. 67 Stroumsa, G., 265 Stroumsa, S., 265 konu edilen söylem, 268-71 Sundermann, Werner, 3, 28, 84-5, 138-9, 213 senkretizm, 6, 23 S`ohbuhrag`on, 56, 191, 201, 326n. 94 8hrd'ryft, 153, 160, 226, 236, 314n. 176 T II D 126, 207, 322n. 181 T II D 171, 113, 184 T II D 173b, 135, 191, 202 T II D 173c, 155, 183 T II D 173d, 182-3 T II D 175, 135, 201 T II D 178, 136, 138, 202, 296n. 75 Tardieu, M., 192-3, 277n. 1 Tebessa Kodeksi, 27, 130, 188-9, 192, 278n. 6 On Emir, 33, 38, 53-6, 63-4 Theodore bar Konai, 73-5, 89, 293nn. 12, 23, 297n. 90 Üç Mühür, 33-40, 42, 45, 53, 63-5, 121, 216, 286n. 128 TM 148, 63, 135-6 TM 165, 63, 135-6 TM 169, 41, 282n. 41, 286n. 127TM 170, 38, 286n. 123 TM 177, 63, 135-6 TM 183, 63, 135-6 TM 276, 109, 134-5, 307n. 47 TM 298, 33, 107, 111 TM 512, 135, 307n. 64 kan nakli (metaggismos), 81, 178, 196, 223 göç, 80-1, 91, 96, 103, 106, 223. Ayrıca bkz. kan nakli Ts'an-ching, 3, 105-6, 112-21, 149, 232, 325nn. 89, 90, 91 U 60, 63, 135-6 U 196, 191, 320n. 162 U 197, 191 U 198, 320n. 162 Urban, W.M., 333n. 114 Vööbus, A., 174, 249 Waldschmidt, E., 2 Weber, M., 13, 20, 24, 280n. 32 Wheelock, W., 235-7, 257, 327n. 14, 328n. 24 Widengren, G., 277n. 1 Williams, R.G., 329n. 43 Xu0stu0n3ft, 38, 53-5, 62-3, 84-5, 108, 134, 136, 182, 296n. 70, 321n. 165 Zieme, S., 3, 311n. 132, 312n. 153 ziwane, 73-4, 88, 91, 167, 291n. 227 Zerdüştlük: Maniheizm etkileşim, 6, 33, 40, 143, 207; 133, 145, 150, 158, 161, 180-1, 196, 312nn'dekilerle ilgili Maniheizm ritüeller. 156, 158, 313n. 164 354 ENDEKS

--- SAYFA 384 [Görsel / Boş] ---**--- SAYFA 385 ---**

Kongre Kütüphanesi Yayındaki Verilerin Kataloglanması BeDuhn, Jason. Maniheizm beden: disiplin ve ritüelde / Jason David BeDuhn s. santimetre. Bibliyografik referanslar ve indeks içerir. ISBN 0-8018-6270-1 (alk. kağıt) 1. Maniheizm—Disiplin—Tarih. 2. Maniheizm—Ritüeller—Tarih. I. Başlık. BT1410 .B43 2000 299'.932 21—dc21 99-045879